

NATIONALØKONOMISK TIDSSKRIFT

FOR

SAMFUNDSSPØRGSMÅL
ØKONOMI OG HANDEL

UDGIVET AF

NATIONALØKONOMISK FORENINGS BESTYRELSE:
MICHAEL KOEFOED ., EMIL MEYER ., O. B. MUUS ., N. NEERGAARD
MARCUS RUBIN

REDAKTØR

ADOLPH JENSEN

50

TREDJE RÆKKES TYVENDE BIND

KØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
MDCCCCXII

DEN SAMLEDE RÆKKES HALVTREDSINDSTYVENDE BIND

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE
(AXEL SIMMELKJÆR)

INDHOLD.

	Side
Lovforslaget om Statens Indkomst- og Formueskat. Af <i>Cordt Trap</i>	I
Fremtidsudsigterne for dansk Naaletræ. Af <i>A. Oppermann</i>	31
Social Middelstandspolitik. Af <i>A. Høyer</i>	51
John Malcolm Ludlow. Af <i>Harald Westergaard</i>	77
Len og Stamhuse. Af <i>A. Oppermann</i>	87
Tvangsforsikringen i England. Af <i>Aage Sørensen</i>	139
Livets Dyrhed. Af <i>Einar Cohn</i>	209
Vor Betalingsbalance og den udenlandske Gæld. Af <i>Carl Thalbitzer</i>	238
Samfundets nødvendige Grundlag. Af <i>Sidney Webb</i> (ved <i>Fernando Linderberg</i>).....	266
Den engelske Kulstrejke og dens Bilæggelse. Af <i>Axel Nielsen</i>	305
Bøndernes Skatteansættelse. Af <i>M. P. Tønnesen</i>	325
De russiske Jøder i København. Af <i>Cordt Trap</i>	341
Skattereformen af 1912. Af <i>Adolph Jensen</i>	366
De høje Priser paa Landejendomme. Af <i>Adolph Jensen</i>	433
Revisionen af den franske Alderdomsforsikrings- lov. Af <i>Chr. Thorsen</i>	469
Samfundsvidenskabernes Metode. Af <i>Poul Gædeken</i> .	484
Michael Flürscheim. Af <i>Fernando Linderberg</i>	508
Afdragsvis Betaling af Skat. Af <i>Marc. Kalckar</i>	526
Den syndikalistiske Bevægelse. Af <i>Axel Nielsen</i>	545
Statsmonopoliseringen af Livsforsikringsvirksom- heden i Italien. Af <i>Chr. Thorsen</i>	563
De dansk-vestindiske Øer. (Foredrag af <i>Etatsraad H.</i> <i>Hammerich</i>).....	580

Bog anmeldelser:

Compte rendue de la conférence internationale du fromage. (<i>Clara Black</i>)	81
Axel Nielsen: Den tyske Kameralvidenskabs Opstaaen i det 17. Aarhundrede. (Det kgl. danske Vidensk. Selsk. Skrifter. 7. Række. Historisk og filosofisk Afd. II. 2). (<i>Emil Meyer</i>)	196
Poul Gædeken: Om de atmosfæriske Forholds og særligt Lysets psykofysiologiske Betydning. En komparativ socialstatistisk Undersøgelse. (<i>Einar Cohn</i>)	198
Dr. K. A. Gerlach: Dänemarks Stellung in der Weltwirtschaft, unter besonderer Berücksichtigung der Handelsbeziehungen zu Deutschland, England und Skandinavien. — Dr. Emil Wiedemann: Die Entwicklung der deutschen Handelsbeziehungen in den letzten 30 Jahren. (<i>Johs. Dalhoff</i>)	202
Betänkande och förslag angående reglering af tobaksbeskattningen, afgifna den 2. sept. 1911 af särskildt utsedda kommitterade. (<i>L. V. Birck</i>)	281
Jac. K. Lindberg og Otto Himmelstrup: Dansk Industriberetning 1911. Udgivet af Industriforeningen i København. (<i>H. S.</i>)	588

Notitser:

Jernbanestatistik (<i>R. Haarløv</i>)	88
Prisniveaue i 1911	91
Landbrugsarbejdernes Løn i Danmark og Sverige	93
De nye engelske Arbejdsanvisningskontorer	94
De anerkendte Arbejdsløshedskasser	96
Livsforsikringen i United States i de sidste 50 Aar.	207
Anvendelsen af Tantième-Løn i England	208
Hjemmearbejderlovene og Lønspørgsmaalet (England—Frankrig—Tyskland—Østrig). (<i>A. H.</i>)	283
Væsentlige Ændringer i den franske Alderdomsforsikringslov af 5. April 1911. (<i>A. H.</i>)	286
Forslag til Indførelse af »Socialstyre« i Sverige. (<i>A. H.</i>)	288
Brysselerkonventionens Fornyelse i 1912. (<i>H. S.</i>)	291
Revisionen af den svenske Toldtarif. (<i>C. O.</i>)	293
Norges Fiskeri. (<i>C. O.</i>)	296
Skibsbygning i England i 1911. (<i>C. O.</i>)	299
Diskontoen i 1911	301

	Side
Det franske Tobaksmonopol.....	303
Bevægelsen i Arbejdsløn og Prisniveau i England 1900—1911.....	304
Offentlige Emissioner i 1911.....	415
Værdien af Verdenshandelen 1800—1911.....	417
De australske Jordskatter.....	419
Kvindelige Vælgeres Deltagelse i politiske Valg.....	421
Københavnske Arbejderfamiliers Forbrug.....	423
Verdensforraadet af Raajern. (<i>C. O.</i>).....	426
Den sidste Folketælling i United States. (<i>C. O.</i>).....	427
Ophævelsen af »Die Liebesgabe«. (<i>H. S.</i>).....	429
Et Træk af den ægteskabelige Frugtbarheds Aftagen, (<i>C. O.</i>).....	531
Skibsfarten paa Nordøstersokanalen. (<i>C. O.</i>).....	533
Guldproduktionen i 1911.....	536
Cykel-Skatten i Frankrig.....	536
Storbritanniens og de Forenede Staters Nationalformue..	537
Værdien af Havfiskeriet i forskellige Lande.....	539
Verdensproduktionen af Papir.....	539
Dag- og Natbefolkningen i Londons City.....	541
Afholdsbevægelsens Udbredelse i Sverige.....	541
Verdenshøsten i 1912.....	542
Centralisering af de franske kooperative Foreninger....	543
Danske Aktieselskaber 1905—1912.....	591
Den aftagende Tuberkulose-Dødelighed.....	595
Om Rentabiliteten af Beboelsesejendomme i Dresden, (<i>C. O.</i>).....	597
Guldproduktionen og Guldets Anvendelse.....	599
Social Dødelighedsstatistik.....	602
De stigende Varepriser.....	604
Selv mordshyppigheden blandt de mandlige forsikrede i Statsanstalten for Livsforsikring.....	604
Norges Træmasse- og Papirindustri.....	607
Minimallønnen i den engelske Kulgrubedrift.....	608
Københavns Kommunes Udgifter til Forsorg for Ubemidlede	608
Den fremmedfødte Befolkning i Amerikas Forenede Stater	612
Alfabet-Statistik ..	614
Landbruget i Amerikas Forenede Stater.....	618
De preussiske Embeds- og Bestillingsmænds Religionsbekendelse	622

	Side
Nationaløkonomisk Forening:	
Foredrag om Lovforslaget om Statens Indkomst- og Formueskat.....	1
Foredrag med Diskussion om Len og Stamhuse.....	97
Foredrag om Livets Dyrhed	209
Foredrag med Diskussion om vor Betalingsbalance og den udenlandske Gæld	238
Generalforsamling	544
Foredrag om de dansk-vestindiske Øer.....	580
Medlemsliste	625

Lovforslaget om Statens Indkomst- og Formueskat.

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening
den 14. December 1911.

Af

Cordt Trap.

Som bekendt har det nuværende Ministerium for at bringe Ligevægt paa Statsbudgettet foreslaaet en Række finansielle Love, hvoraf nogle allerede er gennemførte, medens andre venter paa deres Afgørelse. Efter min Mening er der ved disse Lovforslag som Helhed taget et rimeligt Hensyn til Fordelingen af Skattebyrden. Af Betydning er det navnlig, at Forhøjelsen af Øl- og Brændevinsskatten, der vil ramme de ubemidlede Klasser haardest, udlignes ved en stærkt forøget Progression af Indkomst- og Formueskatten. Det er beklageligt, at Skatteforhøjelsen for de direkte Skatter ikke har kunnet fordeles noget, fordi man for Ejendomsskatteernes Vedkommende sysler med helt nye Beskatningsmaader; thi nægtes kan det ikke, at Indkomstskatten i Løbet af et ganske kort Tidsrum er blevet overordentlig stærkt anspændt. Dette staar for en stor Del i Forbindelse med, at denne Skat benyttes

ogsaa i den kommunale Husholdning. I København er Skatteforhøjelserne fulgte paa hinanden Slag i Slag, og i det kommende Aar forestaar der muligvis en Forhøjelse baade af Statens og Kommunens Indkomstskat. I Købstæderne, hvor der ikke har været noget Maksimum for den kommunale Skatteprocent, er Indkomstskatten ofte meget trykkende.

Jeg skal ikke komme ind paa en Omtale af de enkelte Led i den samlede finansielle Reform, idet Meningen i Aften er særlig at beskæftige os med Lovforslaget om Indkomst- og Formueskat. Jeg tror, at det har nogen Betydning, at dette Forslag kan blive drøftet her i Nationaløkonomisk Forening, hvor enhver frit kan sige sin Mening om det foreliggende Spørgsmaal uden at tage de mange Hensyn, som nødvendigvis maa spille en Rolle i den politiske Diskussion.

Før jeg kommer ind paa en Omtale af Regeringens Lovforslag, vil jeg dog gerne med et Par Ord dvæle ved Loven af 15. Maj 1903; thi selv om Lovforslaget gennemføres væsenlig i sin nuværende Skikkelse, vil den nævnte Lov dog fremdeles danne Hovedgrundlaget for vor Indkomstbeskatning.

Da der i Halvfemserne rejstes en Bevægelse for at indføre en Statsindkomstskat i Danmark, stod man overfor Valget mellem de to store Forbilleder paa dette Omraade, nemlig den gamle engelske income- and property-tax med dens Beskatning af Indkomstkilderne og den prøjsiske personlige Indkomst- og Formuebeskatning af 1891—93. Man valgte da den sidste. Jeg har set udtalt Beklagelse over dette Valg; jeg tror dog uden Grund. Ganske vist gik man derved glip af

nogle af Kildebeskatningens Fordele, saaledes dens Evne til at undgaa en Indtrængen i Privatlivets Forhold og til at skabe en vis summarisk Ligelighed i Beskatningen af de enkelte Samfundsklasser. Men paa den anden Side vandt man, hvad der har meget stor Værdi, et rationelt Grundlag for Gennemførelsen af de sociale Skattefordelingsregler, der i vore Dage spiller en saa betydelig Rolle. Paa dette Punkt har Indkomstskildebeskatningen sine største Mangler. Meget oplysende i saa Henseende er den nyeste Udvikling i Storbritannien, hvor man har maattet bøje sig for Tidens Krav om en retfærdigere Skattefordeling; men ved Gennemførelsen heraf er man stødt paa store Vanskeligheder. Saaledes var det umuligt at gennemføre en rationel Progression fra Grunden af, og man maatte indskrænke sig til at lægge en Tillægsskat paa de store Indtægter fra 5000 £, som man var nogensunde sikker paa ikke kunde unddrage sig Opmærksomhed.

Som Hovedpunkter, hvor den danske Lovgivning har taget Hensyn til den større eller mindre Evne til at bære Skattetrykket, skal nævnes:

1) Progressionsprincippet er gennemført. Dette fandtes ikke i det Lüttichauske Lovforslag af 1896, men det indførtes af den derefter nedsatte Skattekommission. Denne Progression er allerede blevet forøget ved Loven af 30. September 1909, og vi staar nu overfor en ny Forhøjelse.

2) Der findes et skattefrit Indtægtsminimum (600—800 Kr.), der ganske vist ikke er højt (dog højere end i flere tyske Stater), men som forøges for hvert Barn under 15 Aar, og hvad der navnlig har Værdi

er, at dette skattefri Minimum er det tilladt at fradrage i enhver Indtægt. Derved forøges Progressionens Styrke og Skatten bliver meget lempelig for de smaa Indtægter, der ligger lige over Skattegrænsen. Ved Sammenligning med Skattens Højde i Udlandet maa disse betydelige Skattefradrag stadig have for Øje.

3) Endelig har man gennemført en Formueskat, der er bestemt til at udligne Formueindtægters og personlige Indtægters forskellige Værdi. Alle de nævnte Hovedpunkter ved Indkomst- og Formueskatten er uberørte af det nye Lovforslag, der ogsaa bevarer Indtægtsminimumets og Børnefradragenes Størrelse uforandret.

Vender vi os dernæst til Lovforslaget, knytter Hovedinteressen sig til den foreslaaede Forhøjelse i Skatteskalaen baade for Indkomst- og Formueskatten, men ved Siden heraf indeholder det Forandringer til dels af Betydning paa en Række Punkter, hvoraf de vigtigste skal være Genstand for Omtale her.

En af disse vedrører Spørgsmaalet, i hvilket Omfang Familiemedlemmers Indtægter skal betragtes som en Enhed eller beskattes hver for sig. Efter Lov af 15. Maj 1903 beskattes Familieoverhovedet af hele Husstandens Indtægt, saaledes at der til Husstanden henregnes den med Manden samlevende Hustru og de økonomisk afhængige Børn, derimod ikke andre Familiemedlemmer, som i nogle Lovgivninger ogsaa tages med. For Hustruens Vedkommende er Regelen foreslaaet ændret derhen, at det, ved Beregningen af Skatteindtægten, er tilladt at fradrage Halvdelen af hendes Indtægter ved Selverhverv, dog ikke over 800, 700 og 600 Kroner henholdsvis i København—Frede-

riksberg, Købstadkommunerne og Landkommunerne. Til Begrundelse af Forslaget kan anføres, at naar Hustruen har Erhvervsvirksomhed, navnlig naar denne foregaar ude af Hjemmet, vil Husførelsen derved for-
 dyres, bl. a. ved forøget Tyendehold eller anden lønnet Medhjælp, f. Eks. til Pasning af Børnene. Man kunde ogsaa have valgt den Vej at gøre Spørgsmaalet til en Bevillingssag, hvorved der kunde tages mere Hensyn til de særlige Forhold. Men dertil vilde kræves Under-
 søgelse af de enkelte Tilfælde, der kunde aabne Vejen for en Del Vilkaarlighed. Jeg tror derfor, at Lovforslaget har gjort Ret i at give faste Regler, hvortil jeg i Hovedsagen kan slutte mig. Dog mener jeg, at i visse Tilfælde, t. Eks. naar Hustruen har Udearbejde og der er smaa Børn hjemme, kunde der være Grund til at give særlige Begunstigelser, t. Eks. Ret for smaa Indtægter til forlods at fradrage et vist Beløb fuldtud. Til at overveje den bedst mulige Afgørelse paa dette Punkt vil der være rig Anledning under Lovforslagets videre Behandling i Rigsdagen.

Den i Loven af 15. Maj 1903 indeholdte Regel om, at Familieoverhovedet og de af ham økonomisk afhængige Børns Indtægter beskattes under ét, har ført til Urimeligheder. Naar et Barn, der boede hos Forældrene, tjente noget, men ikke nok til at yde Vederlag for sit Ophold i Hjemmet, betragtedes det som økonomisk afhængigt, og dets Indtægter regnedes sammen med Husfaderens og forøgede dennes Skattepligt. Naar Barnet derimod fortjente saa meget, at det helt kunde betale for sig, hvorved Hensyn i Praxis toges til Familiens økonomiske Niveau, behandledes det som økonomisk uafhængigt og sattes selvstændigt i

Skat, hvilket i alle Tilfælde skattemæssigt var meget fordelagtigt og hyppigt vilde føre til fuldstændig Skattefrihed. Denne Praksis var højst uheldig, fordi den bevirkede, at Faderens Skattebyrde formindskedes, naar Børnenes Indtægter steg, og det maa antages, at Skattemyndighederne af den Grund har vist sig meget tilbageholdende med at inddrage Børnenes Indtægter under Beskatning. Sandsynligvis under Indtrykket af de gældende Reglers Urimelighed foreslaas det nu, at Børnene altid sættes selvstændigt i Skat. Jeg tror dog, at man her er kommet for vidt til den modsatte Side. Lad os t. Eks. forudsætte, at to hjemmeværende Sønner i 15—17 Aars Alderen som Arbejdsdrengene tjener en Løn nær op mod Skattegrænsen, i saa Fald vilde Sønnerne efter de nye Regler blive skattefri. Det samme gælder om Tilfælde, hvor Børnene har Formueindtægter, der dog ikke naar Indkomstskattens Grænse, naar bortses fra den ubetydelige Formueskat, der her kan være Tale om. I Ministerialtidende er omtalt en Overskatteraadskendelse i et Tilfælde, hvor en rig Enkes 4 hjemmeværende Børn havde en samlet Indtægt af Formue paa 3145 Kroner. Efter det nye Lovforslag vilde Børnenes Indtægter her i København, forudsat at de var ligeligt fordelte og ingen af dem naaede 800 Kr., helt unddrage sig Indkomstskat. De anførte Resultater forekommer mig lidet rimelige. I Virkeligheden er det, at Familienmedlemmerne har Indtægter, som Familiefaderen raader over til fælles Bedste, en meget betydelig økonomisk Fordel og styrker Familiefaderens Skatteevne. Fejlen ved den nugældende

Lovs Regel paa dette Punkt er, at den afgør Børnenes skattemæssige Behandling efter om de er økonomisk afhængige eller ikke, medens det afgørende burde være, om Familiefaderen normalt raader over Børnenes Indtægter, som Tilfældet sædvanligt vil være med umyndige Børn. Her synes jeg at det er rimeligt, at Husfaderen beskattes ogsaa af Børnenes Indtægter, dog at der af Billighedsgrunde gives Ret til Fradrag af et vist Indtægtsminimum (f. Eks. 200 Kr. pr. Barn). Anderledes stiller Forholdet sig med de voksne Børn. Ganske vist vil de, navnlig Døtrene og f. Eks. i Fisker- og Sømandsstanden ogsaa de ugifte Sønner, ofte yde deres Forældre en betydelig Støtte, men dette beror dog saa meget paa Tilfældigheder, at man ikke derpaa kan bygge nogen Regel om, at Børnenes Indtægter bør inddrages under Husfaderens Skat, og derfor tror jeg det er rigtigt at sætte de voksne Børn selvstændigt i Skat.

Nogen Betydning har Spørgsmaalet om Rejse- diæters skattemæssige Behandling i vor Tid, hvor Agentvæsenet blomstrer som ingensinde før. Den nu gældende Lov giver Ret til Fradrag i Skatteindtægten af Dagpenge og Rejsegodtgørelse under Udførelsen af offentlige Hverv, der nødvendiggør Natteophold udenfor Hjemstedskommunen. Nu er det med god Grund foreslaaet at behandle Rejser i offentlige og private Hverv ens og i begge Tilfælde at give Ret til under de fornævnte Betingelser at fradrage Befordringsudgifter med det hele, men anden Rejsegodtgørelse og Dagpenge kun med det halve Beløb. Man regner her med, at der kan indspares noget af Rejsegodtgørelsen, om ikke andet saa ved en billigere Husførelse i Hjemmet

under Mandens Bortrejse. Jeg anser det dog for tvivlsomt, om der her som Regel er en Kilde til væsenlig Besparelse og vilde derfor foretrække at udvide de nugældende Regler for Rejsegodtgørelse i offentlige Hverv til ogsaa at gælde Rejser i Privates Tjeneste.

Den nuværende Indkomstskat rammer ogsaa Aktieselskaber, dog at der gives Ret til forlods at fradrage 4 % af Overskuddet. Da Aktieudbyttet ogsaa beskattes hos Aktionærerne, finder der en Dobbeltbeskatning Sted, som jeg anser for irrationel. Hertil bidrager det ogsaa, at Skatten opkræves uden Hensyn til det Aktiebeløb, som den enkelte Aktionær ejer og til Aktiekapitalens Størrelse. Fradraget af de 4 % mildner noget derpaa, og Lovforslaget bevarer paa dette Omraade væsenlig status quo. Rigtignok er det Meningen at forhøje Skatteprocenten fra 2 % til 3 %; men dette sker jo samtidig med, at Skatteprocenten sættes op over hele Linien, og i 1909 skete der ingen Forhøjelse af Aktieselskabernes Skatteprocent.

I Modsætning til hvad Tilfældet er for Aktieselskabernes Vedkommende indeholder Lovforslaget principielle Forandringer med Hensyn til Forbrugs- og Produktionsforeninger. Efter den nugældende Lov beskattes de kun, naar de udstrækker deres Virksomhed udover Medlemmernes Kreds. Efter det nye Lovforslag indtages derimod Forbrugsforeninger altid under Beskatning, medens Produktionsforeninger og lignende beskattes for den Del af deres Virksomhed, der bestaar i Detailsalg fra Butik. De foreslaaede Forandringer maa billiges, forsaavidt de gaar ud paa at stille For-

brugs- og Produktionsforeninger paa lige Konkurrencefod med de private Erhvervsdrivende.

Med Hensyn til Formueskatten er det foreslaaet, at den skattefri Formue for Personer, der ikke er satte i Indkomstskat til Staten, forøges fra 3000 til 10000 Kroner. Det har min Sympathi, at man sætter den meget lave skattefri Formuegrænse noget i Vejret, og at man fastholder Forskellen i Formuebeskatningen under Hensyn til Indtægts Størrelse. Desuagtet nærer jeg megen Betænkelighed ved Forandringen i den foreslaaede Skikkelse. Jeg tror ikke, at det vil være heldigt at sætte en skarp Grænse i Henseende til Indtægt og Formue, der afgør, om Formuen skal være helt skattefri eller betale fuld Skat. Man bevirker derved, at der paa dette Omraade indtræder et stort Skattespring, som det foreliggende Lovforslag paa en saa heldig Maade har søgt at undgaa ved Indførelsen af Ratebeskatningen, og man forøger Fristelsen til at presse Indkomstansættelsen lige ned under Skattegrænsen, hvorved man efter Omstændighederne kan slippe fri ikke alene for Indkomstskatten, men ogsaa for en ret betydelig Formueskat. Navnlig paa Landet, hvor Indkomstansættelsen er saa elastisk, vil den foreslaaede Regel kunne virke uheldigt og vil f. Eks. i Landkommuner med Stationsbyer kunne skærpe Modsetningsforholdet mellem den lille besiddende Grundejerstand og de andre Samfundsklasser, hvis Indtægter lettere lader sig tage paa Kornet. Her kan det meget vel tænkes, at af to Mænd, der i Virkeligheden er økonomisk ligestillede, betaler den ene baade Indkomst- og Formueskat, medens den anden slipper fri for begge, fordi hans Indtægt ansættes for lavt. Jeg tror, at det

i alle Tilfælde var bedre, om man ikke lod Grænsen være saa skarp; men f. Eks. inden for en vis lav Minimumsgrænse for Indtægt og Formue gav Ret til Formuefradrag, hvis Størrelse kunde afhænge baade af den ansatte Indtægts og den ansatte Formues Størrelse.

Lovforslaget har ellers ikke rørt ved de gældende Regler om, hvad der rettelig bør inddrages under Formueskatten. Skattefri vil ogsaa fremdeles være alle periodiske Ydelser af offentlig og privat Natur, som t. Eks. i Prøjsen for en Del maa betale Skat, og endvidere Møbler, Husgeraad, Gangklæder, Smykker m. m. uden Hensyn til Værdien, dog forsaavidt de ikke anvendes til Næringsbrug eller i Forretningsøjemed. Det drejer sig her om hele den private Brugs- og Nydelsesformue, der spiller saa stor en Rolle i Nutiden med dens Trang til forfinet Luksus. Der kunde efter min Mening nok være Anledning til at beskatte den omtalte Formue, forsaavidt den overskrider en ikke for lavt ansat Værdigrænse. Der er, synes jeg, ingen Grund til, at den, der køber en værdifuld Malerisamling, der tilmed efter kyndige Folks Mening i mange Tilfælde skal være en udmærket Kapitalanbringelse, et kostbart Møblement eller skænker sin Hustru Ædelstene og Smykker til en Formues Værdi, snarere skal slippe fri for Skat end den, der anbringer Kapital i sin Forretning.

Tyngdepunktet i det nye Lovforslag er, at Skatten sættes betydeligt op under samtidig Forøgelse af Progressionen baade for Indkomst- og Formueskattens Vedkommende. Men før jeg kommer nærmere ind herpaa maa jeg dog endnu berøre et Par foreslaaede Lovændringer, der staar i Forbindelse dermed, nemlig

Fradragsretten af det skattefri Indtægtsminimum og af personlige Skatter ved Beregningen af den skattepligtige Indtægt.

Efter den nugældende Lov har Fradraget af det skattefri Indtægtsminimum kun Indflydelse paa Beregningen af Indtægten, ikke paa Skatteprocenten. Naar f. Eks. en københavnsk Familie med to Børn og en Indtægt paa 2400 Kr. nyder et Fradrag i den skattepligtige Indtægt af 1000 Kr., svares der af det tiloversblevne skattepligtige Beløb af 1400 Kr. ligefuldt en Skatteprocent af 1,4, der gælder for Indtægter mellem 2000 og 3000 Kr. Skatten vil altsaa udgøre 19,60 Kr. Efter Ministeriets Forslag vil Skatteskalaen med dens enkelte Satser derimod komme til Anvendelse paa den Indtægt, der fremkommer efter at Skattefradragene har fundet Sted. Saaledes vil i det givne Eksempel Indtægten paa 2400 Kr., der har Fradragsret for 1000 Kr., skattemæssigt blive behandlet som en Indtægt paa 1400 Kr., der betaler 1,5 % af 1000 Kr. og 2,5 % af 400 Kr., ialt 25 Kr. Den nye Regel paa dette Punkt er rationel, fordi den drager de fulde Konsekvenser af Indtægtsfradragene, og den mildner i ikke ringe Grad Forhøjelsen i Skatteprocenterne, navnlig for de smaa Mellemindtægter.

Endvidere vil Forslaget ophæve Retten til i den skattepligtige Indtægt at fradrage personlige Skatter til Stat og Kommune, medens Fradragsretten derimod bevares for Skatter og Afgifter paa fast Ejendom og Næringsvirksomhed. Naturligvis betyder dette reelt set en yderligere Forhøjelse af Indkomstskatten, men Valget staar jo i Virkeligheden mellem Fradragsrettens Ophævelse eller en højere Skatteskala. Det er van-

skeligt at opgøre, hvormeget Fradragsretten procentvis udgør indenfor de enkelte Indtægtsgrupper, fordi det her drejer sig om forskellige Skatter med ulige Progression, der for de kommunale Skatters Vedkommende jo end ikke er underkastede ensartede Regler for hele Landet. Saa meget kan i alle Tilfælde siges, at Fradragsretten ogsaa forholdsvis er mere værdifuld for de store end for de smaa Indtægter, og at dens Ophævelse derfor er mere byrdefuld for de første end for de sidste. Teoretisk set lader sig anføre noget til Fordel for det stillede Forslag, idet man betragter Skatten som Vederlag for Statens materielle eller immaterielle Ydelser til den enkelte Borger og forsaavidt ensartet med hans øvrige Udgifter, og Regelen har ogsaa Forbilleder i fremmed Lovgivning. Men for Følelsen tror jeg, at det altid vil findes mindre naturligt, at der skal betales Skat af den Indtægt, som Staten forlods unddrager ens Raadighed, og det giver et bedre Overblik over Skatteforhøjelsen, naar man optager den i selve Skatteskalaen.

Betragter vi endelig den foreslaaede Skatteskala, er der sket den Forandring, at den er bygget paa det saakaldte Rateprincip, som efter et Forslag af Skattedirektør Molde er bragt til Anvendelse paa den københavnske Indkomstskat. Vi staar her overfor et Fremskridt, der ikke kan omstrides, og som egentlig er det eneste, der har vundet Anerkendelse fra alle Sider uden Hensyn til Partistandpunkt. Der vindes navnlig herved, at Progressionen vil foregaa jævnt, i Stedet for i Spring, idet der nu finder en uforholdsmæssig høj Beskatning Sted af de Indkomstdele, der

ligger lige over Maksimumsgrænserne for de i Skatte-
skalaen optagne Procenter.

For Indkomstkattens Vedkommende ser den fore-
slaaede Skatteskala saaledes ud:

Af Skatteindtægter ikke over 1000 Kr. svares i Skat 1,5 $\frac{0}{10}$									
af									
Resten									
over 1000, men ikke over 2000 Kr. 15 Kr. af de 1000 Kr., 2,5 $\frac{0}{10}$									
— 2000	—	— 3000	— 40	—	— 2000	— 2,8	—		
— 3000	—	— 4000	— 68	—	— 3000	— 3,1	—		
— 4000	—	— 6000	— 99	—	— 4000	— 3,4	—		
— 6000	—	— 8000	— 167	—	— 6000	— 3,7	—		
— 8000	—	— 10000	— 241	—	— 8000	— 4,0	—		
— 10000	—	— 15000	— 321	—	— 10000	— 4,3	—		
— 15000	—	— 20000	— 536	—	— 15000	— 4,8	—		
— 20000	—	— 30000	— 766	—	— 20000	— 4,9	—		
— 30000	—	— 40000	— 1256	—	— 30000	— 5,2	—		
— 40000	—	— 50000	— 1776	—	— 40000	— 5,5	—		
— 50000	—	— 100000	— 2326	—	— 50000	— 5,8	—		
— 100000 Kr.			5226	—	— 100000	— 6,1	—		

I Motiverne til Ministeriets Lovforslag er der til
Oplysning om, hvor stærkt Progressionen i Indkomst-
skatten stiger mellem Lovene af 15. Maj 1903, 30.
September 1909 og det nye Lovforslag opstillet en
Beregning over den gennemsnitlige Skatteprocent
indenfor Indtægtsgrupper. Det drejer sig her om den
effektive Skatteprocent (beregnet i Forhold til Skatte-
ydernes virkelige Indtægt) og for Ensartethedens Skyld
har man for alle tre Aar til Grund for Beregningen
lagt Skatteligningen for 19^{09/10}, forsaavidt angaar Ind-
tægtsfordelingen, Antallet af Børn under 15 Aar m. m.
Man er da for de tre Aar kommet til følgende Skatte-
procenter for de enkelte Indtægtsgrupper:

Indtægter:					Lov af 15/5 03 0/0	Lov af 30/9 09 0/0	Lov- forsl. 0/0
Ikke over 1000 Kr.....					0,16	0,16	0,19
Over	1000 Kr., men ikke over	2000 Kr.			0,47	0,47	0,56
—	2000 — — —	3000 —			0,91	0,91	1,24
—	3000 — — —	4000 —			1,13	1,36	1,71
—	4000 — — —	6000 —			1,32	1,65	2,10
—	6000 — — —	8000 —			1,49	1,99	2,52
—	8000 — — —	10000 —			1,63	2,17	2,82
—	10000 — — —	15000 —			1,76	2,41	3,19
—	15000 — — —	20000 —			1,90	2,66	3,50
—	20000 — — —	30000 —			2,02	2,89	3,98
—	30000 — — —	40000 —			2,14	3,12	4,35
—	40000 — — —	50000 —			2,26	3,34	4,63
—	50000 — — —	100000 —			2,37	3,65	5,06
Over 100000 Kr.....					2,49	3,98	5,79
					0,89	1,22	1,61

Den gennemsnitlige Skatteprocent for alle Skattegrupper under ét steg som Følge af Loven af 30. September 1909 fra 0,89 til 1,22; nu foreslaas en yderligere Stigning til 1,61 eller med omtrent $\frac{1}{3}$. Men samtidig er Progressionen i rask Vækst. Ved Loven af 1909 var der kun Skatteforøgelse for Indtægter over 3000 Kroner, ved nuværende Lovforslag foreslaas Skatteprocenten forøget over hele Linien, men mest for de store Indtægter. Drager vi en Sammenligning mellem Loven af 30. September 1909 og Lovforslaget, udgør t. Eks. Stigningen for Indtægter under 1000 Kr. 19 0/0, for Indtægter fra 2000 til 3000 Kr. c. 36 0/0 og for Indtægter paa over 100000 Kr. c. 45 0/0. I Forhold mellem Loven af 15. Maj 1903 og Lovforslaget bliver Stigningen henholdsvis 19 0/0, 36 0/0 og 133 0/0. Efter Lovforslaget vil, naar alle Forhold tages i Betragtning, t. Eks. Indtægterne paa 4000—6000 Kr. betale 11 Gange, og de paa over 100000 Kr. 30 Gange saa høj

en Skatteprocent som Indtægterne under 1000 Kr. Den stærkere Progression kan man kun yde sit Bifald; den tjener til at udligne en forhøjet Skattebyrde, som paa andet Omraade rammer de ubemidlede Klasser.

Hvad endelig Formueskatten angaar, opkrævedes den efter Loven af 15. Maj 1903 med 0,6 p. m. af alle Formuer uden Hensyn til Størrelse, hvorimod man ved Lov af 30. September 1909 indførte en Progression, der standsede ved 30000 Kr. Ved denne lave Grænse for Progressionens Stigen er det nye Lovforslag blevet staaende, men foreslaar, at Skatteprocenten sættes op under samtidig Forøgelse af Progressionen, og at Rateprincippet bringes til Anvendelse ogsaa paa Formueskatten. Meningen er at tage 0,8 p. m. af de første 15000 Kr., 1,2 p. m. af de næste 15000 Kr. og 1,6 p. m. af Resten. Da Hensigten med Formueskatten er at udligne den forskellige Værdi, der knytter sig til Indtægt af Formue og af personlig Virksomhed, er det principielt set berettiget at fortsætte Progressionen ogsaa for Formueskattens Vedkommende. Forslaget standser imidlertid her ved en meget lav Grænse, og Følgen er, at Formueskatten for Formueindtægter udgør en stadig mindre Del af den personlige Statsskat, jo større Formuen bliver. Har t. Eks. tre københavnske Kapitalister A, B og C Formuer paa henholdsvis 50000, 100000 og 1,000000 Kr. — vi forudsætter en Rente af 4 % og at Børnefradrag ikke finder Sted — vil A betale i Indkomstskat og Formueskat henholdsvis 20 og 62 Kr., B 74.²⁰ og 142 Kr. og C 1734.⁴⁰ og 1582 Kr. Af den samlede personlige Skat til Staten vil Formueskatten for A, B og C udgøre henholdsvis 75,6, 65,7 og 47,7 %. Vanskeligheden ved at tilvejebringe et

passende Forhold imellem Indkomst- og Formueskat ligger deri, at det af finansielle Grunde har været nødvendigt at sætte Formueprocenten ret højt for de smaa Formuer, og at man ved at fortsætte Progressionen i Formueskatten vilde komme op paa meget høje Skatteprocenter. Allerede efter Forslaget betales der for den Del af enhver Formue, der overskrider 30000 Kr., en Formueskat, der ansat i Indkomstskat udgør 4 $\frac{0}{10}$. Jeg vilde dog her finde det forsvarligt at fortsætte Progressionen for Formueskatten højere, t. Eks. ved at danne nye Skattesatser ved Formuegrænserne 100000 og 500000 Kr., og at anvende det derved indvundne Merudbytte til Lettelse af Skattetrykket paa de smaa Formuer.

Vender vi os dernæst til Skatteligningen, skal først omtales, at de Regler, Loven af 15. Maj 1903 indeholder om Følgerne af ikke at selvangive sine Indtægter, nu foreslaas overført paa Formuen. Jeg kan, skønt det ofte er vanskeligere at opgive sin Formue end sin Indtægt, slutte mig til Forslaget, fordi jeg mener, at man af Hensyn til Ligeligheden i Beskattningen bør sætte stor Kraft ind paa at faa saa vel Indtægt som Formue skatteansat saa nøjagtigt som muligt. Ubetinget Tilslutning kan jeg dernæst give Forslaget om som højeste administrative Instans paa dette Omraade at indføre et Landsoverskatteraad, da dette vil bidrage betydeligt til at tilvejebringe for hele Landet ensartede Regler om Indkomst- og Formueskatten, medens Overskatteraadenes Kendelser ofte frembød indbyrdes Uoverensstemmelser. Iøvrigt har Lovforslaget kun rørt lidt ved Reglerne for Skatteligningen, og der frembyder sig da med Styrke det

Spørgsmaal, om der ikke her kunde tiltrænges Reform, saa meget mere som det er en udbredt Anskuelse hos Bybefolkningen, at den i Forhold til Landboerne sættes for haardt i Skat. Før vi kommer nærmere ind herpaa, kan det være af Interesse at se, hvor stor Indkomst- og Formueskatten er pr. Hoved af Befolkningen i Byerne og paa Landet. Dette fremgaar af nedenstaaende Oversigt, der kun omfatter den personlige Indkomst- og Formueskat, idet der ses bort fra Selskabsbeskatningen. Tallene vedrører Skatteligningen 19^{10/11}, der er under Indflydelse af Skatteforhøjelsen af 30. September 1909.

Statsskatter i Skatteaaret 19 ^{10/11} :	Samlet Skattebeløb			Skattebeløb pr. Individ		
	Indkomst- skat	Formue- skat	Til- sammen	Indkomst- skat	Formue- skat	Til- sammen
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
København.....	3,172869	1,023413	4,196282	7,44	2,40	9,84
Frederiksberg. . .	863268	315849	1,179117	9,86	3,61	13,47
Købstæderne	1,738479	587871	2,326350	3,41	1,15	4,56
Landdistrikterne ..	3,011947	2,210802	5,222749	1,92	1,41	3,33

Som man ser, er der en meget stor Forskel i Henseende til Indkomst- og Formueskattens Størrelse i de nævnte Dele af Landet. Sætter vi Indkomstskatten pr. Hoved af Befolkningen til 100 i Landdistrikterne, udgør den efter Skatteligningen 19^{10/11} i Købstæderne 178, i København 388 og i Frederiksberg 513. Med Hensyn til Formueskatten er Rækkerfølgen en anden. Her betaler Købstæderne den laveste Skat, derefter følger Landdistrikterne, medens København og

Frederiksberg ogsaa her kommer i første Række. Sættes den samlede Indkomst- og Formueskat i Landdistrikterne til 100, udgør den i Købstæderne 137, i København 295, paa Frederiksberg 405.

Betragter man nu den overraskende store Forskel i Indkomstskattens Størrelse i Landdistrikterne paa den ene Side og Byerne, særlig København og Frederiksberg paa den anden, maa man være klar over, at den delvis skyldes Aarsager, som overalt vil gøre sig gældende. Saaledes er Priseniveauet forskelligt paa Landet og i Byerne, og navnlig er Huslejen højere i Byerne. Endvidere er Indtægtsfordelingen forskellig, og de store Stæder vil altid øve Tiltrækning paa de rige Befolkningsklasser. Dertil kommer, at Indkomstforholdene er lettere at oplyse for Bybefolkningen; dette skyldes for en Del Erhvervsdelingen. Der findes i Byerne, særlig Landets Hovedstad, en stor Stab af fastlønnede Embedsmænd og Funktionærer, ligesom Personer i andres Tjeneste, hvis Indkomstforhold det er lettere at klare end de selvstændige Hovedpersoners, udgør en forholdsvis betydelig Del af Bybefolkningen. I Byerne findes ogsaa mange store Handels- og Industriedrifter, hvis Fortjeneste kan opgøres med Nøjagtighed. Paa Landet derimod spiller de smaa Bedrifter, som kun sjældent har et ordnet Regnskabsvæsen, en fremtrædende Rolle. Dertil kommer, at i Byerne er Pengeøkonomien gennemført, paa Landet raader delvis Naturaløkonomien. Særlig er Landbrugerne saa vant til, at deres Gaarde yder dem en Række af de første Livsfornødenheder, at de staar fjernt fra den Tankegang, at disse Ting virkelig er en Indtægt og ogsaa i skattemæssig Henseende bør regnes som saa-

dan. Og dog er det nødvendigt, at dette finder Sted, for at Indkomstskatten ikke skal hvile for haardt paa Bybefolkningen.

Selv om man nu tager Hensyn til alle disse Forhold og til, at den personlige Indkomstskat er forholdsvis ny paa Landet, synes det vanskelig at kunne retfærdiggøre en saa stor Forskel i Skattens Størrelse, at man i København betaler henimod 4 og i Frederiksberg Kommune endog godt 5 Gange saa meget i Indkomstskat som i Landdistrikterne, og det saa meget mere, som de forløbne Aar maa betragtes som gunstige for Landbruget, men derimod nærmest som ugunstige for Byerne og ikke mindst for Hovedstaden.

Spørger man nu kyndige Folk om Forklaringen til at Indkomstskatten paa Landet indbringer saa lidt, vil de næsten altid søge Hovedaarsagen i Landbrugernes mangelfulde Opfattelse af, hvad Indtægt er. De smaa og middelstore Jordbesiddere vil her i Regelen kun regne med, hvad de faar ind som rede Penge. Denne Opfattelse er bl. a. bekræftet af en Mand af mit Bekendskab, der i Tidernes Løb har været Medlem af højere og lavere kommunale Raad og derved erhvervet sig megen Indsigt i Skatteansættelsernes Mysterier. Jeg bad ham da, for at komme Sagen nærmere, om at anføre Eksempler fra hans egen Egn paa Indtægtsansættelser, der maatte betegnes som urimelig lave. Han meddelte da følgende. En Gaardmand med Kone og 5 Børn, der bor godt, er velklædt, ikke nægter sig forskellige af Livets Smaabehageligheder, som f. Eks. en rigelig Nydelse af Tobak, har 12 Køer, 2—3 Heste, sættes, efter at de lovhjemlede Indtægtsfradrag er foretaget, til en Skatteindtægt af 450 Kr. En anden Mand, der

er gift, har to voksne Børn boende hos sig, og som besidder en Ejendom, som han har forbedret meget, bl. a. ved Beplantning, og som har 7 Køer og 2 russiske Heste, sættes til en Skatteindtægt af 200 Kr.

Nu har jeg beskæftiget mig for meget med Statistik til at være uvidende om, at man ikke fra enkelte kendte Tilfælde bør slutte til Helheden; selv som Eksempler har disse Tilfælde dog deres Interesse. Men vi kunde jo nu spørge Statistiken, der har de store Tal til Raadighed, om den ikke kunde give os Momenter til Bedømmelse af, om Indkomstansættelserne paa Landet er for lave. Statens statistiske Bureau har velvilligst overladt mig nogle Oplysninger fra Skatteansættelsen 19⁰⁹/₁₀, der vedrører Indtægtsfordelingen i 1908.

Betragter vi da Indkomstansættelsen for samtlige Landdistrikter, fremkommer der for de forskellige Klasser af Hovedpersoner i Landbruget følgende gennemsnitlige Aarsindtægt og Formue.

Indtægtsansættelsen 19 ⁰⁹ / ₁₀ (vedrørende Indtægterne i 1908)	Antal	Gennem- snitlig Indtægt	Gennem- snitlig Formue
		Kr.	Kr.
Godsejere og Proprietærer	1292	13415	333031
Forpagtere	2734	2211	10467
Gaardmænd	64508	1543	16478
Boelsmænd	12196	857	6063
Husmænd	26422	772	4904
Havebrug: Hovedpersoner	1449	1306	5865
	108601	1433	15965

Godsejere og Proprietærer skulde herefter kun have godt 4 ⁰/₁₀ i Indtægt af deres Formue, men mange

rige Jordejere har ogsaa bortforpagtet deres Ejendomme. For Gaardmændene taget under ét udgør den gennemsnitlige Formue 16478 Kr. og den gennemsnitlige Indtægt 1543 Kr. Indtægten synes her lav i Forhold til Formuen, navnlig naar Hensyn tages til, at Indtægten efter Loven skal omfatte Værdien ikke alene af Gaardmandens eget, men ogsaa af Hustruens og de økonomisk afhængige Børns Arbejde. I denne Sammenhæng skal anføres, at det gennemsnitlige Arbejdsvederlag i 1910 for en Tjenestekarl er opgjort til 625 Kr. Ogsaa for Boelsmænd og Husmænd, af hvilke sidste kun en mindre Del kommer op over Skattegrænsen, maa Indtægten være meget lavt ansat.

Mere oplysende end disse Tal enkeltvis taget er dog en Sammenligning af Indtægtsstatistiken for Landdistrikterne i Skatteaarene 19^{04/05} og 19^{09/10}. Herom henvises til omstaaende Tabel (S. 22), der viser Antallet af til Indtægt ansatte Personer i de enkelte Erhvervsgrupper, deres gennemsnitlige Indtægt og gennemsnitlige Formue. Da Erhvervsdelingen for det sidste Aar er stærkere specialiseret end i det første, har man holdt sig til nogle enkelte større Grupper. Saaledes har man kun én Gruppe for de selvstændige Landbrugere, lige fra Godsejere til Husmænd og omfattende desuden Forpagtere og Havebrugere.

Det vil ses, at den gennemsnitlige Indtægt for Hovedpersoner i Landbruget er gaaet lidt op, fra 1422 til 1433 Kr.; men deres Antal er aftaget fra 111179 til 108601, hvorhos deres samlede Indtægt er gaaet ned fra 158,089000 til 155,644000 Kr. Derimod er Antallet af ansatte Personer og deres gennemsnitlige Indtægt steget

Indtægtsansættelsen i Aarene		19 ⁰⁴ / ₀₅		19 ⁰⁹ / ₁₀	
		Antal	Gnsl. Indtægt	Antal	Gnsl. Indtægt
			Kr.		Kr.
Landdistrikter	Hovedpersoner i Landbrug	111179	1422	108601	1433
	Medhjælpere ved Landbrug	6328	907	7185	956
	Haandværk og Industri	32068	1131	33668	1240
	Handel og Omsætning	12378	1894	15026	1973
	Fiskere	2238	866	2207	887
	Embedsmænd og Funktionærer samt liberale Erhverv	17242	1833	16697	2029
	Kapitalister og Pensionister	11960	1263	10290	1733
	Andet og uopgivet Erhverv	1414	1160	1828	1280
	Ialt ansatte i Landdistrikterne	194807	1406	195502	1483
	Ialt ansatte i Købstæderne	74977	1765	102058	1655
	Ialt ansatte i Hovedstaden	105943	2226	125709	2205
					10578

indenfor flere af de andre Grupper, saaledes for Medhjælpere i Landbrugsvirksomhed, Handelens og Industriens Personale. Vender vi tilbage til Landbruget, vil Nedgangen i Antallet af ansatte Hovedpersoner og disses samlede Indtægt kun daarligt kunne forliges med, hvad Statistiken oplyser om de økonomiske Forhold i de to til Skatteligningen svarende Aar 1903 og 1908. Saaledes ligger Prisniveauet for Landbrugsprodukter gunstigere i det sidste af de to Aar, Værdien af Aarets Høst er efter Statistisk Bureaus

Opgørelse steget fra 434,267000 til 586,710000 Kr., Overskudsudførselen af Landbrugsprodukter fra 162,8 til 191,2 Mill. Kr., og en lysere Betragtning af Landbrugets Forhold har ogsaa gjort sig gældende derved, at Værdien af en Tønde solgt Hartkorn er gaaet betydeligt i Vejret, fra 5319 til 6414 Kr.

Det kan nu have Interesse at dele Landbrugets Hovedpersoner i Grupper efter Indtægternes Størrelse. Dette er sket i nedenstaaende Tabel.

Ansatte Hovedpersoner i Landbrug
i Landdistrikterne:

Indtægtsgrupper:	19 ⁰⁴ /05	19 ⁰⁹ /10
600— 800 Kr.....	27645	26943
800—1000 —	22656	22331
1000—1500 —	30256	28041
1500—2000 —	15011	14419
2000—3000 —	10945	11451
3000—6000 —	3881	4505
6000 Kr. og derover....	785	911
Tilsammen	111179	108601

For alle Grupperne fra 600 til 2000 Kroner aftager Antallet af til Indtægt ansatte Personer, men fra denne Grænse gør den modsatte Bevægelse sig gældende og fortsættes saa i de følgende højere Indtægtsgrupper. Betragter vi Indtægterne under 2000 Kr. under ét, ser vi, at deres Antal mellem de to Opgørelser er aftaget fra 95568 til 91734, og deres samlede Indtægtsbeløb fra 100,754000 til 93,903000 Kr., hvorimod Antallet af Personer med 2000 Kr. og derover er vokset fra 15611 til 16867, og deres ansatte

Indtægt fra 57,335000 til 61,741000 Kr. Trods det stigende Antal selvstændige Hovedpersoner i Landbruget og Tidernes økonomiske Bedring er der stik imod al Forventning ikke foregaaet nogen Oprykning af smaa selvstændige Landbrugere over Skattegrænsen, hvorimod de store Indtægters Antal og Vægt er forøget. Det er imidlertid alt andet end sandsynligt, at den økonomiske Bevægelse i denne Periode i den Grad skulde have været til Fordel for de store i Sammenligning med de smaa Landbrugere, som Udviklingen af flere Grunde har været særlig gunstig, og de foreliggende Resultater synes kun at kunne forklares derved, at Skatteligningen er blevet mildere nedadtil, medens de store Landejendomsbesiddere er blevet vurderet mere efter Fortjeneste. Dette betyder jo en Skattelettelse for de mindre Landbrugere; men det maa her have for Øje, at disse lave Indtægtsansættelser, der ikke alene omfatter Husmændene, men ogsaa Boelsmændene samt en meget stor Del af Gaardmandsstanden, ikke blot betyder en Omfordeling af Skatten indenfor Landbrugernes Kreds, men ogsaa interesserer de øvrige Erhvervsklasser i Landkommunerne samt hele Bybefolkningen, som derved kommer til at betale en højere Indkomstskat til Staten end de ellers behøvede.

Skønt nu Antallet af ansatte Indtægter i Landdistrikterne er steget betydeligt indenfor andre Samfundsklasser (Handel og Industri), er det dog for en meget væsentlig Del de selvstændige Landbrugere, der præger Indkomststatistikens Resultater. Og disse viser sig da ogsaa meget forskellige for Landdistrikterne paa den ene Side og Byerne (Hovedstaden og Provinsbyerne) paa den anden, saaledes som det fremgaar af omstaa-

	Antallet af ansatte Personer, fordelt i Indtægtsgrupper:										Det hele Antal af Personer over 18 Aar med Fradrag af gifte Kvinder	De ansattes Procent af det hele Antal
	800— 600— Kr.	800— 1000— Kr.	1000— 1200— Kr.	1200— 1500— Kr.	1500— 2000— Kr.	2000— 3000— Kr.	3000— 4000— Kr.	4000— 6000— Kr.	6000— Kr. og derover	Tils. skatteansatte		
19 ⁰⁴ /06												
Hovedstaden	—	16156	31477	21054	14356	9467	4075	4087	5271	105943	246150	43.0
Provinsbyerne	7720	19375	13623	10805	8418	6836	2935	2706	2559	74977	210237	35.7
Landdistrikterne . .	53761	42200	27114	23552	22006	16416	4669	2980	2109	194807	631539	30.8
Hele Landet . . .	61481	77731	72214	55411	44780	32719	11679	9773	9939	375727	1,087926	34.6
19 ⁰⁰ /10												
Hovedstaden	—	22384	28984	26645	19729	12388	5024	4704	5851	125709	265800	47.8
Provinsbyerne	10883	26429	19360	15184	12058	8690	3642	2998	2814	102058	225800	45.2
Landdistrikterne . .	46418	42264	28128	24508	23193	18886	5771	3573	2761	195502	661400	29.6
Hele Landet . . .	57301	91077	76472	66337	54980	39964	14437	11275	11426	423269	1,153000	36.7

ende Tabel. Under Hovedstaden er indbefattet København og Frederiksberg.

Naturligvis er det ikke Meningen her at give en statistisk Belysning af Tabellens Tal som Helhed, jeg maa indskrænke mig til at fremhæve nogle Hovedresultater, der har Interesse i denne Sammenhæng. Medens Antallet af ansatte Indtægter i Landdistrikterne er steget fra 194807 til 195502, er der i Provinsbyerne en Stigning fra 74977 til 102058 og i Hovedstaden fra 105943 til 125709. Omsætter man disse Tal i Procent af Befolkningen over 18 Aar med Fradrag af gifte Kvinder, der af Statistisk Bureau anvendes som fast Sammenligningsgrundlag, viser det sig, at medens det nævnte Procenttal i Landdistrikterne endog er gaaet en Ubetydelighed ned, fra 30,8 til 29,6, er der i Byerne en meget betydelig Stigning, i Provinsbyerne fra 35,7 til 45,2 og i Hovedstaden fra 43,0 til 47,8⁰/₁₀. Medens der altsaa i Byerne er en overordentlig stærk Oprykning over Skattegrænsen, paa samme Tid som de laveste Indtægter i stort Omfang arbejder sig op i de nærmest højere liggende Indtægtsgrupper, er der ingen Tilgang af ansatte Indtægter i Landdistrikterne, og der er kun en ringe Tendens til Stigning indenfor de lavere Indtægtslag, og i den allerlaveste Indtægtsgruppe er der endog en meget betydelig Nedgang. Disse Resultater er det imidlertid umuligt at bringe i Overensstemmelse med den virkelige Udvikling. Aaret 1908 var, som vi har set, navnlig ved sin gode Høst gunstigt for Landbruget, men for Byerne var Aaret ikke godt, særlig ikke for Hovedstaden. Vi led her under Pengetrang, Stilstand i Skibsfarten, hensygnende Byggevirksomhed og voksende Arbejdsløshed. Det er

derfor til Forklaring af Indkomststatistikens Resultater nødvendigt at se den i Belysning af de skattepolitiske Forhold, og jeg vil her særlig betragte Københavns Kommune paa den ene Side og Landkommunerne paa den anden.

I København har der været mange samvirkende Grunde til, at Skatteansættelsen nu rammer Befolkningens Indtægter saa nær som jeg tror det er muligt. Indkomstskatten indførtes som kommunal Skat ved Lov af 19. Februar 1861 og har altsaa været i Virksomhed i 50 Aar, hvorfor Befolkningen er indlevet med dens Principper. Ved fornævnte Lov var Indkomstskatten udset til at være det bevægelige Element i det københavnske Skattesystem, der til andre Sider stødte paa fast afgrænsede Skatter. I 1880 kom man op paa Skattens Maksimum 3 %, hvorpaa man senere blev staaende. Fra dette Tidspunkt og til den nye kommunale Indkomstskat af 18. April 1910 traadte i Kraft, har Københavns Kommune stadig opkrævet den højeste Skatteprocent, der kunde tages, og da Kommunens Udgifter til Tider har været i stærk Stigning, var den eneste Udvej til at skaffe Dækning at faa Indtægtsansættelserne sat i Vejret. Paa dette Punkt er der da ogsaa gjort et stort Arbejde. Eksempelvis skal nævnes Omordningen i 1906 af Rodemesterinstitutionen, der medførte, at Indkomstskatten steg stærkt i de følgende Aar, og der er Grund til at fremhæve, at den københavnske Skatteansættelse for en meget væsenlig Del bæres oppe af et skolet Embedspersonale, der naturligt vil være interesseret i at faa Indtægterne ansat saa nøjagtigt som muligt. I denne Sammenhæng kan det ogsaa anføres, at den kommunale Indkomstskattelov

torpligter private Arbejdsgivere til at afgive Lønningslister til Støtte for Skatteligningen.

Betragter man derimod Skatteligningen i Landdistrikterne, er der ingen særlige Grunde til en høj Indkomstansættelse. Efter Loven af 15. Maj 1903 er det de kommunale Ligningsmyndigheder, der foretager den første Ansættelse af den skattepligtige Indtægt, men disse Myndigheder har netop stor Interesse i, at Indtægtsniveauet holdes saa lavt som muligt, fordi Kommunens Beboere som Helhed derved slipper billigst muligt fra Statsindkomstskatten. Hvorledes man saa ordner sig med Fordelingen af den kommunale Skattebyrde mellem de enkelte Skatteydere er en anden Sag, og dette vil vel nok for en stor Del bero paa de faktiske Magtforhold i Kommunen. Nu skal ganske vist den kommunale Ligning prøves af Skatteraadet, som i Forvejen har udset en Mand til at overvære Ligningen og her udøve en raadgivende Virksomhed, medens han ikke deltager i selve Skatteansættelsen. Men dette vil dog næppe i synderlig Grad paavirke de trufne Afgørelser, fordi Størstedelen af de Mænd, der sidder i Skatteraadene, har Interesser og Synspunkter tilfælles med dem, der er afgørende for den kommunale Skatteligning.

Man kunde nu have ønsket, at Lovforslaget havde givet de skattelignende Myndigheder en Sammensætning, der i højere Grad betryggede deres Uafhængighed af lokaløkonomiske Interesser. Jeg tror, at det kan have Interesse at anføre Hovedtrækkene i den prøjsiske Ordning af Skatteligningen, selv om man ikke mener at kunne slutte sig til den. I Prøjsen har man ligesom i Danmark en foreløbig og en endelig Paalig-

ning af Indkomstkatten. Den første, den saakaldte »Voreinschätzung«, forestaas af en Kommission, paa hvis Sammensætning Kommunalbestyrelsen øver en overvejende Indflydelse, men i hvilken dog ogsaa de forskellige i Kommunen udøvede Erhverv er repræsenterede. Den endelige Skatteansættelse foretages af den saakaldte »Veranlagungskommission«, der omfatter hele Kredsen, og hvis Formand er Landraaden, medens de menige Medlemmer vælges dels af Kredsens Repræsentation, dels af Regeringen, idet Hensyn her skal tages til de forskellige Slags Indtægter, der findes i Kredsen. Adolph Wagner har gjort sig til Talsmand for at erstatte Landraaden, der har mange andre Forretninger at varetage, med en Embedsmand, som helt kunde ofre sig for Skatteligningen. Selv om man her i Landet lod den kommunale Skatteligning staa urørt, kunde jeg tænke mig, at der kunde vindes meget ved at faa indført en ved sin Sammensætning mere uafhængig Appelinstant under Ledelse af en Embedsmand, der bl. a. burde have Ret til at prøve og eventuelt forandre den for en hel Kommune gennemførte Skatteligning. Men maaske der ogsaa kunde findes andre Veje, ad hvilke man sikrede sig en mere upartisk Skatteligning.

Jeg kan samle Hovedindholdet af mit Foredrag deri, at jeg i det Hele og Store anser vor Indkomst- og Formuebeskatning, som endnu i Hovedprincipperne hviler paa Loven af 15. Maj 1903, for at være overensstemmende med Tidens Krav, og at jeg ogsaa for en stor Del kan slutte mig til de foreslaaede Lovændringer. Min Hovedindvending mod Lovforslaget er, at det ikke indeholder mere betryggende Skatteligningsregler. Jo

tungere Byrde, man lægger paa Indkomstskatten, desto nødvendigere bliver det at skabe Garanti for en saa vidt mulig paalidelig Skatteansættelse; thi svigter denne, vil Skatten føles som en uretfærdig Byrde af alle dem, som rammes paa deres virkelige Indtægter, og hvis Kreds stadig udvides. I denne Sammenhæng skal anføres, at Lovforslaget indeholder den Regel, at ogsaa private Arbejdsgivere skal give Oplysninger om Arbejdslønninger, hvorved der vil gøres et godt Skridt fremad mod en paalidelig Skatteansættelse for alle ikke selvstændige Personer.

Og saa vil jeg slutte med at udtale Haabet om, at det ved gensidig Imødekommenhed maa lykkes at faa Skattelovene gennemførte i indeværende Rigsdags-samling; thi vi er jo alle interesserede i, at der saa hurtigt som muligt atter skabes Ligevægt i Statshusholdningen.

Fremtidsudsigterne for dansk Naaletræ.

Af

A. Oppermann.

Vor Produktion af Naaletræ vokser med rivende Fart og stiller Skovbrugeren nye merkantile Opgaver, der maa løses af det Slægtled, som nu bestyrer Skovene, og af det som følger efter.

Allerede de officielle statistiske Oplysninger om Arealets Benyttelse viser Udviklingen. Medens Løvtræernes Udbredelse 1881—1907 hovedsagelig er uforandret, saaledes at Tilgangen omtrent har dækket Afgangen, er Naaletræ-Arealet steget stærkt: paa Øerne c. 50 %, i Jylland over 300 %, for hele Danmarks Vedkommende 200 %. Udtrykt i Hektar var der Naaletræ:

	1881	1888	1896	1907
paa Øerne.....	19 300	24 200	27 000	28 200
i Jylland.....	25 400	40 900	64 400	106 000
i Danmark	44 700	65 100	91 400	134 200

Halvdelen af Landets skovbevoksede Areal bærer nu Naaletræer; i 1881 var kun en Fjerdedel af Arealet Naaleskov; Jyllands Naaletræ-Areal er nu lige saa stort som Bøge-Arealet i Danmark.

Endnu klarere viser dog Aldersforholdene Fremtiden. For Naaleskovenes Vedkommende var i 1907:

	1—30	31—60	61—90	over 90 Aar
af Øernes Skove	51	41	7	1 %
- Jyllands Skove	72	24	4	0.1 —
- Danmarks Skove	62	32	6	0.4 —
- Jyllands Plantager	92	7	1	0.2 —

Den yngste Aldersklasse, 1—30 Aar, giver i Regelen kun et ubetydeligt Udbytte, og dets Værdi er ofte ganske underordnet. Gennemsnitlig vil Naaleskoven, i hvert Fald Granskoven, næppe blive hugget, før den er 60 Aar gammel, og hvis dette Tal sættes som Norm, viser Øernes Naaleskove sig at være nær ved Ligevægtpunktet, idet de har 51 % under 30 Aar, 49 % over 30 Aar. Dette stemmer godt med, hvad man kan læse ud af de ovenanførte Tal fra Areal-Statistiken; Stigningen er her mindre og mindre, nemlig pr. Aar:

1881—1888	1888—1896	1896—1907
700	350	110 Hektar.

Yderligere Bekræftelse faar vi gennem en Opgørelse af Aldersforholdene, som Forf. udførte i 1897, og hvis Materiale omtrent svarede til det, paa hvilket Statistisk Bureau ti Aar senere har bygget sine Tal. Den procentiske Aldersfordeling i Øernes Naaleskove var da:

1—10	11—20	21—30	31—40	41—50	51—60	over 60 Aar
19.7	18.2	23.7	16.4	8.3	6.8	7.0 %
62			31			7 —

Man ser, at Forholdet i 1897 er betydelig længere fra det normale end nu, men tillige viser Tallene, at der allerede melder sig en vis Reaktion mod den stærke Brug af Naaletræ ved Frembringelse af ung Skov, som fandt Sted omkring 1870.

Den almindelige Opfattelse stemmer næppe med, hvad der ovenfor er udtalt om Naaletræernes Forekomst paa de danske Øer. Det er vistnok en meget udbredt Anskuelse, at Naaleskoven ustandselig vinder Terrain paa Løvskovens Bekostning, og man kan da spørge, hvorledes en saadan Vildfarelse har kunnet opstaa. Svaret maa lyde: Dels har man kun fæstet Blikket paa Naaletræernes Fremgang og har overset, at Bøg, Eg og andre Løvtræer i mangfoldige Tilfælde afløser den Naaleskov, der for 50—100 Aar siden blev anlagt paa skovblottet, middelgod Jord, dels har man misforstaaet de statistiske Oplysninger om Frembringelsen af ung Skov, Forstmændenes Kulturstatistik.

Et Eksempel, der ikke fjerner sig langt fra Virkeligheden 1891—96, vil vise dette. Vi antager, at 10000 ha Skov har 7800 ha Løvtræ og 2200 ha Naaletræ, samt at Naaleskoven gennemsnitlig faar Lov at opnaa en Alder af 60 Aar, medens den tilsvarende Alder, Omdriftsalderen, for Løvtræ er 100 Aar. Naar der nu aarlig frembringes 78 ha ung Løvskov og $36\frac{2}{3}$ ha ung Naaleskov, vil Arealforholdene vedblive uforandrede, $7800 + 2200$. Men af det samlede Kultural, $78 + 36\frac{2}{3} = 114\frac{2}{3}$ ha, er $32\frac{0}{100}$ Naaletræ, og ved at sammenholde dette Tal med Arealprocenten, 22, ledes man let ind paa den urigtige Opfattelse, at Naaleskoven fortrænger Løvskoven. — En omfattende Kulturstatistik fra Tidsrummet 1891—96 viser, at der

faktisk blev kultiveret Naaletræ paa 30 % af Arealet. Ogsaa ad denne Vej kommer vi saaledes til det vigtige Resultat, at Dyrkningen af Naaleskov paa Øerne nærmer sig et Ligevægtpunkt.

Ganske andre Tilstande finder vi i Jylland, hvor Naaleskovenes Omdrift næppe er lavere end paa Øerne, men hvor ifølge den officielle Statistik af 1907 Aldersklassen 1—30 Aar lægger Beslag paa 72 % i de egentlige Skove og 92 % i Plantagerne. Selv i det sydøstlige Jylland: Vejle, Aarhus og Randers Amter, tilhører 72 % af Naaleskovene Aldersklassen 1—30 Aar, medens det tilsvarende Tal for Sjælland, hvor der ganske vist findes en Del gammel Naaleskov, over 90 Aar, er 50 %.

Kun med en vis Varsomhed kan man fra Arealet og Aldersforholdene slutte til Produktionens Størrelse. En direkte Beregning af Udbyttet og dets Stigning kan imidlertid foretages med tilnærmet Nøjagtighed, idet man som Udgangspunkter vælger Aarene 1881, 1893 og 1906.

I sit Omrids af en dansk Skovbrugsstatistik, 1881, regner P. E. Müller, at 10 % af vore Skoves Udbytte er Naaletræ. Den samlede aarlige Produktion blev først anslaaet til 23.6 Millioner Kubikfod, men blev, da Arealopgørelsen af 1881 senere forelaa, forhøjet med 10—20 %; vi vil herefter regne 15 % Tillæg og faar saaledes Produktionen af Naaletræ 1881 til 2.714 Millioner Kubikfod eller 84 000 m³, hvoraf c. 53 000 paa Øerne, 31 000 i Jylland. Efter en af Forf. udført Opgørelse, der omfatter et Femaar omtrent 1891—96, var de tilsvarende Tal $6.0 = 4.6 + 1.4$ Millioner Kubikfod eller $185\,000 = 142\,000 + 43\,000$ m³, medens

den samlede Produktion var c. 30 Mill. Kbf. eller 930 000 m³. Og endelig foreligger Udbyttet 1906 opgjort amtsvis af Statistisk Bureau (Skovbruget i Danmark, paa Grundlag af Arealopgørelsen af 1907), særskilt for Skove og Plantager. Vi vil antage, at Plantagerne, der kun giver 7—8 Kbf. pr. Td. Ld., udgør 15 % af Skovarealet i Sydøstjylland, men 80 % af Nord- og Vestjyllands Areal; fremdeles maa man her, ligesom ved de tidligere Undersøgelser, gaa ud fra, at Udbyttet er noget mindre for de smaa Skovejendomme end for de store Skovdistrikter, fra hvilke det statistiske Materiale stammer, og vi faar saaledes for Sjælland og Bornholm 4.0, de andre Øer 2.0, Sydøstjylland 2.5 og det øvrige Jylland 2.0 Millioner Kubikfod, i alt 10.5 Millioner eller 124 000 + 62 000 + 77 000 + 62 000 = 325 000 m³, medens det samlede Udbytte af alle Træarter er omtrent 1 Million Kubikmeter.

Disse Tal er vel ikke meget sikre, men trods deres Mangler er de dog meget oplysende. I Tusinder Kubikmeter har vi for

	1881	1893	1906
Øerne	53	142	186
Jylland	31	43	139
Danmark	84	185	325

Man ser, at Udbyttet er firdoblet i Løbet af 25—30 Aar, men medens det i Begyndelsen af dette Tidsrum steg stærkt paa Øerne og svagt i Jylland, er Forholdet senere vendt om. Ogsaa gennem disse Tal kommer vi til det Resultat, at Øernes Udbytte af Naaletræ nærmer sig til at blive nogenlunde konstant, medens Udbyttet i Jylland stiger med tiltagende Hastighed. Endnu har Øerne et Forspring, men den Tid er nær, da Tallene

staar lige for Landets to Hoveddele, og siden vil Udbyttet blive langt større i Jylland. — Fra at udgøre en Tiendedel af vore Skoves Udbytte c. 1881 er Naaletræet i 1907 naaet op til en Tredjedel.

Selv om Naaletræernes Udbredelse paa Øerne ikke mere tiltager kendeligt, kan man haabe, at Udbyttet vil blive noget forøget, efterhaanden som de unge og midaldrende Bevoksninger faar en bedre Pleje. Endnu hugger man efter Forf.s Mening mange Steder for svagt i Granskoven, og Bevoksningerne lider derved et dobbelt Tab, først i Tilvækst og dernæst i Sundhed. Ved Siden af denne blivende Forøgelse kan der ventes en midlertidig Udvidelse af Produktionen, fordi mange Bevoksninger, særlig i Nordsjælland, trænger stærkt til Udhugning, og fordi der findes en Del overmoden Naaleskov, som bør borthugges i den første økonomiske Opgangsperiode.

Hvor hastigt Udbyttet af de jyske Naaleskove vil tiltage, kan man næppe beregne med nogenlunde Sikkerhed, men efterhaanden vil de 106 000 ha Naaletræ vel komme op paa at give 3—4—5 m³ pr. ha, altsaa c. 400 000 m³, og da der stadig plantes mere Naaleskov, vil Tallet blive yderligere forhøjet, engang maaske fordoblet.

Den paaviste Udvikling er foregaaet med en Hastighed, der er højst usædvanlig i Skovbruget, hvor Træernes lange Levealder nødvendigvis maa give Driften et stærkt Præg af Konservatisme. For 30 Aar siden var Salget af Naaletræ i de fleste af Landets Skove en Biforretning, en Høkerhandel med Omegnens Landboere som Kunder. Nu sælges det danske Naaletræ for en væsentlig Del en gros og ofte til Fabrikanter

eller andre Købere, der bor langt fra det Sted, hvor Træet er fældet.

En saadan Stigning af Produktionen fremkalder naturligt Spørgsmaalet om Overproduktion. Vi maa her spørge om Udsigterne for det hjemlige Forbrug, om Indførsel med hvilken vi kan konkurrere, og om Mulighederne for en Udførsel af Naaletræ. Som bekendt er der en lav Indførselstold paa denne Vare (undtagen Brænde), men hvis den atter udføres som Indpakning eller paa anden Maade, gives der Toldgodtgørelse.

I 1910, hvor Byernes Forretningsliv og Byggeri var trykket af Konjunkturerne, indførte vi af Naaletræ:

Rundtømmer	4 326 m ³
Sveller	41 016 —
Andet hugget	101 097 —
Savvarer	536 110 —
Høvlede Bræder o. lgn	51 813 —
Tilpasset Tømmer o. lgn....	161 —
Brænde (1 Fv. = $\frac{7}{4}$ m ³)...	31 173 —
I alt....	765 696 m ³

Hertil kommer 14.4 Mill. savskaarne Tagspaan, hvilket vel svarer til 3—4000 m³. En Sammenligning med tidligere Aar viser, at vor Indførsel af Naaletræ gennemgaende stiger, og at den fra de flotte Aar 1905—07 til 1908—10 kun er gaaet ned med 18 %. Dette kan vistnok forklares ved, at Landbruget har haft en Række gode Aar, som har ført til et anseligt Byggeri; mange Skovdistrikter, der i 1909—11 har haft vanskeligt ved at sælge Bøgetræ, har samtidig let kunnet afsætte alt det huggede Naaletræ, maaske med Undertagelse af Smaaeffekterne, til gode Priser.

Over for den hjemlige Produktion af 325 000 m³ staar Indførselen med 770 000 m³, altsaa et langt større Tal. Men tilmed maa vi, hvis Sammenligningen skal være retfærdig, fra de 325 000 først drage alt det Træ, der er raaddent eller paa anden Maade beskadiget, samt Kvas og en Del Smaasortimenter af hvilke vi næsten intet indfører. Herved kommer Tallet vistnok ned paa c. 200 000 m³, og dette Tal maa yderligere reduceres stærkt, da det dog svarer til runde Stammer, medens Indførselen aldeles overvejende er hugget, savskaaret eller maaske endog høvlet Træ. Selv en meget forsigtig Nedsættelse vil føre til Resultatet 150 000 m³, og naar vi standser her, ser vi, at Indførselen er c. 5 Gange saa stor som Udbyttet af vore egne Naaleskove.

Det indførte Træ er imidlertid overvejende Fyr (Skovfyr), om end ogsaa for en væsentlig Del Rødgran. Af det danske Naaletræ er rimeligvis $\frac{4}{5}$ paa Øerne, $\frac{2}{3}$ i Jylland Gran, d. v. s. Rødgran med lidt Ædelgran og endnu mindre Hvidgran, altsaa omtrent 100 000 m³ paa Sjælland med Bornholm, 50 000 m³ paa de andre Øer og 90 000 m³ i Jylland, i alt 240 000 m³ Gran. Resten, c. 85 000 m³, er andre Naaletræer, mod Øst især Skovfyr (og lidt Lærk), mod Vest aldeles overvejende Bjærgfyr, rimeligvis omtrent lige meget af hver Gruppe. Medens Udbyttet af Skovfyr og Lærk næppe vil stige op over 60 000 m³, vil Produktionen af Bjærgfyr, der nu maaske kun er 30—40 000 m³, i Løbet af en ikke meget lang Aarrække komme op paa det dobbelte eller tredobbelte, altsaa lige saa meget som den nuværende Produktion af Gran i Jylland eller paa Sjælland. En fjernere Fremtid maa regne med et endnu højere Udbytte, hvorvel den magre Jord og

det barske Klima, vi byder Bjærgfyrrer, i Forbindelse med Træartens halvt buskagtige Karakter vil medføre, at Udbyttet pr. Hektar bliver langt ringere end i Granskoven. Paa den anden Side forøges Bjærgfyrrerproduktionen ved, at man saa vidt muligt stræber at fjerne de Fyrrer, der er indblandede i den unge Granskov, hvortil med Aarene vil komme en anselig Mængde Træ fra talrige levende Hegn, som helt eller overvejende bestaar af Bjærgfyr, og som næppe vil opnaa nogen høj Levealder.

Naar vi skal undersøge, om vort Naaletræ kan fortrænge det indførte og muligvis endog blive Genstand for Udførsel, vil det være hensigtsmæssigt at skelne mellem fire Hovedgrupper: Langtømmer og Savklodse; Smaastammer; kort Gavntræ og endelig Brænde, som hver har sine Afsætningsmuligheder. Selv om de Tal, der kan tilvejebringes, baade er usikre og foranderlige, maa vi dog bygge paa dem, naar vi vil danne os en Forestilling om Forbrugets Karakter. Under vore smaa Skovbrugs-Forhold vil den enkelte Forstmand let faa det Indtryk, at alle Forbrugere kan modtage ubegrænsede Mængder. Vi maa søge at skelne mellem stort og smaat, væsentligt og uvæsentligt.

Af den første Gruppe: Langtømmer og Savklodse, kan vi ved passende Tilvirkning sælge alt det producerede og vel endog langt mere; af stort og velformet Naaletræ faar vi ikke for meget. Snarere lider Afsætningen under, at vi har for lidt til at kunne forsyne større Savværker og andre Fabrikker. Imidlertid tiltager Savværksdriften stærkt; omkring 1880 blev der ifølge P. E. Müller næppe oparbejdet mere end 3—

4000 m³ dansk Naaletræ med Maskinkraft, c. 1893 er Tallet efter Forf.s Opgørelse vist omtrent 10 000, og 1905 opskar vore Savværker ifølge den officielle Produktionsstatistik over 50 000 m³ Fyr og Gran, hvoraf dog 16 000 m³ for fremmed Regning. Af de 50 000 m³ er vel en ikke ringe Del indført, men sandsynligvis bliver dog over 30 000 m³ dansk Naaletræ, overvejende stort Grantræ, oparbejdet paa Savværk til Bygnings-tømmer, Planker, større og mindre Bræder m. m.

En Mængde Grantræ anvendes til Indpakning af Æg, Sukker, Fisk, Cikorie, Frugt, Kartofler o. a. Havesager, og Forbruget stiger vistnok stadig. Alene til Æggekasser medgaar aarlig c. 25 000 m³ Savklodse; de danske Sukkerfabrikkers Forbrug svarer til 3800 m³ rundt Træ, Cikoriefabrikkernes til 2000 m³ osv. Materialet er for en stor Del dansk Gran, men der anvendes dog ogsaa meget udenlandsk Træ, og man klager over de udfaldende Knaster i vort Grantræ, særlig hvor der skal leveres fine Kasser af tynde, maaske endog høvlede og pløjede Bræder*). Da Æggekasserne gaar til Udlandet med deres Indhold, har vi altsaa en ikke ringe Udførsel af dansk Grantræ i Form af Pakkasser. — Ølkasser fremstilles saa vidt vides af udenlandsk Fyr.

Som en beslægtet Anvendelse kan nævnes Cementfustager, hvoraf man i 1905 fremstillede 241 000 Stkr.**),

*) Disse Oplysninger stammer fra Hr. Savværksejer A. Kornrup, Hillerød, som allerede 1908 i Forstlig Diskussionsforening har holdt Foredrag om, »Dansk Gavntre og dets Afsætning«, og som velvilligst har suppleret de trykte Oplysninger med skriftlig Besvarelse af mine Spørgsmaal.

**) Disse og tilsvarende Oplysninger stammer fra den officielle Produktions-Statistik (Statistiske Meddelelser, 4. Række, Bd. 30).

vistnok i Hovedsagen af udenlandsk Træ, og vor Udførsel af Cement stiger stærkt.

Telegrafstænger, Telefonstænger og Ledningsmaster forbruges ligeledes i stigende Mængde, og det antages, at hertil medgaar aarlig 60 000 Stkr., svarende til 14 000 m³, hvoraf dog en stor Del er indført Fyr. Allerede i 1905 blev der fremstillet 43 700 imprægnerede Stænger her i Landet*), og vort Grantræ egner sig særdeles godt til at imprægneres med Kobbervitriol, medens Fyrrestængerne overvejende imprægneres paa anden Maade**). Der er her Anvendelse for en væsentlig Del af det middelstore, ranke og sunde Grantræ, som vore Skove kan frembringe. Hvor man skal imprægneres med Kobbervitriol, stilles der strenge Forordninger til, at Stammen skal være sund og Barken uskadt.

Til Fundering, Brobygning, Havnebygning og Skibsbygning anvendes betydelige Mængder rundt Naaletræ af højst forskellige Dimensioner, undertiden de største Træer vi kan skaffe, og hertil kommer det store Forbrug af hugget Tømmer, væsentlig til Omegnens Byggeri, som vel i stigende Grad fortrænges af savskaarne Varer, men som dog endnu har en anseelig Betydning. Endelig maa nævnes, at en ikke ganske ringe Mængde Skovfyr, saavel som noget Gran og Lærk, anvendes til Pumpetræer.

Medens alle disse Træarter kan vokse op til stort Tømmer, vil Bjærgfyrren her i Landet kun ganske

*) Se Note 2 paa S. 40.

**) I Tidsskriftet Ingeniøren, 1911, findes en Række værdifulde Indlæg i Spørgsmaalet om de forskellige Imprægneringsmetoder.

undtagelsesvis opnaa Tømmerdimensioner, ligesom dens Form sædvanlig lader meget tilbage at ønske.

Smaastammer, den anden Hovedgruppe af vore Naaleskoves Produkter, sælges i Løvskovsegnene let som Lægter til Tage og Lofter, som Stager, Hegnstræ m. v., naar blot Formen er god og Barken sidder paa Træet, som Vidnesbyrd om at det er sundt. Hvad Stammeform angaar, staar Rødgranen afgjort over de andre Naaletræer, og lavest i Rangen staar vor almindelige Bjærgfyr, medens den sjældnere forekommende pyrenæiske Form som oftest er rank og enstammet, men til Gengæld mindre modstandsdygtig over for den Svamp, der antages at have ødelagt store Strækninger Skovfyr og Østerrigsk Fyr i Vestjylland. I de store Naaleskove er der en større Mængde Smaastammer, end man kan sælge til Omegnens Forbrug, men Varen kan særdeles godt sendes pr. Bane eller Skib til andre Egne af Landet, og allerede Kørsel med Vogn 10—15 km ud i de skovfattige Egne hjælper erfaringsmæssig betydeligt paa Afsætningen. Let Adgang til Varen er i dette Tilfælde langt vigtigere end lave Priser. Her, hvor man i Regelen skal sælge direkte til Forbrugerne, bør man komme ind paa at levere Træet færdigt, saaledes som det skal anvendes. Efter Omstændighederne bør man spidse Hegnspælene, skære Hegnslægter og Stolper eller maaske endog levere Stakitter i Fag, lige til at slaa paa Stolperne.

De største og smukkeste Stænger, paa Overgangen fra den foregaaende Gruppe, anvendes til Rusepæle, Bundgarnspæle, Flagstænger, Lynafledere, Læssetræer og Stigetræer. Imprægnering vil rimeligvis kunne udvide Anvendelsen af Smaastammer betydeligt, og jo

mere vi foretager en stærk Udhugning i Ungskoven, desto hurtigere vil der fremkomme Træ af Tømmerdimensioner. Af gode Smaastammer faar vi næppe Overproduktion *).

En Del af det middelstore Træ maa dog sælges som kort Gavntræ, lagt i Bunker eller stablet i Favne, fremtidig i Rummeter. Paa denne Maade aflægges ikke blot en Del Stammer, men ogsaa Topender saa vel som gode og sunde Dele af krogede, fordærvede eller meget knastede Stammer. Grænsen mod de foregaaende Grupper er ikke skarp; Bunker og Stabler kan levere Sveller, Hegnspæle og korte Piloteringspæle samt en Del korte og simple Bræder og en Mængde Brotræer til Kørebanen paa Byggepladser. Hertil kommer som Eksportmulighed Minetræ, Pitprops, hvoraf vi jævnlig har udført en Del, og hvoraf der kan sælges store Mængder, ganske vist til lave Priser. — Men overalt, undtagen til Dels ved Anvendelsen til Hegnspæle, forlanges det, at Træet skal være ret, og atter her møder Salget af Bjærgfyr store Vanskeligheder.

Endnu maa det nævnes, at en ikke ringe Mængde Kvas kan sælges som Faskiner, Pyntegrønt og Kransegrønt, ligesom Handelen med Juletræer indbringer anseelige Summer.

Det almindelige stablede Træ paa 40—100 cm Længde, der tidligere kun blev brugt til Brænde, kan i vore Dage anvendes som Gavntræ paa flere Maader. Vore Savværker fremstiller 1 Million Stkr. Tagspaan,

*) Som et morsomt Eksempel paa Forhold, der paavirker Forbruget af Naaletræ, nævnes i Jylland Skoleloven af 29. Marts 1904, som har gjort det vanskeligere at faa Vogterdrengene og derved har ført til en stigende Anvendelse af Hegnspæle.

vistnok overvejende af stablet Træ, men vi har, som ovenfor nævnt, en langt større Indførsel af denne Vare. En Del Grantræ anvendes til Spunse. Allerede 1905 producerede Landet 2.9 Millioner kg Træuld, hvortil formodentlig svarer 5600 m³ rundt Træ, og siden er Produktionen steget, saaledes at Tallet 9000 m³ maa-ske vil være passende. Alene til Æggepakning med-gaar der 1½ Mill. kg Træuld, hvortil svarer 4000 m³ rundt Træ, der dog for en væsentlig Del er af uden-landsk Oprindelse og atter udføres med Æggene. Vi indfører ½ Mill. kg færdig Træuld; Tolden er 0.6 Øre pr. kg (Pos. 271).

Allerede disse Anvendelser lægger tilsammen Be-slag paa betydelige Mængder af det stablede Træ. Desuden kan smaat og middelstort Grantræ i vid Ud-strækning anvendes til sleben Træmasse og til det finere Produkt Cellulose. I 1905 var vor Produktion af disse Varer henholdsvis 0.8 og 2.0 Millioner kg, hvortil angives at være medgaaet 464 000 Kbf. eller 14 300 m³, hvilket vistnok er lavt regnet. I 1909 maatte imidlertid Kattingeværk Cellulosefabrik, der alene forbrugte 12 500 m³, standse Driften, fordi vore Skove ikke leverede den fornødne Mængde Træ. Vor Indførsel er paa dette Omraade meget stor og stiger stadig; i 1910 indførte vi af tør, sleben Træmasse 2.5, af vaad Masse 29.6 Millioner kg; for Cellulose er de tilsvarende Tal 4.4 og 9.2 Millioner kg. Naar vi regner med halv Vægt for den vaade Træmasse og Cellulose, faar vi $2.5 + 14.8 = 17.3$ Mill. kg og $4.4 + 4.6 = 9.0$ Mill. kg. Saa vidt vides, er al den Træmasse og Cel-lulose, vi indfører, fremstillet af Grantræ, og vi ser da, at alene Cellulosen svarer til 50 000 m³ eller 4 Gange

saa meget, som der blev anvendt paa Kattingeværk Fabrik. Vi staar her over for et Forbrug, som i Størrelse langt overgaar, hvad der kan bruges til Tagspaan, Spunse og Træuld. Forbruget stiger, og det er ikke umuligt at udføre Cellulose, sleben Træmasse eller Papir, fremstillet deraf.

Yderligere Betydning faar Cellulosefabrikationen derved, at den kan bruge Træ ned til en Diameter af 8 cm, og at det danske Grantræ egner sig særdeles godt til denne Anvendelse. Selv udgaaede Træer kan give god Cellulose, naar de blot ikke er raadne. — Ogsaa til Tagspaan, Spunse, Træuld og sleben Træmasse kan man anvende temmelig smaat Træ*). Som oftest vil Forbrugeren sætte Pris paa at modtage det afbarket, men Granbark kan ogsaa meget godt sælges til Garvning.

Bjærgfyrr kan give brugbare Tagspaan; derimod egner den sig næppe til Træuld eller til sleben Masse. Det er muligt at koge den til Cellulose**), men dens store Rigdom paa Harpiks vil vistnok hindre Blegningen; al Afbarkning vil blive dyr, og Barken kan næppe anvendes i Garverier.

Som Rest fra de foregaaende Anvendelser bliver den store Mængde Naaletræ, der kun kan bruges til Brændsel. P. E. Müller regner 1881, at kun 15—20 0/0, altsaa c. 15 000 m³, af Naaletræet er Brænde. Forfs.

*) Om Anvendelsen af Grantræ til Tagspaan, Træuld og Cellulose se Forfs. Afhandling: Tilvirkning og Anvendelse af dansk Gavntre, II. (Det forstlige Forsøgsvæsen i Danmark, Bd. 2, S. 331).

**) Et lille Forsøg med Fremstilling af Bjærgfyrr-Cellulose har C. Dalgas beskrevet i Hedeselskabets Tidsskrift 1907, S. 46.

Opgørelse fra 1897 giver derimod en Brændeprocent af 40, hvortil altsaa svarer 74 000 m³ eller 5 Gange saa meget som i 1881. Under Trykket af daarlige Priser*) forsømte man 1880—90 Hugsten, og Følgen var en tiltagende Sygelighed i Bevoksningerne, saaledes at Brændeprocenten steg. To stærke Storme, 12. Febr. 1894 og 26. Decbr. 1902, har dog ryddet op blandt de syge Graner, saaledes at Sundhedstilstanden har bedret sig noget, og hertil kommer, at en mere omhyggelig Opskovning og Sortering vil kunne bringe meget Gavntræ ud af det, der hidtil er blevet solgt som simpelt Rosbrænde. Men paa den anden Side udgør Bjærgfyrrer, der overvejende er et Brændetræ, en stigende Del af det aarlige Udbytte. Vi maa derfor ogsaa i 1907 regne med Brændeprocenten 40 og faar saaledes Mængden af Naaletræ-Brænde 130 000 m³, hvortil maa lægges Fabrikkernes Affaldsbrænde saa vel som den overvejende Del af Udbyttet fra Hegns- og Læplantningerne. Den Tid er næppe fjern, da vore Naaleskoves Brændselsproduktion kommer op paa 200 000 m³, i et Land som fra gammel Tid er vant til at brænde Løvtræ, og som i stigende Grad anvender Kul, Kokes og Gas i Steden for Brænde.

Maaske dog ikke alt Brændsel behøver at anvendes paa samme Maade. Der er Mulighed for at omdanne det til Trækul, Tjære eller Gas, Eddikesyre og andre Destillationsprodukter.

*) Sammen med den almindelige økonomiske Nedgang virkede her Udviklingen af vore Landboforhold. Medens Salg af Fæstegods og dermed følgende Udstykning i Halvfjerdserne havde ført til et omfattende Byggeri, blev der kun bygget lidt i Firserne; den aarlige Tilvækst i Landbygningernes Brandforsikring gik ned fra 60 Millioner Kroner til det halve.

Vor Indførsel af Trækul, der er toldfri, var i 1910 kun 784 800 kg, svarende til 5000 m³ Træ. Selv om alt dette skulde kunne leveres fra danske Skove, vilde det dog ikke betyde overvættes meget. Maaske stiger Forbruget noget, men Kulsvieri, der fra gammel Tid forekommer saavel i Jylland som paa Øerne og bl. a. bruger en Del Løvtræ, kan ikke løse Spørgsmaalet om Anvendelsen af vort Naaletræ-Brænde, med mindre det skulde vise sig muligt at udføre Trækul.

Af Træbjærene, der ogsaa er toldfri, indførte vi 1910 1 Mill. kg, hvilket svarer til en anelig Mængde Træ. I Hedeplantagerne, hvor man har gjort Forsøg med Tjærebrænding, brændes aarlig 25 000—40 000 kg, hvorved fremkommer 17 000 hl Trækul; Driften giver et lille Overskud, men har i de senere Aar været nogenlunde stabil, da den er begrænset af Trækul-Salget, der næsten udelukkende finder Sted i Jylland*). Efter Erfaringer fra Udlandet vil man næppe kunne vente at faa nogen væsentlig Netto-Indtægt af denne Virksomhed, men Tjærebrænding kan maaske hjælpe os til at faa hugget i Ungskoven. — Sammen med Tjæren fremstiller man undertiden ogsaa Eddikesyre o. a. Destillationsprodukter.

Lignende Betragtninger kan gøres gældende overfor Fremstilling af Gas til Belysning, Kogning eller industrielle Kraftmaskiner. Ogsaa paa dette Omraade vil der kunne bruges store Mængder simpelt Brænde, hvis man indretter Anlægget paa passende Sted, og hvis man kan sælge Kullene. Der findes et Trægas-

*) Oplysningerne om Tjærebrænding og Gasværk i Hedesagens Tjeneste skyldes velvillig Meddelelse fra Hr. Kontorchef Th. Johansen.

Værk i Jylland, for Tiden i Arnborg, tidligere i Varde; men noget nærmere om Gasproduktionen kan ikke siges.

Alt dette er saaledes indtil videre kun Forsøg, og i Hovedsagen maa den stigende Mængde Brændsel, vore Naaleskove frembringer, foreløbig anvendes som Brænde. Fælles for denne Varegruppe er det, at den maa nøjes med lave Priser, og hertil kommer for Bjærgfyrrens Vedkommende, at Tilvirkningen altid vil blive forholdsvis dyr, fordi det er meget besværligt at skove de korte, krogede og grenede Stammer, der tilmed ofte maa tages ud af unge Bevoksninger, som endnu ikke har rensset sig for de nederste Grene, og som derfor byder Færdselen store Hindringer; uheldigt er det ogsaa, at Bjærgfyrren vanskelig lader sig kløve, men paa den anden Side kan selv tykke Stykker godt brænde i rund Tilstand. — Hugges maa der imidlertid, hvis ikke de unge Plantager skal gaa til Grunde og mange Aars Arbejde være spildt.

Fra flere Sider arbejdes der energisk paa at forme Gran og Bjærgfyr til Optændingspinde, som vel særlig tænkes afsat i Hovedstaden. For Granbrændets Vedkommende lader Vanskelighederne sig vistnok forholdsvis let overvinde; derimod er det mere bekosteligt at tilvirke Pindebrænde af Bjærgfyr, og Forsendelsen fra Jylland til København vil koste anseeligt. Disse Forsøg bør fortsættes, og man bør følge dem med Opmærksomhed, thi naar Bjærgfyr behandles paa rette Maade, er den i Virkeligheden et godt Brændsel*), men

*) Forskellige Oplysninger om Tilvirkning og Anvendelse af simpelt Naaletræ-Brænde meddeler E. Kann, B. Simonsen og P. Stærmose i Tidsskrift for Skovvæsen 1911 A, Side 158,

ganske vist mindre renligt end de barkfri Pinde der laves af Splitved og andet større Naaletræ. Man maa dog ikke overse den fuldt saa nærliggende Mulighed: at bruge det tarvelige Naaletræ som Brænde paa Omegnens Ildsteder. Det gælder her som ved Hegnstræet, at man maa tilvirke Varerne paa hensigtsmæssig Maade, lagre dem og ikke sælge dem før de er færdige til at anvendes.

Brændet kan sælges til Brug i den almindelige Husførelse, saaledes at man fortrænger Stenkul, Kokes og Kogegas ved Hjælp af gode Ovne, lave Brændepriiser og passende Leveringsbetingelser. Fra ældre Tid er der megen Uvillie imod at brænde Gran og Fyr i Husholdningen; man siger, at de soder stærkt, saa at Skorstene og Ildsteder maa renses alt for ofte. Hertil maa dog bemærkes, at Naaletræ mange Steder, baade nord og syd for os, er det almindelige Brændsel, og fremdeles at de snævre Skorstene, der følger med ildfast Tag, de høje Huse, der mere og mere bygges, vil give stærkere Træk end de gamle vide Skorstene og lave Huse; jo mere omhyggeligt man tørrer Brændet inden Anvendelsen, desto mindre Sod og Os giver det. Ved ihærdig Agitation vil man vistnok i Løbet af nogle Aar kunne indarbejde Salget af Naaletræ til Husholdningsbrænde.

Som Fremtidsmuligheder, der delvis er ved at blive til Virkelighed, maa nævnes Salg af Naaletræ til Brændsel i Mejerier, Teglværker, Bagerier og forskellige Dampkedelanlæg, bl. a. til Optænding paa Lokomotiver.

47, 194. Ogsaa ved Tilvirkningen af Kakkellovnsbrænde begynder man at anvende nyere og hensigtsmæssige Redskaber og Arbejdsmaader.

Maaske man endog kan anvende Brænde i Glasværker, en Sag som allerede G. W. Brüel har fremdraget i den Indberetning, hvormed han 1787 gjorde Forslag til Anlæg af vor første Hedeplantage, og som i vore Dage er behandlet af C. Metzger*), der tillige stiller Forslag om en Andels-Briketfabrik.

Der er her en vid Mark for Undersøgelser, Iagttagelser og Forsøg saa vel som for praktisk Arbejde med Opskovning, videregaaende Tilvirkning, Transport, Lagring og Salg af de forskellige Sorter Brænde.

*) Wie können die ersten Durchforstungserträge junger Nadelholzbestände mit Gewinn verwertet werden? (Forstwissenschaftliches Centralblatt 1900).

Social Middelstandspolitik.

Tvungen Pensionsforsikring for Privatfunktionærer.

Af

A. Høyer.

I.

Den 5. December 1911 er en Mærkedag i den tyske Socialforsikrings Historie. Denne Dag vedtog den tyske Rigsdag Loven om tvungen Pensionsforsikring for Privatansatte og drog dermed et helt nyt Befolkningsslag indenfor den sociale Forsikrings Rammer — et Skridt, som Østrig allerede 5 Aar i Forvejen havde foretaget, da det den 16. December 1906 under »en Blanding af Hurraraab og Resignation« gennemførte Loven om Pensionsforsikring for de i privat Tjeneste og nogle i offentlig Tjeneste ansatte Funktionærer. Medens Bestræbelserne for at faa gennemført en tvungen Statsforsikring for Privatansatte for Østrigs Vedkommende kan føres saa langt tilbage som til 90'ernes Begyndelse, daterer den sig i Tyskland først til Aaret 1901. Før dette Tidspunkt — i Løbet af 80'erne og 90'erne — havde endog adskillige af de største Privatfunktionærorganisationer protesteret imod, at en Del af deres Medlemmer (med under 2000 Mark

aarlig Lønning), ifølge Invaliditets- og Alderdomsforsikringsloven af 24. Maj 1883 var draget med ind under den sociale Arbejderforsikring. Med Aaret 1901 sker imidlertid Omslaget, og allerede 2 Aar efter dannede 18 Privatfunktionærforbund med c. 300000 Medlemmer det saakaldte »Hovedudvalg for Privatfunktionærernes Pensionsforsikring paa Statsgrundlag«^{*)}, hvis Formaal var at arbejde for tvungen Pensionsforsikring efter visse nærmere bestemte Grundprincipper. I de følgende Aar tages Sagen op til Behandling paa Rigsdagen, samtidig med at Spørgsmaalet om Privatfunktionærernes hele sociale og økonomiske Stilling og det særlige Forsikringsproblem gøres til Genstand for indgaaende Behandling, dels i officielle Beretninger, dels i forskellige Skrifter, udgivne af »Gesellschaft für soziale Reform«. Et stærkt Stød fremad mod Sagens Løsning gav den iøvrigt ganske mislykkede østrigske Lov af 1906. Endelig i Maj Maaned forrige Aar forelagde Indenrigsministeren Lovforslaget om tvungen Pensionsforsikring for Privatansatte, og naar det lykkedes at føre Lovforslaget frelst i Havn inden Aarets Udgang, saa skyldes det først og fremmest den Velvilje, hvormed Tanken om en tvungen Pensionsforsikring for Privatfunktionærer er bleven mødt fra alle Sider, ikke blot indenfor Rigsdagens forskellige politiske Fraktioner, men ogsaa hos Funktionærerne selv og deres Arbejdsgivere. Allerede den 28. Oktober 1907 havde saaledes Centralverband Deutscher Industrieller paa sin Delegeretforsamling i Princippet sluttet sig til en Pensionsforsikring for Privatfunktion-

*) Ved Lovforslagets Fremkomst i 1911 repræsenterede Hovedudvalget 700000 organiserede Privatfunktionærer.

nærer, og paa Forbundets Repræsentantskabsmøde i Berlin den 7. November 1911 erklærede Forbundet subsidiært at kunne modtage det fremsatte Lovforslag paa Betingelse af, at der ikke paalagdes Arbejdsgivere og Funktionærer nogensomhelst yderligere Byrde udover de deri dragne Grænser. Naar Rigsdagen paa den anden Side ikke i nævneværdig Grad har villet give Gehør overfor den, bl. a. fra Socialpolitikere og Arbejdsgiverside mod forskellige af Lovens Bestemmelser rettede Kritik, saa tager man neppe fejl, naar man søger Grunden hertil i den Omstændighed, at Rigsdagen stod overfor Valg, som efter alt, hvad man kunde forudse, vilde faa afgørende Betydning for det numeriske Styrkeforhold mellem de borgerlige Partier og Socialdemokratiet. Det gjaldt à tout prix om at faa Loven gennemført.

Den Bevægelse, som hermed er indvarslet, hører sikkert til en af de interessanteste indenfor »Socialforsikringens Udviklingstendenser«, for det første fordi man her har forladt den egentlige Arbejderbefolkning og for første Gang under ét vendt sig mod Problemet: den moderne Middelstand — de tjenesteydende Mænds og Kvinders store Befolkningsklasse, og dernæst fordi man kun gennem en saadan naturlig Udvidelse af Socialforsikringen virkelig har en Mulighed for efterhaanden at realisere den Tanke om en almindelig Folkeforsikring, som nu spøger rundt om i Landene, og som ogsaa hos os tæller Tilhængere, saavel blandt Politikere som blandt Videnskabsmænd, men som for almindelige dødelige endnu hører hjemme i Utopiens Verden.

II.

Forinden jeg gaar over til nærmere at omtale de to ovenfor nævnte Love, vil det være af Interesse at se lidt nærmere paa dette nye Befolkningslag — herhjemme som Regel benævnet Funktionærer — som nu har indtaget sin nøje afstukne Plads indenfor den materielle og immaterielle Produktion, og som for Tiden er i Færd med at konsolidere sig som social Stand. Funktionærklassen kan betragtes enten som en Erhvervsgruppe eller som et socialt Lag, og alt eftersom man lægger det ene eller det andet af disse Synspunkter til Grund for sine Betragtninger, maa man afstikke Grænserne forskelligt. I første Tilfælde — som Erhvervsgruppe betragtet — kan man til Funktionærerne henregne enhver tjenesteydende, erhvervsmæssigt uselvstændig Person. Saaledes opfattet faar man at gøre med et Befolkningslag, som i Modsætning til Arbejderklassen udgør et Længdesnit af Samfundet, og som derfor aandeligt som økonomisk er højst uensartet sammensat. Dette hænger selvfølgelig sammen med Arten af Funktionærernes Arbejdsydelser. Denne bestaar som nævnt udelukkende af Tjenesteydelser, d. v. s. Arbejdspræstationer af overvejende aandelig Beskaffenhed, gennemløbende Skalaen fra ganske simple og mekaniske til de mest sammensatte og specielle Tankevirksomheder og med deraf følgende store Forskelligheder ved deres økonomiske Værdsættelse.

Men en saadan udelukkende erhvervsmæssig Betragtning er dog kun af ringe Betydning i den her omhandlede Forbindelse, hvor Interessen alene samler sig om Funktionærklassen som social Stand.

En Betragtning af Funktionærklassen fra et socialt Synspunkt medfører ganske naturligt, at man herfra maa udsondre adskillige Personer, som vel i erhvervsmæssig Forstand er Funktionærer, men som i Følge hele deres økonomiske Stilling absolut hører hjemme i de selvstændiges Rækker — en Udsondring, som det forøvrigt i Praxis er overordentlig vanskeligt at gennemføre. Til Gengæld maa man til Funktionærklassen henregne en Del tjenesteydende Personer, som vel er selvstændige erhvervsdrivende, men som, socialt set, maa ligestilles med Funktionærer (f. Eks. Privatsygeplejersker, Musyklærere, Musyklærerinder, Sproglærere og andre Informatorer o. s. v.). At selve Funktionærklassens Afgrænsning paa den ene Side fra de besiddendes, paa den anden Side fra de besiddelsesløses Klasse, ofte maa bero paa et Skøn, ligger i Sagens Natur, og navnlig vil det i mange Tilfælde være vanskeligt at afgøre, hvorvidt en aandelig eller fysisk Funktion har været overvejende ved den paagældende Arbejdspræstation.

Men trods alle praktiske Vanskeligheder er Funktionærklassen dog en socialt særpræget Stand, hvis Medlemmer, uanset aandelige og økonomiske Forskeligheder, er knyttet sammen til en Enhed i den fælles Omstændighed, at de ligesom de egentlige Arbejdere er erhvervsmæssigt uselvstændige — de har alle direkte eller indirekte en Arbejdsherre, som benytter deres Tjenesteydelser og betaler dem derfor. Deres økonomiske Tilværelse er altsaa i et og alt afhængig af deres aandelige og legemlige Sundhed. Men deraf følger atter, at de i det store og hele er stillet paa samme Maade som Arbejderklassen overfor de økono-

miske Følger af Arbejdsløshed, Invaliditet, Ulykkestilfælde, Alderdom og Død. Hertil kommer endvidere, at Funktionærklassen er en lukket Erhvervsklasse. Dens Medlemmer har ingen nævneværdig Udsigt til at naa frem i de selvstændiges Rækker; deres Plads er og bliver blandt Funktionærerne. Det er i de her paa pegede Forhold, at man maa søge den principielle Begrundelse af Socialforsikringens Udvidelse til den moderne Middelstand. At ogsaa klassepolitiske Hensyn gør sig gældende, turde være utvivlsomt.

For at der overhovedet kan være Tale om at gennemføre en tvungen Pensionsforsikring for Privatfunktionærer er der visse almindelige Forudsætninger, som maa være til Stede. Antallet af Privatfunktionærer og deres Paarørende maa være saa stort, at de med Rette kan siges at udgøre et særligt Befolkningslag. Her i Landet var der i Følge Folketællingen af 1. Februar 1901 paa det paagældende Tidspunkt ialt 57976 Funktionærer sysselsatte indenfor Landbrug, Haandværk og Industri samt Handel og Omsætning. Heri er indbefattet saavel Kommunal- som Statsfunktionærer. Sammenligner man Funktionærklassen med samtlige indenfor de paagældende Erhvervsomraader beskæftigede Personer over 15 Aar, saa viser det sig, at af 1000 Hovedpersoner, Funktionærer og Arbejdere var 70 Funktionærer, 375 Hovedpersoner og 555 Arbejdere. Indenfor hvert af de tre Erhvervsomraader var Funktionærerne selvfølgelig talrigst repræsenteret i Gruppen Handel og Samfærdsel, hvor 28 % af samtlige beskæftigede Personer vare Funktionærer. Indenfor Haandværk og Industri udgjorde Funktionærgruppen 3 % og indenfor Landbruget ligeledes 3 % af de der

sysselsatte Personer. Funktionærerne og deres Paa-
rørende, ialt 114894 Personer, udgjorde $5\frac{3}{4}\%$ af
samtlige Forsørgere og Forsørgede indenfor de be-
tragede Omraader af Erhvervslivet. Desværre har der
ikke fundet en lignende Klassedeling Sted for Gruppen:
Immateriel Virksomhed, og dog maa et stort Antal af
de her opførte Personer (f. Eks. Lærere, Lærerinder,
Sygeplejersker, Foreningsembeds mænd, Musikere, Skue-
spillere, Journalister o. s. v.) henregnes til Funktionæ-
rernes Klasse. Hvorledes Udviklingen som Helhed har
formet sig i de sidste 10 Aar vides ikke i Øjeblikket,
da de sociale Resultater af den sidste Folketælling
endnu ikke er offentliggjort. For et enkelt Erhvervs-
omraade, nemlig Haandværk og Industri, kan man dog
ved Hjælp af Industrietællingerne i 1897 og 1906 paa-
ge Udviklingen:

	1897	1906	Tilvækst 1897—1906
Indehavere, Direktører m. v.	78031	85268	$9,3\%$
Funktionærer	8854	12378	$40,0\%$
Arbejdere, Kuske, Bude o. l. .	185571	217573	$17,3\%$

Funktionærernes Antal er altsaa steget med $\frac{2}{5}$ *),
medens Antallet af Arbejdere o. l. kun er vokset med
en Sjettedel og Indehavernes Antal med en Tiendedel.

Af 1000 Indehavere og Funktionærer var i 1897
102 Funktionærer og 898 Indehavere, i 1906 derimod 127
Funktionærer og 873 Indehavere. Indehaverne er relativt
gaaet tilbage, Funktionærerne relativt frem. Vi ser
her talmæssig belyst, at Funktionærklassen som tidli-

*) Hvis der i Tiden fra 1901 til 1911 blot har fundet en lignende
Stigning Sted for de 3 tidligere betragtede Erhvervsgrupper,
skulde de 57976 Funktionærer nu være vokset til c. 80000.

gere nævnt er en lukket Erhvervsklasse, der fremtræder som et Resultat af Bedriftskoncentrationen. Af de 12378 Funktionærer i 1906 var 5274 eller 43 % Kvinder og 7104 eller 57 % Mænd. Nogle Tal om Forholdene i Tyskland vil ogsaa være af Interesse. Ved Erhvervstælligen i 1907 var Antallet af Funktionærer 1,290728, i 1895 621825 og i 1882 307268. Paa 1000 Personer af hele Befolkningen kom:

	Selvstændige	Funktionærer
i Aaret 1882	114,8	11,0
— 1895	105,7	18,2
— 1907	89,0	29,7

Af de i 1907 talte 1,290728 Funktionærer var 721011 allerede pensionsberettigede i Henhold til den bestaaende Invaliditets- og Alderdomslov, 151717 var Funktionærer ved Jernbane-, Post- og Telegrafvæsen og kommer som Følge deraf ikke her i Betragtning. Til Rest var der altsaa 418000 Personer uden nogen lovhjemlet Pensionsret. Nu maa det imidlertid erindres, at en Lov om tvungen Pensionsforsikring for Privatfunktionærer som foran nævnt foruden de egentlige Funktionærer nødvendigvis maa drage socialt ligestillede Personkategorier med ind under Forsikringen. Med Udgangspunkt fra de i Loven nævnte Erhvervsgrupper naaer man da til 2,007430 Personer, hvoraf 1,585738 Mænd og 421692 Kvinder. *) Da der imidlertid indenfor de paagældende Grupper finder en Begrænsning Sted dels m. H. t. Alder, dels m. H. t.

*) Da de Funktionærer, som allerede nu staar under den sociale Rigslovgivning, ogsaa falder ind under Funktionærforsikringsloven, er de medtaget i ovennævnte Tal.

Indtægt, er de forsikringspligtiges virkelige Antal beregnet til ca. 1,800000 Personer.

Selve den Omstændighed, at Funktionærklassen udgør et numerisk set betydeligt Befolkningslag, er dog ikke i sig selv tilstrækkeligt til dets Inddragelse under Socialforsikringen. Der maa eksistere et virkeligt Behov i saa Henseende. Det maa først undersøges, om ikke den overvejende Part af Funktionærerne enten ad den frivillige Forsikrings Vej eller paa anden Vis allerede er sikrede mod Følgerne af Arbejdsevns Formindskelse, Alderdom, Død o. s. v. Der foreligger ogsaa paa dette Omraade interessante Oplysninger for Tysklands Vedkommende. Det forannævnte Hovedudvalg til Gennemførelse af en Statspensionsforsikring for Privatfunktionærer lod i 1903 iværksætte en Undersøgelse angaaende Funktionærklassens økonomiske og sociale Stilling. 157000 af de udsendte Spørgeskemaer kom tilbage besvaret Stand og blev, efter en kritisk Revision, i 1905 bearbejdet af Statens statistiske Bureau. Resultatet heraf stillede sig paa det heromhandlede Punkt saaledes. Af 150056 mandlige Privatfunktionærer var forsikrede:

1) i Privatselskaber ved Afslutning af

Livsforsikring	28,2 $\frac{0}{100}$
Pensionsforsikring	7,9 $\frac{0}{100}$
Enkeforsikring	7,9 $\frac{0}{100}$
Ulykkesforsikring	15,6 $\frac{0}{100}$

2) i faglige Arbejdsgiversammenslutninger (Berufsgenossenschaften) ved Afslutning af

Ulykkesforsikring	26,1 $\frac{0}{100}$
-------------------------	----------------------

3) i de af Firmaer oprettede Pensions- og Enkekasser 6,1 $\frac{0}{100}$.

Det viste sig altsaa, at 35—40 % af 150056 Privatfunktionærer paa forskellig Maade havde søgt at betrygge deres Fremtid. Men naar det tages i Betragtning, at den langt overvejende Form for Forsikringen (Livsforsikring), kun har Betydning for de efterlevende, saa maa det indrømmes, at de Resultater, der her var opnaaet ad Frivillighedens Vej, ikke kunde siges at stille sig afgørende i Vejen for en rationel Ordning af en Pensionsforsikring paa Statsgrundlag. De viser tilige, at Sansen for at betrygge Fremtiden selv i et Befolkningslag, der aandeligt som økonomisk ligger over Arbejderklassen, kun er ringe udbredt. Det er derfor et tomt Argument, naar man overfor Statens Indblanding i disse Forhold har villet hævde, at den svækker Sansen for Fremtiden. Denne Sans er ikke i nævneværdig Grad tilstede, og Staten gør simpelthen en god Gerning ved at tvinge en Mængde Mennesker til at opfylde nogle af de fornemste Pligter mod dem selv og deres Paarørende.

III.

En af de vigtigste tekniske Opgaver og maaske den vanskeligste, Spørgsmaalet i det hele taget rummer, bestaar i Afgrænsning af den Kreds af Personer, som falder ind under Lovens Bestemmelser. En saadan Afgrænsning maa foretages dels med Hensyn til Erhverv, dels med Hensyn til Alder og Indtægt. Naar man skal afgøre, hvilke Erhvervskategorier der bør underkastes Forsikringstvungen, har man to Veje at vælge. Man kan enten søge at finde en almengyldig Definition af Begrebet Privatfunktionær, eller man

kan positivt i Loven angive, hvilke Persongrupper der henregnes til Funktionærklassen. Begge Veje er forsøgt. I Østrig har man valgt den første Fremgangsmaade. I Lovens § 1 hedder det: »Versicherungspflichtig und versichert im Sinne dieses Gesetzes sind alle in privaten Diensten angestellte für der Entlohnung ein Monats- oder Jahresgehalt üblich ist Als angestellte gelten alle Bediensteten mit Beamtencharacter sowie überhaupt alle jene bediensteten Personen, die ausschliesslich oder doch vorwiegend geistige Dienstleistungen zu verrichten haben«. Der opstod den syndigste Forvirring med Hensyn til, hvilke Persongrupper der faldt ind under den citerede Bestemmelse. Handelsmedhjælperne og Værkmestrene hævdede saaledes, at de aldeles ikke kunde komme i Betragtning, og Følgen blev, at Ministeren endnu før Lovens Ikrafttræden i Udførelsesbestemmelserne maatte fritage for Forsikringstvungen adskillige Personkategorier, som det sikkert havde været Rigsdagens Mening skulde medtages. Efter at Loven er traadt i Kraft (1. Januar 1909) har den øverste Forvaltningsret: Verwaltungsgerichtshof i utallige Tilfælde maatte beskæftige sig med Spørgsmaalet om Pensionspligten. Et Gode er der opnaaet herved, at man efterhaanden har faaet en nogenlunde fast Rettesnor for Forstaaelsen af Begreber som Beamtencharacter, ausschliesslich oder doch vorwiegend geistigen Dienstleistung o. s. v. Men Usikkerheden er aldeles ikke fjærnet, og i adskillige Kredse er det blevet til »en hel Sport at omgaa Loven«. Efter et Aars Virksomhed var Pensionsforsikringen saaledes kun effektiv over for Halvdelen af de Forsikringspligtige. Med

dette Skræmmebillede in mente har man nu i Tyskland valgt den Vej udtrykkelig i Loven at nævne, hvilke Personkategorier der er underkastet Forsikringstvungen. Forsikringspligtige er saaledes alle Funktionærer, som falder ind under den bestaaende Invaliditetslov (Funktionærer i ledende Stillinger: Bedriftsfunktionærer, Værkmestre og andre Funktionærer i en fremtrædende eller højere Stilling uden Hensyn til deres Uddannelse, saafremt det drejer sig om deres Hovedbeskæftigelse) Handels- og Apotekermedhjælpere, Tribunefunktionærer og Orkestermedlemmer uden Hensyn til Præstationens Værdi som Kunstydelser, Lærere, Opdragere, Skibskaptajner, Dæks- og Maskinofficerer, Forvaltere paa Sø- og Flodskibe samt Kontorfunktionærer, saafremt de ikke som Hovedvirksomhed beskæftiges ved »niederer und lediglich mechanischen Dienstleistungen«. Endvidere kan Forbundsraadet udstrække Forsikringspligten til Personkategorier, der for egen Regning og uden Funktionærmedhjælp driver nogle af de ovenfor nævnte Virksomheder (Privatlærere, Sygeplejersker o. s. v.). Selv ved en saadan Opremsning af de forskellige Faggrupper er det selvfølgelig umuligt at undgaa Mangler. Det er saaledes med Rette peget paa, at Betegnelsen Tekniker absolut hører hjemme i en saadan Lov, ligesom det er blevet fremhævet, at den ovenfor citerede Bestemmelse om Arten af Kontor-medhjælpernes Tjenesteydelser dels vil give Anledning til Stridigheder, dels vil udelukke adskillige Kontor-medhjælpere fra Pensionsforsikringen.

Loven nævner udtrykkelig — i Lighed med den østrigske — hvilke Personkategorier der ikke er underkastede Forsikringstvang.

Medens man i Østrig principielt tillader frivillig Forsikring, hører dette i Tyskland til Undtagelserne. Det er sikkert rigtigt at begrænse den frivillige Forsikring saa meget som muligt, da man ellers udsætter sig for kun at faa de Forsikringstagere, som afvises ved de private Forsikringsselskaber.

I den tyske Lov bestemmes det, at hvis en Funktionær træder ud af en forsikringspligtig Stilling og har betalt mindst 6 Maanedsbidrag, kan han frivilligt fortsætte Forsikringen i den Lønningsklasse, der svarer til Gennemsnittet af de 6 Pligtbidrag. Endvidere kan enhver Funktionær før sit 25de Aar paa visse Betingelser indtræde i en højere Lønningsklasse, end der svarer til hans Aarsfortjeneste, ligesom Vedkommende har Adgang til, hvis Lønnen gaar ned, at forblive i en højere Lønningsklasse, saafremt han blot har betalt 6 hertil svarende Bidrag. Endelig er der aabnet Adgang til frivillig Forsikring for Personer, som slet ikke falder ind under Loven. Saaledes kan selvstændige Personer, som i deres Virksomhed regelmæssig beskæftiger højst 3 forsikringspligtige Funktionærer, tegne Pensionsforsikring, hvis de mindst har drevet den paagældende forsikringspligtige Virksomhed i 30 Kalendermaaneder. Denne Ret er dog begrænset til det første Aar, hvori Loven virker. Indenfor samme Tidsrum kan ligeledes Funktionærer, hvis Aarsløn er mellem 5000—10000 Mark, forsikre sig.

Med denne Bestemmelse er vi inde paa Spørgsmaalet om Afgrænsning af Personkredsen efter Indtægt. Man kan drage saadanne Grænser baade oppe og nede. I Tyskland har man ingen Minimalgrænse, men derimod en Maksimalgrænse, saaledes at

alle Indtægter under 5000 Mark er forsikringspligtige. I Østrig er det omvendte Tilfældet, her er alle Indtægter over 600 østrigske Kroner undergivne Forsikringstvang. Der er almindelig Enighed om, at det er uheldigt at drage en Minimumsgrænse, da man derved udelukker netop de Personer, der mest har Trang til at komme ind under Forsikringen; i alt Fald formindsker man deres fremtidige Nydelser ved at forhale Tiden for deres Indtrædelse i Forsikringen. Det er derimod naturligt at drage en Maksimalgrænse, da man i modsat Fald opgiver de sociale Synspunkter, som i det store og hele ligger til Grund for en Pensionsforsikring for Privatfunktionærer. I Tyskland begynder Forsikringspligten med det fyldte 16de, i Østrig med det fyldte 18de Aar.

IV.

Ved det næste Skridt henimod Opgavens Løsning rejser sig ganske naturlig det Spørgsmaal: Mod hvilke Begivenheder skal Funktionærerne forsikres og under hvilke Betingelser træder Forsikringen i Kraft. Den første Del af Spørgsmaalet kan besvares derhen, at det paa det nuværende Stadium kun gælder om at sikre Privatfunktionærernes Befolkningslag mod de økonomiske Følger af Invaliditet, Alderdom og Død*). Den anden Del af Spørgsmaalet:

*) Selvfølgelig eksisterer ogsaa de øvrige Socialproblemer indenfor Funktionærklassen. I den sidste Beretning fra den østrigske Pensionsanstalt for Privatfunktionærer meddeles det angaaende Arbejdsløsheden, at i Løbet af de 2 første Virksomhedsaar har hvert Arbejdsløshedstilfælde været gennemsnitlig næsten 4 Maaned, og at det gennemsnitlige Antal Arbejdsløshedsdage pr. Forsikret beløb sig til 1,42.

under hvilke Betingelser Forsikringen træder i Kraft, fører os lige ind paa Definitionen af Begrebet Invaliditet. Til en Begyndelse — forinden man endnu rigtigt var kommet til Klarhed over Sagen — herskede der en ikke ringe Meningsforskel med Hensyn til Fastsættelsen af et for Privatfunktionærklassen egnet Invaliditetsbegreb. I Hovedsagen gjorde der sig tre forskellige Opfattelser gældende, idet man opfattede Invaliditet:

- 1) som en blot og bar Forringelse i Evnen til at skaffe sig Indtægt,
- 2) som en Klasse- eller Standsinvaliditet,
- 3) som Faginvaliditet.

Den første Definition falder sammen med den saakaldte rigsretlige Opfattelse af Invaliditetsbegrebet. Det egner sig imidlertid slet ikke til Anvendelse overfor Privatfunktionærernes Klasse, fordi det i sine Konsekvenser vilde medføre en Udviskning af denne Klasses Karakter som Middelstand. En Indsnævring af Begrebet er derfor nødvendig. En anden Opfattelse er den saakaldte Stands- eller Klasseinvaliditet, hvor Begrebet søges fastslaaet ved en Sammenligning med »en aandelig og legemlig sund Forsikret med lignende Uddannelse og samme (gleichwertigen) Kundskaber og Evner«. Sammenligningsobjekterne behøver altsaa ikke at være sysselsatte i samme Fag, men i en hvilken som helst, Forsikringstvangen underkastet, Faggruppe. Saaledes er Begrebet opfattet i den tyske Lov. En endnu stærkere Indsnævring møder os i Østrig, hvor en Forsikret anses for erhvervsudygtig, naar Vedkommende »infolge eines körperlichen oder geistigen Gebrechens seinen bisherigen Berufspflichten nicht mehr

nachkommen kann«. Vi staar her overfor den rene Faginvaliditet.

Hvornaar bliver nu Retten til Invaliderende effektiv? I Tyskland skal Arbejdsevnen være nedsat til Halvdelen (med 50 %). Mod denne Regel er det med Rette bleven indvendt, at man derved kommer til at lægge for megen Vægt paa Lægernes Skøn. Det er selvfølgelig uhyre vanskeligt for en Læge at fastslaa Graden af en Funktionærs Klasseinvaliditet. I Østrig er man gaaet en anden Vej, idet man der udelukker fra Invaliderende enhver, som ved en til hans Arbejdskraft svarende Beskæftigelse fortjener et Beløb, der er større end Invaliderenten, dog mindst 600 Kr. I begge Lande er der for mandlige forsikrede en Karenstid paa 120 Bidragsmaaneder; for Kvindernes Vedkommende er Karenstiden i Østrig 120, i Tyskland 60 Bidragsmaaneder. I Tyskland indtræder Pensionsretten ved det 65de Aar, i Østrig efter 480 Bidragsmaaneder, selvfølgelig uden Paavisning af Nedsættelse af Erhvervsevnen. Det maa i denne Forbindelse nævnes, at man i Tyskland ogsaa har indført Invaliderende for forbigaaende Arbejdsudygtighed, dog først efter 26 Ugers Forløb, ligesom Rigsforsikringsanstalten har Ret til at iværksætte Helbredelsesforanstaltninger overfor Forsikrede, hvem Sygdom truer med at gøre erhvervsudygtige. Da det har vist sig, at disse Bestræbelser indenfor Arbejderbefolkningen har været til overordentlig Gavn, skal de analoge Bestræbelser m. H. t. Privatfunktionærerne begynde straks ved Lovens Ikrafttræden, altsaa under Karenstiden. 5 % af Bidragene, indtil 7½ Mill. Mark, skal aarligt anvendes dertil.

Foruden Pensionsret i Tilfælde af Invaliditet og

Alderdom indtræder der, som tidligere nævnt, ogsaa Pensionsret for de efterlevende ved den Forsikredes Død. Der udbetales Enkepension og Børnepension. I Tyskland gælder følgende Regler for Børnepensionen: naar en mandlig Forsikret dør, udbetales der Pension til hans efterladte Børn indtil deres 18de Aar; naar en kvindelig Forsikret dør, udbetales Pensionen til hendes faderløse Børn, ligeledes til deres 18de Aar. Som faderløse regnes ogsaa hendes uægte Børn. Pensionsberettigede er i Tyskland ogsaa trængende Enkemænd, saafremt vedkommendes Ægtefælle helt eller overvejende har udredet Familiens Underhold af sin Arbejdsfortjeneste. I Østrig er der til Enkepensionsretten knyttet visse Forudsætninger: Ægteskabet maa være stiftet mindst 1 Aar før Mandens Død, og før han er fyldt 50 Aar.

V.

Vi skal nu i det følgende se, hvor store Byrder en saadan Pensionsforsikring kræver, hvilke Parter der bør bære disse Byrder, og hvor meget der kan ydes Funktionærerne til Genæld.

Under den Diskussion, der har været ført de sidste 10 Aar om hele Pensionsforsikringen, møder man, naar Talen er om Offerets Størrelse, som Regel Tallene 8 %—10 %—12 % som den Quota, der bør udredes i Gennemsnit af Funktionærernes aarlige Lønninger. Hovedudvalget for Funktionærforeningerne holdt sig til de mellemste af de her nævnte Tal, nemlig 10 %. I den østrigske Lov bevæger Præmierne indenfor de forskellige Lønklasser sig fra 8 % à 9 % til 12 %, i

Gennemsnit 10 $\frac{0}{100}$. I den tyske Lov er Bidragene derimod betydeligt ringere; de udgør i de lavere Lønklasser $3\frac{1}{2}$ —5 $\frac{0}{100}$, $5\frac{1}{2}$ —7 $\frac{0}{100}$, $6\frac{3}{4}$ —7 $\frac{0}{100}$ og i de højere Lønklasser fra 6—8 $\frac{0}{100}$ af Aarsindtægterne. Det siger sig selv, at det er meget betydelige Byrder, som Pensionsforsikringen lægger paa Handelen, Samfærdselen og Industrien. Officielt er Offeret for Tysklands Vedkommende beregnet til 150 Mill. Mark. Fra anden Side nævnes derimod Tallet 300 Mill. Mark. Det er derfor af yderste Vigtighed at være klar over, hvem der principielt bør udrede disse Penge. Det maa som Rettesnor herfor da først og fremmest erindres, at Funktionærklassen, som et socialt højereliggende Befolkningsslag, ikke kan siges at være henvist til at leve om Eksistensminimum. Der findes derfor indenfor Funktionærklassen et langt større overskydende Maal af Midler til at sørge for Fremtiden med end indenfor Arbejderklassen. Men i samme Grad, som dette Overskud stiger, i samme Grad svinder ogsaa Retten til at paalægge andre (Staten eller Arbejdsgiverne) end Funktionærerne selv en Pligt til at sørge for deres Fremtid. Hvor denne Grænse skal drages i Praksis, afhænger ganske af et Skøn. Man begaar vist næppe Uret, naar man hævder, at en Funktionær, hvis Aarsindtægt er naaet op f. Eks. til 3500 Kr., maa kunne indrette sit Budget saaledes, at han selv kan sørge betryggende for sin og Familiens Fremtid. Baade i Østrig og Tyskland har man efter min Mening draget Grænsen for Arbejdsgiverens Pligt til Ydelse af Bidrag for højt oppe i Indtægtsklasserne. I Østrig ophører saaledes denne Pligt først ved Indtægter over 7200 østrigske Kr. (c. 5443 Kr. dansk). Ved Indtægter

under 2400 østrigske Kr. betaler Arbejdsgiverne $\frac{2}{3}$ af Præmien, og for de andre Indtægters Vedkommende $\frac{1}{2}$. Det øvrige betales af Funktionærerne. I Tyskland betaler Arbejdsgiverne og Funktionærerne hver $\frac{1}{3}$ lige op til Maksimumsindtægten 5000 Mark (c. 4500 Kr.).

Et helt andet Spørgsmaal er det selvfølgelig, hvem af de to Parter der faktisk kommer til at bære Udgifterne. Der er saaledes næppe Tvivl om, at en Pligt for Arbejdsgiveren til at udrede en Del af Præmien vil føles af denne som en Slags Skat paa Tjenesteydelser; men dermed er ogsaa Overvælningsproblemet rejst. Det er muligt, at Arbejdsgiveren selv vil bære Byrden; men det er ogsaa muligt, at han enten i Øjeblikket eller i Fremtiden baade har Evne og Vilje til helt eller delvis at vælte Byrden over paa Producenten af Tjenesteydelsen gennem en Reduktion af Lønnen.

Hidtil har man ikke i noget af de to Lande paalagt Staten nogen Pligt til at participere i Præmiebyrden. Den Dobbeltforsikring, som i Tyskland finder Sted derved, at Funktionærer med under 2000 Mark aarlig Indtægt baade er underkastet den almindelige Alderdoms- og Invaliditetslov og den særlige Privatfunktionærlov, medfører for disse Funktionærers Vedkommende i det førstnævnte Tilfælde et Statstilskud til Præmien. Men udover dette paalægges der ikke Staten nye Byrder. I Østrig, hvor Lovens Revision staar paa Dagsordenen, foreslaas det, at Staten til hver Invaliditets- og Alderdomsrente, hvis Indehaver ikke det sidste Aar har haft over 2400 østrigske Kroner (c. 1800 Kr. dansk) i Indtægt, skal yde et Tilskud paa 90 østrigske Kroner (c. 70 Kr.), da den hidtidige Rente har været altfor ringe i Forhold til Præmien.

Hvad der foran er sagt om det principmæssigt rigtige i at paalægge Arbejdsgiveren Pligt til Præmiebidrag, gælder selvfølgelig ogsaa overfor Staten.

Med Hensyn til Beregningen af Pensionsbeløbet gælder følgende Regler. I Tyskland udgør Pensionen for en mandlig Funktionær efter Karenstidens Udløb $\frac{1}{4}$ af de i denne Periode (120 Bidragsmaaneder) udredede Præmier og $\frac{1}{8}$ af de derefter betalte Præmier. Hvis Invaliditeten for en kvindelig Funktionær indtræder i Tidsrummet fra 60 til 120 Bidragsmaaneder, udgør Pensionen $\frac{1}{4}$ af de i de første 60 Bidragsmaaneder indbetalte Præmier. Enke- og Enkemandspensionen udgør $\frac{2}{5}$ af den Pension, som Forsørgeren kunde have erholdt ved Dødens Indtræden, eller som han oppebar som Følge af Alder eller Invaliditet. Faderløse Børn faar $\frac{1}{5}$, forældreløse Børn hver $\frac{1}{3}$ af Enkepensionen. Enke- resp. Enkemandspensionen og Børnepensionerne maa tilsammen ikke overstige den Pension, som Forsørgeren oppebar ved sin Død, eller som han kunde have oppebaaret. I Østrig bestaar Pensionen af et Grundbeløb, som retter sig efter den Lønklasse, hvori Vedkommende befandt sig ved Karenstidens Udløb, og et Tillægsbeløb, som bestemmes af det Antal Maaneder, hvori den Forsikrede har udredet Maanedsbidrag i de enkelte Lønklasser fra Karenstidens Ophør til Tidspunktet for Pensionens Begyndelse. Enkepensionen udgør $\frac{1}{2}$ af Mandens Pension eller eventuelle Pension og Børnepensionen (Erziehungsbeitrag) er for hvert fader- og moderløst Barn $\frac{1}{3}$ og for hvert forældreløst Barn $\frac{2}{3}$ af det Grundbeløb, som den afdøde Forsørger nød eller kunde have nydt ved sin Død.

Efterfølgende Tabeller viser de forskellige Lønklasser, hvori de Forsikrede er inddelt, Ydelserne og Modydelserne samt det Forhold, hvori Funktionærer og Arbejdsgivere deltager i Præmiebetalingen:

Østrig.

Lønklasse	Aarsløn Kr.	Mdl. Pr. Kr.	Grundbeløb aarl. Kr.	Tillægsbeløb aarl. Kr.	Arbejdsgiverens Pligt
I	600—900	6	180	9,00	$\frac{2}{3}$
II	901—1200	9	270	13,50	$\frac{2}{3}$
III	1201—1800	12	360	18,00	$\frac{2}{3}$
IV	1801—2400	18	540	27,00	$\frac{2}{3}$
V	2401—3000	24	720	36,00	$\frac{1}{2}$
VI	3001—7200	30	900	45,00	$\frac{1}{2}$
—	over 7200				0

Tyskland.

Lønklasse	Aarsløn Mk.	Mdl. Præm. Mk.	Arbejdsgiverens Pligt
A.	indtil 550	1,60	} $\frac{1}{2}$
B.	551—850	3,20	
C.	851—1150	4,80	
D.	1151—1500	6,40	
E.	1501—2000	9,60	
F.	2001—2500	13,20	
G.	2501—3000	16,00	
H.	3001—4000	20,00	
I.	4001—5000	26,00	

Ved Hjælp af disse Tabeller og de foran meddelte Regler for Udmaalingen af de forskellige Pensioner kan man let beregne saavel Pensionens som Bidragenes absolutte Størrelse til forskellige Tidspunkter. I Tyskland faar man saaledes efter Udgangen af det 25de Forsikringsaar, og hvis Aarsindtægten i de 25 Aar har

været 1800 Mark aarlig, en Invalidepension paa 504 Mark ($\frac{1}{4}$ af 120 Bidragsmaaneder \times 9,60 Mark + $\frac{1}{8}$ af 180 Bidragsmaaneder \times 9,60 Mark). Der er herfor betalt 2880 Mark. I Østrig vil en lignende Aarsindtægt (2118 østrigske Kr.) efter 25 Forsikringsaar give en Invaliderende paa c. 719 Mark (Grundbeløbet 540 Kr. plus Tillægsbeløbet 27×15 Aar). Til Gengæld er der betalt 4590 Mark derfor. Den samme Person vil som Alderspension faa i Tyskland (hvis han er fyldt 65 Aar efter 40 Bidragsaar) 720 Mark, i Østrig ca. 1150 Mark.

Foruden de her nævnte Regler for Udmaalingen af de forskellige Pensioner indeholder Loven ogsaa en Række nærmere Bestemmelser om, naar Pensionsretten bliver hvilende, og hvorledes den i saa Fald holdes i Kraft.

VI.

Organisationen af Forsikringen er et af de Punkter, som har givet Anledning til endeløse og meget hæftige Debatter. Det er i og for sig forstaaeligt, at der er samlet en Bunke Sprængstof her. Det gaar nemlig i dette Tilfælde som saa ofte, naar en social Opgave skal udformes praktisk: det er umuligt ikke paa en følelig Maade at trænge ind over de private Erhvervsinteressers Omraade. I denne Forbindelse drejer det sig selvfølgelig om de private Forsikrings-selskaber, Pensionskasser o. l. Blandt de forskellige Organisationsplaner, som er dukket frem, er der tre, hvorom Opmærksomheden særligt samler sig.

Den ene af disse er den saakaldte Ausbau-

gedanke. Den gaar i Korthed ud paa at lade Funktionærforsikringen fremtræde som en organisk Fortsættelse af den bestaaende Invaliditets- og Alderdomsforsikring. Tanken har, ud fra forskellige Motiver, Tilhængere indenfor Funktionærkredse (Die freie Vereinigung für soziale Versicherung der Privatangestellten repræsenterende 60000 Privatfunktionærer), Arbejdsgiverkredse (Centralverband deutscher Industrieller), videnskabelige Kredse (Der deutsche Verein für Versicherungswissenschaft) og indenfor Socialdemokratiet. Den maa dog vistnok anses for uigennemførlig. Det maa nemlig ikke tabes af Syne, at der bestaar en Væsensforskkel mellem de to Arter af Socialforsikringer. Den bestaaende Arbejderforsikring maa i Følge Sagens Natur begrænse sig til at yde et blot og bart Eksistensminimum, medens en Funktionærforsikring skal yde et standsmæssigt Eksistensminimum. Deraf følger det umulige i at kæde de to Forsikringer sammen. Funktionærforsikringen fordrer højere Præmier, højere Renter og derfor et ganske andet forsikrings-teknisk Grundlag. En Sammensmeltning af de Forsikrede vilde under alle Omstændigheder medføre, at det bestaaende Invaliditetsbegreb maatte omformes til Faginvaliditet, men den dermed følgende Stigning i Udgifterne vilde Socialforsikringen ikke kunne bære.

Den anden Tanke gaar i Modsætning til Der Ausbaugedanke ud paa at oprette en særlig Pensionsanstalt for Privatfunktionærer. Saaledes har man ordnet sig i Østrig, og det var ogsaa denne Tanke, der sejrede i Tyskland. En saadan Institution har selvfølgelig store Vanskeligheder at overvinde. Her er slet ingen Erfaringer at bygge paa. Præmier

og Pensioner — indvendes det med Styrke fra et forsikringsvidenskabeligt Standpunkt — er aldeles ikke et Resultat af en rationel Forsikringsteknik. Det er derfor ogsaa fra tredje Side foreslaaet at overlade Sagens Løsning til de private Forsikrings-selskaber. Staten skulde da laane disse sin Myndighed, og til Gengæld skulde Forsikringsselskaberne laane Staten deres Forsikringsteknik. Der er noget umiddelbart tiltalende ved denne Tanke. Funktionærerne underkastes Forsikringstvang, men har Frihed til at ordne sig med en bestemt Kreds af Forsikrings-selskaber. Selvfølgelig maa disse være forpligtet til at modtage enhver Risiko, da Resultatet i modsat Fald alligevel vilde blive, at Staten maatte oprette en særlig Kasse for alle de daarligste Forsikringsobjekter.*)

Men naar man nu i begge Landene har valgt det saakaldte Sonderkassesystem, saa opstaar i Forbindelse hermed Spørgsmaalet om, hvorledes man bør stille sig til de private Pensionskasser og til Livsforsikringsselskaberne. Man kan da meget hurtig blive klar over, at de allerede bestaaende Pensionskasser og de allerede tegnede Forsikringer selvfølgelig bør kunne træde i Stedet for den tvungne Forsikring, hvis de yder den Forsikrede mindst det samme som Staten. Hvis man derimod vil undgaa den Fiasko, som den almindelige Pensionsanstalt i Wien er blevet, ja saa er det en uundgaelig Nødvendighed, i Fremtiden at nægte Anerkendelse af nye oprettede Pensionskasser og nye Forsikringer (Ersatzkassen). Dette er ogsaa Tilfældet i Tyskland. Derimod tillades her vedvarende

*) Se nærmere herom: Das Beratungsergebnis der Arbeitscentrale für die Privatbeamtenversicherung.

Oprettelse af de saakaldte Tilskudskasser (Zuschusskassen), hvis Virksomhed egentlig kun bestaar i, at de opkræver Præmierne til Forsikringsanstalten og modtager Pensionerne derfra.

Her er i korte Træk omtalt de vigtigste af de Forhold, som har sat Sindene i Bevægelse under Udformningen af denne nye Socialforsikring. Endnu skal kun nævnes, at i Tyskland bestaar Reichsversicherungsanstalt für Angestellte af 4 Organer: Direktoriet, Forvaltningsraadet, Renteudvalgene og Tillidsmændene. De er alle mere eller mindre Udtryk for den moderne Selvstyretanke. Hertil knytter sig endvidere Voldgiftsretten og Overvoldgiftsretten. Det hele er et yderst kompliceret Maskineri, hvis Driftsudgifter, i Modsætning til den østrigske Pensionsanstalts, skal udredes af de indbetalte Præmier. I Østrig udredes Driftsudgifterne af Staten.

Naar man skal udtale en almindelig Dom over denne nye Socialpolitik, som de to Lande her er inde paa, saa tør den vel uden Overdrivelse karakteriseres som noget af et Vovestykke. Man staar her overfor et i Grænserne yderst flydende Befolkningslag, hvis sociale og økonomiske Vilkaar endnu kun er lidet kendt, og man staar her overfor Opgaver, til hvis Løsning man savner saa godt som ethvert statistisk Grundlag. Og alligevel har man vovet Springet. Ganske vist har Tyskland kunnet bygge paa Østrigs dyrtkøbte Erfaringer, men hvem ved, hvor store Lære-

penge der endnu skal betales. Her er jo nemlig kun Tale om et første Skridt, og det er det, der koster.

Kildeangivelser: Dr. H. E. Krueger: Die wirtschaftliche und soziale Lage der Privatangestellten. Verhandlungen der 4. Generalversammlung der Gesellschaft für soziale Reform: Das Recht der Privatbeamten und die Pensionsversicherung der Privatbeamten. Dr. Heinrich Rauchberg: Die Pensionsversicherung der privaten Angestellten als Masznahme der Mittelstandspolitik. Dr. Edmund Hahn: Populäre Darstellung der Pensionsversicherung der privaten Angestellten. Tidsskrifter: Soziale Praxis 1908—1909—1910—1911, Reichs-Arbeitsblatt 1911, Deutsche Industrie-Zeitung 1911, Soziale Rundschau 1909. Forskellige officielle Beretninger og private Kommissionsberetninger.

John Malcolm Ludlow.

Den 17. Okt. 1911 døde en af Englands »Grand old men«, den tidligere Chief Registrar of Friendly Societies, J. M. Ludlow, i en Alder af 90 Aar.

Han var født i Indien som Søn af en Officer. Efter Faderens Død blev han sat i Skole i Frankrig, hvor han hurtig lagde glimrende Evner for Dagen. En gammel fransk Dame fortalte mig for mange Aar siden, at en af hans Lærere havde sagt om ham: »Her er en engelsk Dreng, der kan bedre fransk end alle Kammeraterne«. Dog var han ikke fri for Nervøsitet, da han i en meget ung Alder indstillede sig til Eksamen som Bachelier-ès-lettres. Der blev opgivet ham et Stykke af en latinsk Forfatter, til Oversættelse paa fransk; men det flimrede saaledes for hans Øjne, at han ikke kunde se et Bogstav. Han lukkede da resolut Bogen i og reciterede udenad hele Stykket, som han derefter oversatte lige saa flydende uden at bruge Bogen. Dermed var Slaget vundet, og Resten af Eksamen gik af sig selv.

Senere kom Ludlow til England for at uddanne sig som Jurist. I Nov. 1843 blev han Sagfører i Lincoln's Inn, 22 Aar gammel. Men han indskrænkede sig ikke til Juraen, han havde meget vidtstrakte Interesser. En Tid lang havde han den Ærgerrighed hvert Aar at lære et nyt Sprog. Det gik godt baade med tysk og portugisisk, han kørte ikke fast, før han kom til persisk.

Ludlow, der fra sin Ungdom var dybt religiøs grebet, kom i Venskabsforhold til den berømte Theolog og Filosof Frederic Denison Maurice, en af de smukkeste

Skikkelser i det daværende engelske Samfund, paa den Tid Kapellan i Lincoln's Inn og Lærer ved King's College. De havde begge Øje for den store Elendighed, der herskede i Nabolaget og anstrengte sig ivrig for at lindre Nøden. Under dette Arbejde modnedes mere og mere videregaaende Planer, og sammen med en Række ligesindede som Vansittart Neale (der senere ofrede en Formue og et Livs Arbejde for Kooperationen), Juristen Thomas Hughes, og Præsten og Digteren Charles Kingsley, satte de den mærkelige Bevægelse i Gang, som gaar under Navnet den kristelige Socialisme.

Den ydre Anledning var Februarrevolutionen i Frankrig i 1848. Ludlow fulgte i Paris Begivenhedernes Gang og omgikkes med Planer om der at grundlægge et kristelig-socialt Blad, men Maurice overtalte ham til hellere at forsøge i England. Her var der ogsaa Uro og Gæring. Charlisterne vilde indbringe en Massepetition til Underhuset om lige og almindelig Stemmeret, og der var i de besiddende Klasser almindelig Frygt for, at det store Folketog skulde ende med en alvorlig Oprørstilstand. Vel løb Bevægelsen ud i Sandet, men der var vedblivende megen Spænding, og Øjeblikket for et Bladforetagende som det anførte var gunstig. Forholdsvis let fik Ludlow og hans Venner Midler til at sætte deres Ugeblad (*Politics for the People*) ud i Verden. Det indeholdt en Række Artikler om brændende Spørgsmaal, som belystes ud fra et kristeligt Standpunkt; men Bladet vilde ikke trives. Mange af Kirkens Mænd saa skævt til det og beskyldte det for Mangel paa kirkelig Forstaaelse, og Arbejderne betragtede det med Mistillid som et Kapitalistforetagende. Efter tre Maaneders Forløb var Udgifternes Midler udtømte og Bladet maatte gaa ind.

Dog var denne Skuffelse i Virkeligheden et Middel til at skaffe dem den attraaede Tillid fra Arbejdernes Side. Nu var det altsaa klart, at der ikke stod Kapitalistinteresser bag dem, og fra nu af kunde Ludlow og hans Fæller regne paa en Mængde engelske Arbejderes trofaste Venskab. Med fornyet Iver tog man fat paa Fattigpleje,

ofte mødte de kristelige Socialister ved Arbejdermøder, hvor det jævnlig gik varmt til, og under en hæftig Kolera-epidemi i Efteraaret 1849 arbejdede de med Iver for at bøde paa de elendige hygiejniske Tilstande. Ikke mindst havde de Øjet henvendt paa det udbredte »Sweating«-System, der særlig fandtes iblandt Skræderne; mangfoldige Arbejdere maatte for en ussel Løn arbejde for »Svederne«. Og den Tanke, man atter og atter vendte tilbage til, var at oprette Produktivassociationer i en Række Fag. I Februar 1850 grundede 12 Skrædersvende en saadan Forening; i Begyndelsen maatte den nøjes med Bestillinger fra de kristne Socialister selv, men snart vandt den mange Kunder.

Fra nu af begyndte et rastløst Arbejde for Oprettelsen af Produktionsforeninger, og der blev i 1850 sat et nyt Blad i Gang »The Christian Socialist«. Bladet, der bestod til Juli 1852, fremkaldte en hæftig Opposition, dog mindre fra Arbejdernes Side end fra de besiddende Klasser. I Frankrig blev Bladet endogsaa forbudt som farligt for Staten; men det lykkedes dog Udgiverne at bryde mange Fordomme ned og at vække Interesse for sociale Fremskridt. I Bestræbelserne for at fremme Kooperationen havde de mange Skuffelser, den kooperative Bevægelse kom vel i Fart (nærmest ved Brugsforeningernes Udvikling), men tabte for en stor Del det Præg, de kristne Socialister gerne vilde have givet den. Dog havde Ludlow hele sit Liv Føling med Kooperationens Ledere. Overhovedet maa man ikke alene søge Bevægelsens Belysning i de positive Resultater, men i den gensidige Forstaaelse af de forskellige Samfundsklasser, som den kristelige Socialisme i høj Grad fremmede.

Af blivende Betydning var den Arbejderhøjskole, som Maurice, Ludlow og andre kristne Socialister grundlagde i 1854 (The Working Men's College). Med stor Offervillighed underviste Stifterne ved Skolen, ligesom en Mængde andre udmærkede Mænd i Tidens Løb har givet Undervisning der, saa at Skolen blev et ypperligt Bindeled mellem de forskellige Samfundsklasser.

Forskellige for Arbejderne betydningsfulde Love skyldtes Ludlow. Han udarbejdede saaledes en Industrial and Provident Societies Act 1852, og i 1869 var det ham, der udarbejdede en Lov, som beskyttede Fagforeningerne mod Bedragerier. Disse Love er et Udtryk for det nye Syn paa Arbejderspørgsmaalet, som Bevægelsen fremkaldte, i Modsætning til, hvad der gjaldt under den dogmatiske Nationaløkonomis Herredømme.

Sammen med en af de Venner, han under sin Deltagelse i den kristelig socialistiske Bevægelse havde vundet, Lloyd Jones, en forhenværende Arbejder, tidligere Discipel af Robert Owen, udgav Ludlow 1867 en fortrinlig Bog om den engelske Arbejderstands Fremskridt. Et andet Arbejde fra hans Pen var en Skildring af den nordamerikanske Uafhængighedskrig.

I 1870 fik Ludlow en Opgave, til hvis Løsning han medbragte ypperlige Forudsætninger, idet han blev Sekretær for en stor Arbejderkommission, der særlig tog Sigte paa Sygekasser og andre Arbejderforeninger, og hvis Arbejder førte til en vigtig Lov; han blev den, der kom til at føre Loven ud i Livet, idet han ansattes 1874 som Chief Registrar of Friendly Societies. I denne Stilling virkede han med stor Iver for Arbejdernes Selvhjælp, indtil han i 1891 som 70aarig faldt for Aldersgrænsen.

En lang Række af Udlændinge kom i Aarenes Løb til at nyde godt af Ludlows store Hjælpsomhed og umaadelige Kundskabsfylde. Blandt dem kan f. Eks. nævnes den tidlig afdøde Adolf Held og Lujo Brentano; den sidstnævnte udgav i 1883 et smukt Arbejde: »Die christlich-soziale Bewegung in England«, hvori han giver en ypperlig Karakteristik af Ludlow. I de senere Aar var det ikke mindst Danske, der kom i Taknemlighedsgæld til ham; med aldrig svigtende Iver stod han dem bi under deres Studieophold i England, og han nærede en overordentlig stor Interesse for danske Forhold. Det er da heller ikke mere end billigt, at han ved sin Død bliver mindet med Tak i Danmark.

Harald Westergaard.

Boganmeldelser.

Compte rendu de la conférence internationale du chômage. 1911. Marcel Rivière & Co., Paris. 3 Bind. Pris 18 frs.

Toute sémence de justice n'est elle pas une sémence de paix. Med disse Ord sluttede Leon Bourgeois den vidunderlige Tale, hvormed han i September Maaned 1910 aabnede den første internationale Arbejdsløsheds-kongres i Paris. Vidunderlig særlig paa Grund af den, i ethvert Fald for en dansk, uanede Veltalenhed, som her aabenbarede sig, men ogsaa paa Grund af den Viden, der var nedlagt deri, den Forstaaelse, som viste, at denne Mand, der, saa vidt vides, ikke tidligere har beskæftiget sig med det bundløse Spørgsmaal, som Arbejdsløshedens Begrænsning og Bekæmpelse foreløbig endnu er, virkelig i den relativt korte Tid, der var ham givet, efter at han ved Millerands Indtrædelse i Regeringen havde overtaget Præsidiet for Kongressen, havde sat sig ind i denne Sag og faaet fat paa meget af det væsentlige deri — et Indtryk, som bevaredes og styrkedes under hans Ledelse af Forhandlingerne og ved hans lige saa udmærkede, afsluttende, efter sigende oven i Købet improviserede Tale. De samme Ord kunde godt sættes som Motto over det bindstærke Værk, som indeholder de Rapporter, der vare udarbejdede for Kongressen, og Referatet af dens Forhandling. Thi selv om Forhandlingerne ofte — Rapporterne sjældnere — give Udtryk for den uundgaelige

Tragten efter national Selvhævdelse og lejlighedsvis ogsaa for Hævdelsen af private Særinteresser, saa aander de dog saa megen ærlig Bestræbelse, saa megen paa Tænken og Viden bygget Vilje til at formindske og lindre den ubestridelige samfundsmæssige Uret, som Arbejdsløsheden betegner, saa man forstaar, at der bag det hele staar Personer, for hvem Samfundets større Retfærd og Fred virkelig er en Livssag.

Kongressen havde tre Hovedpunkter paa sin Dagsorden, nemlig: Arbejdsløshedsstatistiken, Arbejdsanvisningen og Kontrollen. Om de samme tre Hovedpunkter samle Rapporterne sig, men desuden er der fra 13 af de i Kongressen deltagende 21 Nationer indgivet Fremstillinger af, hvad der paa det daværende Tidspunkt var foretaget til Arbejdsløshedens Bekæmpelse indenfor deres respektive Omraader. Disse Rapporter udgøre sammen med og i Fortsættelse af det af det tyske Kaisl. Statistische Amt i 1906 udgivne Værk: «Die bestehenden Einrichtungen zur Versicherung gegen die Folgen der Arbeitslosigkeit im Auslande und im Deutschen Reiche» det grundlæggende Materiale for enhver, der ønsker at sætte sig ind i disse Forhold, og Rapporterne have jo her, ved Siden af at være nyere, det Fortrin fremfor det kejserlige statistiske Bureaus Fremstilling, at de ere udarbejdede af sagkyndige i det paagældende Land selv, hvorved Muligheden for Misforstaaelser og Fejltagelser er indskrænket til det mindst gørlige.

Professor Harald Westergaard her fra Universitetet havde faaet det ærefulde, men sikkert ikke lette Hverv at sammenfatte de 11 Specialrapporter om Arbejdsløshedsstatistiken i en Generalrapport. Specialrapporterne fremtræde for manges, vel endog de flestes, Vedkommende under højt ansete Navne, som f. Eks. Lucien March, Waxweiler, Loria m. fl. a., saaledes fra Norge Prof. Rygg og her fra Danmark Direktør Michael Koefoed; men — de lærde synes paa dette Punkt foreløbig lidet enige. Om Statistikens Metoder og om Vurderingen af dens

forskellige Kilders Betydning bringe disse Fremstillinger omtrent lige saa mange Opfattelser, som der er Forfattere, saa at man efter at have gennemlæst dem tager fat paa Generalrapporten med en tyngende Følelse af de uhyre Vanskeligheder, denne Gren af Statistiken frembyder, og med ringe Haab om foreløbig at kunne faa Kampen for Arbejdsløshedens Indskrænkning og Afbødning underbygget med det talmæssige Bevismateriale, som den dog saa daarligt kan undvære. Men indsigtfuldt, sagligt og klart bevæger Prof. Westergaard sig gennem Labyrinten, paa-visende Begrænsningen af dette eller hint Materiale eller den bestridte Brugbarhed af et andet, og hævde som sit Hovedsynspunkt, at Vejen er fuldkommen farbar til Trods for alle Vanskeligheder. Thi Vanskelighedernes Tilstedeværelse erkender Professoren fuldt ud, og de ere sikkert ogsaa ubestridelige, fordi Statistikens Materiale her er saa levende, vigende og bestandig vekslende.

Angaaende Arbejdsanvisningen foreligger der 16 Specialrapporter, sammenfattede i en Generalrapport af Direktøren for »Società Umanitaria«'s Afdeling for Arbejdsforhold, Alexander Schiavi. Ogsaa Schiavis Generalrapport giver et klart og udmærket Overblik, og man læser den med den allerstørste Interesse, ikke mindst fordi dette Spørgsmaal jo for Tiden er saa aktuelt her hjemme. Jeg skal citere nogle enkelte af de konkluderende Bemærkninger, han fremsætter, efter først at have gennemgaaet de enkelte Landes forskellige Forhold. Han siger (p. 4) angaaende Sagens tekniske Side: »Det er nu til Dags umuligt at tænke sig en Arbejdsanvisning uden at den er organiseret efter et bøjeligt, sikkert virkende og ensartet teknisk System, helt forskelligt fra de private Kontorers eller de velgørende Institutioners kendte forældede Systemer«. Han siger endvidere (p. 5 og 6): »... Forudsætningen er, at der findes et Net af Anvisningskontorer i nøje gensidig Forbindelse med hinanden. Indenfor dette Net er de første Vanskeligheder, som frembyder sig, dem, der vedrøre Forbindelsen mellem et

Kontor og det stedlige Omraade, det skal betjene. Der er i de forskellige Lande praktiseret følgende tre forskellige Systemer i saa Henseende: ¹⁾ Det er overdraget Postkontorerne at modtage Forespørgsler henholdsvis om Arbejde og om Arbejdskraft for derefter at ekspedere dem videre til nærmeste Anvisningskontor. ²⁾ En af Kontorets Funktionærer besøger med regelmæssige Mellemrum*) de smaa eller mindre Pladser og modtager alle Henvendelser. ³⁾ Der udnævnes særlige Tillidsmænd paa de forskellige Pladser, og disses Hverv er det da at modtage alle Arbejds- og Pladstilbud til videre Fremsendelse til Kontoret.« Om Anvisningskontorenes Forhold under Arbejdsstandsninger bemærker Schiavi: »I Tilfælde af Konflikt — Strejke, Lockout, Boycotning — iagttager man mere og mere den Regel at meddele de paagældende Konfliktens Tilstedeværelse, idet man overlader det til dem selv derefter at forholde sig, som de synes, samt til Organisationerne at søge at forhindre dem i at svigte deres Solidaritetspligter. Man bør altsaa ikke blot udtrykkeligt meddele, at der er Konflikt, og opslaa Plakater derom i Kontorets Lokaler, men man bør ogsaa i Tilfælde af stærkt udtalt Mistillid fra Organisationernes Side foreløbig indstille Anvisningskontorets Virksomhed for det Steds Vedkommende, hvor Konflikten hersker.« Schiavi fastslaar endelig den ogsaa i Specialrapporterne atter og atter fremhævede Nødvendighed, at Anvisningskontorerne ledes rent forretningsmæssigt og ikke bureaukratisk eller politisk.

Den Form for Arbejdsanvisning, som saavel Schiavi som ogsaa Specialrapporterne og de fleste Deltagere i Forhandlingen fastholdt, var de offentlige paritetiske Kontors Anvisning.

Blandt Specialrapporterne bemærker man fremfor nogen anden Mr. Beveridge's om den engelske Anvisningsordning; den er helt igennem udmærket. Ogsaa den fra

*) F. Eks. en Gang om Ugen (Anmelderens Anm.).

Luxembourg af Dr. Kauffmann afgivne Beretning erindrer man paa Grund af de særlige der bestaaende Forhold, hvor Postvæsenet fungerer som Mellemed mellem Kontorerne og Befolkningen. Den franske Minister Jean Cruppi siger i sin Rapport mange kloge Ord om den offentlige paritetiske Arbejdsanvisnings meget forskellige Muligheder for Indtrængen i de forskellige Fag, alt efter disses bestaaende Former for Arbejdssøgen (personlig Henvendelse enten paa Markeder eller lignende Samlingssteder eller paa Arbejdspladserne, Avertering, Brug af private Kontorer), og om hvilke Afveje en uheldig Lovgivning kan føre Udviklingen ind paa, jvfr. i saa Henseende den franske Lovgivning om Arbejdsanvisning. Ogsaa fra Sverige foreligger der en interessant Redegørelse fra Statens nuværende Anvisningsinspektør G. Huss. Det nye ministerielle Forslag om Arbejdsanvisningen her i Landet synes i meget bygget over samme Principer som de svenske.

Dr. Falkenburg, Direktør for Amsterdams statistiske Kontor har afgivet Generalrapporten angaaende Kontrollen ved Arbejdsløshedsforsikringen. Han følger ret nøje de i Arbejdsløshedsinspektør Dr. Th. Sørensens danske Rapport givne Hovedsynspunkter. Disse gaa imidlertid væsentlig ud paa at paavise Berettigelsen, til Dels ogsaa Nødvendigheden af at give Kontrollen varierende Former alt efter de forskellige Arbejdsforhold o. lign.; men ud fra dette Synspunkt bliver Sammenfatningen af de enkelte Rapporter meget vanskelig, idet Opstillingen af faste Principer næsten er umulig. Dr. Falkenburg forsøger da heller ikke noget saadant ud over hvad der er givet i den danske Rapport.

Blandt Specialrapporterne bemærker man den belgiske, som viser, hvilket uforholdsmæssigt Kontrolapparat et velplejet Gentersystem fordrer, og den norske, som viser, hvor forholdsvis lidt en mere »large« Praktiseren af samme System mener at kunne nøjes med. I Norge findes nemlig ikke mindre end tre Instanser med Ret til at kon-

trollere Arbejdsløshedskasserne, men, saa vidt man kan se, ingen, der har Pligt til at paase, at det offentlige nu ogsaa kun yder Tilskud til de Understøttelser, der udbetales for »berettiget« Arbejdsløshed.

Blandt de almindelige Fremstillinger hævder den danske Rapport sig en smuk Plads, blandt andet fordi Danmark er det Land, der har de smukkeste praktiske Resultater at opvise, er et af de faa Lande, der overhovedet har praktiske Resultater. Thi det kan jo ikke nægtes, at i det store og hele give Rapporterne det Indtryk, at foreløbig er Tilstanden, i ethvert Fald for saa vidt angaar Afhjælpningen af Arbejdsløshedens Følger, de fleste Steder Kaos. Dog, et fast Holdepunkt er der, og det er de faglige Organisationer. Bourgeois udtalte herom i sin Slutningstale følgende: »Det fremgaar af alt, hvad her er sagt, at hverken Arbejdsløshedsstatistiken eller Arbejdsanvisningen eller Arbejdsløshedsforsikringen lader sig realisere uden ved Hjælp af Organisationerne. Kun Fagforeningen, denne bestandig virkende Organisme, er i Stand til at tilvejebringe den fortsatte Iagttagelse af Arbejdsløsheden, som er nødvendig for at skaffe Statistiken dens Materiale. Den har, som den naturlige Forvarer af Arbejdernes Interesser, de bedste Forudsætninger for at naa til Forstaaelse med Arbejdsgiverorganisationen om at holde den offentlige Arbejdsanvisning i et upartisk og neutralt Spor. Kun Fagforeningen, som er Centret for Solidariteten og den gensidige Hjælp, kan give Arbejderen den Tillid, som er uundværlig for enhver Arbejdersforsikringsinstitutions sikrede og effektive Arbejde«.

De fleste Deltagere i Kongressen vare da ogsaa stemte for at bevare dette udmærkede Instrument ved Arbejdsløshedsforsikringens Ordning, men nogle Stemmer hævdede sig dog derimod, særlig fra tysk Side. Det er aabenbart, at i Tyskland er Tanken den at gennemføre Arbejdsløshedsforsikringen i Form af en Tvangsforsikring udenom Fagforeningerne, enten gennem en Rigtstvang eller gennem lovhjemlet Adgang for Kommunerne til

hver indenfor sit Omraade at gøre Forsikringen obligatorisk. Et vægtigt Indlæg til Fordel for den paa Arbejdernes egne Organisationer byggede Forsikring fremkom fra Direktøren for det franske Ministeriums Departement for Arbejderforhold, Arthur Fontaine, og Professor Maurice Bellom talte Frivillighedens Sag imod Tilhængerne af Tvangsforsikringen, idet han erklærede sig tro imod de to i deres Uadskillelighed saa lidet populære Ideer: Frihed og Ansvarlighed.

Clara Black.

Notitser.

I.

Jernbanestatistik.

Efter en Opgørelse i sidste Aars Junihæfte af »Archiv für Eisenbahnwesen« var den samlede Længde af Jordens Jernbanenet 1,006,748 km ved Udgangen af 1909. Den sidste halve Million af disse Banekilometer er bleven tilvejebragt i Løbet af kun 23 Aar — fra 1887 til 1909 —, medens det, naar man regner, at egentlig Jernbanedrift begyndte i 1825, tog over 60 Aar at naa den første halve Million, af hvilken endda de 400,000 km blev bygget fra 1860 til 1886. I de ca. 30 første Aar af Jernbanedriftens Historie blev der saaledes ikke anlagt mere end 100,000 Banekilometer, hvorimod den rivende Udvikling i de følgende 50 Aar forøgede Banerne med 900,000 km.

Ser man paa de i 1909 fuldførte Jernbaneanlæg i de forskellige Verdensdele, vise de forenede Stater i Nordamerika den forholdsvis største Forøgelse, nemlig med 5134 km. I Asien forøgede Rusland sit mellemasiatiske Net med 2025 km, medens Banerne i britisk Ostindien blev udvidede med 1470 km og i Kina med omtrent 500 km. I Evropa blev der bygget 4067 km. Heraf falder paa Tyskland 1055 km, paa Østrig-Ungarn 1081 km, paa det europæiske Rusland og Finland 560 samt paa Frankrig 454 km. I Norge blev 129, i Sverige

165 nye Banekilometer aabnet for Drift i 1909, medens Kilometerlængden af Danmarks Jernbaner ikke steg i dette Aar. Ved Udgangen af 1909 var Jernbanenettet

i Evropa.....	329691 km
- Amerika	513824 —
- Asien	99436 —
- Afrika	33481 —
- Australien	30316 —

Ovennævnte 329691 km Baner i Evropa fordele sig saaledes:

Tyskland.....	60089 km	Belgien	8278 km
Det europæiske Rus-		Schweiz	4580 —
land samt Finland		Danmark	3484 —
(3512 km).....	59403 —	Rumænien	3355 —
Frankrig	48579 —	Holland	3100 —
Østrig-Ungarn inkl.		Norge	3002 —
Bosnien og Herze-		Portugal	2894 —
gowina	43717 —	Bulgarien....	1746 —
Storbritannien og Ir-		Grækenland	1580 —
land	37475 —	Det evrop. Tyrki ...	1557 —
Italien	16799 —	Serbien	678 —
Spanien	14956 —	Luxemburg.	512 —
Sverige	13797 —	Malta, Jersey, Man ...	110 —

Af Amerikas 513824 km har de Forenede Stater i Nordamerika inkl. Alaska (579 km) de 381701 km.; derefter kommer Kanada med 38783, Argentina med 25509, Mexiko med 24161 og Brasilien med 20917 km, medens de øvrige ca. 22000 km er fordelt mellem de andre Stater.

I Asien raader britisk Ostindien over 50667 km, i Sibirien og Manshuriet er der 10337, i Japan inkl. Korea 9281 og i Kina 8524 km Jernbane.

Forholdet mellem Jernbanernes Længde og Landets Størrelse er en ganske god Maalestok for et Lands økonomiske Udvikling. Gunstigst stiller dette Forhold sig i Kongeriget Belgien, hvor der findes 28,1 km Bane for

hver 100 km² Fladerum. I Tyskland er der gennemsnitlig 11,1 km for hver 100 km², men tager man de enkelte Stater, viser Kongeriget Sachsen 21,0, Baden 14,7, Elsass-Lothringen 14,1, Prøjsen, Bayern og Württemberg hver omkring 10,5, de øvrige tyske Stater 11,0 km Jernbane i Forhold til nævnte Fladeindhold. Storbritannien og Irland staa ogsaa højt i Rækken med 11,9 km, Schweiz har 11,1, Holland 9,4, Frankrig og Danmark hver omkring 9,1 km, Sverige, Spanien og Portugal hver omkring 3 km, medens Norge og det europæiske Tyrki staa lavest i Rækken blandt de europæiske Stater med 0,9 km Bane pr. 100 km². Gennemsnittet for Evropa er 3,4 km, for Avstralien 0,4 km Bane for hver 100 km². En tilsvarende Beregning for de forenede Stater i Nordamerika giver 4,1 km Bane pr. 100 km²; for de øvrige amerikanske Stater, for hvilke der findes lignende Opgørelser, er Tallene meget lave, og det samme gælder Asien og Afrika.

En Sammenligning mellem Jernbanenettets Længde og Folketallet resulterer for Evropas Vedkommende i følgende:

pr. 10000 Indbyggere har			
Sverige	26,9 km Bane	Spanien	8,1 km Bane
Luxemburg	21,6 —	Grækenland	6,4 —
Danmark	15,5 —	Holland	6,1 —
Schweiz	13,8 —	Rumænien	5,7 —
Norge	13,5 —	Det evrop. Rusland	
Frankrig	12,4 —	og Finland	5,6 —
Belgien	12,4 —	Portugal	5,3 —
Tyskland	9,0 —	Italien	5,1 —
Østrig-Ungarn inkl.		Bulgarien	4,0 —
Bosnien og Her-		Serbien	2,7 —
zegowina	9,3 —	Det evrop. Tyrki..	2,6 —
Storbritannien og			
Irland	9,0 —		

Gennemsnittet for Evropa er 8,8 km pr. 10000 Indb. I de forenede Stater i Nordamerika (inkl. Alaska) er der

43,8 km. i Kanada 59,7, i Argentina 52,1, i Mexiko 16,8 og i Brasilien 9,8 km Jernbane for hver 10000 Indbyggere.

Avstralien har i Forhold til nævnte Folkemængde 50,6 km Bane, og for Asiens Vedkommende kan nævnes Sibirien og Manshuriet med 14,6, britisk Ostindien med 1,7, Japan inkl. Korea med 1,4 og Kina med 0,3 km Bane pr. 10000 Indbyggere.

Anlægsomkostningerne pr. Banekilometer er størst i Evropa, bl. a. fordi Udgifterne til Erhvervelsen af Grunden, hvorover Skinnevejene skulle føres, er forholdsvis højest i denne Verdensdel. Gennemsnitlig kan Beløbet for Evropa anslaaes til ca. 283000 Kr., for de øvrige Verdensdele til ca. 154000 Kr. pr. km. Paa dette Grundlag kunne Anlægsomkostningerne beregnes

for Banerne i Evropa til ca.	93	Milliarder Kr.
— de øvrige Verdensdele til ca.	104	—

saa at Anlægsomkostningerne for Jordens Jernbaner kunne anslaaes til ca. 197 Milliarder Kroner ved Udgangen af 1909.

R. Haarløv.

II.

Prisniveauet i 1911.

Prisniveauet har i 1911 været forholdsvis højt og tilmed stigende. Ganske vist var der i Midten af Aaret en Nedgangsperiode, men den blev af kort Varighed, og ved Udgangen af 1911 var Priserne væsentlig højere end ved Aarets Begyndelse.

Efter det Maksimum, Priserne havde naaet i Juni Maaned 1907, indtraadte en nedadgaaende Bevægelse, som strakte sig over det meste af 2 Aar. Prisfaldet var betydeligt — efter Sauerbecks Index-Numbers fra 82,4 (Maj

1907) til 71,9 (Februar 1909); men da det sidstnævnte Punkt var naaet, indtraadte en Vending, og nu steg Priserne Maaned for Maaned gennem Aaret 1909 og et Par Maaneder ind i 1910. Aaret 1910 var som Helhed nærmest en Stilstandsperiode, men i 1911 fortsatte den opadgaaende Bevægelse sig; fra 77,9 i December 1910 steg Pristallet til 80,6 i Juni 1911; i Juli gik Tallet ned til 78,9 for derefter atter at stige uafbrudt til 80,9 i December.

Gennemsnits-Pristallet for 1911 var 79,8, medens 1910 kun naaede 77,9; i 1909 var det 74,5 og i 1908 endog kun 73,3. Priserne var altsaa i det sidst forløbne Aar 7—8 % højere end i 1908.

For hvert Kvartal i Aarene 1908—10 og for hver Maaned i 1911 er Sauerbecks Index-Numbers anførte i nedenstaaende Oversigt:

Sauerbecks Index-Numbers*):

1808, 1. Kvartal.....	74,9	1911, Januar	78,5
— 2. —	73,4	— Februar	78,6
— 3. —	72,6	— Marts	78,9
— 4. —	72,2	— April	80,0
1909, 1. —	72,1	— Maj	80,3
— 2. —	74,9	— Juni	80,6
— 3. —	74,0	— Juli	78,9
— 4. —	76,3	— August	79,3
1910, 1. —	78,1	— September	80,3
— 2. —	77,0	— Oktober	80,7
— 3. —	78,0	— November	80,6
— 4. —	77,6	— December	80,9

*) Se iøvrigt nærværende Tidsskrift 1902 Side 319, 1906 Side 591 ff., 1908 Side 125, 1909 Side 201, 1910 Side 80 og 1911 Side 110. — Sauerbecks Index-Numbers angiver Prisniveauet paa Grundlag af Gennemsnitspriserne for 45 Hovedartikler, idet Gennemsnittet for Perioden 1866—77 er sat lig 100.

III.

Landbrugsarbejdernes Løn i Danmark og i Sverige.

Det svenske Kommerskollegiums arbejdsstatistiske Afdeling har foretaget en Undersøgelse angaaende Landarbejdernes Lønningsforhold i Sverige i 1910. For samme Aar blev der af Statens Statistiske Bureau udarbejdet en lignende Statistik over Landarbejderlønnen i Danmark, og der er saaledes Lejlighed til at sammenligne Løn-Niveauet i de to Lande.

For Tjenestekarle var den gennemsnitlige Penge-løn i Danmark efter Opgivelser fra Landboforeningerne 376 Kr. og efter Husmandsforeningernes Opgivelser 353 Kr. For Sveriges Vedkommende naaede Middellønnen kun 317 Kr. Lønnen varierer imidlertid stærkt fra Egn til Egn, og hertil maa man tage Hensyn ved en Sammenligning, især da det i visse Egne af Sverige endnu er Skik, at Tjenestefolkene foruden Pengeløn (samt Kost og Logi) faar Klæder som en Del af deres Arbejdsvederlag. Deler man Sverige i 5 Distrikter og Danmark i 2, faas følgende Gennemsnitstal for Tjenestekarlenes Pengeløn i 1910:

Østlige Sverige	282 Kr.
Vestlige Sverige.....	293 —
Småland og Øerne.....	298 —
Nordlige Sverige	342 —
Sydlig Sverige.....	344 —
Danmark, Øerne	{ Efter Husmandsforeningerne . 334 — { Efter Landboforeningerne.... 354 —
Danmark, Jylland	
	{ Efter Husmandsforeningerne . 371 — { Efter Landboforeningerne.... 390 —

Tager man for de danske Øers Vedkommende Gennemsnittallet af Landboforeningernes og Husmandsforeningernes Opgivelser, faas 344 Kr. eller netop samme Beløb som for Sydsverige.

For Tjenestepiger er den gennemsnitlige Penge-
løn opgjort til følgende Beløb:

Hele Sverige	187 Kr.
Sydlig Sverige	221 —
Danmark, hele Landet	215—225 —*)
— , Øerne	215—230 —*)
— , Jylland	214—222 —*)

Ogsaa for Pigernes Vedkommende giver Gennem-
snittet af Husmands- og Landboforeningernes Opgivelser
for de danske Øer næsten nøjagtigt samme Tal, som
man har fundet for Sydsverige.

Hvad Daglejerne angaar, er det vanskeligere at
foretage en umiddelbar Sammenligning, idet den svenske
Statistik kun opererer med to Daglønssatser (for Sommer
og Vinter), medens den danske har tre (Foraar og Som-
mer, Høst, Vinter). I Danmark er Aarsfortjenesten for
en fast Daglejer paa egen Kost med Arbejde i 300 Ar-
bejdsdage og med et Tillæg af 5 % for Akkordarbejde
beregnet til 630 Kr. for Øerne og 750 Kr. for Jylland.
Hvis man for Sydsverige foretager en tilsvarende Bereg-
ning, idet man forudsætter, at der — ligesom paa Øerne
i Danmark — gives Vinterløn i 130 Dage, faas en Aars-
fortjeneste af 719 Kr., et Beløb, der ligger nærmere ved
den forholdsvis høje Daglejerløn i Jylland end ved den
forholdsvis lave paa Øerne.

IV.

De nye engelske Arbejdsanvisningskontorer.

I England har Staten taget Arbejdsanvisningen i sin
Haand, idet der ved en Lov af 1909 (Labour Exchanges

*) Det første Tal er efter Husmandsforeningernes, det andet efter
Landboforeningernes Opgivelser.

Act) blev givet Handelsministeren Bemyndigelse til at oprette Arbejdsanvisningsanstalter paa dertil egnede Pladser, ligesom Ministeriet kan yde Understøttelse til saadanne Anstalter, som allerede drives af andre Myndigheder eller af private. Endvidere giver Loven Ministeriet Beføjelse til at overtage Driften af allerede bestaaende offentlige eller private Arbejdsanvisningsanstalter. Ministeriet udsteder almindelige Forskrifter for Driften af de i Henhold til Loven oprettede eller understøttede Anstalter. Ledelsen af selve Arbejdsanvisningsanstalterne er vel nærmest »bureaukratisk«, men Loven fastsætter dog, at Handelsministeriet kan oprette raadgivende Kommissioner af Sagkyndige til Bistand ved Ledelsen af Anstalterne, og Reglerne for Sammensætningen af disse Kommissioner indeholder en Tilnærmelse til det fra andre Lande kendte paritetiske Princip, der ogsaa anvendes ved den eneste offentlige Arbejdsanvisningsanstalt i Danmark (Københavns kommunale Arbejdsanvisningskontor); det er nemlig i en Anordning angaaende Lovens Gennemførelse bestemt, at de raadgivende Distrikts-Kommissioner skal bestaa af lige mange Arbejdsgivere og Arbejdere; de udpeges af Handelsministeriet, efter at dette har raadført sig om Sagen med Foreninger eller Personer, som maa anses for at være sagkyndige. Kommissionernes Formænd vælges ved Flertalsbeslutning af Arbejderne og Arbejdsgiverne i Kommissionen; i Tilfælde af Stemmeligbed udpeges Formanden af Handelsministeriet. De første Anstalter af denne Art aabnedes i Februar 1910. I Januar 1911 var Antallet 148, ved Udgangen af September var det steget til 239. Angaaende Omfanget af Anstalternes Virksomhed giver følgende Tal en Forestilling.

I de 9 Maanedes Januar—September 1911 indkom der 1,198000 Begæringer om Arbejde (911000 fra Mænd og 287000 fra Kvinder). Gennem Anstalterne søgtes der i samme Tidsrum Arbejdere til 414000 Pladser (292000 til Mænd og 122000 til Kvinder). Der blev anvist Arbejde til 324000 Arbejdere (233000 Mænd og 91000 Kvinder).

V.

De anerkendte Arbejdsløshedskasser.

Den 31. Marts 1911 fandtes der i Danmark 51 anerkendte Arbejdsløshedskasser med tilsammen godt 105000 Medlemmer, hvoraf ca. 11600 Kvinder. Den største af Kasserne (Arbejdsmændenes) havde 32000 Medlemmer.

Kassernes samlede Indtægt i Regnskabsaaret 19¹⁰/₁₁ udgjorde 2,27600 Kr., hvoraf 1,230000 Kr. var Bidrag fra nydende Medlemmer, 682000 Kr. Statstilskud (for 19⁰⁹/₁₀) og 311000 Kommunitilskud (ligeledes for det foregaaende Aar). Det gennemsnitlige Kontingent pr. Medlem var 12 Kr. 27 Øre. Kommunalt Tilskud er ydet af 52 By- og 83 Landkommuner. — Kassernes samlede Udgift i Regnskabsaaret 19¹⁰/₁₁ var 1,937000 Kr., hvoraf 1,668000 Kr. udbetaltes som Dagpenge. Til Arbejdsanvisning medgik et Beløb af 45000 Kr. Der fandtes Arbejdsanvisningskontorer indenfor 18 Kasser med tilsammen 64000 Medlemmer.

For 45 Kasser foreligger der Oplysning om Antallet af ledige Dage; Tallet var 2,905000. Der udbetaltes Understøttelse for 45 % af de ledige Dage; men den Brøkdelen af de ledige Dage, der dækkes ved Understøttelse, er iøvrigt meget forskellig i de forskellige Kasser, varierende efter Kassernes Vedtægtsbestemmelser om Karenstid og Understøttelsens Udstrækning i Tid. I 16 Kasser med 19000 Medlemmer dækkede Understøttelsen under 40 % af de ledige Dage, i 21 Kasser med 61000 Medlemmer dækkede den 40—50 %, og i 8 Kasser med 17000 Medlemmer over 50 %.

Len og Stamhuse.

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening
den 18. Januar 1912.

Af

A. Oppermann.

For den almindelige Bevidsthed staar Len og Stamhuse vel sædvanlig som et abstrakt Begreb af juridisk eller historisk Natur. Fra et nationaløkonomisk Synspunkt kommer man dog vist til større Klarhed over disse Besiddelsers Egenskaber og over Spørgsmaalet om deres Forandring til fri Ejendom, naar man ser paa Realiteten: de baandlagte Godser, Majoraterne — Grevskaber, Baronier, Stamhuse, Fideikommisgodser, Familiegodser eller hvad de nu kaldes —, saaledes som de den Dag i Dag viser sig for vore Øjne, en broget Buket sammenholdt af det fideikommissariske Baand.

Det første, der møder vort Øje, naar vi fra Selvejernes Byer begiver os ind paa et af Majoratsgodserne, er rimeligvis en Mængde Smaabrug: Bøndergaarde, Boelssteder, Parcelsteder, Huse med Jord. Største Delen er vel Livsfæste, men en Del er Forpagtning eller Leje. I alt er her Tale om c. 15 000 Tdr. Hartkorn eller c. 80 000 Hektar, fordelt paa en Mængde

Brugere*). Hvordan vilde nu disses Stilling blive, hvis man lod Godset gaa over til fri Ejendom? Sandsynligvis omtrent som før; dog bliver der vel snarere Udsigt til Forringelse end til Fremgang, hvis de skal vedblive at være Brugere uden at være Ejere. Maaske skal Fæstegodset gaa over til Selveje; men det er som bekendt en Sag, der kan ordnes uden Ophævelse af Majoratsbaandet, hvis man anser en saadan Overgang for at være til Gavn for Samfundet, ligesom Fæstevangen kan bevares, selv om Godset gaar over til fri Ejendom. Vi skal senere komme tilbage til Fæstesagen, der kun for saa vidt er knyttet til Spørgsmaalet om Len og Stamhuse, som disse Besiddelser omfatter den overvejende Del af Landets Fæstegods.

Bag Smaabrugene ligger talrige Arbejderhuse, jordløse eller med en lille Jordlod, Boliger for de mange Arbejdere der er sysselsatte Aaret om i Have, Mark og Skov, maaske ogsaa paa Tørvemose og Teglværk, en femte Stand som ikke maa glemmes for Husmændene, der i vore Dage er gaaede saa stærkt frem i Dygtighed og i Følelsen af at være en Samfundsmagt. Økonomisk staar de to Klasser vistnok omtrent sideordnede: Den nyeste Indkomststatistik (St. Tabelv. 5. Række, E Nr. 7, S. 39*) viser, naar man holder sig til de »indtægtsansatte« Personer, at Boelsmænd og Husmænd har en Arbejdsindtægt af 594 Kr., en Formueindtægt af 213 Kr., tilsammen 807 Kr., medens de

*) Disse og tilsvarende Tal er sat paa Skøn, men forhaabentlig nøjagtige nok til det, de skal oplyse. Fra Lenskommissionen, der er nedsat i Henhold til Lov 5. Marts 1909, vil der jo uden Tvivl i en nær Fremtid komme Oplysninger, som er langt bedre end dem, en privat Forfatter kan tilvejebringe.

tilsvarende Tal for Arbejdere i Landbrug, Skovbrug og Havebrug er $791 + 74 = 865$ Kr. Selv om man formoder, at de smaa Jordbrugerens Indtægt opgives mindre nøjagtigt end Arbejdernes, der i Hovedsagen er Pengeløn, maa man dog antage, at de to Klasser staar omtrent lige.

Forskellen paa Husmændene og de fast beskæftigede Arbejdere viser sig altsaa næppe kendeligt i Kaar og Levefod, men vel paa andre Omraader. Husmanden arbejder for sig selv, han hører til de besiddende, om end til den yderste Fløj. Hvis den egentlige Arbejder har Jord, da er den en Biting, maaske et Emolument; hans vigtigste Indtægt skal komme ved, at han arbejder for andre; han har i saa Henseende en Del tilfælles med Tyendet, men ogsaa med Funktionæren og Embedsmanden.

Dygtighed i de to Stillinger: Arbejder og Husmand, bygger vistnok paa noget forskellige Egenskaber, men den ene Stilling er ikke ringere end den anden. For Husmanden vil ved Siden af Flid, Kyndighed og Orden den mest vidtgaaende Sparsommelighed og Paapasselighed i hans egne Sager være nødvendig, hvis han skal kunne bevare sin dyrt betalte Selvstændighed, sin lille Bedrift, og kun den ukyndige anser Sparsommeligheden for Smaalighed eller Gerrighed. Ogsaa Arbejderne kan have god Brug for at spare, men dygtigst og mest skattet, maaske ogsaa lykkeligst, bliver den, der omfatter Arbejdsherrens Sager med mindst samme Interesse som sine egne. Man ved, at Tjenestekarlens Kvalitet bedømmes efter, om han siger: »mine Heste«, »vore Heste«, »Husbonds Heste« eller blot »Hestene«, og noget tilsvarende gælder for Ar-

bejderen, Funktionæren, Embedsmanden, saa vel som for den hvem offentlige Tillidshverv er betroede.

Det er lige saa vigtigt at hæve Landarbejderen socialt som at forbedre hans økonomiske Forhold. Derfor er det Sølvbægre, ikke Pengepræmier, der uddeles ved Dansk Skovforenings Arbejdsprøver, ligesom Landhusholdningsselskabet forlængst, da det gjaldt om at fremhæve den mindre Jordbruger, har indført at give Bægre som Belønning for Landboflid.

Op over Landsbyens lave Bygninger rager Kirken; der hører en Mængde Kirker til Majoraterne. Maaske kunde man faa bedre Kirkeejere; men det modsatte var dog vist mere sandsynligt.

Vi nærmer os nu Herresædet. Jordbrugene er ikke mere Smaabrug, men Hovedgaarde, Lade-gaarde og andre større Avlsgaarde med et samlet Hartkorn af 14 000 Tønder, hvortil vel svarer c. 70 000 ha, der drives enten af Besidderen, af Bestyrere eller af Forpagtere. De brede Lags Uvillie mod Storbessiddelsen skyldes vist især Uvillien mod Stordriften, som man forveksler med Besiddelsen, og hvis sociale Skyggesider i vore Dage fremdrages stærkt, ogsaa i Skønlitteraturen (Aakjær: Vredens Børn). Men denne Stordrift er ikke en Følge af Majoratsbaandet, saaledes som det hviler paa Besiddelsen i vore Dage; Stordriften kan indskrænkes, uden at Besiddelsesforholdene bliver ændrede, og den vilde sandsynligvis blive bevaret i fuldt saa høj Grad, hvis Godserne gik over til fri Ejendom. — De 300 større Gaarde, der hører til Majoraterne, har ikke mere end en Fjerdedel af det Hartkorn, der hører til Landets 2000 større Gaarde, over 12 Tdr. Hartkorn, og Driften af de baandlagte

Gaarde staar næppe tilbage for, hvad man træffer paa det frie Gods; det samme gælder vist om Tyendets og de selvstændig boende Arbejderes Forhold.

Hvis Majoraterne bliver delte, saaledes at der f. Eks. af ét større Gods opstaar 3—5 mindre, vil disses Ejere rimeligvis næsten alle blive saaledes stillede, at de bliver umiddelbare Landstingsvælgere, hvilket formentlig atter vil paavirke Tingets Sammensætning ganske kendeligt til Fordel for det store Hartkorn, og en lignende Virkning maa vel vise sig ved Valg til Amds-raadet if. L. 20. April 1908 § 23. Dette Forhold har, saa vidt Forf. mindes, ikke været fremdraget ved Forhandlinger om Ophævelse af Majoraterne.

Ud mellem Jordbrugene af forskellige Størrelsesklasser skyder sig Godsets Skove. I alt hører der til Majoraterne c. 60 000 ha gennemgaaende veldreven Skov. Medens vi efter Forfs. Opfattelse har for mange store Landbrug, er Antallet af store Skovbrug for lille; Skovbruget egner sig særlig godt til at være Genstand for Stordrift; det fideikommissariske Baand passer godt med Skovbrugets Natur, og der er vist blandt skovbrugskyndige næsten Enstemmighed for, at en Adsplittelse af Majoraternes Skovdistrikter vilde være til stor Skade. Det er næppe noget Tilfælde, at Stor-skovens vestligste Forposter i Jylland hører til to danske Stamhuse, Nørholm og Gram. Alle de Personer, der er knyttede til Skovbruget, fra Skovrideren til Skovarbejderen, vil være bedst tjente med, at Skovbruget i Hovedsagen holdes samlet; en vidtgaaende Deling udsætter Driften for at blive mindre rationel, og jo mindre Skov den enkelte Ejer faar, desto større Sandsynlighed er der for, at Skoven bliver en Biting,

hvis Interesser træder i Skygge for Landbrugets. Hvor vi finder veldrevne og indbringende smaa Skovbrug, er Driften ofte paavirket fra de større Brug. Hvad Arbejderne angaar, da er deres Kaar gennemgaaende fuldt saa gode paa Majoraterne som paa det frie Gods; den store Besiddelse kan ofte bedre end den middelstore eller den lille sikre stadigt Arbejde og ligelig Fortjeneste Aaret om, saavel som en kyndig Arbejdsledelse der fremmer Udviklingen til Dygtighed. Naar Arbejderens Dagværk bliver større, er en Forhøjelse af Akkordlønnen overflødig og en Forhøjelse af Daglønnen overkommelig.

Hvis Majoraterne skal gaa over til fri Ejendom, bør man søge at bevare Hovedmassen af Skovene som et samlet Brug. Man kunde f. Eks. paabyde, at højst 20 % af Arealet maatte sælges fra; det kan være rationelt at afhænde saadanne isoleret beliggende Skove, hvis Bestyrelse er forholdsvis dyr, og som kan følge med Hovedgaarde; at der er Skov til en stor Ejendom, gør det behageligere at besidde den og lettere at sælge den; Skoven + Gaarden er altsaa mere værd end Summen af Prisen for de to Arealer, naar disse sælges hver for sig. Kun hvor der hører meget store Skovstrækninger til Majoratet, vil det være rimeligt at tillade en Deling, f. Eks. i Parter paa mindst 1000 ha. En samlet Skov bør ikke kunne deles. Maaske kunde man ogsaa begrænse Retten til at omsætte Skovejendommen, saa at den visse Aar maatte blive i samme Ejers Besiddelse, og endelig vilde en Omordning af Statens Tilsyn med de private Skove vistnok være en nødvendig Følge af Majoratsbaandets Ophævelse.

Park og Have omgiver Herresædet. I vort

barske Klima har Havebrugets og Gartneriets forskellige Former ublide Kaar, men forholdsvis gode er de dog ved de store Herresæder, hvor man har Raad til og Sans for den Art af Skønhed og Luksus, som er knyttet til Have og Park. Hvad der er begyndt som en Herlighed for et lille Mindretal, har mangen Gang fortsat sig ud i Befolkningens brede Lag eller har af født et særligt Erhvervsgartneri. Herresæderne har her i vore Dage en lignende Betydning som fordem Klosterne og de store kongelige Haver; men jo mindre Godserne bliver, desto mindre vil man vistnok ofre paa deres Havebrug og Parkvæsen.

En Del af Majoraternes Herresæder eller Slotte er vel uden arkitektonisk eller historisk Værdi; men mange af dem har Betydning for hele Landet, de er et Stykke dansk Kunst og dansk Historie, hvoraf vi paa en Maade alle er Medejere. Nogle Herresæder vilde vel blive holdte vedlige, selv om Godserne gik over til fri Ejendom; vi ser jo, at flere af Landets skønneste og bedst behandlede gamle Borge er i privat Eje; men ofte vilde der dog vist under de nye Forhold fattes Pengemidler til at bebo og bevare de gamle Herresæder og betale Ejendomsskatter af dem. Det er enorme Summer, Majoratsbesiddere i det sidste halve Aarhundrede har ofret paa Restaurering af Godsernes smukke gamle Bygninger, medens de tilsvarende Opgaver for Byernes Vedkommende som oftest maa løses af det Offentlige eller af Foreninger.

Foruden disse haandgribelige Værdier maa vi endnu regne med nogle immaterielle Goder:

Hjemstavnsfølelsen er en social Værdi, i vore Dage hvor en stigende Del af Befolkningen flytter om fra Sted til Sted. Hvis alle var bundne til Hjemstavn, vilde Følgen blive Stilstand og Forsumpning; men lige saa uheldig er den modsatte Yderlighed. I de mindre Brug vil vel en anselig Del af Slægterne bevare Stillingen som Ejere eller Brugere gennem flere Led, men for de større Ejendommers Vedkommende vil Majoratsbaandet byde den største Sikkerhed.

Fremdeles er det et Samfundsgode, at Majoraterne normalt er gældfri. Det er godt, at ikke alt kan prioriteres uden Grænse, efter Ejerens Behag. Hvis Majoraterne frigøres, vil de i Regelen blive prioriterede, om ikke før saa naar de ved Arv gaar over til det næste Slægtled. I det ansete Nordsjællands Venstreblad for 14. Maj 1908 (optrykt som Nr. 83 af »Ret«s Smaaskrifter) har da ogsaa en Forfatter, der underskriver sig »Georgist«, med Styrke angrebet vor Tids Arbejde for Majoraternes Overgang til fri Ejendom, idet han peger paa Farerne ved den frie Ret til Prioritering.

Skønhed af mange Arter er knyttet til Len og Stamhuse, hvis Besiddere gennemgaaende med megen Liberalitet giver Publikum Adgang til at nyde dette Gode. Nye Ejere, i mindre Forhold og uden Tilknytning til Egnen eller til Stedets Traditioner, vilde vistnok ofte benytte sig af Lovgivningen om Hegn og Markfred til at drage mere snævre Grænser for den offentlige Adgang til Skov og Strand, Park og Have, og til selve Herresædet med dets Samlinger og Kunstskatte.

Endnu en Del af Majoraterne maa omtales: det er de anselige Fideikommis-Kapitaler, som hører til Godserne, og som overvejende stammer fra Salg af Fæstegods. Den almindelige Mening gaar vist i Retning af at bevare Baandet paa Kapitalen, naar blot Jordegodset bliver fri Ejendom; Grundlovens § 93 taler ogsaa kun om Godserne, ikke om Kapitalerne, og det er tilladt at oprette Pengefideikommisser, hvilket af og til forekommer. Nogen væsentlig Samfundsinteresse synes der mig ikke at være knyttet til det fideikommisriske Baand paa Kapital; men under alle Omstændigheder er der alvorlige Ulemper ved at have store Fideikommiskapitaler knyttede til gældfrit Jordegods. Selvfølgelig maa man have nogen Driftskapital til en saa stor Virksomhed, ligesom et Reservefond af passende Størrelse kan have Betydning i vanskelige Tider; men dertil behøves ikke de mange Millioner.

Faren er her en dobbelt: Besidderen kan fristes til at føle sig mere som Rentier end som Godsejer; hans økonomiske Velfærd er ikke mere knyttet til Godsets Drift, han er ikke mere solidarisk med det saaledes som hans Forfædre, der, ofte lige op til Midten af det 19de Aarhundrede, trods deres uhyre Besiddelser var alt andet end rige paa kontante Penge. Det kan da tænkes, at Besidderen, med Støtte i Fideikommiskapitalen, betragter Herresædet som et Landsted, Skovene og Markerne som en Vildtbane, til Skade for Godset og dets Drift. — Den anden Fare ved de store Kapitaler er, at Besidderen kommer ind paa at føle sig som Kapitalist, medens man netop i den sociale Ligevægts Interesse maa ønske, at der bestaar et vist Modsætningsforhold mellem Aristokratiet og Pluto-

kratiet. Naar man sætter »1912« og »Pengevælde« i Steden for »1660« og »Enevælde«, kan man her godt anvende Hørups Ord, at det er »ikke sagt, at de brave Folk, der lod sig tage ved Næsen i 1660, ikke havde været nok saa fornuftige, dersom de havde tænkt noget mindre paa at køre Adelen ud af Spillet og noget mere paa at komme til at spille med selv.« (Artikler og Taler, II, S. 173).

Man vil af disse Betragtninger forstaa, at Samfundet efter Forfatterens Opfattelse har større Udsigt til Tab end til Vinding ved at lade Len og Stamhuse gaa over til fri Ejendom. Men, vil man sige: Respekt for Grundlovens § 93 (Junigrundlovens § 98), der byder, at »Intet Len, Stamhus eller Fideikommisgods kan for Fremtiden oprettes; det skal ved Lov nærmere ordnes, hvorledes de nu bestaaende kunne overgaa til fri Ejendom.« Meget taler ganske vist for den Betragtning, som A. S. Ørsted gjorde gældende i den grundlovgivende Rigsforsamling, at man ikke burde vedtage Løfteparagrafer, der »vil sætte den kommende Tid ... ud af Stand til at ordne disse Forhold paa den Maade, som den lovgivende Magt da maatte finde hensigtsmæssig«; det var et sælsomt Resultat af Tidens Liberalisme, at den for at faa brudt nogle gamle Bestemmelser, der tog Sigte paa Fremtiden, indsatte nye Bestemmelser, som nu et Par Menneskealldre senere skal føles bindende for os. — Men Paragrafen staar der jo unægtelig, med sit Paabud om at det *skal* bestemmes, hvorledes de bestaaende Majorater *kan* overgaa til fri Ejendom.

Hertil maa dog bemærkes, at Grundlovens Paabud

i Hovedsagen er efterkommet. I 1849 hørte vistnok over 20 % af Landets Hartkorn til Majorater; 1885 var Tallet omtrent 10 (V. Falbe Hansen i Danmarks Statistik Bd. II, S. 296); nu er det næppe over 7—8 %, og heraf er en stor Del Fæstegods, som Besidderen *kan* (har Ret til at) lade overgaa til Selveje iflg. Lov 21. Juni 1854. Tilbage bliver saaledes kun 4—5 %, eller $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{4}$ af det Hartkorn hvormed man i 1849 beskæftigede sig *).

Endvidere maa man undersøge, hvorledes Grundlovens Bud er opstaaet og begrundet. Vi maa her gaa tilbage til Stændertidens første Dage. Allerede 1836 foreslog Herredsfoged With i Viborg Stænderforsamling »med Hensyn til at det meste Fæstegods i Danmark findes under Len og Stamhuse«, at disse skal have Ret til at sælge det. I de følgende Aar, 1838—46, arbejdede With, Drewsen og Balthazar Christensen m. fl. for denne Sag, dels i Viborg Stænderforsamling, dels i Roskilde; men efterhaanden steg Kravene, og man androg om at »standse al videre Oprettelse af Len, Stamhuse eller Majorater, indtil det ... kan vorde afgjort, om hvorvidt og hvorledes deslige Landbesiddelser fremtidigt kunne tilstedes« (Roskilde Stændert. 1844 Sp. 1099). Ret til at sælge Fæstegodset uden Tab af Majoratets Privilegier blev givet ved Kundgørelse 10. Juli 1846.

Angrebet paa Majoratsinstitutionen rettedes for-

*) En Række Forsøg paa 1851—73 at gennemføre en Lov om Overgangen til fri Ejendom er refererede i Gustav Graae: De om Len, Stamhuse og Fideikommisgodsers Overgang til fri Ejendom tidligere fremsatte Forslag og deres Behandling i Rigsdagen, 1910.

trinsvis mod tre Punkter: Privilegierne, Baandene og Fæstevæsenet.

Som Forholdene efterhaanden havde udviklet sig, var Godsejernes, særlig Lensbesiddernes, store Privilegier, i Form af Skattefrihed eller Skattelettelse, Kaldsret m. m. m., ganske urimelige, og de forsvandt da ogsaa, til Dels allerede før 1848.

Mod selve det System, at lægge Baand paa den frie Disposition over Jorden, rejste sig Tidens økonomiske Liberalisme, samtidig med at der stadig blev oprettet nye Majorater. Falbe Hansen regner (Stavnsbaandsløsningen og Landboreformerne, II, S. 96), at der var

Aar	1700	1740	1770	1790	1807	1841	1850
Grevskaber . . .	6	12	14	16	17	19	19
Baronier	13	12	15	16	13	12	14
Stamhuse	5	13	42	48	38	41	46
I alt . . .	24	37	71	80	68	72	79

Særlig paa Lolland og den fynske Øgruppe var en stor Del af Jorden bunden, og man kan vel forstaa, at den liberale Opposition, ligesom et halvt Aarhundrede tidligere C. D. F. Reventlow, saa en Fare i Majoraternes Vækst. Men medens den store Bondeven fra Landboreformernes Tid, der selv var Besidder af et og senere af to Grevskaber, dømte ud fra et grundigt Kendskab til de baandlagte Ejendomme, har saa vidt vides ingen af Førerne for den liberale og bondevenlige Bevægelse i Fyrreerne kendt Majoratsgodserne indefra; ved et mærkeligt Træf stammer de af disse Mænd, der var fødte paa Landet, fra Egne, hvor Len og Stamhuse ikke spillede nogen Rolle, og dette Forhold

gentager sig op mod vore Dage, lige til Chr. Berg og V. Hørup.

Medens With, Bz. Christensen og Orla Lehmann vistnok i og for sig var Modstandere af Baand paa Jorden, blev det dog især Fæstevæsenet, om hvilket Kampen kom til at staa. Til Dels bundede vel Uvillien mod Livsfæstet i Mangler ved den daværende Ordning af Fæsteinstitutionen og i Misbrug som havde indsneget sig, med eller mod Loven; men lige saa vigtig var den fra Fortiden nedarvede Følelse af Fæstebønderne som en Underklasse. Trods Indsigelser fra flere Sider kommer denne Opfattelse stærkt frem i Stændernes Forhandlinger, og i sin Skildring af det 18de Aarhundredes Landboreformer fremhæver C. F. Wegener, hvorledes Fæstebonden, idet han bliver Selvejer, skal »afkaste Slavens Sind og indtage en værdig Plads i det borgerlige Selskab«, et Udtryk som langt fra passer paa alle Fæsterne, og som viser en naiv Tro paa, at Overgangen til at blive Selvejere straks skulde omskabe Menneskene i deres eget og andres Omdømme saavel som deres Sindelag.

Sikkert er det, at »Folk uden for Bondestanden« paa Landet ligesom Købstædernes Borgere og Embedsmænd ofte saa ganske urimeligt ned paa Bønderne. Men disse havde næppe ganske Ret, naar de i saa høj Grad gav Fæstevæsenet Skylden; ogsaa Selvejeren eller Arvefæsteren betragtede man fra oven, endnu efter Bondens Frigørelse i 1788. Eksempelvis kan her peges paa de grovkornede Løjer, Frederiksborg Skoledisciple henimod Aar 1800 tillod sig over for Egnens Bønder, som jo allerede en halv Snes Aar tidligere begyndte at blive Arvefæstere med Ret til at sælge og

pantsætte (Kommandør Paludans Erindringer, 1908, S. 30—37), og paa den Omtale Bønderne fik, naar man drøftede Spørgsmaalet om Oprettelsen af en højere landøkonomisk Lærestalt (Den kgl. Veterinær- og Landbobøjskole 1858—1908, Festskrift, S. 20). Selv en trofast Bondeven som Rasmus Sørensen skriver i et Anfald af Mismod, 1843: »Førend Bønderne oplæres ved en anden Skolegang til at kunne læse og tænke, er de ikke værd at sparke til engang, langt mindre skrive for«. (Almuevennen 1875, S. 575).

Medens den med Landboforhold fortrolige Drewsen vel ønskede Livsfæstet indskrænket, men ikke ganske afskaffet (Roskilde Stændert. 1840 I, 892), var J. A. Hansen til det sidste en ubetinget Tilhænger af at indføre Selveje. Men hvor højt begavet end denne Fører var, synes det dog, som om han, Købstadmanden, saa noget udvendigt paa Fæstesagen. Selv fortæller han, hvorledes han fordybede sig i Landbolovgivning, da det viste sig, at »Almuevennen« ikke kunde vente nogen Tilslutning fra Købstæderne; det er om Tidspunktet 1843, altsaa da han var 37 Aar gammel, at han skriver: »Jeg kastede mig med Iver og Interesse paa Landboforholdene, som hidtil havde været mig fremmede« (Almuevennen 1875, S. 585, jfr. 575 og 811). Det var Fæstespørgsmaalets juridiske Side, paa hvilken han anvendte sin Skarpsindighed. I social Henseende var han greben af en stærk, næsten sygelig Underklassefølelse; endnu om hans sidste Leveaar hedder det, at naar han »kom til et Møde, var hans første Ord: »Vi kommer her efter Indbydelse for at forsvare vor Politik«. Altid Undskyldninger«. Hans Parti var »langt nede, ikke blot i Modpartens Om-

dømme, men i sit eget ... Fordringen om Ligeberet-
tigelse stredes med Følelsen af Mangel paa Jævnbyr-
dighed.» (V. Hørup: Anf. St., I, S. 4).

Lige saa utrættelig som J. A. Hansen arbejdede
D. G. Monrad paa at faa os »bort fra denne middel-
alderlige Indretning« og roste sig af, at han i 1861
var med til at indgive Fæsteforholdet »en mild, lang-
somt men sikkert dræbende Gift.«*) Men hvis han
muligvis i Fyrreerne har set Fæsteren som undertrykt,
saa var han i hvert Fald senere aldeles ikke sentimen-
tal, naar han talte om Fæstebondens Kaar; i Sogne-
livet er »Aristokraterne ... Gaardmændene, de være
Fæstere eller Selvejere«; »det gælder kun om at bringe
en Del af Sognets store og mægtige Mænd, der sidder
lunt inden Vægge, i en endnu lunere Stilling« ved at
lade Fæstegaardene gaa over til Selvejendom. Det
var ud fra en almindelig liberal-økonomisk Betragtning,
at han ønskede Fæstevæsenet afskaffet.

I sine Angreb paa Len og Stamhuse fik Opposi-
tionen virksom Støtte hos en Række Proprietærer og
Ejere af det fri Jordegods, som vel kan have været
noget jaloux paa Godsejernes Overklasse, Majorats-
besidderne. Men det vægtigste Indlæg mod den fidei-
kommissariske Besiddelse kom fra en Mand, som sam-
tidig var Historiker og Godsejer, H. F. J. Estrup,
der i 1845 udgav et Skrift om »De danske Majorater«,
og her fremførte omtrent alt, hvad der kan siges mod
denne Institution. Estrup udtrykker sig dog meget
moderat: han ønsker ikke, at de bestaaende Majorater

*) Naar intet andet siges, stammer Citater af Monrad i det føl-
gende fra hans to Samlinger: Politiske Afhandlinger, 1869—71,
og Politiske Breve, 1874—82.

skal ophæves, men har kun den Mening, at deres Baand kan og bør »løsnes paa enkelte Punkter, og at det overhoved ikke er ønskeligt, at Majoratsgodsernes Antal her i Landet yderligere forøges eller overskrider et vist Maksimum.« Senere blev Skriftet omarbejdet stærkt og oversat paa Tysk (Samlede Skrifter Bd. III).

Estrups Arbejde, der fik en meget velvillig refererende Omtale i det af Monrad redigerede Dansk Folkeblad, har haft en stor Indflydelse paa Samtiden og vistnok ikke mindst paa Monrad, Grundlovsudkastets Koncipist, der i øvrigt dengang synes at have beskæftiget sig langt mindre med Majoratsinstitutionen end med Fæstevæsen, Udstykning og Hoveri-Afløsning. Forholdene skulde dog bringe ham i Opposition til Majoraterne; hans urolige Sind og hjemløse, for ikke at sige fredløse, Barndom kan vel ogsaa dengang have hindret ham i at forstaa Hjemstavnsfølelsens Værdi. Ved sin Ven, den senere Martsminister, Grev Frederik Marcus Knuth, blev han 1846 kaldet til Sognepræst i Vester Ulslev, omtrent midtvejs mellem Rødby og Nysted. Byen laa altsaa langt fra Knuthenborg, og Monrad har vel næppe under sit toaarige Ophold paa Lolland haft megen Lejlighed til at blive bekendt med den dygtige og frisindede Ledelse af det Grevskab, hvortil Kirken hørte. Men hvor han vendte sig hen, saa han Len og Stamhuse; de raadede tilsammen over mere end Halvdelen af Lolland, og efter at Stamhuset Gammelkjøgegaard var oprettet 1845 paa Sjælland, kom nu 1847 Vennerslund paa Falster, der ellers siden det store Domænesalg 1766 havde været næsten udelukkende frit Gods.

Det kunde se truende ud, og hertil kom, at

Monrad, der boede omgivet af store Avlsgaarde, saa meget mørkt paa disse; nogle Aar senere siger han, at »navnlig paa de store Gaarde hersker en saa dyb Fordærvelse, at man vanskelig skal kunne finde den større noget andet Sted ... en saadan stor Gaard med det behørige Sæt Malkepiger og saa fremdeles« (Folkethingets Forh. 18^{55/56}, Sp. 319). Det turde vel være, at Uvillien mod Stordriften er gaaet over paa Storbesiddelsen.

En provisorisk Forordning af 17. Maj 1848 ophævede den i Danske Lov hjemlede Ret til at oprette Sædegaarde til Stamhuse, hvilket begrundes ved, at en saadan Oprettelse »lægger et under de nu indtraadte Forhold ikke ønskeligt Baand paa den frie Afbenyttelse af disse Ejendomme og navnlig hindrer det derunder hørende Fæstegodsens Overgang til fri Ejendom« (udførligere Motiver findes i Departementstidende 1848, S. 153—155).

I sit første Grundlovsudkast havde Monrad iflg. A. D. Jørgensen foreslaaet, at den særlige Arvegang i Len og Stamhuse skulde bortfalde senest med de nu fødte (Danmarks Riges Hist. VI a, S. 426); men det Udkast, Martsministeriet, i hvilket som bekendt tvende danske Lensgrever havde Sæde, fremsatte for den grundlovgivende Rigsforsamling, siger kun (§ 79), at »Intet Len, Stamhus eller Fideikommisgods kan for Fremtiden oprettes; de nu bestaaende kunne med alle Berettigedes Samtykke overgaa til fri Ejendom.«

Medens Udvalget sluttede sig til den første Bestemmelse, fandt det med Rette, at den sidstnævnte, »som har til Hensigt at aabne en Mulighed for Overgangen af de nu bestaaende [Majorater] til fri Ejendom«,

»lider af en Uklarhed, der kun kan hæves ved en i det Enkelte gaaende Lov«, og foreslog derfor at udskyde Spørgsmaalet ved at formulere Paragrafen saaledes, som den nu staar i Grundloven, men forventede (§ 86,10) ganske vist, at en Lov vilde blive given saa snart som muligt. Ordføreren, Hall, der gennem sin Ven og Rejsefælle Fr. M. Knuth maa have kendt en Del til Lensbesiddelserne, betonedede, at Overgangen til fri Ejendom »paa ingen Maade . . . skulde tilstedes uden Hensyn til Besiddernes og de Arveberettigedes Ret«.

Forhandlingen var ganske kort, ved 1ste Behandling næppe 1 Time, ved 2den Behandling endnu kortere. Foruden Ørsted talte Besidderen af Tølløse, Baron Zeuthen, mod Forslaget og anbefalede at give almindelig Ret til at oprette Stamhuse «f. Eks. som i England, eller for 3 Generationer«. Et Forslag af Rée og Grundtvig om at ændre »med alle Berettigedes Samtykke« til »med de nærmest Berettigedes Samtykke« kom ikke til Afstemning.

Monrad har haft saa stor Betydning for vor konstitutionelle Udvikling, at vi bør se, hvorledes hans Opfattelse gennem Tiderne forandrede sig. Som Folketingsmand sendte han 1851 Justitsministeriet et Forslag om Overgang til fri Ejendom, der blev skarpt kritiseret af Generalprokurøren, T. Algreen-Ussing (G. Graae: anf. St. S. 5, jfr. Reskriptsamlingen 1851). Maaske har han ogsaa i 1860 som fungerende Indenrigsminister forberedt et Lovforslag om Sagen (F. Krogh: De danske Majorater, 1868, S. 9), men det er i saa Fald ikke blevet fremsat.

Efter i 1869 at være kommen hjem var Monrad til en Begyndelse ganske vel tilfreds med den reviderede Grundlov, men senere saa han med dyb Bekymring paa den voldsomme Forfatningskamp. Han havde vel i 1870 udtalt sig for at opfylde Grundlovens § 93, men samtidig nævnte han dog Lensbesidderne som en fremtidig Bestanddel af et i god Betydning konservativt Parti, hvorimod han ønskede al anden Adel afskaffet. »Lensbesidderne vilde herved komme til at rage frem som store frit staaende Træer. Da deres Antal ikke er stort, vil det ikke kunne skade; det vil pynte i Landskabet«. Senere, i 1878, udfører han dette nærmere saaledes, med en meget tydelig Adresse til Tidens politiske Situation: »Jeg tror, at man er berettiget til at vente at finde netop hos Lensbesidderne den fine konservative Takt, der forstaar i rette Tid at gøre Modstand og give efter, den dybe Ærbødighed for det Lovlige, der ej vil tilstede dem at forvride Forfatningen af Had til usympatetiske politiske Skikkelser. Den i Sandhed aristokratiske Minister ... hans Selvfølelse vil være for stor, til at han kan finde sig i at være en magtesløs Magthaver, en Minister, der ej kan sætte noget igennem«. Men, siger han senere, i 1882, hvor han sammenligner Livet med et Karneval: »Det væsentlige er Sindelaget, Dygtigheden. En spiller Greve, en anden Bonde; bag Koulisserne er de hinandens Lige. Det politiske Liv skal ligne Livet bag Koulisserne«.

Paa dette Tidspunkt var Monrad, 70 Aar gammel, atter Medlem af Folketinget, hvor han vel indtog en mæglende Holdning, men dog i Hovedsagen sluttede sig til Venstre. I Samlingen 1882/83 var han Ordfører

for tre Lovforslag angaaende Jordspørgsmaal, som han oprindelig selv havde fremsat (i Partiet), men som han nu, efter at de var omarbejdede, stillede sammen med Berg, Bojsen, Busk, Høgsbro, Hørup og Tauber. Det ene handlede om Jordejendommens Frigørelse for den døde Haand, det andet om Statens Overtagelse af Fæstegodset under Len, Stamhuse m. m., det tredje om Afløsning af forskellige faste Afgifter. Men Monrad undtog her udtrykkelig Lenene fra at regnes til »den døde Haand« og udtalte sig med megen Varme om Lensbesidderne, skønt de paa dette Tidspunkt næsten alle hørte til hans politiske Modstandere (Folket. Forh. 1882/83, Sp. 694, 811, jfr. Tillæg A, Sp. 2573). Om Fæstesagen afgav Udvalget en Betænkning med mange værdifulde Oplysninger; men ingen af de tre Forslag kom til 2den Behandling. 1886 trak Monrad sig tilbage, og Aaret efter døde han.

Saafermt man vil skride til at forandre Grundloven af 1866, kunde man maaske ogsaa ændre § 93 og derefter reformere Majorats-Lovgivningen, vække denne Tornerose der har sovet i to Gange Hundrede Aar.

Det maa her bemærkes, at man administrativt, ved Bevilling, kan lade Majorater overgaa til fri Ejendom. I Tidens Løb er en Mængde Len og Stamhuse ophævede; man har endog set, at et Grevskab i 1823 blev stillet til Auktion af det Offentlige for resterende Skatter (F. Krogh: De danske Majorater, 1868, S. 105). I nyere Tid har de 12 Aar 1899—1910 bragt Frigørelsen af ikke mindre end 3 Stamhuse: Fjellebro, Rønningesøgaard og Overgaard. Dette er vistnok al-

mindelig blevet opfattet som et socialt Fremskridt, en Sejr eller Gevinst for Demokratiet; men foreløbig er det visse dog kun, at Samfundet, der havde nogen Indflydelse paa disse Besiddelser, uden Vederlag har opgivet sin Ret. Saa vidt vides er de tre Godser ikke udstykkede eller Driften reformeret paa anden Maade; man har faaet tre frie Godser i Steden for tre Stamhuse; men nu som før er Driften overvejende Stordrift (Statskalenderen).

Det forekommer mig, at Samfundet i saadanne Tilfælde burde søge paa rimelige Vilkaar at komme i Besiddelse af noget Jordegods, for hvilket der kunde være god Anvendelse. »Alle de store Domænesalg, vi har foretaget siden Midten af forrige [3: 18de] Aarhundrede, har vel bragt en foreløbig finansiell Fordel, men har berøvet os en Fremtidsværdi, der var mange Gange større end denne Fordel«. (V. Falbe Hansen: Finansvidenskab I, S. 30). Desuagtet kan det maaske forsvares, at Staten afhændede den overvejende Del af sine uhyre Godser, men næppe at den saa at sige har solgt alt det Landbrug, over hvilket den havde Raaighed. Riis-Hansen har da ogsaa (nærværende Tidsskrift 1910, S. 132) nævnt det som et Fremtidsmaal »at Samfundet efterhaanden skal generhverve den Jordværdi, der nu befinder sig i privat Eje«.

Eksempelvis skal anføres, hvorledes Staten kunde have anvendt en Del af sit Jordegods i Steden for at sælge det for godt Køb.

Først maa her nævnes de sociale Eksperimenter. Hvor en ny Form for Brug eller Besiddelse melder sig med Krav paa at blive prøvet, maa den sædvanlig kæmpe sig frem til at blive Genstand for ny Lovgiv-

ning, — en Vej der er langsom, besværlig og dyr. Det var langt simplere at prøve det ny paa Statens Jordegods, saaledes at Lovgivningsmagten bemyndigede Administrationen til at anstille sammenlignende Forsøg i rimeligt Omfang med Lodder af forskellig Størrelse, forskellige Afgiftsformer osv. Der er i vore Dage en Mængde saadanne Forslag fremme, hvoraf flere har været fremdragne i dette Tidsskrift, og man vil ikke i Længden kunne afvise dem, men kan da paa den anden Side let blive tvungen til at indføre det ny i alt for stor Udstrækning, inden dets Værdi er fastslaaet.

Skovene burde man i Hovedsagen have beholdt, som Del af vort Statsskovbrug. Medens vi her i Landet fortrinsvis taler om at sælge Statens Skove, naar deres Forhold drøftes, gaar Bevægelsen i de fleste nord-, vest- og mellemeuropæiske Stater i modsat Retning. Ved at forhugge Skovene tjente Godskøberne 1764—74 en væsentlig Del af Købesummen for de store Domæner, som man solgte, da Krigsrustninger i Forbindelse med en ødsel og uordentlig Statshusholdning havde bragt Staten paa Fallitens Rand.

Efterhaanden som den moderne Forskning i stigende Grad rykker ud i den fri Natur og ud i Befolkningen, ud i det virkelige Livs klare Dag, trænger de højere Læreanstalter mere og mere til Jordegods. Med Nutidens Trafikmidler kunde den daglige Undervisning godt foregaa i Byen, samtidig med at der var Forbindelse med et Gods, som laa paa passende Sted. Vi vilde endog finde et særdeles gavnligt, om det var paalagt Professorer at tilbringe et vist Antal Dage, fordelte over alle Aarstider, ude paa Landet. Allerede Holberg har udtalt, at Professorerne kunde have

Udbytte af at komme i nær Forbindelse med de praktiske Landmænd, thi »man kan af dem lære, hvorledes Jorden skal dyrkes, Heste og Kvæg konserveres, Skovene sættes i Stand, Gaarder bygges og en skikkelig Økonomi føres« (Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, Festskrift, S. 3, hvor Holbergs Forhold til Sorø Akademi er nærmere omhandlet). Senere har der været Planer om at knytte Stamhuset Gammelkjøgegaard til Forstundervisningen (smst. S. 115). Men det turde være, at stadig Forbindelse med Landboerne i en enkelt Egn vilde have lige saa stor Værdi for Historikeren, Sprogmanden og Juristen som for Landøkonomen, Forstmanden, Botanikeren og Veterinæren. Ludvig Schrøder og den Kreds, der med ham grundlagde Askov, har forstaaet dette.

Det havde været sømmeligt for Folket at give den Konge, der med rund Haand delte ud af sin Magt, et Apanagegods. Men da Frederik VII ønskede et Fristed, maatte han købe Jægerspris Gods, saa vidt vides til fuld Værdi. Og over for det nye Kongehus kunde en Tildeling af Apanagegods vistnok have haft politisk Betydning; men Staten solgte 1851 det skønne, minderige Hald for 124 000 Kr., d. v. s. 10 000 Kr. mindre end den faa Aar tidligere havde givet. I 1881, da Godset atter skiftede Ejer, var Prisen 231 000 Kr. (Trap, Danmark, IV, S. 693).

Undertiden kunde Staten have haft stor Fordel af at eje de Arealer, paa hvilke den nu ønsker at bygge, eller over hvilke der skal føres offentlige Anlæg. Og saa for de enkelte Kommuner var det godt at handle med en Ejer som Staten; selv om Kommunen skulde betale noget over gangbar Pris for de paagældende

Jorder eller yde et anseligt Vederlag for at opnaa en Rettighed, kunde man dog ofte faa en bedre og billigere Ordning end nu.

Hvor Staten maatte faa Lejlighed til at komme i Besiddelse af Majoratsgods, kunde den maaske gennemføre en og anden af de her nævnte Planer*).

Naar Talen er om bestaaende Godser, paa hvilke der hviler fideikommissariske Baand, maa man gøre sig klart, at Samfundet eller Statsmagten sidder inde med en betydelig Magt. Hvis Besidderen overskrider sin Kompetence og »foretager Dispositioner, der er til Skade for Ejendommen og de Successionsberettigede«, kan Ministeriet »erklære de ubeføjede Dispositioner ugyldige, paalægge Besidderen af egen Formue at erstatte den Skade, han maatte have tilføjet Ejendommen, sagsøge ham ved Domstolene eller udvirke en kongelig Resolution, hvorved Majoratets Bestyrelse enten i det hele eller for en Del, f. Eks. Skovene, fratages ham og underlægges en særlig Administration« (Justitsm. Skr. 3. Juli 1861, Reskriptsamlingen).

Ministeriet meddeler ikke Attester om en ny Besidders Successionsberettigelse; men hvis den paagældende Retsskriver nærer Tvivl i saa Henseende, kan han afkræve den Succederende Bevis for samme (Justitsm. Skr. 24. Juli 1849). En noget mere indgaaende Kontrol paa dette Omraade vilde formentlig kunne gennemføres administrativt.

Staten har saaledes en ikke ringe Indflydelse paa Besidderens Stilling og maa kunne bruge sin Magt i det Godes Tjeneste, hvor der er Fare for, at den paa-

*) Det efterfølgende er en udvidet og omarbejdet Gengivelse af Foredragets Slutning.

gældende mangler Evne til at styre Godset forsvarligt, og der maa formentlig her ikke blot kunne tages Hensyn til de besiddende Familiers Interesse, men ogsaa til de mange Beboere, hvis Ve og Vel er knyttet til Godset. I Erektionsbrevene findes undertiden Bestemmelser, der gaar i denne Retning, saaledes hedder det om Stamhuset Nørholm, hvis Opretter lod skrive over sin Dør:

Tag immer noget for til Eftermandens Nytte,
Og lev som den der skal herfra i Morgen flytte,

at »Ingen, være sig Mand eller Kvinde, hvis Husholdning eller Opførsel vitterligen er ryggesløs, slet eller lastværdig, kan blive Ejer af dette Stamhus« (J. K. Rosenørn Teilmann: Lidt om Nørholm, 1895, S. 7).

At Lensbesidderne staar i et særligt Forhold til Statsmagten, har man erkendt lige fra den Tid, hvor Institutionen blev grundlagt. Enevælden (3: Staten) krævede oprindelig en vidtgaaende Troskab og »Devotion« af dem, men endnu langt senere kunde den optræde med en vis Strenghed, saaledes i 1840 da enkelte Lensbesiddere og flere Embedsmænd havde underskrevet Petitioner om Skattebevillingsret m. v., »som, hvis de toges til Følge, vilde fremkalde Forandringer i Statsforfatningen. Vi ville antage, at disse ved Lenspligt eller Ed til Os, som deres suveræne Konge, bundne Mænd ikke have overtænkt, hvad de have foretaget sig, men Vi finde Os foranlediget til at paalægge vort Kancelli at erindre dem hver især om deres Stands- eller Embedspligt, og at advare dem om, ej at tilsidesætte deres Ed og Pligt, saafremt de attraa længere at tjene Os eller ville undgaa at anses for et saadant Forhold« (Reskript 31. Okt. 1840).

Selvfølgelig bør den Magt, Staten her sidder inde med, kun bruges, naar det er fornødent. Man maa erindre, at det ikke er Besidderens Person, der skal bedømmes, men den Tilstand hvori Godset er eller kan ventes at komme. Maaske har han Ord for at være »upraktisk«, men dette betyder ofte kun, at han er selvstændig nok til at gaa sine egne Veje, og hvis han har den for en Mand i store Forhold værdifulde Egenskab at kunne vælge sine Hjælpere med Skønsomhed og giver dem passende Raaderum, da vil Tilstanden paa Godset blive god. Maaske er han en daarlig Økonom, hvilket er slemt for ham og hans nærmeste; men derfor er det ikke sagt, at han lader Godset forfalde, eller at han udsuger dets Beboere; Humanitet, Trofasthed, Virkelyst og en vis praktisk Dygtighed kan jo godt være forenet med Ligeegyldighed i egne Pengesager.

Et Forbud mod at besidde mere end ét Majorat vilde føre til, at disse Besiddelser blev fordelte paa noget flere Hænder, saaledes at Hjemstavnsfølelsen kunde komme mere til sin Ret end det nu er muligt i de Tilfælde, hvor en og samme Mand besidder to eller flere saadanne Godser. I Erektionspatenterne finder vi en Række Bestemmelser, der tilsigter at forebygge en saadan Forening; det gælder saaledes (F. Krogh, anf. St.) om Kombinationerne Baroniet Zeuthen—Det Schulinske Fideikommis; Stensballe—Juelinge; Iselingen—Rosenfeldt; Lerchenborg—Knuthenborg; Restrup—Christiansholm; det jydsk og det hollandske Schildenske Fideikommis; Rosenholm—Vilstrup (en Del af disse Godser er nu fri Ejendom). For Godsets Beboere er det en Fordel, at Besidderen tager fast Ophold paa Herresædet.

Man kunde vel endog gaa et Skridt videre og tillade Deling af de største Majorater, som i Virkeligheden bestaar af flere sammenlagte Godser, og som undertiden, efter Fæstegodsets Salg, ligger i adskilte Dele. Med Nutidens intensive Jordbrug vilde en saadan Formindskelse være rimelig, men den vilde næppe behøves i mere end en halv Snes Tilfælde.

Som ovenfor nævnt findes der en anselig Rest af Fæstegods paa Majoraterne, idet nogle Besiddere har bevaret denne Brugsform, trods de væsentlige Fordele som Lovene af 21. Juni 1854, 19. Februar 1861 og 9. Marts 1872 byder den, der vil sælge Fæstegodset. Den almindelige Mening gaar vistnok i Retning af at fjerne Fæstetvangen, og en særlig Kommission behandler de herhen hørende Spørgsmaal. Den nuværende Konseilspræsident, Kl. Berntsen, har fremhævet, at Fæstespørgsmaalet maa løses, før Majoraterne gaar over til fri Ejendom; »Tænkte man sig, at Kapitalismen fik Lenene og Stamhusene i Eje, vilde det blive til stor Skade for Fæsterne«. Lignende Udtalelser er fremkomne fra anden Side (Folket. Forh. 19^{07/08}, Sp. 5119, 5151, 5158, jfr. Graae, anf. St. S. 41).

Forf. nærer den Anskuelse, at man i Fortiden havde alt for meget Fæste, og at man i det 18de, til Dels ogsaa i det 19de Aarhundrede gjorde Ret i at arbejde paa Overgang til Selveje. Men nu er Selvejendom Regelen og Livsfæstet Undtagelsen, samtidig med at man med Iver drøfter Spørgsmaalet om nye Former for Fæste. Det vilde da — set fra et naturhistorisk Standpunkt — være højst besynderligt at udrydde de sidste Rester af det gamle Livsfæste, hvis Indretning vel ikke er fuldkommen, men fra hvilket dog baade Jorddrot og Fæster maa kunne hente gavn-

lige Erfaringer til Brug ved den nye Ordning. Det var, som om en Forstmand vilde sige: Nu gaar vi over til at dyrke mere Eg i vore Skove, og vi vil da begynde med at udrydde alle Landets Rester af gammel Egeskov.

Livsfæstet sikrer Fæsteren en Livrente, mod at han fører et arbejdsomt Liv, og giver ham samtidig Adgang til at uddanne sin Søn til at overtage Fæstet efter ham. Hvor det er ordnet paa rette Maade, giver det Plads for den dygtige Mand, der kun har liden Kapital, men evner at bringe noget ud af Jorden, altsaa, om man vil, »den besiddelsesløse Intelligens«, der er en meget vigtig Faktor, i Landbrug som anden Steds i Samfundet, medens man med vor Tids Jordpriser skal eje en betydelig Kapital for at købe en Landejendom af den beskedne Størrelse, at den kan give fuld Sysselsættelse for en Familie; den, der kun har en lille Kapital, maa da enten nøjes med et Brug, som er for lille, eller han maa i alt for høj Grad prioritere Ejendommen. Saa vidt Forf. kender Landets Fæstegods, staar det ikke tilbage for Selvejernes Brug, og Fæsternes Higen mod at blive Selvejere maa vist nærmest være en Følge af den ældre Tids Opfattelse, hvorefter der skulde være en social Forskel mellem de to Slags Landbrugere.

Hertil kommer maaske en Forestilling om, at Fæsteren vil tjene betydeligt ved at købe, hvilket dog ikke er saa sikkert. I 1840—45 var Salgsprisen for en Tønde Fæstehartkorn, solgt til Selveje, kun det halve af Prisen for Selvejerjord; 1860—74 var Brøken omtrent $\frac{3}{5}$; 1875—84 $\frac{2}{3}$, men siden omtrent $\frac{3}{4}$; og medens indtil 1884 kun $5-10\%$ af Fæstehartkornet

blev solgt til Fremmede, uden for Fæsterens Familie, er Tallet i nyere Tid 15 0/0. (Statist. Tabelv. 5. Række C Nr. 4, S. 169).

I Opgangstider kan den, der køber dyrt og prioriterer stærkt, vel endda klare sig, men naar Nedgangen kommer, vil den ramme ham haardt. Det er da ogsaa en Erfaring fra den store Landbrugskrise 1818—28, at »Fæstebønderne klarede sig bedre end Selvejnerne«, og undertiden bad disse om at maatte blive Fæstere igen (Falbe Hansen: Stavnbaandsløsningen og Landboreformerne, II, S. 33; H. P. Kristensen: Landbrugskrisen i Danmark 1818—1828, S. 61—63); Byrden var fortrinsvis lagt over paa Godsejerens Skuldre, som bedre end Fæsterens kunde bære den.

Den almindelige, autoriserede Mening om Fæstevæsenet er ganske vist meget afvigende fra det ovenfor fremsatte. Men Forf. staar ingenlunde ene med sin Opfattelse. 1894 udtalte saaledes den radikale Vilh. Lassen (Offentligt Fæste, 1894, S. 11): »Selvejendom er intet økonomisk Løsen mere. Fæste er ikke blandt de Samfundsuretfærdigheder, man mere agiterer imod ... de Bønder, der sidder paa Fæste nu, de bryder sig ikke om at købe. Og det er vistnok særdeles fornuftigt af dem.« De første Sætninger gælder næppe i vore Dage, det sidste Punktum stemmer godt med, hvad Lassens daværende Modstander, N. Neergaard, samtidig har udtalt (under Junigrundloven, II, H. 20, S. 254). I dette Tidsskrift har H. Waage 1904, ligesom ti Aar tidligere Vilh. Lassen, anbefalet Indførelsen af offentligt Fæste. Den ovenfor omtalte »Georgist« siger endog, at »De nu tilbageværende Oaser af Bøndergods paa enkelte Len frem-

byder i Virkeligheden et social-økonomisk set langt mere tiltalende Skue end de til fri Ejendom overgaaede. Paa Fæstegodserne hersker gerne almindelig Velstand, Afgifterne er i Regelen saare rimelige, til Bygningsgodtgørelse haves en ved Lov beskyttet Adgang, og Fattigdom kendes kun i ringe Grad.« Og nylig har to Medlemmer af Fæstekommissionen, de Herrer S. Berthelsen og Emil Rasmussen, i deres Minoritetsvotum udtalt, at »Livsfæstet maa anses for en for Danmark ejendommelig og særlig gunstig Brugsform«, saa at det »maa anses for saare tvivlsomt, om der for vor Bondestand og vort Folk som Helhed er opnaaet saa store Fordele ved Overgangen til Selvejendom, saaledes som denne faktisk er realiseret, at de opgiver de meget betydelige nationaløkonomiske og sociale Ulemper, som har vist sig nøje forbundne dermed.«*) I novellistisk Form har Pastor J. Voldum behandlet Spørgsmaalet ud fra lignende Synspunkter (Mellem Højballe Bønder. En Fortælling om Fremskridtsfolk).

Naar Livsfæstets Fortrin er fremhævede ovenfor, skal dermed dog ikke være sagt, at den nuværende Ordning er fuldkommen. Fæsterne kunde maaske være mere uafhængige, og paa den anden Side koster Bygningsvæsenet undertiden saa meget, at den aarlige Afgift til Godsejeren kun svarer til Renten af den Kapital, han har anvendt paa Byggeriet. Herved kommer man atter ind paa at tage en høj Indfæstning, til stor

*) Ved Imødekommenhed fra Hr. S. Berthelsen er vi i Stand til allerede nu at citere det paagældende Minoritetsvotum, der foreligger som Fortryk i 1911. I Hovedsagen vil Indholdet blive gengivet under Titelen »Fæster, Jorddrot og Samfund« i et Skrift, »Ret og Skel«, som Hr. Berthelsen udgiver i en nær Fremtid.

Ulempe for den nye Fæster, der paa anden Maade har Brug for sin Kapital.

Hvad dette vigtige Punkt angaar, da synes Majoratsbaandet i hvert Fald at maatte begrænse Retten til Indfæstning stærkt. Ligesom Majoratets Hovedgaarde normalt ikke maa bortforpagtes paa længere Tid, end Gaardens Indretning og Drift giver Anledning til, saaledes er det ogsaa forbudt at bortfæste Bøndergodset paa saadanne usædvanlige Vilkaar, at den kommende Besidder derved præjudiceres, hvilket sidste let vil blive Tilfældet, naar Fæsteren, til Gengæld for en høj Indfæstning, slipper med at betale en lav aarlig Afgift. Man kunde, hvis det nuværende Livsfæste i Hovedsagen bevares, fastsætte, at Indfæstningen paa Majoraterne i det højeste maa være lig et Aars Afgift, som en Slags Vederlag for de Udgifter til Bygningsvæsen m. v. der let følger af den nye Fæsters Overtagelse. Til Gengæld kunde da den aarlige Afgift være noget højere, end det nu ofte er Tilfældet.

Maaske man dog vil gaa til mere radikale Forandringer i Forholdet mellem Jorddrot og Fæster*).

*) Det vilde føre alt for vidt her at komme dybere ind paa det overordentlig vigtige Spørgsmaal om Ejendomsretten til Fæstejorden. Majoratsbesidderne har vel gennemgaaende hævdet, at Godsejeren ogsaa ejede Fæstegodset. Orla Lehmann havde i sin Tale paa 50 Aars Dagen for Stavnsbaandets Ophævelse 20. Juni 1838 udslynget Ordet: »alt Bøndergods ejes af Bondestanden« (Kjøbenhavnsposten 22. Juni 1838), og det fastholdtes med Styrke af Bondevennerne, grebet af Peder Hansen (Almuevennen 1875, S. 812, hvor J. A. Hansen gengiver Sætningen lidt anderledes). N. Neergaard giver i: Under Junigrundloven, II, S. 248—266 en meget lærerig Skildring af Kampen mellem disse to Opfattelser og viser, hvorledes man i sin Stræben efter en Ordning var bunden af udenrigspolitiske Hensyn, samtidig med at man haabede, at et Forlig maatte

Allerede H. Waage har (anf. St.) taget Ordet for at gaa over til det saakaldte Superficiærfæste, ved hvilket Fæsteren ejer Bygningerne, og en saadan Ordning hører ligeledes til det af S. Berthelsen foreslaaede »Normalfæste«. Hvis dette lader sig gennemføre i Praksis, vil det være et betydeligt Fremskridt: Fæsteren kan ofte bygge billigere end Jorddroten, han kan indrette sig som han vil, og han vogter sig for Overdrivelser, medens han paa den anden Side trygt kan indlade sig paa en rationel Forbedring af Ejendommens Bygninger, og naar disse er passende, kan han faa et højt Laan i dem.

Om den sidste store Reform paa Fæstevæsenets Omraade gennem Lovene af 19. Februar 1861 og 9. Marts 1872 gælder det, at Fæsterne opnaaede nogle ganske væsentlige Fordele, men samtidig fik Godsejerne Ret til at udtage »den iode Tønde Hartkorn« til fri Raadighed. Nogle har vel tænkt sig, at dette Hartkorn overvejende vilde vedblive at være Smaabrug, som blev forpagtede ud, og saaledes er det undertiden

gøre Godsejerne til Landbostandens Førere. S. Berthelsen hævder, at hverken Fæster eller Jorddrot har Ejendomsret til Fæstejorden, en Opfattelse der vel er noget i Slægt med Grundtvigs Ord »Ethvert Folk er sit Fædrelands Grundejer« (citeret efter Marott). Ogsaa fra en Repræsentant for den liberale Økonomi foreligger der forøvrigt en Udtalelse i samme Retning: »Det er min fulde Overbevisning, at Ejendomsretten over Jorden er ganske anderledes indskrænket end enhver anden Ejendomsret; det er min Overbevisning, at Ejendomsretten over Fæstejorden her i Danmark end yderligere er indskrænket. Staten har over Jord en Overejendomsret, som den ikke har over andre Ting«, (Marius Gad i Folket. Forh. 18^{88/89}, Sp. 2470). Unægtelig blev Resultatet i 1861, at Jorddrot og Fæster delte de foreliggende Værdier, medens den tredje Part i Sagen: Staten, maatte se til.

gaaet. Men mange Tusinde Tønder Hartkorn er i Kraft af disse Lovbestemmelser gaaede ud af Bondebrug, og naar man mener, at Brugsformen er langt vigtigere end Besiddelsesformen, at vi bør have flere Smaabrug, hvordan saa Ejendomsforholdene bliver, maa denne Overgang i Hovedsagen betragtes som en Tilbagegang, bortset fra de Tilfælde hvor en Del mager Jord, hvis Drift var lidet lønnende, er indtaget til Skov. Undertiden er det hverken til Skov eller til Hovedgaard, men til Vildtbane, at Jorden lægges ud, og Godsejeren har her Retten paa sin Side, saaledes som fastslaaet ved Loven af 1861. Men dersom Arealet er værd at dyrke — hvilket næppe gælder i alle Tilfælde — vil »Ødelæggelsen« ganske vist skabe en stærk Stemning imod en saadan Handling, en Følelse der har faaet sit digteriske Udtryk i Gustav Wiedes klassiske Fortælling om den gamle Kone, der egentlig kun lever for »At krepere Kammerherren«, som, i dette Tilfælde ved List, har berøvet hende Jorden for at drive den selv eller for at drive Jagt paa den.

Hvor mange Tønder Hartkorn, det her drejer sig om, ved man næppe nøjagtigt, men Tallet ligger vist mellem 5000 og 7000. Lad os afrunde det til 5777; det vilde da være netop 1 Td. Hartkorn til hver af de Statshusmænd, som er etablerede inden 1. April 1911, og som har maattet nøjes med gennemsnitlig at faa $\frac{1}{3}$ Td. Hartkorn, samtidig med at Staten for deres Skyld har maattet laane 25,4 Millioner Kroner. Med 1 Td. Hartkorn var Brugerne blevne »smaa Gaardmænd« og havde haft nok at gøre hjemme, medens de nu gennemsnitlig arbejder 155 Dage om Aaret for fremmede (Statist. Medd. R. 4, Bd. 21, H. 4, S. 13),

hvilket betyder, at nogle er oppe paa langt højere Tal.

»Husmandsloven« af 24. Marts 1899 hedder jo i Virkeligheden »Lov om Tilvejebringelse af Jord for Landarbejdere«, og med god Grund fremhæver H. Waage i sit indholdsrige Foredrag 1904, at Loven er et Kompromis. Det store Landbrug ønskede mere Arbejdskraft, og den tjenende Ungdom paa Landet ønskede at faa Adgang til at blive selvstændige Jordbrugere. Trangen paa det førstnævnte Omraade stod i Forbindelse med Byernes stærke Fremgang og Landbrugets Lønningsforhold, men var efter Forf.s Anskuelse dog lige saa meget en Følge af Tyendets og Landarbejdernes Boligforhold og sociale Stilling*). Trangen til Jord var en naturlig Følge af Overgangen fra Fæste til Selvejendom, og at den 10de Tønde Hartkorn blev udtaget til fri Raadighed. I Steden for at skabe gode, passende store Jordbrug og gode Arbejderboliger med et ubetydeligt Jordtilliggende valgte man en Mellemform, der trods nogle senere indførte Forbedringer næppe er tilfredsstillende, hvorvel den har gjort nogen Gavn og især vil faa Betydning for det Slægtled, der her vokser op, i Kendskab til Jordbruget med tilhørende Husdyrbrug, og i Kærlighed til Jorden saaledes som Louis Levy har skildret denne Følelse i sin Fortælling »Gaarden«.

Ogsaa paa dette Omraade vil Majoraternes store

*) Se herom: Grundplaner til forstlige Boliger (Tidsskrift for Skovvæsen 1895, B), hvor man S. 241—247 vil finde Oplysning om, hvad der i Halvfjerdsene blev anset for passende som Bolig for Tyende og Landarbejdere, medens Forf.s Anskuelser om Landarbejdernes Jordbrug er fremsat S. 193.

Jordarealer maaske kunne komme til Nytte, uden at Godset gaar over til fri Ejendom. Samfundet maa vistnok være berettiget til at forlange, at de større Fæstegaarde udstykkes til en vis Grad. Hovedgaardene kan Besidderen dele, naar der blot bliver en Hovedparcel paa 60 Tdr. Ld. boniteret Jord tilbage, og Prof. Birck har i Folketinget taget Ordet for, at Majoratsbesidderne efterhaanden skulde oprette et passende Antal Gaardbrug og Husbrug til Arvefæste (Folket. Forh. 19^{07/08}, Sp. 5150). Allerede H. F. J. Estrup har fremhævet Skyggesiderne ved de meget store Gaarde og har udtalt, at Samfundet maa kunne sætte et Maksimum saavel som et Minimum for Størrelsen af en Landejendom (Saml. Skr., III, S. 340—344).

Da man i Politik bør se, hvor langt man kan komme uden Tvang, vil det være rimeligt at begynde med det mildere Middel: ligelig Beskatning af Jorden, et Princip som kom til Ære og Værdighed i Tiden nærmest efter 1848, men som man har fraveget ved Loven af 15. Maj 1903 om Ejendomsskyld. Vi regner, at Bygningernes Værdi er tre Fjerdedele af Assurance-summeren, hvilket vel næppe fjerner sig langt fra Sandheden, trækker denne Størrelse fra Vurderingen til Ejendomsskyld og faar saaledes Værdien af Jorden uden Bygninger. En Beregning for de danske Øer 1909 giver følgende Resultat:

	Gaarde af Størrelseklasse, Tdr. Hartkorn,					Landbr.
	over 24	12—24	4—12	2—4	1—2	Huse
1 Td. Htk. Kr.	3509	3834	3577	3925	4725	5797
1 Td. Ld. »	344	381	381	384	409	449
1 Hektar »	624	691	690	696	742	814

Selv om man holder sig til Arealet, er der dog en kendelig Stigning i Værdien og dermed i Skatten,

naar vi kommer til de smaa Ejendomme, men langt stærkere er Stigningen, naar vi gaar ud fra 1 Tønde Hartkorn. Gennemsnitlig er jo de smaa Gaarde og Husene daarligere Jord end de større Gaarde, medens disse paa den anden Side i Forhold til Boniteten vistnok har fuldt saa stort et Hartkorn som de smaa Ejendomme, — en Følge af at de paa Matrikulerings Tid var i højere Kultur end Smaabrugene. Man kan vist regne, at Jord af lige Godhed er sat 25 % højere til Ejendomsskyld, naar den hører til smaa Gaarde, 1—2 Tdr. Htk., end naar Talen er om store Gaarde, over 24 Tdr. Hartkorn. For Husenes Vedkommende er Tallet vel 45 %. Ved en Bedømmelse af Skattebyrden maa man tage Hensyn til de Lempelser, som følger af Lovens § 7, og det er vistnok især de smaa Gaarde, paa 1—2 Tdr. Hartkorn, der er uforholdsmæssig højt beskattede.

Det ligger uden for Rammerne af denne Undersøgelse at søge klaret, om Ligelighed bedst kan tilvejebringes gennem en Reform af den gældende Lovgivning eller gennem en ny Beskatning, efter Jordskyld; men det synes mig givet, at her maa foretages en Forandring, og at den vil fremme Udstykning af de store Gaarde, efterhaanden som Bygningerne, hvis Grundmur ofte er en Fængselsmur der hindrer Delingen, forfalder, forældes eller ødelægges ved Ildsvaade.

Retfærdighed byder at nævne, at disse Brug, hvis Størrelse undertiden gaar op til 100—150 Tdr. Hartkorn, har haft deres Betydning for Fremgangen i Landbrugets Teknik, i Bygningsvæsen m. m. Det er for en væsentlig Del Besidderne af de store Gaarde og blandt dem ikke mindst Majoratsbesidderne, der har betalt

de Lærepenge, hvis Frugter er komne det hele Landbrug til gode, og Forf. mener, at de store Gaarde, som støtter sig til store Kapitaler og til Offervillighed, vedblivende har og vil have Betydning i saa Henseende. Men hertil behøves ikke alle de 2000 Gaarde over 12 Tdr. Hartkorn, som vi har, og man maa indrømme, at Stordriften har mange uheldige Sider, særlig naar man kommer op over en vis Størrelse af Arealet, 200—300 Hektar. Den forsvarlige Ledelse af en saa stor Bedrift kræver en Forening af teknisk Indsigt, Kapital, personlig Myndighed og social Forstaaelse, som ikke alt for ofte kan antages at være forenet hos samme Person. Meget taler da for en lempelig Indskrænkning af de store Gaardes Antal og af de største Gaardes Areal, hvorefter ikke følger, at disse Ejendomme fuldstændig skal forsvinde. Rent pekuniært staar Arbejdsforholdene paa de store Gaarde ikke tilbage for Smaa-brugenes; Daglønnen er omtrent ens, og Tyendelønnen er som Regel højere paa de store end paa de smaa Gaarde (Statist. Meddelelser 4. Række, Bd. 26, H. 3, S. 13, 19).

Naar vi ovenfor har anbefalet Bevarelsen af Smaa-brug i Livsfæste, har vi foreløbig set bort fra saadanne Brug af lignende Størrelse, hvis Beboere er Forpagtere, Lejere eller Funktionærer. Ogsaa her kan der maaske tiltrænges Reformer, og særlig kunde der vel være Grund til at give Funktionærer Vederlag for saadanne Forbedringer af den til Boligen hørende Jordlod, som er bekostede af Brugeren uden endnu at være fuldt amortiserede.

En alvorlig Vanskelighed ved, at Brugeren ikke har Ejendomsret til Grunden, er hans Forhold til Jagt-

retten. S. Berthelsen og Emil Rasmussen foreslaar, at Brugeren skal have denne Ret, medens den nu i Hovedsagen tilfalder Jorddrotten, det være sig en Majoratsbesidder eller en Ejer af frit Jordegods. Man kan vel tænke sig Sagen ordnet paa forskellige Maader, men den simpleste Løsning vil efter vor Opfattelse være en Indskrænkning af Jagten og Vildtavlen, der i nyere Tid har taget et stort Opsving paa Skovbrugets og Landbrugets Bekostning. Selv om Jagtejerer betaler en rundelig Erstatning for den Ødelæggelse, Vildtet forvolder, er Sagen ikke dermed afgjort. Det svækker Brugerens Virkelyst, at han ser sit Arbejde blive ødelagt, og at han paa en vis Maade skal leve af Ødelæggelsen. Salget af Fæstegods har formindsket Vildtbanens Udstrækning og Kaarene for Vildtet, men paa den anden Side har de mægtige Fideikommiskapitaler, der ophobedes efterhaanden som Godset blev solgt, sat Besidderen i Stand til at ofre store Summer paa Jagt, Jagtleje og Erstatning for Vildtskade. Hvis den overvejende Del af de store Fideikommiskapitaler bliver skilt fra Majoratsgodset, vil Jagten af sig selv antage mere beskedne Dimensioner, omtrent som for 40—50 Aar siden — og vistnok endda kunne byde Jægerne megen Fornøjelse.

Kapitalerne kan tænkes anvendte paa forskellige Maader. En passende Del bør, som ovenfor nævnt, blive ved Majoratet, noget bør overgaa til fri Raadighed for den besiddende Familie, medens Resten kan bruges til Udløsning af de successionsberettigede Side-linier, for hvilke Kapitalerne da eventuelt kan gøres til Penge-Fideikommissar. Herved vil man opnaa, at Stamhusene efterhaanden bliver fri og kan opkøbes af

Staten, om ikke før, saa naar den sidste Successionsberettigede disponerer over sit Gods. Hvad Lenene angaar, vil de paa denne Maade i Tidens Løb hjemfalde til Staten, naar Hovedlinien uddør, hvorefter Regering og Rigsdag kan raade over Godset, i Overensstemmelse med hver Tidsalders Meninger, kun bunden af den gamle Forskrift, der ogsaa gælder for det enkelte Slægtled i Staten:

Tag immer noget for til Eftermandens Nytte.

Endnu maa med et Par Ord omtales de under Len og Stamhuse hørende Skove. Som foran nævnt er Driften gennemgaaende god, ofte fortrinlig, hvilket bl. a. anerkendes i en Artikel »Vore Skove«, som findes i det af J. C. Christensen udgivne Ugeblad »Tiden« for 11. August 1911. Men selvfølgelig har H. F. J. Estrup Ret, naar han siger, at en mindre samvittighedsfuld Besidder kan forringe Godset ved at hugge for stærkt i Skovene (Saml. Skr., III, S. 347), og paa den anden Side har Ministeriet udtalt, at »Med Hensyn til Behandlingen af de til Majoraterne hørende Skove og Kirker er disses Besiddere ikke underkastede anden Kontrol end den, enhver anden Skov- eller Kirkeejer er undergiven efter den almindelige Lovgivning« (Justitsm. Skr. 3. Juli 1861). Dette svarer dog næppe ganske til Majoratsinstitutionens Ide, og Forf. har anden Steds vist, hvorledes der kan føres en Kontrol, som uden at være trykkende yder en betydelig Sikkerhed mod pludselig Forringelse (Skovene og Skovbruget i Forhold til Samfundet, 1897, S. 52). Over for en langvarig og aabenbar Forsømmelse af

Driften vil Justitsministeriet, som nævnt S. 120, sikkert føle sig forpligtet til at skride ind.

Det er en lang Række Forslag til Reform, der her er fremsat, og Emnet er næppe dermed udtømt. Men hvad vi har antydnet, viser formentlig, hvor meget godt der kan udrettes ved at bygge videre paa den bestaaende Grund: paa det historisk givne og paa den gennemgaaende forsvarlige Drift, der præger Majoratsgodserne.

Foredraget efterfulgtes af en Diskussion, hvoraf vi anfører nedenstaaende Udtalelser:

Cand. jur. H. Waage udtalte sin Tilslutning til Tendensen i Indlederens Foredrag. Ogsaa Taleren vilde anse det for heldigt, om Grundlovens § 93 kunde blive ophævet; han kunde ikke se, at der vilde være nogen Fordel ved at faa de paagældende Godser ud i Omsætningen som Bytte for den private Kapitalisme. Taleren ønskede det kraftigere betonet, at Godsernes Frigivelse slet ikke vilde betyde nogen god Økonomi; det drejede sig jo bl. a. om betydelige Skovarealer, som gennemgaaende var vel røgtede, og det vilde sikkert være slemt, om disse kom ud i fri Omsætning. I alle Tilfælde burde man da søge Skovene bevarede f. Eks. for Staten og Kommunerne; en saadan Foranstaltning vilde være ønskelig, selv om der maaske var noget rigtigt i, at Statsdrift af Skov ikke er særlig økonomisk; der var ogsaa andre Hensyn at tage end de rent økonomiske.

Generaldirektør Rubin vilde, uden nu at komme ind paa selve Spørgsmaalet om Majorater, kun udtale, at efter hans Mening havde Indlederen taget for lidt historisk paa Sagen. Hvorvidt man, da Grundloven gaves, paa dette som paa andre Omraader, selve Forfatningens, Næringslivets o. s. v., i den Forstand havde

haft et for lidt historisk Syn paa Tingene — var gaaet for lidt evolutionistisk, for stærkt brudsmæssigt frem — det skulde han lade staa hen. Men Retfærdighed bød, naar man nu sad til Doms over Datidens Mænd, at erindre, at hvor der har samlet sig mange Misbrug, maa der en kraftig Haand til at feje ud, og saa kan det jo være, at der gaar lidt for meget i Løbet. Vejen til det forjættede Land var som bekendt tre Skridt frem og to tilbage, og spørger man om, hvorfor man ikke havde passet nøje paa at gaa et Skridt frem og saa intet tilbage, saa er Svaret, at en saadan Pasgang rimeligvis overhovedet ikke havde bragt Fart i Bevægelsen, ikke heller det Skridt netto fremad, som nu naaedes. Ved enhver Kritik af Fortids Aktion, efterfulgt af Reaktion, maa dette Forhold vel huskes. Det er intet Under, at en senere Tid kan rose Fortidens Reaktionære for paa dette eller hint Punkt »at have set det rigtige«: havde de paagældende faaet Lov til at raade, var maaske slet intet sket. Senere at glorifiere de paagældende, fordi de, under deres Fastholden paa alt, ogsaa fastholdt noget af det, som ogsaa vi nu kunde ønske bevaret, det maa ikke ske paa Bekostning af Taknemmeligheden overfor dem, der overhovedet førte Udviklingen videre. — Taleren vilde i samme Sammenhæng om Majoraterne bemærke, at det godt kunde være, de økonomisk og kulturelt gjorde deres Nytte; ved Siden af gjorde de paa disse Omraader ogsaa Skade, men Opgøret herimellem skulde han, som sagt, ikke komme ind paa. Socialt var imidlertid deres Betydning, at visse Familier i Landet kom til at danne et privilegeret Faatal, stillet uafhængigt af de økonomiske Forholds Omveksling. Nogle ansaa saadant for godt, paa Grundlovens Tid ansaa man det, ikke mindst med Fortidens Erfaringer i Erindring, for ondt, for Kærnen til en Art Junkerdømme, som man vilde være fri for. Og ligeledes for Nutiden gælder det, at man ved Siden af det Standpunkt, man tager ved Afvejningen af de økonomiske og kulturelle Fordele og Mangler ved Majoraterne, ogsaa maa tage et Standpunkt overfor den socialt-politiske Side af Sagen.

Indlederen udtalte lige overfor cand. Waages Bemærkninger, at han ogsaa gerne vilde bevare en

stor Del af Majoraternes Skove, men ikke alt, der laa megen spredt Skov, som hellere maatte sælges. — Naar Generaldirektør Rubin havde talt om de sociale Farer ved, at et Faatal var født til at være store Jordegodsbesiddere, maatte det ikke glemmes, at de samme var født til at bære et stort Ansvar. Frigørelse af Majoraterne betød en Deling, en Forøgelse af de store Godsers Antal og ikke Befrielse fra Junkerdømme. — Det skulde gøre Taleren ondt, om en saa udmærket Historiker som Generaldirektøren mente, at Foredraget havde sluppet den historiske Traad. Den burde netop bevares, men det sidste Stykke af Grundlovens § 93 var Udtryk for en Raadvildhed, som ikke fortjente Beundring. — Hver Slægt maa have Lov at bygge sin Del af Samfundet op ved Siden af de gamle, men disse behøver ikke derfor at brydes ned. Først var Skoven det eneste, der ragede op over det flade Land; saa kom Kirken, siden tillige Slottet; nu bygges der Taarn paa Børnenes Skole og Borgernes Hus. Det virker smukt sammen, naar man staar tilstrækkelig frit og ser ud over Landet.

Tvangsforsikringen i England.

Af

Aage Sørensen.

I sin aandfulde lille Bog »A modern Symposium« lader G. Lowes Dickinson — efter at Toryen har haft Ordet, han, der er Tory, fordi han er født til det, som kun kan fremsætte sine Fordomme, ikke begrunde sine Meninger — Remenham (Gladstone) udvikle, at de Disharmonier, som Platon vilde bringe til Tavshed i sit harmoniske Samfund, i Virkeligheden danner en Harmoni, der er mere ophøjet end den, selv en Platon kunde fatte. Derfor bør vor Samfundsordning være et Udtryk for de Kræfter, vi har med at gøre, men ikke sætte nogen Skranke for dem. Statsstyrelsen skal vokse som Huden paa Samfundets levende Væv. Biler vi os ind, udbryder Remenham, at vi skulde kunne sige til denne eller hin, at han skal pløje, drive Handel eller styre Staten? At vi skulde kunne sige til Købmanden: Saa stor Indflydelse skal du have, eller til Landmanden: Saa stor Magt tilkommer dig. Nej, lad os hellere sige til alle og enhver: Indtag den Stilling, du kan opnaa, nyd den Indflydelse, du kan vinde. Lad vor Statsforfatning være et Udtryk for en Afvejen

af de Kræfter, der virker i Samfundet, og lad Magtens Fordeling skifte med disse Kræfter. Det er Liberalismens Trosbekendelse, som vi finder bekræftet i Naturen, og som den Almægtige selv har billiget ved den Maade, paa hvilken han har ordnet sit vidunderlige Skaberværk.

Da Mendoza (Disraeli) derefter faar Ordet, begynder han med at sige i den ironiske Tone, som efter Dickinsons Udsagn virkede saa forvirrende paa Englænderne, at han ikke er saa heldig at have en saa uhindret Adgang til det højeste Væsens Raadslagninger som Remenham. Han maa finde sig i at krybe, naar denne hæver sig til Flugt, og gætte sig frem, naar denne profeterer. Dette kan imidlertid have sine Fordele. Den krybende Orm ser Ujævnheder og Forhindringer i Jordsmonnet, som undgaar Ørnens mere omfattende Blik; men netop disse Ting er af større Betydning for Ormen end Bjergvidder og Oceaner, som den aldrig vil naa. Mendoza og hans Parti er ikke tilgængelige for det Frihedsevangelium, som er blevet aabenbaret deres Modstandere, og de finder, at der er meget i England, der trænger til Kontrol. »Over Tenenes og Axlernes Summen hører vi de fattiges Skrig. Bag de opblomstrende Fabrikker og Butikker øjner vi Haandværkernes Hytter. Vi ser den lange Skare Arbejdere, som ad Landevejene drager ind til Stæderne fra deres Forfædres Landsbyer; vi følger deres Spor til Fattigkvartererne og Udsvedernes Huler; vi følger dem til Fattighusene og Fængslerne; vi ser dem opsluges af Afgrunden, medens andre følger i Hælene paa dem for at indtage deres Plads og dele deres Skæbne«. Mendozas Parti er realistisk, det føl-

ger med omsorgsfuld Forsigtighed de gamle Spor i Kendsgerningernes og det overleveredes vildsomme Skov og er kun tilbøjeligt til at hugge sig nye Veje, naar det er klart over det Maal, der skal naas.

Disse Taler, af hvis Indhold her kun er givet nogle Antydninger, tegner mærkeligt levende Billeder af de to store politiske Modstanderes Aandsform; men de betoner tillige den dybe Modsætning mellem to social-politiske Retninger. Og her synes Udviklingen unægtelig at have givet Disraeli Ret. Det bliver en mere og mere udbredt Opfattelse, at der er »meget, der trænger til Kontrol«. Der vedtages talrige Love, som i hvert Fald falder i Traad med en socialistisk Tankegang. Socialisten Allison i Dickinsons Bog siger da ogsaa, at Mendoza staar ham meget nærmere end Remenham, og at han ikke har opgivet Haabet om at omvende Mendoza. Anarkiet er, siger Allison, Liberalismens Maal, hvis Liberalismen vil være logisk.

Vist er det, at liberale Regeringer nu om Dage gennemfører Love, der, for at bruge et Udtryk af Sidney og Beatrice Webb, vilde tage Vejret fra et Gladstonesk Kabinet. Paa Liberalismens gamle Teltpladser sidder kun nogle enkelte ensomme tilbage, som Tiden er løbet fra. Og for saare mange af dem, som er brudt op, har ingen Ildstøtte vist Vejen til de nye Egne, hvor de kunde opslaa deres Boliger. Ofte er de faret vild paa Vejen, og næsten uden selv at mærke det er de af Udviklingens Strøm ført ind i Modstandernes Lejr. For enhver tænkende liberal maa da det Spørgsmaal rejse sig, om Liberalismens Saga er ude. Var den kun et forbigaaende Fænomen, den ætsende Væske, som skulde til for at opløse de gamle Tilstande

og derefter vige Pladsen for Principer af mere positivt Indhold? Eller indeholder den Værdier, som har Betydning for alle Tider? [Det er dette Spørgsmaal, Professor Hobhouse opstiller og besvarer i sin lille Bog »Liberalism« *). Han erkender, at de, der kæmpede for liberale Ideer, har lidt nedslaaende Nederlag, og — hvad værre er — at Troen paa disse Ideer synes at kølnes. Imidlertid har en Række Foreteelser i Englands indre og ydre Politik — den sydafrikanske Krig, Imperialismen, Angrebene paa Frihandelssystemet, Domstolenes Holdning overfor Fagforeningerne, Dannelsen af Arbejderpartiet — vakt de liberale af deres Søvn og lært dem, at Liberalismen stadig har en betydningsfuld Mission i det engelske Folk. Liberalismens inderste Kerne er for Hobhouse Forstaaelsen af, at Fremskridtet ikke afhænger af ydre mekaniske Foranstaltninger, men af Befrielse af levende aandelig Energi. Erfaringen har imidlertid vist, at for at dette Befrielsesværk skal kunne lykkes, kan en vis Tvang og Indgriben fra Samfundets Side ikke undgaas. Der maa skelnes mellem usocial og social Frihed. »Den usociale Frihed er Retten til at bruge sin Magt uden Hensyn til andre end egne Ønsker og Interesser«. Indtil Tusindaarsriget oprinder, hviler social Frihed paa Tvang. Den er Friheden til at vælge enhver Handlemaade, der ikke skader andre. Selv Cobden indrømmede Berettigelsen af Fabriklovgivningen til Værn for Børn og unge Mennesker. Det kan vel siges, at det hermed i Virkeligheden for de liberale var blevet et Hensigts-

*) Liberalism. By Prof. L. T. Hobhouse. Home University Library. Williams & Norgate 1911 (1 sh.).

mæssigheds- og ikke et Principsspørgsmaal, om Stat og Kommune skulde søge at lede Udviklingens Strøm eller overlade den til sig selv. Gladstones »passion for justice« førte ham i det irske Landspørgsmaal ind paa en Politik, som var alt andet end Anerkendelse af Kontraktsfriheden og derfor syntes at være et Brud med en af Liberalismens helligste Grundsætninger. Den delvise Opgivelse af »Manchesterteoriene«, »Laisser-aller«, eller hvad man nu vil kalde det, blev imidlertid ikke ensbetydende med Liberalismens Undergang. Liberalismens Socialpolitik er kun et Middel, hvorved den søger at tilvejebringe Betingelser for Virkeliggørelse af sine Idealer, og denne Politik maa nødvendigvis ændres under Paavirkning af de Erfaringer, man høster, og de skiftende Samfundsforhold. Liberalismens Teori har i det hele, som Hobhouse paaviser i et af sin Bogs Kapitler, været en betydelig Udvikling underkastet. Fordi Nutidens liberale slutter sig til Lovgivningsforanstaltninger, som — med højst forskellig Begrundelse — bringes i Forslag baade af Socialister og konservative, har de ikke forraadt de Frihedsidealer, som tidligere Tiders liberale kæmpede for med Vaaben, der nu er forældede.

I.

De Tanker, som Prof. Hobhouse saa mesterligt har fremsat paa sin Bogs faa og smaa Sider, er sikkert dem, der er ledende for den levende og virkende Liberalisme i England. For den er Lloyd George en fremragende og karakteristisk Repræsentant. Lloyd George er imidlertid ikke Professor, men aktiv Politiker,

og som alle store Politikere søger han ikke at paavirke sin Samtid ved at tale til dens Forstand alene, men tillige ved at vække dens Begejstring for de Maal, han har sat sig, og dens Harme mod det, han bekæmper. Han er en Handlingens Mand, der ikke bryder sig om at fremsætte sine Tanker i Bøger, men at se dem udtrykt i Parlamentsakter. Den, der vil lære Lloyd George at kende, naar han staar overfor en Folkeforsamling, kan læse den Tale, han holdt den 10. Juni 1911 i Birmingham for at gøre Rede for det store Forslag om tvungen Forsikring mod Sygdom, Invaliditet og Arbejdsløshed, som han den 4. Maj s. A. havde forelagt Parlamentet*). Det skal forsøges at meddele et Indtryk af denne Tale for at give et foreløbigt Omrids af den færdige Lov, som siden skal gengives mere i Enkeltheder. Mulig kan det ogsaa have nogen Interesse at faa en Prøve paa moderne engelsk politisk Veltalenhed, saa forskellig som den er fra den, Gladstone og Beaconsfield i sin Tid udfoldede. Der tales til større og bredere Lag, Instrumentet er blevet et andet, og Musikken er derefter.

Karakteristisk nok begynder Lloyd George med at sige, at det er hans Haab at se sit Forslag ophøjet til Lov, inden et Fjerdingaar er gaaet. Vel har Regeringen været tre Aar om at udarbejde det. Men fordi det varer tre Aar at opføre et Hus, behøver man ikke ligesaa lang Tid til at blive paa det rene med, om man vil købe det. Ganske vist kan Lloyd George smigre sig med, at Forslagets vigtigste Principper er blevne

*) The Insurance of the People. Liberal Publication Department 1911.

billigede fra alle Sider med en forbavsende Enstemmighed. Men der er noget mistænkeligt i, at nogle af dem, der har lovprist Forslaget, har sagt, at det er altfor godt til at blive gennemført i Aar. Noget lignende har man ikke kendt siden den Gang, da Hertugen af Clarence blev druknet i et Fad sød Vin.

Side om Side med urimelig stor Rigdom lever Skarer af Mennesker, hvem end ikke den tarveligste Eksistens er sikret. Maalet maa være at holde hver eneste Mand og Kvinde og hvert Barn i deres fulde legemlige og aandelige Kraft. »Den enkelte forlanger det, Staten trænger til det, Menneskekærligheden raaber paa det, Religionen kæmper for det».

Sultens Ulve lusker omkring udenfor Millioner af Døre i England, og i de store Byer — Birmingham ikke undtagen — er der Gader, hvor deres Knurren altid lyder i Beboernes Øren. Man siger, at disse Mennesker ikke kan undvære 4 Pence om Ugen til Forsikring. Men de betaler meget mere nu. De betaler til Pantelaaneren. De forsikrer sig paa den mest ødsle, meningsløse og hjærteskærende Maade. Naar Sygdommen kommer, vandrer det ene Stykke af Bohavet efter det andet til Pantelaaneren. (Her raaber en ondskabsfuld Tilhører: Og dog har vi Frihandel! Lloyd George bemærker, at hvis hans Ven tror, at det er bedre i andre Lande, tager han fejl). Man har jo Fattigvæsenet. Ja, men til Ære for de engelske Arbejdere maa det siges, at det sidste, de pantsætter, er deres Stolthed.

Ved de Undersøgelser, som blev anstillet forud for Lovforslaget, blev det oplyst, at de fleste Arbejdere paa et eller andet Tidspunkt har været Medlemmer af

en Understøttelseskasse. Hvorfor er de det ikke mere? Fordi de ikke kunde hjælpe sig over den gabende Kløft, som Arbejdsløsheden aabnede. Det gælder om at slaa en Bro over denne Kløft.

Lloyd George indlader sig derpaa paa den ikke ukendte, men altid agitatorisk virkningsfulde Sammenligning mellem, hvad der gøres for at vedligeholde og forøge Hestes og Maskiners Ydeevne paa den ene Side og Menneskers paa den anden Side. Ingen har den fornødne Ansvarsfølelse overfor Arbejderen, Problemets Kerne er, at den nuværende Ordning af Industrien lægger altfor ringe Vægt paa at opretholde Arbejderens legemlige og aandelige Kraft.

Birminghams Handelskammer, som Lloyd George har den største Respekt for, har udtalt, at de tre Pence om Ugen, som Arbejdsgiverne skal betale for hver Arbejder, er en Forøgelse af Indkomstskatten. Dette er en fuldstændig Fejltagelse. Thi disse tre Pence bidrager til at gøre Befolkningen kraftigere og dygtigere og er derved i lige høj Grad til Gavn for Arbejdsgivere og Arbejdere.

Det, som Lloyd George vil, er for det første at skaffe enhver Arbejder i Kongeriget tilstrækkelig Lægebehandling. Det er et meget kildent Punkt, thi der staar stor Strid om, hvor meget der skal betales Lægerne. Lloyd George kan ikke lide denne Trætte i Sygeværket; den er ubehagelig og kan være upassende. Lægerne siger, at 6 shillings ikke er nok og giver ham en paa den ene Side af Hovedet. »Hvor tør Du give saa meget?» siger Sygekasserne og giver ham en paa den anden Side af Hovedet. Han har diskuteret Sagen i to Timer med Lægerne. Siden

Daniel gik ind i Løvekulen, har noget lignende ikke været kendt. Han var paa Sektionsbordet i to Timer, men Lægerne behandlede ham dog lige saa høfligt, som Løverne i sin Tid behandlede hans berømte Forfølgere.

Dernæst skal der ydes en Barselhjælp paa 30 shillings. Det er en af Forslagets vigtigste Bestemmelser, som skal gøre Ende paa den skændige Børnedødelighed, som findes i England.

Men der maa ogsaa gøres noget for den syges Familie. Medens han kæmper sin Kamp med Dødsengelen, tager Loven sig af hans Hustru og Børn. Der ydes 10 sh. om Ugen i de første 13 Uger, og der kan ydes yderligere Hjælp i andre 13 Uger. Men naar de 26 Uger er gaaet, og den syge er helt nedbrudt, faar han 5 sh. om Ugen, saa længe han er Invalid. Det kan man ganske vist ikke forsørge en Familie med; men det er dog af den største Betydning i et Arbejderhjem at have en fast Ydelse, som man kan stole paa.

Lloyd George udvikler videre, hvorledes man i Forslaget i stort Omfang ser bort fra, at en forsikret ikke har ydet Bidrag paa Grund af Arbejdsløshed, hvorledes Bidragene bliver ens for unge og gamle — »jeg vil finansielt set forynge alle« —, at Staten, for at dette kan ske, i Overgangstiden yder et Tilskud paa $6\frac{1}{4}$ Millioner £, at der skal anvendes $1\frac{1}{2}$ Millioner £ til at bygge Tuberkulosesanatorier, at Sygekasserne vil have stor Fordel af Statens og Arbejdsgivernes Bidrag. Han omtaler endelig, at der skal oprettes Sundhedskommissioner, som skal gøre et stort Arbejde for at forebygge Sygdom, sørge for, at Myndighederne gør de-

res Pligt med Hensyn til sanitære Foranstaltninger, og belære Folk om, hvad de skal gøre for at bevare deres Sundhed.

Naturligvis hæver Lloyd George sig til sidst til en høj Flugt: Beskyttelsen af Ejendomsretten her til Lands er den sindrigste Indretning, en menneskelig Hjerne har udtænkt. Ejendommens Vogtere patruillerer i hver eneste Gade, og hvis Forbryderen undgaar deres Aarvaagenhed, forfølges han til Verdens Ende. Fastlande kan ikke skjule ham, Oceanets Bølger kan ikke ud-slette hans Spor. Loven skal beskytte Ejendomsretten, men den skal ogsaa beskytte Arbejderens Hjem. Jeg ønsker, at den Mand, der tager Leje af usunde Boliger, som dræber smaa Børn, skal behandles som den, der tager stjaalet Gods. Hvorfor skulde ikke Liv og Helbred beskyttes med samme Ubarmhertighed, med samme Omhu som Ejendom? Det maa vi sørge for, hvis vi vil gøre vort Land større end det er. Hvis vi vil gøre det til et værdigt Midtpunkt i vort mægtige Rige, hvis vi vil gøre det værdigt til den Stilling i Menneskehedens Historie, som det burde indtage, skulde vi først og fremmest rense England for de usunde Boliger, der spreder Fordærvelse, Sygdom og Død i vore store Byer. —

Saaledes søgte Lloyd George at begejstre sine Tilhørere for sin »Røde Kors Lov«. Det er sikkert lykkedes ham. Det er nok gaaet dem, som det gik det socialistiske Parlamentsmedlem Lansbury, der sagde, at da han havde hørt den Tale, Lloyd George holdt, da han fremlagde sit Forslag i Underhuset, var det, som om han saa Gryet af en ny og bedre Verden. Men Lansbury tilføjer rigtignok, at da han havde læst

Forslagets kolde Paragrafer, indsaa han, at det hele var en Illusion.

II.

Det er blevet sagt, at den moderne Sociallovgivning rummer Farer ved, at man nu til Dags mere end forhen er tilbøjelig til at behandle Symptomer i Stedet for Aarsager. Overfor en vis Forholdsregel er det vigtigste Spørgsmaal, der rejses, ikke, hvorfor den er sund og rigtig, men hvilke Resultater den giver. Man har travlt i vore Dage. Det er ikke nok med, at man vurderer en Politik efter dens Resultater, men man vil straks se disse Resultater. Naar noget trænger til Reform, vil man ikke nøjes med at se, om Forholdene kan bringe sig selv i Lave igen, eller blot vente, til Sagen er blevet nøje undersøgt. Man ser sig om efter et Botemiddel og griber ofte det første det bedste Forslag, som synes at ville føre til Maalet. Man har ikke Tid til at skue fremad efter Tegn paa Vanskeligheder, som Fremtiden kan bringe*).

Heri er der sikkert meget rigtigt. Men naar Lowell tilføjer, at disse Farer er særlig fremtrædende i England med dets enevældige Kabinetsstyre, af hvilket man venter, at det skal raade Bod paa alt, som trænger dertil, bør det dog billigvis nævnes, at der næppe er noget Land, hvor man saa stærkt som i England har understreget den saa ofte gentagne, men derfor ikke mindre rigtige Sætning: Prevention is better than cure. Man har ogsaa søgt at handle derefter, og Lloyd Ge-

*) Lowell: The Government of England II S. 528-29.

orges Lov er paa flere Punkter præget deraf. Og dog gaar den skarpeste Kritik, der er rettet mod Loven, ud paa, at den ikke tilstrækkeligt søger at forebygge de Onder, hvis økonomiske Følger den vil mildne.

Forud for den tvungne Forsikring mod Arbejdsløshed, som vil træde i Kraft i Sommeren 1912, er gaaet en mangeaarig Kamp fra Lovgivningens Side mod selve Arbejdsløsheden. Ganske vist er denne Kamp i det hele og store endt med Nederlag, men den er dog ikke ført helt forgæves. Den har haft den Betydning, at Arbejdsløshedsproblemet er blevet studeret med større Energi og større Resultater i England end andetsteds, og at man har høstet en Del Erfaringer, mest bitre og negative, men dog ogsaa nogle, som kan komme til Nytte i Fremtiden*).

Det var i 1886, at Joseph Chamberlain under Paa-virkning af en kraftig socialistisk Agitation udsendte sin berømte Rundskrivelse til Lokalforvaltningerne, hvori han anbefalede dem at organisere Arbejde under Nødstilstand for arbejdsløse. Myndighederne lod sig tildels modstræbende bevæge til at gøre Forsøget i stigende Omfang, og i 1905 vedtoges en Lov, hvorved man skabte en Organisation med en Centralmyndighed, som skulde lede og ordne Hjælpen til de arbejdsløse. Forsøget blev gjort efter en ikke helt ringe Maalestok — London anvendte saaledes 1,8 Mill. Kr. til saadanne Arbejder i 1904 —, og det gavnede selvfølgelig ogsaa en Mængde enkelte Personer, men det led Skibbrud paa alle afgørende Punkter. Det var Hensigten, at

*) Se L. Pumpianski: Das Problem der Arbeitslosigkeit in England. Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik XXIII S. 126—161.

der skulde skaffes Beskæftigelse til Arbejdere med stadtigt Arbejde, som paa Grund af abnorme Forhold paa Arbejdsmarkedet var blevne ledige, og som kunde vende tilbage til regelmæssig Beskæftigelse, naar Konjunkturerne bedredes. Det viste sig imidlertid, at det var umuligt for Myndighederne at finde passende Arbejde til de faglærte Arbejdere. Man kunde væsentlig kun sætte dem til Stenslagning, Jordarbejde, Renholdelse af Gader og lign, som snarere skadede end gavned dem. At gøre et Udvalg mellem dem, der meldte sig — hvad man betegnede som Problemets Kerne — viste sig snart trods alle Anstrengelser som en uløselig Opgave. Under Pres af den store Mængde, som søgte Arbejde, gik man over til at give et saa stort Antal som muligt Lejlighed til at tjene et Par Skilling og kom derved ind paa at beskæftige de arbejdsløse efter Tur en til tre Dage ad Gangen. Den naturlige Følge heraf blev, at det mest var de Arbejdere, som lever af »tilfældigt Sjøv«, som søgte og fik Arbejde. For dem blev det en Chance mere for at tjene en Dagløn, men for deres Kaar i det hele fik det ingen virkelig Betydning. Den Bevægelse, Chamberlain havde givet Stødet til, viste sig saaledes virkningsløs overfor Arbejdsløsheden som socialt Onde.

Af disse Erfaringer voksede imidlertid den Erkendelse frem, at Bestræbelserne for en Bekæmpelse af Arbejdsløsheden i første Række maatte gælde Lejlighedsarbejderne, disse »halvt beskæftigede«, som lider under Arbejdsløsheden som under en kronisk Sygdom, der ganske vist hærger dem mere eller mindre under Paavirkning af Konjunkturernes Bølgegang, men aldrig slipper dem, og som præger deres Tilværelse i en

Grad, som ikke er Tilfældet med dem, der har mere regelmæssig Beskæftigelse. Det typiske Eksempel paa saadanne Arbejdere er som bekendt Havnearbejderne, der møder om Morgen i Dokkerne saa godt som altid i større Antal, end der er Brug for. De frister Livet, fordi de faar noget at bestille med Mellemrum, naar deres Tur kommer, men deres Lod er saare sørgelig, og mange bukker under for de Fristelser til Drukkenskab og Betleri og deraf følgende Arbejdslede, som deres uregelmæssige Beskæftigelsesforhold fører med sig.

At gøre saadanne Menneskers Arbejdsforhold mere regelmæssige — decasualisation of labour — er derfor blevet et Maal for moderne engelsk Socialpolitik. Hvad der er foreslaaet for at naa det, kan der ikke gøres nærmere Rede for her. Disse Bestræbelser omtales kun, fordi de har sat deres tydelige Spor i Forsikringsloven. Det maa dog nævnes, at en af Betingelserne for »decasualisation of labour« er, at der bliver spændt et Net af Arbejdsanvisningskontorer ud over Landet. Dette er tilstræbt ved Labour Exchanges Act af 1909. Arbejdsanvisningsinstitutionen, hvortil der kun fandtes ubetydelige Tilløb før Loven, synes hurtigt at have vundet Udbredelse og at arbejde mere og mere tilfredsstillende. Kontorerne er delt i 10 territoriale Grupper, der hver kontrolleres af et Distriktskontor eller »Clearing House«. Over disse staar atter et Centralkontor i London. Kontorernes Antal var i Februar 1910, da Loven traadte i Kraft, 82 og var allerede i 1911 vokset til 247. Ved Hjælp af Postkontorerne og rejsende Agenter søger de at udstrække deres Virksomhed til Landdistrikterne. Der er knyttet kontrollerende

Udvalg af Arbejdsgivere, Arbejdere og udenforstaaende til dem, og disse »Advisory Committees« synes at have taget Initiativet til et frivilligt Arbejde, som kun middelbart staar i Forbindelse med Arbejdsanvisningen*).

At Forebyggelsessynspunktet er draget saa stærkt i Forgrunden, skyldes navnlig den store Fattiglovskommission, som nedsattes i 1905 og afgav sin Betænkning i 1910. Denne Betænkning synes ikke at have vakt større Opmærksomhed herhjemme, skønt den sikkert ikke staar tilbage for sin berømmelige Forgænger fra 1834 i Betydning og er et ligesaa ejendommeligt Tidernes Tegn som denne. Interessen har navnlig samlet sig om Betænkningen fra Kommissionens Mindretal, hvortil Beatrice Webb hørte, og Ægteparret Webb har siden behandlet Fattigproblemet i en Række Bøger, hvoraf her skal nævnes »The Prevention of Destitution« (Longmans, Green & Co. London 1911; 6 sh.) — en Titel, der er tilstrækkelig betegnende for Bogens Tendens. Af dens ti Kapitler handler kun et om Socialforsikringen, og det kan ikke siges, at Forfatterne tillægger den særlig stor Betydning som et Led i Bestræbelserne for at hæve store Dele af den engelske Befolkning op af den materielle og aandelige Nødstilstand, hvori de befinder sig. Deres Hovedindvending er selvfølgelig, at Forsikring ikke virker forebyggende. Brandforsikring hindrer ikke Ildebrande, Livsforsikring formindsker ikke Dødeligheden, og Ulykkesforsikring er ikke noget Middel til at forebygge, at

*) Se iøvrigt den livlige og interessante Redegørelse af Seeböhm Rowntree og Bruno Lasker i »Bulletin trimestriel de l'Association Internationale pour la lutte contre le Chômage« I S. 397—409.

der indtræffer Ulykkestilfælde. Forsikring virker snarere i modsat Retning ved at friste til Ildspaaættelse, Simulation og Overdrivelse, ja Mord (de bekendte uhyggelige Erfaringer i England med Børneforsikringen). Forfatterne synes at mene, at Forsikring ofte er en nem Maade, paa hvilken man søger at affinde sig med Problemer, der kræver en mere radikal Løsning. De har vel ikke overset, at Forsikringen indirekte kan fremme Profylaxen gennem det økonomiske Tryk, den øver. Interessen for Forebyggelse af Ulykkestilfælde øges utvivlsomt ved Ulykkesforsikring, Spørgsmaalet om Arbejdsanvisningens rette Ordning bliver brændende, naar man har Arbejdsløshedsforsikring. Noget lignende gælder med Hensyn til Sygeforsikringen. Det er en bekendt Sag, at man for en stor Del kan takke Sygekasseloven af 12. April 1892 for, at Danmark er saa forholdsvis godt forsynet med Sygehuse. Den tyske Rigsforsikring har haft en stor Betydning for Kampen mod Tuberkulosen osv. Men disse indirekte Virkninger er dog langt fra tilstrækkelige i Forfatternes Øjne.

Ejendommeligt nok har de mere Sympati for frivillig end for tvungen Forsikring. »Det er næsten en gal Udtryksmaade, hedder det S. 168—69, at tale om »tvungen Forsikring«. Sparsommelighedssansen og Forudseenheden, Uafhængigheden i Selvstyre og Villigheden til at ofre Nutidsgoder til Fordel for Fremtiden, som er karakteristisk for den Forsikring, som skyldes den enkeltes frivillige Forholdsregler, forsvinder ganske i en almindelig tvungen Statsforsikring. — — Det Bidrag, man vilkaarligt afkræver en Arbejder, er hverken mere eller mindre end en Skat — Kopskatten, som vi blev fri for i Aaret 1381 — det har intetsomhelst

Sammenhæng med Yderens Tilbøjeligheder og ikke mere Indflydelse paa hans Karakter end enhver anden Skat*). Og som Skat betragtet er den tvungne Bidragsydelse med dens ugentlige Fradrag i Arbejdslønnen, dens Apparat af Kort og Mærker, dens uhyre Medlemsfortegnelser, der altsammen medfører en stadig Ulejlighed for enhver Arbejdsgiver og Ansættelse af en mægtig Stab af Embedsmænd, næsten meningsløs besværlig og kostbar for alle vedkommende. Opkrævningsomkostningerne for de almindelige Skatter udgør 2—3 %, for denne særlige Skat mener Forfatterne — hvad der maaske er noget overdrevent —, at de vil udgøre 20—25 %.

En anden Indvending, som fra et finansielt Synspunkt fremsættes mod Tvangsforsikringen i den Form, hvori den gennemføres i England, er, at der ydes Tilskud baade fra Stat og Arbejdsgivere til de bedststillede Arbejdere og den lavere Middelstand, som i Germanyen har vist, at de er i Stand til ved egne Kræfter at skaffe sig en Hjælp, der mindst er lige saa stor som den, der sikres dem gennem Forsikringsloven. Herved kommer Staten til at udgive store Summer, som burde kunne spares. Ud fra den samme Betragtning ser Forfatterne med en vis Sympati paa den stærke Opposition, som de engelske Læger har rejst mod Forsikringsloven, fordi den truer deres økonomiske Interesser ved at udvide den daarligt betalte »Sygekassepraksis« til Personer, som ellers vilde betale deres Læge bedre.

*) Det vil ses, at denne Opfattelse falder ganske sammen med den, jeg har fremsat i min Afhandling »Socialforsikringens Udviklingstendenser« i nærværende Tidsskrift 1911 S. 356—57.

Mest Sympati har Forfatterne for en Anvendelse af det saakaldte »Genter-System« — her forstaaet som Ydelse af offentlige Tilskud til frivillig Forsikring mod Arbejdsløshed — paa Sygeforsikringen. Det ellers saa vel underrettede Ægtepar synes at være uvidende om, at et saadant System har været i Virksomhed i Danmark i en Menneskealder, siden Sygekasseloven af 12. April 1892 traadte i Kraft. Det er saa langt fra, at man her til Lands har ladet sig inspirere af det vellykkede Genter-Eksperiment, at man tværtimod har taget Sygekasseordningen til Forbillede, da man udformede den danske Lov af 9. April 1907 om Forsikring mod Arbejdsløshed. Paa Sygekasseområdet er det virkelig gaaet i Danmark, som Forfatterne formoder, det vilde gaa i England. Det offentlige Tilskud har givet Sygekasserne en Udbredelse og indre Styrkelse, som de aldrig vilde have opnaaet ved egne Kræfter alene. Mere end en Trediedel af alle voksne Personer er Medlemmer af de anerkendte Sygekasser, og en Mængde Børn under 15 Aar er tillige delagtige i disse Ydelser. Vi er imidlertid gaaet videre i Danmark, end Forfatterne foreslaar. De opfatter det offentlige Tilskud som en Betaling for »præsteret Arbejde« og ønsker ikke, at Stat eller Kommune paa nogen Maade skal blande sig i Kassernes indre Anliggender. I Danmark har man knyttet Betingelser til Hjælpen. Sygekasserne skal indrette sig efter Sygekasselovens Forordninger, og de skal underkaste sig et Tilsyn, som tillige — og ikke mindst — er en Vejledning. Herved er Sygekasseinstitutionen sikkert blevet mere effektiv og rationelt ordnet, end den ellers vilde være blevet. Og

dette er naaet uden at give Afkald paa nogen virkelig Fordel, som knytter sig til Frivilligheden og Selvstyret.

Naturligvis ved Webb'erne meget godt, at der — særlig i England — findes hele Befolkningslag og talrige enkelte Individer, der er saa dybt sunkne i materiel og moralsk Elendighed, at de ikke kan eller ikke vil tage imod et nok saa liberalt Tilbud om »Hjælp til Selvhjælp«. Det er jo dette, der idelig fremhæves som den frivillige Forsikrings fundamentale Fejl. Netop de elendigst stillede, som trænger mest til Hjælp, får ingen Del i det offentlige Gavnildhed, der tværtimod gør deres Stilling relativt endnu mere trøstesløs end forhen. Webb'erne har dog ikke glemt dem. De mener blot, at Forsikringsmekanismen ikke er det Middel, der imødekommer disse Menneskers Tarv. Overfor dem maa offentlige Myndigheder gribe ind, behandle hvert enkelt Tilfælde efter dets Beskaffenhed med det Maal for Øje at faa en samfundsnyttig Borger ud af Patienten eller den arbejdsløse. For at dette kan naas, skal der mere til end en ofte utilstrækkelig Lægehjælp og Dagpenge, for hvis rette Anvendelse man ingen Garantier har. Dette udvikles nærmere i Bogen, men det vilde føre for vidt at komme ind paa det her.

Hvor kritisk Ægteparret Webb end staar overfor Tvangsforsikringsloven, erkender de dog, at den Nød, som følger med Sygdom og Arbejdsløshed, er saa stor, at selv et mangelfuldt Forsøg paa at raade Bod paa den maa hilses med Glæde. Det er Lloyd Georges Fortjeneste, at han har lært Parlamentet at »tænke i Millioner« ved Behandlingen af disse store Problemer, og Strømmen fører for Øjeblikket saa stærkt i Retning af Forsikring, at det næppe vilde være muligt at vende

den. Men de tvivler ikke om, at man vil høste Erfaringer med Forsikringsloven, som vil overbevise Samfundet om Nødvendigheden af en energisk og maalt bevidst Forebyggelsespolitik.

III.

Saa hurtigt som Lloyd George havde ønsket, lykkedes det ham ikke at føre sin Lov igennem. Men han kunde dog bringe det engelske Folk den som Julegave. Dette er utvivlsomt en parlamentarisk Bedrift af høj Rang, et stort Vidnesbyrd om Lloyd Georges Handlekraft og Overtalelsesevne*). Adskillige, der ikke har haft Lejlighed til at følge Udviklingen i England i de senere Aar, og som har ladet sig blænde af, at de engelske Arbejdere stadig syntes »uimodtagelige for socialistiske Ideer«, vil vel mene, at det mest beundringsværdige er, at det er lykkedes Lloyd George at faa Tvangsforsikringsprincippet knæsat i det Land, som med Rette har været stolt af de Resultater, som

*) Lloyd Georges Evner i denne Retning synes overordentlige. I et Brev i Labour Leader for den 3. November 1911 skriver Bladets Parlamentskorrespondent, at der over Lloyd Georges Dør skulde staa: Her paatager man sig at udrette det umulige. Han fortæller om, at de Masser af Deputationer, som henvender sig til Lloyd George om Loven, stadig gaar beroligede bort. Læger og Sygekasser kommer for at forbande ham og ender med at velsigne ham. De gaar ind som Løver og forlader ham blide som Lam. Han er saa utrættelig, at han endog modtager Deputationer ved Midnatstide i sine private Værelser.

Karakteristisk for ham er hans urykkelige Tro paa sine Forslags Fortræffelighed. Naar han bøjer sig for Kritiken og gaar ind paa Ændringer, er det ifølge samme Blad i saadanne Udtryk, at man skulde tro, at han var i Færd med at forgyldte rent Guld.

er naaet gennem Selvhjælpsbestræbelser. Men det vilde dog være en Misforstaaelse. I Virkeligheden var Sindene i høj Grad modtagelige for en saadan Plan*). Ejendommeligt for den Fart, hvormed Udviklingen er foregaaet i England, er det imidlertid, at Lloyd George saavel i som udenfor Parlamentet stødte paa et Princip, der ligger hinsides al Strid om frivillig eller tvungen Forsikring, og som allerede har faaet saa meget Fodfæste, at det satte sine tydelige Mærker i Forsikringsloven, og det endda paa en saadan Maade, at det kan synes tvivlsomt, om Tvangsforsikringen bliver mere end en forbigaaende Fase i Udviklingen af den sociale Forsorg i England. Det er det Princip, som Sidney og Beatrice Webb har kaldt »The Principle of Universal Provision**), og som gaar ud paa, at Staten (eller Kommunen) yder visse Tjenester til alle, der ønsker dem udførte, uden Hensyn til, om vedkommende er i Nød, og uden Hensyn til om han selv er i Stand til at skaffe sig dem udførte. Det følger ikke nødvendigvis af dette Princip, at de paagældende Tjenester skal ydes gratis, om det end ofte sker, men det afgørende

*) Se de højst karakteristiske Udtalelser i en konservativ Piece (L. Worthington Evans, M. P.: The National Insurance Bill, Third Edition 1911): Den Tanke, at Staten skulde oprette en Forsikring mod Sygdom, er i flere Aar blevet tiltraadt af Mænd af alle politiske Partier. Da Regeringen indbragte sin Statsforsikringslov i Parlamentet, fik den derfor en overordentlig venlig Modtagelse, fordi den omhandlede en Sag, som mange alvorligt ønskede fremmet. — Det er øjensynligt, at Værdien af et Forslag om Statsforsikring beror paa dets Enkelt-heder — paa deres Retfærdighed og Gennemførlighed og paa deres Virkning paa den bestaaende Sygeforsikring. I en saadan Sag er Enkeltheder ligesaa vigtige som Principer.

**) Jfr. deres Bog English Poor Law Policy 1910 S.267—68.

er, at alle (overhovedet eller af en vis Gruppe), har Adgang til at faa dem præsterede. Et af de betydningsfuldeste Eksempler paa dette Princip's Anvendelse er den offentlige Skoleundervisning. Paa den sociale Forsorgs Omraade vandt det en stor og betydningsfuld Sejr, da Loven af 1908 om Alderdomspensioner blev vedtaget. Denne Lov er nær beslægtet med den danske Alderdomsunderstøttelseslov af 1891 og med de australske og new-zealandske Alderdomspensionslove. Den har det tilfælles med dem, at de, der nyder godt af den, ikke har ydet noget særlig Bidrag i denne Anledning*). Denne Lov kom som en stor Overraskelse for mange og maatte navnlig virke alarmerende i de Kredse, som staar for de internationale Socialforsikringskongresser, hvor Tvangsforsikringens Tilhængere har ført det store Ord. Man sammenkaldte en Konference i Haag i September 1910 i den tydelige Hensigt at foretage en moralsk Nedsabling, en Henrettelse in effigie, af den engelske og lignende Alderdomspensionslove**). Forhandlingerne blev ført med en Lidenskabelighed, som ellers er ukendt i disse Forsamlinger, der mest bestaar af administrative Embedsmænd og Repræsentanter for Forsikringsinstitutioner. Tvangs forsikringens Forkæmpere sparede visselig ikke paa Krudtet. De lod tydelig skinne igennem, at de betragtede Alderdomsunderstøttelsen som et ganske primitivt

*) Se nærmere min foran nævnte Afhandling S. 357—58.

**) Jfr. Bulletin des Assurances Sociales 1910, Supplément III samt Cordt Trap i Nationaløkonomisk Tidsskrift 1910 S. 558—67. Det fortælles her, at en bekendt tysk Videnskabsmand med elskværdig Aabenhed meddelte Forfatteren, at Anvendelsen af Forsørgelsesprincippet maa anses som Tegn paa et lavere Kulturtrin. Stakkels England!

System, der til Nød kunde passe for lidet fremskredne Lande, og som kun kunde betragtes som et — iøvrigt unødvendigt — Gennemgangsled til den ideale Tilstand, Tvangsforsikringen. Den bekendte tyske Forsikrings-teoretiker Prof. Manes, der havde det forud for de fleste Deltagere i Forhandlingerne, at han havde studeret en Alderdomsunderstøttelseslov i Virksomhed (i Australien og paa New-Zealand), og som tillod sig nogle yderst spagfærdige Udtalelser til Fordel for Understøttelsen, som han iøvrigt fandt stod etisk og teknisk langt under Tvangsforsikringen, synes halvvejs at være blevet betragtet som en Kætter. Den eneste engelske Taler, der havde Ordet, Sir Edward Brabrook, tidligere Chief Registrar of Friendly Societies, tog mere koldblodigt paa Sagen. Han var Tilhænger af Forsikringstanken, men erklærede, at intet Parti i den lovgivende Forsamling tænkte paa at foreslaa at ophæve Alderdomspensionsloven, og maatte indrømme, at hans egen Medvirkning ved Lovens Gennemførelse havde vist ham, at den havde været til stor Gavn for mange gamle. Webb'erne fastslaar da ogsaa i »Prevention of Destitution«, at Alderdomspensionsloven er blevet et fast Led i engelsk offentlig Forsorg.

Kunde Tilhængerne af Principet »Universal Provision« saaledes henvise til, at dette Princip allerede havde vundet Anerkendelse paa et betydningsfuldt Omraade, kunde de paa den anden Side med ikke ringe Virkning gøre gældende, at der var lige saa megen Anledning til at anvende det, naar Talen var om Forsikring mod Sygdom og Arbejdsløshed. De kunde pege paa, at Skarer af engelske Arbejdere tjener en Løn, der er saa ringe, at den knap kan skaffe

dem de mest elementære Livsfornødenheder tilfredsstillede, og at et Afdrag i deres Løn derfor vilde gøre deres Kaar endnu elendigere, end de tidligere var. Lloyd Georges Aandrigthed i Talen i Birmingham om, at disse Mennesker allerede nu betaler en meningsløs høj Forsikringspræmie til Pantelaaneren, synes ikke at have gjort den tilsigtede Virkning. Det fabiske Selskabs Kvindegruppe udsendte en Piece i Webbsk Aand*) (højest sandsynlig skrevet af Beatrice Webb), hvori de meddelte en Række Husholdningsbudgetter, som Gruppens Medlemmer havde optegnet under tre Aars ugentlige Sygebesøg i londonske Arbejderfamilier. Tager man noget fra disse Familiers Indtægter, vil det yderligere formindske deres allerede utilstrækkelige Føde, paastaas der.

Denne Agitation havde til Dels Held med sig. I Lovforslaget var det bestemt, at det ugentlige Arbejderbidrag skulde udgøre for Mænd 4, 3, 2 og 1 Pence, for Kvinder 3, 3, 2 og 1 Pence, naar Daglønnen udgjorde henholdsvis over 2 s. 6 d., over 2 s. indtil 2 s. 6 d., over 1 s. 6 d. til 2 s. og ikke over 1 s. 6 d. I Loven er imidlertid over 21 Aar gamle Personer, som ikke faar Kost og Bolig hos Arbejdsgiverne, og hvis Dagløn er under 2 sh., ganske fritagne for Bidragspligt. Midlerne til deres Forsikring tilvejebringes udelukkende af Staten og Arbejdsgiverne.

Ved denne Bestemmelse er der lagt en Kile under Tvangstorsikringen, som maaske en Gang kan vælte den hele Forsikringsbygning, saafremt der bliver drevet

*) The National Insurance Bill, A. Criticism. With a Preface by Mrs. Bernard Shaw.

tilstrækkelig stærkt paa den. Og at dette vil blive Tilfældet, synes meget sandsynligt. I »The Labour Leader«, Independent Labour Partys officielle Organ, findes den 8. December 1911 en ledende Artikel med den ildevarslende Overskrift: The insurance bill — and after, hvori det hedder, at den bidragsfri Statsforsikrings Sag er urokket, ja er blevet styrket ved Forhandlingerne i Underhuset. Som Resultat af mange Kompromiser, Indrømmelser og Aftaler er der fremkommet en Lov, der vil svigte paa mange Punkter, naar den skal føres ud i Livet. Hver Gang, Loven viser sig at være mangelfuld, vil drastiske Forbedringer være nødvendige, og disse Forbedringer maa tendere i Retning af Anerkendelse af det Princip, at der ikke bør forlanges Bidrag fra de forsikrede.

Det er da ogsaa klart nok, at det ikke vil falde vanskeligt at overbevise særdeles mange om, at Personer med en Fortjeneste af 12 sh. om Ugen ligesaa lidt som de med 9 sh. kan afse et Forsikringsbidrag, og hermed er man inde paa en Glidebane, som fører længere og længere bort fra Tvangsforsikringen, der jo desuden vil være upopulær, fordi den paafører en Mængde Mennesker et ofte ret irriterende Besvær.

De fleste Vanskeligheder beredtes Lloyd George af de forskellige Kredse, hvis Interesser berørtes af hans Forslag. Oplivende Momenter savnedes ikke, som Tilfældet altid er, naar en stærk Bevægelse gaar gennem den engelske Befolkning. En Del fine Damer, der »hellere vilde dø end slikke Forsikringsmærker«, rejste under Feltraabet: Til Værn for Dagligstuens Fredhellighed! en hæftig Agitation mod, at Tjenestetyendet blev medtaget under Forsikringen og dannede

efter engelsk Skik en Liga til Protest. Skønt det blev oplyst, at Feltraabet beroede paa en Misforstaaelse, blussede Bevægelsen dog en Tid ret hæftigt op. Men det var kun Straaild, det hele faldt hurtigt sammen paa Grund af sin iøjnefaldende Urimelighed.

Den største Vanskelighed beredte vel Forholdet til den mægtige frivillige Sygekassebevægelse, Friendly Societies. At skabe en Organisation udenfor og udenom den kunde der selvfølgelig ikke være Tale om. Og hvorledes skulde de kunne indføjes i en Tvangsforsikringsordning, uden at deres Selvstyre, først og fremmest deres Ret til at vælge og vrage mellem dem, der meldte sig til Optagelse, blev indskrænket paa en utaalelig Maade? Dette Problem har Lloyd George løst paa en saare snild Maade, men ganske vist saaledes, at han skabte et nyt Problem, hvis virkelige Løsning er blevet udskudt. Syge- og Invaliditetsforsikringens Bærere bliver »anerkendte Selskaber«, som skal opfylde visse Betingelser, men ikke er tvungne til at optage enhver tvangsforsikret, der melder sig. De Personer, som ikke kan finde Optagelse i et anerkendt Selskab eller af en eller anden Grund ikke vil slutte sig til et saadant, bliver saakaldte »Postkontor-Indskydere«. Deres og Arbejdsgivernes Bidrag bliver indbetalte paa Postkontorerne, og Staten lægger sit Tilskud til. Hver faar gennem denne »Sparetvang«, der minder om Prof. Schanz' bekendte Forslag til Afhjælpning af Nøden ved Arbejdsløshed, en Konto, hvoraf der betales ham Sygepenge og Invaliddepension, saa længe der staar noget paa hans Konto. I mange Tilfælde vil den naturligvis hurtig blive udtømt. Desuden faar han Lægebehandling og Sanatorieophold i højst et

Aar. En virkelig Forsikring af disse Personer finder altsaa ikke Sted. Man kunde næsten fristes til at sige, at man i Virkeligheden fremdeles har frivillig Syge- og Invaliditetsforsikring i England. Thi det er stadig overladt til enhvers frie Valg, om han vil forsikres eller ej, hvorimod han ganske vist ikke kan undgaa at betale sin »Kopskat«. Det er klart, at Postkontorindskydernes Skare, om hvis Størrelse man kun kan have en højst usikker Formodning, for største Delen vil komme til at bestaa af mere eller mindre havarerede Eksistenser og af de allerfattigste, og det kan med Rette bebrejdes Forsikringsloven, at der ikke skaffes disse en saa god Forsorg som de heldigere stillede, der slutter sig til de anerkendte Selskaber. Ordningen er da ogsaa kun foreløbig, idet Loven skal revideres paa dette Punkt inden 1915. Det er da muligt, at man vil komme til den Erkendelse, at disse ulykkelige trænger til en langt mere omfattende Omsorg fra det offentliges Side, end en Forsikringslov kan byde.

Da de ret betydelige og langvarige Byrder, som Syge- og Invaliditetsforsikringen lægger paa de anerkendte Selskaber, nødvendigvis maatte bæres af brede Skuldre, var det i det oprindelige Forslag foreskrevet, at et anerkendt Selskab mindst skulde have 10000 Medlemmer. Dette vakte en stærk Bevægelse blandt Friendly Societies, hvoraf mange saa sig true i deres Eksistens. Man har aabenbart gjort sig store Anstrængelser i Underhuset for at stille dem tilfreds. For det første blev Medlemsgrænsen nedsat til 5000. Men dernæst kan Selskaber med mindre end 5000 Medlemmer faa Anerkendelse, naar de slutter sig sammen med andre om at bære Risikoen i Fællesskab. De smaa

lokale Storheder behøver altsaa ikke at miste de Poster, som deres Medborgeres Tillid har skænket dem.

Ogsaa i Fagforeningernes indre Liv vil Loven gribe stærkt ind. Dette gælder naturligvis i første Række med Hensyn til Arbejdsløshedsforsikringen, som staar i den nøjeste organiske Sammenhæng med Fagforeningsbevægelsen. Men ejendommeligt nok har Ordningen af Arbejdsløshedsforsikringen ikke voldt nær saa megen Strid og Diskussion som Syge- og Invaliditetsforsikringen, uagtet den tvungne Arbejdsløshedsforsikring i Virkeligheden er et Eksperiment uden Forbillede — som saadant kan man ikke betragte det iøvrigt mislykkede Forsøg i St. Gallen —, medens man havde Tysklands Erfaringer at holde sig til med Hensyn til den tvungne Forsikring mod Sygdom og Invaliditet. Ved Udarbejdelsen af Arbejdsløshedsforslaget har man imidlertid taget meget Hensyn til Fagforeningernes Ønsker, og Stemningen i England var det overhovedet gunstigt, fordi man, som tidligere omtalt, føler sit Ansvar overfor de arbejdsløse ret stærkt.

For at knytte sine Medlemmer varigt og fast til sig har mange engelske Fagforeninger givet dem Adgang til Sygeforsikring o. lign. Ogsaa for Fagforeningerne opstod da det Spørgsmaal, om de skulde søge at blive anerkendte Selskaber, der kunde overtage den tvungne Syge- og Invaliditetsforsikring. I »Labour Leader« for den 20. Oktober 1911 advarer en Indsender indstændig Fagforeningerne mod »at bide paa Krogen«. Fagforeningerne er Kamporganisationer, men hverken Sygekasser eller Regerings-Departementer.

Men det forlanges af de anerkendte Selskaber, at de skal optræde som et Slags Politi overfor deres Medlemmer. Lederne vil faa Opgaver, som bortvender deres Opmærksomhed fra deres egentlige Bestilling. Fagforeningerne vil faa de »daarlige Liv«, fordi de ikke som andre Selskaber kan vrage mellem dem, der vil forsikres. En Del af Fagforeningernes Pengemidler vil blive beslaglagt som Depositum og unddraget Krigskassen. Kort sagt, Anerkendelsen vil trække Fagforeningernes Tænder ud. Og selv om mange Mennesker ikke kan lide Fagforeningernes Tænder, er dette dog ingen Grund for Fagforeningerne til frivilligt at gaa ind i Tandlægens Konsultationsværelse.

I det følgende Nummer udtaler imidlertid en anden Indsender, at det simpelthen vilde betyde Selvmord, om Fagforeningerne ikke søgte Anerkendelse. Medlemmerne vilde vende dem Ryggen. Og hvorfor ikke benytte Fagforeningerne som et Led i Maskineriet? Insolvente kan de ikke blive efter Lovens Bestemmelser, og det er kun af det gode, at Loven hindrer Fagforeningerne i at benytte Midler til Strikeunderstøttelse, som er indbetalte med et helt andet Formaals for Øje. Samtidig bringer Bladet et Svar fra Lloyd George paa en Forespørgsel fra Fagforeningerne, hvori han meddeler, at de ikke skal stille noget Depositum, at Embedsmændene ikke har Ret til nogen Indblanding i Fagforeningernes almindelige Forretningsførelse, men kun skal føre Tilsyn med Fondenes Sikkerhed og Revision og med, at Medlemmerne ikke bliver forurettede. Endelig oplyser han, at smaa Foreninger, der slutter sig sammen med andre for at opnaa Anerkendelse, vil faa fuld Kontrol over Udbetalingen af Under-

støttelser. Den 21. December 1911 holdt »General Federation of Trade Unions« en Konference, hvor det blev besluttet at danne en særlig Afdeling af Føderationen, som skulde søge Anerkendelse til at overtage Syge- og Invaliditetsforsikringen. Over 50 Foreninger lovede at slutte sig til det anerkendte Selskab.

Paa Mødet i Birmingham kom Lloyd George med nogle spøgefulde Udtalelser om Forholdet til Lægerne. Han har imidlertid sikkert nok vidst, hvor store Vanskeligheder der kunde true fra den Kant. Overalt hvor den sociale Sygeforsikring — det være sig frivillig eller tvungen — har naaet en betydelig Udvikling, er den samme Spænding mellem Sygekasserne og Lægerne opstaaet. Lægerne har besværet sig over, at adskillige gennem Sygekasserne skaffer sig Lægehjælp paa langt billigere Vilkaar, end de efter deres Indtægtsforhold og deres sociale Stilling med Rimelighed kan gøre Fordring paa, og at Sygekassebevægelsen derfor skader Lægerne i deres Erhverv. Paa den anden Side gør man fra Sygekassernes Side opmærksom paa, at Kasserne garanterer Lægerne en sikker Ydelse for Behandling af talrige Fattigfolk, som ellers vilde være ude af Stand til at give noget Vederlag. At Modsætningerne mellem Sygekasserne og Lægerne undertiden kan udarte til rene Lønkampe, er et sørgeligt Fænomen, ogsaa af den Grund, at Befolkningens Tillidsforhold til Lægerne kan lide derunder. En relativt velstillet Samfundsklasses sociale Anseelse afhænger i høj Grad af, om den er villig til at udføre sin Funktion uden altid at have sine økonomiske Interesser for Øje*).

*) Se de udmærkede Bemærkninger herom i Ruskins: *Unto this last Essay I: The roots of honour.*

Lægerne førte en hæftig Kampagne mod Lovfor-
slaget, fordi det vilde begrænse deres Indtægter, gøre
dem afhængige af Organisationerne og saa godt som
udelukke dem fra Deltagelse i Lovens Gennemførelse.
I sin endelige Form indeholder Loven en Række Ind-
rømmelser til Lægernes Fordringer. Frivillig Forsikring
er kun tilladt til en vis Indtægtsgrænse, og tvangs-
forsikrede, hvis Indtægt overskrider et vist Maal, kan
ikke gøre Krav paa at blive behandlere af Lægerne
efter Kassernes Takster. Men dernæst vandt Lægerne
en Sejr af stor principiel Betydning, idet de fik 'gen-
nemført det fri Lægevalg. De forsikrede kan vælge,
hvilken Læge de vil behandles af, for saa vidt ved-
kommende Læge findes paa en Liste, som enhver
Læge, mod hvis Dygtighed der ikke er noget at ind-
vende, kan fordre sig optaget paa.*) Naar man
ved, med hvilken Haardnakkethed Sygekasserne over-
alt i Verden sætter sig imod Indførelse af frit Læge-
valg, vil man kunne vurdere Betydningen af, hvad de
engelske Læger her har naaet.

Om nu disse Indrømmelser har givet Lægerne
Blod paa Tanden, eller om de virkelig ikke kan anses
for tilstrækkelige, skal ikke forsøges afgjort her. Men

*) S. & B. Webb er i god Overensstemmelse med deres alminde-
lige Synspunkt Modstandere af det fri Lægevalg. Den syge er
sjældent i Stand til at vælge den Læge eller benytte den Be-
handling, som hurtigst og mest virkningsfuldt skaffer ham Hel-
bredelse. Han vil foretrække den Læge, som er mest føjelig
til at give Attester, mest imødekommende med kun at fore-
skrive, hvad Patienten ønsker, mindst kritisk overfor hans svage
Sider og mest overbærende, naar han vil trække Helbredelsen
i Langdrag. De henviser til, at Erfaringen lærer, at det fri
Lægevalg forøger Sygeligheden og Udgifterne til Dagpenge.
Prevention of Destitution. S. 187—88.

vist er det, at Lægerne ikke har følt sig tilfredsstillende. I December 1911 erklærede 20149 af 29567 Læger, at de ikke kunde slaa sig til Taals med, hvad der er opnaaet. En Fare for en Boykottning af Loven fra Lægernes Side synes virkelig at være til Stede. Man maa for alle Parter Skyld haabe, at der ikke vil blive gjort Alvor deraf.

IV.

Lloyd Georges Forslag blev Lov den 16. December 1911. En Realitetsbehandling blev det kun underkastet i Underhuset, men denne var til Gengæld særdeles indgaaende, skønt der blev gjort rigelig Brug af det moderne parlamentariske Maskineri (Guillotine) for at fremme Behandlingen. I talrige Enkeltheder saa Forslaget helt anderledes ud, da det blev Lov, end da det blev indbragt i Underhuset. Det blev der vedtaget med 324 Stemmer mod 21. Blandt disse sidste befandt sig 6 Medlemmer af Arbejderpartiet, som begrundede deres Afstemning i et Manifest*).

National Insurance Act 1911 (16. December) bestaar af 115 Paragrafer og 9 »schedules«. Den falder i tre Dele, hvoraf den første (§§ 1—83) omhandler Syge- og Invaliditetsforsikringen, den anden (§§ 84—

*) Følgende Kraftsteder vil vise Tendensen i dette Aktstykke, som bl. a. er underskrevet af Philip Snowden, Keir Hardie og Lansbury: »Arbejdernes Fattigdom kan ikke afskaffes ved at beskatte deres Fattigdom«. »At tvinge Arbejdsgiverne til at betale i Forhold til det Antal Arbejdere, de beskæftiger, i Stedet for i Forhold til den Profit, de tjener, vil bevirke en forøget Byrde paa Arbejderne«. Manifestet er i det hele tydelig paavirket af Webbske Ideer.

107) Arbejdsløshedsforsikringen og den tredje (§§ 108—115) nogle almindelige Bestemmelser.

Tvangsforsikrede mod Sygdom og Invaliditet er principielt alle, der staar i en Arbejdsgivers Tjeneste, fra 16 til 70 Aars Alderen, herunder ogsaa Hjemmearbejdere. Undtagelserne er ikke talrige og angaar mest Personer, der er sikrede paa anden Maade; desuden Agenter, der arbejder for mere end en Arbejdsgiver og lønnes med Provision, Personer, der ikke er Kropsarbejdere og lønnes med mere end 160 £ om Aaret (Indkomstskattegrænsen), Personer, der beskæftiges ved tilfældigt Arbejde, som ikke vedrører Arbejdsgivernes Forretning (altsaa Vaskerkoner, Syersker o. lign.) osv. Frivillig Forsikring kan tegnes af alle ikke forsikringspligtige Personer, der hovedsagelig maa leve af deres Arbejdsfortjeneste, naar deres Indtægter ikke overstiger 160 £ aarlig, samt af Personer, der har været tvangsforsikrede i 5 Aar eller derover. Det er altsaa den lavere Middelstand, som der her gives en fordelagtig Adgang til at sikre sig mod Sygdom og Invaliditet.

Forsikringsbidragenes Størrelse og deres Fordeling mellem de forsikrede, Arbejdsgiverne og Staten vil fremgaa af følgende Oversigt, hvor Tallene angiver det ugentlige Bidrag i Pence (1 Penny = $7\frac{1}{2}$ Øre): (Se omstaaende Tabel).

Det normale er altsaa, at en mandlig Arbejder betaler 4 d. (30 Øre) om Ugen, hvilket gav Anledning til, at man i Agitationen til Fordel for Lovforslaget anførte, at det vilde give Arbejderne 9 d. for 4 d. Dette er naturligvis i og for sig meningsløst, da de forsikrede jo har betalt deres Del af Statstilskudet;

Løn	Mænd				Kvinder			
	Arbejder	Arbejdsgiver	Stat	Ialt	Arbejder	Arbejdsgiver	Stat	Ialt
Over 15 sh. ugentlig	4	3	2	9	3	3	2	8
Personer under 21 Aar uden Hensyn til Lønnens Størrelse	4	3	2	9	3	3	2	8
Personer over 21 Aar, som ikke faar Kost og Bolig hos Arbejdsgiveren, og hvis Dagløn er over 2 sh. men under 2 sh. 6 d.	3	4	2	9	3	3	2	8
Do.: Dagløn over 1 sh. 6 d. men under 2 sh.	1	5	3	9	1	4	3	8
Do.: Dagløn ikke over 1 sh. 6 d.	»	6	3	9	»	5	3	8

men denne Omstændighed forringer selvfølgelig ikke Sætningens agitatoriske Værdi.

Det vil ses, at det samlede Bidrag er det samme henholdsvis for Mænd og Kvinder, men at dets Fordeling er forskellig efter Lønforholdene. De daarligst lønnede Arbejdere betaler overhovedet intet Bidrag, og først ved en Dagløn af 2 sh. 6 d. indtræder den fulde Bidragspligt. Til Gengæld maa Arbejdsgiverne betale et højere Bidrag, jo daarligere de lønner, ligesom Staten ogsaa forhøjer sit Tilskud til de lavest lønnede. Oppebærer den forsikrede ingen Pengeløn, skal Arbejdsgiveren ogsaa betale hans Bidrag. — De frivilligt forsikrede maa selvfølgelig ogsaa betale Arbejdsgiverbidraget, men høster Fordel af Statsbidraget. Kun naar de er under 45 Aar og indmelder sig inden et halvt Aar efter Lovens Ikrafttræden, slipper de med

det i Loven fastsatte Bidrag, ellers maa de betale mere.

Udredelsen af Bidragene, der ophører ved 70 Aars Alderen, foregaar efter tysk Mønster. Det er Arbejdsgiverne, der skal sørge for Indbetalingen, og for saa vidt Arbejderen skal betale noget Bidrag, er Arbejdsgiveren berettiget til at fradrage det i hans Løn. Arbejdsgiverne køber paa Postkontorerne Mærker, som opklæbes eller anbringes paa de forsikredes Kort eller i deres Bøger. Disse Bøger eller Kort er den forsikredes Bevis for, at Bidragene er erlagte.

For Irland er fastsat andre (lavere) Bidragssatser.

Ydelserne bestaar i fri Læge og Medicin, fri Behandling i Tuberkulosesanatorier og andre Institutioner til Behandling af særlige Sygdomme, som udpeges af Indenrigsministeriet med Finansministeriets Billigelse (saasom Kræft), fra den 4de Sygedag Dagpenge, 10 sh. for Mænd, 7 sh. 6 d. for Kvinder i indtil 26 Uger. Vedbliver Sygdommen eller Uarbejdsdygtigheden, efter at Dagpengene er ophørte, ydes der 5 sh. om Ugen baade til Kvinder og Mænd, saa længe vedkommende er ude af Stand til at arbejde paa Grund af Sygdommen eller Uarbejdsdygtigheden (Invalidrente)*). Endelig ydes en Barselunderstøttelse paa 30 sh. til forsikrede Kvinder, enten de er gifte eller ugifte, samt til ikke forsikrede Kvinder, der er gifte med forsikrede Mænd.

*) Ved Invaliditet synes Loven at forstaa fuldstændigt Tab af Erhvervsevne — ikke som den tyske Invaliditetslov Mangel paa Evne til at fortjene en Trediedel af den sædvanlige Arbejdsløn. Det er klart nok, at dette vil give Anledning til megen Utilfredshed blandt Krøblinge og lign. delvis uarbejdsdygtige.

Retten til Dagpenge og Invaliderende bortfalder ved 70 Aars Alderen. Saa træder nemlig Alderdomspensionsloven til. Derimod vedbliver Retten til Læge og Medicin samt Sanatorieophold. Ret til Lægehjælp indtræder først 6 Maaneder efter Lovens Ikrafttræden, til Dagpenge, naar 26 Ugers Bidrag er ydet og 26 Uger gaaet efter Indtrædelse i Forsikringen, til Invaliderende, naar 104 Ugebidrag er ydet og til Barselhjælp, naar 26 — i Tilfælde af frivillig Forsikring 52 — Ugebidrag er ydet.

Ugifte Personer under 21 Aar, der ikke har Slægtninge, som er helt eller delvis økonomisk afhængige af dem, faar, hvis de er Mænd, kun 6 sh. om Ugen i Sygepenge i de første 13 Uger og 5 sh. om Ugen i de følgende 13 Uger. Er de Kvinder, bliver Sygepengene henholdsvis 5 og 4 sh., og deres Invalidere- rente udgør kun 4 sh. om Ugen. Reduktion af Sygepengene finder ligeledes Sted for Personer over 50 Aar, som bliver forsikrede inden et Aar efter Lovens Ikrafttræden, uden at der er betalt mindst 500 Ugebidrag for dem; samt for Personer, der efter Aarets Udløb er over 17 Aar gamle, dog saaledes at der ikke ydes disse sidste under 5 sh. om Ugen.

Staar en tvangsforsikret Person i Restance for Bidrag for et Tidsrum af under 13 Uger i Gennemsnit aarlig, siden hans Indtræden i Forsikringen, reduceres hans Sygepenge indtil 5 sh. om Ugen. Er Restancetiden over 13 Uger, men under 26 Uger, bortfalder Kravet paa Sygepenge, men først naar den er over 26 Uger, bortfalder ethvert Krav. Som Restancetid regnes ikke det Tidsrum, da en forsikret modtager Syge- eller Invaliditetsunderstøttelse, samt for Kvinder,

der har Ret til Barselhjælp, 2 Uger før og 4 Uger efter Fødselen. Endelig kan de anerkendte Selskaber indenfor visse Grænser undlade at anse den Tid, hvor et Medlem er arbejdsløs, som Restancetid.

Saa længe en forsikret opholder sig paa et Sygehus, Sanatorium ell. lign., udbetales hans Sygepenge til hans paarørende.

Som en Indrømmelse til Lægerne er der fastsat en Indskrænkning i de forsikredes ubetingede Ret til Læge og Medicin, idet det kan bestemmes, at Personer, hvis Indtægter overskrider en vis Grænse, selv maa sørge for Læge og Medicin. De faar da udbetalt, hvad deres Behandling vilde koste, saafremt de fik fri Læge og Medicin, og maa saa selv betale Lægen det overskydende. Det anses dog for tvivlsomt, om der vil blive gjort Brug af denne Bestemmelse*).

Sanatoriebehandling kan efter Forsikringskomiteernes Bestemmelse udstrækkes til den forsikredes Slægtninge (Hustru og Børn), selv om de ikke er forsikrede**). Til Opførelse af Sanatorier bevilges 1 $\frac{1}{2}$ Mill. £. Til deres Drift tages 1 sh. 3 d. aarlig for hver

*) Jfr. Fr. Glaser: Die britische Kranken-, Invalide- und Arbeitslosenversicherung i Soziale Praxis XXI Sp. 389.

**) I denne Forbindelse kan det nævnes, at det er blevet indvendt mod Loven, at den ikke virker tilstrækkeligt forebyggende, fordi den ikke — som f. Eks. den danske Sygekasselov — sikrer Børn Sygebehandling. Under Lovens Behandling erklærede imidlertid Lloyd George, at det var hans Ønske at understøtte de Skolemyndigheder, som vilde lade Skolebørn underkaste Lægebehandling og paa denne Maade udvide Skolelægenes Virksomhed. Ved Samarbejde med Forsikringsemdsmændene vil Skolemyndighederne saaledes kunne supplere Loven. Jfr. Percy Alden i Annalen für soziale Politik und Gesetzgebung I S. 550.

forsikret Person af Forsikringsfonden. Desuden ydes et Statstilskud af 1 d. for hver Person.

Hvad Forholdet til Lægerne angaar, bestemmer Loven, at enhver Forsikringskomité skal træffe Overenskomst med kvalificerede Læger i Henhold til Forskrifter, som gives af Centraladministrationen. Komiteen skal udarbejde og offentliggøre Lister over de Læger, som er villige til at behandle forsikrede Personer. Paa denne kan enhver kvalificeret Læge fordrer sig optaget. Enhver forsikret kan blandt de paa Listen opførte Læger vælge den, han ønsker at blive behandlet af, forudsat at vedkommende Læge gaar ind derpaa. Det skal nærmere fastsættes, for hvor lang en Periode dette Valg gælder. De forsikrede, som ikke har valgt nogen Læge, eller er blevne vragede af den, de har valgt, fordeles blandt de paa Listen opførte Læger, saa vidt muligt efter Aftale med disse.

Forsikringens Bærere bliver de anerkendte Selskaber. Flertallet af disse vil utvivlsomt de før Loven eksisterende Sygekasser (Friendly Societies) blive. Men Forsikringen kan ogsaa overtages af Fagforeninger, private Forsikringsselskaber, Arbejdsgivere o. s. v. Selskaberne skal imidlertid opfylde visse Betingelser. Selskabet eller den Afdeling af det, som giver sig af med den tvungne Forsikring, maa ikke drives i Erhvervsøjemed. De forsikrede Medlemmer skal have absolut Kontrol med Selskabets Forretningsførelse og Ret til at vælge og fjerne Bestyrelsen, Æresmedlemmer maa ikke stemme i alle Spørgsmaal, som vedrører Tvangsforsikringen. Er Selskabet oprettet af en Arbejdsgiver, maa denne ikke repræsenteres ved mere end en Fjerdedel af Bestyrelsen. Valget af Bestyrelse skal ske

ved hemmelig Afstemning, og det maa ikke gøres til Betingelse for Antagelse til Beskæftigelse hos Arbejdsgiverne, at vedkommende Arbejder skal indmelde sig i Selskabet.

Et anerkendt Selskab er berettiget til at afvise enhver, der søger Optagelse i det, blot med den Undtagelse, at ingen kan afvises alene paa Grund af sin Alder. For at de anerkendte Selskaber ikke skal lide Tab ved at antage gamle Folk paa de i Loven foreskrevne Betingelser, godskrives der deres Reservefond et Beløb, der holder dem skadesløse.

Anerkendte Selskaber, som ved den forsikrings-tekniske Undersøgelse viser sig at have mindre end 5000 Medlemmer, bliver forenede med andre Selskaber i det samme Distrikt med Hensyn til den Del af deres Økonomi, som vedrører Gennemførelsen af Loven. De kan ogsaa frivilligt danne en Fællesforening med en central Finanskomite, forudsat at det samlede Medlemsantal er højere end 5000, og at de underkaster sig de foreskrevne Vilkaar med Hensyn til Fordelingen af Risikoen.

De anerkendte Selskaber maa aflægge Regnskab paa foreskrevne Maade, underkaste sig Revision af Revisorer, der udnævnes af Finansministeriet, samt hvert tredje Aar en forsikringsteknisk Undersøgelse. Viser der sig Overskud, kan dette anvendes til at yde Medlemmerne større Fordele end de sædvanlige. Viser der sig at være Underskud, skal Ballance tilvejebringes i Løbet af tre Aar enten ved Forøgelse af Bidragene eller ved Forringelse af Ydelserne.

Indtil den 1. Januar 1915 gælder følgende Regler for dem, der ikke er Medlemmer af anerkendte

Selskaber. De Bidrag, der ydes af eller for dem, opføres i en særlig Fond, der kaldes Postkontor-Fonden. De har kun Krav paa Understøttelse for saa vidt deres eget og Arbejdsgiverbidraget samt Statstilskudet strækker til, efter at deres Andel i Udgifterne til Administration, Lægehjælp og Sanatorium er fradraget. Dog ydes Lægehjælp og Sanatorieophold til Udgangen af det løbende Aar, og Forsikringskomiteen kan, hvis den har Midler dertil og finder det rimeligt, tillade vedkommende Postkontor-Indskyder at nyde denne Hjælp ogsaa for længere Tid. Dør en Postkontor-Indskyder, faar hans Arvinger fire Syvendedele (hvis vedkommende er en Kvinde, Halvdelen) af hans Tilgodehavende udbetalt. —

Alle Bidragene og Statstilskudet, som ikke indgaar i Postkontorfonden, indbetales til en fælles Fond, The National Health Insurance Fund, Forsikringens Clearing-House, som administreres af de af Regeringen udnævnte Embedsmænd (Insurance Commissioners). Af denne Fond udbetales de Beløb, som de anerkendte Selskaber og Forsikringskomiteerne behøver til de lovbestemte Ydelser og disses Administration. Da »Loven vil gøre os alle 16 Aar gamle, forsikringsmæssigt set«, krediteres der de anerkendte Selskaber den Sum, som vil være nødvendig til at dække det Tab, som opstaar ved, at Selskaberne optager Medlemmer, der er mere end 16 Aar gamle. Til Afskrivning af denne Kredit tilbageholder Insurance Commissioners $1\frac{5}{9}$ d. af Mændenes og $1\frac{1}{2}$ d. af Kvindernes Ugebidrag.

Insurance Commissioners udnævnes af Finansministeriet og har et Hovedkontor i London med Filialer, hvor det findes nødvendigt. De ansætter Embeds-

mænd, Inspektører osv. De udnævner endvidere et Raad, bestaaende af Repræsentanter for Arbejdsgiverforeninger, anerkendte Selskaber, af Læger og andre Personer, deriblandt mindst to Kvinder. Raadets Op-gave er at yde Commissioners Bistand ved Lovens Gennemførelse. Der vælges særlige Kollegier af Com-missioners for Skotland, Irland og Wales, hvert med sit særlige Fond.

Særlig Interesse knytter der sig til de saakaldte Forsikringskomiteer (Insurance Committees), hvor-af der oprettes en i hvert Grevskab (62) og hver større By (75). De bestaar af mindst 40 og højst 80 Medlemmer, hvoraf $\frac{3}{5}$ skal være Repræsentanter for de forsikrede (Postkontorindskydere), $\frac{1}{5}$ vælges af Kommunalraadet, to vælges af Lægeforeninger, et til tre efter Komiteens Størrelse skal være Læger, valgte af Kommunalraadet, medens Resten vælges af Insurance Commissioners. Det er disse Komiteer, der ad-ministrerer Lægehjælp og Sanatoriebehand-ling, medens de anerkendte Selskaber administrerer Sygepenge, Invaliderente og Barselhjælp. For Post-kontor-Indskydernes Vedkommende administreres disse sidste Ydelser dog ogsaa af Komiteerne.

Loven har altsaa truffet den højst ejendommelige og interessante Ordning, at Administrationen af Læge-behandlingen ganske unddrages de anerkendte Selskaber og henlægges under den nye offentlige Myndighed, i hvil-ken de forsikrede er født Flertal, og som vil komme til at udgive en Sum af 54 Mill. Kr. aarlig. Forsikringskomi-teeerne søger at opnaa en Overenskomst med Selskaberne i Distriktet om, hvor meget disse skal betale Komiteerne for hver forsikret Person for Lægebehandling. Opnaas

Overenskomst ikke, fastsættes Beløbet af Commissioners og betales direkte til Komiteen. Skulde den Sum, som staar til Komiteens Raadighed, ikke slaa til, betales Deficit af Finansministeriet og Grevskaabsraadet, hver med Halvdelen — formentlig efter en forudgaaende kritisk Undersøgelse. Fordelen for de anerkendte Selskaber er indlysende: de ved, hvad de har at give ud til Lægebehandling og er altsaa ikke udsatte for ubehagelige Overraskelser paa dette Omraade. De anerkendte Selskaber betaler Komiteernes Administrationsudgifter med 1 d. pr. Medlem aarlig.

Et betydningsfuldt og udstrakt Virkefelt er der givet Forsikringskomiteerne gennem Lovens Bestemmelser om, hvad der skal foretages for at forbedre de hygiejniske Tilstande, hvorunder Befolkningen lever. Paa Insurance Commissioners Forlangende skal de foretage Undersøgelser angaaende de forsikredes Sundhedstilstand, meddele statistiske Oplysninger og fremkomme med Forslag til Forbedring af Forholdene. De skal foranstalte Foredrag og offentliggøre Skrifter angaaende Sundhedsforhold og kan i den Anledning træffe Aftaler med Skolemyndigheder, Universiteter og andre Institutioner.

Dersom en Forsikringskomité (eller Insurance Commissioners eller et anerkendt Selskab) mener, at en usædvanlig stor Sygelighed blandt forsikrede Personer kan henføres til de Forhold, hvorunder de arbejder, til daarlige Boligforhold, for ringe eller daarlig Vandforsyning, Forsømmelse med Hensyn til Overholdelse af Fabriklovgivning, Sundhedslovgivning osv., kan den stille Krav til den, der menes at have Skylden, hvad enten det er en Privatmand eller en offentlig Myndighed, om

at udrede den ekstra Udgift, som er forvoldt den ved Forsømmelsen. Opnaas der ikke en Overenskomst med den paagældende, kan Komiteen anmode Regeringen om at lade foretage en Undersøgelse ved en kompetent Person. Kommer denne Undersøger til det Resultat, at Sygeligheden i et Tidsrum af ikke mindre end tre Aar forud for Undersøgelsen — hvis der har været epidemisk, endemisk eller smitsom Sygdom, i en hvilken som helst kortere Periode — har været mere end 10 % højere, end man kunde vente, kan han paalægge de skyldige at udrede den ekstra Udgift, som er paaført Selskaberne. Med High Courts Tilladelse kan Undersøgerens Afgørelse eksekveres paa samme Maade som en Dom. —

I Slutningsbestemmelserne fastsættes det, at Spørgsmaal angaaende Forsikringspligt og Bidragspligtens Størrelse afgøres af Insurance Commissioners, dog at Spørgsmaalene under visse Forhold kan indbringes for Domstolene. Endvidere gives Bestemmelser om Afgørelse af Stridigheder mellem Selskaberne og deres Afdelinger samt mellem de forsikrede og Selskaberne eller Forsikringskomiteerne; Afgørelsen træffes som Regel af Insurance Commissioners eller af Voldgiftsmænd, der er udnævnte af dem.

Endnu skal nævnes en interessant socialpolitisk Bestemmelse, hvorefter Udpantning, Eksekution eller Udsættelse ikke kan foretages hos en forsikret Person, der modtager Sygeunderstøttelse, saafremt hans Læge attesterer, at de omtalte Forretninger ikke kan foretages uden Fare for hans Liv. Erklæringen kan dog kun gives for en Uge ad Gangen, og den kan ikke fornyes længere end til der er gaaet 3 Maaneder fra

den første Attests Udstedelse. Stiller den syge ikke Sikkerhed for Betalingen af sin Gæld, kan Forretningens Foretagelse overhovedet ikke udskydes over en Maaned. —

Den tvungne Arbejdsløshedsforsikring er kun et første prøvende Skridt. Viser det sig, at man faar fast Grund under Fødderne, er det Hensigten at gaa videre. Helt lille er Skridtet dog ikke. Man har beregnet, at Forsikringen vil omfatte omtrent $2\frac{1}{2}$ Mill. Arbejdere. Det er dem, der er beskæftigede ved Husbygning af enhver Art; Bygning af Jernbaner, Dokker, Havne, Kanaler, Dæmninger, Broer, Moler o. lign.; Skibsbygning; Maskinindustrien; Jernstøberier; Vognbygning og Savskærerier. Forsikringspligten omfatter alle Kropsarbejdere i de paagældende Industrier fra 16 Aars Alderen. Forsikringsbidragene udredes og opkræves af Arbejdsgiveren paa samme Maade som ved Sygeforsikringen. Deres Størrelse og Fordeling paa Arbejdsgivere, Arbejdere og Stat vil fremgaa af nedenstaaende Oversigt, hvor Tallene angiver Ugebidraget i Pence.

	Arbejder	Arbejdsgiver	Stat	Ialt
Beskæftiget mere end to Dage	$2\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$	$1\frac{2}{3}$	$6\frac{2}{3}$
Beskæftiget i to Dage .	2	2	$1\frac{1}{3}$	$5\frac{1}{3}$
Beskæftiget en Dag ...	1	1	$\frac{2}{3}$	$2\frac{2}{3}$
Arbejderen under 18 Aar gammel	1	1	$\frac{2}{3}$	$2\frac{2}{3}$

Det vil ses, at $37\frac{1}{2}\frac{0}{0}$ af Præmien falder paa de forsikrede, lige saa meget paa Arbejdsgiverne og $25\frac{0}{0}$

paa Staten*). I det oprindelige Forslag var der fastsat det samme Ugebidrag uden Hensyn til Beskæftigelsens Varighed, hvilket indeholdt en stærk Opfordring til Arbejdsgiverne til at beskæftige den samme Mand hele Ugen igennem. Bestemmelserne om, at der skal betales et mindre Bidrag ved kortere Beskæftigelse, er indsatte efter Arbejderpartiets Ønske. Det vil ses, at der dog fremdeles er en Fordel for Arbejdsgiverne ved stadig Beskæftigelse.

Med mindre andet foreskrives, skal den egentlige Arbejdsløshedsunderstøttelse udgøre 7 sh. Arbejdere, der er under 17 Aar gamle, faar dog ingen Understøttelse, og Arbejdere mellem 17 og 18 Aar faar kun Halvdelen af Normalydelsen.

Arbejdsløsheden regnes at begynde fra det Tidspunkt, da vedkommende stiller Krav paa Understøttelse, og denne løber da først efter en Uges Forløb. Den kan, med mindre andet bestemmes, kun ydes i 15 Uger i Løbet af en Periode paa 12 Maaneder, og der kan ikke ydes mere end en Uges Understøttelse for hver fem Bidrag, der er betalt af den arbejdsløse i Henhold til Loven. Dog kan Arbejde i en forsikringspligtig

*) Til Sammenligning skal anføres, at efter den danske Arbejdsløshedsforsikringslov af 9. April 1907 yder Staten $33\frac{1}{3}$ af Præmien; Arbejdsgiverbidrag findes ikke, men Kommunerne kan yde $\frac{1}{8} = 16\frac{2}{3}\%$. Paa Arbejderne kan der altsaa i det for dem gunstigste Tilfælde falde 50% af Præmien. Da Kommunebidraget ikke er obligatorisk, kan de i værste Fald komme til at yde $66\frac{2}{3}\%$ af Præmien. Af Arbejdsløshedsinspektorens sidste Beretning til Indenrigsministeren fremgaar det, at det frivillige Kommunitilskud har udgjort $13,5\%$. Som Følge heraf har Medlemmernes Andel af Præmien udgjort $53,2\%$, medens $46,8\%$ er betalt af Stat og Kommune. I samtlige danske anerkendte Arbejdsløshedskassers Vedtægter er det fastsat, at der om fornødent kan paalignes Medlemmerne Ekstrabidrag.

Virksomhed før Lovens Ikrafttræden regnes Arbejderne til Gode i saa Henseende.

For at opnaa Understøttelse maa den forsikrede bl. a. bevise, at han har været beskæftiget som Arbejder i en forsikringspligtig Virksomhed i mindst 26 Uger i de foregaaende fem Aar, og at han er arbejdsdygtig, men ude af Stand til at opnaa »passende Beskæftigelse«.

Spørgsmaalet om, hvad der forstaas ved »passende Beskæftigelse«, hører jo til Arbejdsløshedsforsikringens mest omstridte Problemer. I saa Henseende indeholder Loven vigtige principielle Afgørelser. En Arbejder regnes stadig for arbejdsløs i Lovens Forstand, selv om han har nægtet at modtage Arbejde, som tilbydes ham, hvor Arbejdet er stanset som Følge af en Arbejdskonflikt, eller selv om han ikke vil arbejde i det Distrikt, hvor han sidst var beskæftiget, for en lavere Løn eller paa mindre gunstige Betingelser end dem, han var vant til i sin sædvanlige Beskæftigelse i det paagældende Distrikt, eller som han vilde have opnaaet, hvis hans Beskæftigelse var bleven fortsat, samt endelig selv om han undslaar sig ved at arbejde i et andet Distrikt til en lavere Løn eller paa mindre gunstige Vilkaar end dem, der er aftalte mellem Arbejdsgiver- og Arbejderorganisationer i Distriktet, eller, hvis saadanne Aftaler ikke eksisterer, er anerkendte som passende af gode Arbejdsgivere i Distriktet.

En Arbejder, der har mistet sin Plads paa Grund af en Arbejdskonflikt i den Virksomhed, hvor han var beskæftiget, har ingen Ret til Arbejdsløshedsunderstøttelse, saa længe Konflikten varer, med mindre han under Konflikten i god Tro (d: ikke i den Hensigt at

opnaa Understøttelse) har faaet Ansættelse i en anden forsikringspligtig Virksomhed. I denne Forbindelse regnes de forskellige Dele af en samlet Virksomhed, som i og for sig kunde drives som særskilte Virksomheder, for at være selvstændige Bedrifter.

Mister en Arbejder sin Plads paa Grund af daarlig Optørrelse, eller forlader han den uden rimelig Grund, er han udelukket fra Understøttelse i 6 Uger fra det Tidspunkt, da han fratraadte Pladsen.

Krav om Understøttelse rettes til Forsikringsembedsmanden (Insurance Officer), der er knyttet til Arbejdsanvisningskontorerne. Nægter han at give Understøttelse, kan Arbejderen forlange, at Afgørelsen skal forelægges en Voldgiftsret, bestaaende af lige mange Arbejdsgivere og Arbejdere med en Formand, som vælges af Board of Trade. Vil Embedsmanden ikke rette sig efter Voldgiftsrettens Henstilling (recommendations), kan Sagen forelægges en af Kongen udnævnt Opmand, hvis Afgørelse er endelig. Vil Embedsmanden ikke selv afgøre Spørgsmaalet, kan han forelægge det for Voldgiftsretten, hvis Afgørelse da er endelig.

Alle Arbejdsgiver- og Arbejderbidrag samt Stats-tilskudet samles i en af Board of Trade styret Arbejdsløshedsfond. Heraf udbetales Understøttelserne, hvilket kan ske gennem Postkontorerne. Naar syv Aar efter Lovens Ikrafttræden er gaaede, og Board of Trade finder, at Arbejdsløshedsfonden er enten for stor eller for lille til at opfylde sine Forpligtelser, eller at Præmierne er for høje eller for lave i et vist Fag eller Dele af et saadant, kan det indenfor visse Grænser forandre Arbejdsgivernes og Arbejdernes Bidrag,

bl. a. under Hensyn til den forskellige Risiko i de forskellige Fag.

Kan Arbejdsløshedsfonden ikke opfylde sine Forpligtelser, kan Finansministeriet laane den indtil 3 Mill. £. Men Finansministeriet kan da paalægge Board of Trade at forhøje Bidragene eller nedsætte Understøttelserne indenfor visse Grænser, saa længe det findes fornødent.

Board of Trade kan ved en særlig Bestemmelse*) udvide Tvangsforsikringen til andre Fag end dem, der er opførte i Loven. De Fag, som ikke er underkastede Forsikringstvungen, er iøvrigt ikke helt uberørte af Loven, idet denne bestemmer, at Board of Trade med Finansministeriets Samtykke kan godtgøre Foreninger, som ikke har Erhvervsøjemed, og som giver Arbejdsløshedsunderstøttelse til deres Medlemmer, indtil en Sjettedel af deres Udgifter til dette Formaal, hvad enten Medlemmerne hører under Tvangsforsikringen eller ikke. Ved Tilskudets Beregning tages dog ikke større Understøttelse end 12 sh. om Ugen i Betragtning.

Medens Hovedreglen er den, at Gennemførelsen af Forsikringen sker ved Hjælp af Statens Embedsmænd og med Anvendelse af Arbejdsanvisningskontorerne, bestemmer Loven, at Fagforeninger, som yder Arbejdsløshedsunderstøttelse til deres Medlemmer, kan faa udbetalt af Arbejdsløshedsfonden en Sum, der svarer til, hvad de paagældende Medlemmer vilde have faaet udbetalt i Arbejdsløshedsunderstøttelse i Henhold til

*) Special order, en administrativ Bestemmelse, der skal forelægges Parlamentet, som kan ophæve den.

Loven. Dog kan Fagforeningen ikke faa udbetalt mere end tre Fjerdedele af, hvad den selv har ydet sine Medlemmer i Arbejdsløshedsunderstøttelse i den paagældende Periode. Hensigten med den sidste Bestemmelse er naturligvis dels at gøre Fagforeningerne økonomisk interesserede i, at Medlemmerne ikke faar uhjemlet Understøttelse, dels at opmuntre dem til at sikre deres Medlemmer en højere Understøttelse end den, der tilkommer dem efter Loven. Fagforeningerne faar den ovenfor omtalte Godtgørelse af en Sjettedel af deres Udgifter, hvortil dog ikke regnes den Sum, der udbetales dem af Arbejdsløshedsfonden. For Fagforeningsmedlemmerne bestaar Fordelen ved den omtalte Ordning navnlig deri, at de faar deres Arbejdsløshedsunderstøttelse udbetalt paa ét Sted, medens de ellers skulde hente 7 sh. paa Arbejdsanvisningskontoret, og den yderligere Hjælp, de havde sikret sig gennem Fagforeningen, paa dennes Kontor.

En Del af Lovens Bestemmelser har til Formaal at gøre Arbejdsforholdet mere stadigt (Decasualisation of labour). Saafremt en Arbejdsgiver inden Udløbet af en Maaned efter et Kalenderaar eller en anden Periode af 12 Maaneder paaviser overfor Board of Trade, at han har beskæftiget en Arbejder stadig i den omtalte Periode, og at der er ydet mindst 45 Ugebidrag for vedkommende Arbejder, skal han være berettiget til at faa refunderet af Arbejdsløshedsfonden saa meget, som svarer til en Trediedel af det Bidrag, han selv har betalt for den paagældende Arbejder. Naar der er fastsat 45 Ugebidrag, er det af Hensyn til, at Arbejderen kan have forsømt paa Grund af Sygdom ell. lign. Hvis en Arbejdsgiver i en daarlig

Forretningsperiode har nedsat Arbejdstiden for sine Arbejdere i Stedet for at afskedige nogle eller alle, og han ikke har fradraget den Del af Bidragene, som Arbejderne skal udrede, i disses Løn, kan han efter nærmere Regler, som fastsættes af Board of Trade, faa saa vel sit eget som Arbejderbidraget tilbagebetalt af Arbejdsløshedsfonden. Til at gøre Arbejdsforholdet mere stadigt menes en Bestemmelse ogsaa at ville bidrage, hvorefter en Arbejder, der har fyldt sit 6ode Aar, og som har betalt Bidrag for mindst 500 Uger, kan faa de af ham betalte Bidrag tilbagebetalt + $2\frac{1}{2}$ % Rente, men med Fradrag af, hvad han har faaet udbetalt i Arbejdsløshedsunderstøttelse. Dør han efter det 6ode Aar, tilkommer der hans Arvinger en lignende Ret*).

I denne Forbindelse kan nævnes en ejendommelig Bestemmelse, som har et meget »Webbsk« Præg, hvorefter en Forsikringsemdsmand, der finder, at en Arbejders Mangel paa Evne til at faa og beholde Arbejde ligger i utilstrækkelig Dygtighed eller Kundskab, kan tilbyde vedkommende en passende Lejlighed til at ind-

*) Det er klart, at disse Bestemmelser — hvortil ogsaa hører den foran omtalte, hvorefter det betaler sig bedre at beskæftige een Arbejder hele Ugen igennem i Stedet for flere efter hinanden — ikke forøger Efterspørgselen efter Arbejde. Hvis de derfor virkelig gør Arbejdsforholdet mere stadigt, vil Følgen blive, at en Del Arbejdere, som tidligere fik Arbejde nu og da, saa godt som helt vil blive udelukkede derfra. Den »Halvbeskæftigelse«, som nu til Dels tilslører Arbejdsløshedens fulde Udstrækning, vil bortfalde. Hvad skal der da gøres for at skaffe dem, som hele Arbejdsløshedens Byrde væltes over paa, noget at bestille? Dette mener B. og S. Webb kan naas ved Forkortelse af Arbejdstiden for Arbejdere ved Jernbane, Sporveje og Omnibuser, for unge Mennesker i Uddannelsesstiden, samt ved at fritage Enker med Børn for at gaa paa Arbejde.

hente det forsømte paa Arbejdsløshedsfondens Bekostning. Vægrer Arbejderen sig herved, eller viser han sig uforbøderlig, tages dette i Betragtning ved Afgørelsen af, hvad der er »passende Beskæftigelse« for ham.

Naar Arbejdsanvisningskontorerne benyttes til Lovens Gennemførelse, er det naturligvis, fordi disses Opgave netop er at skaffe arbejdsløse Arbejde. Det er derfor af stor Betydning, at Arbejdsgiverne saa vidt muligt benytter sig af disse Kontorer. For at opmuntre hertil bestemmer Loven, at en Arbejdsgiver kan træffe en Overenskomst med et Arbejdsanvisningskontor, hvorefter dette overtager alle de ham efter Loven paahvilende Pligter (Klæbning af Forsikringsmærker osv.). I saa Fald regnes flere paa hinanden følgende Arbejdsperioder af den samme eller flere Arbejdere, naar disse er antagne gennem Arbejdsanvisningskontoret af Arbejdsgiveren, for en enkelt Arbejdsperiode, i hvilken en Arbejder har arbejdet. Har Arbejdsgiveren i Løbet af en Uge antaget først en Mand i 3 Dage og derefter atter en i 3 Dage, skal han kun betale for en enkelt Mand, hvorimod han uden saadant »Abonnement« skulde betale for to. Omvendt slipper Arbejderne med et Ugebidrag, selv om de har arbejdet hos flere Arbejdsgivere i Ugens Løb, naar Arbejderne har faaet Arbejde gennem Anvisningskontoret, og de paagældende Arbejdsgivere er »Abonnenter«. —

Den her forsøgte Gengivelse af Lovens Bestemmelser er selvfølgelig ufuldstændig. Men selv en nøjagtig Gennemgang af Loven vil kun give et mangelfuldt Billede af, hvorledes den vil komme til at virke i Praksis. Den indeholder nemlig en overordentlig Mængde af, hvad man i det engelske parlamentariske Billedsprog

kalder »Skeletparagrafer«. Med en overordentlig Tilidsfuldhed har man overladt til Administrationen at give disse Paragrafer Kød og Blod paa. Navnlig de saakaldte »Insurance Commissioners«, der har med Gennemførelsen af Syge- og Invaliditetsforsikringen at gøre, er udrustede med en Magtfuldkommenhed, der fra et dansk Synspunkt synes ganske svimlende. Deres Myndighed er, som det er blevet sagt*), baade lovgivende (Regulativer, Tabeller osv.), judiciel (kun faa af deres Afgørelser kan indbringes for Domstolene) og administrativ. Men desto større bliver deres Ansvar. Opgaven er uhyre vanskelig, og det vil afhænge af deres Dygtighed, om Loven bliver en Fiasko eller ej**).

Til Slutning nogle Tal. Antallet af Personer, der bliver tvangsforsikrede mod Sygdom og Invaliditet, antages at blive 13,1 Mill., hvoraf 9,2 Mill. Mænd og 3,9 Mill. Kvinder. Postkontorindskyderne menes at ville blive ca. 800000, men derom kan man ikke have nogen virkelig begrundet Mening. Frivillig Forsikring

*) Thomas Smith: Everybody's Guide to the National Insurance Act. London 1912.

**) I Underhusmødet den 28. November 1911 røbede Lloyd George, hvem han agtede at udnævne, Antallet bliver 6. Formand bliver Sir Robert Morant, der har gjort sig bekendt som Pædagog. (Han har i syv Aar været Lærer for den kongelige Familie i Siam og organiseret dette Lands offentlige Undervisning, endvidere været Permanent Secretary i Board of Education). Blandt de øvrige Medlemmer kan nævnes Shackleton, der begyndte sin Karriere som Bomuldsvæver og gennem Fagforeningsbevægelsen og Parlamentet arbejdede sig op til at blive »Senior Labour Adviser to the Home Office«. Det kvindelige Medlem, Miss Mona Wilson, har gjort sig bekendt som Charles Booths, Rowntrees og fleres Medarbejder ved Undersøgelser af sociale Forhold, navnlig blandt Kvinder. Hun er Medlem af et Lønningsnævn, oprettet i Henhold til den bekendte Trade Board Act.

staar aaben for 2,19 Mill., hvoraf 1,58 Mænd og 0,54 Kvinder. Medlemmerne af de anerkendte Selskaber beregnes at ville yde 13,26 Mill. £ i 1912—13 og 23,48 Mill. £ i 1932—33. Statens Udgifter vil i 1912—13 udgøre 1,47 Mill. £, i 1932—33 6,24 Mill. £. Forsikringsydelseerne og Administrationsudgifterne beregnes at ville udgøre 5,4 Mill. £ i 1912—13 og 25,33 i 1932—33. Som Følge af, at alle Personer under 65 Aars Alderen fra Begyndelsen af skal betale Bidrag, som om de var 16 Aar gamle, paadrages der Fonden en Gæld af 66 Mill. £, altsaa over 1 Milliard Kroner. Denne Gæld skal afbetales i en Periode af 18½ Aar, ved at der tilbageholdes 1⁵/₉ d. af en Mands og 1¹/₂ d. af en Kvindes Ugebidrag. Som Følge heraf bliver det virkelige Statstilskud kun ³/₄ d. af det første Aar, hvorefter det stiger, til Gælden er afbetalt.

Følgen af denne Bestemmelse er iøvrigt den for de ældre Friendly Societies behagelige, at de Fonds, de har haft som Reserver, nu bliver frigjorte og kan anvendes til forøgede Ydelser, nedsat Kontingent osv.

Antallet af de mod Arbejdsløshed forsikrede menes at blive 2,421000. Heraf var i 1909 462288 Fagforeningsmedlemmer, hvoraf atter 350000 var sikrede mod Arbejdsløshed paa anden Maade end ved Rejseunderstøttelse. Man er gaaet ud fra en Arbejdsløshedsprocent af 8,6. svarende til 26,8 Dages Arbejdsløshed pr. Medlem pr. Aar. Den gennemsnitlige Udgift menes at ville udgøre 18 sh. 3 d. om Aaret, Indtægten 1 £, saaledes at der skulde fremkomme et Overskud paa 1 sh. 9 d. pr. Medlem om Aaret. Disse Beregninger er naturligvis højst usikre.

Lovens Ikrafttræden er fastsat til den 15. Juli 1912,

den kan imidlertid for Syge- og Invaliditetsforsikringens Vedkommende udsættes til den 1. Januar 1913, for Arbejdsløshedsforsikringens til den 1. Oktober 1912.

V.

I Forsikringsloven af 1911 træffer man som Forsikringens Bærere baade Friendly Societies og Fagforeninger, gamle Bekendte, som har vokset sig store og mægtige under den økonomiske Liberalismes Herredømme og er blevne navnkundige som nogle af dens gavnligste Frembringelser. Den berømte specifikt engelske Konservatisme har altsaa vundet en ny Sejr. Under en nogenlunde uforandret Overflade er der foregaaet en Revolutionering af Opfattelserne og Institutionernes virkelige Indhold. Engelske Arbejderes »Selvhjælpsbestræbelser« ytrer sig nu i, at der ugentlig trækkes Beløb fra deres Løn, som sammen med Arbejdsgiverbidrag og Statstilskud danner uhyre Fonds, hvoraf de understøttes til Dels ved Hjælp af et vældigt Regeringsmaskineri, som har overtaget Funktioner, de tidligere selv maatte udføre. Naturligvis er disse store Ændringer i Tilstanden Følgen af nye Opfattelser af Socialpolitikens Maal og Midler. Det er jo ikke vanskeligt blandt Englands socialpolitiske Forfattere at nævne berømte Navne, hvis Indehavere allerede i forrige Aarhundrede forberedte den ny Tid. De første praktiske Udslag af denne Bevægelse paa Socialforsikringens Omraade ligger allerede et ikke saa kort Stykke Tid tilbage. Det var i Virkeligheden Ulykkesforsikringsloven af 1897, som paalagde Arbejdsgiverne at yde Erstatning til deres tilskadekomne Arbejdere, hvil-

ket af en Kommentator til Loven betegnes som næsten latterlig ulogisk*), der indledede den ny Æra. Den ændrede Opfattelse har ikke alene givet sig Udslag paa den sociale Forsikrings Omraade. Et karakteristisk Vidnesbyrd er det saaledes, at engelske Arbejdere, som tidligere holdt paa den glidende Skala, nu stiller Krav om en lovfæstet Minimumsløn.

Selve Lovenes Eksistens vil ogsaa øve sin Virkning. Der vil vokse nye Generationer op, som vil finde de nye Institutioner og faa helt nye Begreber om social Ret og social Pligt. Det er ikke saa underligt, at engelske Forfattere med Ængstelse spørger, hvilke moralske Følger denne Lovgivning vil faa. Dette Spørgsmaals Betydning føles maaske stærkere i England end andetsteds. Webb'erne siger i »Prevention of Destitution« S. 174, at for en Statsmand er Spild af Penge til en unødvendig offentlig Foranstaltning af ringe Betydning i Sammenligning med Spild af »Karakter«.

Der er saa meget mere Grund til at skue fremad, som det er utvivlsomt, at man snart vil skiide videre paa den Vej, man er slaaet ind paa. Det er ganske interessant at sammenligne den tyske »Reichsversicherungsordnung« af 1911 med den engelske Lov af samme Aar. Den tyske Lov gør et ganske anderledes afsluttet og fast afgrænset Indtryk end den engelske. Man mærker den stærke Statsmagt, der staar bagved og er klar over, hvor langt den vil gaa**). Den engelske Lov

*) Ruegg: The Employers' Liability Act 1880 and the Workmens Compensation Acts. 1901. S. 2.

**) Det er dette, det skorter paa i Frankrig. Det fremgaar af, hvorledes det er gaaet med Gennemførelsen af den franske Nationalekonomisk Tidsskrift. L.

er derimod et Udtryk for de Stemninger, der gør sig gældende i den store Befolkning og dermed i Parlamentet. Den nævner selv Opgaver, som senere skal løses, og indeholder tydelige Spirer til en videre Udvikling. Hertil kommer, at der i det engelske Forfatningsliv ikke findes de Hæmninger for en fri Udvikling som i det tyske.

Det maa dog siges, at den engelske Forsikringslov rummer Muligheder, som kan give de bekymrede Moralister godt Haab for Fremtiden. Al frivillig Forsikring og alle frivillige sociale Bestræbelser bliver jo ingenlunde slaaede ihjel. Friendly Societies vil tilbyde deres Medlemmer Adgang til at sikre sig ud over de Minimumsbeløb, som Loven foreskriver. Netop deri, at den engelske Lov i Modsætning til den tyske, gør Ydelserne lige store for alle, ligger en Opfordring til at bygge videre for at imødekomme de forskellige Krav, som det sociale Niveau stiller. Selvstyret begrænses ikke i væsentlig Grad, men udvides ganske vist heller ikke, for saa vidt som Arbejdsløshedsforsikringen udenfor Fagforeningerne ordnes ganske bureaukratisk. Indenfor Lovens Rammer vil der ogsaa være Plads for et friskt og virksomt Initiativ. Navnlig maa

Alderdomsforsikringslov af 5. April 1910. Den 1. Januar 1912 havde kun 6,7 Millioner Personer af de 9,6 Millioner, som var forpligtede dertil, ladet sig optage paa Forsikringslisterne. Lovens Gennemførelse har stødt paa en ret udbredt Obstruktion baade af Arbejdsgivere og Arbejdere. I Stedet for at sætte sin Autoritet ind paa at faa Loven respekteret har Regeringen i Februar Maaned d. A. faaet gennemført en Lov, hvorved Alderdomsforsikringen bliver mere tillokkende for de forsikringspligtige. Aldersgrænsen er sat ned fra 65 til 60 Aar og Statstilskudet forhøjet fra 60 til 100 frcs.

her tænkes paa Forsikringskomiteerne og paa de mange Opgaver, der er anvist dem, og som de frivilligt kan tage op.

Ganske vist har en frivillig Forsikring, etisk set, store Fortrin for en tvungen, for saa vidt angaar de Befolkningslag, som overhovedet er tilgængelige for frivillig Forsikring. Men positivt skadeligt i saa Henseende kan man dog ikke sige, at en tvungen Forsikring som Regel virker. Faren herfor er langt mere nærliggende ved en ren Almisselov som den danske Hjelpekasselov. Og et Folks Samfundsmoral staar og falder jo dog ikke med Ordningen af dets Socialforsikring. I hvert Fald tør man haabe, at en Lov, der befrier store Dele af Befolkningen for Bekymringer og Nød som Følge af de Plager, der mest hemsøger den, vil »frigøre levende aandelig Energi« i disse Kredse og derved hæve det hele moralske Niveau.

Den, der har Kærlighed til England og engelsk Kultur, vil ikke tvivle om, at der er saa megen Kraft og Sundhed i det engelske Samfund, at den mægtige Krise, det for Tiden gennemgaar paa den sociale Forsikrings som paa andre Omraader, vil lede Udviklingen ind paa Baner, der vil give det menneskelige Fremskridt nye Impulser, nye Forbilleder.

Bog anmeldelser.

AXEL NIELSEN. **Den tyske Kameralvidenskabs Opstaaen i det 17. Aarhundrede.** Det Kgl. Danske Vidensk. Selsk. Skrifter. 7. Række. Historisk og filosofisk Afd. II. 2. København 1911.

Det foreliggende Arbejde er baseret paa et grundigt og første Haands Studium af Nationaløkonomiens, navnlig Merkantilismens Historie.

Medens man i den senere Tid har været tilbøjelig til at opfatte Merkantilismen som en Række praktiske Forholdsregler og Forslag indrettede efter Øjeblikkets Tarv, har det været Forfatterens Opgave at paavise, hvorledes Merkantilismen og særlig den ældste tyske Kameralisme er opstaaet ud af Tidens litterære og videnskabelige Paavirkethed af de klassiske Forfattere. Idet han viser, hvorledes Bevægelsen i den ældre Kameralisme hænger sammen med Tidens Humanisme, paapeger han tillige, i hvilken Grad den senere Kameralismes Frigørelse fra den klassiske Dogmebundethed staar i aandelig Forbindelse baade med Pietismens Reaktion mod den Stivnethed i Dogmer, hvortil Reformationsbevægelsen havde udviklet sig, og med Oplysningsfilosofien.

Ved en nøjagtig Gennemgang af den ældre tyske juridiske Litteratur om Skattevæsenet søger han at paavise, hvorledes denne er bundet ved de romerretlige Begreber og derfor i Hovedsagen staar imod det nye, der er i Færd med at arbejde sig frem i Kraft af Tidens økono-

niske Udvikling. Som Slutningsdom udtaler han, at hele denne Litteratur mangler enhver Originalitet. Fornyelsen opstaar gennem Humanismen. Ligesom Naturretten Fremkomst giver Romerretten Dødsstødet og skaber en national Retsfilosofi, bliver det den græske Statsfilosofi, som kommer til at danne det teoretiske Grundlag for den moderne Stat. Den ældre Kameralisme, som paa det politiske og statsøkonomiske Omraade afløser Romerretslærerne, bundet med andre Ord efter Forfatterens Mening teoretisk set i den aristoteliske Politik, hvis Ideer oprindeligt er kommet til Tyskland gennem Bodin. Sammenhængen mellem Naturretten og Studiet af Aristoteles' Politik hævder Forf. særlig ved Henviisning til Hugo Grotius og den Indflydelse, hans Arbejde fik i Tyskland bl. a. gennem Herman Conring. Den ledende Tanke udvikles nøjere ved Citater af de forskellige ældre Kameralisters Skrifter og ved en Paavisning af, hvorledes Aristoteles' Læresætninger danner Grundlaget for deres Reaktion mod Romerretten.

Det har altsaa været Forfatterens Hovedopgave at paavise de af ham gennemgaaede Skrifters teoretiske og litterære Paavirkethed af Humanismen og Græcisismen, særlig af Aristoteles, og at modarbejde den moderne Opfattelse af Merkantilismen som en rent praktisk — ikke teoretisk — Litteratur. Sammenhængen mellem Omslaget i den videnskabelige Opfattelse og de store Forandringer i det praktiske økonomiske Liv har ligget udenfor hans Plan. Man faar naturligvis at vide, at f. Eks. Pengeøkonomiens Fremtrængen maatte øve Indflydelse ogsaa paa Juristernes og Politikernes Opfattelse, men det økonomiske Synspunkt trænges stadig i Baggrunden for Fremstillingen af den rent litterære og teoretiske Paavirkning. Det staar næsten som en Undtagelse, naar han ved Omtalen af de spanske Senskolastikeres Skattepolitik fremhæver, at deres Realitetssind sikkert delvis var en Følge af det økonomiske Udviklingstrin, hvorpaa Spanien allerede stod.

Forsaavidt det her fremhævede kan opfattes som en Indvending, vil Forfatteren dertil kunne svare, at han netop ikke har set sin Opgave i at sammenholde Datidens Litteratur med Tidens økonomiske Vilkaar. Det har andre gjort, og de er derved i højere eller mindre Grad kommet til at overse den paagældende Litteraturs teoretiske Side. Hans Opgave har været gennem et nøjagtigt og grundigt Studium af Kameralisternes Værker at paavise den systematiske og teoretiske Baggrund for Kameralismen, dens Sammenhæng med Tidens aandelige Strømninger, og paa dette Grundlag at diskutere dens Ret til at betragtes som et videnskabeligt System. Maaske har man dog Lov til i hans fremtidige Virksomhed at ønske ham en kraftigere Kontakt med det praktiske økonomiske Liv.

Et Skrift, saa strængt videnskabeligt som dette, er naturligvis ikke almindelig Morskabslæsning. Det er dog trods sin Lærdom let læseligt, og Sproget er omhyggeligt behandlet. Den eneste Forsyndelse, jeg i denne Henseende har kunnet opdage, er at Forf. et Sted kalder Kaspar Klock for »en inkarneret romerretlig Jurist«. — For den, der vil komplettere sit almindelige Kendskab til Nationaløkonomiens historiske Udviklingsgang med Kundskab om det litterære og teoretiske Grundlag for den ældre Merkantilisme, er Bogen en uvurderlig og paalidelig Vejleder.

Emil Meyer.

POUL GÆDEKEN. **Om de atmosfæriske Forholds og særligt Lysets psykofysiologiske Betydning.** En komparativ socialstatistisk Undersøgelse. København 1911. Lehmann & Stage. (76 Sider).

Denne Afhandling har — trods Forfatterens Paastand i modsat Retning — intet med Socialstatistik at skaffe.

En bestemt Grænse er naturligvis i Almindelighed svær at trække; eksempelvis er jo Selvmord af Interesse for Socialstatistiken, dels paa Grund af deres mulige sociale Motiver, dels paa Grund af deres sociale Virkninger (Tab af Menneskeliv, uforsørgede Efterladte m. m.). Men det forekommer mig utvivlsomt, at undersøger man Forandringerne i Selvmordshyppigheden med den bestemte Hensigt, at paavise denne Bevægelses Afhængighed af de ultraviolette Straaler og deres Indflydelse paa Karnerve-systemet, saa er det Psykofysiologi eller noget andet, men ikke Socialstatistik. — Jeg mener, at det er af Betydning at trække denne Grænse, saa tidt der gøres Forsøg paa at sløffe den. Den økonomisk-sociale Statistik er endnu saa ung og nyder endnu ikke overalt saa grundmuret en Anseelse, at den har Raad til at løbe den Risiko, der er forbunden med, at Eksperimentatorer i andre Videnskaber af den ene eller den anden Grund sejler under falsk Flag.

Men selv om jeg saaledes ikke kan indrømme, at vi her har en socialstatistisk Undersøgelse for os, saa har vi jo under alle Omstændigheder et psykofysiologisk Spørgsmaal, der behandles talmæssigt, og baade af den Grund og fordi Forf. udtrykkelig har kaldt Afhandlingen »socialstatistisk«, vil der være Anledning til at gøre den til Genstand for en statistisk Bedømmelse.

Det maa da siges, at der fra et almindeligt statistisk Synspunkt set intet Resultat er naaet i denne Afhandling. Selv om man ser bort fra den, som det synes, ganske berettigede Tvivl, Dr. phil. A. Fraenckel*) har fremsat overfor Beviskraften af de Tal, Forf. har fra Buenos-Ayres, saa giver Bogens hele Talmateriale intet Grundlag til Underbyggelse — endsige Bevis — for den Paastand, at det er Lysets kemiske Straaler, der fremkalder Svingningerne i f. Eks. Fødselshyppighedens og Selvmordenes Aarskurve. Det Forf. har gjort er dette: Fra medicinske

*) Dagbladet »København« for 30. Oktober 1911.

Undersøgelser og Erfaringer henter han sin Hypotese om de ultraviolette Lysstraalers Indvirkning paa Karnerve-systemet. Denne Hypotese prøver han paa en Mængde Procenttrækker over Fordelingen efter Maaneder af allehaande legemlige og sjælelige Foreteelser. Det viser sig saa, at intet i Tallene taler imod Hypotesens Rigtighed. Men derfor kan den jo egentlig gerne være gal.

Der staar ganske vist Side 71, at »de kemisk virksomme Lysstraalers Indvirkning paa Karnerverne er sikkert paavist«, men da det dels ikke kommer som Sammenfatning af en af Forfatterens Udviklinger og da han, naar han udtrykkelig taler i eget Navn, taler meget forsigtigere, kan man maaske gaa ud fra, at det er et Referat af Resultater, andre Forfattere er komne til ad andre Veje. Det forekommer da ogsaa nærværende Anmelder givet, at en Undersøgelse som den foreliggende ikke med Udbytte lader sig foretage, af den simple Grund, at den fornødne Isolation af Aarsagerne ikke kan gennemføres. Det maa blive Arbejde for den psykofysiologiske Laborant, ikke for Statistikerne. Det er umuligt, paa Grundlag af de af Forfatteren anførte Tal at føle sig overbevist om, at det netop er de ultraviolette Lysstraaler, der gør, at f. Eks. Selvmord og Sædelighedsforbrydelser er hyppigst i Maj—Juni Maaneder, og ikke Resten af Straalerne i Sol-spektret. Eller Varmen og det blanke Solskin i Almindelighed? Nærværende Anmelder drister sig ikke til at have nogen Mening om de ultraviolette Straaler og deres Virkninger; men noget talmæssigt Bevis er her ikke ført. Statistiken maa melde: Hus forbi. — Dette er af flere Grunde beklageligt. For det første har Forf. aabenbart intet Arbejde skyet for at samle et saa alsidigt Talmateriale, som det ret specielle Undersøgelsesobjekt tillod. Den der ved lidt om, hvad der kræves af Tid og Taalmod for at tilvejebringe talmæssige Oplysninger fra alle Verdens Hjørner, saaledes som det her er gjort, kan kun føle Beundring overfor det ydede Arbejde. Lønnen burde da have været større. Men dernæst kan det jo ikke nægtes,

at det af en anden Grund er beklageligt, at denne Vej næppe lader sig befare; af den Grund nemlig, at det vilde betyde en saa uhyre Landvinding for Statistikens Arbejdsomraade, hvis man kunde komme Problemer som disse til Livs ad statistisk Vej, at det kun kunde glæde enhver, der beskæftiger sig med Statistik.

Om Forfatterens Metode maa jeg til Slutning sige et Par Ord. Den komparative Metode er vist god nok overfor to ganske ensartede lagtlagelsesrækker af ringe Udstrækning, og som let kan overses. Men den kan være farlig og er ofte lidet overbevisende. Det faar nu være. En Metode, der i et givet Tilfælde kan gøre Nytte, er en god Metode og lider intet ved, at der er andre Arter af Materiale, overfor hvilke den staar magtesløs. Har man gjort sig dette klart, bortfalder med det samme de 99 $\frac{0}{100}$ af de metodologiske Stridsspørgsmaal. Jeg skal da blot henlede Forfatterens Opmærksomhed paa, at hans Bemærkninger S. 65 om Korrelationsteorien ikke synes at være skreven under denne Bevidsthed om, at Metodens Værdi deler Skæbne med saa mange andre Værdier her i Verden ved at være relativ. Korrelations-teorien har gjort Nytte i en Række Tilfælde; at Forfatteren ikke mener at kunne bruge den, giver ham ikke Ret til at udtale sig nedsættende om den, eller til at meddele, at en Anmeldelse i Journ. Stat. Soc. Juli 1910 af Miss Eldertons Bog om Alkoholismens arvelige Følger giver »en træffende og skarp Kritik af denne Metode«. Nej, saamænd gør den ej; den giver en »træffende og skarp Kritik« af, at Metoden er anvendt paa urimelig Maade over for et ikke-egnet Materiale.

Iøvrigt er Bogen rent formelt set skrevet saaledes, at hvis man husker et Udtryk eller et Tal og vil finde det igen, maa man begynde forfra paany, da ifølge Bogens Plan (eller Mangel paa Plan) ethvert Spørgsmaal kan behandles paa et hvilket som helst Sted. Hvilket gør Tilegnelsen vanskelig, samtidig med at det fordærver Læserens gode Humør.

Einar Cohn.

Dr. K. A. GERLACH. **Dänemarks Stilling in der Weltwirtschaft**, under besonderer Berücksichtigung der Handelsbeziehungen zu Deutschland, England und Skandinavien. (Probleme der Weltwirtschaft, Schriften des Instituts für Seeverkehr und Weltwirtschaft an der Universität Kiel, herausgeg. von Prof. Dr. Bernhard Harms III). Jena 1911. (380 S.).

Dr. EMIL WIEDEMANN. **Die Entwicklung der deutsch-dänischen Handelsbeziehungen in den letzten 30 Jahren**. Braunschweig 1911. (294 S.).

De to Forfattere af disse Bøger havde den Skæbne i Sommeren 1910 at blive præsenterede for hinanden paa det Kgl. Bibliotek i København, begge beskæftigede med det samme Emne: Handelsforholdet mellem Danmark og Tyskland. De kom efter Forlydende overens om en vis Deling af Emnet, saaledes at Gerlach nærmest lægger Vægten paa Danmarks almindelige økonomiske Forhold i Nutiden, men dog navnlig beskæftiger sig med den udenrigske Omsætning, medens Wiedemann væsentligst beskæftiger sig med den tysk-danske Handel og, som han selv siger, har lagt særlig Vægt paa Spørgsmaalets historiske Side.

Hvorvidt en saadan Rift om dette Emne kun er et Udslag af en ligefrem »Emnenød«, som man maa tro eksisterer eller i al Fald snart maa fremkomme, naar man tager Tysklands enorme Produktion af økonomiske og statistiske Værker i Betragtning, herunder Doktorafhandlinger, Seminaropgaver, Vereinschriften osv., og disses mange Gange urimeligt specielle og meget »søgte« Emner, eller om den er Udtryk for nogen virkelig mere almindelig Interesse nede i Tyskland for dette specielle Emne, skal lades være uomtalt. »Verein für sozialwissenschaftliche Fortbildung's« Studierejse her til vort Land og en lignende Rejse, der har været planlagt af statsvidenskabelige Studenter fra Kiels Universitet, men ikke endnu er bleven til noget, skal dog i denne Forbindelse nævnes som Momenter, der tyder i sidste Retning. Og hvorom alting er: visse Næringsgrene i visse Egne af Tyskland, ikke saa faa Firmaer — industrielle og

merkantile — og mange Privatpersoner maa være interesserede i den tysk-danske Handelsomsætning, der dog løber op til saa store Beløb, at de virkelig betyder noget i Forhold til Tysklands hele udenrigske Omsætning og betydet ret meget i adskillige Grene deraf.

Set fra tysk Side kan disse to Bøger derfor sikkert siges at have en Opgave og at gøre den Nytte, at de dels giver en lettere tilgængelig statistisk Fremstilling af Danmarks Handel, specielt med Tyskland, end den de danske og tyske officielle statistiske Tabelværker byder paa, dels belyser den i dens historiske Udvikling, dens Forhold til Omsætningen med andre Lande og til Landets hele Økonomi, dens Betingelser og dens Udviklingsmuligheder. Begge disse Bøger giver Folk, der læser tysk og ikke læser dansk, en bedre Mulighed end de hidtil har haft til at faa Indblik i vor hele nationale Økonomi (og giver altsaa os danske Muligheden at kunne henvise Udlændinge til dem, hvilket ogsaa kan have sin praktiske Betydning). Det maa dog bemærkes, at visse særlige Institutioner og særlige Sider heraf netop i de senere Aar er bleven mere udførligt og navnlig mere originalt behandlede af andre Forfattere, saaledes det danske Landbrug af Hollmann, Pudor og Brinkmann og Fagforeningsbevægelsen af Helms: Arbejder, som Gerlach og Wiedemann iøvrigt har benyttet flittigt og støtter sig til.

For danske Læsere vil det i Almindelighed være at gaa over Bækken for at hente Vand, om man vil søge Oplysninger i disse Bøger; i enkelte Afsnit vil man finde noget her, der ikke findes i dansk Litteratur og som supplerer denne, f. Eks. hos Gerlach de enkelte tyske Pladers Handel og Skibsfart paa Danmark, eller hos Wiedemann de mange Sammenstillinger og Uddrag fra den officielle tyske Statistik. Iøvrigt har de, som naturligt er, selv øst af danske Kilder, som er let tilgængelige for enhver her, og tilbage bliver der da for danske Læsere kun Tilfredsstillelsen ved »at se sine egne Vindeverrer«, se danske Forhold omtalt og bedømt af Udlændinge.

Det er navnlig det foreliggende af Warmings Haand-bog i Danmarks Statistik, den officielle Statistik, Handelsberetningerne, Konsulatsberetninger o. l., begge Forfattere har fulgt og hentet deres Viden fra, men forøvrigt har de begge anvendt og citerer de en Mængde anden Litteratur; (om det saa er »Politiken 1910 og 1911« og »Nationaltidende 3 Kv. 1910« har de den Ære at staa i Wiedemanns Litteraturfortegnelse). Man kunde fristes til den Indvending, at de bygger for meget paa Litteratur og statistiske Tabelværker, og for lidt har set sig om og talt med praktisk interesserede Folk her og i Tyskland; deres Bøger vilde derved have vundet i Originalitet og faaet mere Præg af Førstehaandsviden.

Tager vi Bøgerne enkeltvis, er der bl. m. a. om Gerlach's at sige, at den er den anseligste af Ydre og rigeste paa Indhold. Den meddeler et ret fuldstændigt Uddrag af det meste af »Danmarks Statistik«, idet der navnlig lægges Vægt paa alt, hvad der tjener til Belysning af Landet som »Agrarstat« og »Frihandelsland«; derved bliver vi i hans Fremstilling næsten endnu mere agrariske og frihandleriske, end vi i Virkeligheden er det. Dog — det er jo ganske naturligt, at vort Landbrug og alt hvad dermed staar i Forbindelse, saa fuldstændigt fanger den Tyskers Opmærksomhed, der studerer vore økonomiske Forhold, og undskyldeligt, om han kommer til at overdrive. Vor Industri og Skibsfart omtales ret kort, men Handelen, Bogens egenlige Emne, med stor Udførlighed: Handelen og Handelspolitikens Historie og nuværende Stilling og Omfang; Handelen med Kolonier og Bilande, de skandinaviske Lande (hvorunder Forfatteren ikke gaar af Vejen for at drøfte Muligheden eller rettere Umuligheden af en skandinavisk Toldunion og den praktiske Skandinavisme i det hele i dens gode og onde Tider); Handelen med andre Lande, hvoriblandt Storbritanien og navnlig Tyskland. I Afsnittene om Handelen med Tyskland kan man som nævnt finde adskillige gode Oplysninger og Stof, der ellers ikke er lige at gaa til; Told- og Karantæneforhol-

denes Udvikling behandles saaledes meget udførligt og med Stræben efter at gøre Ret og Skel til begge Sider. Denne Stræben har ogsaa besjælet Forfatteren, hvor han omtaler Handelstraktatsmuligheder og Forhandlinger og det almindelige politiske Forhold mellem Danmark og Tyskland. Men vi har nu en Gang ondt ved at tage en tysk Fremstilling af disse Forhold for upartisk, og paa forskellige Punkter har han absolut ikke været heldig, med hvad han skriver. Ogsaa en Udtalelse et andet Sted maa paatales, nemlig »at Islænderne sympatiserer betydelig mere med Norge end med Danmark«. Hvorledes har han faaet det Indtryk? og hvorledes vil han bevise Rigtigheden deraf?

Wiedemann har omtrent samme Disposition for sit Arbejde, men naar hurtigere frem gennem den »almindelige Del« til sit Hovedemne: Handelen mellem Danmark og Tyskland fra Begyndelsen af 70'erne til de seneste Aar. Den ene Vare eller Varegruppe efter den anden gaas omhyggeligt igennem med Tabeller fra baade danske og tyske Handelstabelværker og en Mængde pæne om end ikke særlig nyttige Kurver. Men alle disse mange Tabeller er ikke nogen videre fornøjelig Læsning og levner for lidt Plads baade til Kritik af det store Talmateriale, som dog hyppigt indbyder dertil, — især naar Forfatteren, som han ofte gør, stiller Rækker af danske og tyske Tal op ved Siden af hinanden, som skal angive den samme Omsætning, men gør det højst forskelligt —, og til at forklare og uddybe, hvad Tallene har at sige. Hos ham som hos Gerlach er naturligvis Tysklands Forbrug af danske Landbrugsprodukter og Vilkaarene for denne Omsætning »des Pudels Kern«; han synes at være skarpere i sin Kritik af Protektionismen end Gerlach.

At begge Forfattere, men navnlig Wiedemann, paa flere Punkter lader sig gribe i Smaafejl og mer eller mindre væsentlige Misforstaaelser, maa man til en vis Grad bære over med. Udlændinge vil jo i saa Henseende

altid være langt mere udsatte end den, der skriver om sit eget Land.

Endelig er der to Bemærkninger at tilføje: for det første at disse to Bøger, der er udarbejdede omtrent samtidig og egentlig handler om det samme, paa en Maade kommer til at staa hinanden i Vejen; man kunde ønske for Forfatterne for deres flittige Studiums Skyld og for det omhyggelige og betydelige Arbejdes Skyld, der er nedlagt, at de kunde have delt Arbejdet imellem sig, bedre end det nu er lykkedes, og faaet ét samlet Værk ud deraf.

Endvidere, at man kunde have undt begge Forfattere, at der fra dansk Side havde staaet et bedre handelsstatistisk Materiale til deres Disposition, end det de har haft. Netop ved Arbejder, som de her foreliggende, viser det sig, i hvor ringe Grad vor Handelsstatistik i sin hidtidige Form egnede sig til detaillerede Undersøgelser af Omsætningen med de enkelte fremmede Lande, fordi den kun meddelte Generalhandelen og regnede med Afskibningsland i Stedet for Købsland. De foran nævnte betydelige Uoverensstemmelser mellem tysk og dansk Statistik skyldes sikkert i overvejende Grad de Principper, hvorefter den danske Statistik tidligere udarbejdedes; men ved de fra 1910 indførte Reformers er der nu formentlig raadet Bod paa Manglerne, og til fremtidige Forskninger vil der staa et bedre Materiale til Raadighed.

Johs. Dalhoff.

Notitser.

I.

Livsforsikringsvirksomheden i United States i de sidste 50 Aar.

Det amerikanske statistiske Selskabs Tidsskrift indeholder i sit sidst udkomne Hefte en interessant Afhandling om den amerikanske Livsforsikrings Udvikling i de halvhundrede Aar fra 1860 til 1910.

Medens Befolkningen er steget fra 31 til 92 Millioner, er Antallet af Livsforsikringspolicer steget fra 56000 til næsten 7 Millioner, og Forsikringsbeløbet fra 164 Millioner til 13227 Millioner Dollars, foruden at der i 1910 var i Kraft 23 Mill. Ulykkesforsikringer til Beløb 3177 Mill. Dollars. Pr. Individ af Befolkningen er Forsikringsbeløbet steget fra 5 til 144 Dollars. — Interessant er det at følge Tabellerne over Livsforsikringens Vækst fra Aar til Aar gennem hele Perioden; Tallene afspejler ret godt Bevægelserne i de almindelige økonomiske Forhold. I 1860'erne var der en meget stærk Stigning i Antallet af nytegnede Policer, men fra 1870 til 1878 gik det aarlige Antal ned fra 237000 til 67000, hvorefter Tallet atter stiger. Et andet Kulminationspunkt naas i Begyndelsen af 1890'erne (over 400000 nye Policer aarlig) og et tredje i 1903—05 (langt over 1 Million Policer aarlig), hvorefter der følger en ret kraftig Tilbagegang, foranlediget ved de legislative Indgreb i 1905 og 1906. I 1910 var An-

tallet af nye Policer dog atter nær ved Millionen og det nytegnede Forsikringsbeløb ikke langt fra 2 Milliarder Dollars.

II.

Anvendelsen af Tantième-Løn i England.

Ifølge en Opgørelse, som det engelske Board of Trade foretog i 1911, fandtes der i England 76 Virksomheder, der anvendte Tantième-Systemer af forskellig Art ved Lønningen af deres Arbejdere. Disse 76 Virksomheder beskæftigede 87000 Arbejdere. Hvor stor en Del af Arbejdslønnen der var Tantième, er oplyst for 58 Virksomheders Vedkommende. I 24 Virksomheder udgjorde Tantiemen under 5 % af den samlede Arbejdsfortjeneste, i 31 Virksomheder 5—10 %, i 2 Virksomheder 10—20 % og i 1 Virksomhed over 20 %. For langt den overvejende Del af de med Tantième lønnede Arbejdere udgjorde Tantiemen fra 3 til 5 % af Arbejdsfortjenesten.

Livets Dyrhed.

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening
den 29. Februar 1912.

Af

Einar Cohn.

Spørgsmaalet om Livets Dyrhed, d. v. s. om hvor-
meget der paa givet Sted til given Tid og paa et vist
socialt Niveau kræves til Livets anstændige Oprethol-
delse, har i de senere Aar spillet en betydelig Rolle i
den økonomisk-social Statistisk*). Hvis vi gaar bare
saa langt tilbage som til 1897, saa foretog i dette Aar

*) Byarbejderfamiljers og Landarbejderfamiljers Forbrug. Stat.
Meddelelser IV, 6, og 11, 2. — Dalhoff og Mackeprang: De
bedrestillede Familjers Udgifter, 1906. — Cost of living and
retail prices of food. 18. ann. rep. of the commiss. of labor.
Washington 1904. — Erhebung von Wirtschaftsrechnungen min-
derbemittelte Familien im deutschen Reiche. 2. Sonderheft
zum Reichsarbeitsblatte. Berlin 1909. — Inquiry by the Board
of Trade into Working Class rents, housing and retail prices
of food, together with rates of wages in certain occupations in
the principal industrial towns of the United Kingdom, 1908;
Germany, 1908; France, 1909; Belgium, 1910; United States,
1911. — Salaires et coût de l'existence. Paris 1911. — Inve-
stigation relative to wages and prices of commodities. 4 vols.
Washington 1911, foruden Undersøgelser omfattende enkelte
tyske Byer.

Danmark en officiel forbrugsstatistisk Undersøgelse, i 1903 tilvejebragte Nordamerika og i 1908 og følgende Aar offentliggjorde England for sit Vedkommende og for Tysklands, Belgiens og Nordamerikas en saadan Statistik. I 1907 har Tyskland selv foretaget en lignende Undersøgelse, og i 1911 har den officielle franske Statistik givet et vægtigt Bidrag til Belysning af dette Spørgsmaal for Frankrigs Vedkommende. Nordamerika har lige udsendt 4 tykke Bind om dette Emne, og her hjemme har Statistisk Bureau en ny Undersøgelse under Udarbejdelse.

Det har som Regel været Forholdene i Arbejderklassen, man har villet skaffe sig Kendskab til; ganske naturligt, dels fordi den er den talrigste, og dels fordi en Stigning i Livets Dyrhed naturligvis føles haardere, jo mindre man har at staa imod med. Hvad man har haft for Øje ved disse Undersøgelser, har snart været sociale Forhold; man har villet vide, hvormeget en vis Løn kunde købe, snart finanspolitiske, for at skaffe sig Underretning om, hvorledes Toldforanstaltninger og -forandringer gav sig Udslag og føltes i Folkets daglige Liv.

Har Statistiken — baade den officielle og den private — rundt i Landene saaledes haft Anledning nok til at anvende mange Kræfter paa Belysning af disse, statistisk set, vanskeligt tilgængelige Spørgsmaal, saa er der endnu en Grund, der i de sidste 15—20 Aar med stedse større Styrke har presset paa og nødvendiggjort disse Undersøgelser, og det er det siden Midten af 1890'erne jævnt og stadigt stigende Prisniveau.

Vil man belyse Livets Dyrhed, maa man skaffe

sig Kendskab dels til Forbruget i Mængde og Art, dels til de Priser, der skal betales for dette Forbrug. Og det er jo klart, at alt andet lige vil alene en Forandring i de Priser, der skal regnes med, betyde en Forøgelse, respektive Formindskelse af Livets Dyrhed. Nu er Priserne, som sagt, siden 1890'ernes Midte stegne og stegne stærkt, og det er med denne Prisstigning og dens Betydning, jeg her særlig vil beskæftige mig.

Til at maale Forandringerne i Prisniveauet anvender man de saakaldte Pristal (index-numbers). Om Fremgangsmaaden ved deres Beregning kun dette: Man udvælger en Række Varer af større Betydning, beregner deres Pris i et vist Tidsrum og sætter alle senere Priser i Forhold til den paagældende Vares Pris i Udgangstidsrummet. Er altsaa en Vare 20% højere i Pris i 1911 end i Gennemsnit af Aarene 1890—99, og man har valgt dette Aarti til Basis, saa faar Varen i 1911 Værdien 120. Saaledes for samtlige behandlede Varer. De Tal, man skaffer sig paa denne Maade, kan man saa enten straks addere. Det gør f. Eks. The Economist. Eller man kan først tillægge dem en vis Vægt efter deres Betydning i Forbruget og saa addere de saaledes vejede Tal. Det gør Board of Trade og Statistisk Bureau.

Til Grundlag for Udregningen af saadanne Pristal bruger man i Regelen Engros-Priserne. Disse er naturligvis de nemmeste at forskaffe sig og bedre at regne med end Detailpriserne, fordi der er større Udsigt til i Engros-Handelen fra Tid til Tid at faa opgivet Prisen paa nogenlunde den samme Vare, medens det er en af de største Vanskeligheder ved Indsamling af Detailpriser, at den samme Forbruger, efter som Varens Pris

stiger eller falder, gaar til en daarligere eller bedre Kvalitet af samme Vare og saaledes opgiver Priser, der kun nominelt angiver det samme Produkt. Men paa den anden Side er det jo Detaljpriserne, der fra Forbrugernes Synspunkt er af størst Betydning. Det er dem, vi maa regne med og er afhængig af. Engrospriserne interesserer Handelsstanden og Industriens Mænd og de Socialøkonomer, der vil skrive Prishistorie. Detaljpriserne er for os andre den Vægt, hvorpaa vore Indtægter skal vejes og — — —; det er Detaljpriseniveauet, der maaler Livets Dyrhed, og det er da nødvendigt, saa godt de foreliggende Oplysninger tilstede, i særlig Grad at have Opmærksomheden henvendt paa Detaljpris-Forandringerne.

Der findes siden 1890'ernes Midte Oplysninger om Detaljpriseniveauet*) i London, Berlin, Paris og New-York, tildels udarbejdede af det engelske Board of Trade. Tilsvarende Tal er saa beregnede for København paa Grundlag af Statistisk Bureaus forbrugsstatistiske Undersøgelse 1897, Kontorchef Traps Responsum til Magistraten 1900 (Tillæg Nr. 9 til Borgerrepræsentationens Forhandlinger 1900—01) og Statistisk Aarbog 1905 og følgende Aargange. Idet vi holder os til de Aar, for hvilke der foreligger Oplysninger i den danske Statistik, kan følgende Tabel opstilles, hvor Oplysningerne for Engrospriseniveauet angaar hele Lan-

*) Se: British and Foreign Trade & Industry 1854—1909 (Board of Trade). — 14. Abstract of Labour Statistics (B. of T.). — Board of Trade Labour Gazette, Januar 1912. — Hooker: The course of prices etc. Journ. Roy. Stat. Soc. 1912. — Carl v. Tyszka: Die Bewegung der Preise etc. Jahrbüch. f. Natök. u. Stat. III. F. Band 42. — Salaires et coût de l'existence jusqu'en 1910 (Stat. gén. de la France). Paris 1911.

det, medens Detajlpristallene kun gælder Hovedstæderne:

Tabel 1.

Pristal 1897—1911.

			1897	1900	1905	*) 1910	Sept. 1911
Danmark	Engrospristal	Det alm. Pris-niveau	100	116	116	124	—
		Levnedsmidler	100	—	—	125	—
	Detajlpristal	Levnedsmidler	100	—	122	131	—
England	Engrospristal	Det alm. Pris-niveau	100	111	108	121	124
		Levnedsmidler	100	103	104	112	—
	Detajlpristal	Levnedsmidler	100	104	108	114	—
Frankrig	Engrospristal	Det alm. Pris-niveau	100	123	114	130	138
		Levnedsmidler	100	104	104	127	—
	Detajlpristal	Levnedsmidler	100	102	109	116	—
Tyskland	Engrospristal	Det alm. Pris-niveau	100	118	122	137	149
		Levnedsmidler	100	110	121	138	—
	Detajlpristal	Levnedsmidler	100	101	109	120	—
De forenede Stater	Engrospristal	Det alm. Pris-niveau	100	123	129	147	—
		Levnedsmidler	100	118	127	149	—
	Detajlpristal	Levnedsmidler	100	105	112	—	—

Med Hensyn til Beregningsmaaden af Pristallene i de fremmede Lande skal der henvises til de ovenfor anførte officielle Publikationer og private Afhandlinger (især British & Foreign Trade and Industry). For Danmark er Pristallet for det almindelige Prisniveau taget fra Handelstabelværket (den anvendte Fremgangsmaade er meddelt i Tabelværket for 1906); de

*) For Frankrig, Tyskland og de Forenede Stater gælder Tallene Aaret 1910, for England 1911. For Danmark henholdsvis 1910, 1910—11 og 1. Februar 1911.

to andre Pristal har jeg beregnet for Engrospristallets Vedkommende paa Grundlag af Oplysningerne fra Kommunehospitalet i Beretningerne fra de københavnske kommunale Hospitaler, suppleret med Oplysninger fra Handelsstatistiken; for Detaljpristallet er Oplysningerne tagne fra de ovenfor anførte Kilder, idet der er taget Hensyn til, at Tallene for 1905 og 1911 gælder pr. 1. Februar, for de tidligere Aar Gennemsnittet af hele det paagældende Aar. De enkelte Varer har dernæst faaet tillagt Vægt i Overensstemmelse med den Rolle, de spillede i Forbruget ifølge Statistisk Bureaus Undersøgelse fra 1897, hvor det oplyses, at den samlede Udgift pr. Enhed til Føde udgjorde 256 Kr. Trækker man herfra Udgifterne til Øl, Brændevin, Tobak m. v., faas en Udgift pr. Enhed af 220 Kr. Udgiften til de Varer, der er lagt til Grund ved Beregningen af Pristallet, udgør 165 Kr., eller 75 % af de 220 Kr. Den anvendte Fremgangsmaade fremgaar iøvrigt af omstaaende Oversigt (Tabel 2).

Holder vi os nu indtil videre til København, saa viser Beregningerne, at fra 1897 til Februar 1911 er Prisniveauet for Arbejderstandens Levnedsmidler (alene for Arbejderstanden er vi i Stand til at føre Sammenligningen saa langt tilbage) steget med omkring 30 %. Disse 30 % maaler Stigningen paa Livets almindelige daglige Fornødenheder: Kød, Brød, Smør, Margarine, Kartofler o. s. v. — Gaar vi til den næste store Forbrugsgruppe: Klæder og Fodtøj, bliver Sagen vanskeligere. Her spiller Kvaliteten en saa overordentlig Rolle, og det er vanskeligt for Forbrugeren at konstatere, at han faar en Vare, der i Bonitet svarer til det, han er vant til. Holder vi os imidlertid

Tabel 2.

Beregning af Detaljpristallet for Arbejderstanden
i København 1911.

	Aarligt Forbrug pr. Enhed		Detaljpris pr. Pd. 1911. 2.	1 × 2
	absolut	i $\frac{0}{100}$ 1.		
Kød	82,9 Pd.	12,4 $\frac{0}{100}$	49 Øre	6076
Flæsk	36,2 —	5,4 —	67 —	3618
Æg	16,2 —	2,4 —	79 —	1896
Smør	30,6 —	4,6 —	112 —	5152
Fedt	9,6 —	1,4 —	59 —	826
Margarine	5,6 —	0,8 —	69 —	552
Ost	14,4 —	2,2 —	57 —	1254
Rugbrød	242,1 —	36,4 —	7 —	2548
Ærter	4,8 —	0,7 —	19 —	133
Kartoffer	149,4 —	22,5 —	4 —	900
Sukker	65,8 —	9,8 —	21 —	2058
Chokolade	0,9 —	0,1 —	132 —	132
The	1,2 —	0,2 —	223 —	446
Kaffe	7,6 —	1,1 —	128 —	1408
Tilsammen...	666,9 Pd.	100,0 $\frac{0}{100}$		26999 *)

til de af Statistisk Bureau i Aarene 1905—1911 paa det samme Grundlag indsamlede Detaljpriser, oplyses det af Arbejderne selv, at de i 1905 gav 52 Kr. for et Jakkesæt og derefter Aar for Aar jævnt stigende Priser indtil 60 Kr. i 1911; d. v. s. en Stigning paa 15 $\frac{0}{100}$ i de seks Aar. En noget mindre procentvis Stigning viser Bomuldskjoletojet til Kvinder, nemlig fra 45 til 49 Øre pr. Alen, altsaa 8 à 9 $\frac{0}{100}$. Endelig er Fodtøj omtrent uforandret i Pris, idet Snørestøvler til Mænd af Arbejderklassen opgives til at have kostet omtrent det samme i 1905 og 1911, medens Prisen paa Damestøvler er stegen nogle faa Procent. Alt i alt tror jeg,

*) Det tilsvarende Tal for 1897 er beregnet til 20641. Forskellen er saaledes 31 $\frac{0}{100}$.

Prisstigningen paa Klæder og Fodtøj under ét svarer ganske godt til Stigningen paa Levnedsmidler, der fra 1905 til 1911 udgjorde henimod 10 %, og efter alt hvad der foreligger (jfr. Kommunens Statistiske Kontors ovenfor anførte Oversigt) er der Grund til at tro, at vi er paa den sikre Side ved at gaa ud fra, at Stigningen fra 1897—1905 har været lige saa stærk som fra 1905—11, saaledes at den for det hele Tidsrum har udgjort ca. 20 %.

Vi kommer derefter til Boligudgifterne. Københavns Kommune gør ved Folketællingerne Huslejen til Genstand for Undersøgelse, og vi ved derfra, at fra 1895 til 1906 steg Forhuslejligheder saaledes:

	1895 Kr.	1906 Kr.	Stigning 1895—1906 %
1 Værelse med Køkken	108	120	11
2 — — —	178	210	18
3 — — —	296	316	7

Paa 1—3 Værelses Lejligheder var den gennemsnitlige Stigning fra 1895—1906 saaledes omkring 12 %. Det er da sikkert meget moderat at gaa ud fra, at Stigningen indtil 1911 (hvorfra ingen Oplysninger endnu foreligger) har udgjort ca. 15 %.

Vi kommer sluttelig til Udgifterne til Lys og Brændsel. I 1911 kostede Kullene ca. 10 % mere end i 1897, medens Petroleum kostede det samme i 1897 og 1911. Der har jo i de seneste Aar været et stærkt Prisfald paa Petroleum, fra ca. 18 Øre pr. Pot i 1909 til 13 Øre i 1911. Kogegas kostede i København 3 Øre pr. 1000 engelske Kubikfod i 1897. I 1910—11 kostede denne Gas 11 Øre pr. m³, hvilket omtrent svarer til 3,10 Øre pr. 1000 Kubikfod. Stig-

ningen her er saaledes ubetydelig. I det hele og store og i Sammenligning med de foran omtalte Varer har saaledes Prisstigningen fra 1897 til 1911 for Lys- og Brændselsartiklerne ikke været særlig betydelig.

Spørgsmaalet er nu, hvad Rolle Prisstigningen paa disse forskellige Hovedgrupper af Livsfornødenheder spiller. Og dette afhænger naturligvis igen af, hvilken Betydning henholdsvis Fødevarer, Klæder o. s. v. spiller i det hele Forbrug. Vi ved fra Forbrugsstatistiken fra 1897, at i de københavnske Arbejderfamilier, Undersøgelsen omfattede, udgjorde Udgifterne til Føde 47 %, til Klæder 12 %, til Bolig 13 % og til Belysning og Brændsel 4 % af Totaludgiften. Tilbage bliver saaledes 24 % af Udgiften, der gaar til Forening, Læge, Kontingenter, Værktøj o. s. v. Men holder vi os til de 76 %, om hvis Dyrhed vi har Oplysninger, kan vi ved at tage Hensyn til denne forskellige Betydning, Grupperne har i Forbruget, beregne, at Prisen paa de nødvendigeste Leveudgifter for Arbejderstanden i København fra 1897 til 1911 er steget med 25 %; jfr. nedenstaaende Oversigt:

		Pristal	Relativ Pris	Pristal
	Vægt	1897	1911	'911
	1	2	3	1 × 3
Føde.....	47	4700	130	6110
Klæder og Fodtøj	12	1200	120	1440
Bolig.....	13	1300	115	1495
Lys og Brændsel	4	400	105	420
Tilsammen...	76	7600	—	9465

Over for denne Udgiftsstigning vilde det naturligvis have sin store Interesse at søge Indtægtsstigningen belyst, og hertil foreligger jo baade fra Statistisk Bureau og Københavns Kommunes statistiske Kontor et be-

tydeligt Materiale i Arbejdslønstatistiken. Men dels ligger dette Spørgsmaal uden for den Opgaves Rammer, jeg her har stillet mig, dels vil der være Grund til at vente med at undersøge Spørgsmaalet, til man har erholdt Kendskab til de eventuelle Forskydninger i Forbruget gennem den kommende Forbrugsstatistik. Thi det er jo muligt, at noget af Prisstigningen er bleven afbødet ved, at man i de enkelte Tilfælde, hvor det har kunnet lade sig gøre, er gaaet fra Hovedvaren til Surrogatvaren (fra Smør til Margarine o. s. v.); derimod er der i de her beregnede Pristal taget Hensyn til, at en tarveligere Kvalitet er anvendt, idet Opgivelserne stammer fra Forbrugerne, der altsaa angiver Prisen paa de Varesorter, de paa det paagældende Tidspunkt anvender. Jeg skal da blot anføre, at ifølge Statistisk Bureaus Undersøgelser i 1897 og 1906 var Lønnen i København mellem disse to Tidspunkter steget med en Fjerdedel, og efter Københavns Kommunes statistiske Kontors Publikationer steg Lønnen for Svende fra 1898 til 1909 med omkring 20 % og for Arbejdsmænd og Kvinder med omkring 30 %, saaledes at Lønstigningen og Stigningen i Livets Dyrhed omtrent var den samme.*)

*) Da disse Bemærkninger har givet Anledning til en, især under den Foredraget paafølgende Diskussion nærmere præciseret, Misforstaaelse, der tillagde mig den Anskuelse, at Arbejdernes Forhold ikke skulde have forbedret sig, maa jeg gøre opmærksom paa, at jeg blandt de Aarsager, der medvirkede til Stigningen i Livets Dyrhed (jfr. S. 236) nævnede forskellige, der ikke blot gjorde Livet dyrere, men ogsaa samtidig gjorde det bedre. Baade af den Grund og fordi jeg lige til at begynde med havde bestemt Begrebet »Livets Dyrhed«, saaledes som sket er, mener jeg i dette Indledningsforedrag som Helhed at have gjort Rede for, at Stigningen i Livets Dyrhed ikke alene er

Vender vi os nu til de bedrestillede Befolkningslag, er vi ganske vist ikke i Stand til at føre en Sammenligning som den ovenfor anførte for Arbejderstanden, igennem paa samme Maade for disse bedrestillede Klasser. Men vi har dog paa forskellig Vis ogsaa Mulighed for at faa en Fornemmelse af, hvad disse Aars Prisstigning har betydet for Overklassen.

Hvis vi paa Grundlag af Detaljpriserne i Statistisk Aarbog beregner et Index tal for de Fødemidler, der købes af Embedsstanden i København, paa samme Maade som vi ovenfor beregnede det for Arbejderklassen, vil vi finde, at fra 1905 til 1911 er Prisniveauet for Embedsstandens Fødevarer steget med 10 à 11 % i Modsætning til Arbejdernes Stigning paa 7 %. Stigningen for Embedsstanden er saaledes betydelig højere end for Arbejderne, hvilket ligger i, at Embedsstandens Forbrug ligger fastere. Stigende Priser paa Kød f. Eks. vil maaske jage Arbejderne fra dette Næringsmiddel over til andre billigere, medens de mere velstillede Klasser i hvert Fald kun langsomt viger Stillingen.

Udtryk for, at vi nu giver mere end før for det samme Gode, men i mange Tilfælde ogsaa, at vi giver mere for et bedre Gode eller betaler for Goder, vi ikke før har kendt. — Noget helt andet er naturligvis den Ting, at Følelsen af at være under et økonomisk Pres og den deraf følgende Misfornøjelse blandt de daarligt stillede Befolkningslag, ikke paavirkes kendetligt af denne samtidige Stigning i »Livets Godhed«. Den hele Samfundsstandard er hævet og Selvopholdelsesdriften fører jo med sig, at vi hellere beskæftiger os med at faa fat i det, vi ikke har, end hengiver os til Erindringen om det vi manglede og siden opnaaede. — Men at Arbejderne ikke rent faktisk skulde have opnaaet bedre Livsvilkkaar, er en Anskuelse, jeg nødigt vil have mig tillagt, baade fordi jeg anser den for ganske uholdbar og urimelig, og fordi den politisk set er skadelig — reaktionær.

Dette Forhold har, saaledes som vi i en anden Sammenhæng skal komme nærmere ind paa nedenfor, klart vist sig i Bevægelsen paa de berlinske Køpriser i de sidste Aar. De kostbareste Stykker paa Dyret er stegne langt stærkere i Pris end de mindre kostbare, der maa antages særligt at købes af de mindre bemidlede, saaledes at det ses, at disse ved en formindsket Efterspørgsel har tvunget Priserne ned. At det er de bedre og dyrere Varer, der er stegne stærkest, kommer f. Eks. ogsaa til Udtryk i Københavns Kommunehospitals Kostudgifter. En Kostportion steg nemlig fra 1897 til 1911 med 36 %, men for Patienter paa bedre Pleje var Kostudgiftsstigningen 43 %, for Patienter paa almindelig Pleje 31 %. At ogsaa Udgiften til Patienter paa Feberdiæt steg meget stærkt, nemlig med 42 %, kan nævnes som et Kuriosum. Jeg antager det ligger i, at Hospitalet i 19¹⁰/₁₁ maatte betale 58 Øre for et Pund Rødspætter mod 27 Øre i 1897, og henholdsvis 25 og 15 Øre for et Pund Torsk.

At ogsaa de af Embedsstanden købte dyrere Klæder er stegne stærkere end de billigere, kan jeg ikke talmæssigt belyse, men det er vist en given Ting. Her, hvor hyppigt Dragten eller Skotøjet sys paa Bestilling i hvert enkelt Tilfælde, spiller Arbejdslønnen jo en langt større Rolle i Produktionsomkostningerne end ved det fabrikmæssigt tilvirkede. Og den Stigning, der har fundet Sted i Arbejdslønnen, vil selvfølgelig paa disse dyrere Ting være saa meget føleligere end paa de billigere Produkter.

Udgifterne til Lys og Brændsel for Embedsstanden er næppe stegne stærkere end for Arbejderstanden, men saa kommer vi til Huslejen.

Tager vi for Huslejens Vedkommende Gennemsnittet af Stigningen fra 1901 til 1906 i København og paa Frederiksberg, faar vi følgende Stigningsprocenter:

for 2 Værelses Lejligheder.....	4	%
— 3 — —	3	—
— 4 — —	4	—
— 5 — —	8	—
— 6 — —	9	—

Det vil altsaa sige, at de større Lejligheder i København og paa Frederiksberg steg dobbelt saa stærkt i Pris som de smaa fra 1901 til 1906.

Jeg skal endnu omtale en Udgiftspost for de økonomisk bedrestillede: det er Udgiften til Folkehold. I 1898 fik en voksen Pige i København gennemsnitlig 16 Kr. om Maaneden, nu faar hun i Gennemsnit 21 Kr., foruden hvad der ifølge Kravene om forøget Hjælp løber paa af Udgifter til Mænd til at bære Brændsel og til Rengørings- og Opvartningskoner.

Vi kan altsaa resumere Forskellen mellem Prisstigningen paa de mindre og de mere velstillede Klasses væsentligste Udgiftsposter i de senere Aar saaledes: Fødevarerne er stegne en halv Gang stærkere for de bedrestillede Klasser end for Arbejderklassen, Klæderne maaske i samme Forhold. Lys og Brændsel er stegne lige stærkt, men Huslejen er steget dobbelt saa stærkt for Overklassen som for de mindre velstillede. Naar imidlertid den svagere Prisstigning for Arbejderklassen er næsten lige saa følelig og nok saa betænkelig som for Overklassen, ligger det i, at de her betragtede Udgifter er af forskellig Betydning oppe og nede i Samfundet.

Ifølge Dalhoff og Mackeprang: De bedrestillede Familjers Udgifter, kan følgende Tabel opstilles:

Procentvis Fordeling af Udgifterne til	Familjer med en Indtægt af Kr.		
	1200	4000	13000
Kost	51	25	13
Brændsel og Belysning	4	4	3
Husleje	14	14	13
Beklædning	12	11	11
Tilsammen...	81	54	40
Skatter	1	3	7
Vask og Inventar	3	6	6
Fornøjelser	4	10	8
Folkehold	3	12	13
Gaver og Velgørenhed	3	2	12
Andre Udgifter	11	13	14
Ialt...	100	100	100

Herefter udgjorde altsaa Udgiften til de fire elementæreste Grupper af Livsfornødenheder: Kost, Brændsel og Belysning, Husleje og Beklædning 81 % hos en Mand med 1200 Kr. i aarlig Indtægt, 54 % i et Budget paa 4000 Kr. og 40 % i et paa 13000 Kr. Fordeler vi Stigningen paa de enkelte Konti i de ovenfor anførte Perioder, hvor en Sammenligning er mulig, vil det vise sig, at denne forskellige Betydning, Livsfornødenhederne har i de enkelte Budgetter, bevirker, at Forskellen mellem Stigningen for den rige og den fattige bliver langt ringere, end man skulde tro, naar man kun betragter de enkelte Poster; jfr. nedenstaaende Beregning:

	Aarlig Indtægt: 1200 Kr.		Aarlig Indtægt: 4000 Kr.	
	Procent i Forbruget	Relativ Stigning	Procent i Forbruget	Relativ Stigning
Kost	51	$\times 100 = 5100$	25	$\times 150 = 3750$
Brændsel og Belysning	4	$\times 100 = 400$	4	$\times 100 = 400$
Husleje	14	$\times 100 = 1400$	14	$\times 200 = 2800$
Beklædning	12	$\times 100 = 1200$	11	$\times 150 = 1650$
	81	$\times 100 = 8100$		8600

Det viser sig altsaa, at Stigningen paa Livsfornødenhederne i det Omfang, vi her er gaaet ud fra, har medført, at den forøgede Udgift paa Arbejderens Budget spiller en forholdsvis lige saa stor Rolle for ham, som den i og for sig langt stærkere Stigning paa den mere velhavende Mands Livsfornødenheder spiller for ham. Og det altsaa af den Grund, at Manden med de 1200 Kr. bruger de fire Femtedele til de aller nødvendigste Livsfornødenheder, medens Manden med de 4000 Kr. kun bruger godt Halvdelen af sine Indtægter til Dækning af disse Behov. Saa kommer der jo yderligere den Ting til i den fattiges Disfavour, at han har mindre at falde tilbage paa. Har han nemlig brugt de fire Femtedele af sin Indtægt til at bo og spise for, saa er der ikke meget tilbage, der kan indskrænkes, naar Føde og Klæder stiger i Pris. For den »velhavende«, ham med de 4000 Kr., er der dog en Mulighed for at finde et Punkt, hvor der kan indvindes lidt. Jeg indrømmer: en ringe Mulighed; for han har meget højere Skatter, Udgifter til Folkehold, og saa til alt det, der er hans sociale Fanemærker: Hold af Blade og Køb af Bøger, Deltagelse i Selskabs- og Foreningsliv, smukt og maaske endog kunstnerisk Bohave o. s. v. o. s. v., Fanemærker, som han hellere dør for end overgiver. Saa det er jo ikke, fordi jeg vil paastaa, at netop han med de 4000 Kr. er misundelsesværdig. Han kan, netop fordi han skal hævde sin sociale Stilling, med sine 4000 Kr. sidde lige saa haardt i det som en længere nede paa Indtægtsstigen, hvem der ikke stilles saa store Krav til. Men hans Trængsler er naturligvis mere af social end af økonomisk Art.

Vi kan altsaa sige, at de sidste 15 Aars Prisstigning paa Kost, Lys og Brændsel, Klæder og Husleje for Befolkningen i København har medført en samlet Stigning paa omkring en Fjerdedel af det hele Udgiftsbeløb, saaledes at Smaamanden med 1200 Kr. i 1897 og han med 1500 Kr. i 1911 er lige vel farne, saavel som den velstillede med 5000 Kr. i 1911 ikke faar mer ud af sine Penge, end havde han haft 4000 Kr. i 1897, snarere mindre naturligvis, fordi vi her alene har regnet med Stigningen i Livsfornødenhederne og forudsat, at Udgifterne til de øvrige Poster paa Budgettet ikke var blevne forøgede. Stigningen i de Udgiftsposter, der ikke dækker Livsfornødenheder, er jo vanskelig at belyse talmæssig, og vi skal derfor vente med at gaa nærmere ind paa den, til vi nedenfor kommer til de mere almindelige Bemærkninger.

Vil man — hvad der jo ligger nær — spørge om Udsigterne til en Standsning i denne Prisstigning eller maaske endog Nedgang, vil man have en Hjælp til Besvarelsen af dette Spørgsmaal ved et Øjeblik at betragte Prisforandringerne i nogle andre Lande end Danmark.

Vælger vi igen, af Hensyn til Oplysningerne i den danske Statistik, Aaret 1897, der ligger ganske normalt i Bevægelsen, til Udgangspunkt, finder vi for det almindelige Pristals Vedkommende, d. v. s. det Pristal, der er dannet paa Grundlag af alle væsentligere Varer, at dette Pristal i 1910 i Danmark og England var omkring 25 %, i Frankrig 30 %, i Tyskland 40 % og i Amerika næsten 50 % højere end i 1897 (jfr. Tabel I, S. 213). Engrospristallet for Levnedsmidler følger i

samtlige de her nævnte Lande, England undtagen, ganske nøje det almindelige Priseniveau. Herefter har Stigningen i Engrosprisen paa Levnedsmidler for Danmarks Vedkommende været en Del over Englands, lige saa høj som Frankrigs, men betydelig svagere end Stigningen i Tyskland og Amerika. Stigningen for Danmarks Vedkommende ligger saaledes i Midten, vi nyder ikke som England godt af at være det aabne Marked, hvorhen Varer føres fra alle Kanter af Kloben; paa den anden Side har vi ikke Tysklands kostbare Toldpolitik, og heller ikke er vi som Amerika paa Grund af Befolkningens voldsomme Stigning blevet sat ud af Stand til at skaffe de fornødne Levnedsmidler. Vi kan saaledes, sammenlignet med andre Lande, ikke særlig beklage os; men betragter vi den engelske Stigning paa henimod 15 % som det normale, som den af dybere liggende Aarsager fremkaldte Pristilvækst, saa er vi naturligvis kommen over det normale. Og dette formodentlig væsentligst, fordi vi i 1897 ikke udførte stort mere end en Femtedel af det Kød, vi producerede, medens vi nu udfører ca. Halvdelen, og det til Tyskland med dets højt opskruede Kødpriser. Men i det hele og store mener jeg ikke, man kan sige, den danske Engrospris-Stigning paa Levnedsmidler har været særlig stærk i disse Aar. Saa selv om Tyskland skulde forandre Toldpolitik, er der neppe stort at haabe derved for den danske Forbruger.

Dette ligger nu blandt andre Forhold, som vi senere skal komme tilbage til, ogsaa deri, at Forbrugerne jo ikke betaler Engrospriser, men Detailpriser, og Detailpriser, der ikke er pludselig eller abnormt skruede i Vejret, falder meget sjældent. De stiger ganske

vist ogsaa sjældent saa stærkt og voldsomt som Engrospriserne. Deres Bevægelser er mere afdæmpede, men fuldt saa bestemte og faste. Vi skal et Øjeblik se paa dem i deres Forhold til Engrospriserne.

I Frankrig, Tyskland og Nordamerika steg Detailpriserne fra 1897 til 1910 10—20 % mindre end Engrospriserne. Dette kan nu dels skyldes den Omstændighed, at Engrospriserne kun med en Kvotadel indgaar i Detailpriserne, og at følgelig kun en Del af deres Stigning behøver at komme til Udtryk i Detailpristallet. Dette Forhold fremhævedes meget stærkt af William Scharling i en Afhandling i 1886 i Nationaløkonomisk Tidsskrift om »Detailhandelen og Varepriserne«.

Det kan skematisk siges saaledes, at hvis en Vare i Detailsalg koster 100 Øre, hvoraf de 50 er betalt til Grossisten, saa vil en Stigning i Engrosprisen med 50 %, d. v. s. med 25 Øre, kun udgøre 25 % af Detailprisen paa 100 Øre.

Dette er naturligvis en mere formel Forklaring, og selv om den maa tages med i Betragtning, synes der at have været et andet Forhold, og det nok saa reelt, der har hindret Detailpriserne i disse tre Lande i at stige lige saa stærkt som Engrospriserne, og det er det, at denne voldsomme Engrosprisforøgelse synes at have oversteget Forbrugernes Kræfter, saaledes at disse har været nødsagede til ved en formindsket Efterspørgsel at tvinge Melleghandlerne til at bære en Del af Stigningen. Dette kommer ret tydeligt frem ved Bevægelserne i de berlinske Kødpriser*). I et »An-

*) Se: Gross Berlin, Statistische Monatsberichte, II. Jahrgang, Heft 8/9, 1911.

dragende fra Stor-Berlins Kommuner til Hr. Rigskansleren angaaende Forholdsregler til Modarbejdelse af Prisstigningen paa Levnedsmidler* fra September 1911 vises det, at Stigningen i 1911 paa det allerede i Forvejen meget kostbare Okse- og Kalvekød har medført, at Slagternes Fortjeneste har været nedadgaende, efterhaanden som Engrospriserne paa Kvæget steg, og det især paa de tarveligere Dele af Dyret, som købes af de mindre velstillede, saaledes at det er tydeligt, at Slagterne for overhovedet at blive af med disse Stykker har maattet sælge til en højst ufordelagtig Pris. Det fremhæves da ogsaa i Andragendet, at disse Forhold i høj Grad synes truende for Slagternes hele økonomiske Eksistens; jfr. iøvrigt omstaaende Tabel 3.

Men har saaledes Berliner-Slagterne været ude af Stand til at vælte Engrosprisstigningen over paa Forbrugerne, saa er det jo ikke alle Mellemlhandlere, der er saa daarligt stillede. Herom vidner nogle Under-søgelser, der er foretagne i Stockholm*) angaaende Brødprisen i Forhold til Brødets Vægt. Det oplyses her, at i 1890'erne solgtes smaa Franskbrød for 2 Øre pr. Stk. og vejede gennemsnitlig 74 g i 1894 og 66 g i 1895. Nu stiger Priserne paa Hvede, og i 1905 gaar man over til at tage 3 Øre for et saadant Brød, Vægten forøges samtidig lidt, men allerede i 1907 var den gaaet ned, og i 1909 vejede et saadant Brød til 3 Øre 61 g, medens man i 1894 havde givet 2 Øre for et Brød, der vejede 74 g. Medens det altsaa ser ud, som om Brødets Pris er steget fra 2 til 3 Øre, d. v. s. med 50 %, er det i Virkeligheden steget med 85 %,

*) Se Statistiske Efterretninger, 1910, S. 3.

Tabel 3.

Kvæg- og Kødpriser i Berlin.
Pfennig pr. Pd.

				1901 —05	1906 —10	¹ / ₁ — ¹ / ₁₀ 1911
				gnstl.	gnstl.	gnstl.
Okser	Kølle, Højreb, Halestykke	Kvægpris		64	71	77
		Kødpris		77	89	95
		Fortjeneste %		20	25	23
	Bryst	Kvægpris		64	71	77
		Kødpris		68	78	82
		Fortjeneste %		6	10	6
	Slag	Kvægpris		64	71	77
		Kødpris		61	71	74
		Fortjeneste %	÷ 5	0	÷ 4	
Kalve	Kølle, Ryg	Kvægpris		70	85	90
		Kødpris		82	95	99
		Fortjeneste %		17	12	10
	Bryst	Kvægpris		70	85	90
		Kødpris		74	86	89
		Fortjeneste %		6	1	÷ 1
	Bov, Slag	Kvægpris		70	85	90
		Kødpris		68	79	82
		Fortjeneste %	÷ 3	÷ 7	÷ 9	
Beder og Lam	Kølle, Ryg	Kvægpris		63	73	71
		Kødpris		76	88	91
		Fortjeneste ...		21	21	28
	Bryst, Slag	Kvægpris		63	73	71
		Kødpris		66	77	77
		Fortjeneste %		5	5	8
Svin	Ryg, Ribbenssteg	Kvægpris		56	64	56
		Kødpris		83	95	93
		Fortjeneste %		48	48	66
	Skinkesteg	Kvægpris		56	64	56
		Kødpris		71	80	78
		Fortjeneste %		27	25	39
	Bov, Mellemflæsk	Kvægpris		56	64	56
		Kødpris		67	75	73
		Fortjeneste %		20	17	30

idet Bagerne ved at gøre Brødet lettere har været i Stand til at vælte Forhøjelsen over paa Kunderne.

Selv om Forholdene saaledes undertiden kan medføre, at Mellemandlerne selv tvinges til at bære en Del af Prisstigningen, eller i det skjulte gennem Kvalitets- og Kvantitetsforringelser formaar at overvælde den paa Forbrugerne, er det jo ikke altid, at dette bliver Tilfældet. Det hænder ogsaa, at Mellemandlerne er i Stand til med flyvende Faner og klingende Spil at lægge hele Forhøjelsen over paa de taalmodige Købere. Vi kender jo allesammen det Avertissement, der begynder saaledes: Paa Grund af de stadig stigende Priser paa Raastoffer i Forbindelse med en Forøgelse af Arbejdslønnen ser Medlemmerne af den og den Forening sig nødsagede til fra og med D. D. at forhøje Prisen paa ... etc.

Hvor vidt dette lader sig gøre, vil, som vi f. Eks. saa ved Bevægelsen i de berlinske Kødpriser, dels afhænge af Forbrugernes økonomiske Kræfter, dels af hvor stærkt de i Forvejen var spændt for. Hermed stemmer det meget godt, at Detaljpriserne var stegne svagere end Engrospriserne i Frankrig, Tyskland og Nordamerika, medens i England og Danmark det modsatte har været Tilfældet.

Sammenligner man altsaa Detaljprisbevægelsen i de forskellige Lande, kan man vel deraf drage den Slutning, at Detaljprisstigningen fremtidig vil blive stadig langsommere, hvilket naturligvis rent beregningsmæssigt allerede ligger deri, at en vis absolut Tilvækst vil synes forholdsvis mindre, jo højere et Niveau man er oppe paa, men ogsaa fordi Forbrugernes Modstand vil blive stadig stærkere. Og lykkes det ikke Mellem-

handlerne at forplante dette modgaaende Tryk til Engrospriserne, og det tror jeg ikke i udstrakt Grad vil lykkes dem, saa vil de blive klemmt og klemmt haardt.

Naar Markedet nogenlunde er i Ro, vil jo Detaljprisens Højde være bestemt af Engrosprisens + Detaljhandlerens Bruttoavance. Hvad der bestemmer disse to Faktorer Højde er en Række af Aarsager, hvoraf et Par af de væsentligste skal gøres til Genstand for Omtale.

Først Engrosprisen. Om de Faktorer, der bestemmer denne, og i saa Fald med hvor megen Styrke, hersker der megen Uenighed i de økonomiske Teoretikers Verden*). Den gode gamle Kvantitetsteori, der gaar ud paa, at en Stigning i Penge- (specielt Guld mængden) paa f. Eks. 10 % ceteris paribus foranlediger en Stigning i Prisniveauet paa lige saa meget, har jo mange Tilhængere og maa ogsaa siges at udmærke sig ved megen Klarhed. Jo flere Penge, des mindre er de værd, enten man saa vil sætte dem direkte i Forhold til den Vare mængde, hvis Omsætning de skal formidle, eller man, hvad der vist er at foretrække, ræsonnerer som saa: det ny Guld strømmer til Hovedbankerne, disse nedsætter Diskontoen for at faa det ud igen, Forretningsmulighederne vokser og Efterspørgselen efter Varer og Arbejde stiger, og dermed Priserne**). Men jeg anser det for utvivlsomt, at denne Faktor stadig vil tabe i Betydning; jo mer Guld der er i Forvejen, des mindre vil en Tilvækst betyde; og det hele økonomiske Maskineri bliver stadig

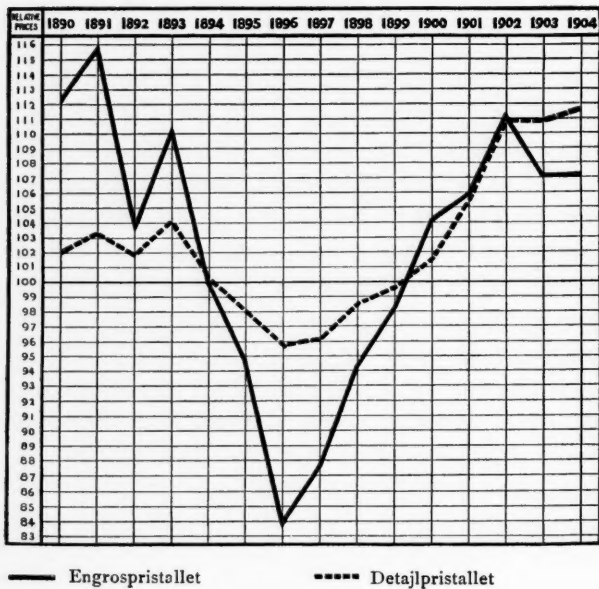
*) Se Jens Warming: Arbejds løn og Rente, S. 85 ff.

**) Se K. Riis-Hansen: Samfundsøkonomien i Grundtræk, S. 153.

mere kompliceret, saaledes at en enkelt Faktors Betydning har vanskeligere ved at slaa igennem. Jeg tror, den stigende Folkemængde og derigennem den stigende Efterspørgsel, den stigende Arbejds løn og det, at baade Raastoffer og Fødemidler bliver stadig vanskeligere og dermed kostbarere at producere, er af større Betydning. Og hvis dette er rigtigt, hvis Kul og Metaller skal bringes frem med stadigt stigende Omkostninger, baade fordi Arbejderne skal have mere i Løn og fordi Vanskelighederne, der skal overvindes, bliver større og større, hvis Korn og Bomuld er kostbarere at frembringe, hvis Kvæget er naaet til Grænsen af sin Ydeevne, saaledes at Foderet, der skal bruges for at faa Udbyttet op, stadig stiger i Værdi i Forhold til det, der kommer ud, hvis alle disse Faktorer spiller en større Rolle end en større eller mindre Mængde af Omsætningsmidler, saa er der neppe stort at haabe af en mulig Stansning i de senere Aars stærke Guldproduktion. Og det saa meget mindre, som det er en hyppig fastslaaet Iagttagelse, at en Nedgang i Engrospriserne kun med en ringe Del kommer til Udtryk i Detaljpriserne og derigennem Forbrugerne til Gode. Ikke blot det naturlige, som ovenfor blev paa-peget overfor den Stigning i Engrospriserne, der overføres paa Detaljpriserne, at da Engrosprisen kun er en Brøkdel af Detaljprisen, saa bliver en Forskydning i Engrosprisen allerede derved afsvækket i Detaljprisen. Men det viser sig, at Stigningen føres ganske anderledes igennem end Faldet. I Amerika f. Eks. falder Engrospristallet for Fødemidler fra 1890 til 1896 med 26 % og Detaljpristallet med 6 %, hvor altsaa Faldet i Detaljprisiniveauet var en Fjerdedel af Faldet i Engros-

prisniveauet; men da saa Opgangen kom, saa steg Engrospriserne fra 1896 til 1904 med 13 0/0, men Detailpriserne med 11 0/0, d. v. s. at de to Pristal omtrent steg lige stærkt. Jfr. nedenstaaende Kurver (efter Bulletin of the Bureau of Labor, Juli 1905).

Engros- og Detailpristal i de Forenede Stater 1890—1904
(Gennemsnittet 1890—99 = 100)
Næringsmidler

Ganske det samme viser for Eks. omstaaende Sammenligning mellem Engros- og Detailpriser paa Oksekød i Berlin 1906—10:

		Pfennig pr. Pund					$\frac{1}{1} - \frac{1}{10}$	
		1906	1907	1908	1909	1910	1911	
Okse- kød	Bryst	Kvægpris	74	73	70	66	72	77
		Kødpris	77	78	77	78	80	82
		Fortjeneste { abs.	3	5	7	12	8	5
			{ o/o	4	7	10	19	11
	Slag	Kvægpris	74	73	70	66	72	77
		Kødpris	70	70	70	70	73	74
		Fortjeneste { abs.	$\div 4$	$\div 3$	0	4	1	$\div 3$
			{ o/o	$\div 5$	$\div 4$	0	6	1

Vi er hermed naaet til de Aarsager, der særlig over Indflydelse paa Detailpriserne.

At et Fald i Engrosprisen saaledes ikke viser sig i Detailprisen i samme Grad som en Stigning, ligger i første Række i Forbrugernes Uopmærksomhed og Inerti. De Forbrugere, der holder Udsyn med Engrospriserne, kan sikkert tælles; og naar Folk en Gang er vant til at betale en Pris, saa betaler de den og beklager sig, naar den stiger, men lader det være, selv om der var Grund til at forlange den sat ned. Saa kunde man naturligvis spørge, om da ikke den fri Konkurrence mellem Forhandlerne kunde gøre, at nogle blandt disse udnyttede en Konjunktur til at forøge Omsætningen. Men den fri Konkurrence har jo alle Dage mere været at finde i de økonomiske Lærebøger end i det virkelige Liv, og Detailhandlerne danner som andre gode Borgere Foreninger og giver sig ikke af med illoyal Konkurrence. Rent bortset fra, at der er saa mange, at de for overhovedet at kunne leve, hver for sig er nødt til at holde Prisniveauet højt. Ifølge det seneste Tabelværk om Indkomst- og Formuesforhold (5. R. Ltr. E. Nr. 7) havde f. Eks. 669 Urtekræmmere i København en gennemsnitlig Indtægt

paa 2060 Kr., medens 1024 forskellige Detaljhandlere, ligeledes i Hovedstaden, hver havde en Indtægt paa 1873 Kr. Det kan jo neppe siges at være for meget til hver. Men Ulykken er her, at der er alt for mange af dem. Noget anderledes forholder det sig med Grossererne. Af disse var i 1908 1918 ansat til Skat med en samlet Indtægt (baade af Arbejde og Formue) paa næsten 24 Mill. Kr., d. v. s. 12300 til hver. Selv om man ser bort fra Risikomomentet, kan det jo sikkert siges, at 12000 Kr. er en altfor høj Betaling for det Arbejde, en Grosserer gør, og den Nytte, han yder Samfundet. De 9087 Hovedpersoner, der drev selvstændig Handelsvirksomhed i Hovedstaden i 1908, havde en samlet Indtægt paa 42 Mill. Kr., som Forbrugerne maa betale, og det er baade det altfor store Antal og den altfor store Fortjeneste, en Del af disse Handlende har, der i væsentlig Grad er Skyld i, at Detaljpriserne ikke kan falde og let stiger.

Til høje eller stigende Detaljpriser virker endvidere Butiksléen. Bevægelsen i denne er ikke saa nem at konstatere. Københavns Kommunes statistiske Kontor opgiver kun Lejen for Forretningslokaler, herunder indbefattet Lokaler af enhver Art til Næring. Man kan da tænke sig, at saadanne store Lokaler omdannes til mindre Butikker, fordi det er for dyrt at bevare dem til Fabrik, Lager og lignende. Men i Gennemsnitslejen for samtlige Forretningslokaler vil denne Forskydning vise sig som en Nedgang, skønt det virkelige Forhold netop har været det modsatte. Holder vi os imidlertid til den ældre Del (den inderste Del) af København, hvor Butikkerne vel nok dominerer blandt Forretningslokalerne, saa steg Lejen pr. Lokale

her fra 796 Kr. pr. Halvaar i 1901 til 923 Kr. i 1906, d. v. s. med 16 %. Endvidere har utvivlsomt de sidste Aars stedse stigende Skattebyrde bidraget sit til at forhøje Detaljprisniveauet. Ikke blot Toldskatterne, der dels i og for sig, dels ved at holde fremmed Konkurrence ude, har virket i den her omtalte Retning. Men det er jo givet, at ogsaa de direkte Skatter vil blive væltet over paa Forbrugerne af de Mellemhandlere, der skal bære dem, saa snart og saa vidt det overhovedet er muligt. Hvilken Rolle, denne Faktor har spillet i Prisforhøjelsen, lader sig naturligvis vanskeligt afgøre, men at den har været til Stede, anser jeg for givet. Det er jo, som nedenstaaende Tabel viser, en meget betydelig Forhøjelse, her har været Tale om; naar lige undtages Danmark, hvor Toldindtægternes delvise Svigten har øvet sin Indflydelse, har Stigningen i de øvrige her omtalte Lande i Statsskatternes samlede Beløb pr. Hovede udgjort fra 50—100 % fra 1896 til 1911.

Stats-Beskatning pr. Indb. (Direkte og indirekte Skatter)*).

	1896	1906	1911	Stigning i % 1896—1911
Danmark	25,50 Kr.	29,00 Kr.	29,00 Kr.	14 %
Tyske Rige	10,50 —	15,50 —	20,50 —	95 —
England	38,50 —	49,00 —	60,00 —	56 —
Frankrig	43,00 —	55,00 —	66,00 —	54 —
Forenede Stater .	13,00 —	23,50 —	26,00 —	100 —

En anden Faktor, der ogsaa virker til høje Detaljpriser, er Forbrugernes stigende Krav til deres Mellemhandlere. Varebiler og Telefon, Spejlglasruder og

*) Efter The Stock Exchange official Intelligence, 1908, for Aarene 1896 og 1906, efter Schanz: Finansarchiv, 28 Aarg. Bind 2 for 1911.

elektrisk Lys i overflødig Mængde skal naturligvis betales. For slet ikke at tale om Storforretningernes Luksus; selvfølgelig er det rart at sidde i Wertheims Palmehave og lytte til en sagte mumlende Kilde, efter at man har købt et Brev Knappenaale til 5 Pfennig. Og det ser nydeligt ud, naar man kommer ind i visse londonske Stormagasiner og ekspederes af unge Damer i sammefarvede Klædes Slæbekjoler. Men det koster alt sammen.

Hvad jeg her har nævnt, har været Forhold, der virkede til en voksende Livets Dyrhed ved at bringe Priserne, Engros- eller Detaljpriserne i Vejret, og som Forbrugerne i en Del Tilfælde ingen Indflydelse havde paa.

Men til Livets voksende Dyrhed virker ogsaa de stadigt stigende Krav af enhver Art. Gode og daarlige mellem hinanden, nyttige og luksuøse, alt i én uhjælpelig Blanding. En forbedret Kødkontrol er ypperlig, men den forøger Slagternes Risiko. Lyse og rummelige Boliger er et uvurderligt Gode, men Huslejen stiger derved. Større Renlighed og Skønhedsans i Hjemmet, i Klædedragten, i Butikker og paa offentlige Steder er Livsværdier af utvivlsom Betydning. Men de koster Penge. De sociale Krav, som ingen rigtig ved hvor kommer fra, stiller stadig større Fordringer, baade til Deltagelse i Festmaaltider for jubilerende Medborgere og til Indsamlinger til Jordskælvslidte paa Sicilien og til fattige Københavnerbørns Sommerferier. Og det er jo ikke blot Overklasseforpligtigelser disse. I ethvert Lag af Samfundet optræder de, under deres særegne Form, og forlanger at blive honorerede. Og hertil kommer, at mange ny Krav

dukker op, som tidligere Tider ikke kendte, baade Luksusting og Brugsgenstande. I Forbindelse hermed staar, hvad der jo i og for sig maa forbavse, at Besparelserne ved den stadig stigende Stordrift saa lidt mærkes i Forbruget. Dels ligger det naturligvis i, at Arbejdsløn og Driftsherregevinsten vokser, saaledes at en Del af den gennem Tekniken indvundne Besparelse bliver hængende her, og at disse Varer spiller en forholdsviis ringere Rolle i Forbruget; men det ligger formentlig ogsaa i, at Stordriften har paatvunget os en Mængde ny Genstande, der nu kan laves billigt og derfor sælges, mens de tidligere ikke kunde frembringes til en rimelig Pris.

Der er saaledes mange Kræfter i Gang, der virker til Livets stadigt stigende Dyrhed. Kommer saa ovenikøbet, som i 1911, en Naturkatastrofe som den frygtelig tørre Sommer til, saa bliver Spændingen akut, Trykket bliver haardere end taaleligt. Herom vidner noksom Hungeroprørene i Frankrig og de revolutionslignende Strejkeuroligheder i England. Det gaar haardest ud over dem, hvis Modstandskraft er ringest, saaledes som jeg ovenfor har søgt at vise det. Og for saa vidt er det mit Haab, at den, der foruden at interessere sig for Social-Økonomi ogsaa interesserer sig for Social-Etik, i disse Bemærkninger maa have fundet et og andet til Belysning baade af Livets Dyrhed og af dets Uretfærdighed.

Vor Betalingsbalance og den udenlandske Gæld.

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening
den 11. April 1912.

Af

Carl Thalbitzer.

I.

Spørgsmaalet om vort Betalingsforhold til Udlandet har gentagne Gange været Genstand for Drøftelse i Nationaløkonomisk Forening. Sidste Gang var det Kontorchef Warming, der fremdrog det i et Foredrag om »den økonomiske Situation«, men vi kan følge det tilbage til 1875, da Konferensraad Levy for første Gang gør opmærksom paa visse Skævheder, der dukker op i vor Betalingsbalance.

Naar jeg iaften har ønsket atter at tage Emnet op til Forhandling, skyldes det baade, at Emnet til enhver Tid tør gøre Fordring paa Opmærksomhed som ogsaa, at det netop nu, saavidt jeg kan se, er naaet frem til et Punkt, som i ganske særlig Grad bør granskes. Til nærmere Belysning deraf vil det være nødvendigt i korte Træk at skildre de tidligere Undersøgelser, der har fundet Sted.

I 1875 holdt Konferensraad Levy, som sagt, et Foredrag med den noget omstændelige Titel: »Svarer Stigningen i Statens Toldindtægter til Landets økonomiske Situation?« Tiden 1870—74 havde været en Opgangsperiode, i hvilken Indførslen steg stærkt og Arbejdslønnen sattes op; det var Fremgangsår med god Købeevne og stigende Forbrug. Levy slaar straks Alarm, paaviser det Misforhold, der er kommet mellem Udførsel og Indførsel og godtgør, at vi i de to sidste Aar, altsaa 1874 og 1875, har dækket Underskuddet ved at eksportere ret anseelige Beløb af vore fremmede Papirer. »En saadan Tilstand som den nuværende,« siger han, »er imidlertid uholdbar i Længden«. Der maa gennem et Tryk fremtvinges en Indskrænkning af Forbruget, og dertil maa alle hjælpe, »thi intet kan udrettes uden ved Flid, Kraft og energisk Sparsommelighed fra hele Folkets Side.«

Der blev øvet et Tryk. Nationalbanken holdt i 1875—77 sin Diskonto oppe i $5\frac{1}{2}$ —6% og til Tider endnu højere, og det virkede efter Ønske. Obligationskurserne faldt, Spekulationen holdt sig tilbage, og der fandt en almindelig Indskrænkning i Forbruget Sted. Merindførslen gik ned fra 53 Mill. Kr. i 1874 til 37 Mill. Kr. i 1878. Vort økonomiske Liv var sundt og livskraftigt.

I 1884 holder Levy et nyt Foredrag med samme Titel og drager deri en Sammenligning mellem den øjeblikkelige Tilstand og Forholdene i 1870'erne. Tilsyneladende er alting saare godt nu. Obligationskurserne holder sig høje, og Diskontoen er kun $4\frac{1}{2}$ %. Alligevel er der noget galt paa Færde, det kan vi se af Handelsbalancen. Merindførslen, der i 1879 var 49

Mill. Kr. og i 1880 31 Mill. Kr., stiger i de følgende 3 Aar til henholdsvis 62, 65 og 89 Mill. Kr. Og det trods de faldende Priser.

Der er et Underskud paa Handelsbalancen langt ud over det normale, og Spørgsmaalet er, hvordan vi har dækket det. Svaret er hurtigt givet. Vi har taget af vore disponible Reserver. Det viser sig i den aftagende Fremgang i Sparekassernes Indskud, i Salget af vort Forraad af fremmede Papirer og i Eksporten af vore danske Obligationer. Og yderligere deri, at vor Beholdning af Guld og af fremmede Valutaer er gaaet ned fra 97,9 Mill. Kr. i 1881 til 69,4 Mill. i 1884.

»Naar der desuagtet endnu ikke har været følt noget almindeligt økonomisk Tryk«, siger Levy, skyldes det Arten af de anvendte Hjælpemidler. »Situationen i sin Helhed opfordrer derfor til alvorlig Opmærksomhed, thi skulde Misforholdet mellem Indførsel og Udførsel vedvare endnu en Stund, da vil det efterhaanden skorte paa Hjælpemidler, der i de forløbne Aar har staaet til vor Raadighed, som saa at sige har tjent til at tilsløre Tilstandens rette Beskaffenhed.«

Der er omtrent gaaet en Menneskealder, siden Levy udtalte disse Ord, og Tiden synes ikke at have givet ham Ret. Det har ikke skortet os paa Hjælpemidler, Landets Velstand og Befolkningens Livsvaner er steget, og vi er nu inde i en Yppighedens Guldalder med en gunstig Handelsbalance, med Foretagelse og gode Aarsudbytter af omtrent hele Erhvervslivets Virksomhed og med Aktiekurser, der viser det lyseste Blik paa Fremtiden.

Levy tabte imidlertid aldrig dette Problem af Syne. Indtil sin Død i 1892 lod han aarligt foretage en Op-

gørelse af Landets Valutaforraad, hvori han ogsaa søger at paavise, hvad Ind- eller Udstrømning af Værdipapirer, der har fundet Sted. Noget Tal herfor naar han ikke at faa givet, og det er først i 1892, at Professor Falbe-Hansen ved sin Undersøgelse konstaterer, at vi siden 1872 har lagt Beslag paa omtrent hele vort Tilgodehavende.

Paa Grundlag af Levys Tal for 1884 og Falbe-Hansens Undersøgelse i 1892 foretager Prof. Scharling i Aarene 1897 til 1899 nogle Beregninger af, hvor stor den normale Difference paa Handelsbalancen kan antages at være. Ved at sammenholde den med den faktiske Difference (Merindførslen), udfinder han, hvad Gældsforøgelsen efter 1891 kan andrage. Hans Resultat er, at den normale Difference kan sættes til

højest 45 Mill. Kr. i 1872—80	
60—65 — i 1884—91	
højest 70 — i 1891—96	
højest 80 — i 1897—98.	

Mens Gældsforøgelsen i de 7 Aar 1884—91 derved viser sig at udgøre 125 Mill. Kr., er den i de 6 Aar 1891—96 mindst 100 Mill. Kr. og i de 2 Aar 1897—98 lavt regnet 60 Mill. Kr. Han bemærker i den Anledning:

»Udførslen af danske Værdipapirer til Udlandet har en Tendens til at udvikle sig paa en lignende Maade som det i tidligere Tider yndede finansielle Hjælpemiddel: Udstedelse af Papirspenge. Jo flere Værdipapirer, der gaar ud af Landet, desto flere maa der følge efter blot for at dække det stadigt voksende Beløb af Renter.»

Efter 1899 synes der i en Aarrække at have været stille om denne Sag. Selvfølgelig er der enkelte klart-seende, der ikke taber den af Syne, men de kan ikke faa Ørelyd for deres Opfattelse. Først efter 1908 søger de atter at lette en Flig af det Slør, »der har tjent til at skjule Tilstandens rette Beskaffenhed«. Jeg skal i denne Forbindelse blot minde om Overretsprokurator Casses Afhandling i Nationalekonomisk Tidsskrift 1909 og især om Hypotekbankdirektør Emil Meyers gentagne Udtalelser i Skrift og i Diskussion, sidste Gang i Tilskueren 1911.

II.

Naar der imidlertid endnu ikke synes at være skabt en almindelig Forstaaelse — jeg vil ikke sige i Publikum, men blot i vor Finans- og Bankverden —, af det Misforhold, der i Aarenes Løb har udviklet sig mellem vor Indførsel og Udførsel, maa Aarsagerne dertil søges i, først og fremmest det unøjagtige statistiske Materiale, der staar til vor Raadighed, men ogsaa dei, at ikke alle, der har beskæftiget sig videnskabeligt med Spørgsmaalet, har haft samme Opfattelse.

Afvigende Meninger kom allerede til Orde ved Levys Foredrag i 1884 og er senere blevne fremsatte især fra de praktiske Mænds Side. Det, man har holdt op imod Paastanden om Faren ved den stadig dybere Gældsforpligtelse overfor Udlandet, er navnlig, at der samtidig med den er foregaaet en Formueforøgelse inde i Landet, der har mer end opvejet den. Vore Passiver er stegne med 1 Milliard Kr., men vore Aktiver er samtidig stegne med f. Eks. 2 Milliarder, og

de Penge, vi har laant, har vi i de fleste Tilfælde givet en produktiv Anvendelse. Vi har derfor været i Stand til baade at forrente og afdrage paa Gælden og har endda opnaaet større Udbytte, end vi uden disse Kapitalmidler vilde have opnaaet.

Dette er selve Sagens Kærne. Er vi i Stand til at forrente Gælden, afdrage paa den og foretage de Opsparinger og Henlæggelser, som den stigende Befolkning og Samfundets normale Fremvækst nødvendiggør, da har den økonomiske Udvikling herhjemme været sund, og vor Laanepolitik rigtig.

For at afgøre det maa vi først se paa Landets Handelsbalance. Man kunde baade foretage en Detailundersøgelse af de enkelte Varesorters Karakter og følge Stigningen eller Nedgangen i Forbruget af dem. Og man kunde følge Indførslens og Udførslens Værdi gennem Aarene og søge at beregne Værdien af de saakaldte usynlige Indtægter, d. v. s. de Indtægter, der skal kunne dække den Difference, der altid er mellem Værdien af Indførsel og Udførsel.

De usynlige Indtægter regnes at bestaa af danske Skibes Fragtfortjeneste i udenrigsk Fart, af danske Virksomheder i Udlandet, Agentprovision, Renteindtægter af vore fremmede Papirer o. a., hvortil kommer til Forklaring af Differencen »den statistiske Fejl«, d. v. s. de Uensartetheder og Unøjagtigheder, der er i Prisangivelserne for ind- og udførte Varer. Forsøg paa en Beregning heraf er flere Gange blevne gjort; saaledes har Statistisk Bureau i Tabelværket for 1908 beregnet den Fragtfortjeneste, der kan blive Tale om, til c. 36 Mill. Kr. Hvorvidt man ved Sammenligning med den udenlandske Handelsstatistik's Tal for Omsætningen med

Danmark kan naa til et Skøn over den statistiske Fejle, ved jeg ikke. De Forsøg, der er gjort paa at finde Dækning for de forskelligartede Poster, Fragtfortjenesten, den statistiske Fejl o. s. v., har vistnok altid givet et Resultat adskilligt lavere end det, man ad anden Vej slutter sig til.

Det, som i denne Forbindelse særlig har Interesse for Spørgsmaalet om vort Betalingsforhold og vor Gæld til Udlandet, er at faa konstateret, hvor stor den normale Difference mellem Indførsel og Udførsel kan antages at være. Har vi dette Tal, og kender vi den faktiske Merindførsels Værdi, vil vi kunne beregne det Underskud, vi har dækket ved Gældsforøgelse. Den Fremgangsmaade, der er bleven anvendt i 1897 og 1899 af Professor Scharling og af Statistisk Bureau i Tabelværket 1907 er følgende. Man kender Størrelsen af Gældsforøgelsen i et givet Tidsrum og Værdien af Merindførslen. Man subtraherer den første fra den sidste og dividerer den Sum, man derved faar, med Aarenes Antal. Derved fremkommer Normaldifference.

Gaar vi nu ud fra de to Opgørelser i 1892 og 1910 ved vi, at der i følgende Femaar var en gennemsnitlig aarlig Merindførsel af

84,7	Mill. Kr. i	1891—95
115,7	—	i 1896—1900
102,4	—	i 1901—1905
134,1	—	i 1906—1910

og at Gældsforøgelsen i samme Tidsrum androg henimod en Milliard Kr. Dette skulde give en Normal-difference af 60—65 Mill. Kr. gennemsnitlig aarlig for

hele Perioden. Nu er det en Selvfølge, at denne Størrelse maa sættes i Forhold til Totalomsætningen i hvert enkelt Aar. Totalomsætningen var gennemsnitlig aarlig:

592	Mill. Kr.	i 1891—95
616	—	i 1896—1900
787	—	i 1901—1905
1008	—	i 1906—1910

og Normaldifferensen derefter 8—9 % af den.

Hvorvidt kan man anvende den samme Procent gennem hele Perioden? Det kan man ikke. Jo større Omsætningen er, des mindre bliver formentlig den forholds-mæssige Andel, de usynlige Indtægter og den statistiske Fejl kan andrage. Det vilde vistnok være rettest at benytte den højere Procent ved Periodens Begyndelse og den lavere nu. Sammenligner vi de Resultater, den her udfundne Normalprocent giver, med de tidligere foretagne Skøn, finder vi følgende Forskel:

	tidligere Beregning	8—9 % af	Total- omsætning
1872—80	40—45 Mill. Kr. *)	30—34 Mill. Kr.	c. 380 Mill. Kr.
1884—91	60—65 —	37—42 —	465 —
1891—96	70 —	47—53 —	592 —
1901—1907	60—80 —	66—74 —	825 —

Overensstemmelsen er ikke daarlig, naar man erindrer, at Tallene for de 3 første Perioder er gjort saa store som muligt, og at hele Materialet er saa overordentlig usikkert.

Alligevel er det med adskilligt Forbehold, at jeg mener at kunne anvende denne Metode, og kun »i Mangel af bedres Havelse«, at jeg gør det.

*) Heri er indbefattet Rente af vort Tilgodehavende 6 Mill. Kr.

Totalomsætningen var i 1910 og 1911 henholdsvis 1068 og 1156 Mill. Kr., og den normale Forskel mellem Indførsel og Udførsel i de 2 Aar skulde derfor andrage

1910	85—96 Mill. Kr.
1911	92—104 —

medens den faktiske Merindførsel var

1910	86,8 Mill. Kr.
1911	90,7 —

Det vil sige, der har i de to Aar i Modsætning til alle de foregaaende indenfor Aarhundredet ikke blot været Balance, men endda et mindre Overskud.

III.

Gaar vi nu fra Handelsbalancen over til Betalingsbalancen, er der en Konto paa den, der fanger hele vor Interesse. Det er Renten af vor udenlandske Gæld. I 1870'erne regnede vi at have en Renteindtægt af c. 6 Mill. Kr. aarligt. I 1892 beregner Professor Falbe-Hansen Renteindtægten til $\frac{1}{3}$ Mill. Kr. aarlig. Men derefter er der ikke anført noget Beløb for denne Konto hverken positivt eller negativt, før i Tabelværket for 1908, hvor den aarlige Renteudgift sættes til 20—25 Mill. Kr.

Der rejser sig her to Spørgsmaal, først: hvor stor er den aarlige Renteudgift nu, og dernæst: hvorledes skal den anbringes paa Betalingsbalancen?

Den sidst offentliggjorte Opgørelse af vor udenlandske Gæld er af Aaret 1907 og naar et Beløb af

575 Mill. Kr. Dette Beløb er i de følgende Aar vokset meget stærkt og er ved Udgangen af 1910 omtrent 1 Milliard Kr. De to Hovedposter heri er Statslaanene og Summen af Kreditforeningsobligationer. Af Statens Laan forrentes en mindre Del med 3 %, Resten med $3\frac{1}{2}$ %, mens Renten af Kreditforeningsobligationerne andrager hyppigst 4 %. Den øvrige Del af Gælden bestaar af andre Sorter af Obligationer, private Kreditter og Laan samt Aktier, hvis Udbytte kan være 6, 8 % eller mere. Man vil neppe regne meget forkert, naar man sætter den aarlige Renteudgift af Gælden til 40 Mill. Kr. Dette stemmer ogsaa baade med Tabelværkets Beregning i 1907 (20—25 Mill. Kr. af 575 Mill. Kr.) og med Opgivelser om den svenske Gæld til Udlandet (ved Udgangen af 1910 1100 Mill. Kr. med en aarlig Renteudgift af 40—50 Mill. Kr.).

Dette Beløb af 40 Mill. Kr. er der ikke taget Hensyn til ved Fastsættelsen af Normaldifferensen paa Handelsbalancen. Den dækker kun Fragtfortjenesten, den statistiske Fejl m. m. Selve Forrentningen af vor Gæld har vi ikke baaret ved vor Handel paa Udlandet, men vi har været nødt til at finde andre Udveje for den. De 40 Mill. Kr. er ikke ført paa Driftsregnskabet.

Ved Siden af Renteudgiften staar et andet Beløb, som vi ogsaa har at skaffe Dækning for paa Betalingsbalancen, nemlig Amortisationen af Laanene og Obligationerne. Hvis vi anslaaer den til 10—20 Mill. Kr., fremkommer der saaledes en Sum af 50—60 Mill. Kr., som vi aarligt har at udrede af vore disponible Beholdninger.

Det er en Selvfølge, at der, naar Spørgsmaalet er om Gældsforøgelsen til Udlandet, maa gøres en

Sondring mellem Renterne og Afdragene. Hvis vi skaffer Dækning for Renterne ved at sælge løs af vore Aktiver, forøger vi vor Skyld udadtil. Hvis vi dækker Afdragene ved at mobilisere en tilsvarende Sum af vor faste Kapital, gør vi det ikke. Det er derfor ikke sikkert, at vi altid bør følge samme Politik overfor Rente og Afdrag. Disse kan det maaske i knappe Tider anses for tilladeligt at tage af Kapitalen, for saa i de gode Tider at benytte Lejligheden til at formindske Gælden. Stat og Kommune ynder i hvert Fald at følge denne Politik. Renterne derimod bør det i langt højere Grad være et Princip at erlægge aarligt af sit Driftsoverskud. Kun under ganske ekstraordinære Forhold, i Krise- eller Krigstider eller i Aar, hvor Erhvervslevet kræver særlig store Udvidelser, kan man se bort derfra.

Saadanne ekstraordinære Forhold var til Stede i 1907 og 1908 og maaske endnu i 1909. Men Aarene 1910 og 1911 kan paa ingen Maade siges at have frembudt slige undskyldende Omstændigheder. De var begge blomstrende Aar, ja Rekorder for vort Hovederhverv og især for 1911's Vedkommende Opgangsaar for Handel, Industri og Skibsfart. Og alligevel har vi ikke evnet at betale blot Renterne af vor Gæld paa regelmæssig Vis.

Hvorledes har vi da faaet udredet Renterne og Afdragene? Der har kun været os en Udvej levnet, yderligere at forøge Gælden.

Positive Data herom foreligger vel ikke. Der er muligvis i Slutningen af 1911 foregaaet en begyndende Tilbagevenden af danske Papirer, som har fortsat sig ind i 1912. Paa Grundlag af Oplysninger, jeg har ind-

hentet, eller som har staaet til min Raadighed, mener jeg dog at kunne udfinde, at et Beløb, der mindst svarer til Renterne af Gælden, er skaffet til Veje ved Eksport af Papirer og Optagelse af Laan. Rimeligvis er Beløbet endda større. Jeg vover ikke at give noget bestemt Tal, det er kun et Skøn, jeg giver, men et Blik paa vore Bankforhold og specielt paa vore Valutaforhold tror jeg vil bekræfte Rigtigheden af mit Skøn.

Lad os da se, om vi ikke i Indlandet har opsamlet et Fond, der fremtidigt kan benyttes til Renter og Afdrag. Atter her møder vi den Vanskelighed, at det statistiske Materiale er saa usikkert.

1. Den skattepligtige Formue var i 1906/07 4434,5 Mill. Kr. og i 1911/12 4747,5 Mill. Kr. Fremgangen er altsaa i aarligt Gennemsnit godt 60 Mill. Kr. Dette er dog et for lavt Beløb. Der maa lægges til: Fremgangen i den ubeskattede Formue, i Livsforsikringssummer m. m. Men selv om vi gør et klækkeligt Tillæg for dem, er den Stigning, vi faar ud, urimelig lille, maalt i Forhold til Befolkningstilvæksten, Omsættningens Forøgelse og det højere Prisniveau. Meget af Stigningen skyldes jo udelukkende dette og gør Fremgangen næsten imaginær. Ejendomsprisernes Højde baseres paa en fortsat god Konjunktur for vort Landbrug, og noget lignende gælder for den løse Formue. Kursfremgangen for en Række offentlig noterede Aktier i 1911 udgjorde:

for 259 Mill. Kr.	Bankaktier	12 Mill. Kr.
— 55 —	Dampskibsaktier	6,5 —
— 106 —	andre Aktier	9,5 —
<hr/>		
420 Mill. Kr.		Tilsammen 28 Mill. Kr.

altsaa en væsentlig imaginær Formuetilvækst.

Stigningen i den skattepligtige Formue viser en meget ujevn Bevægelse i det sidste Femaar. Den var for de enkelte Aar 115 Mill., 46 Mill., 10 Mill., 116 Mill. og i de gode Tider fra 1910/11 til 1911/12 kun 25 Mill. Kr.

2. De københavnske Bankers og Sparekassers Indlaansmidler er i 1911 steget 18,4 Mill. Kr. Dette Tal er ikke meget oplysende, for det repræsenterer ikke udelukkende opsparedes Midler. Hvis vi havde en anden Sparekasseordning her i Landet, f. Eks. Postsparekasser, vilde den kunne yde et værdifuldt Bidrag til Belysning af Spørgsmaalet om, hvad Opsparing der havde fundet Sted. De Midler, der indestaar i vore Sparekasser eller paa Sparekassekonto i Bankerne, bestaar baade af opsparedes Midler, af ledige Kapitaler, ja endogsaa af Laan og giver derfor ikke nogen Vejledning om Befolkningens Formueforøgelse. Men selv om hele Beløbet repræsenterer rene Opsparinger, forekommer det ikke fyldestgørende i Forhold til den Befolkningensmængde i Hovedstaden og tildels i Provinsen, som det skal fordeles paa.

3. Landbrugets Overskud har været stort i 1911, og Udbyttet af den øvrige Erhvervsvirksomhed efter Aarsberetningerne at dømme endog meget gunstigt. De høje Priser paa Levnedsmidler er komne vort Landbrug tilgode og har vel snarere været en Fordel end et Tab for Landet. Men paa den anden Side har de gjort Forbruget dyrere og derigennem Opsparings- evnen mindre. At der ikke har fundet nogen Indskrænkning i Forbruget Sted, synes at fremgaa af Toldindtægterne, der i Skatteaaret 1911/12 var c. 1,4 Mill. Kr. større end i 1910/11, Sukkerafgiften har ind-

bragt næsten 1 Mill. Kr. mere, Brændevinsafgiften godt 200000 Kr. og Ølskatten c. 75000 Kr. mere i 1911/12 end i 1910/11.

Det almindelige Indtryk er da ogsaa, at de 2—3 sidste Aar har været »gode Aar«, d. v. s. Aar med god Fortjeneste paa vore Foretagender, men det er ogsaa ligesaa almindelig anerkendt, at der hersker en Tilbøjelighed hos os alle til at spise Pengene op snarere end at spare dem op. Hvorvidt indeværende Aar skulde vise en Ændring i saa Henseende, kan man endnu ikke udtale sig om. Der skal som sagt finde en ikke helt ubetydelig Import Sted af udenlandske, navnlig svenske Papirer, der bl. a. paa Grund af den højere Rente foretrækkes for vore Obligationer. Og samtidig foregaar der faktisk i Øjeblikket en Tilbagevenden af danske Obligationer fra Tyskland, som vort Marked dog hidtil har vist sig istand til at optage. Denne Tilbagevenden skyldes vel væsentligst det tyske Penge-markeds vanskelige Stilling efter Marokkodagene og maaske ogsaa den stærke Agitation mod Kapitaleksporten, som er rejst i Tyskland. Samtidig kan den forhøjede tyske Stempelafgift paa udenlandske Papirer have bremset Eksporten af de danske Obligationer, og altsaa virket i samme Retning. — Men hvorledes Pengene til disse Tilbagekøb og Nyanskaffelser tilvejebringes, om ved Opsparinger eller ved Gældstiftelse paa en eller anden Maade ud af Landet, er det ikke muligt at dømme om.

IV.

Til Belysning af vort Betalingsforhold til Udlandet vilde det være af største Interesse at have paalideligt

Kendskab til vore Valutaforraad fra Aar til Aar. Konferensraad Levy foretog, som anført, saadanne Opgørelser i en Aarrække paa Grundlag af gode, førstehaands Oplysninger. Men efter hans Død i 1892 hørte de op.

Det vilde sikkert nu vise sig meget vanskeligere end dengang at skaffe saadanne Opgørelser tilveje. Det vil neppe være muligt, før vi faar en lovordnet Bankstatistik som i Sverige.

De Midler, vi raader over til at udrede vore Betalinger til Udlandet, bestaar i følgende: de private Bankers Tilgodehavender hos fremmede Korrespondenter og Porteføljer af udenlandske Valutaer, Nationalbankens Midler, Finansernes udenlandske Anbringelser, hvortil kan føjes Landets Beholdning af fremmede Værdipapirer.

Hvad vore private Banker angaar, og vi kan her indskrænke os til de københavnske Hovedbanker, giver deres Maanedsbalancer eller Aarsregnskaber ingen Oplysning herom. Vi finder nok paa Aktivsiden en Konto for Korrespondenter i Udlandet, men den er ikke meget oplysende. Allerede Professor Scharling gjorde opmærksom paa dette Forhold som paa andre mærkelige Forhold ved vore Bankbalancer. Til Kontoen paa Aktivsiden svarer nemlig en Konto paa Passivsiden for, hvad Banken skylder til Udlandet. Men den er gemt enten paa Konto Kurant eller under Diverse Kreditorer.

Hvad er Diverse Kreditorer? og hvad er Diverse Debitorer? Paa Landmandsbankens Regnskab for 1911 figurerer Kontoen Diverse Debitorer med et Beløb af over 100 Mill. Kr. eller omtrent en Tredjedel af hele Balancen, mens Kontoen Diverse Kreditorer for alle Bankerne plejer at vise stærk Opgang i

Terminerne. Man tænke paa den pertentlige Omhu, hvormed Statsregnskabet specificeres og paa den Kritik, der vilde møde en Minister, som ikke lydigt fulgte Finanslovens Paragraffer. Og man tænke paa den Herskermagt, vore Bankdirektører har til at tumle med 100'er af Millioner, til at disponere over Nationens Penge, opsparede og betroede Midler, uden at aflægge noget Regnskab for deres Handlinger.

Trods de tilsyneladende Tilgodehavender har det i flere Aar været saaledes, at vore private Banker skyldte mere til Udlandet, end de havde tilgode, og dette Forhold er neppe anderledes nu. En enkelt Bank anfører i sin Aarsberetning 1911, at den paa Grund af de urolige politiske Forhold har holdt særlig store disponible Reserver i Udlandet.

I de 4 københavnske Hovedbanker er fremmede Tilgodehavender og Valutaer i 1911 aftaget med 4,5 Mill. Kr. og »Diverse Kreditorer« vokset med 10 Mill. Kr. Ved Udgangen af Marts 1912 er der i Sammenligning med Marts 1911 en Tilbagegang i fremmede Tilgodehavender og Valutaer af 14,7 Mill. og en Fremgang paa Diverse Kreditors Konto af 10,7 Mill. Kr., saaledes som det fremgaar af Tabellen. — De 4 københavnske Hovedbanker (Privatbanken, Landmandsbanken, Handelsbanken, Laane- og Diskontobanken):

	Fremmede Korrespondenter	Valutaer	Diverse Kreditorer
Decbr. 1910.....	31,1	15,2	34,3
— 1911.....	26,8	15,1	44,3
Marts 1911.....	33,8	23,6	20,2
— 1912.....	26,3	16,4	30,9

Statskassen har i de sidste Aar stillet store Beløb til Markedets Disposition, men de er fordampede lige-

saa hastigt, som de kom. Og af det sidste Laan, de 25 Mill. fr. i Juli 1911 er der intet tilbage. Finanserne har intet at undvære og kan have Besvær nok med at fremskaffe Midler ad ordinær Vej til Statsgældens Forrentning og Afdrag.

Hverken fra de private Banker eller fra Finanserne vil man derfor kunne regne paa Hjælp i Tilfælde af, at Udlandet stopper op for sin Kreditgivning. Vi er i saa Henseende stillet hverken bedre eller værre end adskillige andre Lande. Til Brug for saadanne Lejligheder har man sin Seddelbank, der sidder inde med Hovedforraadet af disponible Midler. Nu siger det sig selv, at er Landet stærkt gældbetyngt og har en ugunstig Betalingsbalance, er det af dobbelt Vigtighed, at den centrale Bank er velforsynet. Der vil altid kunne indtræffe Katastrofer, som selv en velforberedt Centralbank ikke kan magte, men en Tørn, som den vi oplevede i 1907—08, eller de Besværligheder, en Række daarlige Høstaar vil kunne bringe os, maa Banken være stærk nok til at klare. Det viste sig i den sidste Krise, at Nationalbanken var i Stand til at løse sin Opgave. Den stillede af sine Reserver omtrent 60 Mill. Kr. til Landets Disposition og kastede sig i Breschen med en Offervillighed, som sandelig ikke var for ringe. Uden Nationalbankens Hjælp vilde Krisen have faaet et »amerikansk« Forløb, og hvad det kunde have ført til, lader sig ikke beregne.

Efter Krisen voksede den udenlandske Gæld med Kæmpeskridt, og Omsætningen i selve Landet ansporedes ved de rundhaandede Midler, Udlandet stillede til vor Raadighed. Det maatte derfor blive en Livssag ikke blot for Banken, men for hele

Nationen, at der snarest muligt samledes et nyt disponibelt Fond, en kraftig Guldbeholdning og et rigeligt Forraad af udenlandske Tilgodehavender.

I hvilken Udstrækning er det sket?

Banken har endnu ikke faaet tilbage, hvad den lagde ud i Krisetiden og har derfor ikke haft nogen Mulighed for at skaffe sig et til de voksende Forpligtelser svarende Metalfond. Bankens Reserver var i December 1911 ikke væsentligt bedre end i December 1907, da Krisen kulminerede. Og der er efter min Formening ikke nogen Bedring at spore. Stillingen synes snarere for hver Dag, der gaar, at øge Risikoen for Banken. Jeg skal nu gøre Rede for dette.

Ved Lov af 12. Juli 1907 forlængedes Bankens Oktroi, og Seddelfunderingsbestemmelserne lempedes. Bankens Ledelse fik derved en haardt tiltrængt Beføjelse til en mere elastisk Funderingsmaade. I de senere Aar før 1908 havde det som oftest kostet store Anstrengelser at faa klaret Maanedsopgørelserne, og man havde balanceret paa den nederste Grænse, tvunget af den haarde Nødvendighed. Før Oktroiens Udløb, da Krisen stod for Døren, viste det sig dog umuligt at holde ud, og Banken fik derfor ved Kundgørelse af 22. Novbr. 1907 Dispensation fra de gældende Regler. Uden den havde Banken ikke kunnet magte Krisen.

De nye Funderingsbestemmelser havde imidlertid ikke til Hensigt, at Bankens Reserver skulde nedbringes. De skulde blot muliggøre en større Bevægelsesfrihed. Det maatte selvfølgelig vedblive at være Nationalbankens Opgave at sikre sig den størst mulige Reserve og at lade denne vokse i Forhold til Omsætningens Udvikling og de øvrige finansielle Krav, den skulde fyl-

destgøre. Denne Opgave har hidtil trods Bankens energiske Anstrengelser vist sig uløselig. — Til Eftervisning heraf maa man anvende samme Opgørelsesmaade for Tiden før og efter den nye Oktrois Indførelse, hvad der er gjort i nedenstaaende Tabel. Danner vi en Konto bestaaende af Seddelreserven (d. v. s. den ubenyttede Ret til at udstede Sedler) og Tilgodehavender i Udlandet, faar vi Bankens »Reserve« (Tabellens Kolonne III + IV). Ved Siden af den har Banken sine fremmede Valutaer og sin Obligationsbeholdning, overfor hvilke dog staar Konto-Kuranten med sine meget vekslende Beløb.

Aar	I	II	III	IV	III + IV	Kontokurant	Fremmede Veksler	Obligationer
	Seddelcirkulation	Metalbeholdning	Seddelreserve	Tilgodeh. hos Korrespondenter	Seddelreserve og Tilgodeh. tilsammen			
Decbr.								
1892..	80,7	58,2	35,6	7,8	43,4	7	6,1	16,5
95..	87,1	69,9	52,7	9,6	62,3	13,3	6,9	19,8
98..	94,1	72,8	51,5	3,1	54,6	7,1	1,8	17,8
1901..	100,4	72,1	43,9	13,4	57,3	7,5	3,7	12,9
04..	100,3	82,3	56,2	7,3	63,5	7,6	1,8	11,1
06..	123	96,4	69,9	3,2	73,1	5,7	1,9	7,1
07..	123,1	71,2	19,4	3,2	22,6	5,7	3,9	1,7
1908..	124,9	70,7	16,5	9	25,5	5,6	1,9	3,3
09..	129,2	69,8	10,3	10	20,8	6,2	3,8	6,8
10..	131,1	73,6	16,1	12,5	28,6	11,9	6,6	6,7
11..	140,2	74,7	9,2	13,2	22,4	8,8	8,1	9,9
Marts								
1912..	135,6	69,8	4	18,4	22,4	3,6	12,3	9,9

Det er Forholdet mellem Kolonne I og Kolonne III + IV, der frembyder mest Interesse. Tilbagegangen kan ses af følgende Udregning. Hvis Dækningen (III + IV) for Seddelcirkulationen (I) i Decbr. 1911 skulde have svaret til Dækningen for de ovennævnte Aar før Oktrois Udløb, maatte Reserven have været

sammenlignet med 1892 c. 75 Mill. Kr.

—	—	1895 c.	100	—
—	—	1898 c.	81	—
—	—	1901 c.	80	—
—	—	1904 c.	82	—
—	—	1906 c.	83	—
—	—	1907 c.	25,8	—

i Stedet for 22,4 Mill. Kr. For 1907's Vedkommende maa dog udtrykkelig betones, at mens Banken dengang kun havde 5,6 Mill. Kr. i Obligationer og Valutaer overfor en Konto Kurant paa 5,7 Mill. Kr., var de tilsvarende Tal for 1911 18 Mill. Kr. og 8,8 Mill. Kr.

Som det fremgaar af Tabellen, er Metalfonden gaaet c. 5 Mill. Kr. tilbage i første Kvartal iaar. Aarsagen dertil er i første Instans Bankens Stilling til Sveriges Riksbank, i sidste Instans hele vor uheldige Betalingsbalance overfor Udlandet.

Sveriges Handelsbalance har, som Riksbanken skriver i sin sidste Aarsberetning, haft »ett ovanligt gynnsamt Resultat« i 1911*), og det i Forbindelse med de store offentlige Laan, til Beløb 130 Mill. Kr., Landet i 1911 har optaget udefra, samt de store udenrigske Bankkreditter, det har arbejdet med, har givet det en meget gunstig Betalingsbalance med deraf følgende lav Diskonto og lave Vekselkurser. De laante Penge er for en større Dels Vedkommende komne Danmark tilgode, de er vandret herind til Forrentning i vore Banker, oftest vel gennem den livlige Arbitrageforretning, der i de sidste Aar har været drevet mellem de skandinaviske Lande som en Følge af deres Laanepolitik. Efterhaanden som Sverige skal bruge Pengene,

*) Sveriges Merindførsel var i 1910 79 Mill. Kr.

— — i 1911 26 —

trækkes de hjem, og Afregningen finder Sted over de to Hovedbankers Girokonti.

Dette Forhold er ganske naturligt og skulde ikke volde Vanskelighed, saafremt vore Betalingsforhold var sunde. Vi har aarligt at betale en enorm Indførsel fra Tyskland, og det sker ved Hjælp af vort store Overskud af Eksporten til England. Paa samme Maade maa dette Overskud tjene til at dække Indførslen fra Sverige, Rusland og andre Lande. Er der Ligevægt paa vor Handelsbalance, maa der ogsaa kunne blive det paa Betalingsbalancen. Ganske vist, overfor Sverige er der det særlige, at Riksbanken kan forlange Dækning i skandinavisk Guldmønt. Men havde vi et rigeligt Valutaforraad, kunde vi naturligvis ved Hjælp af det forebygge Forsendelsen.

Nu er Forholdet imidlertid det, at vore Banker gennem de svenske Laan i 1911 har forøget Landets Gæld, hvad der i Øjeblikket følte som en Lettelse, men som, naar Tilbagebetalingen kommer, bliver en Ulempe. Paa lignende Maade har vi efter 1905 og indtil den senere Tid været stillet overfor Norge, skønt vor Handelsbalance stadig har vist Overskudseksport dertil. Norge har haft Dele af sine udenlandske Laan staaende her i Landet og har efterhaanden trukket dem hjem.

For ikke at blive fuldstændig aareladet for Guld har Nationalbanken ved alle Midler maattet møde Kravene fra Sveriges Riksbank. Den har navnlig maattet sælge løs af sine Tilgodehavender i Tyskland og England, og er i stigende Grad bleven henvist til kunstigt at skaffe sig Valutaer udefra. Med ikke ubetydelige Ofre har Banken foretaget disse Afregninger. Den har

haft Valget imellem at afgive af sin Beholdning af gangbar Mønt eller at sælge sine Valutaer.

Jeg skal give nogle Tal.

Nationalbanken har indkøbt ialt

i 2det Halvaar 1911 Rmk. 18,6 Mill.

i 1ste Kvartal 1912 — 15,5 —

Rmk. 34,1 Mill.

og afgivet til Sveriges Riksbank og Norges Bank tilsammen:

	Ind- betaling	Rmk.	£	Guldmønt	Overførsel fra Norges Bank til Sveriges Riksbank
	Mill. Kr.	Mill. Kr.		Mill. Kr.	Mill. Kr.
i Juli Kvartal 1911	9,9	12	100000	2	3
i Okt. Kvartal 1911	9,8	5	190000	—	6
i Jan. Kvartal 1912	5,2	10	—	1,5	5
	24,9	27	290000	3,5	14

Nationalbanken har i andet Halvaar 1911 maattet overlade Sveriges Riksbank og Norges Bank ialt c. 42,1 Mill. Kr., deraf alene 17 Mill. Rmk. af sine samlede Rmk.-indkøb (18,6 Mill.) og i første Kvartal 1912 ialt c. 15,6 Mill. Kr. Faktisk er det hele Beløb, c. 57,7 Mill. Kr., gaaet til Sverige, idet Norges Andel deri, 14 Mill. Kr., er overført til Riksbanken i Stockholm.

Derefter skyldte Nationalbanken ved Udgangen af Marts 1912 5,6 Mill. Kr. til Sveriges Riksbank, mens den havde et lille Tilgodehavende, 0,2 Mill. Kr., til Norges Bank. I April 1912 har den yderligere sendt

2,5 Mill. Kr. i Guldmønt til Stockholm. Indbetalingerne præsteres for Størstedelen gennem Opkøb af Valutaer i Udlandet mod Afregning i danske Kroner.

Som et Kuriosum kan nævnes, at da Banken tager en Provision af $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{0}{00}$ af sine Anvisninger paa Sverige og Norge, har der udviklet sig den Trafik, at man sender Nationalbankens Sedler over til Malmø, hvorfra de umiddelbart efter tilbagesendes fra Riksbankens Afdelingskontor. Beløbet androg i Januar Kvartal iaar en 3 Mill. Kr.

Naar Nationalbankens Forhold til de to Nabolande særlig gøres til Genstand for Omtale, skyldes det, at Banken kun overfor dem er i Stand til at faa et Indblik i Landets Betalingsbalance. Overfor dem kan den følge Bevægelserne og gøre Front, mens den maa staa passiv overfor det Liv, der saa at sige bag dens Ryg udfoldes med Hjælp fra det øvrige Udland.

Nogen effektiv Diskontopolitik som i 1870'erne kan der ikke blive Tale om at føre. Banken har, trods Oplevelserne i 1907—08, ikke faaet Bistand til at gennemføre en samlet Ledelse af vort Bankvæsen. En væsentlig Del af dens Midler er baandlagte i Afviklingskassen og derigennem stillet til Raadighed for de andre københavnske Banker. Omsorgen for vore Betalingsforhold overfor Udlandet er derfor stadig i Hænderne paa disse, og den Omstændighed, at Landet staar uden tilstrækkeligt Valutaforraad, skræmmer dem ikke, for det er, hvis de overhovedet tænker derover, et Emne, de mener ikke kommer dem ved. Saalænge Pengene flyder rigeligt ind andetsteds fra, mærker de jo ikke Trykket.

V.

Det centrale i enhver Undersøgelse af vor Betalingsbalance, som denne nu har udviklet sig, er, om vi gennem vor hele Erhvervsvirksomhed har opnaaet et saadant Udbytte, at vi kan betale Renterne af vor Gæld og endda faa Overskud. Selv om man kan paa-vise en Stigning i Nationalformuen, er det ikke nok, enhver Stigning, der blot skyldes en ny Vurdering, har ringe Værdi for os ved Bedømmelsen af Betalingsbalancen. En Konjunkturstigning er et Symptom paa, at vor Formue kan udbringe et forøget Udbytte, men heller ikke mere. Det betyder meget lidt for vor Betalingsbalance, at vore Aktier er steget 20—30 Mill. Kr. i Kurs, men hvis vi kan paa-vise, at Nationalindkomsten er gaaet op fra 1200 til 1300 Mill. Kr., og at vi har opsparet en klækkelig Del af denne Merindtægt, saa er det et Plus paa vor Balance, som vil vise sig ved en Forøgelse af vor disponible Kapital. Selve Formuestigningen er ofte kun et Blændværk, der bidrager til at forvirre Begreberne.

Saaledes er det for Tiden herhjemme. Der synes at være Opgang, der synes at være Overflod paa Kapital. Aktieselskaberne udvider sig, Dampskibsflaaden forøges, Byggeriet i København er ved at gaa igang igen, og man tumler med nye Jernbaneprojekter.

Der synes at være Opgang, men Sandheden er den, at vi ikke er komne et Skridt videre, end vi var i 1908 — eller rettere, vi sidder endnu dybere end dengang i forkvaklede Gældsforhold. Vi betaler ikke vore Renter til Udlandet, men lægger dem til Gælden. Og Gælden stiger derfor stadig, ruller som en Snebold.

Men det kan selvfølgelig ikke blive ved. Vi er jo intet nyt Land med store ubrugte Kræfter. Der maa engang begynde en Strømkæntring. Naar det sker, vil alle mærke Trykket, og da kan vi komme til at staa overfor saa besværlige Valutaforhold, som dem vi oplevede i Aarene før 1813. Jeg vil se bort fra den Mulighed, at vore Obligationer skal strømme hjem i større Mængde. Der er maaske ingen Grund til at frygte det. Jeg vil blot regne med den Situation, at det europæiske Pengemarked kommer til at befinde sig i en saadan kritisk Tilstand, at vi maa undvære den Hjælp udefra, vi nu i en Menneskealder har vænnet os til, at vi altsaa skal udrede 50—60 Mill. Kr. aarligt af vore egne Midler. Hvordan skulde vi i saa Fald skaffe Udvej for et saadant Kæmpebeløb? Har vor Handelsomsætning i disse fede Aar ikke kunnet bidrage dertil, hvordan skulde den kunne det i de magre Aar, som naturnødvendigt maa følge efter? Inden et Aar risikerede vi da, at Nationalbankens Sedler maatte erklæres uindløselige, inden 2 Aar, at vi ingen Guldbeholdning havde tilbage i Landet, eftersom Nationalbanken havde maattet benytte sin Beholdning til udenlandske Betalinger.

Vi maa jo haabe, at det ikke gaar saa galt, men at vi faar Tid og Ro til langsomt at vikle os ud af vor uheldige finansielle Tilstand. For skulde en Krise nu slaa ned paa os, staar vi fuldstændig uforberedte.

Vort Betalingsforhold til Udlandet har naaet et Punkt, hvor det forekommer mig, at nye Overvejelser rejser sig. Der maa en Kraftanstrengelse til for at bringe Orden i Sagerne igen. Kan vi overkomme den? Kan vi indskrænke Forbruget og derved formindske Indførslen? Kan vore Banker forene sig om en for-

sigtigere Laanepolitik? Skal Staten gennem nye Skattepaalæg tage Sagen i sin Haand? Eller er vi maaske blot Ofre for en Tidsudvikling, som efterhaanden af sig selv vil undergrave Velstanden i hele den civiliserede Verden? — Det er nye Problemer, der rejser sig, og som det her vilde føre for vidt at fordybe sig i. Men vil vi som Nation afværge den Fare, der kan true os, forekommer det mig at være paa Tide at drøfte, hvad vi i saa Henseende skal gøre.

Foredraget efterfulgtes af en Diskussion, hvoraf vi anfører nedenstaaende Udtalelser:

Hypotekbankdirektør Emil Meyer var enig med Foredragsholderen i hans Hovedbetragtning. Dog fandt han, at de to sidste Aars gode Handelsbalance burde fremhæves som et Lyspunkt. Men iøvrigt kunde der næppe være Tvivl om, at vi i en Aarrække havde produceret for lidt og brugt for meget. Spørgsmaalet var saa, om Danmark var enestaaende i saa Henseende. Dette troede Taleren ikke. Næsten overalt klagedes der over det samme som hos os: et for stort Nationalforbrug, og det var overraskende, at denne Klage nu ogsaa lød fra et Land som England. — Der var et Symptom, som Taleren fandt særlig betænkeligt, nemlig den overordentlig stærke Spekulationslyst, der havde gjort sig gældende i de senere Aar. Den Spekulation, som nu drives i store Kredse af Befolkningen, var meget farlig; den medførte for det første, at mange forsømte deres Arbejde og Forretning, og dernæst førte den direkte til et Forbrug over Evne: de, der vinder, betragter Gevinsten som en Indtægt, som man ikke behøver at nære Betænkelighed ved at bruge, og de der taber, er i Regelen ikke tilbøjelige til af den Grund at indskrænke deres tilvante Levevis. — Lige overfor Spørgsmaalet om, hvad der kan gøres til Modarbejdelse af Misèren, var jo det sædvanlige Svar: der maa spares. Taleren vidste vel, at Taleren om at spare var at prædike for døve Øren, men i Henseende til det private Forbrug kendte han ikke noget bedre

Raad. Ogsaa de offentlige Myndigheder — Stat og Kommune — maatte naturligvis lægge Vind paa en fornuftig Økonomi, men først og fremmest var det nødvendigt at skaffe Indtægter til at dække de uundgaaelige Udgifter. I denne Henseende maatte det ønskes, at Skattelovene vedtoges paa en saadan Maade, at der ikke alene blev fuld Dækning for de løbende Udgifter, men ogsaa Midler til en ikke for langsom Amortisation af Gælden, der i de senere Aar var vokset for stærkt. Taleren sympatiserede med, at en forholdsvis Del af Indtægten var foreslaaet at skulle indkomme gennem en direkte personlig Skat. Man sagde jo i Almindelighed, at de indirekte Skatter havde den Fordel, at de ikke mærkedes; men i en Situation som den nærværende var det netop heldigst, at Befolkningen fik Skattetrykket at mærke paa en følelig Maade og derved opfordredes til Sparsommelighed.

Kontorchef Warming: Det mest betænkelige ved Situationen var, at vi end ikke i 1911 med den forholdsvis gode Handelsbalance formaaede at dække Aarets Underskud. Med den Erfaring in mente maatte man være belavet paa, at det bliver værre, naar Tidene atter vender sig. Taleren kunde dog ikke helt slutte sig til Foredragsholderens pessimistiske Syn paa Bankernes Stilling. Hvor var det muligt, at det kunde komme saa vidt som af Foredragsholderen antydet? Bankerne var dog ikke forpligtede til at honorere alle Krav om Checks paa Udlandet. — Naar Foredragsholderen gjorde gældende, at den stedfundne Formueforøgelse burde reduceres noget, fordi Forøgelsen var til Stede i Kraft af Vurderinger, var dette ikke helt rigtigt; Kurser kunde meget godt stige effektivt, f. Eks. paa Grund af Henlæggelser. — Naar Direktør Meyer havde peget paa Sparsommelighed som Midlet til at komme over de uheldige Forhold, var dette rigtigt. Det vanskelige var imidlertid, at vort store Forbrug stod i Forbindelse med Forhold, som vi var stolte over: Telefonen var saaledes mere udbredt end i noget andet Land i Europa; faa Steder fandtes saa mange Cykler som hos os; vi havde paa flere Omraader en udmærket Kunstindustri, — det var i og for sig godt, men det var dyrt; vi byggede en Mængde Elektricitetsværker rundt om i Landet, — utvivlsomt til stor

Bekvemmelighed for Befolkningen, men det var en Bekvemmelighed, der kostede mange Penge; vi havde en forholdsvis stærkt fremskreden Sociallovgivning, — hvad Taleren ikke skulde beklage, men ogsaa det maatte forøge vort Nationalforbrug; vore Boligforhold var paa mange Maader blevne forbedrede i de seneste Aartier; vi havde — eller mente at have — Raad til et stort Alkoholforbrug, til at spise meget fint Brød o. s. fr. Det meste af, hvad Taleren havde nævnt, kom ind under Begrebet »Kulturfornödenheder« og var svært at komme bort fra, men tog man dette og meget andet lignende i Betragtning, var det i hvert Fald ikke vanskeligt at se, hvorfra en væsentlig Del af vort nationale Underskud stammede.

Overretssagfører Byrdal troede, at Indlederen saa for mørkt paa Situationen. Rent umiddelbart fik man ikke Indtryk af, at Landet befandt sig i en økonomisk Misère, — tværtimod, Forretningslivet var i stærk Opgang, og der var i hvert Fald ingen ydre Tegn til, at vor Gæld til Udlandet følte som en Tyngde.

Direktør Meyer: Det var dog ubestrideligt, at vor Netto-Gæld til Udlandet i Løbet af en ikke saa meget lang Aarrække var naaet op til 1000 Millioner Kr., og Nationalformuen var ikke vokset saa meget stærkt.

Generaldirektør Rubin vilde i Forbindelse med Forhandlingsemnet pege paa to Spørgsmaal, som det vilde være af stor Interesse at faa udredet: Hvem er det, der skylder mere end de ejer? Og hvilken Rolle spiller Vareprisernes Stigning med Hensyn til Forbrugets Forøgelse? — Iøvrigt troede Taleren, at man ved Siden af andre Grunde, der bragte Nationens Forbrug i Vejret, ikke maatte overse den Indflydelse, Forbedringen af de offentlige og private Tjenestemænds Levevilkaar øvede: derigennem normeredes uvilkaarlig en højere Levelfod ogsaa for andre Samfundsklasser.

Samfundets nødvendige Grundlag. *)

I.

Naar jeg har valgt til Emne: Det nødvendige Grundlag for Samfundet, er det ikke for at behandle nogen af de Liberales, de Konservatives eller Arbejderpartiets Programsager. Heller ikke har jeg i Sinde at drøfte Nutidens mere moderne Spørgsmaal, hvor vidt enten Socialismen eller Individualismen er den mest ønskelige Grund-sætning, hvorefter Samfundet bør organiseres. Mit Formaal er det mere begrænsede, og jeg tør sige mere praktisk nyttige at henlede Opmærksomheden paa visse Betragtninger, som alle politiske Partier kan give deres Tilslutning, Betragtninger, som man efter min Mening ikke kan se bort fra, hvis der skal være Mulighed for overhovedet at opstille nogen som helst Grundsætning for en blot nogenlunde passende social Orden. Hvor meget de kæmpende Partier end trættes om, hvilken social Orden de ønsker sig, hvor meget den Liberale i den Henseende end afviger fra den Konservative, Republikaneren fra Monarkisten, Demokraten fra Aristokraten, Fagforeningsmanden fra Kapitalisten, Socialisten fra Individualisten — der er dog, det tør jeg paastaa, visse grundlæggende

*) Det følgende er en lidt forkortet Gengivelse af en Afhandling af Sidney Webb. Indholdet er først fremkommet som et Foredrag for »The Social and Political Education League« i London. Her gengives det — i Oversættelse ved Hr. Fernando Linderberg — efter Fabian Tract Nr. 159.

Regler for social Organisation, som de kan, og, hvis de er oplyste, fornuftige Mennesker, maa antage som uundværlige for en heldig Udvikling af deres egne Planer og Ideer.

For det første henleder jeg et Øjeblik Opmærksomheden paa nogle af den folkelige Regeringsforms Karaktermærker. Med vor Opfattelse af social Organisation har det i en vis Forstand været det 19de Aarhundredes særlige Opgave at fremhæve de Krav, Behov og Rettigheder, som stilles af Gennemsnitsindividet, den typiske Borger, Normalmennesket. Vi er tilbøjelige til at glemme, at Gennemsnitsborgeren eller Normalmennesket er en blot og bar Tankeforestilling, men i Virkeligheden slet ikke eksisterer. Du og jeg har aldrig set ham i Kød og Blod. Personlighederne er saa forskellige, at hvad der bydes ud til alle og enhver, absolut ikke evner at svare synderligt til de enkeltes Krav. Dette er ikke nogen gyldig Indvending imod det nittende Aarhundredes Værk. Et Regiment nøgne Mænd trænger altfor hastigt til Klæder, til at vi skulde kunne dadle Leverandøren, fordi han syer alt Tøjet efter Gennemsnitsmaal, saa Uniformerne ret beset sluttelig ikke passer en eneste. Da de tidligere liberale Regeringer stod og manglede Skoler, Vandafløb og Fabriksvarer, maatte man saa at sige anskaffe sig alt engros efter Gennemsnitsmaal for at blive i Stand til at forsyne alle. Men det tør ikke gøre os blinde for den Kendsgerning, at hvis vi nøje undersøgte alle disse Regeringsprodukter, der var tilvejebragte ud fra Opfattelsen af, at Demokratiet nødvendigvis maa være en Grossist, saa vilde de, ligesom Hærleverandørens Uniformer, vise sig tilhobe at være Sager, der ikke passede.

Min første Paastand er derfor dette Paradoks, at ligesom det nittende Aarhundredes Regeringer har været mest optagne af at handle med hele Folket, eller i hvert Fald med Flertallet, saaledes bør det for Regeringerne i det tyvende Aarhundrede være mest magtpaaliggende ikke blot at forsyne Mindretal, men endog ganske smaa Min-

dretal og for Tiden enkelte Individ. Vi nøjes ikke længer med Leverandørens Gennemsnitsmaal. Regimentsstøvlerne og Uniformerne maa have, saa de passer hver enkelt Soldat. Dette er, naar man rigtig tænker over det, i enhver Henseende akkurat ligesaa »demokratisk« som Engros-Metoden. »Klasselovgivning« er kort sagt ikke alene ikke slet eller udemokratisk, men for Øjeblikket den eneste gode, den eneste nyttige, den eneste virksomme Lovgivning. Naturligvis behøver man ikke at indskrænke Lovgivningens Begunstigelser til et enkelt Mindretal eller et enkelt Individ. Ethvert Mindretal — i Virkeligheden ethvert Individ — har Krav paa at blive forsynet, under det ene Regeringssystem som under det andet, akkurat som enhver Soldat i Regimentet har Krav paa sit Sæt Tøj og sit Par Marchstøvler. Med den ene Metode er Pasningen blot saa slet, at Soldatens Fødder bliver hudløse, og hans Evne til at marchere og fægte kommer langt under, hvad man kunde opnaa. Med den anden Metode forøger en forbedret Pasning Handlekraften saaledes, at baade Velvære og Ydeevne stiger.

Et aktuelt Eksempel paa Fremskridt i Regeringsvirksomhed kan gøre min Mening tydeligere. For et hundrede Aar siden deltog den engelske Regering ikke i Opførelsen af Skoler. Det første Krav var at faa tilstrækkeligt mange Skoler af den mest almindelige og mindst specialiserede Type. Demokratiets Program var simpelt hen »Skoler for alle«. Fremskredne Reformatorer Ideal var en almindelig Forsyning med »Fællesskoler«, Skoler fælles for alle, og hvor alle Drengene eller Piger — nogle sagde alle Drengene og Piger — fra hver Gruppe paa nogle faa hundrede Familier skulde sidde sammen og modtage den samme Slags og Grad af Opdragelse, enten deres Begavelse eller Tilbøjelighed var den samme eller ej. Vi kan godt indrømme, at disse begejstrede Demokrater havde Ret i at ønske sig fri for rent kunstige Klasseinddelinger i Opdragelsen. Snarere har en enlig Landsby, som den første Bunke Huse i det nyopdagede Amerikas fjerne

Skove, været nødt til at tage til Takke med en enkelt ensartet Skole. Men i vore Dages højt organiserede Samfund maa og kan vi ikke vente at have nok i en ensformig Oprettelse af saadanne »Fællesskoler«. Og en Autoritet paa Opdragelsens Omraade som London nøjes allerede ikke med én Slags Skoler, men har nogle Dusin forskellige Skoler — ikke blot almindelige Dreng- og Pige- og Pogeskoler, men ogsaa særskilte Skoler for de opvakte og tidligt udviklede Børn, og særskilte Skoler for de daarligt begavede og dem, der er tilbage; Skoler for Blinde, Skoler for Døvstumme, Skoler for Vanføre; Dag-Skoler og Kost-Skoler; Tvangsskoler og tekniske Skoler; Husholdningsskoler og tre eller fire Slags Handelsskoler og et halvt Dusin forskellige Typer paa Kommuneskoler. De »Fællesskoler«, som Bentham og James Mill og Francis Place kæmpede for for et hundrede Aar tilbage, er bleven særtegnede i disse Snese af forskellige Slags Skoler for forskelligt stillede Børnegrupper. Hvad der oprindeligt var en almindelig Fællesforsyning er blevet en i høj Grad specialiseret Imødekommen af en Række Mindretals Krav — og mange af disse Mindretal tilmed ganske smaa. Og Enden er ikke endda. Vi ved endnu ikke, hvordan vi skal forsyne hvert enkelt Barn med nøjagtigt den Slags og den Grad og det Kvantum af Opdragelse, som det individuelt gør Krav paa. Og imidlertid er dette, og ikke »Fællesskolen« allerede blevet Demokratiets Ideal i Opdragelsesarbejdet.

Men lad os nu paa et andet Regeringsomraade, Fattigplejen, se, hvor langt vi allerede er komne ind i en lignende Særtegning og Specialisering. Den herskende Opfattelse af Loven om Fattighjælp var oprindeligt: Hjælp ved Uddeling af Brød og andre Livsfornødenheder, akkurat saa meget, at Folk hindredes i at dø af Sult. Nu til Dags falder det os ikke ind at behandle vor Million fattige Mennesker paa saa simpel og ensartet en Maade. Naar man rigtig vil tænke over det, saa er der ligesaa lidt en Gennemsnitsfattig, som der er et Gennemsnits-

menneske. Opfattelsen af Fattighjælpen som ensartet, som en Driven i Flok af dem allesammen i en stor Fælesinstitution, er derfor nu forældet indtil det komiske, skønt vi endnu træffer paa rare, gode Mennesker, der er fra før 1834 og ude af Stand til at forestille sig noget anderledes end den Gang, saa de stadig forhandler om smaa Enkeltheder i den skrækkeligt demoraliserende, blandede, fælles Fattig-Arbejdsanstalt, som om det ikke var en Skandale og misklædte os, at den grimme Bygning, som er ukendt i andre Lande, ikke for længe siden er bleven jævnet med Jorden. Hvad den moderne oplyste Administration har lært, skønt Gennemsnits-Fattigforstanderen stadig ikke kan forstaa det, er, at Armoden ikke danner en særlig Kategori af Mennesker, at de Folk, han skal tage sig af, i Virkeligheden ikke udgør en enkelt Klasse, men en hel Række af særlige Klasser, hvis Krav er vidt forskellige. Hvad vi nu om Stunder har at tage Sigte paa, er saaledes ikke Hjælp i al Almindelighed, men en passende Behandling af hver Klasse for sig — Plejehjem og Diemødre for ganske smaa Børn af fattige Forældre, Skoler for de større, Poliklinikker for de syge, moderne udrustede Asyler for Idioterne, passende Hjem for de svagelige eller dem, som er tilbage for deres Alder, Landbrugskolonier eller Opdragelseshjem for de kraftigere byggede, der ikke kan beskæftiges andetsteds, og et Dusin mere omstændeligt specialiserede Behandlingsmaader for saadanne Underafdelinger som Blinde, Døvstumme, Vanføre, dem der egner sig for Forflytning eller Udvandring, de svagt begavede, Epileptikere, som ellers er sunde, kroniske Alkoholister og saa videre, af hvilke de fleste nu, i Modstrid med Fattigloven, falder de stedlige Byer og Sogne til Byrde. Det er virkelig komisk at tænke sig, at endnu i det tyvende Aarhundrede er der Folk, som mener, at alle disse forskellige Tilfælde, der hver kræver sin specielle Teknik, kan administreres af en enkelt Institution i de lokale Kredse.

II.

Af mit Grund-Paradoks, at Regeringsvirksomhed for at være virkningsfuld altsaa nødvendigvis mere og mere maa antage Skikkelse af Omsorg for Mindretallenes Behov, følger forskellige Slutninger. Vi ser straks, hvor nødvendig en vidt specialiseret Kundskab og Erfaring er i alle Administrationens og Lovgivningens Grene. Omsorgen for Gennemsnitsborgeren er, hvad enten det gælder Forbud eller Understøttelse, en forholdsvis simpel Sag. De, der gjorde Udkast til Amerikas Uafhængigheds-Erklæring, og Forfatteren af »Menneske-Rettighederne«, der begge skrev for den politiske Borger — et lige saa uvirkeligt Væsen som den økonomiske Borger — fandt det ikke vanskeligt at udlede de ønskede Regeringsformer af de først opstillede Grundsætninger. Jeg tænker undertiden, at de, der er imod enhver anden Form for Lovgivning, ofte uden at vide af det paavirkes af en stadig Mistanke om, at de selv paa en eller anden Maade ikke passer ind i den. I vor Tid kræves der ikke mange Kundskaber for at gøre Udkast til, lad os sige en Fabriksløv af internationalt Snit, som de har den i fransk Lovgivning. »Paragraf 1: Arbejdstiden maa ikke overskride 8 Timer pr. Dag. Paragraf 2: Det overdrages Indenrigsministeren at sætte nærværende Lov i Kraft«. Det er næppe nok en Overdrivelse af den Lovgivningstype, hvortil Opfattelsen af Regeringsvirksomhed som gældende hele Folket nødvendigvis maa føre. Hvad vi har lært i England er, at først end Fabriklovgivningen bliver slaaet i Stykker og inddelt i stærkt specialiserede Regulativer, som hver angaar en særlig Virksomhed eller Gruppe af Virksomheder — kort sagt, før Regering bliver en Forretningssag med Mindretal — i Virkeligheden ikke bliver andet end »Klasse-lovgivning« —, før bliver den hverken virksom i sig selv eller andet end en raslende Lænke og Hæmsko paa vor personlige Frihed. Men Klæder, der passer godt, kræver dygtige Skræddere. I alle højere organiserede Samfund — hvor

demokratiske de end er — bliver følgerig Lovgivning og Regeringsadministration nødvendigvis mere og mere et Arbejde for særligt uddannede Personer, bestemte for denne Virksomhed og mindre og mindre et umiddelbart Udslag af den folkelige Følelse. Intet var mere forkert end den Spaadom, som foruroligede vore Fædre, at Demokrati betød den store Hobs Regering. Jo kraftigere og virksommere demokratisk Tænkemaade bliver, desto mere vil lovgivende Forsamlinger og Regeringer blive drevne til at tage alvorligt fat paa de virkelige Klager og Savn, som nager, ikke Folket abstrakt taget, men Folket som det i Virkeligheden er; desto tydeligere vil det blive, at den eneste Vej hertil er at imødekomme Kravene fra vor Tids mange smaa Mindretal, hvoraf Folkets Helhed bestaar; og endelig vil denne fortsatte Klasselovgivning, som efterhaanden strækker sig til alle Samfundets Klasser, mere og mere med Nødvendighed medføre, ikke de omfattende Almindeligheder og politiske Abstraktioner, som nu om Stunder præger Massernes og Vælgerforsamlingernes Tænkemaade, heller ikke de forholdsvis simple, brede Udveje, der direkte kan forelægges den almindelige Valgrets Afstemning eller formuleres af en blot og bar Rigsdagsamatør, men at højt uddannede tekniske og erfarne administrative Kræfter søger at føre Lovgivningsmagtens Befalinger ud i Livet. Vi har allerede maattet indrømme, at det er ikke Agitationstaleren eller Samfundsomstyrteren, der bliver den bedste Minister i det tyvende Aarhundredes Ministerier.

Men det er ikke den eneste Konsekvens, som jeg her ønsker at lægge Vægt paa. Dog kan jeg kun i Forbigaaende berøre en anden Ting, som mere og mere bringer Regeringen i Berøring med Mindretal. Det er næsten umuligt at faa ud af Hovedet paa det sidste Slægtleds vanskelige Mennesker en vis sky Angest for Demokratiet som medførende en Opofrelse af alt, hvad der er sart, forfinet og fornemt, til Fordel for »den store Masses Krav og Lidenskaber. Men »den store Masse«

er, som vi nu har set, ikke et uopløseligt Hele, der nødvendigvis udvisker ethvert lille Mindretal. Den er i sig selv ikke andet end en Ophobning af smaa Mindretal — hvoraf hvert enkelt i sig selv er ligesaa svagt og politisk magtesløst som forfinede og aandsfornemme Folks Klikker, saa de kan altsaa lade falde Ro over deres bange Sjæle. Det kommende Aarhundredes mest demokratiske Regering — bygget, som den nødvendigvis maa være, paa Tanken om at imødekomme hver enkelt af den Række Mindretal, hvoraf Verden bestaar — er ligesaa vel i Stand til at sørge for det ene Mindretal som for det andet, for sine Digtere som for sine Læredrenge, for sine Videnskabsmænd som for sine Soldater, for sine Kunstnere som for sine Haandværkere, og den vil med sit Forspring for vor egen Tids administrative Kendskab kunne vide, hvordan de skal opdrages og støttes, og kunne vide det langt bedre, end det uansvarlige Flertalsregimente nogen Sinde vidste det.

Og her kommer jeg til Slut til den Betragtning, som jeg ganske særlig ønsker at betone. Da det mere og mere er blevet Regeringens Hværv at forhandle med Mindretal, at sørge for Mindretals Fornødenheder, at lovgive for Mindretal, fordi det er Mindretal, Folket i sin Helhed bestaar af, saa opdager vi paa det ene Livsomraade efter det andet, at det sociale Velvære hviler paa en specialiseret videnskabelig Behandling af Mindretal — ofte ganske smaa Mindretal. Det er morsomt at erindre, at praktisk set synes alle Fortidens Utopistater at betragte Verden som helt hvilende paa sunde voksne Borgere! Men det er ikke nok at skabe en Regering, saadan som vi forestiller os den nødvendig for et Samfund af normale, sunde Gennemsnitsborgere — i den Verden, hvori vi nu lever, helt bygget op, som den er, paa Borgere, der aldeles ikke er hverken gennemsnitlige eller normale, er det den lige Vej til Vanslægten, Sygdom og Død. Se en Gang først paa en Ting som den legemlige Sundhedstilstand. Hvis Samfundet ikke sørger

særskilt for de Syge, for de Tuberkuløse for Eksempel, hvis det ikke har Isolerings-Hospitaler for smitsomme Sygdomme, ingen moderne forebyggende Lægeforanstaltninger, saa ved vi, at Sygdommene vil opstaa og sprede sig ikke blot blandt de svage men blandt de stærke; at ikke blot vil den aarlige Dødsprocent blive højere, end den behøvede at være, men at Sygdommene vil nedtrykke og umuliggøre ogsaa Gennemsnitsborgeren og indskrænke de daglige sociale Ydelser; og hvad der er det allerværste, selv om den gaadefulde Livsspire, hvorfra Slægtens Bestaaen afhænger, ikke paavirkes skadeligt, saa vil det i hvert Fald Slægt efter Slægt svække Levedygtigheden og nedsætte hele Samfundets Ydeevne. Derfor finder enhver civiliseret Regering det bydende nødvendigt at sørge virksomt for ganske smaa Mindretal af Syge, i Virkeligheden at behandle dem individuelt, en for en, at træffe flere og flere Forholdsregler imod Sygdommen, at paalægge enhver enkelt, saa vidt allerede muligt, Forpligtelsen til at være rask, det vil sige til at udbrede og styrke, hvad man kan kalde det nationale Sundheds-Minimum, under hvilket, i hele Samfundets Interesse, ingen maa have Lov til at synke ned.

Lad os nu føre denne Opfattelse et Skridt videre. Det sidst forløbne Aarhundrede syntes en trinvis og forsøgsvis Antagen af Principet om Isolering af unormale Personer — speciel Behandling i passende Anstalter af endog ufarlige Sindssyge, af Epileptikere og kroniske Alkoholister, nu udvidet til endog blot svagt udrustede Individuer — utvivlsomt for en Del af Humanitet overfor selve de ulykkelige Mennesker, men mere og mere i Erkendelse af den Kendsgerning, at deres upaaagtede Nærværelse paa det konkurrerende Arbejdsmarked har en Tendens til at forringe den Sunde, bringe Gennemsnitsbegavelsen og Selvkontrollen ned, sænke Samfundsordenens saavel som hele Samfundsintelligensens Niveau. Kort sagt, vi oparbejder nu et nationalt Sundheds-Minimum,

under hvilket ingen, der er naturaliseret i det frie Verdensborgerskab, maa synke ned.

Og vi er allerede gaaet meget videre. Med nu enstemmig om end noget sen Tilslutning fra Nationaløkonomerne har vi erkendt, at Indgaaelse af Lønkontrakter kan ikke mere uden Skade stilles udenfor Lovens Kontrol, saa lidt som noget andet af det borgerlige Livs Omraader, og vi har da en stadig voksende Bunke af Fabriklove, Minelove, Befragtningslove, Butikslove, Jærnbanelove og nu ogsaa Handelskammerlove — alle gaaende ud fra det Princip, at for det sociale Velvære er det en absolut Betingelse, at der maa være en ukrænkelig Lavmaalsgrænse, under hvilken Arbejdsvilkaarene ikke faar Lov til at synke.

Og nu haaber jeg, at Meningen med Tilten paa mit Foredrag vil være klar. Min Paastand er, at det nødvendige Samfundsgrundlag under den moderne Industris udviklede Civilisationsformer er en Fastslaaen og paa alle den sociale Virksomheds Omraader stræng Fastholden af et nationalt Minimum, under hvilket det enkelte Individ, med eller mod sin Vilje og i det hele Velværes Interesse, aldrig kan faa Lov til at synke. Det er denne National Minimums Politik, som, saa vidt jeg skønner, er i Færd med at beaande og lede det tyvende Aarhundredes Statsmandskløgt og hele Politik.

Jeg har allerede omtalt nogle af de Maader, hvorpaa denne National Minimums Politik, sædvanligvis under megen Frygt for Udfaldet, har paavirket vor sociale og industrielle Lovgivning. Men det er klart, at mangfoldige andre Anvendelser af denne Politik ligger lige for Haanden, og nogle af dem kan vi passende omtale her.

III.

I Fremtidens demokratiske Politik kan vi vente at se den nationale Minimums Politik dele sig i fire Hovedgrene af lovgivende og udøvende Virksomhed. Der vil tydeligt nok blive en ved Lov fastslaaet Minimalløn, som der

allerede er det i Australien, og som England nu allerede har vedtaget den i Principet, med Tilslutning fra alle Partier, i den for hele det britiske Rige gældende Handelslov. Arbejdsgiverne er fri for enhver lovmæssig Forpligtelse til at tage nogen som helst Person i Arbejde; men hvis de antager nogen Mand eller Kvinde, er det i hvert enkelt Tilfælde en kontraktmæssig Betingelse, der ikke kan tilsidesættes eller lades uvidende om, at Aftalens Enkeltheder maa være saadanne, at de ikke skader Vedkommendes Arbejdsdygtighed eller forringer Slægtens Levedygtighed. At antage Arbejdskraft mod en Løn, som er utilstrækkelig til at erstatte det rent legemlige Slid paa den arbejdende, er tydeligvis at paaføre hele Samfundet Skade og vil af den Grund blive henvist til Forfølgelse ved Straffedomstolene. De, hvis Arbejde efter Arbejdsgivernes Skøn ikke staar Maal med det nationale Minimum — de gamle, de fortsat uarbejdsdygtige, Vanføre og Blinde, moralsk defekte Personer, Epileptikere, kronisk svage og svagt udviklede — vil blive hjulpede af Samfundet, som de da bliver det allerede nu. Men som enhver Nationaløkonom ved, af alle Maader at hjælpe dem paa, der er ude af Stand til at tjene til Livets Opretholdelse, er den dyreste og skadeligste absolut den at give dem Lov til at konkurrere paa Arbejdsmarkedet og saaledes ved selve deres Legemssvagheder trække de Sunde længere ned. Der er naturligvis stadig Mennesker, som simpelt hen ikke kan tænke sig, hvordan en Minimalløn kan gennemføres ved Lov, akkurat som der for tresindstyve Aar siden var Nationaløkonomer, der paaviste Umuligheden af en Fabrikslovgivning. Jeg tror ikke, vi behøver at spille Tiden med at imødegaa denne Uvidenhed — for andet end Uvidenhed er det simpelt hen ikke.

Der vil komme en national Minimums Fritid, som ved Lov er sikret enhver Lønarbejder. I enhver Arbejdskontrakt vil der blive indført en ved Lov strængt fastslaaet Bestemmelse om, at den maa lade fjorten eller seksten Timer af hver fire og tyve Timer restere til den

nødvendige Søvn, Adspredelse, aandelige eller legemlige Uddannelse og til Udøvelsen af de borgerlige eller familieretlige Pligter. Ethvert Forsøg af Mand eller Kvinde paa for Løn at sælge nogen Del af de fjorten eller seksten fredlyste Timer vil blive straffet som ligefrem Kassesvig, eftersom denne Del af Døgnet maa anses for nødvendig til usvækket Opretholdelse af Slægtens Ydeevne. Enhver Arbejdsgiver, der forfølger dem eller tillader dem at arbejde for længe i hans Fabrik eller Mine, vil faa Sagsanlæg og blive straffet, akkurat som om han havde opfordret til Kassebedrageri eller havde modtaget stjaalet Gods. Det er i Virkeligheden allerede i Principet Lov, igen med almindelig Tilslutning fra alle Partier, skønt det anvendes og gennemføres meget ufuldkomment i vore Minelove, vore Jærnbanelove, vore Butikslove og vore Fabrikslove. Og Side om Side hermed vil gaa den nuværende Kamp imod Arbejdsløshed og for at sikre enhver fuld Forplejning og Uddannelse, saa ofte vi har undladt at forebygge ufrivillig Lediggang.

Der vil komme et nationalt Minimums Sundhedsvæsen, paahvilende ikke blot Ejere eller Lejere af Grunde og Huse, men ogsaa de stedlige Myndigheder. Nationen vil finde det bagvendt, at et eller andet Sogn, en eller anden By blot af Dumhed eller Evneløshed eller Gærrighed skulde have Lov til at skabe Sygdomme eller bringe sin Andel af Borgerne i forringede Livsvilkaar. Samfundets Magt som Helhed maa paa den ene eller den anden Maade bringes til at virke paa alle de Steder, hvor man er tilbage, tvinge dem til at bære deres Part af den stadige Kamp for øjeblikkelig Forebyggelse af Sygdomme, Anskaffelse af godt Drikkevand, Anlæg af Kloakledninger, og til at tage Del i saadan Virksomhed, om det skal være ogsaa ved Opførelsen af kommunale Bygninger, som behøves, for at ingen Familie i Riget skal have mindre end »tre Værelser og en Vaskekælder« som Minimum for Bevarelsen af Sundhed og Sømmelighed. Sideordnet hermed maa gaa en passende Forsyning af Lægehjælp og

Medikamenter, kyndig Børnepleje og Hospitalshjælp for alle Syge. Særlig er den hvide Races nyfødte Børn i Færd med at blive saa knap tilmaalte, at vi ikke bør lade deres Dødelighedsprocent være saa unødvendig høj. Hvis en saadan Politik bliver ført i en Menneskealder, vil Dødeligheds- og Sygdomsprocenterne vise en Nedgang af en Trediedel imod, hvad de nu er, ret som om det hidtil var Forsynets Vilje, at de skulde være saa høje.

Der vil aabenbart komme et nationalt Minimum for Børneopfostring — ikke blot forstaaet som Skoleundervisning, Forsyning med Kundskaber, men som alt, hvad der kræves for de vordende Borgeres Sundhed og Udvikling. Ved Siden af Skoler og Gymnasier af enhver Grad og aabne for alle, der kan have Nytte af dem, vil der blive skabt en passende »Lærdoms-Stige«, der sikrer Underhold saavel som fri Undervisning lige op til Efterkursus for enhver Elev, Dreng eller Pige, der viser Evner for noget ud over den almindelige Skolegang. Og denne Sag vil af Statsmagten blive lagt over paa de stedlige Skolemyndigheder saavel som paa Forældre og Arbejdsgivere. Ingen Del af Samfundet har vel Ret til at lade noget af sin Borger-Andel gaa tabt for Samfundet ved Ligegyldighed eller Forsømmelse, eller til at lade den vokse op i Uvidenhed eller lade en mulig Begavelse blive kvalt i Haardhed eller Savn. De nærmeste Aar vil medføre ikke alene en stor Forbedring i det almindelige Skolevæsen, men ogsaa en Fordobling eller Tredobling af vor Forsyning med Omsorg for Børn, fra Poge til unge Mennesker.

Det tyvende Aarhundredes Belæring i økonomisk og social Viden er, at kun gennem en saadan stærkt specialiseret Regeringsvirksomhed overfor alle de forskellige Mindretal, hvoraf Samfundet bestaar, — kun ved Gennemførelse af en saadan National-Minimums Politik i Forplejning, Fritid, Sundhedspleje og Børneopfostring, kan moderne industrielle Samfund undgaa Vanslægten og Forfald. Hvor Livet overlades til en ubunden Kappestrid —

til fri Konkurrence —, der driver det onde det gode ud: Udvikling vil da sige Vanslægten (Degeneration). At forhindre dette daarlige Resultat er Regeringernes Hovedopgave, hvad baade Evropa og Amerika i det tyvende Aarhundrede er blevne klare over.

Nu tør jeg nok sige, at da mange véd, jeg er Socialist, vil de tænke, at dette her ikke er andet end en listigt udspekuleret Form for Socialisme, sat behændigt sammen for ikke at skræmme de frygtagtige. Men paa Ære, jeg er ikke saa svingefuld. Efter min Opfattelse er denne National-Minimums Politik en nødvendig Betingelse for sund social Orden, enten man nu er Tilhænger af det individualistiske eller af det socialistiske Organisationsprincip i Staten. Uden denne kan man ikke have en sund og lykkebringende individualistisk Stat — hverken af Millionærer og Lønslaver eller af Bønder og smaa Mestre. Det er i Virkeligheden det nødvendige Samfundsgrundlag, hvad enten man vil gøre Overbygningen individualistisk eller ønsker, at den skal være socialistisk. Man vil lægge Mærke til, at Indførelsen af det nationale Minimum ikke vil kollideres hverken med Overmenneskets pekuniære Fordel eller Styrken af hans personlige Udvikling. Overcivilisationens ubegrænsede Rige staar vedvarende uden Forbehold aabent for ham. Den nationale Minimums Politik medfører ikke noget Angreb paa eller nogen Formindskelse af Kapital eller Rente — alle de mange Fordele ved høje Stillinger, Besiddelse af Jord, Maskiner og Begunstigelser forbliver absolut urørt. Det er i Forbigaaende sagt derfor, at jeg som Socialist kun kalder det for den sociale Organisations Grundlag; det griber ikke ind i Overbygningen, saadan som Nationaliseringen af Produktionsmidler, Fordeling og Handel gør det.

Heller ikke ophæver den nationale Minimums Politik Kappestriden, Konkurrencen, der, det kan vi berolige bange Individualister med, ligesaa lidt lader sig ophæve som Tyngdekraften. Men under den uordnede moderne

Industris vilde Anarki er Kappestriden egnet til at blive ligesaa blindt ødelæggende som Faldet af Siloams Taarn. Jeg behøver næppe at minde om, at Styrkelsen og Forøgelsen af Kappestriden som enhver anden social Kraft staar i Forhold til dens egen indre Styrke (Intensitet). Nu om Stunder dypper vi ikke vore smaa Børn i koldt Vand for at hærde dem eller anbringer af fri Vilje vore Sønner — hvad vi saa end gør med de Fattiges — mellem en Brændevinsbod og et Utugtshus for at styrke deres Karakter. Paa den menneskelige Erfarings og den sociale Organisations Omraade gælder almindeligvis, hvad jeg har læst om Biologien, at »svage Stimulanser tænder virksomt Liv, gennemsnitlige Stimulanser fremmer det, men stærke Stimulanser hæmmer det, og de allerstærkeste ødelægger det aldeles«. Hvad Udviklingen af en national Minimums Politik betyder for Kappestriden, har et helt Aarhundredes Erfaringer paa Fabriklovgivningens Omraade vist os: den forandrer dens Form og Virkninger. Ved at afspærre Vejen nedad, leder vi Kappestridens Kræfter ad Vejen opad. Vi tager Kappestridens Tryk bort der, hvor det forringer Eksistensmidlerne for den store Folke-masse (i hvilken den kun gør Skade), og lægger det over paa enhver, der er i Besiddelse af nogen Intelligens (hvor den kun vil skærpe Kløgten). Kun ved at opbygge dette nødvendige Grundlag kan det tyvende Aarhundredes Samfund gaa fremad, — ja, kun ad denne Vej kan det, hvad enten det i sin Tendens er Individualist eller Socialist, afvende social Nedgang og Forfald.

Bog anmeldelser.

Betänkande och förslag angående reglering af tobaksbeskattningen, afgifna den 2. sept. 1911 af särskildt utsedda kommitterade. Del I—III. Stockholm 1911.

En svensk Komité, bestående af Herrerne Hammerstrøm, Lambert-Meuller og Nordenfeldt (som Flertal) samt Hr. Th. Jeansson (som Mindretal) har afgivet en sjælden grundig Betænkning om Tobaksbeskatning.

De Herrer indstiller enten et Monopol paa al Indførsel og Bearbejdelse af Tobak, der beregnes at skulle give c. 20 Mill., eller en forhøjet Told paa indført Vare samt en Cigaretstempelskat, der ikke skal gradueres efter Værdien, men er $\frac{3}{4}$ Øre pr. Cigaret (Provenu c. 10 Mill. Kr.).

Betænkningen gaar absolut mod Banderolebeskatningen for andet end Cigaretter, og selv dér akcepteres den kun med nogen Tvivl; derimod gaar Komitéflertallet med Energi ind paa Tobaksmonopolet og skriver her en ret overbevisende Motivering.

Hr. Jeanssons Mindretalsbetænkning er meget dygtig. Som Bilag til Betænkningen slutter sig ¹⁾ en smuk udførlig og forstandig Gengivelse af udenlandsk Tobaksbeskatning samt en af det kgl. Kommercekollegium ved første Aktuarie, Dr. Marcus, udarbejdet Enquete over Tobaksproduktion og Handel. Jeg betænker mig ikke paa at hævde, at jeg aldrig har set et sligt Arbejde, der paa en Gang trænger ind i de lønlige Kroge af en stor Industri og paa samme Tid anvender saa megen

Kritik af Raamaterialet, at man faar den Overbevisning, at Fejlregningen ikke kan være stor.

Enhver, der ønsker at lære en hel Produktions Forhold at kende, gør vel i at ofre nogen Tid paa Marcus' Arbejde. Man vil finde heri Opgivelse af Raavaremængde, produceret Mængde, Arbejdertal, Arbejdsløn, Aldersfordeling, Arbejdstid, Funktionærstabs og Rejsendes økonomiske Vilkaar. Man faar Specifikation af Udgifterne ved de enkelte Tilvirkninger, ja endog hvad Art Raastoffer, der indgaar i Varen. Endelig er der Opgivelser om Grossisters og Detaillisters Fortjeneste, baade absolut og procentvis. Ogsaa Fabrikernes økonomiske Forhold, deres Status, ja de enkelte Poster i selve Fabrikationsregnskaberne er specificerede.

Det svenske Kommercekollegium har her løst en Opgave, der er til Ære for nordisk praktisk Statistik — og Gøteborg Højskole har efter mit Skøn med god Grund tildelt Hr. Marcus en Doktorgrad for hans fremragende Arbejde, — uagtet Universiteterne som Regel ellers betænker sig paa at give Doktorgrader for Arbejder, hvori de specielt videnskabelige analytiske Evner vanskelig kan komme til at aabenbare sig.

Dr. L. V. Birck.

Notitser.

I.

Hjemmearbejderlovene og Lønspørgsmaalet.
(England — Frankrig — Tyskland — Østrig).

Kærnen i Spørgsmaalet om Beskyttelsen af Hjemmeindustriens Arbejdere er Lønspørgsmaalet. I Sammenligning hermed bliver de øvrige Forholdsregler, som ad Lovgivningens Vej kan træffes for at regulere Arbejdsforholdene i Hjemmeindustrien, af sekundær Betydning. Vel er Registreringspligt, Boligkontrol, Konsumentbeskyttelse o. s. v. hver for sig nødvendige Foranstaltninger til Afhjælpning af de med Hjemmearbejdet forbundne Onder, men derved naas ikke det, der er Hjemmeindustriarbejderbeskyttelsens egentlige Formaal: en Højnelse af Hjemmearbejdernes sociale Stilling. Erfaringen har vist, at en Anvendelse af den almindelige Arbejderbeskyttelse paa Hjemmeindustriens særlige Forhold snarere virker svækkende paa Hjemmearbejdernes Livsvilkaar end det modsatte. Da dette Forhold blev fremdraget i den tyske Rigsdag under Behandlingen af Hjemmearbejdsloven af 20. December 1911, henviste Statssekretær v. Delbrück til, at der vilde blive stillet Pengemidler til Disposition for de Hjemmearbejdere, der som Følge af Hjemmearbejdslovens Gennemførelse blev nødt til at anvende større Udgifter paa deres Arbejdsrum end hidtil*).

*) Paa Handels- og Næringsforvaltningens Budget i Preussen er der for Aaret 1912 stillet 100000 Mark til Raadighed med dette Formaal for Øje.

Tanken om en offentlig Regulering af Lønforholdene indenfor Hjemmeindustrien stammer som bekendt fra den australske Koloni Victoria, hvor der i Aaret 1896 i Henhold til en Bestemmelse i Fabrikloven indførtes Lønningsnævn indenfor de Industrigrene, hvor Udsvedningssystemet florerede særlig stærkt. 13 Aar efter fulgte England Eksemplet med Trade Boards Act 1909 (se nærværende Tidsskrift 1909 pag. 458 ff.). Og nu er det formodentlig kun et Tidsspørgsmaal, naar de andre evropæiske Lande følger efter. I Frankrig forelagde saaledes Regeringen den 7. November 1911 et Lovforslag for Deputeretkamret om Regulering af Arbejdslønnen for Kvindearbejde i de forskellige Beklædningsfag. Ingen kvindelig Hjemmearbejder, der beskæftiges med Arbejde indenfor Beklædningsfagernes Omraade, maa betales med en Løn, der er lavere end den, som — beregnet efter Tid — betales paa det paagældende Sted til en ikke-faglært Arbejderske, som uden bestemt faglig Specialisering udfører forskellige Fagarbejder. Akkordlønnen bliver at fastsætte saaledes, at en Arbejderske af Gennemsnitsduelighed kan fortjene den stedlige Dagløn i Løbet af 10 Timer. Ordningen af alle herhenhørende Spørgsmaal er henvist til de faglige Voldgiftsretter (conseils des prudhommes) under Forsæde af Distriktets Fredsdommer. Til Bistand for Voldgiftsretten kan de bestaaende Arbejdsraad (conseils du travail) paa Regeringens Foranledning opstille Fortegnelser over Time eller Daglønnen eller den tilsvarende Akkordløn for de mest gangbare Arbejdsprodukter indenfor det paagældende Distrikt eller Fag.

I Tyskland har Regeringens Forhold til Minimalløns spørgsmaalet i Hjemmeindustrien været af mere platonisk Natur. Under Behandlingen af Hausarbeitsgesetz af 20. December 1911 var Spørgsmaalet stærkt i Forgrunden, og der blev ogsaa fremsat Forslag i saa Henseende, men uden Held. Helt uden om Løns spørgsmaalet er Loven dog ikke gaaet. Ifølge § 18 skal der

oprettes Fagudvalg*), d. v. s. officielle Repræsentationer for de forskellige Hjemmeindustrier, bestaaende af lige mange Arbejdere og Arbejdsgivere samt af en Formand og to Bisiddere, repræsenterende den fornødne Sagkundskab. Formanden maa hverken være Arbejdsgiver eller Arbejder. Disse Fagudvalg kan vel ikke fatte nogen Beslutning af tvingende Karakter; men de har paa Foranledning af Stats- eller Kommunalmyndigheder »die Höhe des von der Hausarbeitern tatsächlich erzielten Arbeitsverdienstes zu ermitteln, dessen Angemessenheit zu begutachten und Vorschläge für die Vereinbarung angemessener Entgelte zu machen«. Endvidere kan Fagudvalgene optræde som en Slags Fødselshjælpersker ved Ordningen af Overenskomstforhold, idet de skal »befordre Afslutningen af Lønftaler og Tarifoverenskomster«. Hvis disse Fagudvalg faar Lov til at udvikle sig paa rette Maade, er der næppe Tvivl om, at de en Gang med Tiden vil blive omformet til de Minimallønsdomstole, der for Løsningen af Hjemmeindustriens Problem menes at være *conditio sine qua non*.

I Østrig sendte Regeringen i Begyndelsen af 1911 et Lovforslag vedrørende Reguleringen af Arbejdsforholdene i Beklædningsindustrien til Betænkning i de forskellige Fagraad, Handelskamre o. l. Institutioner. Ogsaa heri er Lønspørgsmaalet det centrale. Forslaget giver de enkelte Landes Regeringer Beføjelse til at oprette Hjemmearbejdscommissioner, repræsenterende de forskellige Arter af Arbejdsgivere og Arbejdere, der kommer i Betragtning indenfor Beklædningsindustrien, nemlig Arbejdsgivere, der industrielt eller haandværksmæssigt producerer Klæder, Sko- eller Linnedvarer, Arbejdsgivere, der driver Handelsvirksomhed indenfor de nævnte Brancher, Mellemestre, Værkstedsarbejdere hos Mellemestre og Hjem-

*) Afsnittet om Fagudvalg er gaaet direkte over i Hjemmearbejdsloven fra Lovforslaget om Oprettelsen af Arbejdskamre, efter at dette Forslag definitivt var strandet hovedsagelig paa Spørgsmaalet om Fagforeningsfunktionærers Valgbarhed til Arbejdskamrene.

mearbejdere. Disse Kommissioner skal med retsforbindende Kraft kunne fastsætte Minimalløn for Værksteds- og Hjemmearbejderne og Mindstepriser gældende mellem Mellemmesteren og den egentlige Arbejdsgiver. Beslutningerne skal fattes med kvalificeret Majoritet ($\frac{2}{3}$) og godkendes af de politiske Myndigheder. **A. H.**

II.

Væsentlige Ændringer i den franske Alderdomsforsikringslov af 5. April 1911.

Allerede nu, kun et halvt Aar efter at den franske Alderdomsforsikringslov er traadt i Kraft, har den franske Regering paa Finansloven søgt og ogsaa faaet Parlamentets Samtykke til at foretage forskellige betydningsfulde Forandringer i Loven. Ifølge den oprindelige Lov er der aabnet enhver fransk Borger med under 3000 Frs. aarlig Indtægt Adgang til at sikre sig en Alderdomsrente. For Lønarbejdere er Forsikringen dog obligatorisk. Mod en Ydelse af 9 Frs. aarlig for mandlige Arbejdere, 6 Frs. for Kvinder og $4\frac{1}{2}$ Frs. for mindreaarige (under 18 Aar) samt et tilsvarende Beløb udredet af Arbejdsgiverne, udbetales der den Forsikrede, naar han er fyldt 65 Aar, aarligt Renten af den opsparede Kapital og, hvis han har ydet Bidrag i 30 Aar, et Statstilskud paa 60 Frs. For Tidsrummet fra Lovens Ikrafttræden indtil 1930 er der fastsat forskellige Overgangsbestemmelser gældende for alle Arbejdere, som var fyldt 44 Åar, da Loven traadte ud i Livet. De gaar ud paa, at ingen Arbejder, selv om Vedkommende kun har betalt et enkelt eller slet intet Bidrag, naar Pensionsretten indtræder, skal kunne nyde en Pension paa under 100 Frs. aarlig. At dette kun kan naas ved store finansielle Ofre fra Statens Side siger sig selv. Foruden Lønarbejdere kan ogsaa selv-

stændige Erhvervsdrivende sikre sig en Alderdomsrente. For deres Vedkommende er Forsikringen frivillig. Staten giver her et Tilskud paa $\frac{1}{3}$ af det indbetalte Aarsbeløb, dog ikke over 6 Frs. aarlig. Overgangsbestemmelserne for de frivilligt Forsikrede er ikke saa gunstige som for Lønarbejderne.

Ifølge de nu af Rigsdagen godkendte Forandringer indtræder Retten til Alderdomsforsikring allerede med det 60de Aar. Endvidere forhøjes Statstilskudet fra 60 til 100 Frs. aarlig og for Forsikringsberettigede, som mindst har opdraget 3 Børn, stiger det yderligere med $\frac{1}{10}$. Ved denne Nedsættelse af Aldersgrænsen menes mindst 357000 nye Rentenydere at komme til. I det første Aar anslaaes Statens Merudgift at ville beløbe sig til 132 Mill. Frs.

Naar den franske Regering efter kun $\frac{1}{2}$ Aars Forløb har set sig nødsaget til at foretage saa gennemgribende Forandringer i Loven, saa er det et Redningsforsøg, som den maa iværksætte for overhovedet at faa noget ud af Loven. Det er nemlig en ejendommelig og vistnok ganske uhørt Skæbne, som har ramt denne Lov. Lige fra dens første Fremkomst har den vakt en Storm af Forbitrelse indenfor store Dele af den franske Arbejderbefolkning. Kun lidet har det nyttet, at en Mand som Jaurés har lagt hele sin Autoritet i Vægtskaalen for at faa Arbejderne til at tage imod Loven. De revolutionære Syndikalister vil ikke anerkende dette Barn af et Bourgeoisamfund. Formaalet med Forsikringen — hedder det — er kun at skaffe Regeringen Midler til militære Foranstaltninger. En systematisk Agitation har været iværksat for at faa Arbejderne til at lade være med at indskrive sig paa Forsikringslisterne, og det maa indrømmes, at denne Agitation, som i Hovedsagen er udgaaet fra Confédération du Travail, har været drevet med Held. Den 1. Oktober 1911 var der i Henhold til Oplysninger fra Præfekterne indtegnet 6,188900 Personer paa Forsikringslisterne; heraf havde kun 2,136000 meldt sig uopfordret, medens de resterende 4,053800 først havde

givet Møde efter at Myndighederne havde taget Affære. Endnu den 1. Januar 1912 manglede over 3 Mill. tvangsforsikrede Personer paa Indtegningslisterne.

Om det nu, efter at Loven fremtræder i en ny og bedre Skikkelse, vil lykkes Regeringen at overvinde Modstanden, er det ret vanskeligt at have nogen Mening om. Det er jo ikke blot den faglig-politiske Modstand, der skal besejres. Der spiller sikkert ogsaa race-psykologiske Momenter ind med. Et Tvangsforsikringssystem som det, der her er Tale om, har ret let kunnet vinde Indpas i Tyskland, hvor Disciplinfølelsen — Evnen til den fælles Underkastelse, om man vil — er et fremtrædende Træk i Folkekarakteren, men en direkte Overførelse af dette System paa en Arbejderbefolkning, hvor dette Karaktertræk i alt væsentlig mangler — in casu den franske Arbejderbefolkning, der som bekendt altid bevæger sig paa de sjælelige Eruptioners Rand — vil møde store Vanskeligheder. Spændetrøjesystemet passer ikke. Ialtfald maa der sikkert, hvad jo Fakta ogsaa udviser, gaa en Tid før Befolkningen er blevet opdraget til at forstaa Socialforsikringens store Betydning for Folkets aandelige og fysiske Velvære.

A. H.

III.

Forslag til Indførelse af »Socialstyret« i Sverrig.

Der arbejdes for Tiden paa en fuldstændig Reorganisation af den bestaaende svenske Centraladministration. Forslag herom vil blive forelagt Rigsdagen i 1913; men da der til dets Gennemførelse kræves forskellige Grundlovsændringer, vil den nye Ordning næppe kunne træde i Kraft før 1916. Derimod har det allerede i indeværende Aar vist sig nødvendigt at faa en ny Ordning af den sociale Forvaltning. I de store Industrilande er Admini-

strationen af Statens sociale Opgaver jo allerede længst gaaet ind som et selvstændigt og i stadig Udvikling værende Led i det hele Administrationsmaskineri i Form af Arbejderministerier, Arbejdsdepartementer med tilhørende arbejdsstatistiske Afdelinger o. s. v. I de smaa Lande, hvor den sociale Udvikling som Regel er et Skridt bag efter, har man indtil Dato i Hovedsagen beholdt de gamle Administrationsformer fra en Tid, hvor de sociale Spørgsmaal var ukendte Samfundsforeteelser. Efterhaanden snm nu et eller andet af disse Problemer er blevet ordnet ved Lov, har man indføjet de dermed opstaaede Administrationsorganer paa Steder, hvor de øjeblikkelige Forhold bedst tillod det. Der er derved opstaaet en Uensartethed og Mangel paa Fasthed i den administrative Ledelse, som nødvendigvis maa virke skadeligt, fordi alle de sociale Problemer til syvende og sidst danner en Helhed. At det ogsaa undertiden har skortet paa den tilstrækkelige Sagkundskab hos de paagældende Myndigheder har selvfølgelig heller ikke været til Gavn for Udviklingen.

I Sverrig er nu det Øjeblik kommet, da man ikke kan fortsætte under de gamle Former. Sagen behandledes i Statsraadet den 30. December 1911, og Chefen for Civildepartementet Statsraad Schotte, som forelagde og begrundede Forslaget til en ny social Forvaltning, fremkom i den Anledning med følgende almindelige Udtalelser, der til en vis Grad ogsaa passer paa Forholdene her i Landet, hvor en mere moderne Ordning af Socialadministrationen ikke tør vente for længe paa sig:

»Den Splittelse mellem forskellige Forvaltningsgrene og den ofte mindre konsekvente og mindre passende Henlægnning indenfor den højeste Forvaltning, som finder Sted med Hensyn til de sociale Opgaver, medfører ogsaa mange Ubehageligheder og Vanskeligheder. Den nødvendige Forbindelse mellem de forskellige Opgaver gaar let tabt. Den maalbevidste Stræben, som fordres, hvis der med Held skal gribes ind paa det sociale Omraade, kan næppe heller skabes under den Splittelse, som for

Tiden raader. Ved i saa stor Udstrækning som muligt at samle de sociale Opgaver under en ensartet Ordning og Behandling vil Statens Virksomhed for Løsningen af de sociale Spørgsmaal uden Tvivl blive mere initiativrig og fremsynet, mere konsekvent og frugtbringende. Det maa desuden erindres, at efter al Sandsynlighed maa man i de allernærmeste Aar fra Statsmagtens Side imødesee mange og vigtige Forholdsregler og Reforme paa det sociale Omraade. Jeg skal her kun erindre om Arbejderbeskyttelseslovgivningen, Socialforsikringsspørgsmaalene (Svangerskabsforsikring, Ulykkesforsikring, Alderdoms- og Invaliditetsforsikring, Arbejdsløshedsforsikring, Sygeforsikringens Udvikling o. s. v.), Bolig-, Livsomkostnings-, Fattigvæsens-, Udvandrings- og Afholdsspørgsmaalet, Spørgsmaalet om Forholdet mellem Arbejder og Arbejdsgiver, Udviklingen af Arbejdsanvisningen o. s. v. Under saadanne Forhold maa det være i høj Grad ønskeligt, at Ledelsen af og Ansaret for disse Opgavers omsorgsfulde Udredning og Fremlægning saa vidt muligt kommer til at hvile paa en enkelt Departementschef, og at der gives ham det fornødne Personale, som besidder de tilstrækkelige Sagkundskaber og det tilstrækkelige Overblik over de forskellige Spørgsmaal.

Hidtil har den sociale Administration i Sverrig været henlagt under kgl. Kommerskollegium sammen med Forvaltningen af Næringsforholdene. Det foreslaas nu, at alle Spørgsmaal af social Natur samles under et særligt Socialstyre indenfor Cevildepartementet, saaledes at Kernen i Socialstyret kommer til at bestaa af den nuværende Afdeling for Arbejdsstatistik indenfor Kommerskollegiet, og at der til Socialstyret henlægges alle Sager vedrørende ¹⁾ Forholdet mellem Arbejdere og Arbejdsgivere, ²⁾ Arbejdsmarkedet, ³⁾ Arbejderbeskyttelse og Arbejdets Regulering, ⁴⁾ Almindeligt Fattigvæsen m. m., ⁵⁾ Foreningsvæsen, Afholdsvirksomhed m. m., ⁶⁾ Boligforholdene m. m., ⁷⁾ Socialforsikring samt ⁸⁾ andre sociale Spørgsmaal.

A. H.

IV.

Brysselerkonventionens Fornyelse i 1912.

Mellem Tyskland, Belgien, Frankrig, Luxemburg, Nederlandene, Østerrig-Ungarn, Peru, Rusland, Sverige og Schweiz — men ikke Italien og ikke England — er der under den 17. Marts 1912 truffet Overenskomst angaaende Fornyelse af Brysselerkonventionen af 5. Marts 1902 med dens forskellige Tillæg og Ændringer (26. Juni 1906, Schweiz' Tiltræden; 28. August 1907, Forlængelsen af Hovedkonventionen til 1913; 19. December 1907, Ruslands Tiltrædelse fra 1. September 1908). Fornyelsen sker for en ny Femaarsperiode, der løber fra 1. September 1913 til 1918. Schweiz, som hidtil har været uden Stemmeret i Konventionen, faar nu Stemmeret.

Ruslands ordinære Udførselskontingent (til Vesteuropa), der i 1907 fastsattes til 200000 Tons for hvert Driftsaar, bliver for den nye Periode 1913 til 1918 det samme. Det ekstraordinære Udførselskontingent, Rusland som Følge af de særlige Omstændigheder i Driftsaaret 19^{11/12} — Sukkerknapheden og Prisstigningen — har faaet tilstaaet, udgør i Driftsaaret

19 ^{11/12}	150000 Tons
19 ^{12/13}	50000 —
19 ^{13/14}	50000 —

Ratificationen af Konventionen blev fremskyndet til 1. April 1912; men der krævedes for, at Konventionen skulde været fornyet, kun at Sukkerudførselslandene: Tyskland, Østerrig-Ungarn, Belgien, Frankrig, Nederlandene og Rusland skulde ratificere til den Tid. Denne Ratification er sket, og Konventionen bestaar altsaa i Femaarsperioden 1913—1918. De Stater, som ikke har ratificeret til 1. April, kan dog ratificere inden 1. September, naar de blot har erklæret sig enige i Bevillingen af det ekstraordinære Kontingent til Rusland.

Før 1. September kan man altsaa ikke med fuld Sikkerhed angive, hvilke Stater der er Medlemmer af Brysselerkonventionen; men sandsynligvis bliver det dog alle de Lande, som har været med til at afslutte Overenskomsten om Konventionens Fornyelse i 1912 (altsaa de, der er nævnte i de første Linier).

En omhyggelig Betragtning af Listen over Brysselerkonventionens Lande i 1902 og de Lande, der deltager i Fornyelsen i 1912, viser Konventionens ændrede Karakter. I 1902 var England — Konsumlandet, Koloniallandet — i Spidsen og stod som Kontrahenten overfor Fastlandets Roesukkerlande. Chamberlains imperialistiske Politik var da bestemmende for Landets Holdning. I 1912 er Konventionen en Overenskomst mellem Produktionslandene, der ikke tør lade den falde for ikke at ende i 80'ernes og 90'ernes Sukkeranarki. En tilsvarende Ordning har Indholdet af Overenskomsten faaet gennem Anerkendelsen af Ruslands højprotektionistiske Sukkerpolitik og ved de mange Modsigelser, som derefter er fremkommet indenfor Konventionen.

Englands Stilling til Brysselerkonventionen er nu meget uklar og har været det under alle de i Vinter foregaaede Forhandlinger. Om det overhovedet vil være Medlem af Brysselerkonventionen ud over 1. September 1913 er ikke afgjort; sandsynligvis foretager det sig intet som helst og vedbliver da at staa i Unionen, men saaledes at dets Tilslutning kun gælder for et Aar ad Gangen. I hvert Tilfælde er dets Forbliven ikke nogen Betingelse for Konventionens Bestaaen, saaledes som før; men dets Forpligtelser overfor de andre Konventionslande er ogsaa efter 1907-Konventionerne meget begrænsede og vistnok lidet betydningsfulde.

I Oktober 1911 vedtog Sukkerunionens permanente Kommission i Bryssel paa Englands Initiativ — efter at have underkastet den danske Sukker- og Toldlovgivning af 1908 en Undersøgelse — at ophæve Straffetolden paa Sukker fra Danmark i Konventionslandene. Ophævelsen

traadte straks i Kraft, og Danmark kan nu udføre Sukker, hvorhen det skal være, uden at mødes af ekstraordinært høje Toldmure. De danske Bekymringer for, at Lovgivningen af 1908 ikke skulde blive anerkendt som svarende til Konventionens Fordringer til et ikke præmierende Land, har altsaa vist sig at være overflødige.

H. S.

V.

Revision af den svenske Toldtarif.

En samlet Revision af den svenske Toldtarif tilendebagtes i Foraaret 1911 i Forbindelse med en Fornyelse af Sverrigs Handelstraktat med Tyskland. Saavel Toldtarifen som den nævnte Traktat traadte i den ændrede Skikkelse i Kraft den 1. December 1911. Efter »Meddelelser fra Udenrigsministeriet« skal her kortelig gøres Rede for enkelte Hovedtræk af de saaledes indtraadte Forandringer i det svenske Toldsystem.

Tarifen af 1888 med dens Told paa Landbrugsprodukter (Korn, levende Kreaturer, Kød, Flæsk, Smør) og de vigtigere industrielle Frembringelser danner Udgangspunktet for den Beskyttelsestendens, som har præget svensk Toldlovgivning i den sidste Snes Aar, og som efterhaanden har vundet en saadan Styrke, at man under de nu afsluttede Forhandlinger paa Forhaand opgav Tanken om ved indgribende Ændringer at forlade den betraadte Bane. Efter at der i 1906 var afsluttet en Handelstraktat mellem Sverrig og det tyske Rige, bestemt til at udløbe med Udgangen af 1910, ønskede Sverrig at staa »rustet« til den forestaaende Forhandling om Fornyelse af Traktaten. En i denne Anledning nedsat Kommission afgav i 1909 et Forslag til Ændring af Tarifen, der dels gik ud paa forskellige toldtekniske Forandringer, hvorom et Par Bemærkninger skal tilføjes nedenfor, dels

søgte den industrielle Toldbeskyttelse saavel som Beskyttelsen paa forskellige Frugt- og Havevækster betydelig forhøjet, medens derimod den egentlige Landbrugstold (paa Korn, Kød o. s. v.) foresloges bibeholdt med de tidligere gældende Satser. Et Regeringsforslag, fremsat for Rigsdagen i Begyndelsen af Aaret 1910, sluttede sig med enkelte Undtagelser til Kommissionsforslaget, men undergik under Rigsdagsbehandlingen talrige Ændringer, saaledes at den endelig vedtagne Lov, Tarifen af 1910, paa mange Punkter fremtraadte med en noget mere maadeholden Beskyttelse end Forslaget, om end Ændringerne ikke formaaede at berøve den samlede Toldtarif-revision dens Karakter af et kraftigt protektionistisk Fremstød. Under de derpaa følgende Forhandlinger med Tyskland om en ny Tariftraktat, forud for hvilke man var enedes om at lade den gamle Traktat forblive gældende indtil 1. December 1911, viste det sig da ogsaa, at Sverrig for at imødekomme Tysklands Ønsker maatte opgive eller i hvert Fald modificere et stort Antal af de nylig vedtagne Forhøjelser, navnlig for Helfabrikata. For disse Indrømmelser — i Forbindelse med Sverrigs Tilsagn om, at der ikke under Traktatens Bestaaen vil blive paa-lagt Eksporttold paa svensk Jernmalm — opnaaede Sverrig ved den nye Traktat, der skal gælde i det mindste indtil Udgangen af 1917, Frihed for Indførelse af tysk Told paa svenske Brosten og for Toldforhøjelse paa Snedkerivarer samt Toldfrihed for kogte Tyttebær.

Da man efter Traktatens Fornyelse ikke ønskede i Sverrig at indføre et Differentialtoldsystem alene af Hensyn til Tyskland, maatte Tarifen af 1910, endnu forinden den var traadt i Kraft, revideres og bringes i Overensstemmelse med de Toldnedsættelser, man havde tilstaaet dette Land. Revisionen fandt Sted i Løbet af meget kort Tid i Foraaret 1911, og Resultatet er den i December s. A. i Kraft traadte Tarif. Om dennes Forhold til den hidtil bestaaende gælder for Landbrugsprodukternes Vedkommende, at Tolden paa Korn, Kød,

Flæsk, Smør o. s. v. er uforandret, hvorimod Majstolden ret uventet blev afskaffet, medens paa den anden Side Tolden paa Malt er forhøjet af Hensyn til baade Dyrkingen af Byg og den indenlandske Malttilvirkning. En almindelig Told paa Kartofler har man af Hensyn til den indenlandske Stivelsefabrikation ikke indført; derimod vedtoges som en Art Luksusafgift en Told paa Kartofler, naar disse indføres i Tidsrummet fra 15. Februar til 30. Juni. For adskillige andre Havesager er Tolden forøget. Medens saaledes i Almindelighed Hensynet til at skaffe de lavest mulige Priser paa de almindelige Livsfornødheder har maattet vige for Beskyttelseshensynet, har det modsatte dog været Tilfældet for Margarine, der har faaet en, omend ringe, Nedsættelse af Tolden. For industrielle Frembringelser vanskeliggøres Sammenligningen med den hidtil gældende Tarif dels ved den nu gennemførte stærkere Specificering af Vareklasserne, dels ved, at man har afløst næsten alle hidtil bestaaende Værditoldsatser af Vægttoldsatser. Som Hovedregel kan det dog siges, at Tolden ikke i mange Tilfælde er bleven lavere end tidligere, men at den derimod for en Mængde Positioner nu er højere end før; dette gælder saaledes mange Frembringelser af Læder, Glas, Metal samt i stort Omfang Tekstilarer, for hvis Vedkommende man ikke blot har begunstiget de indenlandske Væverier ved højere Told paa deres Frembringelser, men tillige i nogle Tilfælde ved Nedsættelse af Garntolden. Et Forslag om Told paa Raajern, motiveret ved Hensynet til at fremhjelpe den endnu ubetydelige Kokesjernproduktion, blev afvist endog af Førstekammer, idet man fra modsat Side pegede paa det unaturlige i at fordyre Raastoffet for den vigtige Metalindustri.

Det er ovenfor nævnt, at den nye Tarif fremtræder betydelig mere specialiseret end den gamle; i Stedet for godt 700 Rubriker er traadt godt 1300. Det var Hensynet til de forestaaende Traktatforhandlinger, der bevirkede, at man allerede i Tarifen af 1910 forøgede Antallet af

Toldsatser stærkt, idet man ved en saadan Ordning kan gøre Indrømmelser for enkelte Specialiteter inden for en Varegruppe uden at behøve at prisgive denne som Helhed. — Paa den næsten fuldstændige Afskaffelse af Fortoldning efter Værdi er der ligeledes ovenfor peget. Allerede den nævnte Kommission foreslog en saadan Forandring, endog i videre Omfang end nu gennemført, og begrundede Forslaget med de velkendte Fordele ved Vægttolden, idet den end ikke vilde indrømme Værditolden den højere Grad af Retfærdighed, som man ellers er enig om at tillægge den, og i alle Tilfælde mente, at der kunde raades Bod paa Vægttoldens mulige Brist i saa Henseende ved den foreslaaede stærke Specialisering af Tarifen. I den endeligt vedtagne Tarif har man i Hovedsagen fulgt Kommissionen, idet man dog har gjort en betydningsfuld Undtagelse for Tolden paa Maskiner. For enkelte Arter af Maskiner gælder fremdeles ubetinget Værditold; for de øvrige er vel fastslaaet Vægttold, men saaledes, at Tolden selv i saa Tilfælde i det mindste skal udgøre en vis Procentandel af Værdien (5 eller 10 %). Den sidste Forholdsregel er tagen for at undgaa, at Overgangen, over hvis Virkninger man paa Forhaand ikke kunde have fuldstændigt Overblik, skulde medføre for store Overraskelser; men for yderligere at være sikret imod saadanne, har man i Traktaten med Tyskland forbeholdt sig Ret til med et vist Varsel at kunne vende tilbage til Værdifortoldning af Maskiner.

C. O.

VI.

Norges Fiskeri.

Det samlede Værdiudbytte af det norske Fiskeri i Aaret 1910 opgøres i Norges officielle Statistik til 47,344000

Kr., naar de paa Fiskepladserne betalte Priser lægges til Grund for Beregningen. Dette Beløb er det højeste, der endnu er naaet; naar undtages Aarene 1907 og 1909, da Udbyttet var henholdsvis 43,5 og 41,5 Mill. Kr., har dette i alle foregaaende Aar været mindre end 40 Mill. Kr. I Tiaaret 1901—10 har Udbyttet været gennemsnitlig 36,4 Mill. Kr. aarlig. Af de 47,3 Mill. Kr. for 1910 indbragte Torskefiskeriet 19,2 Mill., Sildefiskeriet 11,7 Mill., Brislingfiskeriet 1,6 Mill., Laksefiskeriet 1,0 Mill., Makrelfiskeriet 2,9 Mill., medens endelig 10,9 Mill. Kr. faldt paa Fiskeriet af forskellige andre Fiskearter. Af Fremgangen i det samlede Udbytte i Forhold til 1909, i alt 5,8 Mill. Kr., skyldes 1,1 Mill. Torskefiskeriet og 2,5 Mill. Sildefiskeriet. For hver af de ovennævnte Fiskearter skal nedenfor yderligere meddeles nogle Oplysninger om Mængde- og Værdiudbytte samt Pris, ledsagede af Bemærkninger om Deltagelsen i Fiskerierne, forsaavidt disse er begrænsede til visse Aarstider og derfor giver Anledning til, at et større Antal Fiskere midlertidig samles paa Fiskepladserne.

Af Torsk fiskedes i 1910 ialt 55,3 Mill. Stk., hvilket var lidt mindre end Mængdeudbyttet i 1909; da Prisen imidlertid samtidig steg noget (fra 32,28 til 34,70 Kr. pr. 100 Stk.), indbragte Torskefiskeriet dog, som nævnt, 1,1 Mill. Kr. mere i 1910. Fra Aar til Aar undergaar Værdiudbyttet ikke særlig store Svingninger; naar bortses fra Aaret 1907, da det var 20,2 Mill. Kr., har det siden 1903 været stadig stigende, om end undertiden noget ujævn. Prisen naaede i 1907 et foreløbigt Maksimum (41,99 Kr.), faldt derefter med henimod 10 Kr. i Løbet af de to følgende Aar for derpaa atter at gaa op. Antallet af Torskefiskere har i de senere Aar været ret konstant, svingende omkring 90000; i 1910 var det 88000, hvorved det dog bør erindres, at mange Fiskere kan være talte mere end én Gang, idet de er flyttede fra den ene Fiskeplads til den anden under samme Fiskeperiode. — Ved Lofoten foregaar Landets største Torskefiskeri; her

var Mængdeudbyttet i 1910 knap 14 Mill. Stk., d. v. s. en Fjerdedel af Landets samlede Udbytte. Da Antallet af Fiskere (c. 19000) var mindre end en Fjerdedel af det hele Antal Torskefiskere, var det gennemsnitlige Udbytte pr. Fisker større ved Lofoten end paa de øvrige Fiskepladser.

Sildefiskeriets Mængdeudbytte var i 1910 i alt 2,6 Mill. hl, hvilket var c. 100000 hl mindre end i 1909; at Værdien af det opfiskede Kvantum dog steg med 2,5 Mill. Kr., skyldes den betydelige Prisstigning (fra 3,40 til 4,50 Kr. pr. hl), der samtidig fandt Sted. I Modsætning til Torskefiskeriet er Sildefiskeriets Udbytte stærkt svingende; det var i 1906—07 henholdsvis 10,1 og 10,7 Mill. Kr. (Prisen henholdsvis 6,73 og 4,81 Kr.) for derefter i 1908 — som Følge af samtidig Nedgang i Mængdeudbytte og Pris — at falde til 6,1 Mill. Kr. og derpaa atter at stige til 9,2 og 11,7 Mill. Kr. i de to følgende Aar under den da indtraadte Prisopgang. Deltagelsen i Sildefiskerierne (navnlig i Opfiskningen af den saakaldte »fetsild«) er ligeledes stærkt vekslende som Følge af Sildebestandens meget varierende Størrelse fra Aar til Aar. I 1910 var Antallet af Fiskere c. 55000.

Brislingfiskeriet gav i 1910 et større Mængdeudbytte (180000 hl) end i noget foregaaende Aar. Alligevel gik Værdiudbyttet som Følge af, at Prisen pr. hl i Forhold til Aaret 1909 faldt fra 12,95 til 9,14 Kr., ned fra 1,788000 til 1,645000 Kr. Trods stærke Prissvingninger er Betydningen af dette Fiskeri tiltagende.

Laksefiskeriet udviser en meget stor Regelmæssighed, saavel hvad Mængdeudbytte som Pris og Værdiudbytte angaar. Det sidste var i 1910 som i 1909 c. 1 Mill. Kr., idet en lille Nedgang i Mængdeudbyttet (fra 729000 til 677000 kg) blev opvejet af en tilsvarende Stigning i Prisen (fra 1,37 til 1,51 Kr. pr. kg).

Makrelfiskeriet, der i alt indbragte 2,9 Mill. Kr., son- drer sig i Kystmakrelfiskeriet og Nordsømakrelfiskeriet. Det første indbragte 1,7 Mill. Kr. eller 0,3 Mill. Kr. mere

end i det foregaaende Aar, idet saavel Mængdendbyttet (15,3 Mill. Stk.) som Prisen (10,90 Kr. pr. 100 Stk.) var større end i 1909. Nordsømakrelfiskeriet udviste med et Udbytte af 1,2 Mill. Kr. ligeledes en mindre Fremgang siden 1909, idet en meget stærk Stigning i den opfiskede Mængde (fra 25700 til 46400 Tdr.) var ledsaget af et næsten ligesaa kraftigt virkende Fald i Prisen (fra 44,00 til 25,75 Kr. pr. Td.). I de tvende Arter af Makrelfiskeri deltog i 1910 henholdsvis 5400 og 2400 Fiskere; det første Tal har, naar undtages de allersidste Aar, svinget stærkt, det andet har i de sidste Aar været noget stigende.

De 10,9 Mill. Kr., der ovenfor blev angivet som Udbyttet af Opfiskning af forskellige andre Fiskesorter, omfatter foruden adskillige mindre værdifulde Arter tillige et Beløb af godt 900000 Kr., som er Udbyttet af Hummerfangst.

I det Fiskeriudbytte, for hvilket der ovenfor er gjort Rede, er ikke medregnet Værdien af den Fiskemængde, som er forbrugt af Fiskerne selv. Den anslaaes til 2,3 Mill. Kr. i 1910.

C. O.

VII.

Skibsbygning i England i 1911.

Efter »Lloyd's Register of British and Foreign Shipping« udgjorde Brutto-Tonnagen af de i 1911 i Storbritannien og Irland færdigbyggede Handelsskibe i alt 1,804000 Reg. Tons, medens de i samme Aar fra Skibsbyggerierne udgaaede Krigsskibe maalte et Deplacement af 231000 Tons. Hvorledes disse Tal forholder sig til de tilsvarende for de foregaaende Aar, fremgaar af efterfølgende Oversigt, der her gengives efter »Labour-Gazette«.

	Handelsskibe (Bruttotonnage) 1000 Reg. Tons	Krigsskibe (Displacement) 1000 Tons
1902	1428	94
1903	1191	152
1904	1205	127
1905	1623	130
1906	1828	108
1907	1608	134
1908	930	74
1909	991	126
1910	1143	135
1911	1804	231

Aaret 1911 indtager saaledes i den behandlede Aarrække en fremragende Plads, idet det med Hensyn til Bygning af Handelsskibe kun — i endog ringe Grad — staar tilbage for Aaret 1906 og iøvrigt i saa Henseende betydeligt overgaar alle de tidligere Aar, i særlig Grad de nærmest foregaaende, saaledes at Tonnagen for Aaret 1911 er henimod det dobbelte af den for 1908 (930000 Tons). Hvad angaar Bygning af Krigsskibe, udviser intet af de foregaaende Aar et saa højt Tal som 1911, der endog her optræder med en Tonnage, som udgør mere end 3 Gange Tiaarets Minimumstal (74000 Tons i 1908). — Englands 3 største Skibsbygningsdistrikter er Newcastle, Glasgow og Sunderland, paa hvilke falder mere end Halvdelen af de i 1911 byggede Skibes Tonnage; af den Overvægt, som dette Aar udviser i Forhold til 1910, skyldes endog to Trediedele de nævnte Distrikter.

Uden for Storbritannien og Irland byggedes der i 1911 Handelsskibe med en samlet Tonnage af 846000 Reg. Tons. Mere end to Trediedele af Aarets Nybygninger skyldtes saaledes England; Tyskland leverede 256000 Tons, United States 172000 og Frankrig 125000 Tons. Af de i Aarets Løb færdigbyggede Krigsskibe leverede England derimod kun 30 $\frac{0}{10}$, idet de i andre Lande byggede Krigsskibe havde et Displacement af 538000 Tons; heraf faldt 128000 paa Tyskland, 93000 paa Rusland og 75000 Tons paa Italien.

Om Forholdet mellem den forannævnte Tilvækst i Jordklodens samlede Handelsflaade i 1911 og den samtidig stedfundne Afgang lader sig opstille følgende Oversigt, hvor der er sondret mellem Dampskibe og Sejlskibe:

	Dampskibe 1000 Reg. T.	Sejlskibe 1000 Reg. T.	Tilsammen 1000 Reg. T.
Tilgang.....	2531	119	2650
Afgang	592	271	863
Netto-Tilvækst ..	1939	÷ 152	1787

Den virkelige Tilvækst i Handelsflaadens Tonnage udgjorde saaledes kun to Trediedele af Aarets Nybygninger, naar Damp- og Sejlskibe betragtes under ét; men medens Forholdet stillede sig adskilligt gunstigere for Dampskibstonnagen, er Afgangen i Sejlskibstonnagen mere end dobbelt saa stor som Tilgangen.

C. O.

VIII.

Diskontoen i 1911.

Den danske Nationalbanks Diskonto var ved Begyndelsen af Aaret 1911 5 $\frac{0}{100}$. I Marts nedsattes Diskontoen til 4 $\frac{1}{2}$ og i Juli til 4 $\frac{0}{100}$, hvorpaa den i September forhøjedes til 5 $\frac{0}{100}$. Gennemsnits-Diskontoen for hele Aaret var 4,6 $\frac{0}{100}$. I hele det foregaaende Aar var Diskontoen 5 $\frac{0}{100}$, for 1909 var Gennemsnittet 4,94, for 1908 6,13 og for 1907 6,19 $\frac{0}{100}$.

Med Hensyn til Diskontoens Højde i 1911 i vore Nabolande og paa de vigtigste udenlandske Pladser skal vi anføre følgende:

Stockholm. Sveriges Rigsbank noterede ved Aarets Begyndelse en Diskonto af 5 $\frac{0}{100}$, men allerede den 1. Februar nedsattes Satsen til 4 $\frac{1}{2}$ og i Juli til 4 $\frac{0}{100}$, hvorpaa den igen i September forhøjedes til 5 $\frac{0}{100}$.

Kristiania. Norges Bank noterede $4\frac{1}{2}\%$ fra Aarets Begyndelse til September, da Satsen forhøjedes til 5% .

London. Aaret begyndte med $4\frac{1}{2}\%$, men allerede i Januar nedsattes til 4, i Februar til $3\frac{1}{2}\%$ og i Marts til 3% . I September forhøjedes Satsen til 4% .

Berlin. Ved Aarets Begyndelse noteredes 5% . I Februar var der to Nedsættelser, til $4\frac{1}{2}\%$ og 4% . I September forhøjedes Diskontoen til 5% .

Paris. 3% fra Aarets Begyndelse til September, da Satsen forhøjedes til $3\frac{1}{2}\%$.

Wien. Fra 5% nedsattes Diskontoen i Februar først til $4\frac{1}{2}\%$ og derefter til 4% , hvorpaa den atter i September forhøjedes til 5% .

Rom. 5% indtil September; derefter $5\frac{1}{2}\%$.

Amsterdam. Aaret begyndte med 4% , nedsat i Januar til $3\frac{1}{2}\%$ og i Maj til 3% . Forhøjelse i September til 4% .

Bryssel. Fra 5% nedsattes Diskontoen i Januar til $4\frac{1}{2}\%$, i Februar til 4 og i Maj til $3\frac{1}{2}\%$. I September forhøjedes først til $4\frac{1}{2}\%$ og derefter til $5\frac{1}{2}\%$. I Oktober nedsattes Satsen atter til $4\frac{1}{2}\%$.

St. Petersburg. $4\frac{1}{2}\%$ hele Aaret igennem.

For hver af de nævnte Pladser er Diskontoen ved Begyndelsen og Slutningen af de to sidste Aar samt Aarenes Gennemsnitsdiskonto anført nedenfor:

	1. Jan. 1910	1. Jan. 1911	31. Dec. 1911	Gennemsnit 1910	Gennemsnit 1911
København.....	5	5	5	5,0	4,6
Stockholm	5	5	5	4,6	4,6
Kristiania	$4\frac{1}{2}$	$4\frac{1}{2}$	5	4,5	4,6
London	$4\frac{1}{2}$	$4\frac{1}{2}$	4	3,7	3,5
Berlin	5	5	5	4,4	4,4
Paris	3	3	$3\frac{1}{2}$	3,0	3,1
Wien	4	5	5	4,2	4,4
Rom	5	5	$5\frac{1}{2}$	5,0	5,1
Amsterdam	3	4	4	4,2	3,5
Bryssel	$3\frac{1}{2}$	5	$4\frac{1}{2}$	4,1	4,2
St. Petersburg.....	$4\frac{1}{2}$	$4\frac{1}{2}$	$4\frac{1}{2}$	4,5	4,5

IX.

Det franske Tobaksmonopol.

Efter det nylig offentliggjorte detaillerede Regnskab indbragte Tobaksmonopolet i Frankrig i 1910 den nette Sum af noget over 400 Millioner fr. netto. Det er interessant at se, hvorledes dette Nettobeløb fremkommer:

Samlede Indtægter.....	499,520268 fr.
Samlede Udgifter.....	92,189447 —
Netto-Indtægt...	407,330821 —

Af Udgifterne medgik over 4 Mill. fr. til Regalets Generalomkostninger, 57 Mill. til Indkøb af Raatobak, godt 3 Mill. til Transportomkostninger og 26 Mill. til Tobakkens Bearbejdelse.

Naturligvis udgør den indenlandske Tobak kun en forholdsvis mindre Del af det hele Forbrug, men der findes dog i Frankrig 47000 Tobaksdyrkere med et samlet Tobaksareal af 15000 Hektarer. Det gennemsnitlige Udbytte er noget over 1500 kg pr. Hektar. Regeringen køber den hjemmeavlede Tobak for ca. 23 Mill. fr.; til Lønning af de ca. 500 Tjenestemænd, der kontrollerer Dyrkningen, medgaar godt 1 Mill. fr.

Bearbejdelsen foregaar i 20 Fabrikker, hvor der er ansat et overordnet Personale paa ca. 170 Personer, endvidere ca. 900 tekniske Funktionærer m. m., og hvor der beskæftiges en Arbejderstyrke paa 14000 Personer (heraf 12000 Kvinder).

Salget af Cigarer og Tobakker sker fra ca. 50000 Udsalgssteder eller 1 Udsalgssted for hver 812 Indbyggere.

X.

Bevægelsen i Arbejdsløn og Prisniveau i England 1900—1911.

Tidsskriftet »Soziale Praxis« meddeler en Sammenstilling af tre Talrækker, der for Aarene 1900—1911 angiver Bevægelserne i Arbejdslønnen (Pengelønnen), Engrospriserne og Detailpriserne for Levnedsmidler i England. Tallene, der er beregnede paa Grundlag af Board of Trades Undersøgelser, ser saaledes ud:

Aar	Arbejdsløn	Engrospriser	Detailpriser
1900	100,0	100,0	100,0
1901	99,1	96,9	101,9
1902	97,8	96,5	101,6
1903	97,2	96,9	103,2
1904	96,7	98,3	103,3
1905	97,0	97,6	103,7
1906	98,4	100,5	103,2
1907	101,6	105,7	105,8
1908	101,2	102,6	108,4
1909	100,0	104,0	108,2
1910	100,2	108,8	109,9
1911	100,4	109,3	109,3

Medens den nominelle Arbejdsløn i 1911 paa det nærmeste havde samme Højde som i 1900, var Priserne paa Levnedsmidler henimod 10 % højere i 1911 end i 1900.

Den engelske Kulstrejke og dens Bilæggelse.

Af

Axel Nielsen.

Det er ret vanskeligt allerede nu at fælde nogen Dom over den Lov, hvis Vedtagelse dette Foraar bragte den store Kulstrejke i Storbritannien til Afslutning. Ganske vist, hvad den i første Række skulde, bilægge Kulstrejken, naaede den, men man spørger sig uvilkaarligt, om Loven nu ogsaa kun havde denne Mission, eller om den ikke langt snarere maa betragtes som indførende et nyt Princip ved Bilæggelse af fremtidige Arbejdsstridigheder og som et Led i og foreløbigt Maal for de engelske Fagforeningers Kamp; med saa megen mere Berettigelse vilde man kunne anlægge dette sidste Synspunkt, som det jo er England, det drejer sig om, hvor selv Arbejdernes Lønpolitik har udviklet sig organisk ned gennem Tiderne, selv om de øjeblikkelige Fordringer ogsaa har antaget noget forskellig Form til de forskellige Tider. Det er kun Fremtiden, der kan give det endelige Svar paa dette Spørgsmaal, men det er dog ikke uden Interesse at bemærke, at baade Regeringen og Arbejderpartiet under Forhandlingerne i Underhuset om Lovforslaget

om Minimallønnen stærkt fremhævede, at denne Lov helt og ganske var en Lejlighedslov, og at dens eneste Formaal var at skabe Arbejdsfred i Kulindustrien — Arbejderpartiets Fører fremhævede endog udtrykkeligt, at han under et Ophold i Australien havde faaet Øje for, hvor lidt Statens Indblanding i Lønkampe var værd; paa den anden Side fremhævede de konservative Talere Gang paa Gang, at man ved denne Lov vilde skabe et Præcedens af uoverskuelig Rækkevidde for Statens Indblanding i Kampene mellem Kapital og Arbejde. Men naar der i England hersker saa modstridende Anskuelse om, hvad denne Lov betyder, saa fordrister Forf. af disse Linier sig ikke til at indlade sig paa en egentlig Vurdering, men indskrænker sig til at fremstille nogle af de Forhold, under hvilke denne omstridte Lov kom til Verden.

Under Forhandlingerne i Underhuset holdt det nyvalgte Medlem fra Hereford, Prof. Hewins, en Tale, som i sit Indhold væsentlig afveg fra de andre Taler; medens disse udelukkende drejede sig om det foreliggende Lovforslag, pegede Prof. Hewins — hvad man jo kun kunde vente sig af den Mand, der i aarevis havde været Lærer i økonomisk Historie — paa, hvad Vedtagelsen af denne Lov vilde betyde i trade-unions Historie; han gjorde opmærksom paa det interessante i, at det nu i 1912 var et liberalt Ministerium, der forelagde en Lov, som i sine Konsekvenser maatte føre til en omfattende Regulering fra Statens Side af Arbejdslønnen, og at Kampen for en Minimumsløn skriver sig fra en Tid, da ogsaa et liberalt Ministerium nægtede at anvende gamle Lovbestemmelser, der da vedblivende var i Kraft angaaende offentlig Fast-

sættelse af Arbejdslønnen. Prof. Hewins' Fremhævelse af, hvor forskelligt et liberalt Ministerium var optraadt, ganske vist med 100 Aars Mellemrum, var maaske nok tænkt som et Angreb paa Regeringen, og det kan som saadant være interessant for den, som vil spekulere over, hvad gamle Programpunkter betyder i politiske Partiers Liv, og hvor forskelligt et Indhold det samme Navn dækker over til de forskellige Tider. Langt interessantere var dog Henvisningen til, at man for et Aarhundrede siden havde bekæmpet og forandret en Lov, der i sit Princip ganske lignede den, som man nu vilde indføre. — Man vil erindre, hvorledes de Forhold var, som der sigtes til. Medens man i de ældre officielt fastsatte Lønsatser maa se Maksimalsatser, indførte Elisabeths Statutes of Labourers af 1563, og endnu tydeligere Loven af 1606, Minimalsatser; det var det ændrede Prisniveau, der hidførte denne Forandring, saa at man nu kom til i Arbejdslønnen at se en Indkomst for Arbejderen, medens man tidligere i den kun havde set en Omkostning for Konsumenten. Allerede i Slutningen af det 17. Aarhundrede blev Angrebene paa Fredsdommernes aarlige Fastsættelse af Minimalsatser stærkere og stærkere, — bl. a. hævdede Arbejderne, at de ganske var udleveret Fredsdommernes Vilkaarlighed, og at Lønnen trykkedes ned ved disses Fastsættelse af Minimalsatser, — og baade Arbejdere og Arbejdsgivere betragtede det som en Vinding for dem, da denne officielle Fastsættelse af Minimallønnen efterhaanden gik af Brug, selv om Loven vedblivende bestod; denne Ordning saa at sige legaliseredes ved Loven af 1747, der bestemte, at Stridigheder mellem Arbejdere og Arbejdsgivere skulde afgøres af Freds-

dommerne, selv om der ikke i det paagældende Aar havde fundet nogen officiel Fastsættelse af Minimal-lønnen Sted. Men ogsaa dette Undtagelsestilfælde af Lønfastsættelse fra Statens Side synes snart efter at være gaaet af Brug.

Faktisk greb saaledes Regeringen ikke ind i Arbejdslønnens Fastsættelse under den store industrielle Revolution, som fuldbyrdedes i England i det 18. Aarhundredes Slutning. Det er bekendt, hvorledes Arbejds-lønnen i dette Tidsrum faldt, og Tanken om en officiel Fastsættelse af en Minimalløn vandt ganske naturligt paany Tilhængere; gentagne Gange, saaledes i 1795, 1800 og 1805, fremsattes Forslag herom, men fandt ingen videre Støtte; under Forhandlingerne om det første af disse Forslag i Parlamentet gjordes der opmærksom paa, at Lovgivning paa dette Omraade i og for sig var overflødig, saavist som Lovene af 1563 og 1606 stadig var i Kraft; Forsøgene paa at faa disse Love praktiseret (de nævnte Forslag af 1800 og 1805) mislykkedes, og Lovene ophævedes 1814.

Da Whitbreads omtalte Lovforslag af 1795 kom til Forhandling i Underhuset, støttedes det særligt paa det Argument, at Arbejdslønnen ikke havde holdt Trit med Prisernes, særlig Kornprisens, Stigning; Pitt gjorde herimod gældende, at det vilde være ganske fejlagtigt »to establish by authority what would be much better accomplished by the unassisted operation of principles«. I denne Forbindelse er det dog ikke uinteressant, at det herskende System indenfor Fattigvæsenet principmæssig anerkendte Berettigelsen af en Minimalløn, og særlig kom dette frem i det saakaldte Speenhamland-system; efter dette praktiseredes Tilskudssystemet saa-

ledes, at der fastsloges et bestemt Forhold mellem Hvedepris og Arbejdslø, saa at, naar Hvedeprisen forandredes, forandredes ogsaa den Arbejdslø, som anerkendtes som Minimallø paa den paagældende Egn og Tilskuddet fra Fattigvæsenet i Forhold hertil.

Disse ældre Forsøg paa at sikre en Minimallø ved Statens Indblanding maa ses under det Synspunkt, at Sammenslutning i Fagforeninger da var Arbejderne forbudt; da disse kom frem, blev Fordringen om en Minimallø et Led i deres Løpolitik, men det blev nu trade-unions Opgave at sikre denne, ikke at faa Staten til at blande sig ind. Kravet om Minimallønnen kom ikke stærkt frem i lange Tider; man kan vel her nævne, at der i Begyndelsen af 1840'erne fremsattes Krav om en Minimallø for Minearbejderne, og at denne Lø skulde danne Basis for hele Produktionen, idet Arbejdsgiverne skulde danne et Kartel, som sikrede dem en saadan Pris paa Kul, at de kunde give den fastsatte Lø. Dette Forslag, der jo bærer tydelig Præg af Owensk Indflydelse, er ret enestaaende, idet den fremherskende Doktrin indenfor de engelske Fagforeninger i det 19. Aarhundrede og lige op til vore Dage var, at Prisen paa det færdige Produkt maa regulere Arbejdslønnen*). Dette Princip har jo større Chance for at blive anerkendt af Arbejderne i gode end i daarlige Tider, men selv under Prisfaldet i 1870'erne hævdes Princippet som det eneste rigtige af Minearbejdernes Eksekutiv-Komité, der da ganske havde opgivet Tankerne om en Minimumslø. Til hvilke Absurditeter dette Princip, der fik sit mest prægante Udtryk i sliding

*) Derimod anerkendte Fagforeningerne ikke den ældre klassiske Nationaløkonomis Lære om Arbejdslønnens Bestemmelse.

scales for Arbejdslønnen, kunde føre, viser det ofte anførte Eksempel fra Northumberland, hvor Minearbejderne normalt i Marts 1873 havde haft en Arbejdsfortjeneste af 9 sh. $1\frac{1}{2}$ d., i November 1878 derimod 4 sh. 9 d. og i Januar 1880 endog kun 4 sh. 4 d. — Det kan ikke forundre, at Kravet om en Minimalløn under disse Forhold trængte sig stærkt frem, og dette kom flere Steder til Udtryk i Arbejdernes Fordring om en Minimumsløn i Forbindelse med sliding scales; paa dette Punkt stillede saaledes Minearbejderne i Yorkshire sig i 1881, og Forhandlingerne med Mine-ejerne endte med, at man gik bort fra sliding scales. Man vil se, at der allerede paa dette Tidspunkt indenfor Arbejderkredse begyndte at hæve sig Røster mod den frie Konkurrences Princip. Yderligere Tilhængere vandt Fordringen om en Minimalløn i Begyndelsen af 1890'erne, da Konjunkturerne blev ugunstige, idet Minearbejderne i de Distrikter, hvor sliding scales herskede, kom til at lide stærkt herunder.

Som man vil se af denne korte Oversigt, der naturligvis særlig bygger paa Webb'ernes og Zwiedineck-Südenhorst's Arbejder, var Prof. Hewins berettiget til at pege paa den historiske Udviklingsgang, da Minimumsloven var til Behandling i Parlamentet dette Foraar. Og dog — selv om Kravet om en Minimalløn er gammelt, saa har Kampen dog drejet sig om forskellige Ting, idet selve Ordet Minimalløn siger uendelig lidt. Medens Kampen for en Minimalløn omkring Aar 1800 særlig drejede sig om Opnaaelsen af »a living wage«, — smnl. Trade Boards Act af 1909 —, saa gik i 1912 Minearbejdernes Krav om Minimalløn ud paa en Sikring af deres Standard; og medens der for længst gennem

Overenskomst mellem Mineejerne og Arbejderne var fastsat en Minimalstylkøn, drejede Kampen sig nu om en Minimaldagløn i en ganske specifik Form, bestemt af Kulindustriens særlige Forhold. Minearbejderen virker for en stor Del paa egen Haand, uafhængig af et fast Tempo, hans Arbejde er ensartet og Udførelsen af det let at kontrollere, altsammen Forhold, der gør, at Akkordarbejde naturligt anbefaler sig ved Bearbejdelsen af Kulminerne, og denne Lønform anvendes da ogsaa i stor Udstrækning (60 % af samtlige Minearbejdere i Storbritanien arbejdede i 1911 paa Akkord). Men paa den anden Side kan det ogsaa forekomme, at en »Hugger«, og det er jo naturlig særlig disse, der lønnes i Akkord (med et vist Beløb pr. Ton), sættes til at bearbejde en daarlig Minegang, eller at Driftslederen ikke stiller Vogne nok til Disposition, saa at Arbejderen af Forhold, hvorover han ikke selv er Herre, forhindres i at faa »a fair wage for a fair day's work«. Kampen drejede sig derfor om, hvorvidt Arbejderen i saadanne Tilfælde skulde lønnes med en Minimaldagløn eller ej. I og for sig indfører en saadan Sammenblanding af Akkord- og Dagløn ikke en hidtil ukendt Lønform i Kulindustrien; ved talrige Miner har det længe været Sædvane, naar det ved Ugelønnens Udbetaling viste sig, at Arbejderen ikke ved sin Akkord havde naaet et vist Beløb, og man tillige vidste, at den paagældende var en flittig og god Arbejder, da at supplere Lønningen til dette Beløb; denne Fremgangsmaade anvendtes saaledes i Syd-Wales, men det var en Naadeshandling fra Mineejernes Side, og da Urolighederne i Kulindustrien for Alvor tog fat, bortfaldt denne Kombination af Akkord- og Dagløn i 1908.

Dette viser klart, at den sidste Kulstrejke maa have drejet sig om et Principspørgsmaal, mere end om Opnaaelsen af en Pengefordel, og det indrømmedes da ogsaa fra Arbejdernes Side, at det kun var et ringe Tal af dem, som led under Mangelen af en Minimaldagløn ved Bearbejdelsen af abnorme Pladser. Selve Strejken opstod paa følgende Maade.

I 1910 opstod der en Strid ved »Cambian Combine Collieries« som Følge af, at Ejerne bestemte, at en Aare i Ely Pit, der hidtil var bearbejdet paa Dagløn, for Fremtiden skulde bearbejdes paa Akkord, hvorfor de meddelte Arbejdernes Organisation, at de ønskede en Tonpris fastsat. Da man ikke kunde blive enig herom, henvistes Sagen til Conciliation Board, som Sædvane var i Wales, men ogsaa denne Udvej mislykkedes; Strejken begyndte da, hvorpaa Ejerne svarede med en mere omfattende Lock'out.

Under Forhandlingerne om Kulstrejkens Bilæggelse i Aar fik Syd-Wales' Mineejere og -arbejdere Ord paa sig som haarde Halse, som Folk, der stadig indtog Separatstandpunkter og absolut vilde Krigen; tildels skrev dette Ry sig fra de omtalte Begivenheder i 1910, idet »Welsh Socialist Party« da, efter at Lock'outen var erklæret, udsendte Agitatorer af syndikalistisk Farve til de forskellige engelske og skotske Mine-distrikter for at bringe en almindelig Strejke i Stand. Det lykkedes dog de gamle Førere for Minearbejderne at faa disse Anstrengelser forpurrede, idet de appellerede til Minearbejdernes sunde Sans ved at vise, hvorledes disse Agitatorer spekulerede i ikke at faa Striden ved Combine Collieries bilagt.

Men Spørgsmaalet om Akkord- og Dagløn var

blevet brændende. Hidtil havde man som nævnt arbejdet paa, at, hvor en Arbejder ikke som Følge af »bad management« eller abnorme Pladser kunde have »a day's wage« ved Akkordarbejde, skulde hans Løn bestemmes efter »the district rate of wage«; men ved Southport Konferencen i Oktober 1911 gik man videre, idet man vedtog Forlangendet om en Minimalløn for alle Minearbejdere i følgende enstemmig vedtagne Resolution: That the Federation takes immediate steps to secure an individual minimum wage for all men and boys working in mines in the area of the Federation without any reference to the working places being abnormal. I Henhold til denne Resolution forsøgte da Forhandlinger med Mineejerne, men paa en Kongres i November 1911 maatte Førerne meddele, at disse Forhandlinger var faldet resultatløse ud. Derfor vedtog Minearbejderne paa en ny Kongres i December at holde Afstemning i Dagene 10—12. Januar 1912 om følgende Spørgsmaal: Are you in favour of giving notice to establish the principle of a minimum wage for every man and boy working in the mines of Great Britain?, og samtidig med Resultatet af Afstemningen skulde hvert Distrikt indsende til Generalsekretæren en Tabel over, hvad man ønskede skulde være Minimumslønnen der. Paa en senere Kongres i Birmingham offentliggjordes det samlede Resultat af Afstemningen: 330000 flere Ja- end Nej-Stemmer, og samtidig underkastedes her de indsendte Forslag om Distrikts-Minimumslønnen en Revision, der nedsatte dem noget. Da nu Repræsentanterne fra Wales paa Mineejernes Kongres i Begyndelsen af Februar bestemt vægrede sig ved overhovedet at diskutere Spørgsmaalet om en

Minimalløn, var Strejken givet fra 1. Marts. Først 22. Februar blandede Regeringen sig i Striden, men som bekendt lykkedes dens Mæglingsforsøg ikke, og den sorte Strejke udbrød.

Regeringen arbejdede ufortrødent videre paa Stridens Bilæggelse; der var Konferencer baade Dag og Nat, men Opgaven var i Virkeligheden uløselig. Blot at faa de stridende Parter til at mødes med hverandre kostede et stort Arbejde; Arbejderne betingede sig for at mødes med Mineejerne, at Princippet om en Minimalløn forud anerkendtes, og Mineejerne paa deres Side stillede sig afvisende overfor Spørgsmaalet om en Minimalløn. Regeringen forhandlede og forhandlede, og det lykkedes den endelig at faa 65 % af Mineejerne til at gaa ind paa Princippet om en Minimalløn — kun Mineejerne fra Wales og Skotland vilde ikke, og da Arbejderne ikke vilde hæve Strejken for England alene, var man forsaavidt lige langt. Da var det, Regeringen d. 19. Marts forelagde sin Coal Mines (Minimum Wage) Bill — den samme Regering, der 3 Uger før havde hævdet, at det kun var muligt at lovgive om Minimal-løn i Industrier, hvor Udsvedning fandt Sted.

Det var en Tid fuld af Spænding, den Maaned Strejken stod paa. Snart forlød det, at Regeringen havde fundet en Udvej, snart havde en af Mineejerne set forhaabningsfuld ud, da han forlod Downing-Street o. s. v.; som det altid er Tilfældet, tjente Pressen ogsaa her store Penge paa Samfundets Ulykker. Naturligvis var Tiden ikke ganske blottet for komiske Momenter; saaledes tog visse konservative Blade det meget forargeligt op, at Arbejderne nød deres »Ferie« ved at foranstalte Væddeløb paa Pit-Ponnieerne, Due-

Kapflyvninger o. lign.; men de komiske Sider var selvfølgelig kun faa. Man erindrer, at Prisen paa Kul begyndte at stige stærkt allerede før Stridens Udbrud. og den naaede under Strejken op til det dobbelte af, hvad den sædvanligvis var. Dette almindelige økonomiske Fænomen satte en Del ondt Blod, idet det fremhævedes, at Mineejerne tog deres Tab ved Strejken betalt ved de høje Priser, de opnaaede paa deres Lagre; rigtigere er det dog vist, at de høje Priser i første Række kom Mellehandlerne til Gode, idet Kulgruberne sædvanligvis leverer en meget stor Del af deres Produktion efter lange Kontrakter. Kulprisens Stigning bevirkede, at mange Fabrikker maatte lukke, idet det ikke blev dem muligt at producere med Fordel — ja, mange kunde overhovedet ikke opdrive Kul. Ogsaa Jærnbannerne indskrænkede deres Drift og søgte ofte samtidig at supplere deres Kulbeholdninger ved at stille som Betingelse for overhovedet at befordre Kul, at en vis Del heraf skulde overlades dem til den Pris, Køberen havde givet. Ved denne delvise Standsning af industrielle Virksomheder blev c. 200000 Mand arbejdsløse, for de flestes Vedkommende dog sikkert kun i 1—2 Uger. Dertil kom saa yderligere alle dem, der var sysselsat ved Kuleksporten, Sømænd, der ikke kunde faa Hyre, fordi talrige Skibe maatte lægge op, o. s. v.; hvor mange Mennesker, Kulstrejken saaledes berøvede Brødet, er det umuligt at sige, men incl. Minearbejderne er det næppe for højt at anslaa Tallet kort før Strejkens Afslutning til 1,2 Mill.

Det viste sig ved denne Strejke, maaske klarere end hidtil er sket, at Strejken er et tveægget Sværd i Arbejderklassens Kamp for bedre Kaar, idet det var

Arbejderklassen selv, der led mest. Nøden var mange Steder overordentlig stor, og selv om den engelske Godgørenhed ej heller her fornægtede sig, kunde den naturligvis kun bøde paa den mest himmelraabende Elendighed. — Det siger sig selv, at Sindene var stærkt ophidset, især i borgerlige Kredse, over, at en lille Del af Befolkningen havde Magt til at føre Nød og Elendighed ind over hele Samfundet, uden at dette paa sin Side havde Midler til at værgе sig derimod. Talrige Udveje foresloges, og naturlig tildrog den i Kolonierne allerede tilstedeværende Lovgivning paa dette Omraade sig særlig Opmærksomhed. Af alle de fremkomne Forslag skal her kun omtales et Brev fra Prof. Cannan i »Times«, hvori han gjorde opmærksom paa, at Samfundet i yderste Fald havde et Middel til sit Forsvar, nemlig at vægre sig imod at sælge Varer til Minearbejderne, før end disse genoptog Arbejdet. Det vil sikkert være overordentlig vanskeligt, ja, maaske umuligt, at bringe et saadant Middel til Anvendelse — endnu spiller den offentlige Mening da en ret underordnet Rolle under Arbejdsstridigheder — men ud fra et teoretisk Synspunkt er Midlet ikke uden Interesse; thi det vil ses, at Forudsætningen for Arbejdsdelingen maa være, at enhver ogsaa gør det Arbejde, han nu engang har paataget sig, og er dette ikke Tilfældet, har han i og for sig ej heller Krav paa Produktet af andres Arbejde. At saadanne »yderste Midler« kunde fremsættes fra anset Side, viser tilstrækkeligt, hvor tilspidset Situationen var, da Regeringen fremlagde sit Forslag til Minimallønsloven.

Under Forhandlingerne herom stødte naturligvis de to herskende Opfattelser af Arbejdsløn sammen,

den økonomiske og den social-etiske. De konservative anlagde det økonomiske Synspunkt, idet de hævdede, at det maatte være Produktionen selv og Priserne paa dens Frembringelser, der bestemte, hvor høje Produktionsomkostningerne, derunder Arbejds løn, kunde være; gjorde man Brud paa denne Naturens Orden, vilde det hævne sig ved Nedlæggelse af Bedrifter, der ikke længere kunde betale sig. De fremhævede ogsaa, at den megen Tale om Kulindustriens høje Udbytte var fejlagtig — eksempelvis kan fremdrages, at Philip Snowden i en Piece, hvori han tog Ordet for, at Staten skulde overtage Minerne, bygger paa Tal fra Miner, der mindst har givet 8 % i Udbytte. Mange Miner har imidlertid intet Overskud givet i mange Aar, og det var sikkert ikke meget forkert, da man beregnede »the profit« i Kulindustrien til gennemsnitlig at være $8\frac{1}{4}$ d. pr. ton. De konservative hævdede naturligt i denne Sammenhæng, at engelske Kul ingen Monopolstilling havde, — Begivenhederne under Strejken synes dog snarest at tale i modsat Retning. Nogen Diskussion om Berettigelsen af dette Standpunkt kom der ikke i Stand, og kunde ej heller godt, idet Arbejderpartiet saa paa Arbejds lønnen ud fra et social-etisk Synspunkt, hævdeende Princippet om »a fair wage for a fair day's work«; og det var dette Princip, som var kommet til Orde i de Minimalsatser, som Minearbejdernes Kongres selv havde opstillet. At Regeringspartiet ogsaa hævdede dette Synspunkts Berettigelse, siger sig selv.

At der fra konservativ Side kom Beklagelser over, at trade-unions nu i England havde vundet en saadan Magt, at de kunde tvinge Regeringen til at forelægge et Lovforslag som dette, var naturligt. Den Foran-

dring, der utvivlsomt har været i trade-unions Taktik i de senere Aar, idet Strejkerne har vundet i Udstrækning og dermed i Voldsomhed, foranledigede flere konservative Parlamentsmedlemmer til at stemple Strejken som syndikalistisk. Ordet Syndikalisme er under de store Arbejderuroligheder, der har hjemsøgt England i de senere Aar, kommet ligefrem paa Mode; man diskuterer Syndikalismen alle vegne, i Aviser og paa Møder, men det synes rigtignok, som om man lægger en videre Betydning ind i dette Ord i England end ellers er Tiltædet, idet man er tilbøjelig til at kalde enhver »Storstrejke«, d: en Strejke, der omfatter hele Landet, selv om det kun er et enkelt Fag, det drejer sig om, syndikalistisk. Saa meget ivrigere talte de konservative om »den syndikalistiske Strejke«, som Balfour i mange Kredse anses som særlig kyndig i dette Spørgsmaal. Han har saaledes sidste Efteraar skrevet en Artikel om Bergsons Filosofi og Syndikalismen, og uagtet der er kommet Dementier i modsat Retning, gjorde Balfour dog nylig paa et Møde i Sociological Society igen Bergson ansvarlig for hele den syndikalistiske Bevægelse. Som et Eksempel paa, hvor udbredt denne Opfattelse er, kan anføres, at et engelsk Ugeblad (T. P.'s Weekly) som Hovedartikel indeholdt en Opsats med den lovende Titel: Bergson and the Coal Strike. I denne Artikel, der dog mere støttede sig paa George Sorels Arbejder end direkte paa Bergsons, hævdedes det, at »the general strike«, d: Landsstrejken, var den logiske Konsekvens af Bergsonismen i økonomiske Forhold. Selv om der ogsaa kan være en Overensstemmelse mellem Bergsonske og syndikalistiske Ideer, et Spørgsmaal, som jeg ikke her kan komme ind paa,

saa er det dog vist kun i England, at man saaledes i visse Kredse ligefrem afleder Syndikalismen fra Bergson. M. Pataud i alt Fald, for at nævne en fransk Syndikalist, vilde sikkert stille sig temmelig uforstaaende, om man kaldte ham Elev af Bergson, ja, naar han fik at vide, hvem Bergson var, vel ogsaa nedlægge en skarp Protest mod, at Syndikalister overhovedet kunde have noget med »les intellectuels« at gøre. — Men tilbage til Hovedemnet.

Efter Lovforslaget, og da forresten ogsaa efter Loven, thi der skete ingen Forandringer i Regeringsforslaget af nogen Betydenhed, skal enhver Mineejer betale Arbejderen, forsaavidt at denne falder ind under Loven, : at han arbejder under Jordoverfladen (underground), i det mindste den Løn, som det nye Joint District Board i det paagældende Distrikt fastsætter. Af saadanne District Boards oprettes der 21 — de mulig alt eksisterende kan naturligvis ogsaa benyttes —, bestaaende af Repræsentanter halvt for Minearbejderne, halvt for Mineejerne og en af disse valgt Formand; District Boards skal, før de træder i Virksomhed, anerkendes af Board of Trade, ligesom dette udnævner Formanden, om Parterne ikke kan blive enige. Dog, det er ikke alene Minimumslønnen, District Boards har at fastsætte; de skal ogsaa udarbejde »district rules«, der nærmere afgør, paa hvilke Arbejdere og i hvilke Tilfælde Minimallønnen ikke skal gælde; Loven undtager udtrykkelig gamle og svage Arbejdere, men hvad der herved nærmere skal forstaas, har District Boards at fastsætte. En anden vigtig Opgave, som tilfalder dem, er at sørge for, at Arbejdsgiveren virkelig faar »a fair day's work«; ogsaa paa dette Punkt er Loven

ret ubestemt, idet den blot siger, at i »district rules« skal optages »conditions with respect to the regularity and efficiency of the work to be performed by the workmen, and provide with respect to the time for which a workman is to be paid in the event of any interruption of work due to an emergency, and that a workman shall forfeit the right to wages at the minimum rate if he does not comply with those conditions, except in cases where the failure to comply with the conditions is due to some cause over which he has no control«. Spørgsmaalet om »safeguards«, Anstødsstenen for Mineejerne mod at gaa ind paa Minimal-lønnen, skyder Loven saaledes faktisk fra sig. — Imidlertid kan de 21 District Boards opstille særlige district rules og en særlig district wage ogsaa for mindre Distrikter, idet man søger at tage det videst mulige Hensyn til Stedets Brug og Sædvane. Den Lønsats, som sættes, praktisk talt af Formand, skal være i Kraft ét Aar; den kan da forandres, naar én af Parterne med 3 Maaneders Varsel ønsker det, og skal da igen være ét Aar (Loven varer i det hele kun 3 Aar); men yderligere kan den til enhver Tid ændres, om Medlemmerne at District Board bliver enige derom. Saaledes er kortelig Lovens Indhold.

Man vil lægge Mærke til, at Lovens Titel er ret misvisende; den omhandler jo Oprettelsen af District Boards, men den angiver ikke selv Minimallønsatser. Arbejderpartiet søgte da ogsaa under Forhandlingerne at faa bestemte Lønsatser optagne i Loven, de berømte 5 sh. for en Mand og 2 sh. for en Dreng, som laveste Grænse for District Boards. Arbejderpartiet kæmpede en haard Dyst for at faa disse Satser optagne, og det

behøver ikke at paapeges, hvilken Sejr det vilde have været for Arbejderpartiet, om Regeringen paa dette Punkt havde bøjet sig. Men Regeringen satte sig bestemt herimod, idet Førsteministeren med Rette paaviste, at det vilde være ganske umuligt for et Parlament at skønne over, hvad der i de forskellige Erhverv kunde anses som en passende Løn.

Det er bemærkelsesværdigt, at Loven ikke giver District Boards nogen Vejledning ved Fastsættelsen af Minimallønnen — man ved, at Dommere, der har ført australske Løve af lignende Indhold ud i Livet, ofte har klaget over, at de ingen Vejledning havde at gaa efter. Loven minder jo stærkt om Trade Boards Act af 1909, men det er klart, at District Boards maa tage ganske andre Hensyn end dem, der er medbestemmende for Fastsættelsen af en Minimalløn for Industrier, hvor Udsvedning finder Sted. Nogen Vejledning kan District Boards ikke finde i de Udtalelser, som faldt under Parlamentsforhandlingerne. At Minimallønnen skulde være »reasonable«, herskede der almindelig Enighed om, men man kan være sikker paa, at hver Taler, der udtalte sig saaledes, havde sin egen Mening om, hvad »reasonable« vilde sige; nogle hævdede, at det skulde være »a reasonable living wage«, medens Attorney-General fremhævede, at Minimallønnen ikke blot burde være »a reasonable living wage«, man maatte tillige tage særlige Omstændigheder, som f. Eks. Arbejdets Farlighed, med i Betragtning. Sir Grey mente paa sin Side, at Minimallønnen skulde være »the highest possible wage the trade could bear«, medens et Medlem af Arbejderpartiet mente, at Minimallønnen

skulde sikre Arbejderen »what a man might get working under ordinary circumstances«.

Minimumsloven adskiller sig paa en ejendommelig Maade fra andre Love; thi medens Staten kan tvinge disse igennem, saa er dette ikke Tilfældet med Minimumsloven; Straffe- eller Bødebestemmelser findes der ingen af, og ingen forhindrer Arbejderen i at strejke eller Arbejdsgiveren i at lukke Minerne, om de ikke er tilfredse med »district wage«. Under Kampen om at faa Satserne 5 og 2 sh. ind i Loven fremhævede da ogsaa Arbejderpartiet, at de ikke kunde sige noget om, hvorvidt Arbejderne vilde optage Arbejdet igen, naar Loven gik igennem. Efter Lovens Vedtagelse blev Spændingen derfor stærk, da Afstemningen om, hvorvidt Arbejdet skulde genoptages, begyndte. Førerne stillede sig loyalt og anbefalede gennemgaaende ivrigt at genoptage Arbejdet — berømt blev en af dem, Mr. Walsh, fordi han i denne Sammenhæng udtalte, at han i første Række var Statsborger, i anden Trade-Unionist — en Selvfølgelighed, som ikke desto mindre gjorde stor Lykke. Et af de første Distrikter, hvorfra Melding om Resultatet indløb, var Syd-Wales, hvor der var en temmelig stor Majoritet for at genoptage Arbejdet, og da Syd-Wales stadig var blevet betragtet som den mest stridbare Del af Landet, følte man sig allerede nogenlunde forvisset om, at alt nu snart vilde være overstaet. Imidlertid viste Afstemningen som Helhed et ikke ringe Flertal mod Genoptagelse af Arbejdet, idet flere af de nordlige Distrikter endnu paa dette Tidspunkt havde ret store Strejkekasser, medens man i Syd-Wales havde brugt omtrent hele Beholdningen. Da var det, at Førerne paa et Repræsen-

tantmøde fik Flertallet til at anerkende, at, da der efter Lovene skulde $\frac{2}{3}$ af de afgivne Stemmer til at erklære Strejken, skulde der ogsaa $\frac{2}{3}$ til at fortsætte den, og derfor havde Arbejderne at genoptage Arbejdet. Der var visse Distrikter, f. Eks. Lancashire, hvor Arbejderne murrede over denne Beslutning, men det var ret enestaaende; Strejken var afsluttet efter at have varet en Maaned.

District Boards er nu dannede rundt om, og nogle er ogsaa naaet til at faa fastsat en district wage og district rules. Megen Ensartethed kan der selvfølgelig ikke blive imellem de forskellige District Boards Kendelser, de vil, naar de engang alle foreligger, afgive et værdifuldt Materiale for Nationaløkonomien; der er ingen Anledning til her at gaa ind paa de Kendelser, som allerede er offentliggjorte; thi for ret at vurdere dem, maa man være nøje fortrolig med Forholdene paa det paagældende Sted; hvilke Principper der er lagt til Grund for Afgørelsen, har man endnu intet faaet at vide om. Kun skal jeg fremhæve, at to af de allerede fastsatte district wages er lidt under 5 sh., hvad der fremkaldte stærk Misfornøjelse mellem Arbejderne; dette var saaledes Tilfældet i Syd-Wales. Skabt Ro og Arbejdskraft i Kulindustrien synes den nye Lov i hvert Fald ikke at have gjort; Misfornøjelsen gærer stadig, og efter Erfaringerne fra Australien er der ingen Grund til at tro, at District Boards vil faa større Betydning.

Der er ikke Tvivl om, at naar Spørgsmaalet om en Minimalløn har givet Anledning til en saa voldsom Kamp som Kulstrejken, skyldes dette de senere Aars stærke Prisstigning, med hvilken Arbejdslønnen ikke

har holdt Trit (jfr. dette Tidsskr. S. 304). Paa alle Maader gælder det for Arbejderne at hævde deres standard; men kan de nu ogsaa være sikre paa, at district wage vil tage skyldigt Hensyn hertil? Erfaringerne fra Australien tyder ikke herpaa; naar man har udspurgt Dommerne, som har ledet Courts of Arbitration, om, hvilke Momenter de har taget i Betragtning ved Kendelsens Afsigelse, er »Livets Dyrhed« i hvert Fald ikke nævnt.

Spørgsmaalet bliver endelig, om det overhovedet er til Fordel for Arbejderne at faa en saadan Minimal-løn fastsat. Førsteministeren gjorde gældende mod at optage Satserne 5 og 2 sh. i Loven, at slige lovbestemte Minimalsatser let vilde blive Maksimalsatser; hvorfor det samme ikke vil blive Tilfældet, naar det er District Boards, som fastsætter Minimallønnen, omtalte Førsteministeren ikke; saavidt jeg formaar at se, kan det her dog kun dreje sig om en Gradsforskel, naar man overhovedet anerkender Sætningen, at en Minimalløn altid vil tendere mod at blive en Maksimalløn.

Juli 1912.

Bøndernes Skatteansættelse.

Af

M. P. Tønnenes.

Man hører i den senere Tid ret ofte den Anskuelse udtalt, at Landbrugerne opgiver for lille Indtægt og betaler for lidt i Skat. Det hænder ogsaa, at den Slags Udtalelser bliver af mere ondartet Natur, som naar f. Eks. en kendt Mand for nogen Tid siden ifølge et Aarhusblad udtalte, at Landbrugerne kunde ikke føre Bøger, ikke regne og vilde ikke betale Skat.

Skøndt det nu maa indrømmes, at Landbrug og Bogholderi i al Almindelighed ikke har meget med hinanden at gøre, saa turde det dog være, at de Folk, som udtaler sig om, at Landbrugerne opgiver for lille Indtægt, i de fleste Tilfælde mangler Forudsætninger for at kunne dømme om, hvad et Landbrug kaster af sig, og jeg tager næppe fejl, naar jeg siger, at der for Tiden udenfor Landbrugskredse hersker ganske forkerte Forestillinger om, hvad et almindeligt drevet Landbrug, med almindelig jævn Gennemsnitsjord kan give i Nettoudbytte.

Nu er der alligevel Landet over ikke faa Landmænd, som fører Regnskab; det har derfor undret mig,

at man saa godt som aldrig ser et Regnskab over en Gaards hele Bedrift. Regnskaber over enkelte Grene af Bedriften, som f. Eks. Kvægholdet, ser man saa ofte; men dette, hvad en Ejendom ialt kan kaste af sig og give sin Indehaver netto at leve af om Aaret, ser man næsten aldrig. Jeg tænker mig, at det dels skyldes den Omstændighed, at det at lægge sit Regnskab offentlig frem, paa en Maade er at udlevere sig selv og sin Bedrift til almindelig Kritik, men vel ogsaa — og maaske navnlig — den, at det er forbundet med Vanskeligheder for en Landbruger, som bor paa sin Ejendom, og dér har Bolig og Kost for sig og Familie, Folkehold, Køretøj o. s. v. fælles for ham personligt og Gaardens Drift, at afgøre, i hvilket Forhold Udgifterne paa disse Konti skal fordeles paa hans Person og paa Gaarden som Driftsudgifter. Det maa i alle Tilfælde være Genstand for Skøn, og det bidrager ikke til at gøre Skønnet lettere, at en Del af disse Poster ikke engang er kontante, men kun beregnede. Endelig kan det jo være et Spørgsmaal, om Landmanden skal regne med sin egen Produktionspris eller om han skal regne med hvad det vilde koste ham, hvis han skulde købe eller leje. Dette gælder f. Eks. Huslejen. Man kunde maaske sige, at denne maa ansættes til en passende Rente af Stuehusets Opførelsesværdi; men en Del af Huset anvendes til Pigekammer og Folkestue; Køkken, Kælder og andre Udenomslokaler er ikke udelukkende til Familiens Brug; Loftet bruges maaske til Kornmagasin. Eller en Post som Ildebrændsel; den skæres maaske op paa Gaardens egen Tørvemose med Gaardens egne Folk, f. Eks. med 4 Mand i 5 Dage, og beregnes at koste 40 Kr.; skulde Tørvene købes,

kostede de vel mere end det dobbelte. Eller Køretøj; vedkommende Landmand vil en Dag ud at køre — for Fornøjelse — og spænder en af Gaardens Arbejdsheste for. Af Kontoen for Heste kan han muligvis se, at en Hest koster ham 1 Kr. om Dagen at holde; skulde han leje, vilde den sandsynligvis koste 3 eller 4 Kr.

Jeg er imidlertid i det Tilfælde at være i Besiddelse af en Ejendom, hvor jeg ikke bor og derfor ikke — hverken direkte eller indirekte — trækker en Øre paa Ejendommen, uden at det bliver bogført. Da jeg har ført Regnskab over Gaardens Drift i alle de Aar jeg har ejet den, vil det muligvis ikke være helt uden Interesse at se lidt nærmere paa dette Regnskab, naar Spørgsmaalet om, hvad et Landbrug kan kaste af sig, er rejst. Jeg ved meget vel, at én Svale gør ingen Sommer, og at der ikke paa Grundlag af en enkelt Gaards Regnskab kan siges noget afgørende om, hvad vort Landbrug i det hele taget kaster af sig. Men skal Spørgsmaalet med nogetsomhelst positivt Resultat drøftes, lader det sig næppe gøre, uden at man har Tal at støtte sig til. Lad saa være, at disse Tal kun drejer sig om en enkelt Ejendom, saa kan der dog maaske i disse ligge i det mindste noget af et Fingerpeg.

Jeg skal nedenfor meddele en Oversigt over den nævnte Ejendoms Regnskaber for de sidste 10 Aar. Da det enkelte Aars Regnskab for et Landbrug kan være stærkt fluktuerende, skal jeg kun anføre Gennemsnitstallene for de 2 femaarige Perioder 1901—05 og 1906—10.

Ejendommen, som jeg købte i 1894, ligger i Led-

øje Sogn, $\frac{1}{2}$ Mil fra Ballerup Station, $2\frac{1}{2}$ Mil fra København. Den er skyldsæt for Hrtk. 4 Td. » Skp. 2 Fdk. $2\frac{3}{4}$ Alb. og har et Tilliggende af ca. 35 Td. 7 Sk. Ld., deraf 30 Td. 6 Skp. Ager, Resten Mose, Kær, Gaardsplads m. v. Jorden er dels Ler, dels Sandmuld med dels Ler- dels Sandunderlag, og var da jeg købte Ejendommen — uden just at være uren — i meget ringe Gødningskraft. Gennemsnitshøsten af Korn var de første 4 Aar kun 2077 $\frac{1}{2}$ pr. Td. Ld. I Foraaret 1899 lagde jeg en Udloed, jeg ejede, ind under Gaardens Drift. Da denne Lod ikke er særskilt skyldsæt, kan jeg ikke opgive dens Hartkorn, men Arealet er $18\frac{1}{2}$ Td. Ld. af sandmuldet Beskaffenhed, delvis med Ler- men mest med Sandunderlag; den er lidt ringere i Bonitet, men til Gengæld lidt bedre i Kultur end Hovedejendommen, dog besværligere at drive, da den ligger ca. 2500 Alen fra denne. Det samlede Areal under Plov er saaledes omtr. 49 Td. Ld. Mosen, som ligger næsten 4000 Alen fra Gaarden, er bortset fra Tørveskæret af meget ringe Værdi. Bygningerne, som er ret gode og tilstrækkelig store, ogsaa efter at de 18 Td. Ld. er lagt til, ligger midt i Hovedloden. Hovedejendommen, som er tiendepligtig med ialt knapt 7 Td. Byg. er i 1909 vurderet til Ejendomsskyld til 25000 Kr. foruden Besætning og Inventar. De tillagte $18\frac{1}{2}$ Td. Ld. er ikke særskilt vurderet, men jeg tager ikke meget fejl, naar jeg ansætter Loden med Besætning og Inventar til 15000 Kr. Den samlede Ejendoms Værdi er saaledes paa det nærmeste 40000 Kr.

Regnskabet over denne Ejendom udviser i Gennemsnit for de to Femaar følgende Tal:

	1901—05		1906—10	
	Kr.	Øre	Kr.	Øre
Indtægt:				
Korn og Roer	3024	43	3516	11
Kvæg:				
Køer og Kalve	1176	51	1206	36
Mælk	5049	64	5828	92
Svin	719	>	703	25
Solgt Halm og Hø	529	96	360	12
Andre Indtægter	20	>	>	>
Forringelse i Besætnings og Varers Værdi	88	>	>	>
Ialt Indtægt	10607	54	11614	76
Udgift:				
Kvæg	4117	72	4511	10
Svin	569	97	628	65
Heste	768	02	627	44
Gødning og Frø	290	70	256	89
Bygninger og Inventar	381	07	603	84
Skatter, Tiender og Assu- rance	450	73	465	97
Arbejdsudgifter	2072	47	2359	31
Andre Udgifter	5	48	>	>
Forringelse i Besætning og Varers Værdi	>	>	40	>
Overskud til Forrentning	1951	38	2121	56
Ialt Udgift	10607	54	11614	76

Til ovenstaaende Regnskabsoversigt finder jeg Anledning til at bemærke følgende:

Under Kontoen Korn og Roer er med Undtagelse af Saasæd opført alt hvad der er høstet af nævnte Produkter. Da der kun sælges lidt Korn, er Posten nærmest en Versurpost.

Under Kvæg er paa Indtægtssiden ført alle Indtægter. Paa Udgiftssiden derimod kun Udgifter til Indkøb af Kvæg og Foderstoffer, derunder Forbrug af Korn og Roer af Gaardens egen Produktion, men derom nærmere nedenfor.

Under Heste er kun ført til Udgift Forbrug af Korn og Ombytning af Heste, ikke Udgifter til Sommergræsning og Fourage. Bemærkes bør det dog, at i Femaaret 1906—10 er Hestebesættningens Værdi gaaet ned med 450 Kr., som er ført under Kontoen Forringelse i Besættningens Værdi, som i det foreliggende Tilfælde paa en anden Konto er bragt op til Forøgelse. Egentlig burde

Kontoen været 112 $\frac{1}{2}$ Kr. højern. Under Fourage føres kun hvad der er indkommet ved Salg.

Assurance andrager ca. 100 Kr. om Aaret.

Ejendommen har altsaa i Gennemsnit for de sidste 5 Aar givet mig til Forrentning og Overskud 2121 Kr. 56 Øre. Jeg har imidlertid maattet udrede Skatterne for de 18 $\frac{1}{2}$ Td. Ld., som ikke er udskilt fra min anden Ejendom; jeg ved ikke bestemt, hvormeget de andrager, men jeg anslaa dem til 120 Kr. Resten bliver da 2001 Kr. 56 Øre eller omtr. 41 Kr. pr. Td. Land.

Maaske vil nu en eller anden landbrugskyndig Læser indvende, det kan være godt nok, at man faar at vide, at Nettoudbyttet pr. Td. Ld. er 41 Kr.; men det er ikke tilstrækkeligt til, at man kan dømme om, hvordan der i det hele taget er disponeret. Udover at Høsten af Korn og Roer for de sidste 5 Aar er bogført med 3516 Kr. om Aaret, siges der intet om Høstudbyttet, og skøndt man kan se, at Hovedvægten i overvejende Grad er lagt paa Produktion og Salg af Mælk, kan man ikke se, om den Mælkeproduktion muligt er lagt galt an og derfor er bleven for dyr. Jeg skal derfor, næst at bemærke, at Hovedlodden drives i en 9 Marks Drift uden Brak med 4 langstraaede Afgrøder og Udlodden i en 6 Marks Drift med 3 langstraaede Afgrøder anføre, at Høstudbyttet for Korn og Roer har været i Gennemsnit:

	Korn		Roer	
	Ialt Ctn.	pr. Td. Ld. Ctn.	Ialt Td.	pr. Td. Ld. Td.
1901—05	467	22,07	1209	227
1906—10	519	24,40	1426	302

Med Hensyn til Kvægbesætningen bemærkes det, at der kun holdes Malkekøer, som rekruteres ved Indkøb. Antallet veksler noget, idet der i Reglen kun gøres Indkøb en Gang om Aaret (om Efteraaret), men det bevæger sig i Almindelighed mellem 20 og 25, 2—3 flere det sidste Femaar end det første. Køerne udsættes kun — hvis de da ikke af anden Grund er ubrugelige — naar de løber over. Udsætterne — i Reglen 6—7 om Aaret — fedes ikke, men sælges som de er, naar de ikke længere yder tilstrækkeligt Vederlag for deres Foder. De er paa Græs omtrent $3\frac{1}{2}$ Maaned.

I det særlige Regnskab over Kvægbesætningen opføres, foruden Kassebogens kontante Poster, tillige beregnede Indtægter og Udgifter over Forøgelse eller Forringelse i Besætningens Værdi, Udgifter for opfodret Hø og Grønfoder, Røgt, Stald, Kørsler og Rente af Besætningens Værdi. Halm opføres ikke, men regnes = Gødningen. Jeg skal anføre nogle Tal, som ligeledes er Gennemsnitstal for de to Femaar:

	1901—05	1906—10
Kvægkontoen:		
Samlet Indtægt, kontant og beregnet, Kr:	6276,15	7170,28
— Udgift, — — — — —	6192,89	7142,20
Nettooverskud...	83,76	28,08
Anvendt Kraftfoder { Ctnr.	375	332
{ Pris pr. Ctnr., Kr.	5,10	6,26
Produceret Mælk, Ctnr.....	1106	1191
Mælk pr. Ko, som har været paa Gaarden		
hele Aaret, H	6040	5780
Pris pr. 100 H Mælk, Kr.....	4,86	4,90

Til ovenstaaende Tal skal jeg kun bemærke, at skønt der ikke er stor Forskel paa Nettoudbyttet for

de to Femaar, saa viser Tallene dog, at det er lettere at faa Bruttoudbyttet bragt i Vejret end Nettoudbyttet. Bemærkes bør det ogsaa, at den højere Pris, som Mælken er udbragt til i det sidste Femaar, ialt 404 Kr. om Aaret, omtrent sluges af Stigningen i Prisen paa Kraftfoder, 384 Kr.

Ejendommen har altsaa givet mig i Gennemsnit for de sidste 5 Aar omtrent 2000 Kr. til Forrentning og Overskud. Men dermed er ikke sagt noget om hvad f. Eks. en Mand, som boede paa Gaarden og kunde lægge sit Arbejde der, kunde have at leve for. Vil man have det at vide, maa man anstille Beregninger; men da alle paa Gaarden forbrugte Naturalier med Undtagelse af Bolig, Ildebrændsel og Havesager, i Forvejen er bogførte, er Regnestykket ikke vanskeligt.

Hvis Ejeren besad Gaarden kvit og frit og selv kunde udføre alt Gaardens Arbejde uden fremmed Medhjælp, vilde hans skattepligtige Indtægt fremgaa af følgende:

	Kr.	
Overskud.....	2001	
Arbejdsudgifter	2359	
Bolig	150	
Ildebrændsel, Havesager, Køretøj.	200	
		Kr.
		Ialt... 4710

Under almindelige Forhold vil han være nødt til at holde:

	Kr.
1 Malkerøgter, Kost og Løn.....	600
1 Karl, Kost og Løn.....	550
1 Dreng i Sommerhalvaaret.....	250

Naar der holdes Malkerøgter, kan der strides om, hvorvidt det paa en Gaard med ca. 50 Td. Ld, er nødvendigt for Gaardens Drift at holde en Pige, jeg skal derfor kun ansætte Kost og Løn til Pigen med Halvdelen

200

medens Resten maa belastes Kontoen for personlige Udgifter.

Jeg gaar ud fra, at Manden selv personlig deltager i Arbejdet, saa at Daglejer ikke behøves, alligevel kan ekstraordinær Medhjælp ikke undværes i Høsten, ved Tærskning og Gødningkørsel. Jeg anslaaer denne til 100

Ialt Arbejdsudgifter... 1700

Rest... 3010

Ifølge Oplysninger fra statistisk Bureau er ved Skatteansættelsen for 19⁰⁹/₁₀ 64508 Gaardmænd ansat til en Gennemsnitsindtægt af 1543 Kr. og en Formue af 16478 Kr.

Gaar man da ud fra, at Ejeren af denne Ejendom var stillet som Gennemsnittet af Landets Gaardmænd, vilde han, da Ejendommens Værdi er 40000 Kr., have en Gæld af omtrent 23500 Kr., og Renten heraf á 4 % vilde være..... 940

Lægges hertil Ejerens personlige Skat til Stat og Kommune ca..... 70

og desuden et Beløb for Rejser i Gaardens Tjeneste, som ikke bør belastes Ejerens Person, ca..... 50

bliver det ialt... 1060

Til Rest skattepligtig Indtægt... 1950

deraf Indtægt af Arbejde ca. 1300 Kr.

Hvad Driften af Ejendommen angaar, er jeg jo ikke den rette til at udtale mig derom. Jeg skal kun bemærke, at jeg tvivler ikke om, at en dygtig Mand, som kunde ofre sig helt for Ejendommen, kunde bringe noget mere ud af den, end jeg har været i Stand til. Paa den anden Side tror jeg ikke, den i Drift ligger under Gennemsnittet. Høstudbyttet af Korn og Rodfrugter ligger i alt Fald noget over. Ifølge Statistisk Bureaus Opgørelser over Foldudbyttet af Sædafgrøder og Rodfrugter i Femaaret 1906—10 ligger dette — for Sædafgrøderne omsat i \mathcal{R} — formentlig nær ved 2260 pr. Td. Ld. og for Foderroer af alle Slags 285 Td.

Nu hører man ofte udtale, at Bønderne regner ikke Bolig og andre Goder, de nyder paa deres Gaarde, for noget, eller ansætter det kun til et Minimum, og man vil maaske ogsaa i dette Tilfælde sige, at 150 Kr. for Bolig og 200 Kr. for Ildebrændsel, Køretøj og Havesager er for lidt. Jeg tror nu — som Gennemsnit betragtet, at det er rigeligt, og jeg tror, at den Slags Udtalelser ofte beror paa overdrevne Forestillinger om, hvorledes en Gennemsnitsgaardmand bor og i det hele er situeret. Man kommer ved en eller anden Lejlighed ud paa Landet og ser nogle Bøndergaarde med store — undertiden ret flotte — Stuehuse og pæne Haver, og drager sine Slutninger fra disse, som man har fæstet sin Opmærksomhed ved. Men man tænker ikke paa, at af Danmarks 73656 Bøndergaarde med fra 1—12 Tdr. Hrtk. har næsten de to Tredjedele, 47944, kun i Gennemsnit ca. 2 Td. 1 Skp. Hrtk. Mon man ikke overser, at Boligen til den Slags Ejendomme som oftest ikke er anderledes, end at man paa Landet kan leje den ligesaa god med tilhørende Have for et Hundrede Kr. eller derunder, og at de Folk, som bor der, ikke stiller store Krav til Have eller Køretøj til Lystkørsel. Man er vist overhovedet ikke tilstrækkelig opmærksom paa, at Danmarks Bøndergaarde — taget under et — kun er Smaagaarde med i Gennemsnit 3 Td. $4\frac{2}{5}$ Skp. Hrtk. og en Ejendomsskyld af 22060 Kr.

Ligeledes indvender man, at naar en Mand arbejder med egne Børn, sparer han Arbejdsudgifter, og hans Indtægter bliver større; men i Praksis er det vist uden Betydning for Gennemsnitsindtægten; thi bortset fra, at det bliver mere og mere almindeligt, at Børnene, efterhaanden som de vokser til og kan gøre noget

Gavn, vil ud, og at hvis f. Eks. en voksen Søn bliver hjemme, han saa sættes selvstændig i Skat som værende økonomisk uafhængig af Faderen, saa er det ikke billigere at arbejde med egne Børn end med fremmede. Ganske vist, kan en Mand ved Hjælp af egne — økonomisk afhængige — Børn faa gjort sit Arbejde, saa bliver hans skattepligtige Indtægt — som Loven nu er — højere, men hans reelle Indtægt, hans Skatteevne bliver det ikke, snarere det modsatte. At to iøvrigt ligestillede Gaardejere, hvoraf den ene har en Del Børn, den anden ingen, er der næppe Tvivl om, hvilken der i Almindelighed har den største Skatteevne; det har den sidste. Men hvordan man end lovgiver, vil det i Praksis næppe kunne undgaas, at der ved Skatteansættelsen tages Hensyn til Skatteevnen, navnlig naar der ikke foreligger Regnskab.

Var da nu denne Ejendom i Størrelse, Jordens Bonitet og i Drift som Landets Bøndergaarde er flest, en Gennemsnitsejendom, saa kunde man vel sige, at en almindelig Gaardmand, som har en Formue af omtr. 16500 Kr., vilde have en skattepligtig Indtægt, som ligger omkring ved 1950 Kr. Men den ligger baade hvad Jordens Bonitet angaar og i Størrelse formentlig en Del over Gennemsnittet. Som ovenfor bemærket er Hovedejendommens Størrelse godt 4 Td. Hrtk. $35\frac{7}{8}$ Td. Ld. med en Ejendomsskyld af 25000 Kr. Hertil kommer Udlodden $18\frac{1}{2}$ Td. Ld., Ejendomsskyld og Hrtk. for denne kender jeg ikke; men jeg formoder, at med denne tillagt vilde den samlede Ejendom blive ca. $5\frac{1}{2}$ Td. Hrtk., Ejendomsskyld 32000 Kr. (uden Besætning og Inventarium), Areal $54\frac{3}{8}$ Td. Ld. Som ligeledes ovenfor bemærket er Gennemsnitsstørrelsen af Danmarks Bøn-

dergaarde 3 Td. $4\frac{2}{5}$ Skp. Hrtk., Ejendomsskyld 22060 Kr., Areal $52\frac{1}{2}$ Td. Ld. Hvor meget der i Gennemsnit af disse $52\frac{1}{2}$ Tdr. Ld. henligger som Vandarealer, Skove, Veje, ubenyttet Areal o. s. v. savner man Oplysning om. Af Optællingen over Arealets Benyttelse i 1907 kan man se, at der af Danmarks 7,064371 Td. Ld. henlaa en Fjerdedel eller 1,763850 Td. Ld. som saadanne saakaldte »andre Arealer«. At derfor de $52\frac{1}{2}$ Td. Ld., naar der er Tale om benyttet Areal, skal nedskrives betydeligt, er sikkert nok. Jeg tager saaledes neppe Fejl i, at denne Ejendom ligger, baade hvad Størrelse, Godhed og Værdi angaar, en Del over Gennemsnittet.

Skøndt det nu maa indrømmes, at en Mand paa en mindre Ejendom kan faa lige saa stort Udbytte af sit personlige — rent legemlige — Arbejde som paa en større, ja meget ofte ogsaa faar mere, fordi han bestiller mere, saa trænger det dog næppe til nærmere Paaavisning, at jo bedre og værdifuldere en Ejendom er, jo større Chance har dens Indehaver for at høste et bedre Udbytte af sit Arbejde.

Det fremgaar iøvrigt ogsaa af omstaaende Sammenstilling af de af statistisk Bureau udarbejdede Oversigter over Ejendomsskyldsansættelsen og Indkomst og Formueforhold for Gaarde med fra 1—12 Td. Hrtk., som udviser Ejendommenes gennemsnitlige Størrelse og Ejendomsskyld i de forskellige Landsdele, samt Ejernes gennemsnitlige Formue og Indtægt. Det bemærkes, at Formue- og Indtægtsangivelserne er ialt 64508 eller $87,5\%$ af samtlige Ejendomme. (Se Tabellen S. 337).

Medens Indtægten af Arbejde for Øerne med deres større og værdifuldere Gaarde i Gennemsnit er 975 Kr., er den for Jylland 817 Kr. eller 158 Kr.

Landsdel	Antal Gaarde		Gennemsnitlig Størrelse			Gennemsnitlig			
	Ialt	med over 4 Td. Hrtk.	Td. Hrtk.	Td. Land	Ejen- doms- skyld Kr.	Formue Kr.	Indtægt af		
		Ialt					Formue	Arbejde	Ialt
			%						
Sjælland	18119	8673	47,8	4,17	24610	19520	781	1045	1826
Bornholm	1379	643	46,6	4,85	21700	15630	625	895	1520
Lolland-Falster	4299	2451	56,9	4,62	27000	20000	800	1025	1825
Fyn	10078	4413	43,9	3,94	24480	20500	820	862	1682
Ialt Øerne...	33875	16180	47,7	4,17	24760	19790	792	975	1767
Det sydøstlige Jylland....	14521	4673	32,1	3,41	22310	15790	632	767	1399
-- nordlige --	11531	2520	21,8	2,91	19090	13830	553	826	1379
-- sydvestlige --	13729	2335	17,1	2,70	17600	12440	498	860	1358
Ialt Jylland...	39781	9528	23,9	3,03	19750	14050	562	817	1379
Hele Landet...	73656	25708	34,9	3,55	22060	16480	659	864	1543

mindre. Det kunde synes som om en Merindtægt af 158 Kr. for Øerne er noget lidt; men her gør der sig et Forhold gældende, som ikke maa overses. Det nemlig, at Øerne har et forholdsvis langt større Antal større Gaarde end Jylland, 47,7 % mod 23,9 % paa over 4 Td. Hrtk. Nu ved enhver, som er kendt med Landboforhold, at Reglen er den, at en Mand med en større Gaard ikke lægger det samme personlige — rent legemlige — Arbejde i sin Bedrift som en Mand med en mindre Gaard, og han kan det heller ikke. Han har flere Folk og en større Besætning, som kræver hans Tilsyn. Ogsaa det offentlige lægger ofte stærkere Beslag paa hans Tid. Men dette medfører, at han kun vanskeligt kan sætte sig fast i et bestemt Arbejde og holde en anden ude, og hans Arbejdsudgifter bliver som Følge deraf større og hans personlige Arbejdsindtægt mindre. Saa kommer dertil, og det er maaske nok den væsentligste Aarsag, at han — naar Ejendommen da ikke er prioriteret til Skorstenen — ikke behøver det. Man siger almindeligt paa Landet, at en Gaard kan nok føde én doven. Medens dette nok kan holde Stik paa større og bedre Gaarde, saa har man desværre Eksempler nok paa, at hvis det bliver praktiseret paa mindre eller tarveligere Ejendomme, saa gaar det ikke, saa varer det sjælden længe, at Gaarden kan føde vedkommende.

Forøvrigt synes det, som om Fyn, hvis Gaarde baade hvad Størrelse og Værdi angaar, er omtrent lige med Sjælland, sammenlignet med denne Landsdel, har en noget lille Arbejdsindtægt, idet denne er omtrent 200 Kr. mindre i Gennemsnit end Sjællands. Det samme kan maaske siges om Lolland-Falster, naar

henses til at disse Landsdele har Jorden med de høje Fold og deres Sukkerroedyrkning, som i de senere Aar siges at være saa lukrativ. Vil man være fuldtud retfærdig, bør det dog maaske bemærkes, at i alt Fald store Dele af Sjælland vel nok i København har bedre Afsætningsforhold for sine Produkter. Alligevel falder det i Øjnene, at Fyn i Arbejdsindtægt staar næsten lige med den daarligste Del af Jylland.

Ser man paa denne Landsdel, falder det ligeledes i Øjnene, at den frugtbareste Del af Halvøen, den sydøstlige, har en Arbejdsindtægt, hvis Gennemsnit ligger omtrent 100 Kr. under den tarveligste, sydvestlige Del. Naar det paastaas, at Aarsagen hertil er, at man i Landets daarligere Egne gaar strængere tilværks med Skatteansættelsen for ikke at faa den kommunale Skatteprocent altfor urimeligt højt op, tør jeg ikke modsige det; men jeg føler mig temmelig overbevist om, at det Forhold, som ovenfor er omtalt, ogsaa her gør sig gældende, at det sydøstlige Jylland har forholdsvis mange flere større Gaarde end det sydvestlige, 32.1 % mod 17.1 %.

Naar Bøndernes formentlig for lave Skatteansættelse er paa Tale, hører man ogsaa saa tit nævnt Eksempler paa, hvorledes en eller anden staar for en Skatteindtægt af f. Eks. 2000 Kr., medens man af hans hele Levesæt kan se, at han maa bruge langt mere. Uden paa nogen Maade at ville bestride, at den Slags Tilfælde indtræffer saavel paa Landet som andre Steder, vil jeg dog bemærke, at man ved et saadant Skøn kan tage meget fejl, og desuden hænder det ogsaa paa Landet, at en Mand lever over Evne, bruger mere end han efter sin Indtægt har Raad til. Jeg

kunde ogsaa nævne Eksempler, jeg skal blot fremdrage et. Jeg har for ikke længe siden set et Regnskab over en udmærket god Bondegaard med 8 Td. Hrtk., hvorefter Ejeren havde et Underskud af 4400 Kr. for et Aar, og det uagtet forbrugte Naturalier var ført til Indtægt og der ingen ekstraordinære Udgifter fandtes paa Regnskabet. Regnskabet var saa vidt jeg kunde se rigtigt nok; at det af dette fremgik, at der var nogle slemme Huller i Bedriften, er noget andet. Selv om de ikke er saa grelle som dette, har vi Landet over ikke saa faa af den Slags Landbrug, og de bidrager ikke til at hæve Gennemsnittet. Saa har vi alle dem, som maaske iøvrigt havde baade Evne og Vilje til at drive et jævnt ordentligt Landbrug, men som mangler den økonomiske Evne, Driftskapitalen, og deres Tal er desværre stort.

Tages saaledes alle Forhold tilstrækkelig i Betragtning, er det dog vist et Spørgsmaal, om der i al Almindelighed kan være stort at indvende mod Bøndernes Skatteansættelse. At den et enkelt Sted eller enkelte Steder er for lav, er muligt — der er brodne Kar i alle Lande —, men taget som Gennemsnit tror jeg det ikke. Jeg erkender, at bevises kan det ikke, saalidt som det modsatte kan bevises, men jeg tror ikke paa, at Ansættelsen er meget forkert, dertil er Gennemsnittet af Danmarks Jord en for utaknemlig Vare at arbejde med og derhos Driftsomkostningerne for store.

De russiske Jøder i København.

Af

Cordt Trap.

I Nationaløkonomisk Tidsskrift 1907 har jeg offentliggjort en Undersøgelse, der væsenlig bygger paa Folketællingslisterne af 1906, om Jøderne i København. Medens Hovedstaden efterhaanden havde optaget Størstedelen af de ret store jødiske Kolonier i Provinsbyerne, havde Indvandringen fra Udlandet været forholdsvis lille, saaledes at Størstedelen af det her-værende mosaiske Trossamfund havde været knyttet til Danmark fra Fødselen. Men kort i Førvejen var Begivenheder indtruffet, der skulde bidrage til væsenlig at forrykke dette Forhold, nemlig Jødeforfølgelserne i Rusland, der fremkaldte en meget betydelig Udvandring, navnlig til Nordamerika, hvor bl. a. New-York fik en mægtig Tilvækst i sin jødiske Befolkning, der nu tæller op imod en Million, og hvor Størstedelen af Konfektionsindustrien og af Handelen med faste Ejendomme er i Jødernes Hænder. Hurtigt fandt ogsaa nogen Indvandring Sted til vor Hovedstad, og ved Folketællingen 1906 taltes der i København, hvorunder her og i det følgende ogsaa indbefattes Frederiksberg og Gentofte

Kommuner, ialt 264 russiske Jøder, der var indvandrede i de sidste 5 Aar, for Størstedelen i de $1\frac{1}{2}$ Aar før Folketællingen. Da det mosaiske Trossamfund i København i det hele omfattede 3350 Personer, udgjorde de russiske Indvandrere endnu kun et lille Mindretal af disse. Men rykker vi fem Aar frem i Tiden til Folketællingen 1911, spiller Indvandringen af russiske Jøder til København allerede en betydelig større Rolle. Deres Tal var vokset til 1600, og de udgjorde nu godt en Tredjedel af hele det jødiske Trossamfund, der talte ialt 4793 Personer. Da Opmærksomheden saa ledes er stærkt rettet paa dette fremmedartede Element indenfor det herværende i kulturel og økonomisk Henseende højtstaaende jødiske Samfund, vil vi i første Række beskæftige os med dem. Dog vil vor Statistik ogsaa lejlighedsvis kaste et Strejflys paa det øvrige, som vi vil kalde det gamle jødiske Samfund, fordi denne Betegnelse i Hovedsagen dækker over det virkelige Forhold. Blandt andet vil vi paa forskellige Punkter vise, hvorledes dels de russiske Jøder, dels det gamle jødiske Samfund afviger fra det for hele Hovedstadens Befolkning gældende Forhold, og da de to Grupper i det hele og store tilhører de laveste og de højeste Samfundslag, kan man ikke undre sig over, at Afgigelserne fra det almindelige Gennemsnit ofte vil gaa i modsat Retning. Det er ved disse Undersøgelser af Betydning at fastslaa Grænserne mellem de to jødiske Grupper, og vi forstaar da ved de russiske Jøder saadanne, der er udvandrede fra det russiske Rige i et Tidsrum af 10 Aar før Folketællingen 1911 *). Ved at lade

*) Oplysninger herom har man i de fleste Tilfælde faaet ved at sammenholde Datoerne paa Folketællingslisterne om Forældre-

Udvandringsøjeblikket være det afgørende opnaar vi, at de russiske Jøder socialt set bliver ensartede Elementer. Derimod omfatter de Jøder, der tidligere udvandrede fra Rusland, og hvoraf nogle i det sidste Tiaar er komne til København over et tredje Land, hvor de i Mellemtiden har haft Bopæl, i økonomisk Henseende ret uensartede Bestanddele. Begrebet russiske Jøder lader vi omfatte Indvandrerne Børn, selv om de er fødte her i Landet, da de socialt set naturligt stilles i Klasse med Forældrene.

Undersøgelsen er væsenligt bygget paa Folketællingslisterne af 1911, men støtter sig dog ogsaa paa andre Oplysninger, navnlig ydede af Hr. Bibliotekar Fischer, som ved sit indgaaende Kendskab til det foreliggende Emne har ydet Statistisk Kontor en værdifuld Hjælp, hvorfor vi bringer Hr. Fischer vor bedste Tak.

Undersøger man nu først de russiske Jøders Deling efter Køn, viser det sig, at der mellem dem findes 798 Mænd og 802 Kvinder, altsaa et omtrent lige stort Antal. Et væsenligt forskelligt Billede træffer vi indenfor det gamle jødiske Samfund, hvor Antallet af Mænd udgør 1415 og af Kvinder 1778, og hvor Kvinderne altsaa er i stort Overtal. Omtalt er det allerede, at vi til de russiske Jøder regner deres her i Landet fødte Børn, af hvilke der ved Folketællingen 1911 fandtes et ret betydeligt Antal, nemlig 323. Tilbage bliver der af indvandrede russiske Jøder 1277, nemlig 646 Mænd og 631 Kvinder. Indvandringsaaret for disse fremgaar af omstaaende Tabel a.

nes og Børnenes Indvandringsaar, Fødesteder m. m., ligesom Hr. Bibliotekar Fischer i en Del Tilfælde har hjulpet os med sin Viden om de paagældende Forhold.

Tabel a.

Indvandrings- Aar	Mænd	Kvinder	Tilsammen
	Antal	Antal	Antal
1910.....	124	127	251
1909.....	98	98	196
1908.....	59	63	122
1907.....	89	94	183
1906.....	107	101	208
1905.....	68	62	130
1904.....	32	25	57
1903.....	5	4	9
1902.....	3	1	4
1901.....	4	3	7
Uangivet...	57	53	110
Tilsammen	646	631	1277

Naturligvis maa man være forsigtig med fra Tallene i Tabel a at drage Slutninger om Indvandringens Størrelse i de enkelte Aar, da København for en Del af de russiske Jøder kun har været et midlertidigt Opholdssted, hvorfra de søger videre ud i Verden, eller, hvad ofte sker, vender skuffede tilbage til Rusland. Kun kan man af Tallene se saa meget, at der i 1904 har fundet en stærkt forøget Indvandring Sted, som vokser yderligere i 1905 og naar sit Højdepunkt i 1906 for derefter at tage af. Dog endnu i 1910 er Indvandringsstrømmen til København betydelig. I de første Aar bestaar denne Indvandring af flest Mænd, men senere foregaar der en Udjævning. Dette finder sin Forklaring deri, at Manden hyppigt er kommet først hertil, sandsynligvis for at undersøge Forholdene paa Stedet, og naar disse er befundne tilfredsstillende, fæster Familien endelig Bopæl. Ogsaa kan det forekomme, at Familien midlertidigt er anbragt her, medens Manden

søger Erhverv i andre Lande. Indvandringen er ikke altid foregaaet direkte fra Rusland. Efter de foreliggende Oplysninger har ialt 109 Mænd og 99 Kvinder haft midlertidigt Ophold i et tredje Land. Dette er navnlig Sverige og i anden Række Tyskland, England og Østrig-Ungarn. *)

Af Interesse er de russiske Jøders Alder i Indvandringsøjeblikket, hvilken belyses ved nedenstaaende Tabel b. Man har opstillet to Grupper, eftersom Indvandringen er sket direkte eller med et tredje Land som Mellemed.

Tabel b.

Alder i Indvandringsøjeblikket	Mænd			Kvinder			Ialt
	Direkte indvandret	Indv. gennem et Overgangsland	Tilsammen	Direkte indvandret	Indv. gennem et Overgangsland	Tilsammen	
0—5 Aar	58	25	83	85	29	114	197
5—10 —	45	8	53	28	9	37	90
10—15 —	17	3	20	24	4	28	48
15—20 —	59†)	5	64	84†)	6	90	154
20—25 —	140	20	160	121	22	143	303
25—30 —	75	24	99	56	12	68	167
30—35 —	34	10	44	22	7	29	73
35—40 —	18	3	21	18	2	20	41
40—60 —	35	6	41	35	6	41	82
over 60 Aar	7	1	8	13	2	13	21
angiven ...	49	4	53	46	2	48	101
	537	109	646	532	99	631	1277

*) Af de 208 Personer falder 131 paa Sverige, 38 paa Tyskland, 18 paa England og 12 paa Østrig-Ungarn.

†) I Aldersklassen 15—20 Aar er Fordelingen i de enkelte Aldersaar, naar man begynder fra neden, følgende: for Mændene 9, 7, 7, 17, 19, for Kvinderne 6, 12, 17, 20, 29.

Interessantest er Tallene for de direkte Indvandrere, fordi disse tillige angiver den Alder, i hvilken Udvandringen fra Rusland har fundet Sted. Mændene indvandrer navnlig fra 18 Aars Alderen, Kvinderne allerede paa et noget tidligere Alderstrin, og for begge Køn holder Indvandringen sig paa Højdepunktet i 20—25 Aars Alderen for derefter at aftage, saaledes at der kun er faa Indvandrere over 40 Aar. De russiske Jøder er altsaa for Størstedelen komne hertil som ganske unge Folk, og de har medført et stort Antal Børn i de første Aldersaar, men ikke mange ældre Børn, hvilket forklares ved, at Forældrene mest er unge Folk.

Vi skal nu betragte de russiske Jøders Aldersfordeling i Folketællingsøjeblikket. Denne fremgaar af omstaaende Tabel c, der tillige indeholder forskellige Sammenstillinger af Procenttal, der menes at have Interesse i denne Forbindelse.

Aldersfordelingen for de jødiske Grupper viser sig at være meget forskellig fra den normale, og Afvigelserne er her nogenlunde ensartede for de to Køn. De russiske Jøder udmærker sig ved meget høje Procenttal for Aldersgrupperne 0—5 Aar og 20—30 Aar og meget lave Tal, dels for Grupperne 10—20 Aar og navnlig for de høje Aldersklasser. Det gamle jødiske Trossamfund har derimod meget lave Tal for Børnegrupperne, men derimod meget høje Tal for de ældre Aldersgrupper. Om dette Samfunds Medlemmer kan man ikke sige, at 70 Aar i Regelen er Støvets Aar, ja selv af Personer paa 80 Aar eller derover findes et ret stort Antal, nemlig 17 Mænd og 43 Kvinder.

Tabel c.

	Mænd					Kvinder				
	Russiske Jøder	Camle jødiske Trossamfund	Russiske Jøder	Camle jødiske Trossamfund	Hele det jødiske Trossamfund	Hele Be- folknngen*)	Russiske Jøder	Camle jødiske Trossamfund	Hele det jødiske Trossamfund	Hele Be- folknngen*)
0 til under 5 Aar	187	96	23,4	6,8	12,8	11,6	227	106	28,3	9,6
5 — 10 —	76	113	9,6	8,0	8,5	10,2	80	105	10,0	5,9
10 — 15 —	44	108	5,6	7,0	6,9	9,5	33	117	4,1	6,6
15 — 20 —	36	91	4,6	6,4	5,8	8,7	49	118	6,1	6,6
20 — 30 —	266	178	33,3	12,0	20,0	18,4	256	236	31,0	13,3
30 — 40 —	109	223	13,7	15,8	15,0	15,0	66	267	8,2	15,0
40 — 60 —	50	402	6,3	28,4	20,4	19,6	59	494	7,4	27,8
60 Aar og derover	12	196	1,5	13,8	9,4	6,3	14	323	1,8	18,2
ungiven Alder ...	18	8	2,3	0,6	1,2	0,5	18	12	2,2	0,7
Tilsammen...	798	1415	100,0	100,0	100,0	100,0	802	1778	100,0	100,0
										100,0

*) Folketællingen 1906, da Tallene for Folketællingen 1911 endnu ikke foreligger, men væsentlig Forskel tør ikke ventes.

Da de to Grupper Afvigelse fra den normale Aldersfordeling for Størstedelen gaar i modsat Retning, er der mellem dem et gabende Svælg, hvilket navnlig træder frem, naar man sammenligner Procenttallene for Aldersklasserne 0—5 Aar, 20—30 Aar samt over 40 Aar. Omvendt finder man, at Aldersfordelingen for hele det jødiske Samfund ikke afviger meget stærkt fra det for hele Befolkningen gældende Forhold, hvilket altsaa skyldes den Omstændighed, at de store indbyrdes Forskelligheder mellem de to Grupper delvis udligner hinanden.

Medens Aldersfordelingen for de russiske Jøders Vedkommende væsenlig er bestemt ved de Indvandrede Alder i Forbindelse med Ægteskabernes store Frugtbarhed, beror den for det gamle jødiske Samfund i langt højere Grad paa de Love, der behersker dette Samfunds Udvikling her i Danmark. Det lave Fødselstal og de gunstige Dødelighedsforhold spiller her en væsenlig Rolle. Men Betydning for Aldersfordelingen, navnlig for de yngste Aldersklasser, har ogsaa de blandede Ægteskaber, der er mest almindelige indenfor den yngre jødiske Slægt, og hvor Børnene fortrinsvis tilhører Folkekirken. Da dette er et Omraade, hvor Forskellen mellem de to jødiske Grupper tegner sig med de skarpeste Linier, skal der i det følgende gives nogle Oplysninger om disse Ægteskabers Antal og om Børnenes Religionsforhold. Der gøres opmærksom paa, at efter Materialets Natur vedrører Tallene kun de i Hjemmet værende Børn. (Se Oversigten S. 349).

Af blandede Ægteskaber findes altsaa mellem de russiske Jøder kun 8 af 330, medens de derimod indenfor det gamle jødiske Samfund udgør en anseelig Del

	De russiske Jøder			Det gamle jødiske Samfund		
	Rent jødiske Ægteskaber	Blandet jød. Ægteskaber	Tilsammen	Rent jødiske Ægteskaber	Blandet jød. Ægteskaber	Tilsammen
Antal Ægtepar...	322	8	330	430	304	734
deraf med hjemmeverende Børn..	259	6	265	341	221	562
Jødiske Børn	675	3	678	847	97	944
Børn tilhørende Folkekirken ...	»	6	6	2	351	353
Børn udenfor Trossamfund	»	»	»	1	8	9

af det samlede Antal Ægteskaber, nemlig 304 af 734. Og hertil svarer saa en yderst forskellig Fordeling af Børnene efter Religionsforhold. Af de hjemmeverende Børn hos de russisk-jødiske Familier er der kun et rent forsvindende Antal, der staar udenfor det jødiske Trossamfund; derimod er over en Fjerdedel af de hjemmeverende Børn i det gamle jødiske Trossamfunds Ægteskaber Ikke-Jøder. Naturligvis betyder de russiske Indvandrere, med deres strengt ortodokse jødiske Tro, som de ogsaa fører videre til Børnene, en Styrkelse af det jødiske Troselement mellem disse sidste. Om den Indflydelse, de russiske Jøders Tilkomst har paa Børnenes Religionsforhold indenfor de 3 laveste 5aarige Aldersgrupper faas Oplysning af omstaaende Tabel d.

Det vil ses, at Procenttallet for de Børn, der tilhører den jødiske Tro, er størst i den laveste 5-aarige Aldersgruppe og aftager i de to paafølgende Grupper. Forklaringen hertil er, at de russiske Jøders Børn er forholdsvis talrigst i den yngste af de tre i Tabellen optagne Aldersgrupper.

Tabel d.

	Det gl. jød. Trossamfund		De russiske Jøder		Hele det jødiske Trossamfund			
	Antal jødiske Børn	Antal ikke jødiske Børn	Antal jødiske Børn	Antal ikke jødiske Børn	Antal jødiske Børn	Antal ikke jødiske Børn	jødiske Børn	ikke jødiske Børn
							0/0	0/0
0—5 Aar	202	103	414	6	616	109	85,0	15,0
5—10 —	218	92	156	»	374	92	80,3	19,7
10—15 —	225	91	77	»	302	91	76,8	23,2
Tilsammen	645	286	647	6	1292	292	81,6	18,4

Den jødiske Indvandring fra Rusland med de mange børnerige Familier har ikke mindst paa Skolevæsenets Omraade paaført Jøderne, baade som Privatmænd og som Trossamfund, store Udgifter. Der bestaar her i Byen to Skoler for fattige jødiske Børn, nemlig Friskolen for Drengébørn af den mosaiske Tro og Carolineskolen for Piger, idet saa vidt vides tidligere ingen jødiske Børn søgte til Kommuneskolerne. Begge Skoler har maattet udvide sig under Hensyn til den russiske Indvandring, Drengeskolen endog ved Opførelsen af en ny Skolebygning. Om den sidstnævnte Skole har dens Overlærer, Hr. cand. philol. Cohn, velvilligst givet mig nogle Oplysninger. Der var et Tidspunkt, da Elevantallet aftog, idet stadig færre jødiske Forældre trængte til Hjælp til Børnenes Skoleundervisning; men da den russiske Indvandring begyndte at tage Fart i 1906, steg ogsaa Tilstrømningen til Skolen, dog at denne nogenlunde kunde klare sig til 1911, da man maatte afvise et stort Antal Børn paa

Grund af Pladsmangel. I 1912 kunde man dog atter stille sig mere imødekommende med Hensyn til Optagelsen af nye Elever, men kun under Udsigten til i Aarets Løb at faa den nye Skolebygning, der var bestemt til at optage 7 étaarige Klasser med et samlet Elevantal fra 210—250. Fortsættes den russiske Indvandring yderligere, maa en Del af de jødiske Børn sandsynligvis alligevel ty til Kommuneskolerne. Naturligvis kan Forskellen i Børnenes Oprindelse paa mange Maader mærkes i Skolens ydre Forhold, ikke mindst i Navnene. Saaledes er de her i Landet kendte jødiske Slægtsnavne som Cohn, Levy, Meyer m. fl. ombyttede med andre som t. Eks. Scheftelowdtz, Majew, Segal o. s. v., ligesom ogsaa Fornavnene, mest danske, der havde fundet Indpas i de gamle jødiske Familier, er blevet erstattede med fremmedlydende Navne, der tidligere kun sjældent hørtes her tillands. Forskellen viste sig ogsaa deri, at Børnene, eller rettere sagt Forældrene undertiden havde nogen Vanskelighed ved at indordne sig under de faste Regler, f. Eks. med Hensyn til Undervisningstiden, som et ordnet Skolevæsen nødvendigvis kræver. Men Undervisningens Karakter er dog ikke væsenlig forandret eller forringet, og de russiske Jøders Børn er i det hele taget lige saa lærenemme som de tidligere Elever. Hvad særlig Sproget angaar, taler de østeuropæiske Jøder indbyrdes det saakaldte »Jiddisch« *), men Skolen optager ingen Børn, der ikke nogenlunde forstaar det danske Sprog, som dels tilegnes ved Omgang med Gadeungdommen i

*) Det er fremkommet ved en Sammensmeltning af tyske og hebraiske Ord og anvendes som Omgangssprog mellem de østeuropæiske Jøder.

Kvarteret, dels læres i en lille privat Skole, der skal give Børnene den første Affling, der er nødvendig, for at de kan faa Nytte af Undervisningen i Friskolen.

I Rusland gifter den jødiske Befolkning sig meget tidligt, og det samme gælder ogsaa om de her i Landet værende russiske Jøder. Af Mændene har saaledes fra 20—24 Aar over Halvdelen, fra 25—29 Aar omtrent tre Fjerdedele indgaaet Ægteskab. I Modsætning hertil anføres, at i den sidstnævnte Aldersgruppe er af hele den mandlige Befolkning i København kun lidt over Halvdelen og af det gamle jødiske Samfunds Mænd kun lidt over en Fjerdedel gift. Ogsaa i de følgende højere Aldersklasser er der stadig flere gifte Mænd mellem de russiske Jøder end for hele Befolkningen og det gamle jødiske Samfund. Indenfor det sidste gifter Manden sig gennemgaaende sent, naar han kan byde sin Hustru et standsmæssigt Udkomme. Og vender man sig til de russiske Jødinder, viser Civilstandsforholdene ogsaa her hen paa tidlige Ægteskaber. I 15—19 Aars Alderen har allerede 13 af 49 Kvinder indgaaet Ægteskab, og endvidere skal nævnes, at i 20—24 Aars Alderen er to Tredjedele af de russiske Jødinder gifte mod knap en Fjerdedel af det gamle jødiske Samfunds og af hele Befolkningens Kvinder i den tilsvarende Aldersgruppe. Ogsaa i de følgende højere Aldersklasser er der stadig et stort Antal gifte Kvinder mellem de russiske Jødinder.

Vi gaar nu over til at undersøge de russiske Jøders Erhvervsdeling, som den fremgaar af omstaaende Tabel e.

Tabel e.

Erhverv	Mandlige Forsørgere			Kvindelige Forsørgere			Ialt Forsørgere
	Gift	Ikke gift	Til- sammen	Gift	Ikke gift	Til- sammen	
Immaterielle Erhverv							
Lærere	7	1	8	»	»	»	8
Videnskabsmænd.....	1	»	1	»	1	1	2
Studerende	»	1	1	»	1	1	2
Kunstnere	1	3	4	»	»	»	4
Kirkebetjente	1	»	1	»	»	»	1
Tilsammen...	10	5	15	»	2	2	17
Hovedpersoner i Haandværk og Industri							
Slagtermestre.....	2	»	2	»	»	»	2
Skræddermestre.....	7	»	7	»	»	»	7
Hattefabrikanter	2	»	2	»	»	»	2
Skomagermestre	4	»	4	»	»	»	4
Snedkermestre.....	2	1	3	»	»	»	3
Andre Hovedpersoner i Haandv. og Industri*)	7	»	7	»	»	»	7
Tilsammen Hovedp.	24	1.	25	»	»	»	25
Medhjælpere i Haandværk og Industri							
Slagtersvende.....	6	1	7	»	»	»	7
Tobaksarbejdere	3	4	7	2	7	9	16
Tekstilarbejdere	14	6	20	»	7	7	27
Skræddere	107	43	150	»	»	»	150
Syersker	»	»	»	10	39	49	49
Hattemagere	11	7	18	»	1	1	19
Skomagere	48	23	71	»	2	2	73
Snedkersvende.....	23	7	30	»	»	»	30
Malersvende.....	2	4	6	»	»	»	6
Garversvende.....	4	1	5	»	»	»	5
Guldsmide.....	2	3	5	»	»	»	5
Blikkenslagere	7	2	9	»	»	»	9
Elektrikere.....	2	5	7	»	»	»	7

*) 1 Bagermester, 1 Tobaksfabrikant, 1 Propfabrikant, 1 Guld-
smedemester, 1 Uhrmagermester, 1 Sæbefabrikant og 1 Æske-
fabrikant.

Erhverv	Mandlige Forsørgere			Kvindelige Forsørgere			Ialt Forsørgere
	Gifte	Ikke gifte	Til-sammen	Gifte	Ikke gifte	Til-sammen	
Smede- og Maskin-arbejdere	11	4	15	»	»	»	15
Bogbindere	6	»	6	»	»	»	6
Arbejdsmænd	10	1	11	»	»	»	11
Andre Medhjælpere i Haandv. og Industri*)	13	10	23	2	3	5	28
Tilsammen Arbejdere	269	121	390	14	59	73	463
Hovedpersoner i Handel							
Grosserere	2	1	3	»	»	»	3
Detaillhandlende	7	»	7	1	»	1	8
Marskandisere	3	»	3	»	»	»	3
Handelsmænd	3	2	5	»	»	»	5
Pensionatsholder	»	»	»	1	»	1	1
Tilsammen Hovedpersoner i Handel	15	3	18	2	»	2	20
Medhjælpere i Handel							
Agenter og Handelsrejsende	8	3	11	»	»	»	11
Kommiser og Kontorister	3	4	7	»	»	»	7
Tilsamm. Medhjælpere i Handel	11	7	18	»	»	»	18
Tyende	»	2	2	1	8	9	11
Uopgivet Erhverv	1	10	11	2	14	16	27
Ialt...	330	149	479	19	83	102	581

*) 1 Møllersvend, 1 Bagersvend, 2 Sukkerhusarbejdere, 1 Vaskeri-arbejder, 1 Barbersvend, 1 Jordarbejder, 2 Sadelmagersvende, 1 Murer, 1 Trædrejer, 1 Børstenbinder, 1 Korkskærer, 1 Kobbersmed, 1 Gørtler, 3 Uhrmagere, 1 Metallsliber, 2 Sæbefabrik-arbejdere, 1 Papæskearbejder, 1 Typograf, 2 Gravører og 3 Rengøringskoner.

Af de russiske mandlige Jøder har 479 erhvervs-mæssigt Arbejde. Af disse er 330 gifte og 149 ugifte, og mellem de sidste er 4 under 18 Aar.

Betragter vi nu Erhvervsdelingen for Mændene i Tabel e, ser vi først, at 15 af disse Forsørgere tilhører de immaterielle Erhverv. Nogle af disse Mænd beklæder Stillinger, der staar i Forbindelse med den jødiske Religions Udøvelse (som Lærere i Religion, Kirkebetjent), og andre har fundet en mere verdslig Beskæftigelse som Musikere ved et stort københavnsk Hotel (hvoraf endog én betegnes som Kapelmester).

Den næste Gruppe omfatter 25 Hovedpersoner i Haandværk og Industri og 390 Arbejdere. Disse sidste tilhører for en overvejende Del visse Erhverv, der ogsaa andetsteds (f. Eks. i New-York) erfaringsmæssigt har øvet stor Tiltrækning paa de jødiske Indvandrere, i første Række Beklædningsindustrien. Mellem Arbejderne finder man saaledes 150 Skrædere, 71 Skomagere, 20 Tekstilarbejdere og 18 Hattemagere. Dertil kommer saa nogle Slagtere, Snedkere, Smede, Maskinarbejdere, Blikkenslagere, Elektrikere og Malere, men meget faa Friluftsarbejdere (ingen Tømrer og kun 1 Murer). De jødiske Arbejdere findes hovedsagenlig i saadanne Fag, hvor der behøves Fingerfærdighed og Smag, undertiden i Forbindelse med en vis Intelligens, men som ikke kræver stor fysisk Styrke.

De industrielle Hovedpersoner mellem de russiske Jøder træffer man navnlig i saadanne Fag, hvor der er mange jødiske Svende, og hvor der kun er et lille Skridt fra at være Arbejder til at sætte Foden under eget Bord. Saaledes findes mellem de jødiske Mestre i Tabel e 7 Skrædere, 4 Skomagere, 3 Snedkere, 2

Hattemagere, 2 Slagtere og 2 Hattefabrikanter. Gruppen Hovedpersoner i Handel og Omsætning omfatter 18 Mænd, derimellem 3 Grossere, 7 Detailhandlere, 3 Marskandisere (Stillinger, der kræver et vist Talent til at handle) og 5 saakaldte Handelsmænd. Mellem Medhjælperne i Handel, der udgør 18, findes forholdsvis mange Agenter og Handelsrejsende.

Af erhvervsmæssigt beskæftigede Kvinder findes indenfor de russiske Jøders Kreds ialt 102, hvoraf 19 er i Ægteskab og 83 ugifte. Da Tallet paa gifte Kvinder udgør 326, er det altsaa forholdsvis faa Hustruer, der har særligt Erhverv. Man ser af Tabel e, at en meget stor Del af de kvindelige Forsørgere er beskæftigede i Beklædningsindustrien som Syersker, Tekstilarbejdere m. m.; ogsaa nogle af dem har fundet Ansættelse som Tyende.

Omstaaende Tabel f skal tjene til Belysning af Spørgsmaalet, om man kan paavise nogen Fremgang i de russiske Jøders Samfundsstilling.

I den før omtalte Undersøgelse om Jøderne i København efter Folketællingslisterne af 1906 findes optaget to Tabeller, der viser Erhvervsfordelingen i 1836 og 1906 (af den sidste er udsondret de russiske Jøder). Efter den første af disse Opgørelser tilhører Jøderne for en væsentlig Del endnu de lavere Befolkningslag. Ganske vist var der allerede dengang en Del Jøder, der efter deres Stilling maa henføres til de højere Samfundsklasser, saaledes et ikke ringe Antal Grosserere, Veksellerere, nogle Fabrikanter, Læger, Sagførere og Kunstnere. Desuden træffer man paa talrige jødiske Haandværksmestre og Detailhandlere, og mellem disse sidste utvivlsomt mange ansete og velhavende

Tabel f.

Forsørgere	De russiske Jøder efter Folketællin- gen 1911	Af disse indvandrede før 1906	De russiske Jøder efter Folketællin- gen 1906	a	b	c
	a	b	c	0/0	0/0	0/0
Immaterielle Erhverv	15	1	»	3,1	1,2	»
Hovedpersoner i						
Haandværk og In-						
dustri.....	25	14	3	5,2	16,7	3,0
Medhjælpere i						
Haandværk og In-						
dustri.....	390	58	81	81,4	69,0	81,0
Hovedpersoner i						
Handel	18	6	5	3,8	7,1	5,0
Medhjælpere i Han-						
del.....	18	5	6	3,8	6,0	6,0
Tyende.....	2	»	»	0,4	»	»
Uopgivet Erhverv..	11	»	5	2,3	»	5,0
	479	84	100	100,0	100,0	100,0

Folk, men ogsaa mange Smaahandlende, Hosekræmmere og Marskandisere, ikke at tale om Handelsmændene, der paa Gaderne falbød gamle Klæder og lignende Sager. Og desuden findes der en ret stor jødisk Arbejder- og Tyendestand. Det jødiske Samfund befinder sig i 1836 i det hele paa et socialt Overgangstrin. Men i Løbet af de paafølgende 2 Menneskealdre er Oprykningen i det væsenlige fuldbgyrdet. Næsten alle Underklassestillingerne er udryddede, den selvstændige Haandværkerstand skudt stærkt i Baggrunden, og Jøderne (fraset de russiske Indvandrere) tilhører nu næsten helt den højere Borgerstand, saaledes at man navnlig støder paa mange Grosserere, Veksellerere, Fabrikanter og Direktører for Aktieselskaber, foruden

paa talrige Repræsentanter for de immaterielle Erhverv som Embedsmænd (derimellem flere Lærere ved de højere Undervisningsanstalter), Læger, Sagførere, Journalister, Litterater og Kunstnere, for en stor Del Stillinger, hvorigennem Jøderne har en overordentlig betydelig Indflydelse paa Hovedstadens og derigennem paa hele Landets aandelige Liv.

Medens de to Erhvervsopgørelser for 1836 og 1906 belyser det gamle jødiske Samfunds Oprykning gennem et længere Tidsrum fra Samfundsstogens mellemste til dens højeste Trin, viser Tabel f et jødisk Proletariat, der er ved at klavre op ad Stigens første Trin. Opmærksomheden henledes her navnlig paa en Sammenligning af Kolonnerne a og b, af hvilke den første viser Erhvervsdelingen for alle de mandlige russiske Forsørgere, b derimod for den Del af samme, der har haft Bopæl her fra 5—10 Aar, og som allerede socialt set er noget højere stillet derved, at de selvstændige Hovedpersoner i Handel og navnlig Haandværk udgør en væsenlig større Del af det hele Forsørgerantal.

Interesse har de russiske Jøders Beboelsesforhold, og vi vil nu først undersøge, i hvilke Kvarterer af Byen de fortrinsvis holder til. Dette fremgaar af den følgende Oversigt, i hvilken den første Kolonne oplyser det samlede Antal russiske Jøder uden Hensyn til deres Stilling i Husstanden (derunder ogsaa Tyende og Logerende hos en ikke jødisk Familie), den anden Kolonne derimod Antallet af Husstande, hvor en russisk Jøde er Lejer.

	Antal Per- soner	Antal Hus- stande
Den indre By.....	1042	231
Heraf den gamle Bys ældre og yngre Del	731	158
og St. Annæ vestre Kvarter.....	305	72
Voldkvartererne.....	320	82
De gamle Forstæder	200	51
Heraf Nørrebro	169	43
De indlemmede Distrikter	19	5
Frederiksberg	19	6
Tilsammen...	1600	375

Det vil ses, at de russiske Jøder navnlig bor i den indre By og i Voldkvartererne samt paa det indre Nørrebro. I de andre Dele af Forstæderne, i de indlemmede Distrikter og paa Frederiksberg er deres Antal kun lille. Paa Kristianshavn findes ingen russiske Jøder, men derimod mange Polakker af ikke-jødisk Herkomst. Iøvrigt bor de to Nationer tildels i samme Kvarterer, men holder sig skarpt adskilte fra hinanden. De russiske Jøder fordelte sig over et meget stort Antal, ialt over 100 for Størstedelen fattige Gader i København og paa Frederiksberg, og man sporer altsaa ikke nogen Tilbøjelighed til at klumpe sig sammen i enkelte snævert afgrænsede Kvarterer. Nedenfor er anført de Gader, hvor der findes de fleste (over 50) russiske Jøder.

	Antal Per- soner	Antal Hus- stande
Nansensgade.....	136	37
Borgergade.....	125	30
Peder Hvidtfeldtsstræde	108	18
Adelgade.....	88	19
Aabenraa.....	87	19
Pilestræde.....	79	17
Vognmagergade.....	65	16
St. Pederstræde.....	62	15
Rosengaarden.....	58	13

Lader vi dernæst Blikket trænge indenfor Murene for at se, hvorledes de russiske Jøder bor, giver vort Materiale os blandt andet Oplysninger om Lejligheder-nes Værelseantal, deres Beliggenhed i Ejendommen og deres Antal Beboere. Disse forskellige Forhold er belyst i nedenstaaende Tabel g.

Tabel g.

Lejligheder med:	Antal Beboere										Tilsammen	Deraf i Mellem- og Baghuse
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
1 Værelse...	8	8	5	5	3	»	1	»	»	»	30	16
2 — ...	4	42	49	59	24	29	13	3	2	»	225	136
3 — ...	»	10	10	16	13	13	9	6	2	»	79	33
4 — ...	»	2	2	4	5	9	3	»	5	1	31	13
5—7 — ...	»	1	»	3	4	1	»	1	»	»	10	»
8 Værelser og derover ...	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Tilsammen	12	63	66	87	49	52	26	10	9	1	375	198

Man lægger i Tabel g særlig Mærke til, at Toværelseslejlighederne er saa stærkt fremtrædende, og at over Halvdelen af Boligerne ligger i Mellem- og Baghuset. Mange Steder hersker der en stærk Overbefolkning. Der er en Etværelseslejlighed, hvor Beboertallet er 7, og mange To- og Treværelseslejligheder, hvor det udgør fra 7—9. Hvad der forværrer Forholdene er, at der til Husstandene ofte hører Slægtninge (Mødre, Søskende) og Logerende, derunder hele Familier. Vi skal her oplyse, at at det hele Per-

sontal i de af de russiske Jøder beboede Lejligheder, hvilket udgør 1594, hører 1401 til selve Familien, 70 er Slægtninge, 105 Logerende (hvoraf 4 Ikke-Jøder) og 18 Tyende (hvoraf 12 Ikke-Jøder). Muligvis kan det have Interesse for mine Læsere at vide lidt om Husstandens Sammensætning i nogle af de mest overbefolkede Lejligheder, og jeg skal da ved enkelte Eksempler belyse dette Emne.

I den stærkest befolkede Etværelseslejlighed med 7 Beboere bestaar Husstanden at Mand, Kone og 5 Børn, der er i en Alder fra 6 Maaneder til 7 Aar. I en anden Etværelseslejlighed bor der et Ægtepar med et halvt Aars Barn, men desuden som Logerende en gift Kone med et spædt Barn. Der er dog maaske Haab om, at denne stærke Overfyldning af Lejligheden kun er midlertidig, idet Manden er udvandret, og det er Hensigten, at Konen skal følge efter. Som et Par Eksempler paa overbefolkede Toværelseslejligheder nævnes følgende. I det ene Tilfælde bestaar Familien af Mand, Kone og 6 Børn fra 3 til 13 Aar. Endnu værre synes Forholdene mig dog i en anden Toværelseslejlighed; denne er beboet af et Ægtepar med 3 Børn fra 4 Maaneder til 2 Aar; men desuden findes i Lejligheden som Logerende en Enke med 3 Børn fra 3 til 13 Aar. De to Familier er indbyrdes beslægtede. Alle de her nævnte Lejligheder er beliggende i Baghuset. Interesse har følgende Tilfælde, hvor det drejer sig om en Haandværksmester, der allerede maa have oparbejdet en ret stor Virksomhed, eftersom han i Halvaarsleje for Bolig og Forretningslokale i Forening betaler 1000 Kr., men desuagtet til personligt Brug nøjes med 2 Værelser, der rummer Mand, Kone, 5

Børn og i Tyende. En saadan Nøjsomhed vilde man sjældent træffe paa i en Familie af dansk Herkomst.

En Herre af mit Kontorpersonale, der for at fuld-
stændiggøre Folketællingslisternes Oplysninger besøgte
en Del russiske Jødefamilier, fortæller derom følgende:
Stuerne var gennemgaaende meget smaa og lavloftede
og benyttedes ofte foruden til Dagophold og Soverum
tillige til Værksted, idet en Del af de russiske Jøder
har Arbejde med sig i Hjemmet. Med Renligheden
staar det oftest daarligt til, dog træffer man ogsaa paa
pæne og velholdte Hjem, og Folkene er som Regel
livlige og intelligente. Et Sted fandtes paa Væggen
et Billede af Bjørnstjerne Bjørnson, der ikke blot var
til Pryd, idet Husfaderen var vidende om Bjørnsons
folkevækkende Betydning. Min Udsending kom ved
en given Lejlighed, ganske mod sin Vilje, til at virke
som Bussemand. En Familie, der ikke havde været
hjemme ved hans første Besøg, men fik Underretning
om, at en Herre havde søgt Oplysninger om den og i
samme Anledning vilde komme tilbage, flygtede fra Lej-
ligheden over Hals og Hoved uden at efterlade nogen-
somhelst Meddelelse om, hvor den tog hen. Om det
blot var den almindelige Frygt for Myndighederne, der
fra Hjemlandet sad dem i Blodet, eller om der virkelig
var noget, der tyngede Samvittigheden, skal jeg lade
være usagt.

Omstaaende Tabel h belyser ved Hjælp af Lejlig-
hedernes Fordeling efter Værelseantal de russiske Jø-
ders og det gamle jødiske Samfunds Beboelsesforhold
i Sammenligning med hele Befolkningens. Endvidere
er anført de gennemsnitlige halvjaarlige Lejesummer for
de to jødiske Grupper.

Tabel h.

	Procent af samtlige beboede Lejligheder			Gennemsnitlig halvaarlig Lejesum	
	Russiske Jøder 1911	Gamle jødiske Trossamfund 1911	Den hele Befolkning 1906	Russiske Jøder 1911	Gamle jødiske Trossamfund 1911
1 Værelse ...	8,0	4,0	10,1	Kr. 48,5	Kr. 57,4
2 — ...	60,0	11,5	38,1	89,6	125,8
3 — ...	21,1	9,4	20,9	140,5	179,0
4 — ...	8,8	15,6	16,1	183,0	263,6
5—7 — ...	2,6	50,4	12,4	440,2	511,2
8 Værelser og derover ...	»	9,1	2,4	»	1125,6
	100,0	100,0	100,0	117,1	420,2

En Sammenligning af Tabellens 1ste og 3die Kolonne i Tabel h viser, at de russiske Jøders Beboelsesforhold er væsenlig ugunstigere end hele Befolkningens, idet Toværelseslejlighederne træder stærkt i Forgrunden, medens der findes forholdsvis langt færre Lejligheder fra 4 Værelser opefter. Og hertil kommer, at det Billede, som Procenttallene giver af de russiske Jøders Beboelsesforhold, i Virkeligheden er for gunstigt, baade fordi Lejlighederne er af saa ringe Beskaffenhed, og fordi de er stærkere overfyldte end sædvanlig. Saaledes skal anføres, at det gennemsnitlige Beboerantal pr. Lejlighed hos de russiske Jøder for Et-, To- og Treværelseslejligheder udgjorde henholdsvis 2,70, 3,99 og 4,89 mod kun 1,85, 3,35 og 4,09 for hele Befolkningen. Forklaringen til den store Forskel ligger i, at der i de af de russiske Jøder beboede Lejligheder af hver Gruppe

findes forholdsvis færre enlige Personer og deri, at mange af disse Lejligheder er stærkt overbefolkede.

Som det vil erindres, viste Erhvervsstatistikken en begyndende Oprykning for de russiske Jøder. Det samme kan paavises ad anden Vej, nemlig ved en Deling af de beboede Lejligheder i 3 Grupper, eftersom Husfaderens Indvandring er foregaaet i Aarene 1901—05, 1906—07 eller 1908—10. Resultatet ses af nedenstaaende Tabel i.

Tabel i.

Lejligheder- nes Værelse- antal	a	b	c	d	a	b	c	d
	Indvan- dringsaar 1901—05	Indvan- dringsaar 1906—07	Indvan- dringsaar 1908—10	Uangivet Indvan- dringsaar	o/o	o/o	o/o	o/o
1 Værelse ...	5	6	17	2	6,0	4,6	12,7	7,1
2 — ...	39	80	88	18	47,0	61,5	65,7	64,8
3 — ...	20	30	21	8	24,1	23,1	15,7	28,6
4 — ...	15	11	5	»	18,1	8,5	3,7	»
5—7 Værelser	4	3	3	»	4,8	2,8	2,2	»
	83	130	134	28	100,0	100,0	100,0	100,0

Der er, som man ser, en væsentlig Forbedring i Beboelsesforholdene under Hensyn til Opholdets Varighed. Samtidig skal oplyses, at de gennemsnitlige halvaarlige Lejesummer i de tre Grupper a, b og c udgør henholdsvis 144,9, 117,8 og 103,8 Kr. Ved denne Beregning har man udeladt de blandede Lejligheder, hvor Vederlaget for Forretningslokale og Beboelseslejlighed ikke har kunnet holdes ud fra hinanden.

De russiske Jøder indvandrer hertil som et rent Proletariat, men vor Undersøgelse har tillige vist os, at der efter kort Tids Ophold allerede er indtraadt nogen Forbedring heri, nemlig forsaavidt vedrører deres erhvervsmæssige Stilling og deres Boligforhold, og den kan derfor tages som et blandt utallige andre Vidnesbyrd om den jødiske Nations enestaaende Evne til at arbejde sig frem, selv under de vanskeligste ydre Forhold.

Skattereformen af 1912.

Af

Adolph Jensen.

I de 10 Aar fra 1903 til 1912 er Danmarks Skattesystem undergaaet en Række gennemgribende Forandringer. I saa Henseende træder Tiaaret i stærk Mod-sætning ikke alene til den nærmest foregaaende Tid, men i Virkeligheden til største Delen af det 19de Aarhundrede. Ikke saaledes at forstaa, at det 19de Aarhundrede var uden Udvikling paa Skattevæsenets Omraade; men efter 1797 (Toldforordningen) og 1802 (Ordningen af de direkte Skatters System) var vor Skattepolitik ført ind i et fast Spor, og de Tilfælde, hvor man i Aarhundredets Løb betraadte nye Veje, er snart talte; det vigtigste var vel nok det, der skete i Treserne ved Omordningen af de kommunale Skatter.

Ved Overgangen til det 20de Aarhundrede stod Staten med et Skattesystem, bestaaende af faste Skatter paa Jord og Bygninger, ingen personlig Skat, en allerede stærkt forældet Toldlov, en Række Forbrugsafgifter, en Arveafgift med forholdsvis moderate Satser og en Stempelafgift, som der ikke var rørt ved i over en Menneskealder. Kommunerne havde dels

faste Skatter paa Grund og Bygninger, dels personlige Skatter af lidet udviklet Type.

I Reformperiodens første Afsnit (1903) ophæves de gamle faste Skatter til Staten (Hartkornsskatterne og Bygningsafgiften) og erstattes med en Ejendomsskat af moderne Snit, en Ejendomsskyld, der rammer baade By- og Landejendomme, rammer dem paa ensartet Maade efter periodiske Vurderinger, saaledes at Skatten bliver elastisk. Ved Siden af denne Modernisering af Skatterne paa fast Ejendom indfører man personlig Skat til Staten. Man giver Ejendomsskylden saa lav en Skattesats, at dens Provenu kun delvis ækvi- valerer de ophævede Hartkornsskatter og Bygnings- afgiften; Resten — og det den større Part — tager man gennem en Indkomst- og Formueskat, der paa- lignes progressivt for Indtægten og proportionalt for Formuens Vedkommende. Samtidig omformer man de kommunale Skatter, men her gaar man mindre radikalt til Værks. De kommunale Hartkornsskatter paa Landet ophæves ikke paa én Gang, men de afløses efterhaanden gennem en længere Aarrække (indtil 1925) med Ejendomsskyld af samme bevægelige Art som Statens. For Bykommunernes Vedkommende paabydes der end ikke en saadan successiv Omdannelse af de faste Ejendomsskatter til en bevægelig; der gives kun Kommunerne Ret til at indføre kommunal Ejen- domsskyld, og det viser sig, at kun Halvdelen af Køb- stæderne benytter denne Ret. Hvad Kommunernes personlige Skatter angaar, havde København allerede siden 1861 haft en egentlig Netto-Indkomstskat, medens de øvrige Kommuner lignede »efter Formue og Lejligh- hed«. Denne sidste Ligningsmaade søger man nu ved

Loven af 1903 at bringe ind under nogenlunde ensartede Regler, idet det fastsattes, at det ved kommunal Vedtægt kan bestemmes, at der ved Skatteligningen skal tages Hensyn til Indtægtens Art m. m. Tillige indføres der kommunal Skat af Aktieselskaber, der gives Regler for interkommunal Beskatning, og man tager et principielt vigtigt Skridt i Retning af en ændret Fordeling af de offentlige Udgifter ved at tilstaa Kommunerne et betydeligt Statstilskud. — Endelig bringer 1903 Spørgsmaalet om Tienden til Afslutning, idet man gaar til en Tvangsafløsning af denne gamle Afgift, en Afløsning, der giver fuld Erstatning til Tiendeejerne og gennem en lang Aarrække paabyrder Statskassen et ikke ringe økonomisk Offer.

Den næste Etape i Tiaarets Reformer paa Skatte-lovgivningens Omraade falder i 1908. Dette Aar bringer først og fremmest den nye Toldlov. Ved den gøres der Ende paa en Mængde Urimeligheder og Misforhold, opstaaede i Aarenes Løb ved at Udviklingen var løbet fra den gamle Tarif af 1863; dernæst formindskes Tolden paa en Række af de store Forbrugsartikler, medens den forhøjes for en Del Luksusvarer; med Hensyn til Beskyttelsestolden gaar man ved denne Lov endnu et Skridt videre paa den Vej, man først slog ind paa i 1797, og hvor man fortsatte i 1863, nemlig i Retning af en almindelig Nedsættelse af Beskyttelsen; endelig gøres der i noget større Udstrækning end før Anvendelse af Værditold. I Forbindelse med den nye Toldlov omordnes Roesukkerbeskatningen og Spiritusbeskatningen. Sukkerafgiften moderniseres ved Delingen i en Produktions- og en Raffineringsafgift og ved Skattens Udmaaling gennem

Polarisation; Beskyttelsen nedsættes noget. I Spiritusbeskatningen indføres en Ekstraskat paa »det kulørte Brændevin«, det vil sige en Afgift, der rammer den Sprit, der anvendes til Forskæring af Vin m. m., eller som Tilsætning til og ved Fabrikation af Kognak, Likører o. l. — Samtidig med Toldloven faar vi i 1908 en ny Lov om Arveafgift; man gaar over til at beskatte de enkelte Arvelodder ved stigende Satser efter Loddens Størrelse og Slægtskabets Fjernhed.

Aaret 1909 bringer en Forhøjelse af Indkomst- og Formueskatten til Staten i Anledning af de forøgede Forsvarsudgifter. Endvidere maa til dette Aars Skatte-lovgivning henregnes Værdistigningsafgiften i Anledning af Udvidelsen af Esbjerg Havn.

I 1910 følger en Omordning af den københavnske Indkomstskat. Denne Skat var oprindelig proportional med Nettoindtægten, kun med Moderation for de laveste Indtægter; Skattesatsen var efter Loven bevægelig fra Aar til Aar indenfor et Maksimum af 3 %; faktisk paalignedes Skatten dog med denne Procent hvert Aar fra 1880 og indtil 1903, da Skatteprocenten fikseredes til $2\frac{1}{2}$ %. Ved den nye Lov i 1910 indføres Progression efter Rateprincippet; der fastsættes en Skatteskala, som vel formelt betegner Skattens normale Højde, men der aabnes Mulighed for at gaa til Forhøjelse af Skattesatserne, — og disse er allerede nu 40 % højere end efter Lovens Skala. — Foruden Loven om den københavnske Indkomstskat bringer Aaret 1910 Jernbaneskylden, en Specialafgift, der ganske vist er uden større finansiell Betydning, men som har principiel Interesse, idet den — ligesom Afgiften i Anled-

ning af Esbjerg Havn -- anvender Værdistigningsprincippet. Endvidere Afgiften af Motorvogne.

Med 1911 indledes det Komplex af Stats-Indtægtslove, som efter en Række Underskuds-Aar paany skal bringe Balance i Regnskabet. Først de to Love om Stempelafgift og om Tinglæsningsafgifter, der dels gaar ud paa en almindelig Revision af den ældre Lovgivning paa dette Omraade, dels paa en Forhøjelse af Statens Indtægt af de paagældende Afgifter. Dernæst den saakaldte Forlystelsesskat, der deles mellem Stat og Kommune, saaledes at sidstnævnte faar en Tredjedel. Endvidere Afgiften paa Tobaksdyrkning, der dog ikke tilsigter direkte at give Statskassen en ny Indtægt, men kun at forhindre, at den ved Toldforhøjelsen paa Raatobak af 1908 hidførte Stigning i Prisen paa indenlandsk Tobak udnyttes til Skade for Statskassen. Endelig Forhøjelsen af Statsbanetaksterne, der næppe kan ses under noget andet Synspunkt end som en Skattelov.

Vi er nu naaet frem til 1912, da det efter langvarige Forhandlinger og stærke Brydninger lykkes Regeringen at gennemføre sidste Del af Finansreformen ved Vedtagelsen af de Love, hvis Indhold vi skal gøre nærmere Rede for i det følgende, nemlig Lovene om Indkomst- og Formueskattens Forhøjelse og Omordning, om Forhøjelse af Ølskatten og Brændevinsskatten, om Indførelse af en Stempelafgift paa Cigaretter, om Forhøjelse af Stempelafgiften paa Klasseloteriets Sedler og om Forhøjelse og Omordning af Totalisatorafgiften.

Reformen af de direkte Statsskatter i 1903 tilsigtede ikke i første Omgang at skaffe Statskassen større Ind-

tægt. Formaalet var dels en Omlægning af Skattebyrden, dels at erstatte de gamle faste Afgifter med Skatter paa bevægeligt Grundlag, men dette sidste maa naturligvis i Længden — efterhaanden som Ejendoms-værdierne, Formuen, Folkemængden og Befolkningens Indtægt forøges — føre til en Stigning i Skatternes Udbytte.

Reformen af de indirekte Skatter i 1908 tilsigtede heller ikke som Helhed at stille Statskassen gunstigere. Tværtimod var der paaregnet en meget betydelig Nedgang i Toldbeløbet som Følge af den nye Tarif, en Nedgang, som kun delvis opvejedes ved Merudbytte af Arveafgiften og ved den nye Afgift paa Spiritus til Forsikring.

Samtidig med den Indtægtsnedgang, der skyldtes Toldtarif-Forandringen, fulgte vigende Konjunkturer med mindsket Omsætning og som Følge deraf yderligere forringet Toldindtægt; og da Staten netop havde forøget sit ordinære og ekstraordinære Udgiftsbudget meget betydeligt (Lønningslove, sociale Love, Bankkraket o. s. v.), var det blevet uomgængelig nødvendigt at skaffe forøgede Indtægter af varig Natur. Dette er sket ved Finansreformen af 1911—12. De foran omtalte Stats-Indtægtslove, der gennemførtes i 1911, paaregnedes at tilføre Statskassen en aarlig Merindtægt af op imod 8 Mill. Kr., hvoraf mindst Halvdelen ved Forhøjelsen af Statsbanetaksterne (se nærmere dette Tidsskrift 1911, Side 427 ff.). De i Aar vedtagne Love paaregnes at give Statskassen en Indtægtsforøgelse af rundt regnet 10 Mill. Kr. aarlig — et Beløb, som nu antages at være tilstrækkeligt til at bringe Balance i Regnskabet.

Regeringens Forslag omfattede, da de fremsattes ved Begyndelsen af Rigsdagssamlingen 1911—12, følgende Punkter:

1) Forhøjelse af Indkomstskatten	2,6 Mill. Kr.
2) Forhøjelse af Formueskatten	1,4 —
3) Omordning af Selskabsbeskatningen	0,5 —
4) Forhøjelse af Ølskatten	2,5 —
5) Forhøjelse af Brændevinsafgiften ...	3,1 —
6) Cigaretskat	0,7 —
7) Forhøjelse af Posttakster	0,3 —
8) Ændring af Takster for Bekendtgørelser i Statstidende	
9) Ligning af et årligt Beløb paa Sparekasserne til Dækning af Udgifterne ved Sparekassetilsynet	0,9 —
10) Bevarelse af Kultolden, som ifølge Toldloven af 1908 skulde bortfalde fra 1. Jan. 1913	
11) Inddragelse af de fire Femtedele af det hidtidige Statstilskud til Kommunerne	1,2 —

Da Indkomst- og Formueskatten til Staten indførtes i 1903, havde begge Skatter ret moderate Satser og en ikke alt for stærk Progression. Efter Fradrag af det skattefri Minimum skulde der svares Indkomstskat efter en Skala, der begyndte med 1,3 % for Indtægter under 2000 Kr. og steg til 2,5 % for Indtægter paa 100000 Kr. og derover. Formueskatten havde ingen Progression, idet den opkrævedes med 0,6 p. m. af alle skattepligtige Formuer. Det var imidlertid ikke vanskeligt at forudse, at naar Staten først havde faaet en Indkomst- og Formueskat, vilde den Idyl, der kendetegnes ved de nævnte beskedne Skattesatser, ikke vedvare længe. Idyllen varede dog til 1909, da »Forsvarsskatten« forhøjede Satserne for alle Indtægter over 3000 Kr. og skærpede Progressionen saa meget, at Skalaen kom til at slutte med 4,0 %

for Indtægter paa 100000 Kr. og derover. Samtidig forhøjedes Formueskatten for alle Formuer paa mindst 15000 Kr.; den proportionale Formueskat omdannedes saaledes til en progressiv, dog kun med tre Trin; af under 15000 Kr. skulde vedblivende svares 0,6 p. m., af Formuer paa 15—30000 Kr. skulde svares 0,8 p. m. og af Formuer paa 30000 Kr. og derover 1,0 p. m.

Dette var den første Omgang, Skatteskruen blev drejet. Anden Gang, Skruen sattes i Bevægelse, blev der gjort et Forsøg paa at gøre Skatteskalaen mere rationel, samtidig med at Satserne forhøjedes. Efter det Regeringsforslag, der fremsattes i Efteraaret 1911, skulde Skatteprocenten for Indtægter, der efter Fradrag af skattefrit Minimum og Børnefradrag ikke oversteg 1000 Kr., være 1,5 %, medens der for Indtægter over 1000 Kr. skulde anvendes en Rateskala i Lighed med den, der benyttes i den nye københavnske Indkomstskat. Efter Forlaget skulde det sidste Trin i Skalaen være Indtægter paa 100000 Kr. og derover, og saadanne Indtægter skulde svare 5226 Kr. af de 100000 Kr. og 6,1 % af Resten. Et lignende Princip foresloges bragt i Anvendelse overfor Formueskatten: Formuer paa højst 15000 Kr. skulde svare 0,8 p. m., Formuer paa 15—30000 Kr. skulde beskattes med 12 Kr. af de 15000 og 1,2 p. m. af Resten, endelig skulde Formuer paa over 30000 Kr. svare 30 Kr. af de 30000 og 1,6 p. m. af Resten.

Det lykkedes ikke at gennemføre Forslaget om Rateskalaen, hvilket efter Forf.'s Mening maa beklages, da man ved Anvendelsen af dette Princip utvivlsomt kan opnaa en jævner Stigning og undgaa iøjnefaldende Urimeligheder, som klæber ved enhver progressiv

Skatteskala efter det almindelige Trinsystem. Folketinget akcepterede ganske vist Rateskalaen og vilde endog have den anvendt i videre Udstrækning overfor Formueskatten, men ved den Overenskomst, der i Rigsdagssamlingens sidste Dage bragte den hele Finansreform frelst i Land, bibeholdt man den ældre Form for Skalaerne, men naturligvis med nogen Forhøjelse af Satserne. Skalaerne deltes i to Afdelinger, saaledes at »Forsvarsskatten« opføres særskilt. Det var Ønsket om at faa Forsvarsskatten udskilt som en særlig Tillægsskat, der bevirkede, at man maatte bibeholde Skatteskalaernes hidtidige Form. Satserne er efter den vedtagne Lov følgende:

Indtægt:	Den almindelige Skat	Forsvarsskatten	Til-sammen
Under 1000 Kr.	1,4 $\frac{0}{10}$	—	1,4 $\frac{0}{10}$
1000 til under 2000 Kr.	1,5 —	—	1,5 —
2000 — 3000 —	1,6 —	—	1,6 —
3000 — 4000 —	1,8 —	0,3 $\frac{0}{10}$	2,1 —
4000 — 5000 —	1,9 —	0,4 —	2,3 —
5000 — 6000 —	2,0 —	0,4 —	2,4 —
6000 — 8000 —	2,1 —	0,5 —	2,6 —
8000 — 10000 —	2,3 —	0,6 —	2,9 —
10000 — 15000 —	2,4 —	0,7 —	3,1 —
15000 — 20000 —	2,6 —	0,8 —	3,4 —
20000 — 30000 —	2,7 —	0,9 —	3,6 —
30000 — 40000 —	2,8 —	1,0 —	3,8 —
40000 — 50000 —	3,0 —	1,1 —	4,1 —
50000 — 75000 —	3,2 —	1,3 —	4,5 —
75000 — 100000 —	3,3 —	1,3 —	4,6 —
100000 — 200000 —	3,4 —	1,5 —	4,9 —
200000 Kr. eller derover	3,5 —	1,5 —	5,0 —
Formue:			
Under 15000 Kr.	0,65 p. m.	—	0,65 p. m.
15000 til under 30000 Kr.	0,70 —	0,20 p. m.	0,90 —
30000 — 100000 —	0,75 —	0,40 —	1,15 —
100000 — 200000 —	0,80 —	0,40 —	1,20 —
200000 Kr. eller derover .	0,85 —	0,40 —	1,25 —

Sammenlignet med de første Skattesatser (i Loven af 1903) betyder de nu vedtagne Skalaer en ikke ringe Forhøjelse af den personlige Skat til Staten. Det var i sin Orden, at man til at begynde med gik forsigtigt til Værks; en Skat, der er saa vanskelig at manøvrere som en Netto-Indkomstskat, bør holdes lav, indtil den er godt indarbejdet. Det er ikke mindre i sin Orden, at Skatten forhøjes, naar Apparatet er kommet i god Gænge og Staten har Brug for større Indtægter. At den sidstnævnte Betingelse var til Stede nu, er der ingen der vil bestride; mere tvivlsom stiller Sagen sig vel med Hensyn til det førstnævnte Moment, — men herom nærmere i det følgende. Skatteskalaernes (baade Indkomst- og Formueskattens) Forandringer er ogsaa gaaet i den rigtige Retning: en Skærpelse af Progressionen. Medens de mindste Indtægter kun har faaet Skattesatsen forøget fra 1,3 % til 1,4 %, er Satsen for de højeste Indtægter steget fra 2,5 til 5,0 %. De mindste Formuer, som efter Loven af 1903 betalte 0,6 p. m., faar nu Satsen forhøjet til 0,65 p. m.; for de største Formuer bliver Skatten fremtidig 1,35 p. m.

Forskellen mellem Skattesatserne 1903 og 1912 kan maaske bedst anskueliggøres ved et Par Eksempler. Lad os tage 4 Familiefædre med Aarsindtægt 1200, 5000, 25000 og 200000 Kr. Vi gaar ud fra, at de to første er uden Formue, medens den tredje har Halvdelen af sin Indtægt fra Formue og den fjerde udelukkende har Formueindtægt; endvidere forudsætter vi, at Formuerne forrentes med 4 %. Ved Beregningen er der ikke taget Hensyn til Fradrag af foregaaende Aars Skat, hvorimod vi for alle fire Personer forudsætter et Fradrag af 1000 Kr. (Hovedstadens skattefri

Fradrag + Fradrag for 2 Børn under 15 Aar). Skatteberegningen for disse fire Personer giver følgende Tal:

	Efter Loven af 1903		Efter Loven af 1912	
	Skatte- beløb	Øre pr. Kr.	Skatte- beløb	Øre pr. Kr.
	Kr.		Kr.	
A. 1200 Kr. (Ingen Formue)	2,00	0,217	2,80	0,288
B. 5000 Kr. (Ingen Formue)	64,00	1,28	96,00	1,02
C. 25000 Kr. (Halvdelen Renteindtægt).....	691,50	2,77	1254,68	5,02
D. 200000 Kr. (Alt Rente- indtægt)	7975,00	3,00	16200,00	8,10

Forskellen mellem A's Skat efter de to Love er ganske ubetydelig, medens D's Skat er bleven mere end fordoblet. Efter Loven af 1903 betalte B af hver Krone 6 Gange saa meget som A, efter Loven af 1912 8 Gange saa meget; C betalte efter de to Love henholdsvis 13 og 22 Gange saa meget som A for hver Krones Indtægt og D henholdsvis 18 og 35 Gange saa meget. Om den Progression, Skatteskalaerne nu indeholder, er passende, er det ørkesløst at diskutere; den progressive Skat er jo overhovedet efter sin Natur vilkaarlig, og man vil aldrig naa til Enighed om, hvor Grænsen bør drages mellem tilstrækkeligt og for meget.

Vi maa her indføje et Par Bemærkninger om Skatteskalaernes tekniske Bygning. Som foran nævnt, havde det utvivlsomt været heldigt, om man havde akcepteret Regeringens Forslag om Indførelse af Rate-systemet; man vilde da have undgaaet nogle Urime-

ligheder, som misklæder de nye Skalaer. Men ogsaa uden at benytte Ratesystemet vilde man, ved at indføre flere Trin i Skalaen og ved at kombinere Indkomstskattens to Afdelinger (den almindelige Skat og Forsvarsskatten) mindre vilkaarligt, kunne have tilvejebragt mere jævne Overgange. I Indkomstskatteskalaen af 1903 forøgedes Skatteprocenten med $\frac{1}{10}\%$ for hvert Trin (1,3—1,4—1,5—1,6 osv.); ved Forsvarsskatten er det samme Tilfældet undtagen ved de to sidste Trin, hvor Forøgelsen er $\frac{2}{10}\%$. Da de to Afdelinger af Skatten benytter samme Trindeling, fik man efter 1909 som Regel Spring paa $\frac{2}{10}\%$, kun ved de sidste Trin $\frac{3}{10}$, og ved 3000 Kr., hvor Forsvarsskatten begynder, $\frac{4}{10}$. Uagtet man i den sidste Lov har forøget Antallet af Skalaens Trin fra 13 til 17, er der dog nu 4 Spring paa $\frac{3}{10}$, 1 paa $\frac{4}{10}$ og 1 paa $\frac{5}{10}$ (det sidste ved 3000 Kr.), men disse Spring er for store i Forhold til det Beløb af 50 Kr., der er fastsat som Interval mellem de Summer, hvoraf Skatten beregnes. Lad os tage et Par Eksempler, hvor vi regner med et skattefrit Fradrag af $800 + 200 = 1000$ Kr.

(Se omstaaende Oversigt).

Naar man forøger sin Indtægt fra 7950 til 8000 Kr., bliver der, efter at Skatten er betalt, henved 28 Kr. tilovers af de 50 Kroners Forøgelse; forøger man Indtægten fra 14950 til 15000 Kr., levner Skatten af de 50 Kr. kun ca. $6\frac{1}{2}$ Kr. Men værre er det, at en Indtægtsforøgelse fra 29950 til 30000 Kr. paa Grund af Skattespringet bliver til et Tab paa henved 10 Kr., at de 50 Kroners Forøgelse fra 39950 til 40000 bliver til 70 Kroners Tab, at Tabet ved at avancere 50 Kr. fra 49950 udgør 148 Kr. o. s. fr. Det vil ses, at den,

Indtægt	Indkomstskat	Indtægt ÷ Skat	
Kr.	Kr.	Kr.	Forskel Kr.
7950	180,70	7769,30	+ 27,70
8000	203,00	7797,00	
9950	259,55	8690,45	+ 30,55
10000	279,00	9721,00	
14950	432,45	14517,55	+ 6,45
15000	476,00	14524,00	
19950	640,90	19309,10	+ 6,90
20000	684,00	19316,00	
29950	1042,20	28907,80	÷ 9,80
30000	1102,00	28898,00	
39900	1478,20	38421,80	÷ 68,00
39950	1480,10	38469,90	
40000	1599,00	38,01,00	
40050	1601,05	38448,95	
49800	2000,80	47799,20	
49850	2002,85	47847,15	÷ 148,05
49900	2004,90	47895,10	
49950	2006,95	47943,05	
50000	2205,00	47795,00	
50050	2207,25	47842,75	
50100	2209,50	47890,50	
50150	2211,75	47938,25	

der har en Indtægt af 50150 Kr., ikke er saa godt stillet som den, der kun har 49950; selv et Avancement af 200 Kr. betyder her — naar Skatten er betalt — en Tilbagegang af nogle Kroner.

Det maa naturligvis indrømmes, at den reelle Betydning af de her paapegede Urimeligheder er ringe; paa de Indtægtstrin, som her kommer i Betragtning, angives Indtægten i Praksis saa rundt, at Urimeligheden drukner i Unøjagtighed. Men alligevel er der noget utiltalende (og vel ogsaa upædagogisk) i, at Skatte-skalaer med saadanne tekniske Mangler gaar ind i en

Lov*). Som allerede antydet, fandtes Mangler af denne Art ikke i Skatteskalaen af 1903, eller de var i hvert Fald langt mindre fremtrædende end efter den nu vedtagne Lov, fordi Springene i Satserne var mindre. Eksempelvis skal anføres følgende:

Efter Loven af	Indtægt	Indkomstskat	Indtægt ÷ Skat	
	Kr.	Kr.	Kr.	Forskel Kr.
1903.....	49950	1125,85	48824,15	÷ 0,15
	50000	1176,00	48824,00	
1909.....	49950	1664,30	48285,70	÷ 98,70
	50000	1813,00	48187,00	
1912.....	49950	2006,05	47943,05	÷ 148,05
	50000	2205,00	47795,00	

Skatteskalaens Forandring er det Punkt i Loven om Indkomst- og Formueskatten, der interesserer i første Linie. Men ved Siden heraf er der indført en stor Mængde Ændringer, hvoraf adskillige er ret betydningsfulde. Vi kan dog selvfølgelig i denne Oversigt alene holde os til Hovedpunkterne.

I nær Forbindelse med Skatteskalaen staar Spørgsmaalet om Fradragene. Efter Loven af 1903 udgjorde de skattefri Fradrag for alle Indtægter: 800 Kr. i København og Frederiksberg, 700 Kr. i Provinsbyerne og 600 Kr. paa Landet. Denne Regel har nu faaet den Tilføjelse, at 700 Kroners Fradraget fremtidig ogsaa skal gælde for Landkommuner, hvori der findes bymæssige Bebyggelser med over 2000 Indbyggere.

*) Heller ikke Formueskattens Skala er ulastelig. Hvis man regner med et Renteudbytte af 4 $\frac{1}{2}$ %, vil der, naar Skatten er betalt, være 587,81 Kr. tilbage af Udbyttet af 14900 Kr., men kun 586,60 Kr., naar Formuen er 15000 Kr. Af 29900 Kr. vil der blive 1169,09 Kr. til Ejeren, men af 30000 Kr. kun 1165,60 Kr., altsaa 3 $\frac{1}{2}$ Kr. mindre.

Fradraget for Børn under 15 Aar, der hidtil har udgjort 100, 85 og 70 Kr., henholdsvis for Hovedstaden, Provinsbyerne og Landkommunerne, bliver fremtidig ens over hele Landet, nemlig 100 Kr.

Hvad Formueskatten angaar, har det hidtil efter Loven af 1903 været saaledes, at de Personer, der ikke betaler Indkomstskat, er fritagne for at svare Formueskat, naar Formuen ikke overstiger 3000 Kr. I Erkendelse af, at denne Grænse er lovlig lav, havde Regeringen foreslaaet den forhøjet til 10000 Kr., Folketinget akcepterede dette Forslag, Landstinget ikke, og ved den endelige Overenskomst mødtes man saa paa Halvvejen, saaledes at den fremtidige Grænse bliver ved 6000 Kr.

Endnu et Par Spørgsmaal vedrørende Fradragsreglerne var stærkt fremme under Forhandlingerne paa Rigsdagen, uden at de hidtil gældende Regler dog sluttelig undergik nogen Ændring for disse Punkters Vedkommende. Først maa her nævnes det meget omtalte Regeringsforslag om Ophævelse af Reglen om, at det Beløb, Skatteyderen i det foregaaende Aar har betalt i personlig Skat, kan fradrages som skattefrit. Uagtet Fritagelsen for »Skat af Skatten« vistnok vanskelig kan begrundes rationelt, blev dog den hidtidige Regel paany indsat i Loven under Behandlingen paa Rigsdagen. — Med Hensyn til Reglerne om, hvad der skal henregnes til skattepligtig Formue, vedtog Folketinget den Ændring i det hidtil gældende, at Møbler, Husgeraad osv. kun skulde være fritaget for Formueskat indtil en Værdi af 15000 Kr. Landstinget vilde dog ikke gaa ind paa denne — efter Forf.'s Mening ganske rimelige — Begrænsning, og ved Over-

enskomsten udgik Ændringen, saaledes at ogsaa fremtidig alt Indbo (ogsaa Smykker og Kunstsager til en hvilkensomhelst Værdi) er fuldstændig fritaget for Formueskat.

Med Hensyn til Selskabsbeskatningen er Satsen for den Indkomstskat, der betales af Selskabets Nettoindkomst efter Fradrag af 4 % af Aktie- eller Andelskapitalen, forhøjet fra 2 til 3 %. Efter Loven af 1903 er Forbrugs- og Produktionsforeninger kun skattepligtige, naar den Virksomhed, der er Foreningens Hovedøjemed, udstrækkes udover Medlemmernes Kreds. Efter Regeringens Forslag skulde den nævnte Begrænsning for Skattepligten bortfalde for Forbrugsforeningernes Vedkommende, men Ændringen blev udstemt i Folketinget, og den hidtidige Regel gælder altsaa fremdeles for Forbrugsforeninger. Derimod gennemførtes en Ændring om, at Produktionsforeninger (Foreninger sigtende til Bearbejdelse, Forædling eller Salg af Medlemmernes Produkter) skal være undergivet Skattepligt for den Del af deres Virksomhed, der bestaar i Detailsalg fra Butik. Endvidere er udtrykkelig inddragne under Skattepligt: gensidige Forsikringsforeninger, som overtager Forsikringer uden Forpligtelse til Deltagelse i det gensidige Ansvar, samt Foreninger sigtende til Bearbejdelse, Forædling eller Salg af andre end Medlemmernes Produkter.

Den nye Lov indfører væsentlige Ændringer i Reglerne om Skattepligten for de til en Husstand hørende Personer. Efter Loven af 1903 beskattedes Familieoverhovedet af hele Husstandens Indtægt, og til Husstanden henregnedes den med Manden samlevende Hustru samt de af Familieoverhovedet øko-

nomisk afhængige Børn, for saa vidt de ikke har egen Husstand. For den Hustrus Vedkommende, som har Særindtægt eller Særformue, kunde det i fornødent Fald forlanges, at hun af sine Midler skulde udrede den til hendes Særindkomst svarende Del af Skatten. Den nye Lov giver paa dette Punkt den mere liberale Regel, at hvis den skattepligtige oplyser, at den med ham samlevende Hustru har selvstændig Virksomhed, som ikke grundes eller vedligeholdes væsentlig ved Mandens eller Fællesboets Midler, skal der indrømmes et Fradrag paa Halvdelen af Indtægten af Selverhvervet, men dog ikke ud over det halve af det almindelige skattefri Fradrag (800, 700, 600 Kr., jfr. foran). I Stedet for den tidligere Regel om, at Familieoverhovedet og de af ham økonomisk afhængige Børn beskattes under ét, er traadt følgende mere rationelle Bestemmelser: Hjemmeværende Børn, der er fuldmyndige, eller som har stadig Indtægt ved personligt Arbejde for fremmede, ansættes selvstændig til Skat af deres Indtægt (baade Arbejdsindtægt og eventuel Formueindtægt); ved Beregningen af Indkomsten for hjemmeværende Børn, der er selvstændig skattepligtige, medtages ikke hvad der ydes dem i helt eller delvist Underhold af Familieoverhovedet, medmindre saadant Underhold er Vederlag for Arbejde i Familieoverhovedets Virksomhed eller Bedrift.

Det Kapitel i Loven om Indkomst- og Formueskat, som interesserer Almenheden mindst, er vel nok Kapitellet om Skatteligningen. Dette er ikke desto mindre særdeles vigtigt, og den ret hidsige Debat, der i Vinterens Løb førtes saavel paa som udenfor Rigsdagen, om hvorvidt det hidtil anvendte Ligningsapparat havde

vist sig fyldestgørende, turde tyde stærkt i Retning af, at Loven af 1903 her havde sit svageste Punkt.

Vi skal ikke her komme ind paa den Strid, der er ført om Indkomstligningens Mangler og specielt om den formodede alt for lave Skatteansættelse paa Landet. Der er i den Sag baade fra den ene og den anden Side sagt meget, der skyder over Maalet; at Sandheden her, som altid, maa søges et Sted imellem de yderliggaaende Paastande, er sikkert nok, men heri er der desværre ikke megen Vejledning. For dem, der maatte mene, at der er gjort alt for megen Blæst af Skatteligningens Mangler, vil det utvivlsomt være af Interesse at gøre sig bekendt med Indholdet af et Aktstykke, som findes trykt som Bilag til den Betænkning, der i Slutningen af April afgaves af Landstingsudvalget angaaende Indkomst- og Formueskatten*). Det er en Erklæring, som efter Finansministerens Opfordring blev udarbejdet af 5 Embedsmænd under Finansministeriet. I denne Undersøgelse, der benytter de bedste statistiske Hjælpemidler, som i dette vanskelige Spørgsmaal haves til Raadighed, kommer man til det Hovedresultat, at det Indkomstskattebeløb, der aarlig unddrages Statskassen ved utilstrækkelig Ligning udenfor Hovedstaden, tilnærmelsesvis kan anslaaes til 1 Million Kroner, hvoraf Halvdelen skulde hidrøre fra Gaardmands- og Husmandsklassen paa Landet, den anden Halvdel fra hele den øvrige Befolkning udenfor Hovedstaden, altsaa dels fra Godsejere og Proprietærer samt Folk med faste Indtægter paa Landet, dels fra Provinsbyernes Befolkning. Det ses, at man ved Beregningen ikke har taget

*) Rigsdagstidende 1911—12. Tillæg B, Sp. 2811 ff.

Hovedstaden i Betragtning; man er — og vistnok med Rette — gaaet ud fra, at her er Ligningen omhyggeligst, dels fordi Skatten her har været indardejdet i mange Aar, dels som Følge af den store direkte kommunale Interesse, man her har i at faa Ligningen saa god som mulig, endvidere fordi den foretages ved et vel øvet Embedsapparat, og endelig fordi Indtægterne i Hovedstaden kun sjældent er Naturalindtægter, men saa godt som udelukkende er Pengeindtægter, hvoraf atter en betydelig Del er faste. Trods dette indrømmes det, at det ikke er udelukket, at ogsaa Ligningen i Hovedstaden kan være Genstand for Kritik, om det end gøres gældende, at Hovedstaden ligesom vel ogsaa de største Provinsbyer er naaet saa vidt frem, at man praktisk talt tør tage dem som Maalestok for, hvad Landet som Helhed bør stræbe hen til, i hvert Fald for at faa nogenlunde Ligelighed i Beskatningen.

Lad det manglende Skattebeløb være en Million, eller lad det være noget mere eller mindre, — det er i hvert Fald en Sum, som paa ingen Maade tør betragtes som quantité négligeable. Her er Fejl, som maa rettes, ikke mindst fordi deres Tilstedeværelse sætter ondt Blod. Ved den nu vedtagne nye Lov er der da ogsaa gjort Skridt til at raade Bod paa de tilstedeværende Mangler. Vi skal nu se hvorledes.

I Loven af 1903 bestemtes det, at Skatteligningen udenfor København foretages ved en Samvirken af de kommunale Myndigheder og særegne Skatteraad. Landet inddeltes i Skatte kredse (hvis Antal af Finansministeren sattes til 73), og i hver af disse oprettedes et Skatteraad, hvis Medlemmer vælges af Finansministeren. Desuden oprettedes der for hver Amtsraads-

kreds et Overskatteraad, bestaaende af Amtmanden, 2 af Finansministeren og 2 af Amtsraadet af dets Midte valgte Medlemmer. Blandt de Forandringer, der indeholdtes i Regeringens Forslag, da det forelagdes i Efteraaret 1911, var bl. a. Indførelsen af endnu et Led i Ligningsapparatet, nemlig et Landsoverskatteraad, bestaaende af 5 Medlemmer, hvoraf de 3 skulde være Dommere. Forslaget om Landsoverskatteraadet tiltraadtes af Folketinget. Landstinget vilde have det hele Apparat væsentlig omformet: Skatteraadenes Antal skulde nedsættes til 45, de skulde bestaa af regnskabskyndige Folk, et Medlem skulde desuden være landbrugskyndigt, et forretningskyndigt, og det tredje Medlem skulde være en retskyndig Embedsmand; Overskatteraadene i de enkelte Amtsraadskredse skulde bortfalde, og i Stedet derfor skulde der oprettes en for hele Landet, med Undtagelse af København og Frederiksberg fælles Overligningsmyndighed, kaldet »Overskatteraadet«. Ved den endelige Overenskomst frafaldt Landstinget dog Kravet om Nedsættelse af Antallet af Skatteraad og om de særlige Kvalifikationer for Medlemmerne; det vedtoges endvidere at lade de hidtil bestaaende Overskatteraad bortfalde og erstatte med et »Landsoverskatteraad«, bestaaende af 9 Medlemmer, af hvilke Formanden og 1 Medlem udnævnes af Kongen, 3 Medlemmer vælges af Finansministeren og 4 af Rigsdagen udenfor dens Midte (2 af hvert Ting).

Ved disse nye Bestemmelser er der bl. a. opnaaet det Gode, at der nu er en Centralinstans, der giver større Mulighed for ensartet Afgørelse af ensartede Tilfælde. Det hedder udtrykkelig i Loven, at for saa

vidt muligt at tilvejebringe en ensartet Ligning i samtlige Landets Kommuner paahviler det Landsoverskatteraadet at gøre sig bekendt med de Fremgangsmaader, der følges ved Skattens Paaligning i de forskellige Skattekrede; desuden skal Raadet ved Forhandling med de enkelte Skatteraad og ved Sammenkaldelse af Skatteraadsformændene til Møder søge mulige Fejl rettede og større Ensartethed tilvejebragt. Endvidere paahviler det Landsoverskatteraadet, naar det finder Anledning dertil, at undersøge Rigtigheden af de foretagne Ligninger; de Ligninger, som findes helt eller delvis urigtige, sendes tilbage til Skatteraadene til Forandring, og dersom den Afgørelse, som Skatteraadet derefter træffer, ikke tilfredsstiller Overskatteraadet, kan det med Finansministerens Billigelse foretage hel eller delvis Ændring af Ligningen. Det er ikke nogen lille Opgave, der er stillet Landsoverskatteraadet, og denne nye Institution er jo udrustet med en betydelig Magtbeføjelse. Af Vigtighed er det, at Stillingerne som Formand, Næstformand og Sekretær i Landsoverskatteraadet ikke bliver honorarlønnede »Ben«, men faste Embedsstillinger, saa at de paagældende kan ofre Gerningen Hovedparten af deres Tid og Kræfter.

Medens der saaledes ved den nye Lov er foretaget en gennemgribende Forandring af Ligningsapparatets Kontrolorgan, er derimod Skatteansættelsesmaaden principielt den samme som før. Det er de kommunale Ligningsmyndigheder, der foretager den foreløbige Skatteansættelse i Overværelse af et Medlem af det Skatteraad, hvorunder Kommunen hører. Derefter sendes Ansættelsen til Skatteraadet, som prøver den og efter eventuel Godkendelse udfærdiger Skattemisten.

Klage over Ligningen sker naturligvis ved Paaanke til Landsoverskatteraadet.

— Der er endnu et Punkt i den nye Lov om Indkomst- og Formueskat, som vi maa omtale. Det er Reglerne om Selvangivelse. Efter Loven af 1903 var det kun Undladelse af at gøre Selvangivelse om Indkomsten der kunde medføre ubehagelige Virkninger for den Skattepligtige. Ved den nye Lov stilles Undladelsen lige, hvad enten den gælder Formue eller Indtægt: den, der forsømmer at selvangive, fortaber Retten til at gøre Indsigelse mod Skatteansættelsen, medmindre han kan godtgøre, at Ansættelsen overskrider hans virkelige Indtægt eller Formue med mere end 25 %. Desuden er det fastsat, at Selvangivelsen af Indtægt og Formue skal være til en vis Grad specificeret.

En Ølskat af moderne Type indførtes i Danmark i 1891. Det er en Produktionsafgift paa den salgsfærdige Vare, rammende alt Øl med et Alkohol-Indhold af mindst $2\frac{1}{4}$ Vægtprocent. Afgiften fastsattes i 1891 til 10 Kr. pr. Tønde, men denne Skattesats blev aldrig effektiv; Loven bestemte nemlig, at Skatten i de første 4 Aar kun skulde opkræves med 7 Kr. pr. Tønde, og Varigheden af denne midlertidige Sats blev ved senere Love gentagne Gange forlænget. Fra 1. Maj 1897 torandrede Skattesatsen til 9 Kr. pr. Tønde, dog saaledes at der indtil 31. Marts 1902 af skattepligtigt Øl, som hvert enkelt Bryggeri aarlig udleverede til Forbrug her i Landet, kun betaltes: 8 Kr. pr. Td. af de første 1500 Tdr., $8\frac{1}{4}$ Kr. af de næste 1500 Tdr., $8\frac{1}{2}$ Kr. af de næste 1500 Tdr. og $8\frac{3}{4}$ Kr. af de næste 1500 Tdr.

I 1908 omsattes Skatten endelig til 6,85 Kr. pr. Hektoliter.

Det Forslag, der i Efteraaret 1911 fremsattes af Regeringen, gik ud paa en meget betydelig Forhøjelse af Ølskatten, nemlig fra 6,85 Kr. til 10,85 Kr. pr. Hektoliter, dog saaledes at der i de 5 første Aar kun skulde betales 8 Kr. pr. hl af de første 2000 hl, som hvert enkelt Bryggeri aarlig udleverer til Forbrug her i Landet.

At Øllet, som endnu aldrig havde baaret den fulde Tyngde af den Skat, der var tiltænkt det for 20 Aar siden (Loven af 1891), ikke kunde gaa Ram forbi ved denne Lejlighed, maatte betragtes som en given Sag. Alligevel rejste der sig stærke Betæneligheder overfor den Forhøjelse af Skatten, som Regeringsforslaget indeholdt. Det var en Forhøjelse paa op imod 60 %, og efter hvad der oplystes af Bryggeriforeningen, vilde Skatteforhøjelsen, om den var bleven gennemført, have bevirket, at Øllet efter de hidtil gældende Priser vilde blive beskattet med cæ. 80 % af dets Salgsværdi.

Betænelighederne overfor en saa kraftig Forhøjelse af Skatten var af flerdobbelt Natur. For det første kunde det befrygtes, at Prisstigningen vilde bringe Forbruget af skattepligtigt Øl til at synke saa stærkt, at det forventede finansielle Udbytte af Skatteforhøjelsen vilde blive væsentlig formindsket. Og naar der skete en stærk Forskydning i Forbruget, i hvilken Retning vilde denne da komme til at gaa? Den hidtidige Bevægelse over mod alkoholsvage (skattefri) Ølsorter vilde naturligvis i nogen Grad fremskyndes, men det blev tillige gjort gældende, at de stærkere Spirituosa (Whisky o. l.), som i mange Kredse allerede

nu har vundet Terræn paa Øllets Bekostning, vilde skaffe sig betydelig større Udbredelse. Dertil kom, at Hensynet til en rimelig Fordeling af Skattebyrden paa de forskellige Samfundsklasser efter manges Mening maatte gøre det utilraadeligt at gaa til en Forhøjelse af Ølskatten, samtidig med at man ved andre Skattepaalæg (Brændevinsafgiften, Cigaretskatten) fordyrede den brede Befolknings Forbrug. Endelig er det en Selvfølge, at der maatte fremkomme en kraftig Protest mod Skatteforhøjelsen fra Ølindustrien og de Erhverv, der staar i Forbindelse med denne.

Et vist Hensyn overfor selve Bryggerierne havde Regeringen paa Forhaand taget ved den foreslaaede midlertidige Moderation af 2,25 Kr. for de første 2000 Hektoliter af hvert Bryggeris Aarsproduktion. En saadan Fremgangsmaade til Beskyttelse af de mindre Bryggerier er — som foran nævnt — ikke ukendt i Danmarks Ølskattelovgivning. I flere andre Lande anvendes lignende Differential-Beskatninger, men i hvert Fald i Tyskland, hvor Systemet har sin videste Udbredelse, er Forudsætningerne anderledes end hos os, idet der anvendes Maltsskat; da de smaa Bryggerier af tekniske Grunde ikke kan faa samme Udbytte af Maltten som de store, tilsigter Moderationsbestemmelserne netop at bringe de smaa og de store Bryggerier paa lige Fod med Hensyn til Skattens Højde pr. Hektoliter af det salgsfærdige Produkt. Hvor Skatten derimod — som hos os — lægges paa den færdige Vare, turde Differential-Satserne være vanskelige at begrunde rationelt.

Den Skikkelse, hvori Loven gennemførtes, var noget forskellig fra Forslaget. Hvad Skattesatsen an-

gaar, sattes den til 9,50 Kr. i Stedet for 10,25 pr. Hektoliter. Afgiften forhøjedes altsaa med 2,65 Kr. pr. Hektoliter, medens der var foreslaaet en Forhøjelse af 3,40 Kr. For at skaffe Overblik over, hvilken Højde den danske Ølskat indtager i Sammenligning med tilsvarende Afgifter i andre Lande, blev der under Lovens Behandling paa Rigsdagen indsamlet en Række Oplysninger, som findes trykte som Bilag til Folketingsudvalgets Betænkning.*). I bearbejdet Form ser Oversigten saaledes ud:

	Kr. pr. hl		Kr. pr. hl
Serbien	21,60	Elsass-Lothringen	4,75
Rumænien	18,00	Baden	4,58
Finland	12,34	Württemberg	4,58
Italien	12,07	Bayern	4,21
Portugal	10,71	Nordtyskland	4,21
Tyrkiet	10,68	Rusland	4,34
Bulgarien	10,08	England	4,17
Danmark	9,50	Frankrig	3,43
Norge	9,35	Belgien	1,47
Østrig	8,33	Holland	1,07
Sverige	4,69		

I Spanien udgør Kommuneskatten paa Øl 11,16 Kr. pr. hl; desuden er der en Statsskat, der svares efter Kedelrummet, og hvis Størrelse ikke kan beregnes. I Ungarn er Statsskatten alene 10,64 Kr. pr. hl; desuden er der Kommuneskat, hvis Størrelse ikke er oplyst. I Grækenland udgør Skatten 7,05 og 10,57 Kr. pr. hl, alt efter som der benyttes indenlandsk eller udenlandsk Malt. I Schweiz findes der ingen Ølskat. Tallene i ovenstaaende Tabel angiver for de Lande, hvor der findes Ølskat baade til Stat og Kommune, Summen af begge Afgifter.

Selv naar man tager i Betragtning, at Skatten i Danmark kun hviler paa Øl, der indeholder mindst

*) Rigsdagstidende 1911—12. Tillæg B, Sp. 702 ff.

2 $\frac{1}{4}$ % Alkohol (i Øjeblikket kun de to Femtedele af Bryggeriernes Ølproduktion), medens Afgiften i samtlige øvrige Lande med Undtagelse af Sverige og Finland omfatter alt Salgsøl uden Hensyn til Alhoholmængden, maa det dog siges, at vi nu har en høj Ølskat. Den er mere end dobbelt saa høj som Tysklands og Sveriges og højere end Østrigs og Norges.

Med Hensyn til Moderationsbestemmelsen blev der i Landstinget stillet Forslag om, at denne kun skulde gælde for nu bestaaende Bryggerier, derimod ikke for dem, der oprettes i Fremtiden. En saadan Begrænsning kom dog ikke ind i Loven. Ved den endelige Vedtagelse udvidedes Moderationen derimod betydeligt, og den blev derhos gjort trindelt: 2,00 Kr. pr. hl for de første 2000 hl, 1,50 Kr. for de næste 2000, 1,00 for de næste 2000 og 0,50 Kr. for de næste 2000 hl, som hvert Bryggeri aarlig udleverer til Forbrug her i Landet. Nogen Tidsbegrænsning for denne Moderation er der ikke fastsat.

Under Behandlingen paa Rigsdagen fremkom der (fra det socialdemokratiske Mindretal i Folketingsudvalget) et Forslag, hvortil Forbilledet er hentet fra den sidste tyske Tobaksbeskatningslov af 1909. Under Henvisning til, at det maa betragtes som en Selvfølge, at Gennemførelsen af de tre Lovforslag om Ølskat, Brændevinsafgift og Cigaretskat vil kunne komme til at indvirke i høj Grad uheldigt paa Arbejdsforholdene i de respektive Fag, foresloges det, at de Arbejdere, som havde været beskæftigede i mindst $\frac{1}{2}$ Aar i en af de paagældende Industrigrene, og som blev arbejdsløse paa Grund af Lovens Gennemførelse og ikke kunde faa anden Beskæftigelse, skulde overfor Stats-

kassen for et Tidsrum af 2 Aar kunne gøre Krav paa en Understøttelse, svarende til det lidte Indtægtstab. Ud fra et almindeligt Retfærdighedssynspunkt kan man ikke nægte Tanken i dette Forslag sin Sympati. Men Erfaringerne fra Tyskland er af den Art, at man desuagtet vistnok maa være tilfreds med, at Lovgivningsmagten ikke her lod sig bevæge til at gaa paa Æventyr; vi skal i saa Henseende henvise til en Notits i nærværende Tidsskrift 1911, Side 429 flg.

Det var i 1887, at vi i Danmark paa Brændevinsbeskatningens Omraade forlod den forældede Karrums-Skat og gik over til Beskatning af det færdige Produkt; fuldt gennemførtes Forandringen dog først fra 1892. Afgiften udgjorde efter Loven af 1887 18 Øre pr. Pot Spiritus af 100 % Styrke. I 1908 omregnedes Afgiften til 19 Øre pr. Liter (en ubetydelig Forhøjelse paa knap $\frac{1}{2}$ Øre), og desuden indførtes den foran omtalte Tillægsafgift paa Spiritus til Forskæring o. l. Denne Tillægsafgift skulde i de første 4 Aar udgøre 45 Øre og derefter (fra 1. Juli 1912) 57 Øre pr. Liter. Samtidig indrømmedes der Tilbagebetaling af saavel Hovedafgift som Tillægsafgift for Sprit, der denatureres for at finde Anvendelse til teknisk Brug, Belysning, Kogning osv.

Regeringens Forslag til Forhøjelse af Spiritusskatten bibeholdt Adskillelsen mellem Hovedafgift og Tillægsafgift. Den første foresloges forhøjet fra 19 til 60 Øre pr. Liter, medens Tillægsafgiften var sat til 16 Øre pr. Liter. Da Sprit til Forskæring o. l. efter den ældre Lov fra 1. Juli 1912 skulde beskattes med $19 + 57 = 76$ Øre og efter Forslaget med $60 + 16$

= 76 Øre, var der altsaa ikke tilsigtet nogen Forhøjelse af den samlede Skat paa Forskæringssprit ud over den, der allerede var forudsat i Loven af 1908.

Den foreslaaede Forhøjelse af Brændevinsafgiften var jo meget betydelig. Den var betydelig, allerede naar man ser paa Tallene alene: Stigningen fra 19 til 60 betyder en Tredobling og endda lidt til. Men med endnu større Ret kan Forhøjelsen karakteriseres som betydelig, naar man husker, hvor man er. Er der noget, man i den sidste Menneskealder har betragtet som urokkeligt i dansk Politik, saa er det Dogmet om, at »den fattige Mands Snaps« ikke maatte fordyres. Brændevinen maatte ikke røres, da man i 1891 indførte Alderdomsunderstøttelsen, og man er omhyggelig gaaet udenom dette Skatteobjekt i hele den paafølgende Tid; hverken til Dækning af Udgifterne ved sociale Love, Lønningslove eller Landsforsvar turde Brændevinsskatten benyttes, lige saa lidt som til Kompensationsmiddel lige overfor Toldnedsættelser. Og saa skete dog det, som man havde vænnet sig til at betragte som ugørligt: en Minister fik Folketingets Venstreflertal til at akceptere — ikke en beskeden Forhøjelse af Skatten, som kunde undskyldes med, at den vilde være umærkelig — men en Tredobling af den hidtidige Afgift. De Grunde, hvormed Flertalspartiet motiverede sin Tilslutning til Forslaget, bærer da ogsaa i nogen Grad Præg af en ikke helt ren Samvittighed. Man henviste til, at den hidtil gældende Afgift var meget lav i Sammenligning med andre Kulturlandes; — dette er rigtigt, men ikke mere rigtigt i 1912 end i mange Aar før. Man gjorde gældende, at de Betænkeligheder, man tidligere kunde have ved at gaa til en Forhøjelse af

Brændevinsskatten, ikke har samme Berettigelse i Nutiden, idet Spiritusforbruget er i forholdsvis stærk Tilbagegang, og Spiritusnydelsen ikke længere er saa almindelig som før i de mange smaa Hjem; — med Rette blev der fra radikal Side indvendt herimod, at Brændevinsforbruget stadig, trods dets relative Tilbagegang, for den aller største Del netop falder paa de mange smaa Hjem. Den berømte Brændevinsdagsorden af Aar 1900 kom man udenom ved at karakterisere den nuværende finansielle Situation som saa vanskelig, at den berettigede til nu at gribe til »Skattereserven«.

Man kan have forskellig Mening om Lødheden af disse Argumenter. Hovedsagen er, at Lovgivningsmagten endelig langt om længe udleverede »den fattige Mands Snaps« til Beskatning. Det vil vistnok nu bagefter blive mere almindelig erkendt, at dette var rigtigt. Hvis man ærligt bestræber sig for hverken at være doktrinær eller sentimental, maa man — ogsaa med demokratiske Anskuelser — kunne forsone sig med et Skattepaalæg, der ganske vist rammer »de mange smaa Hjem«, men rammer dem gennem Fordyrelse af et Nydelsesmiddel, hvis Værdi er mere end tvivlsom.

Den Skattesats, som Loven fastsætter, er den samme som Regeringen foreslog for almindelig Spiritus af 100 % Styrke, nemlig 60 Øre pr. Liter. Herefter er Brændevinsbeskatningen i Danmark endnu langt lavere end i de europæiske Hovedlande og i vore Nabostater, saaledes som det fremgaar af omstaaende Tal*):

*) Rigsdagstidende 1911—12, Tillæg A, Sp. 1914.

	Spiritusafgift i Øre pr. Liter (100 ‰)
England	513
Holland	270
Norge	262
Belgien	216
Italien	194
Frankrig	158
Sverige	127
Tyskland	93
Danmark	60

Paa et enkelt ret væsentligt Punkt blev Regeringsforslaget ikke fulgt, idet Tillægsafgiften paa Forskæringssprit ganske bortfaldt. Denne Ændring skyldtes Landstinget; Motivet var, at Tillægsafgiften, som ikke hidtil havde indbragt saa stort et Beløb som paaregnet, havde vist sig at medføre meget Besvær for Handel og Industri og krævet forøget Kontrol fra Statens Side overfor Spiritusfabrikkerne. Forskæringsafgiftens Ophævelse maa dog meget beklages. Der var noget tiltalende i det Tilløb til en Værdibeskatning, som blev gjort i 1908, da man lagde en Særskat paa de dyrere Spirituosa, og det er i høj Grad urimeligt, at dette »kulørte Brændevin«, som fra 1908 til 1912 har baaret en samlet Afgift af 64 Øre, og som netop nu ifølge Bestemmelserne i Loven af 1908 skulde være rykket op paa den højere Afgiftssats af 76 Øre, ligefrem kommer til at profitere ved den nye Lov, idet det nu slipper for Tillægsafgiften og rykker ned paa de 60 Øre.

Ligesom Brændevin saaledes har ogsaa Tobak været forholdsvis lavt beskattet i Danmark, og selv efter Toldforhøjelsen i 1908, der udgjorde mere end

en Fordobling af den Told, der hidtil var svaret, maa vor Tobaksbeskatning siges at være forholdsvis moderat. Der anvendes overvejende Vægttold (64 Øre pr. kg for Blade og Stilke, 220 Øre pr. kg for Cigarer, 80 Øre pr. kg for anden forarbejdet Tobak), kun for Cigaretter benyttes blandet Vægt- og Værditold (64 Øre pr. kg + 30 % af Værdien).

Ved en Skattereform, der spredte sig over en Flerhed af Objekter med det Formaal at skaffe en klækkelig Forøgelse af Statens Indtægter, var det rimeligt, at ogsaa Tobaksforbruget kom til at bære sin Del af Byrden. Det havde vel ikke været saa helt urimeligt, om man var gaaet til en ny, almindelig Forhøjelse af Tobakstolden, og om man derved havde gjort et nyt Forsøg paa at realisere den Plan, der allerede var fremme under Toldlovsforhandlingerne 1908 om delvis at anvende Værditold ogsaa overfor andre Tobaksfabrikater end Cigaretter. Regeringen veg dog tilbage herfra og nøjedes med at foreslaa Indførelsen af en særlig Skat paa Cigaretter. Og det kan ikke nægtes, at naar man vilde udsøge en enkelt Gruppe af Tobaksvarer til at bære en Del af den nye Skattebyrde, kunde Valget ikke være bedre. Finansielt set har Cigaretten det Fortrin som Skatteobjekt, at den efter alt at dømme repræsenterer Fremtidens Form for Tobaksnydelse. Forholdet er her modsat det, der gælder Brændevinen; med uforandret Skattesats vil Brændevinsafgiften sandsynligvis give et aftagende Provenu, — men meget tyder paa, at Cigaretbeskatningen i en Række Aar vil være i Stand til at berede Statskassen behagelige Overraskelser. Ved Siden af dette rent fiskale Hensyn var der ogsaa andre Grunde til at

give Cigaretten en Særstilling som Skatteobjekt. De Vanskeligheder, som Anvendelsen af Værdibeskatning møder paa dette Felt, er — efter Erfaringerne fra Tyskland at dømme — ikke uovervindelige; ved en Graduering af Afgiften efter Detailprisen kunde man da paa meget effektiv Maade opnaa en Fordeling af Byrden, der maatte tilfredsstille selv de strængeste socialpolitiske Fordringer.

Ved Toldforandringen i 1908 havde Cigaretindustrien i Danmark opnaaet en meget betydelig Beskyttelse, i Ly af hvilken den indenlandske Fabrikation af Cigaretter har taget et stærkt Opsving. Herved er Importen bleven trængt tilbage, og Statskassen er gaaet glip af en stor Del af Cigaretolden. Der frembød sig nu den Mulighed at formindske Toldbeskyttelsen ved simpelt hen at paalægge den indenlandske Cigaretfabrikation en Afgift paa det færdige Produkt. Forslag i denne Retning fremkom da ogsaa under Behandlingen paa Rigsdagen, og der henvistes til det Præcedens for en saadan Fremgangsmaade, der skabtes i 1911 ved Loven om Afgift paa Dyrkning af Tobak. Forslaget vandt dog ikke tilstrækkelig Tilslutning; og med Rette, thi Sammenligningen med den indenlandske Tobaksavl haltede stærkt. I begge Tilfælde var Beskyttelsen ganske vist faldet som en Appelsin i Aladdins Turban, men medens Tobaksdyrkerne kun i ringe Grad havde faaet Lejlighed til at indrette sig paa at udnytte Beskyttelsen, var Forholdet et ganske andet med Cigaretfabrikationen, i hvilken der var fastgjort betydelige Kapitaler i Forventning om, at der ikke i den nærmeste Tid vilde ske indgribende Forandringer i Beskatningen til Skade for den nye Industri.

Den Beskatningsform, Regeringen valgte, var en Stempelskat, hvis nærmeste Forbillede vistnok er den tyske Banderole-Skat af 1906. Skatten udredes paa den Maade, at Varen omgives af et stemplet Baand, hvor Skattens Beløb angives efter Art og Mængde af, hvad Baandet omgiver, og efter den paa Varepakken opførte Detailpris. Med nogle forholdsvis mindre væsentlige Ændringer gennemførtes Forslaget. De vigtigste Bestemmelser vedrørende den nye Skat er følgende.

Skatten omfatter Cigaretter og Cigarethylstre, som tilvirkes her i Landet eller indføres fra Udlandet, samt Cigarettobak der indføres fra Udlandet. Skatten udredes efter følgende Skala:

A. Cigaretter, der i Detailhandelen (inklusive Afgiften) koster:	Afgift	
Under 1 Øre pr. Stk.....	10 Øre pr. 100 Stk.	
1 Øre, men ikke over $1\frac{1}{2}$ Øre pr. Stk.	20 — —	
over $1\frac{1}{2}$, — — $2\frac{1}{2}$ — —	30 — —	
— $2\frac{1}{2}$, — — 4 — —	50 — —	
— 4, — — 6 — —	75 — —	
— 6, — — 8 — —	125 — —	
— 8 Øre pr. Stk.	200 — —	
B. Cigarethylstre (herunder tildannet Cigarettepapir o. l.).....	25 — —	
C. Cigarettobak, der i Detailhandelen (inklusive Afgiften) koster:		
6 Kr., men ikke over 9 Kr. pr. kg.	60 Øre pr. kg	
over 9, — — 12 — —	90 — —	
— 12 Kr. pr. kg.....	120 — —	

Afgiften berigtiges af Fabrikanten eller Importøren ved Anbringelse af det med Stempelmærke forsynede Baand. De afgiftspligtige Varer er undergivne Pakningstvang og maa kun udleveres til Forhandling i

fuldstændig lukkede Pakninger, hvis Indhold altid skal være deleligt med 5, 8 eller 10.

Vanskelighederne ved Banderole-Skattens Anvendelse ligger i at finde Former for Udøvelse af Kontrollen, der er saa lidet generende for de Forretningsdrivende som muligt, samtidig med at de er tilstrækkelig betryggende. For Fabrikkernes Vedkommende har man bestemt, at Tilvirkning, Pakning og Lagring af Varerne i ikke afgiftsberettiget Stand kun maa finde Sted i de Lokaler, der er anmeldte for Cigaretkontrol-len (Toldvæsenet). Lige overfor de Handlende forlanges det, at Varerne kun maa lagres i lukkede og stemplede Pakninger. Derimod er det ikke forbudt at sælge fra aabnede Pakninger, men en Pakning, som er tomt, maa ikke efterfyldes, og helt tømte Pakninger skal straks ødelægges. Ved at tillade Salg fra aabnede Pakninger viser man Detaillisten en ikke ringe Tillid; til Gengæld truer man den, der misbruger denne Tillid, og overhovedet enhver, der overtræder Lovens Forskrifter, med Bøder, der efter danske Begreber er ret klækkelige; dog er det værd at lægge Mærke til, at de svigagtige Overtrædelser, der her i Danmark i det højeste straffes med Bod af 5000 Kr., i Tyskland kan komme til at koste Overtræderen indtil 100000 Mk.

Som foran nævnt indgik i den af Regeringen i Efteraaret 1911 forelagte Finansplan et Forslag til Forhøjelse af nogle Postporto-Takster.

Forslaget gik bl. a. ud paa at indskrænke Omraadet for Lokalportoens Anvendelse. Da Brevportoen i 1902 blev forhøjet fra 4 og 8 Øre til 5 og 10 Øre, blev der som et Slags Vederlag for denne Takst-

forhøjelse truffet Bestemmelser, der udvidede Lokalportoens Anvendelse til at omfatte Forsendelser, der udveksles mellem et Postkontor og de under dette hørende Brevsamlingssteder samt mellem disse sidste indbyrdes. Senere fulgte yderligere Indrømmelser i samme Retning; bl. a. blev Hellerup, Charlottenlund, Gentofte og Dragør Postdistrikter i 1905 henlagte under det københavnske Lokalportodistrikt. Det foresloges nu, i Overensstemmelse med Finanslovkommissionens Indstilling, at vende tilbage til de før Loven af 1902 gældende Regler. — Dernæst foresloges en Række Ændringer i Reglerne for Beregning af Avisporto. Endvidere Indførelse af indenrigske Postindkasseringer, d. v. s. at man skal kunne benytte Postvæsenet til at indkassere Fordringer, saaledes at Fordringsdokumenterne, for saa vidt saadanne findes, præsenteres Adressaten; en saadan Postindkasseringstjeneste finder allerede Sted med Hensyn til Fordringer til og fra Udlandet.

Under Lovforslagets Behandling i Folketinget forkastedes det første Punkt (om Lokalporto). Forslaget om Indførelse af Postindkasseringstjeneste vedtoges. Med Hensyn til Avisporto foretoges forskellige Ændringer; endvidere vedtoges en Forhøjelse af Pakkeporto. Det finansielle Udbytte af samtlige i Folketinget vedtagne Ændringer i Postloven ansloges til 200000 à 250000 Kr. Forslaget naaede imidlertid ikke at blive færdigbehandlet i Landstinget, og dets eventuelle Gennemførelse maa derfor udskydes til næste Aar.

— Forslaget om Ændring af Taksterne for Bekendtgørelser i Statstidende, hvorved der paaregnes

en Indtægt for Statskassen af nogle faa Tusinde Kroner, gennemførtes. Det samme gælder Lovforslaget om, at Udgifterne ved Sparekassetilsynet fremtidig lignes paa de under Tilsyn værende Institutter.

— Samtidig med at Toldloven af 1908 nedsatte Tolden paa Kul, Kokes og Cinders, bestemtes det, at den tilbageblivende Told paa disse Varer helt skulde bortfalde fra 1. Januar 1913. Som et Led i Bestræbelserne for at tilvejebringe Balance i Statsregnskabet foreslog Regeringen nu, at Kultolden skulde forblive uforandret indtil Udgangen af 1917. Ved Overenskomsten om Skattelovene vedtoges det imidlertid at lade Toldlovens Bestemmelse paa dette Punkt staa ved Magt, og Kultolden vil altsaa helt bortfalde ved Udgangen af indeværende Aar.

— Endelig indgik i Regeringens Finansplan et Forslag om at reducere det Statstilskud til Kommunerne, der ydes i Henhold til den kommunale Skattelov af 1903, fra 1,500000 til 300000 Kr. aarlig. Desuden skulde Tilskudet alene tilfalde Kommuner, hvis økonomiske Evne er særlig ringe i Forhold til deres Udgifter til kommunale Foranstaltninger, og i Stedet for Lovens faste Fordelingsregler skulde træde en mere vilkaarlig Fremgangsmaade, idet Fordelingen skulde foretages af Indenrigsministeren efter Forhandling med Købstadforeningen og de samvirkende Sogneraadsforeninger. Forslaget, der blev stillet efter Tilskyndelse af Finanslovkommissionen (11 af dennes 12 Medlemmer havde sluttet sig til det), vakte stor Bestyrtelse i kommunale Kredse. I Landstinget, hvor Forslaget forelagdes, forholdt man sig afventende indtil Samlingens Slutning, og ved Skattelovs-Overenskomsten ene-

des man saa om at lade Reglerne om Tilskudets Størrelse og Fordeling forblive uforandrede.

Til Skattereformen af 1912 hører endnu nogle Foranstaltninger, som ikke indgik som Led i Regeringens oprindelige Plan, men som gennemførtes i den ellefte Time under Overenskomst-Forhandlingerne.

I den Skikkelse, hvori de 4 foran omtalte egentlige Skattelove gennemførtes, kunde de ikke fuldt ud indbringe det ved Forelæggelsen af Finansplanen paa regnede Beløb; der kom til at mangle godt $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Dertil kom, at de tre Forslag om Posttaksterne, om Kultoldens Bevarelse og om Nedsættelse af Tilskudet til Kommunerne alle bortfaldt, hvorved der opstod et yderligere Minus paa henimod $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Nu havde ganske vist i Aarets Løb Statens finansielle Situation for saa vidt forbedret sig noget, som der i forskellige Statsindtægter havde vist sig en Opgang, der gjorde det sandsynligt, at Staten vilde kunne nøjes med en noget mindre Indtægtsforøgelse end forudsat i Efteraaret 1911. Men nogen Kompensation for det nævnte Minus ansaas dog for fornøden, og Regeringen foreslog derfor — og fik gennemført — dels en Forhøjelse af Stempelafgiften paa Klasselotteriets Sedler, dels en Forhøjelse af Totalisatorafgiften.

Ved Stempeloven af 1911 gjordes Klasselotteriets Sedler stempelpligtige til 80, 50, 30 og 15 Øre for hver Trækning, henholdsvis for hele, halve, fjerdedels og ottendedels Sedler. Ved den nye Lov forhøjes Satserne til 100, 65, 40 og 20 Øre. Herved paaregnes en Merindtægt af godt $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr. — Ved samme Lov gennemførtes iøvrigt en Ændring med Hensyn til

Stemplingen af udenlandske Veksler. Efter Loven af 1911 var saadanne Veksler kun stempelpligtige, naar de akcepteredes her i Landet; denne Bestemmelse ændredes til, at udenlandske Veksler skal stemples, naar de her i Landet akcepteres eller trækkes til Betaling her eller gøres betalbare her i Landet. Ved denne Ændring kompenseres »Musikerskatten«, der bortfaldt ved en Lov om Ændring til den i Fjor vedtagne Forlystelsesskat.

Totalisatorafgiften indførtes i 1895. Den udgjorde 5 % af Indskuddenes samlede Beløb. Afgiften deltes mellem Stat og Kommuner, idet $\frac{1}{4}$ af Beløbet tilfaldt de Amts- og Købstadkommuner, hvor Spillet fandt Sted. — Regeringsforslaget gik nu ud paa at forhøje de 5 % til 15 % og at formindske Kommunernes Andel til $\frac{1}{10}$. Under Behandlingen paa Rigsdagen ændredes Forslaget imidlertid saaledes, at Afgiften fremtidig bliver at udrede med en stigende Procent af Indskuddenes samlede Beløb pr. Dag, nemlig med 5 %, naar Beløbet ikke udgør over 50000 Kr., 6 % naar Beløbet udgør 50—60000 Kr., 7 % for 60—70000 Kr. osv., 12 % for 100000—125000 Kr. og 15 % naar Beløbet er over 125000 Kr. Til Kommunerne afgives 15 % af Afgiften. Merindtægten for Statskassen anslaaes til henimod 200000 Kr.

Det samlede finansielle Udbytte af Skatterereformen kan man naturligvis ikke paa Forhaand opgøre med nogen stor Nøjagtighed. Det maa erindres, at her for største Delen er Tale om Afgifter paa Nydelsesmidler, og at der altsaa maa regnes med en Forbrugsnedgang, hvis Størrelse kun Erfaringen kan give os sikker

Kundskab om. De i det følgende meddelte Tal kan derfor kun angive de omtrentlige Beløb, man har paa-regnet, dels efter de oprindelige Forslag, dels efter Lovene i den endelig vedtagne Skikkelse:

	Statens paaregnede Merindtægt	
	Efter de oprindelige Forslag Mill. Kr.	Efter de vedtagne Love Mill. Kr.
Skatteforhøjelser og nye Skatter:		
Indkomst- og Formueskat.....	4,5	3,5 *)
Ølskat.....	2,5	2,2
Spiritusafgift.....	3,1	2,8
Cigaretskat.....	0,7	0,7
Stempelafgift paa Lotterisedler.....	—	0,5
Totalisatorafgift.....	—	0,2
	<hr/>	
Tilsammen...	10,8	9,9
Posttakster m. m.	0,3	—
Bevarelse af Kultolden.....	0,9	—
Nedsættelse af Statstilskudet til Kommu- nerne.....	1,2	—
	<hr/>	
I alt...	13,2	9,9

Op imod 10 Millioner Kroners Indtægtsforøgelse vil Skattereformen af 1912 altsaa sandsynligvis tilføre Statskassen. En væsentlig Del af dette Beløb indkommer gennem Forbrugsskatter, og da Reformens Formaål delvis er at skaffe Kompensation for den Indtægtsnedgang, der fulgte med den nye Toldtarif af 1908, er der Anledning til at standse et Øjeblik ved

*) Der har været rejst Tvivl om, at Forhøjelsen af Indkomst- og Formueskatten vil bringe Staten den her anførte Merindtægt af 3,5 Mill. Kr. Tvivlen er navnlig rettet mod de 700000 Kr., som paaregnes at ville indkomme ved de forbedrede Ligningsregler.

den Omlægning af Skatten paa de store Forbrugsartikler, der nu er fuldbyrdet.

De finansielle Virkninger af Toldforandringen i 1908 har været meget omdisputerede, og forskellige sammentræffende Omstændigheder vanskeliggør en fuldstændig Udredning af, hvor stor den virkelige Indtægtsnedgang paa Grund af Tarifforandringen er. Beløbet forudberegnedes i sin Tid til noget over 7 Mill. Kr.; sandsynligvis er det en Del større. For de Artiklers Vedkommende, som har Interesse i nærværende Sammenhæng, de store umiddelbare Forbrugsartikler, kan man dog paa Grundlag af Indførselstallene for 1907 og 1910 saa nogenlunde danne sig et Billede af Tarifforandringens Virkninger.

De Artikler af denne Art, der fik Toldnedsættelse (eller fuldstændig Toldfrihed) er navnlig følgende: Petroleum, Kaffe, Ris, Salt, Kul og Koks, Sago og Salep samt Manufakturvarer. De, der fik Toldforhøjelse, er især Tobak og Drikkevarer (Vin og Spirituosa). I nedenstaaende Tabel er anført Toldindtægten af disse 9 Varegrupper i Aarene 1907 og 1910:

	Toldindtægt	
	Aar 1907	Aar 1910
	Kr.	Kr.
I. Olier (Petroleum m. m.).....	2,826000	443000
Kul og Kokes.....	2,519000	914000
Manufakturvarer.....	8,402000	7,469000
Kaffe.....	3,277000	2,527000
Ris.....	673000	205000
Sago, Salep m. m.....	174000	55000
Salt.....	497000	67000
	18,368000	11,680000
II. Tobak.....	1,897000	2,973000
Drikkevarer.....	1,306000	1,450000
	3,203000	4,423000

Forhøjelserne for Gruppe II andrager herefter ca. 1,2 Mill. Kr., Nedsættelserne for Gruppe I ca. 6,7 Mill. Kr.; tager man imidlertid i Betragtning, at Kultolden helt bortfalder fra Udgangen af dette Aar, forøges sidstnævnte Sum med 0,9 Mill. til 7,6 Mill. Kr. Hvis man nu sammenstiller paa den ene Side Nedsættelserne paa Varerne i Gruppe I og paa den anden Side Forhøjelserne i Gruppe II samt den beregnede Indtægtsforøgelse ved de nye Skatter paa Forbrug og Spil, faar man følgende Balance:

Nedsættelser		Forhøjelser	
Mill. Kr.		Mill. Kr.	
Petroleum m. m.	2,4	Tobak.....	1,1
Kul og Koks	2,5	Drikkevarer	0,1
Manufakturvarer	0,0	Ølskat.....	2,2
Kaffe	0,8	Spiritusafgift	2,8
Ris.....	0,5	Cigaretskat.....	0,7
Sago, Salep m. m.	0,1	Afg. paa Lotterisedler .	0,5
Salt	0,4	Totalisatorafgift	0,2
Tilsammen...	7,6	Tilsammen...	7,6

Man kan sige, at her foreligger et af den Slags »smukke« Resultater, som en Statistiker altid vil naa til, naar han har den dertil fornødne Udholdenhed. Det skal da ogsaa indrømmes, at hvis man vilde medtage i Sammenstillingen de to Varegrupper »Frugter« og »Røget og saltet Fisk« (de eneste, som der efter Meningen kan være Tale om at medtage), vil Balancen forstyrres, men dog ikke værre end at der i Decimalen vil blive en Forskel af een. Bag denne Leg med Tal ligger der altsaa utvivlsomt den Realitet, at et Skattebeløb af 7 à 8 Mill. Kr. er blevet flyttet fra egentlige Livsfornødenheder til Skatteobjekter, som efter deres Natur har mindre berettiget Krav paa at skaanes.

— Der er det ejendommelige ved Finansreformen af 1912, at den ikke nøjes med at give Regler for, hvorledes de nye Indtægter skal skaffes tilveje, men ogsaa for, hvad man skal gøre, hvis det viser sig, at Indtægterne bliver for rigelige.

Under Forhandlingerne var der ved forskellige Lejligheder slaaet paa, at det Beløb, Regeringen forlangte, vilde vise sig unødvendig stort. Talmæssigt blev denne Opfattelse begrundet af Kommunaldirektør Westergaard i en af ham udgiven Piece, der ikke undlod at gøre et vist Indtryk. Nogen Indrømmelse af, at denne Opfattelse ikke var helt urigtig, laa vel ogsaa deri, at Finansministeren sluttelig akcepterede den foran nævnte Indtægtsforøgelse af 9,9 Mill. Kr., uagtet Beløbet var ikke uvæsentlig mindre end det, der forlangtes ved Rigsdagssamlingens Begyndelse. Trods denne Reduktion af Nybevillingernes Beløb er der stadig en Mulighed for, at de nærmeste Aar vil bringe flere Penge i Statskassen end strengt nødvendigt, og som et Led i Skatteoverenskomsten og i det hele Lovkompleks vedtoges derfor et af Regeringen fire Dage før Samlingens Slutning fremsat Forslag om overordentlige Tilskud til Reservefonden og Kassebeholdningen.

Loven, der gælder for de 5 Finansaar fra 19¹³/₁₄ til 19¹⁷/₁₈, gaar i det væsentlige ud paa, at saafremt Statens løbende Indtægter i et Finansaar overstiger de løbende Indtægter i det foregaaende Finansaar med mere end 2 %, skal det overskydende Beløb anvendes (opføres paa den følgende Finanslov) som overordentligt Tilskud til Reservefonden, indtil denne har naaet et Beløb af 25 Mill. Kr.; derefter skal Halvdelen af det overskydende Beløb opføres som ekstraordinært

Tilskud til Reservefonden, medens Resten henlægges til en særlig Del af Kassebeholdningen, over hvilken der kun kan raades ved Bevilling paa Finansloven.

En Styrkelse af Statens Reservefond er ganske sikkert en Foranstaltning, som i høj Grad paakræves*). Et andet Spørgsmaal er det, hvilken reel Betydning man kan tillægge den her refererede Lov. Selv om der maaske ikke er Grund til at føle Utryghed overfor Muligheden af Lovgivningsdispositioner, der kan forandre de her vedtagne Regler, maa det erindres, at selve disse Regler næppe er synderlig vidtrækkende. Hvad Loven paalægger Finansministeren at opføre som Tilskud til Reservefonden, er jo kun de Beløb, hvormed Indtægtsforøgelsen fra Aar til Aar overstiger 2 0/0.

Der er altsaa sørget for, at man kan komme ud over Vanskeligheden, hvis der skulde blive for mange Penge. Hvis der nu bliver for faa — og det Tilfælde er vel nok det sandsynligste, i hvert Fald naar vi regner med en Fremtid, der rækker ud over de nærmeste Aar — hvad vil der saa ske? Den der lever, vil faa det at se. Der vil maaske blive bragt nye Skatteobjekter i Forslag, eller man vil forhøje de bestaaende Afgifter, eller begge Dele. Hvad man vil foreslaa — og endnu mere hvad man vil vedtage — vil mere end af noget andet være bestemt af den politiske Magtfordeling, af Partiernes og den ledende Ministers Manøvredygtighed; man vil tage Pengene, hvor man kan faa dem.

*) Reservefonden udgjorde ca. 116 Mill. Kr. i 1867, ca. 67 Mill. i 1872, ca. 38 Mill. i 1876; siden 1889 har den udgjort omkring 18 Mill. Kr.

Hvad der interesserer os i Dag, er da mindre hvad der vil ske, mere hvad der er sket. Men for at erkende dette sidste maa vi betragte de finansielle Virkninger af den nu afsluttede Skattereform i Sammenhæng med de Forandringer, der er hidførte ved de øvrige Skattelove i den forudgaaende Periode tilbage til 1903.

Et Overblik over Hovedresultaterne af det sidste Tiaars Skatteforandringer faar man gennem omstaaende tabellariske Sammenstilling, omfattende Udbyttet af Skatter og Afgifter til Staten i Finansaarene 19⁰²/₀₃ (det sidste Aar før Reformen af de direkte Skatter), 19⁰⁷/₀₈ (det sidste Aar før Toldreformen, den nye Lov om Arveafgift og Loven om Afgiften paa Forskærings-sprit), 19¹⁰/₁₁ (efter Ikrafttræden af den nye Toldlov og Forsvarsskatten) og 19¹²/₁₃; Tallene for det sidstnævnte Aar er dobbelte: den første Kolonne indeholder de ved Finansloven bevilgede Skatter (med Skatteforhøjelserne af 1911), den anden angiver Finanslovstallene med Tillæg dels af den Indtægtsforøgelse, der ved Slutningen af afvigte Rigsdagssamling var paaregnet af Skatterne i deres ældre Skikkelse (2 Mill. Kr. paa Tolden, $\frac{1}{2}$ Mill. paa Arveafgiften, 550000 paa Ejendomsskylden og Indkomst- og Formueskatten), dels af et Aars forventede Udbytte af de i 1912 vedtagne Skatter og Skatteforhøjelser (se foran). Tabellens sidste Kolonne indeholder, som det vil ses, Fantasital, idet de nye Skatters Udbytte i Virkeligheden kun for en Del vil komme Finansaaret 19¹²/₁₃ til Gode; dette er dog i nærværende Sammenhæng uden Betydning. Den Gruppering, der er benyttet, er den der nu efter Finanslovkommissionens Forslag anvendes i Budget og Regn-

	19 ⁰² /08	19 ⁰⁷ /08	19 ¹⁰ /11	19 ¹² /13	
				I*)	II**)
I. Skatter paa faste Ejendomme:	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Hartkorsskatter	6,92	0,24	0,16	0,10	0,10
Bygningsafgift	4,16	—	—	—	—
Ejendomsskyld	—	5,25	5,69	5,71	5,80
Jernbaneskyld	—	—	—	0,08	0,03
Tilsammen...	11,08	5,49	5,85	5,84	5,99
II. Indkomst- og Formueskat	—	9,49	12,01	13,70	17,60
III. Afgifter paa Arv og Omsætning:					
Arveafgift	1,40	1,87	2,48	3,00	3,50
Stempelafgift	5,24	6,54	6,84	8,65	9,05
Tilsammen...	6,64	8,41	9,32	11,65	12,55
IV. Forbrugsafgifter:					
Toldafgifter m. v. . .	32,38	41,76	31,82	31,80	33,80
Spiritusafgift	3,20	2,71	4,18	3,08	6,78
Ølskat	5,85	6,31	6,35	6,31	8,51
Roesukkerafgift	2,49	3,07	3,46	4,14	4,14
Stempelafgift af Spillekort	0,08	0,09	0,09	0,10	0,10
Forlystelsesskat	—	—	—	0,89	0,89
Afgift paa Dyrkning af Tobak	—	—	—	0,02	0,02
Cigaretafgift	—	—	—	—	0,70
Tilsammen...	43,95	53,94	45,90	47,24	54,94
V. Gebyrer, Sportler, Kendelser m. m. . .	3,91	4,09	4,35	5,26	5,46
Skatter og Afgifter ialt	65,88	81,42	77,43	83,50	96,54

*) Efter Finansloven.

**) Efter Finansloven med Tillæg af Stigning af ældre Skatter og et Aars Udbytte af nye Skatter og Skatteforhøjelser (se Teksten).

skab; for de tidligere Aar er Statsregnskabernes Tal omstillede efter den nye Ramme. De under Hartkornskatter for Aarene efter 19^{02/03} anførte Beløb er Landskat af tiendeydende Hartkorn og matrikuleret Tiendehartkorn m. m. Under Toldafgiften er medregnet Pakhusleje, Leje af Frilagre m. m. og fradraget Godtgørelser af Indførselstold. Under Spiritusafgift er fradraget Godtgørelse for denatureret og udført Spiritus. Under Gebyrer, Sportler, Kendelser m. m. er bl. a. medregnet Konsulatsafgift og Skibsmaalingsafgift, Afgift af Motorvogne, Totalisatorafgiften, Rangskatten, samt den nye Afgift, som Sparekasserne skal svare til Dækning af Udgifterne ved Tilsynet*).

Sammenligner man Tabellens første og sidste Kolonne, finder man, at Statens Indtægt af Skatter og Afgifter nu er 31 Mill. Kr. større end i 19^{02/03} (Forøgelse fra 65½ til 96½ Mill.). Skatterne paa faste Ejendomme er nu 5 Mill. Kr. lavere end i 19^{02/03}, Indkomst- og Formueskattens 17½ Mill. er nye, Skatterne paa Arv og Omsætning har faaet en Forøgelse paa 6 Mill., Forbrugsafgifterne en Forøgelse paa 11 Mill., og Gebyrer, Sportler m. m. en Forøgelse paa 1½ Mill. Kr. En procentvis Fordeling af Tallene for de fem Grupper giver følgende Resultat:

(Se omstaaende Oversigt).

Saaledes er altsaa i store Træk Resultatet af den Omlægning af Statsskatterne, der er foregaaet i det

*) Oversigten omfatter kun, hvad der paa Statsregnskabet opføres som Skatter og Afgifter (Finanslovens § 5). Forhøjelsen af Statsbanetaksterne o. l., som fra et vist Synspunkt kan betragtes som en Forøgelse af Beskatningen, kommer altsaa ikke i Betragtning i denne Redegørelse.

	19 ⁰² / ₀₃	Nu
	⁰ / ₀	⁰ / ₀
I. Skatter paa faste Ejendomme	16,9	6,2
II. Indkomst- og Formueskat	»	18,2
III. Afgifter paa Arv og Omsætning	10,1	13,0
IV. Forbrugsafgifter	67,0	56,9
V. Gebyrer, Sportler, Kendelser m. m.	6,0	5,7
	100,0	100,0

sidst forløbne Tiaar. De tre første Grupper, der i Korthed sagt repræsenterer Skatter paa Besiddelse, Indtægt og Kapital, omfattede før ca. 27 % af Statens hele Skatteindtægt, nu ca. 37 %, medens Skatterne paa Forbrug er gaaet ned fra ca. 67 til ca. 57 %. Eller man kan se det saaledes: at den hele Forøgelse paa 31 Mill. Kr. falder 18½ Mill. (60 %) paa Skatter paa Besiddelse, Indtægt og Kapital, medens der paa Forbrugsskatter falder 11 Millioner (36 %). Beløbet for Gebyrer, Sportler, Kendelser m. m. er, forholdsvis set, paa det nærmeste uforandret.

Men man kan naturligvis ikke ved en Opgørelse som denne ensidig betragte Statsskatterne, og lade som om der ikke fandtes andre offentlige Afgifter. Den, der skal ud med Skattens Mønt, er jo som oftest uhyre lidt interesseret i, om den gaar i Statens eller Kommunens Lomme.

Ved en Opgørelse over de samlede Stats- og Kommuneskatter, svarende til den foranstaaende for Statsskatterne alene, er der imidlertid den Vanskelighed, at de offentliggjorte Oversigter over Kommune-regnskaberne ikke er ført saa langt frem som til det nuværende Tidspunkt. For Statens Vedkommende bygger vor Opgørelse jo paa Budgettet for 1912—13, for Kommunerne kan vi ikke naa længere frem end til

Regnskaberne for 1910—11. Disse sidste Regnskabs-
tal er i den følgende Opgørelse benyttede paa den
Maade, at der paa Grundlag af Stigningen i de nær-
most foregaaende Aar er foretaget en skønsmæssig
Forhøjelse for at bringe Tallene i Niveau med dem,
der er benyttet for Statens Skatter. De kommunale
Skatter er indordnede under samme Hovedgrupper
som Statens; under Gebyrer, Sportler osv. er opført
de kommunale Afgifter, som i Regnskaberne sammen-
fattes under Benævnelsen: Indtægter ifølge Nærings-
loven m. fl. Love.

Statens og Kommunernes Indtægt af Skatter og Afgifter				
	19 ⁰² / ₀₈ (1902)	Nu	19 ⁰² / ₀₈ (1902)	Nu
	Mill.Kr	Mill.Kr.	0/0	0/0
I. Skatter paa faste Ejendomme	30,5	34,0	28,8	21,4
II. Personlige Skatter.....	18,3	49,6	17,3	31,2
III. Afgifter paa Arv og Omsæt- ning	6,6	12,6	6,3	7,9
IV. Forbrugsafgifter	44,0	54,9	41,6	34,5
V. Gebyrer, Sportler, Kendelser m. m.	6,4	8,0	6,0	5,0
	105,8	159,1	100,0	100,0

Sammenligner man Befolkningens Bidrag gennem
Skatter og Afgifter til den offentlige Husholdning nu
og for 10 Aar siden, finder man altsaa, at dette Bidrags
samlede Beløb er steget med noget over 50 Mill. Kr.
(fra 106 til 159 Mill.). Af den samlede Forøgelse fal-
der kun 3½ Mill. paa Skatter paa faste Ejendomme,
ca. 31 Mill. paa personlige Skatter, 6 Mill. paa Afgifter
paa Arv og Omsætning, 11 Mill. paa Forbrugsafgifter
og 1½ Mill. paa Gebyrer, Sportler, Kendelser m. m.

— Af de nye Skattelove er flere allerede traadt i Kraft: Loven om Spiritusafgift den 15. Juni, Lovene om Ølskat og Totalisatorafgift den 1. Juli. Cigaret-skatten svares fra 1. Oktober 1912, medens de nye Bestemmelser om Indkomst- og Formueskatten først skal komme til Anvendelse ved Ligningen for Skatte-aaret 1913—14. — Om de 4 Hovedlove, ligesom om Toldloven, er det fastsat, at Revisionsforslag skal forelægges Rigsdagen af Regeringen i Oktober 1916. Hvis intet uforudset indtræffer, kan der altsaa nu gøres Regning paa Skattefred i en stakket Stund af 4 Aar.

Notitser.

I.

Offentlige Emissioner i 1911.

Ligesom de foregaaende Aar har Udgiveren af den belgiske »Moniteur des intérêts matériels« foretaget en Opgørelse over de offentlige Emissioner i samtlige Lande i Aaret 1911. Totalbeløbet af samtlige Emissioner udgjorde 19,8 Milliarder Francs. I de tre foregaaende Aar (1910, 1909 og 1908) var de tilsvarende Beløb henholdsvis 26,5, 24,6 og 21,2 Milliarder. Fradrager man Konverteringerne, bliver Nettobeløbene for hvert Aar siden 1894 følgende:

Milliarder Frcs.	Milliarder Frcs.	Milliarder Frcs.
1894.... 5,2	1900.... 11,9	1906.... 16,2
1895.... 5,2	1901. . 9,9	1907.... 15,1
1896.... 16,0	1902.... 13,5	1908.... 20,7
1897.... 8,9	1903.... 9,6	1909.... 22,1
1898.... 8,9	1904.... 12,6	1910.... 22,9
1899.... 10,7	1905.... 17,4	1911.... 19,0

Bortset fra Konverteringerne var Fordelingen paa de forskellige Hovedgrupper af Papirer i 1911 saaledes: Stats- og Kommunelaan 5,8 Milliarder, Banker og andre Kreditinstitutioner 3,3 Milliarder, Jernbaner, industrielle og kommercielle Selskaber 9,9 Milliarder. Til Sammenligning med de tre foregaaende Aar anføres nedenstaaende Tal

for de to sidstnævnte Grupper, som vi for Kortheds Skyld betegner som »Bank-Emissioner« og »Industri-Emissioner« :

	Bank- Emissioner Mill. Frs.	Industri- Emissioner Mill. Frs.
1808	1374	12256
1909	2287	11319
1910	2710	11149
1911	3344	9922

Medens Bank-Emissionernes Beløb har været stærkt stigende i den sidste treaarige Periode, er der for hvert Aar emitteret et aftagende Beløb af Industri-Papirer.

Af de ca. 10 Milliarder Industri-Papirer faldt omtrent $6\frac{1}{2}$ Milliarder paa Hovedlandene: Tyskland, Frankrig, Storbritannien og United States:

	Industri-Emissioner			
	1908	1909	1910	1911
	Mill. Frs.	Mill. Frs.	Mill. Frs.	Mill. Frs.
Tyskland med Kolonier.....	946	838	871	933
Frankrig med Kotonier.....	924	922	1169	1032
Storbritannien med Kolonier .	2434	1674	2381	1295
United States	5863	5476	3523	3188

I Forhold til 1910 var der saaledes en mindre Stigning for Tysklands Vedkommende, nogen Tilbagegang for Frankrig og United States, medens Industri-Emissionernes Beløb i Storbritannien ikke var meget over halvt saa stort i 1911 som i 1910.

Hvad der mest af alt særpræger Emissions-Statistiken for 1911 og 1910 er de overordentlig store Krav til Laanemarkedet, der stilledes af de sydamerikanske Stater. For disse udgjorde det samlede Emissions-Beløb i 1909 knap halvanden Milliard Frs.; men i 1910 og 1911 henholdsvis 4 og $2\frac{3}{4}$ Milliarder; for 1911 fordelte Beløbet sig saaledes: 1,1 Milliard Statslaan, 0,8 Milliard Bank-Emissioner, 0,8 Milliard Industri-Papirer.

II.

Værdien af Verdenshandelen 1800—1911.

I den norske statsøkonomiske Forening holdt Direktør A. N. Kiær i afvigte Vinter et Foredrag om Verdenshandelens Udvikling og de nordiske Landes Andel deri. Foredraget er trykt i »Statsøkonomisk Tidsskrift«, hvorefter vi anfører nedenstaaende Data, der belyser den enorme Stigning i Summen af de Værdier, der aarlig omsættes mellem Landene.

Oplysningerne om Handelsomsætningens Værdi for hundrede Aar siden er naturligvis usikre. Som Kilde benytter Direktør Kiær for første Halvdel af det 19de Aarhundrede et af Englænderen Bartholomew i 1907 udgivet »Atlas of the Worlds Commerce«. Herefter skulde Summen af alle Landes Ind- og Udførselsværdier i Aaret 1800 have udgjort 302 Mill. £. Hundrede Aar senere (Aar 1900) opgøres Verdensomsætningen til 4420 Mill. £, altsaa det 15dobbelte Beløb. Dette svarer til en gennemsnitlig aarlig Tilvækst af 2,75 % og en Fordoblingsperiode af 25,6 Aar. Men selvfølgelig har Udviklingen ikke været jævn i disse hundrede Aar; i de første 20 Aar var Gennemsnitstilvæksten ikke mere end 0,6 % aarlig; antagelig var der en ikke saa lille Fremgang i Aarene 1801—07 og 1815—20, men i de mellemliggende Aar formodentlig Tilbagegang.

I de følgende Tiaar (efter 1820) forøges Stigningen stadig; saaledes var den aarlige Gennemsnitstilvækst 1820—30: 1,8 %, 1830—40: 3,5 %, 1840—50: 3,8 % og 1850—60 endog 6 %. Sidstnævnte Periode, ved hvis Begyndelse Frihandelssystemet holdt sit Indtog i England ved Nedsættelsen af Indførselstolden paa Korn m. m. og ved Navigationsaktens Ophævelse, danner for det 19de Aarhundredes Vedkommende Højdepunktet i Verdenshandelens Stigning; hertil bidrog formodentlig ogsaa den Omstændighed, at Jernbanevæsenet i denne Periode begyndte at udvikle sig i stor Maalestok.

I Tiaaret 1860—70 synker den aarlige Gennemsnits-tilvækst ned til 4 á 5 $\frac{0}{100}$, og i 1870—80 synker den yderligere til 3 $\frac{0}{100}$. I det følgende Tiaar, 1880—90, under Protektionismens Omsiggriben efter det af Tyskland givne Eksempel og vistnok ogsaa under Indflydelse af de dalende Varepriser, synker den aarlige Gennemsnits-tilvækst helt ned til 1,1 $\frac{0}{100}$, altsaa den mindste Tilvækst i noget Tiaar siden 1820. I Aarene 1890—1900 hæver den gennemsnitlige Tilvækstprocent sig atter til 2,1 $\frac{0}{100}$ og i 1900—1909 har den endog udgjort 6,3 $\frac{0}{100}$ i Gennemsnit, altsaa lidt højere end i det særlig glimrende Tiaar 1850—60.

For hvert tiende Aar i det 19de Aarhundrede og for hvert enkelt Aar siden 1901 angives nedenfor Verdensomsætningens Værdi (i Millioner Reichsmark). Indtil 1850 inkl. er Tallene hentede fra det foran omtalte »Atlas of the Worlds Commerce«, for de øvrige Aar fra forskellige Kilder (Neumann-Spallart, Jurascheck, Sundbärg o. a.). Da de Lande, der er medtagne i de forskellige Kilder, ikke er de samme for alle Aar, har Direktør Kiær omregnet en Del af Tallene, saaledes at de alle kan sammenlignes.

Summen af alle Landes Ind- og Udførselsværdier

Aar	Mill. Rmk.	Aar	Mill. Rmk.
1800	6040	1901	90926
1810	?	1902	94700
1820	6820	1903	101100
1830	8140	1904	104443
1840	11460	1905	112091
1850	16640	1906	123166
1860	30673	1907	131214
1870	49013	1908	121579
1880	66171	1909	131580
1890	73862	1910	ca. 142488
1900	90457	1911	ca. 150000

I Forhold til den samlede Verdensomsætning udgør de nordiske Rigers Ind- og Udførselsværdi naturligvis en

lille Brøk. I 1870 var Tallet for Norge 185 Mill. Kr., for Sverige 291 Mill. og for Danmark 275 Mill. I 1910 var de tilsvarende Tal 698, 1265 og 1182 Mill. For alle tre Lande gælder det, at Handelsomsætningens Værdi er steget i stærkere Forhold end den hele Verdenshandel. Ind- og Udførselsværdien for de tre nordiske Lande tilsammen udgjorde i Gennemsnit for Aarene 1871—80 kun 2,03 $\frac{0}{100}$ af Verdenshandelen, men i 1901—10 var Forholdstallet 2,55 $\frac{0}{100}$.

III.

De australske Jordskatter.

I »*Økonomisk Tidsskrift*« gengives efter en Afhandling af W. P. Reewes i »*Economic Journal*« Hovedreglerne for Jordskatterne, saaledes som disse anvendes i de australske Stater saavel som i det australske Statsforbunds Finanssystem. De fleste af disse Skatter tager Sigte paa Jordværdien (uden Forbedringer); de opkræves aarlig og maa altsaa betragtes som Skatter paa den nøgne Jords Udbytte. Størst Interesse frembyder de Jordskatter, der anvendes paa Ny Zeeland og i det australske Statsforbund.

Jordskatten paa Ny Zeeland, som daterer sig fra Begyndelsen af 1890'erne, men som er undergaaet meget væsentlige Forandringer, bestaar af to Dele, eller rettere af to forskellige Skatter, af hvilke den ene har en proportional, den anden en progressiv Skatteskala. Den proportionale Skat udgør 1 d pr. £ af Jordværdien, d. v. s. $4\frac{1}{6}$ Promille af denne Værdi. Gaar man ud fra, at Jorden giver et Udbytte af 5 $\frac{0}{100}$ af dens Kapitalværdi, faar man, at den Del af Udbyttet, som hidrører fra selve Jorden som saadan (bortset fra Forbedringer), belastes med en Afgift af $8\frac{1}{3}$ $\frac{0}{100}$. Den progressive Skat er forskellig efter Størrelsen af Skatteydernes samlede Jord-

besiddelse, og den er forskellig for Ejere, der bor i selve Landet og for Ejere, der er bosiddende i Udlandet. Hvis Skatteyderen er en Indlænder, begynder Skatten først ved en Jordværdi af 5000 £; Ejendomme, hvis Jordværdi ligger under dette Beløb, er fri for denne Del af Skatten. Iøvrigt opkræves Skatten med Satser, der begynder med $\frac{1}{16}$ d. pr. £ (for Ejendomme til Værdi 5—7000 £) og stiger til $\frac{13}{16}$ d. pr. £ (for Ejendomme til Værdi 35—40000 £); naar Ejendommens Jordværdi er over 40000 £, er Skatten 10 sh. pr. 100 £ ($= \frac{1}{2}\%$ af Jordværdien), idet Satsen dog forøges med $\frac{1}{4}$ sh. for hver 1000 £ Jordværdien stiger over 40000 £; ved en Jordværdi af 200000 £ naar Skattesatsen sit Maksimum med $2\frac{1}{2}\%$ af Jordværdien. Hvis Skatteyderen er bosat i Udlandet, forhøjes Skattesatsen med 50%.

Jordskatten til det australske Statsforbund er først indført ved en Lov af November 1910. Skatten er af lignende Art som den progressive Del af Jordskatten paa Ny Zeeland, d. v. s. Skattesatsens Størrelse beror dels paa Ejendommens hele Jordværdi, dels paa om Skatteyderen er bosat i Ind- eller Udlandet. Progressionen er dog ordnet paa en noget anden Maade end ved Ny Zeelands Jordskat, idet Skattesatsen i Statsforbundets Skat er forskellig for de enkelte Dele af Jordværdi-Beløbet. Det er Rateskat-Princippet, der her er bragt i Anvendelse, og det med en saadan Konsekvens, at indenfor en vis Grænse betaler hvert £ af Jordværdien forskellig Skat.

Den virkelige Belastning af Jordværdien for Besiddelser af forskellig Størrelse fremgaar eksempelvis af omstaaende beregnede Tal, der angiver Skattens Procent af Ejendommens samlede Jordværdi:

	Ny Zeeland		Statsforbundet	
	Indlæ- dinge	Udlæ- dinge	Indlæ- dinge	Udlæ- dinge
Jordværdi	0/0	0/0	0/0	0/0
5000 £	0,44	0,45	»	0,42
10000 £	0,49	0,53	0,24	0,66
50000 £	1,04	1,35	0,24	1,35
100000 £	1,67	2,29	1,59	2,01
200000 £	2,92	4,17	2,05	2,46

Det vil ses, at for Jordbesiddelser af nogenlunde betydelig Værdi er de australske Skatter meget høje. En Ejendom, hvis Jordværdi er 10000 £, betaler i Ny Zeeland omkring 5 Promille af Værdien i aarlig Jordskat; regner man Udbyttet til 5 0/0, altsaa 500 £, tager Skatten 10 0/0 heraf. Er Ejendommens Jordværdi 100000 £, bliver Skatten 33 0/0 af Udbyttet for Indlændinge og 45 0/0, hvis Ejeren er bosat udenfor Landet. Ved en Jordværdi af 200000 £ bliver Skatten nærmest konfiskatorisk, nemlig 60 0/0 for Indlændinge og 83 0/0 for Udlændinge. Nu er det ganske vist kun selve Jordværdien (ikke Værdien af Forbedringer), der beskattes; men i de australske Lande betyder denne Begrænsning ikke saa meget, og faktisk vil det i mangfoldige Tilfælde være saa godt som den hele Ejendomsværdi, der bliver lagt til Grund for Skatteberegningen.

IV.

Kvindelige Vælgeres Deltagelse i politiske Valg.

Paa Grundlag af Oplysninger, der findes i en af Overdirektør Widell udarbejdet Afhandling om »Politisk rösträtt för kvinnor«, har vi sammenstillet nedenstaaende Oversigt, der viser Valgdeltagelsen blandt mandlige og kvindelige Vælgere til lovgivende Forsamlinger i en Række Lande. Tallene angaar de senest stedfundne Valg:

	Af 100 Vælgere stemte		Kvindernes Valgdeltagelse, naar Mændenes sættes = 100
	Mænd	Kvinder	
Ny Zeeland.....	81	78	97
Ny Syd Wales:			
Forbundsparlamentet....	68	54	80
Statsparlamentet.....	72	65	90
Victoria	71	62	88
Queensland:			
Forbundsparlamentet....	66	55	83
Statsparlamentet.....	75	69	92
Syd-Australien:			
Forbundsparlamentet....	60	46	77
Statsparlamentet.....	70	57	81
Vest-Australien:			
Forbundsparlamentet....	66	56	84
Statsparlamentet.....	67	63	95
Tasmanien:			
Forbundsparlamentet....	65	52	80
Statsparlamentet.....	61	44	72
Finland:			
Byerne	64	58	91
Landet	65	55	85
Norge:			
Byerne { Første Valg ..	70	69	99
{ Omvalg	73	73	100
Landet { Første Valg ..	59	33	56
{ Omvalg	66	47	71

Som det vil ses, er Kvindernes Valgdeltagelse saa at sige overalt betydelig mindre end Mændenes. Dog stemte der ved de endelige Valg til det norske Storting 1909 i Byerne en lige saa stor Procentdel af de kvindelige Vælgere som af de mandlige.

Københavnske Arbejderfamiliers Forbrug.

I Fortsættelse af den Undersøgelse angaaende danske Arbejderfamiliers Forbrugsforhold, som Statens Statistiske Bureau foretog for Aaret 1897, er der for Aaret 1909 indsamlet et efter Forholdene ret omfattende statistisk Materiale til Belysning af Forbruget i Arbejderklassen i Byerne og paa Landet samt i Husmands- og Gaardmandsstanden. Dette Materiale bestaar af Husholdningsbøger, særlig indrettede til dette Formaal, som af statistisk Bureau gennem Fagforeninger, Sygekasser paa Landet, Husmands- og Landboforeninger er udsendt til en Række Familier i de nævnte Samfundsklasser. Bøgerne er førte fra Uge til Uge i Aaret 1909 og derefter tilbagesendte til Bureauet, hvor Regnskaberne er blevne statistisk bearbejdede. Af Resultaterne er nogle Hoveddata for de københavnske Arbejderfamilier meddelte i »Statistiske Efterretninger«.

For Københavns Vedkommende omfatter Undersøgelsen 76 Arbejderfamilier, som har ført Husholdningsbøger gennem hele Aaret 1909. Den gennemsnitlige Indtægt for disse 76 Familier var 1740 Kr., Udgiften 1764 Kr. Af Indtægten hidrørte 1478 Kr. fra Mandens Hovederhverv, 60 Kr. fra hans Bierhverv, 65 Kr. fra Hustruens Arbejdsindtægt, 43 Kr. fra Børnenes Bidrag, 35 Kr. fra Syge- og Arbejdsløshedskasse, Resten fra Laan, Gaver, Lotterigevinster osv. — Til Bedømmelse af det Niveau, som disse Arbejdere befinder sig paa, kan det anføres, at den gennemsnitlige Arbejdsfortjeneste for en københavnsk Arbejder i 1909 er beregnet til ca. 1230 Kr. (her er taget Hensyn til Tab ved Arbejdsløshed m. v.). Hertil svarer for de 76 Familier det ovenfor nævnte Beløb af 1478 Kr., saaledes at Undersøgelsen altsaa omfatter velstillede Arbejdere. Men alle de paagældende Regnskaber vedrører Fagforeningsmedlemmer, og man kan bl. a. af Boligudgiften se, at de alle er Folk, der lever Arbejderes Liv.

De 76 Familier bestod gennemsnitlig af 4,6 Personer. Hovedposterne paa Regnskabets Udgiftsside har følgende Gennemsnitsbeløb:

	Gennemsnitlig Udgift pr. Familie
Føde.....	785 Kr.
Spiritus og Tobak.....	47 —
Klæder og Vask.....	200 —
Bolig.....	253 —
Brændsel og Belysning.....	83 —
Forsikring (Syge-, Arbejdsløshedskasse og anden Forsikring).....	71 —
Fagforeningsbidrag.....	41 —
Andre Udgifter.....	284 —
I alt...	1764 Kr.

Udgiften til Føde udgør op imod Halvdelen af Familiens samlede Udgift. Udgiften til Kød og Flæsk udgør 32 0/0 af hele Udgiften til Føde, Brød og Kager 17 0/0, Smør, Margarine og Fedt 16 0/0. Til Wienerbrød og Kager anvendtes der gennemsnitlig 26 Kr. pr. Familie; til Smør anvendtes 62 Kr., til Margarine 47 Kr. og til andre Fedtstoffer 19 Kr. Af de 76 Familier var der 9, som aldrig købte Margarine, og 4 som aldrig brugte Smør. Udgiften til Mælk og Fløde var 61 Kr. pr. Familie.

De enkelte Udgiftsposter er naturligvis af forskellig Betydning paa det større og det mindre Bndget. Den fattigere bruger til de mest paatrængende Livsforholdsheder en forholdsvis større Del af sin Indtægt end den mere velstillede. Dette ses af omstaaende Forholdstal for de tre Indtægtsgrupper med 12—1600, 16—2000 og over 2000 Kr.

Udgifterne til Føde og Bolig udgør en mindre Del af det større Budget end af det mindre. Derimod anvender den mere velhavende en betydelig større Del af sin Indtægt til Klæder og Vask end den fattigere. Det samme gælder Udgiften til Forsikringer og til »Andre Udgifter«, som bl. a. omfatter Rejser, Fornøjelser, Gaver osv.

	12—1600	1600—2000	Over
	Kr.	Kr.	2000 Kr.
	0/0	0/0	0/0
Føde	46,8	45,4	41,0
Spiritus og Tobak	2,4	2,6	2,9
Klæder og Vask	8,7	10,8	14,6
Bolig	16,2	14,3	13,0
Vedligeholdelser og Ny- anskaffelser	2,0	2,5	3,2
Brændsel og Belysning ..	4,8	4,9	4,6
Forsikring	3,8	4,1	4,2
Andre Udgifter	15,3	15,4	16,5
	100,0	100,0	100,0

Det officielle svenske Tidsskrift »Sociala Meddelanden« har foretaget en Sammenstilling af Hoved-Udgiftsposterne for københavnske Arbejdere efter den ovenfor referede Undersøgelse og tilsvarende Data for Stockholm og Helsingfors, jfr. nedenstaaende Forholdstal:

	København	Stockholm	Helsingfors
	0/0	0/0	0/0
Føde	44,5	38,0	49,7
Spiritus og Tobak	2,7	2,9	1,4
Klæder og Vask	11,3	12,5	13,1
Bolig	14,4	19,0	17,0
Brændsel og Belysning ..	4,7	4,2	4,1
Forsikring	4,0	2,8	2,1
Fagforening	2,3	0,9	0,4
Andre Udgifter	16,1	18,8	12,2
	100,0	100,0	100,0

Medens Tallene for Helsingfors udelukkende angaar egentlige Arbejdere (maaske noget mindre velstillede end dem, der er medtagne i den københavnske Undersøgelse), gælder det samme ikke for Stockholms Vedkommende; her er medtaget adskillige Familier, som ikke tilhører den egentlige Arbejderklasse, hvad man bl. a. kan se deraf, at Gennemsnitsindtægten naar op til over 2000 Kr. — Det er interessant at lægge Mærke til, at Forsikrings-

udgifterne for de københavnske Budgetter gennemsnitlig er en halv Gang større end for de stockholmske og dobbelt saa store som for en Helsingfors-Familie.

VI.

Verdensforraadet af Raajern.

I nogle i »Annalen des deutschen Reichs« meddelte Betragtninger over den tyske Jernindustri's Afhængighed af fremmede Landes Raajernstilvirkning anfører Fritz Diepenhorst Resultaterne af en paa Foranledning af den i 1910 i Stockholm afholdte tiende internationale geologiske Kongres foretagen Undersøgelse, som gik ud paa at konstatere de forskellige raajernproducerende Landes endnu ikke fremdragne Beholdninger af Jernerts samt disses Indhold af Raajern. Naar Hensyn kun tages til den »aktuelle« Jernertsbestand, saaledes at man udelukker de Beholdninger, som under de gældende Konkurrenceforhold og tekniske Vilkaar ikke med Fordel kan fremdrages, bliver Resultatet følgende:

	Beholdning af Jernerts	Raajern
	Mill. t	Mill. t
Tyskland	3608	1270
Frankrig	3300	1140
Storbritannien	1300	455
Sverrig	1158	740
Rusland	864	387
Spanien	711	349
Norge	367	124
Østrig-Ungarn	284	103
Luxemburg	270	90
Grækenland	100	45
Andre europæiske Lande	70	30
Europa	12032	4733
Amerika	9855	5154
De øvrige Verdensdele	521	303

Den for Amerika beregnede Jernertsmængde falder næsten udelukkende paa United States, New Foundland og Kuba, medens der ikke i Sydamerika er fundet nævneværdige Jernmængder. Iøvrigt ses det, at Europa og Amerika hvert for sig rager langt op over de øvrige Verdensdele og at Udvindingen af Jernerts saaledes er koncentreret paa to ret begrænsede Omraader af Jordkloden. Af disse har Europa hidtil haft den største Betydning, selv om dets Andel i den aarlige Produktion har været nedadgaaende og nu er betydeligt mindre end i 1870, saaledes at dets Produktion nu kun er c. 3 Gange Produktionen dengang, medens det tilsvarende Forholdstal for Amerika er 4. I 1906 fordelte Produktionen sig med 3 Femtedele paa Europa, 2 Femtedele paa Amerika, hvilket Fordelingsforhold er det for Europa ugunstigste, der hidtil er blevet iagttaget. Det kan dog antages, at Europa endnu en lang Aarrække vil vedblive at have Overvægten, dels paa Grund af det større Antal Konsumenter, der naturligt er henvist til at forsyne sig herfra, hvilket Forhold endog forstærkes derved, at Amerika i stigende Grad indfører Jernerts fra Europa, dels som Følge af, at Sverrigs og Frankrigs Jernudvinding først i de senere Aar har faaet et betydeligt Omfang.

C. O.

VII.

Den sidste Folketælling i United States.

I Conrads »Jahrbücher« meddeler Carl Berger nogle Hovedresultater fra den i 1910 afholdte almindelige Folketælling i United States. Det samlede Folketal var, naar man foruden de kontinentale Stater medregner samtlige øvrige Landomraader, der er underlagte Unionens Herredømme (Alaska, Hawaii, Portorico, Philippinerne o. s. v.), ialt 101,1 Mill. — Betragtes de kontinentale Stater alene,

bliver Folketallet 91,972000 Mennesker, hvoraf 47,332000 var Mænd, 44,640000 Kvinder, saaledes at Tællingen bekræfter det velkendte Fænomen, hvorefter Mændene udgør Flertallet af Befolkningen i Modsætning til hvad Tilfældet er i de allerfleste europæiske Stater; kun 485 af hvert Tusind Mennesker var Kvinder. Denne talmæssige Overvægt for Mandkønnet genfindes i samtlige Enkeltstater med Undtagelse af 6, i hvilke Antallet af Kvinder udgjorde 506 p. m. af det hele Folketal. Bortset fra de indvandrede Asiater samt Indianerne, blandt hvilke Mændene er næsten dobbelt saa talrige som Kvinderne, er det navnlig den indvandrede hvide Befolkning, der udviser et stort Overtal af Mænd. Endog i den Del af den indfødte Befolkning, der er født af indfødte Forældre, er Mændene i Flertal, og kun blandt de indfødte, som er fødte af indvandrede Forældre, samt blandt Negrene finder man et ringe Overskud af Kvinder. — Siden 1900 er Befolkningen i Fastlandsstaterne vokset med 21 $\frac{0}{100}$, hvilket er nøjagtig samme relative Tilvækst som i det foregaaende Tiaar; det absolute Tal, hvormed Befolkningen steg i 1900—10, var 16 Mill. imod 13 Mill. i 1890—1900. Tilvækstprocenten har i 1890—1910 været mindre end nogensinde før i det Tidsrum siden 1790, i hvilket der regelmæssigt har været afholdt Folketællinger. Naar undtages Tidsrummet 1860—70, da Befolkningen kun voksede med 23 $\frac{0}{100}$, har Tilvækstprocenten indtil 1880 stedse været mere end 30 $\frac{0}{100}$ i Løbet af hvert tiaarigt Tællingsmelleumrum. I 1880'erne og 90'erne har den derimod været i Nedgang, hvilket ogsaa har tilkendegivet sig derved, at Befolkningens Fordoblingsperiode er bleven længere. Af Enkeltstaterne udviste kun én, nemlig Jowa, en ringe Tilbagegang i 1900—10, hvorimod samtlige øvrige Staters Folketal er stegne i dette Tidsrum; Tilvækstprocenten svinger dog stærkt fra Stat til Stat, nemlig fra 3,6 $\frac{0}{100}$ i Staten Vermont til 120,4 $\frac{0}{100}$ i Staten Washington. Den største absolute Befolkningstilvækst fandt Sted i Staten New York, hvor den udgjorde 1,8 Mill. Mennesker. —

Den gennemsnitlige Befolkningstæthed i alle kontinentale Stater tilsammen steg i 1900—10 fra 25,6 til 30,9 pr. engelsk Kvadratmil. Bortset fra Columbia-Distriktet er Rhode Island den tættest befolkede Stat, medens Nevada er den tyndest befolkede.

C. O.

VIII.

Ophævelsen af »Die Liebesgabe«.

Ved en Lov af 14. Juni 1912 er der fra 1. Oktober i Aar sket den Ændring i den tyske Brændevinsbeskatning, at Brændevinsbrænderiernes »Kontingent« er ophævet (undtagen i Bayern, Württemberg og Baden), og Forbrugsafgiftens lave Afgiftssats af 1,05 Mark pr. Liter Alkohol å 100 0/0 er strøget.

Denne Ændring betyder i al Korthed, at den berømte »Liebesgabe« eller »das Vierzigmillionengeschenk« er ophævet; Formaalet hermed er at skaffe Penge til Udgifterne ved den tyske Rigshærs sidste Forøgelse og Flaadeudvidelserne. Ophævelsen af »die Liebesgabe« var allerede paa Tapetet ved Finansreformen i 1909; men den Gang lykkedes det Agrarerne at bevare den for dem saa uhyre værdifulde Fortrinstilling. I den Skikkelse, »die Liebesgabe« fik i 1909, saa den i Hovedtrækkene saaledes ud: Den egentlige Brændevinsskat (Verbrauchsabgabe) betaltes med 1,05 Mark pr. Liter (den nu ophævede Sats) af den indenfor Kontingentet fremstillede Alkoholmængde; af den udenfor Kontingentet fremstillede Alkohol betaltes 1,25 Mark; Forskellen, Kontingentsspændingen, var altsaa 0,20 Mark pr. Liter eller 20 Mark pr. Hektoliter. Saafermt nu Produktionen var saaledes afpasset efter Forbruget, at den Del af Produktet, der var beskattet med den høje Afgiftssats, helt eller delvis var nødvendig til Markedets Forsyning med Drikkebrændevin,

vilde Prisen komme til at rette sig efter den højest beskattede Brændevin. Faktisk skal det nu være lykkedes at holde Børsprisen paa Drikkebrændevinen saaledes oppe, at Producenterne af »Kontingentbrændevinen« har faaet deres Indlandspræmie af 20 Mark pr. Hektoliter under Tag. Denne Indlandspræmie, som blev indført i 1887, berigede de Producenter, som havde Andel i Kontingentet, med ca. 40 Millioner Mark aarlig, idet den samlede Kontingentmængde var ca. 2 Millioner Hektoliter; heraf kom det odiøse Tilnavn, som »die Liebesgabe« havde faaet, das »Vierzigmillionengeschenk«; kært Barn har jo mange Navne. Oprindelig var »die Liebesgabe« og Kontingenteringen en Erstatning til Producenterne for den Nedgang i Forbruget, som Forhøjelsen af Brændevinsafgiften mentes at ville medføre. Begge Foranstaltninger var imidlertid tillige karakteristiske Led i den Beskyttelsespolitik til Gunst for de smaa og mellemstore Brænderier overfor enkelte Storbefrifter, som den Dag i Dag ligger til Grund for den — indtil det fortvivlende — indviklede tyske Brændevinslovgivning. Nu som før søger denne Lovgivning at støtte de smaa Bedrifter mod de store, Landbrænderierne mod de industrielle Brænderier, Fremstillingen af Spiritus til teknisk Brug mod Fremstilling af Drikkebrændevin, Benyttelsen af de hjemlige Raaprodukter mod de fremmede. Forbrugsafgiften modificeres og varieres i det uendelige. Og ved Siden af Forbrugsafgiften staar Driftsafgiften (Betriebsaufgabe), der ikke er nogen egentlig Skat, men »en Afgift fra Industrien for Industrien«, bestemt til at regulere Produktionen efter de ovenfor nævnte Grundsætninger. Af den udredes Godtgørelserne for den denaturerede og udførte Spiritus, og til den er knyttet det saakaldte »Durchschnittsbrand«, der i det væsentlige opfylder samme Funktioner i Forbindelse med »Betriebsaufgabe«, som »Kontingentet« opfylder i Forbindelse med »Verbrauchsabgabe«: at skaane de bestaaende, smaa, til Landbruget knyttede Brænderier og tvinge til Denaturering. Driftsafgiften erlægges efter en stærkt stigende Skala,

der gaar fra 4—14 Mark pr. Hektoliter efter Produktionens Størrelse og desuden faar en Række Tillæg eller Formindskelser i de forskellige Tilfælde.

Det ses meget karakteristisk paa Forskellen mellem Regeringsforslaget fra Foraaret og den nu vedtagne Lov, at de privatøkonomiske Interesser i Lovgivningen om Brændevinsbeskatningen bolttrer sig af Hjærtens Lyst. Talrige Smaaændringer har modificeret Afgiftssatserne efter Tid, Sted og Raamateriale. Selv Brændevinsskattens Udbytte har man ikke ladet i Fred, men har faaet overført 16 Millioner aarlig heraf til Driftsafgiften, »Afgiften fra Industrien for Industrien«. Samtidig er der ændret ved Reglerne for Godtgørelserne, og blandt andet er det blevet bestemt (Lovens § 9), at »ved Udførsel skal Godtgørelsen ikke overstige den gennemsnitlige Belastning paa Brændevinsfrebringelsen ved Driftsafgiften«. Denne Bestemmelse har for os her i Landet den Interesse, at det derved bliver endnu klarere fastslaaet end før, at de tyske Udførselsgodtgørelser for Brændevin ikke er Statseksportpræmier, Godtgørelserne kan i Grunden slet ikke betragtes som Præmier, naar man ser paa Industrien i sin Helhed, fordi Industrien selv betaler Krigsomkostningerne. Naar det nu oven i Købet er bestemt, at Godtgørelsen ikke maa overstige den gennemsnitlige Belastning, staar dette formodentlig i Forbindelse med, at Driftsafgiften har faaet et Tilskud fra Rigskassen af 16 Millioner.

Nogen Principforandring er der altsaa ikke sket ved Ophævelse af »die Liebesgabe« og Kontingenteringen; nu som før er Brændevinslovgivningen i Tyskland et Stykke karakteristisk »Ny-Merkantilisme«. Ej heller i Forholdet mellem Nord- og Sydtyskland er der foregaaet væsentlige Ændringer. De sydtyske Reservatrettigheder paa dette Omraade er fuldt ud respekterede. Kontingentet er bevaret i Bayern, Würtemberg og Baden, og ligeledes har man der bevaret en ringe Kontingentspænding, idet »Verbrauchsabgabe« for Kontingentmængden for

Landbrænderier og andre Brænderier her er 7 Pfennige, henholdsvis 5 Pfennige lavere end for den overskydende Mængde. Herved bliver selvfølgelig Forholdene endnu mere brogede end før.

Da Dækningen for Udgifterne ved de nye Militærforanstaltninger skulde findes, forlangte den nu afgaaede Statssekretær Wermuth, at der skulde skaffes nye Indtægter for alle de nye Udgifter, og han foreslog at gribe til den i 1909 forkastede Udvidelse af Arvebeskatningen. Trods det forandrede Rigsdagsflertal kom hans Forslag ikke frem, og han fratraadte sin Post. Overfor den mægtige Udgiftsforøgelse af ca. $\frac{1}{4}$ Milliard vejer det Beløb, som den delvise Ophævelse af »die Liebesgabe« kan give, ikke særlig tungt. De 40 Millioner, som før gik i Brændevinsbrændernes Lommer, skal ganske vist for største Delen tilfalde Riget (Forandringen gennemføres jo ikke for Sydtyskland); men paa den anden Side overføres 16 Millioner paany til Industrien.

H. S.

De høje Priser paa Landejendomme.

Af

Adolph Jensen.

I Aaret 1911 solgtes der i Danmark over 11000 Landejendomme med tilsammen over 22000 Tdr. Hartkorn. Den gennemsnitlige Salgspris pr. Td. Hartkorn var for Gaarde ca. 6900 Kr. og for Huse (Ejendomme med under 1 Td. Hartkorn) ca. 10700 Kr., alt uden Besætning og Inventar.

Aldrig nogensinde tidligere har Handelen med Landejendomme været saa livlig som i det sidst forløbne Aar, og aldrig før har Priserne været saa høje.

Dette Faktum tør utvivlsomt betragtes som et Vidnesbyrd om, at Landbruget i de senere Aar har haft gode Tider. Men bagved Tilfredsheden herover lurer der hos mange baade indenfor og udenfor Landbrugernes Kreds nogen Betænkelighed ved den usædvanlige Fart, hvormed Ejendomspriserne er gaaet i Vejret i de seneste Aar. Man har endnu i frisk Erindring en Tid — den ligger mindre end en Menne-skealder tilbage — da en lignende Højkonjunktur ved Tidernes Ugunst fik en meget brat Afslutning, og da mange Landmænd kom til at bøde haardt, fordi de havde købt deres Gaarde for dyrt.

Om de nuværende høje Ejendomspriser rummer en lignende Fare, eller om de er saa vel begrundede i den landbrugstekniske Udvikling, at Pessimisterne kan spare sig deres Hovedrysten, det vil alene Erfaringen kunne give sikkert Svar paa. Imidlertid kan det dog maaske være i nogen Grad vejledende for dem, der interesserer sig for Spørgsmaalet, at have samlet paa ét Sted en Række almindelige statistiske Data, som i denne Sammenhæng maa komme i Betragtning.

Hvad selve Salgspriserne for Landejendomme angaar, kan man følge dem omtrent to Slægtled tilbage i Tiden. I sidste Halvdel af 1840'erne betaltes en Td. Gaardhartkorn (Ejendomme med over 1 Td. Hartkorn) gennemsnitlig med omtrent halvtredje Tusinde Kroner. I denne Sum er indbefattet Prisen for Besætning og Inventar. Tyve Aar senere, altsaa i anden Halvdel af 1860'erne, var Prisen bleven mere end fordoblet. I det følgende Tiaar steg Hartkornspriserne endnu stærkt, men fra Midten af Halvfjerdserne var der nærmest Stilstand en halv Snes Aar. I 1884—85 havde Salgsprisen for en Td. Gaardhartkorn naaet omtrent 6600 Kr. for Jord og Bygninger alene (altsaa uden Besætning og Inventar). Samtidig med de vigende Priser paa Landbrugets Produkter indtraadte der nu et brat Fald i Ejendommenes Salgsværdi, og den nedadgaende Bevægelse fortsatte sig indtil 1901, da Gennemsnitsprisen pr. Td. Gaardhartkorn var noget over 5000 Kr. for Jord og Bygninger. Siden da har der atter været Opgang; i 1909 og 1910 naaede Prisen omtrent samme Højde som i Midten af Firserne, nemlig ca. 6600 Kr.; i 1911 var den — som før nævnt — væsentlig højere

endnu, nemlig ca. 6900 Kr. Gennemsnitsprisen for Gaardhartkorn i hvert enkelt Aar siden 1885 ses af nedenstaaende Tabel; for Smaaejendomme (Huse) var Prisen væsentlig højere. Tallene angiver alene Prisen for den faste Ejendom (Jord og Bygninger); Værdien af Besætning og Inventar, der ogsaa er af Interesse i nærværende Sammenhæng, vil vi for Overskuelighedens Skyld udelade her og først omtale senere.

Gennemsnitlig Salgspris pr. Td. Gaardhartkorn
(uden Besætning og Inventar)

	Kr.		Kr.		Kr.
1885.....	6643	1895.....	5399	1905.....	5596
1886.....	5989	1896.....	5289	1906.....	5806
1887.....	5871	1897.....	5173	1907.....	6188
1888.....	5567	1898.....	5147	1908.....	6413
1889.....	5730	1899.....	5162	1909.....	6588
1890.....	5781	1900.....	5054	1910.....	6578
1891.....	5614	1901.....	5033	1911... ca.	6900
1892.....	5567	1902.....	5214		
1893.....	5550	1903.....	5318		
1894.....	5405	1904.....	5466		

Billedet af Hartkornsprisernes Bevægelse fra 1885 til 1911 er en buet Linie, hvis højeste Punkter ligger ved Periodens Begyndelse og Slutning, og hvis laveste Punkt falder ved Aaret 1901. I det sidstnævnte Aar var Hartkornsprisen omtrent en Fjerdedel (24 %) lavere end i 1885. I 1911 var Prisen op imod to Femtedele (37 %) højere end i 1901. For saa vidt har Prisbevægelsen været ret voldsom.

Dette Resultat er dog paa en vis Maade vildledende. Det er vel rigtigt, at den Mængde Hartkorn, som i 1885 betaltes med 1000 Kr., i 1901 kunde købes for tre Fjerdedele af denne Sum, og at der i 1911 skulde

næsten 1400 Kr. til for at købe den Hartkornsmængde, som 10 Aar tidligere kun betaltes med 1000 Kr. Men det maa da tillige erindres, at Pengene ved de tre Tidspunkter overhovedet havde forskellig Købeevne. I 1901 fik man mere for sine Penge end baade i 1885 og 1911, ikke alene naar man købte Jord, men ogsaa naar man købte Varer. For saa vidt man vil følge Hartkornets virkelige Værdibevægelse, kan man altsaa ikke blive staaende ved de foran nævnte Pristal, man maa se disse i Belysning af og i Forhold til Tal, der udtrykker Pengenes Værdi eller Vareprisernes almindelige Niveau fra Aar til Aar.

Et kort Udtryk for Prisniveauets Forandringer fra Aar til Aar i Danmark har man i de Pristal, der hvert Aar beregnes af Statens Statistiske Bureau. Beregningen foretages paa Grundlag af Gennemsnitspriserne for en stor Mængde af de Varer, der spiller en væsentligere Rolle i Landets Handelsomsætning med Udlandet. Disse Pristal, der offentliggøres i de aarlige Handelstabelværker, er udregnede som Hundrededele af Gennemsnits-Pristallet for Perioden 1891—1900. For hvert Aar siden 1885 er disse almindelige danske Pristal anførte nedenfor:

Prisniveauet i Danmark i Aarene 1885—1911
(1891—1900 gsntl. = 100).

1885....	109	1895....	92	1905....	110
1886....	101	1896....	93	1906....	114
1887....	99	1897....	95	1907....	118
1888....	105	1898....	99	1908....	113
1889....	109	1899....	105	1909....	115
1890....	109	1900....	110	1910....	120
1891....	112	1901....	106	1911....	123
1892....	101	1902....	108		
1893....	100	1903....	105		
1894....	94	1904....	107		

Det vil ses, at Bevægelsen i det almindelige Prisniveau i store Træk ligner Bevægelsen i Hartkornspriserne; navnlig er det dybe Fald i Midten af Perioden karakteristisk for begge Rækker af Pristal. Hartkornets Prisbevægelse er dog mere jævn end Varernes, og Tidspunkterne, hvor det skifter fra Stigning til Fald og omvendt, er som oftest ikke helt sammenfaldende.

En umiddelbar Sammenligning mellem Bevægelserne i det almindelige Prisniveau og Hartkornspriserne lettes, hvis man foretager en Omregning af de sidstnævnte til Hundrededele af Gennemsnittet for Aarene 1891—1900, svarende til Varernes Pristal. Man faar da følgende Talrækker:

Pristal for Hartkorn og Varer i Aarene 1885—1911
(1891—1900 gsntl. = 100).

Periode med faldende Hartkornspriser

Aar	Hartkorn	Varer	Hartkorn højere (+) eller lavere (÷) end Varer
1885.....	125	109	+ 13 %
1886.....	122	101	+ 11 —
1887.....	110	99	+ 11 —
1888.....	104	105	÷ 1 —
1889.....	107	109	÷ 2 —
1890.....	110	109	+ 1 —
1891.....	105	112	÷ 6 —
1892.....	104	101	+ 3 —
1893.....	104	100	+ 4 —
1894.....	102	94	+ 9 —
1895.....	101	92	+ 10 —
1896.....	99	93	+ 7 —
1897.....	97	95	+ 2 —
1898.....	97	99	÷ 2 —
1899.....	97	105	÷ 8 —
1900.....	95	110	÷ 14 —
1901.....	94	106	÷ 11 —

Periode med stigende Hartkornspriser

Aar	Hartkorn	Varer	Hartkorn højere (+) eller lavere (÷) end Varer
1902.....	98	108	÷ 9 %
1903.....	100	105	÷ 5 —
1904.....	103	107	÷ 4 —
1905.....	105	110	÷ 5 —
1906.....	109	114 [*]	÷ 4 —
1907.....	116	118	÷ 2 —
1908.....	120	113	+ 6 —
1909.....	123	115	+ 7 —
1910.....	123	120	+ 3 —
1911.....	129	123	+ 5 —

Det vil ses, at Hartkornspriserne kun i ganske enkelte Aar har været mere end en halv Snes Procent »for høje« eller »for lave« i Forhold til det almindelige Prisniveau. Iøvrigt viser den parallelle Bevægelse sig endnu tydeligere, hvis man forskyder Rækken af Hartkornets Pristal 2 Aar tilbage, idet Jordprisen følger Vareprisernes Bevægelse med en vis Træghed.*)

Det vilde dog selvfølgelig være ganske urigtigt, hvis man vilde slaa sig til Ro med den Erfaring, at Hartkornspriserne saa nogenlunde har fulgt Bevægelserne i det almindelige Prisniveau, og at de seneste Aars meget stærke Prisstigning for Landejendomme kun er nominel, idet Pengenes Værdi er betydelig lavere end for en halv Snes Aar siden. Pengenes Værdi forandrer sig idelig — den er lav i Øjeblikket, om nogle Aar kan den maaske være lige saa høj som

*) Se nærmere herom: Adolph Jensen: »Varepriser, Jordpriser og Arbejdspriser i Danmark i de sidste 25 Aar«, Statistiske Efterretninger 1911, Side 29 ff.

for 15 Aar siden — men den høje Købesum, der betales for Landejendomme i Dag, faar man ikke konverteret, den er én Gang for alle »gaaet i Jorden« og maa forrentes for bestandig.

Uden at komme ind paa det vanskelige og overordentlig sammensatte, rent landøkonomiske Spørgsmaal om Landbrugets Rentabilitet i Øjeblikket, skal vi anføre nogle Tal til Belysning af den Stigning i Brutto-Afkastningen, som har fundet Sted i de sidste Aartier.

Af Danmarks Jord anvendtes til Høstafgrøder i sidste Halvdel af 1880'erne omkring 1,7 Mill. Hektarer, nu anvendes paa det nærmeste 2 Mill. Hektarer. Høstarealet er altsaa siden sidste Halvdel af Firserne blevet forøget med 0,8 Mill. ha eller med imellem en Sjettedel og en Femtedel. Denne Udvidelse af Høstarealet falder overvejende paa Rodfrugtarealet og med en mindre Del paa det til Høafgrøder anvendte Areal, medens Sædarealet er gaaet lidt nedad. Forskydningen ser omtrent saaledes ud:

	I Aarene	
	1885—89 gsnth.	1905—09 gsnth.
Areal anvendt til:		
Sædafgrøder	1,181000 ha	1,141000 ha
Rodfrugter	100000 —	299000 —
Hø	414000 —	518000 —
Tilsammen . . .	1,695000 ha	1,958000 ha

Den stærke Udvidelse af Rodfrugtdyrkningen har naturligvis i væsentlig Grad forøget den dyrkede Jords Bruttoudbytte. Men hvad der betyder nok saa meget, er at Høstudbyttet pr. Arealenhed indenfor hver af de tre ovennævnte Grupper af Høstarealer er steget stærkt og næsten uafbrudt i hele den her omhandlede Periode.

Det lader sig paavise ved Hjælp af den officielle Statistiks aarlige Høstberetninger; for ikke at trætte med en vidtløftig Gengivelse af alt for mange Tal har jeg imidlertid foretaget en Række Beregninger, der viser Stigningen i det gennemsnitlige Foldudbytte fra Fem-aar til Femaar.

Vi saa ovenfor, at det hele Høstareal er blevet stærkt forøget i de sidste Decennier. Denne Udvidelse er jo sket ved at tidligere udyrkede Arealer er komne under Plov. De Jorder, som man ved Opdyrkningen har bragt under Kultur, er utvivlsomt med Hensyn til naturlig Bonitet ringere end Gennemsnittet af den ældre dyrkede Jord. Uagtet dette Forhold maa have virket i Retning af at formindske det gennemsnitlige Foldudbytte, viser det sig dog, at Foldudbyttet er steget stærkt for alle Arter af Afgrøder, saaledes som det for de vigtigste Sædarters Vedkommende ses af nedenstaaende Tal:

Gennemsnitligt Høstudbytte
Hektoliter pr. Hektar

Aarene	Hvede	Rug	Byg	Havre	Blandsæd
1885—89 ...	32,2	21,9	25,2	27,6	29,7
1890—94 ...	32,7	22,9	26,8	29,2	30,3
1895—99 ...	34,8	22,1	26,7	31,0	31,7
1900—04 ...	35,6	23,3	29,7	32,4	33,4
1905—09 ...	35,8	23,7	30,8	34,1	34,6
1910—11 ...	39,3	24,8	32,3	35,8	35,7

I de to sidst forløbne Aar er der af Hvede høstet 22 % mere pr. Hektar end i sidste Halvdel af Firserne, af Rug 13 % mere, af Byg 28 % mere, af Havre 30 % mere og af Blandsæd 20 % mere. Mere overskueligt kan Udviklingen fremstilles, naar man udfører Beregn-

ingen for alle Sædarter under ét. For Fuldstændigheds Skyld er i nedenstaaende Tabel yderligere medtaget Boghvede, Ærter og anden Bælgsæd til Modenhed. Da Foldangivelsen efter de metriske Maaleenheder maaske forekommer nogle Læsere lidt fremmedartet, har jeg endvidere tilføjet de tilsvarende Foldtal, udtrykt i Tdr. pr. Td. Land:

Gennemsnitligt Høstudbytte af alle Sædarter			
Aarene	Tdr. pr. Td. Land	Hektoliter pr. Hektar	Forholdstal (1885—89 = 100)
1885—89.....	10,1	25,5	100
1890—94.....	10,7	26,9	105
1895—99.....	11,0	27,7	109
1900—04.....	11,7	29,6	116
1905—09.....	12,2	30,6	120
1910—11.....	12,8	32,3	126

Danmarks dyrkede Jord er i Tiden fra sidste Halvdel af Firserne indtil nu støt og sikkert avanceret fra at give $25\frac{1}{2}$ Hektoliter Sæd pr. Hektar til at give over 32 Hektoliter (en Fjerdedel mere), eller — for at blive i det ældre Maalesystems Udtryk — den er avanceret fra at være godt og vel 10 Folds Jord til at blive imellem 12 og 13 Folds Jord.

En lige saa kraftig Stigning i Høstudbyttet har fundet Sted for Rodfrugtafgrødernes Vedkommende. Af Kartofler høstedes saaledes i 1885—89 gennemsnitlig 113 Hektoliter pr. Hektar, i 1900—04 var Udbyttet steget til 159 og i 1910—11 til 195 Hektoliter. En tilsvarende Beregning for hver enkelt af de øvrige Rodfrugtarter kan ikke foretages, fordi der for den første Del af Perioden mangler specificerede Foldangivelser; men man kan ad en Omvej maale Stig-

ningen i Bruttoudbyttet for alle Rodfrugtafgrøder under ét (se i det følgende Side 443).

Endelig er ogsaa Engenes og Græsmarkernes Udbytte af Hø steget betydeligt: fra ca. 2,5 Tons pr. Hektar i 1885—89 til ca. 3,2 Tons i 1900—04 og 3,9 Tons i 1910—11.

Et Fællesmaal for alle Arter af Høstafgrøder faar man ved at beregne Foderværdien af alt det høstede. En saadan Beregning foretages nu hvert Aar i Statistisk Bureaus officielle Høstberetninger. Jeg skal ikke her komme ind paa de Regler, hvorefter disse Beregninger foregaar, men kun fremhæve, at der for Rodfrugternes Vedkommende tages Hensyn til Tørstofindholdet, saaledes som dette maales ved talrige Forsøg rundt om i Landets forskellige Egne, samt at de fra Aar til Aar varierende Priser paa de forskellige Høstprodukter selvfølgelig er uden Indflydelse paa Resultatet. *) Hvis man ved denne Beregning omsætter det gennemsnitlige Udbytte pr. Hektar af Sædafgrøder (saavel Kærne som Halm), Rodfrugtafgrøder og Høafgrøder til Kornenheder, faar man for den her behandlede Periode følgende Tal:

(Se øverst næste Side).

Sædarealerne gav pr. Hektar i 1910—11 et 25 % større Udbytte end i 1885—89, Rodfrugtarealerne et 29 % større Udbytte og Høarealerne et 15 % større Udbytte. At Stigningen i Udbyttet for samtlige Afgrøder under ét (34 %) er større end Stigningen for

*) En nærmere Redegørelse for, hvorledes Beregningen foretages, findes i Statistisk Tabelværk, 5. Række, Litra C, Nr. 4, »Landbrugsforhold i Danmark siden Midten af det 19. Aarhundrede«, Side 93 ff.

Det gennemsnitlige Høstudbytte (angivet i Kornenheder) pr. Hektar, anvendt til:

	Sæd- afgrøder (Kærne og Halm)	Rod- frugter	Hø	Alle Arter af Høst- arealer under ét	Forholds- tal (1885—89 = 100)
Aarene	kg Korn	kg Korn	kg Korn	kg Korn	
1885—89	2043	3730	1355	1977	100
1890—94	2115	3904	1367	2045	103
1895—99	2153	4149	1435	2130	108
1900—04	2255	4227	1265	2229	113
1905—09	2418	4692	1486	2513	127
1910—11	2548	4801	1556	2643	134

hver enkelt Art af Afgrøder, ligger naturligvis i, at Rodfrugterne, hvis Givtighed (udtrykt i Kornenheder) er henved dobbelt saa stor som Sædafgrødernes og tre Gange saa stor som Høafgrødernes, nu dyrkes paa et forholdsvis langt større Areal end før (jfr. foran).

Samtidig med at Høstudbyttet pr. Arealenhed Høstareal er steget med en Tredjedel, er selve Høstarealets Udstrækning — saaledes som nævnt foran Side 439 — blevet forøget med imellem en Sjettedel og en Femtedel. Det samlede Brutto-Høstudbytte af Danmarks Jord er derfor fra sidste Halvdel af Firserne indtil nu steget med mere end en Tredjedel; det er i Virkeligheden nu over en halv Gang større end dengang, saaledes som det ses af nedenstaaende Tabel:

Danmarks Høstudbytte, omsat i Kornenheder

Aarene	Sædafgrøder (Kærne og Halm) Mill. Tons Korn	Rodfrugter Mill. Tons Korn	Hø Mill. Tons Korn	Samtlige Afgrøder Mill. Tons Korn	Forholdstal (1885—89 = 100)
1885—89	2,43	0,38	0,57	3,38	100
1890—94	2,55	0,48	0,62	3,63	107
1895—99	2,56	0,65	0,71	3,92	116
1900—04	2,64	0,97	0,64	4,25	126
1905—09	2,77	1,41	0,78	4,96	147
1910—11	2,89	1,52	0,91	5,32	154

Hovedresultatet af disse Undersøgelser er da, at i hele den Periode, der ligger mellem Ejendomsprisernes Kulminationspunkt i Midten af Firserne og Hartkornets nuværende endnu højere Prisniveau, er der foregaaet en i det væsentlige uafbrudt Stigning i Jordens Bruttoudbytte og samtidig en Udvidelse af Høstarealet, saaledes at der høstes en Tredjedel mere pr. Arealenhed end ved Periodens Begyndelse, og saaledes at Landets samlede Høstudbytte er blevet forøget med mere end 50 %. Det er naturligvis overflødigt her at tilføje, at denne betydelige Stigning i Jordens Udbytte er Resultatet af en Forøgelse af Driftens Intensitet og altsaa vundet ved Anvendelse af væsentlig større Omkostninger.

Den forøgede Intensitet i Landbrugsdriften giver sig talmæssigt til Kende ogsaa paa andre Omraader end i Høststatistikken. Vi skal her blot nævne, at i de Oversigter, der aarlig udgives af Udvalget for Mejeri-Statistik, blev den gennemsnitlige aarlige Mælkemængde pr. Ko i 1899 beregnet til 2161 kg, men i 1911 til 2570 kg. Og ifølge samme Kilde medgik der til et kg Smør i 1899 26,3 kg Mælk, men i 1911 kun 25,4 kg.

Efter at vi i det foregaaende har gjort Rede for Bevægelsen i Bruttoudbyttet af Danmarks Høstareal, vender vi os til en anden Side af Sagen, som er lige saa vigtig: Landbrugsprodukternes Priser.

Som Salgsvarer — og i hvert Fald som Udførselsvarer — har Kornet i største Delen af den her betragtede Periode for Danmarks Landbrug som Helhed spillet en forholdsvis underordnet Rolle. Naar bortses fra de større Gaarde, er Landbruget i Danmark jo for en stor

Del mere Køber end Sælger af Kornvarer, og høje Kornpriser er derfor snarere et Minus end et Plus, medmindre de følges af tilsvarende høje Priser paa animalske Produkter. Alligevel turde det i nærværende Sammenhæng være af Interesse at betragte Kornpriseres Forandringer fra Aar til Aar. For at gøre Fremstillingen saa let overskuelig som muligt, lader vi Bevægelsen i de enkelte Kornsorters Priser ude af Betragtning; hvad de nedenstaaende Tal oplyser, er den aarlige Gennemsnitspris for et Kilogram Korn af Danmarks Høst. De Priser, der er lagt til Grund for Beregningen, er de enkelte Aars Kapitelstakster, og hver enkelt Kornsort har ved Beregningen faaet Vægt i Forhold til den avlede Mængde.

Gennemsnitspris pr. Kilogram Korn af Danmarks Høst

Øre pr. kg	Øre pr. kg	Øre pr. kg
1885.... 9,72	1895.... 8,56	1905.... 11,20
1886.... 9,72	1896.... 9,36	1906.... 10,24
1887.... 9,08	1897.... 9,36	1907.... 12,04
1888.... 9,72	1898.... 10,06	1908.... 11,24
1889.... 10,60	1899.... 10,38	1909.... 10,66
1890.... 10,22	1900.... 9,74	1910.... 10,46
1891.... 12,60	1901.... 10,16	1911.... 13,00
1892.... 9,92	1902.... 10,14	
1893.... 10,08	1903.... 9,76	
1894.... 8,48	1904.... 10,72	

Af Landbrugets egentlige Eksportvarer er det jo i første Række Smørret og Flæsket, hvis Priser er af afgørende Betydning, saa meget mere som Udførselsmængderne af disse Produkter har været i saa godt som uafbrudt Stigning. Stigningen i den gennemsnitlige aarlige Udførselsmængde af dansk Smør i de 5 Femaar fra 1885—89 til 1905—09 og i 1910—11 ses

af følgende Tal, der angiver Millioner Kilogram: 25—46—56—72—85—89. For Flæsk var de tilsvarende Mængder følgende (ligeledes Millioner Kilogram): 29—43—65—73—92—106. Saavel af Smør som af Flæsk udføres der nu 3—4 Gange saa meget som i sidste Halvdel af 1880'erne.

Til hvilke Priser er disse stadig voksende Mængder blevet afsatte? Herpaa gives der Svar i nedenstaaende Tabel over de aarlige Gennemsnitspriser (fob Priser), der er benyttede ved den officielle Statistiks Værdiberegninger. Priserne refererer sig til Smør i almindelig Emballage og til ikke-fersk Flæsk (for Aarene efter 1903 angiver Beløbene for Flæsk Bacon-Prisen; for de tidligere Aar er Bacon ikke særlig udsondret, og Priserne derfor i Sammenligning lidt for lave).

Udførselspriser (Øre pr. kg) for dansk Smør og Flæsk

	Smør		Flæsk			Smør		Flæsk			Smør		Flæsk	
1885	171	80	1895	176	62	1905	194	100						
1886	165	76	1896	182	59	1906	203	104						
1887	169	76	1897	181	89	1907	196	100						
1888	168	84	1898	178	83	1908	205	94						
1889	184	84	1899	193	75	1909	201	111						
1890	174	84	1900	194	93	1910	205	122						
1891	187	80	1901	197	101	1911	214	106						
1892	191	86	1902	192	99									
1893	186	83	1903	189	93									
1894	170	76	1904	185	87									

Priserne paa Smør og Flæsk har svinget stærkt fra Aar til Aar, og ikke altid i samme Takt. Det er derfor ikke let paa Grundlag af de anførte Prisrækker at danne sig et klart Overblik over Prisbevægelsens Tendens. Man kan imidlertid ved Beregning danne en Række Forholdstal, der angiver det specielle Prisniveau

for de to Varer, idet man lader hvert Aars Smør- og Flæskepriser indgaa i Gennemsnittet i samme Forhold som de to Varers Mængde indgaar i Aarets Udførsel. Resultatet af en saadan Beregning er anført i nedestaaende Oversigt, hvor Gennemsnitsprisen for Fem-aaret 1885—89 er sat lig 100, og hvor tilsvarende Forholdstal for det almindelige Varepris-Niveau er vedføjet til Sammenligning:

Aarene	Det almindelige Prisniveau	Udførsels- priser for Smør og Flæsk
1885—89	100	100
1890—94	99	109
1895—99	93	102
1900—04	102	118
1905—09	109	122
1910—11	117	130

Det ses, at Landbrugets Hoved-Udførselsartikler i de sidste Par Aar er blevne afsatte til Priser, der er henved en Tredjedel højere end i sidste Halvdel af Firserne, — en Forskel der er langt større end den tilsvarende Forskel i det almindelige Prisniveau.

Det er ikke alene Smørret og Flæsket, der er steget stærkt i Pris. Det samme gælder i Virkeligheden alle de Landbrugsprodukter, der har nogen Betydning som Udførselsvarer. For ikke at trætte med mange Tal skal vi blot nævne, at Udførselsprisen for Æg nu er en Tredjedel højere end i Slutningen af Halvfemserne; Udførselsprisen for fersk Kød er i samme Tidsrum steget med en Fjerdedel og Prisen for Heste med en Sjettedel, medens levende Hornkvæg nu endog betales med Priser, der er en halv Gang højere end dengang.

Selv om de Data, vi har anført i det foregaaende, ikke lader sig sammenarbejde, saaledes at man kan angive den samlede Stigning i Landbrugets Bruttoudbytte i bestemte Tal, er det dog let at se, at Stigningen har været saa betydelig, at den vilde kunne retfærdiggøre en Forøgelse i Hartkornsprisen, langt stærkere end den faktisk foregaaede, hvis Omkostningerne havde været uforandrede. Imidlertid er dette sidste jo saa langt fra Tilfældet, at der endog — for visse Sider af Landbrugsdriftens Vedkommende — er rejst Tvivl om, hvorvidt den intensive Drift overhovedet betaler sig. Til en blot nogenlunde fuldstændig Beregning af Omkostningernes Forøgelse savnes der det nødvendige Materiale. Med Hensyn til Udgiftssiden gælder det i endnu højere Grad end med Hensyn til Indtægtssiden, at det, Statistiken kan yde til Sagens Belysning, kun er enkelte Data.

En af de vigtigste Poster paa Landbrugets Udgiftsside er selvfølgelig Arbejdslønnen, og paa dette Punkt er man saa heldig at have en Række Oplysninger, der giver et vistnok ret paalideligt Billede af Stigningen i Arbejdets Kostbarhed i den Periode, vi her behandler.

Man har for forskellige Tidspunkter Oplysninger om Lønnen for de forskellige Klasser af Landbrugets Arbejdere. Den gennemsnitlige Aarsløn for mandlige og kvindelige Tyende og den gennemsnitlige Aarsfortjeneste for faste mandlige Daglejere (Løn for 300 Arbejdsdage) er anført i omstaaende Tabel:

(Se øverst næste Side).

De anførte Beløb for Tyendelønnen angaar naturligvis kun den kontante Del af denne; vilde man medtage Værdien af Kost og Logis, vilde Stigningen selv-

Aar	Mandligt Tyende Kr.	Kvindeligt Tyende Kr.	Daglejere	
			paa egen Kost Kr.	paa Hus- bondens Kost Kr.
1872	126	69	407	216
1892	199	126	486	315
1897	229	144	534	345
1905	281	180	593	409
1910	376	225	689	489

følgelig blive forholdsvis langt mindre. Det sikreste Maal for Forøgelsen i Landbrugsarbejdets Kostbarhed faar man vistnok ved at benytte Lønnen for faste Daglejere paa egen Kost som Grundlag. Dersom man ved Interpolation danner Værdier for hvert enkelt Aar i Perioden 1885—1911 og derefter beregner Gennemsnit for de enkelte, før benyttede Afsnit, faas nedenstaaende Tal, der angiver Daglønnen for en mandlig Daglejer med fast Arbejde, naar han arbejder paa egen Kost (for midlertidige Daglejere er Lønnen en Del højere, men viser i det væsentlige samme Bevægelse):

Aarene	Gennemsnitlig Dagløn Øre	Forholdstal
		(1885—89 = 100)
1885—89	155	100
1890—94	163	105
1895—99	178	115
1900—04	190	123
1905—09	210	136
1910—11	233	150

Herefter skulde Landbrugsarbejdets Kostbarhed (en Dags Arbejde) i 1910—11 være en halv Gang større end i sidste Halvdel af 1880'erne. Samtidig er den daglige Arbejdstid gaaet noget ned. Hvorledes

Forholdet er mellem den effektive Arbejdsydelse og Arbejdsvederlaget før og nu, har man ingen Oplysninger om, og paa dette Punkt er det naturligvis ogsaa grumme vanskeligt at drage Sammenligninger, bl. a. fordi Landbrugsarbejdet paa mange Omraader har forandret Natur ved udvidet Anvendelse af Maskiner o. l.

Naar Talen er om Landbrugsdriftens OmkostningsKonti, spiller naturligvis — ved Siden af Arbejdslønnen — Udgifterne til Raastoffer for den vegetabiliske og animalske Produktion en Hovedrolle. De Beløb, der aarlig medgaar til Kunstgødning, Markfrø osv., er jo i den her behandlede Periode stegne meget betydeligt. Og endnu mere gælder dette Udgifterne til ikke-hjemmeproduceret Kreaturfoder. Den foran paa pegede stærke Stigning i Udførselen af Smør og Flæsk er jo kun bleven muliggjort ved Indførsel af store Mængder Korn og Foderstoffer til Supplering af det hjemmeavlede Foder. Dette Forhold er saa kendt og saa ofte blevet belyst ad talmæssig Vej, at vi her skal nøjes med at anføre nedenstaaende lille Tabel, hvor Værdien af Overskudsudførselen af levende Dyr og Fedevarer (Smør, Flæsk, Kød osv.) er sammenstillet med Værdien af Overskudsindførselen af Kornvarer og Foderstoffer:

Aarene	Aarligt Gennemsnit for	
	Overskuds- Udførsel af levende Dyr og Fedevarer	Overskuds- Indførsel af Kornvarer og Foderstoffer
	Mill. Kr.	Mill. Kr.
1885—89	88	20
1890—94	135	36
1895—99	173	61
1900—04	241	93
1905—09	316	132
1910—11	397	133

Ved Beregninger angaaende Landbrugets Rentabilitet og overhovedet ved alle Betragtninger, der staar i Forbindelse med Spørgsmaalet om Ejendomsprisernes Højde, bliver det endelig af Vigtighed at fastholde, at det, der skal forrentes, ikke er den faste Ejendom alene (Jord og Bygninger), men tillige den Kapital, der repræsenteres af Kreaturbesætning, Maskiner, Redskaber og andet Driften vedrørende Løsøre. Og der er næppe noget andet af Landbrugsdriftens Omraader, hvor Stigningen i Tallene i den her behandlede Periode, forholdsvis set, er saa betydelig som paa dette. Fra 1888 til 1909 er Hestenes Antal i Danmark steget fra 376000 til 535000 eller med over 40 %, Hornkvægbestanden er steget fra 1,460000 til 2,254000 eller med langt over 50 %, og Svinebestanden fra 77000 til 1,468000 eller med henved 100 %. Kun Faarenes Antal gik tilbage, fra 1,225000 til 727000. Som Enhedsudtryk for den Forandring, der er foregaaet i Størrelsen af den hele Kreaturbestand, har man undertiden benyttet »den reducerede Kreaturstyrke«, beregnet paa den Maade, at 1 Stykke Hornkvæg tages som Enhed, og Tallene for de øvrige Kreaturarter gives forskellig Vægt i Forhold hertil. Hvis man regner 1 Hest = 3, 1 Stk. Hornkvæg = 1, 1 Faar = $\frac{1}{6}$ og 1 Svin = $\frac{1}{4}$, faar man følgende Tal for den samlede Kreaturstyrke:

Aar	Kreaturstyrke	Forholdstal
1888.....	2 980000	100
1893.....	3,340000	112
1898.....	3,560000	120
1903.....	3,810000	128
1909.....	4,350000	146

Selv om de benyttede Reduktionstal til en vis Grad er vilkaarlige, har den beregnede Talrække dog Interesse som en Art raa Illustration til den Udvikling, der er foregaaet. Men det maa naturligvis erindres, at der ved Siden af den rent talmæssige Stigning i Kreaturstyrken er foregaaet en betydelig Forøgelse i Husdyrenes Brugsværdi.

Hvad Landbrugsinventaret (Maskiner, Redskaber osv.) angaar, foreligger der ingen Data til Belysning af Værdiforøgelsen. Derimod kan man paa Grundlag af Salgsstatistikken opgøre den gennemsnitlige Værdi pr. Td. Hartkorn af det ved Salgene medfulgte Løsøre af enhver Art (Besætning og Inventar under ét). For de solgte Gaardes Vedkommende stillede Salgspriserne for Besætning og Inventar sig saaledes som nedenfor anført:

Aarene	Værdi af Besætning og Inventar pr. Td. Hrtk. Kr.	Forholdstal (1885—89 = 100)
1885—89	1119	100
1890—94	1282	115
1895—99	1287	116
1900—04	1472	132
1905—09	1847	166
1910—11	ca. 2088	187

For hver Tønde Gaardhartkorn skulde der herefter i sidste Halvdel af Firserne have været en Løsørekapital paa lidt over 1100 Kr. at forrente, men nu en Løsørekapital paa henved 2100 Kr. Beløbet nærmer sig til det dobbelte. Og det maa ikke glemmes, at Kreaturbesætning og Landbrugsinventar er Produktionsmidler, som opslides hurtigt og for hvilke der altsaa maa regnes med en meget kort Amortisationsperiode.

— Som før sagt, er det næppe gørligt at benytte de foran meddelte Data til en nøjagtig Udredning af, i hvilket Omfang Landbrugets Nettoudbytte er steget i de seneste Aartier. At der her har været Fremgang, og betydelig Fremgang, derom vil de fleste være enige, men saa snart man prøver paa at maale Netto-udbyttets Stigning ud fra de foreliggende Brutto-Tal, tvinges man ind paa en Række mere eller mindre vilkaarlige Forudsætninger, som gør Resultatet usikkert. I et Foredrag i Nationaløkonomisk Forening i Efteraaret 1910 beregnede Forpagter Chr. Sonne Stigningen i Værdien af vort Landbrugs Produktionsudbytte i de 20 Aar $18^{87}/_{88}$ — $19^{07}/_{08}$ til ca. 203 Mill. Kr., medens i samme Tidsrum Arbejdslønnen skulde være forøget med ca. 26 Mill. Kr., Ejendomsskatterne med ca. 8 Mill. og Renteudredningen med 57 Mill., saaledes at der tilbage bliver et Beløb af ca. 112 Mill. Kr., der efter Beregningen skulde udgøre Nettoudbyttets Forøgelse, den nævnte 20aarige Periode.*) Rigtigheden af dette Resultat, der er fremgaaet af en indsigtfuld og erfaren Landmands omhyggelige Behandling af Emnet, skal jeg ikke bestride, lige saa lidt som jeg skal forsøge at gøre Hr. Sonnes Beregninger om igen. Den Opgave-jeg har stillet mig, er den langt mindre omfattende: at lægge et Talmateriale til Rette til en almindelig Belysning af Fænomenet de høje Ejendomspriser. Men herved kommer jeg ganske vist til paa et enkelt Punkt at supplere Forpagter Sonnes foran nævnte Foredrag.

*) Chr. Sonne. Landbrugets Rentabilitet. (Nationaløkonomisk Tidsskrift 1910, S. 513 ff.).

Naar man stiller sig det Spørgsmaal, om de nuværende Hartkornspriser er for høje, afhænger Svaret af, hvad man mener med »for høje«. Hvis en Gaard købes for en saadan Pris, at den med de nuværende Driftsomkostninger, med et efter Tiden normalt Høst-udbytte og med de nuværende Produktpriser kan give Ejeren et efter Gaardens Størrelse og under Hensyntagen til Forrentning af egen Kapital anstændigt Udkomme, kan han jo med en vis Ret sige, at han ikke har købt for dyrt. Og hvis Købet var sket i en Periode, da Produktpriserne var lave, er der vel endogsaa Rimelighed for, at Manden havde gjort en god Handel. Men anderledes stiller Forholdet sig, naar Købet sker under en Højkonjunktur som den nuværende. Der vil da være en ikke ringe Sandsynlighed for, at den paa de øjeblikkelige Erfaringer grundede Rentabilitetsberegning efter kortere eller længere Tids Forløb viser sig at være for optimistisk, idet der ikke er taget Hensyn til den Mulighed, som dog ligger lige for Haanden, at Driftsudbyttet kan gaa ned paa Grund af dalende Priser o. l. Alle kender Rytmen i det økonomiske Liv, de færreste regner rigtigt med den. I daarlige Tider sælger man for billigt, i gode Tider køber man for dyrt. Det gælder Landejendomme som det gælder Børspapirer, men der er rigtignok den Forskel, at Aktier som Regel er betydelig mere likvide end Gaarde, og Tabet ved det for dyre Køb derfor lettere at begrænse.

Lad os gaa ud fra, at det nuværende Prisniveau for Landejendomme i al Almindelighed ikke er for højt i Forhold til Øjeblikkets Konjunkturer, men at Ejendomspriserne paa den anden Side heller ikke taaler en

yderligere Opgang — en Forudsætning som vist nok efter alt foreliggende at dømme af de fleste vil anerkendes som rimelig. Og lad os saa undersøge, hvilken Virkning visse Konjunkturforandringer, der ikke ligger alt for fjærnt for Tanken, vilde øve.

Vi har foran set, at Priserne paa Landbrugets største Udførselsartikler, Smør og Flæsk, har bevæget sig i stærke Svingninger i de sidste to Aartier, og at de i de seneste to Aar var endog ualmindelig høje. I 1910—11 udgjorde Smørudførselen gennemsnitlig 89 Mill. kg til en Pris af 210 Øre pr. kg og Flæskeudførselen 106 Mill. kg til en Gennemsnitspris af 114 Øre pr. kg. I Femaaret 1905—09 var den gennemsnitlige Udførselspris for Smør og Flæsk henholdsvis 200 og 102 Øre pr. kg. Hvis vor Smør- og Flæskeudførsel i de kommende Aar beholder samme Størrelse som i 1910—11, men Priserne falder til samme Niveau som i Femaaret 1905—09, vil alene den Del af vor Smør- og Flæskeproduktion, som udføres til Udlandet, give en Mindreindtægt af henved 22 Mill. Kr. Gaar Priserne ned til Niveauet fra Femaaret 1900—04 (henholdsvis 191 og 95 Øre pr. kg for Smør og Flæsk), vil Mindreindtægten (stadig under Forudsætning af samme Eksportmængde som i 1910—11) blive 37 Mill. Kr. Paa samme Maade vilde Priserne fra de tre foregaaende Femaar give en Mindreindtægt af henholdsvis 46, 59 og 71 Mill. Kr.

Maaske vil man mene, at det er alt for urimeligt at beskæftige sig med Tanken om en Gentagelse af saa lave Produktpriser, som vi havde før Aar 1900. Jeg skal derfor holde mig til det første Femaar af det

tyvende Aarhundrede, men til Gengæld indføre et nyt Moment i Beregningen.

Medens det er rimeligt at antage, at Produktpriserne ikke i Længden vil holde sig paa det nuværende ekstraordinært høje Niveau, tør man derimod med nogenlunde Sikkerhed gaa ud fra, at Landbrugets Driftsomkostninger vil forøges paa Grund af stigende Arbejdsløn. Der er næppe nogen Vare, hvis Prisbevægelse her i Danmark har haft et saa regelmæssigt Forløb som Arbejdets, og der er intet, der tyder paa, at Arbejdslønnens opadstigende Kurve i en nærmere Fremtid skulde tage nogen anden Retning. Med de hidtidige Erfaringer for Øje (se foran Side 449) er der intet urimeligt i at regne med den Mulighed, at Betalingen for en Dags Arbejde i Landbruget i Løbet af faa Aar forøges med 25 Øre. Regner man med 50—60 Mill. Arbejdsdage aarlig*), vil en Forhøjelse af Lønnen med 25 Øre pr. Dag betyde en Merudgift af 12—15 Mill. Kr., som sammenlagt med den foran beregnede Mindreindtægt ved Smør- og Flæskeudførselen (37 Mill. Kr.) giver et samlet Minus paa ca. 50 Millioner aarlig, et Beløb, som — kapitaliseret efter 4 % Rente — repræsenterer en Kapital af 1250 Mill. Kr. eller over 3000 Kr. pr. Td. Hartkorn.

Man vil maaske indvende, at en Nedgang i Produktpriserne som den her forudsatte, for Smør til 191 Øre og for Flæsk til 95 Øre pr. kg, vil følges af tilsvarende Nedgang i det almindelige Prisniveau som Helhed, saaledes at Landbruget vil kunne producere

*) Se Forpagter Sonnes foran nævnte Foredrag, Nat. Tidsskr. 1910, S. 530.

med tilsvarende mindre Omkostninger. Selv om saa var, vilde Netto-Tabet dog kun for en mindre Del kompenseres ved de lavere Indkøbspriser for Kunstgødning, Korn, Foderstoffer osv., og tre store Udgiftskonti vilde i hvert Fald forblive uberørte af et almindeligt Prisfald, nemlig Arbejdsløn, Skatter og Renter. Men dertil kommer, at det ingenlunde er givet, at et muligt Prisfald for Landbrugets Eksportprodukter vil indtræde som Led i en almindelig Prisnedgang. Det er ofte nok fremhævet, at vor Stilling paa det engelske Marked ikke er nogen absolut Monopolstilling.

Der er et andet Punkt, hvor de foran anførte Tal giver Anledning til Opstilling af et lille Regnestykke. Vi har set, at Danmarks Høstudbytte har vist en glædelig Fremgang i de sidste to Aartier. Omsat i Kornenheder steg Udbyttet pr. Hektar Høstareal (alle Anvendelser under ét) med 34 % fra 1885—89 til 1910—11. Der er Grund til at tro, at den væsentligste Del af denne Udbytteforøgelse er af varig Natur som Landmandens velfortjente Løn for et dygtigt og energisk Arbejde paa Jordens Kultivering. Men der er dog, naar man betragter de Tal, der udtrykker Hovedresultaterne af Høstopgørelserne fra Aar til Aar, en Omstændighed, som uvilkaarlig leder Tanken hen paa den Mulighed, at mere tilfældige Aarsager har været medvirkende til de seneste Aars smukke Høstresultater.

Det samlede Høstudbytte af alle Afgrøder under ét,
omregnet til Kornenheder:

Aar	Mill. Tons.	Aar	Mill. Tons
1900.....	3.05	1906.....	4.05
1901.....	3.94	1907.....	5.10
1902.....	4.22	1908.....	5.22
1903.....	4.45	1909.....	5.18
1904.....	4.23	1910.....	5.26
1905.....	4.34	1911.....	5.17

Det talder let i Øjnene, at der, ved Siden af de mindre Svingninger fra Aar til Aar og den som Helhed stigende Bevægelse i Tallene, er et pludseligt Spring i Rækken. Udbyttetallene for de 6 Aar i første Kolonne ligger alle paa et kendelig lavere Niveau end Tallene for de 6 Aar i anden Kolonne. Gennemsnittet for Aarene 1900—05 er 4,19 Mill. Tons, og den største Afvigelse fra Gennemsnittet er 0,26; Gennemsnittet for 1906—11 er henved 1 Mill. Tons større, nemlig 5,15, og den største Afvigelse er 0,20. Det er da ogsaa almindelig erkendt, at de seneste Aar har været gode Høstaar, og Springet fra de 4,34 Mill. Tons i 1905 til de 4,95 Mill. i 1906 maner til Eftertanke. Man tør i hvert Fald næppe, med disse Erfaringer for Øje, regne med de seneste Aars Høstudbytte som normalt.

Gennemsnitshøsten for 1910—11 er beregnet til 5,22 Mill. Tons. Hvad vilde det nu betyde, om Normaludbyttet i en kommende Aarrække gik ned blot til samme Punkt som i det første af de »gode Aar«, altså til 4,95 Mill.? Det vilde være en Nedgang paa 270000 Tons, og regner man med en Værdi af 12 Øre pr. kg Korn, vil Nedgangen betyde et Beløb paa godt 32 Mill. Kr. Kapitaliseret efter 4 % Rente bliver dette 800 Mill. Kr. eller over 2000 Kr. pr. Td. Hartkorn.

Selv om de Priser, der er betalte for Landejendomme indtil 1911, maaske i al Almindelighed ikke er for høje, naar man tager de nuværende gunstige Konjunkturer i Betragtning, saa indeholder de seneste Erfaringer med Hensyn til den Handel, der drives med Jord i Danmark, dog, som det synes, ret betænkelige Momenter.

For det første drives Handelen med Landejendomme nu i et Omfang som ingensinde før. Hertil bidrager naturligvis den stærke Udstykningsbevægelse og navnlig det omfattende Salg af smaa Jordlodder til Oprettelse af Husmandsbrug. Men selv om man holder sig til Gaardene alene, finder man en forbløffende Stigning i Tallene. Af Ejendomme med over 1 Td. Hartkorn solgtes i aarligt Gennemsnit i Femaaret 1900 —04 ca. 3200, i 1905—09 ca. 3900, i Aaret 1910 ca. 4500 og i Aaret 1911 ca. 5000. Det vil ses, at i hele den Periode, hvor Hartkornspriserne har været stigende, er det aarlige Antal Salg stadig blevet forøget, men navnlig har Gaardhandelen været ualmindelig livlig i de to senest forløbne Aar, samtidig med at Ejendomspriserne er naaet op paa et hidtil ukendt Niveau.

Nu er vel et stort Antal Ejerskifter i og for sig ikke af det onde. Men det kan tyde paa noget usundt, og i nærværende Tilfælde kan man ikke undrage sig den Tanke, at der er en Del Spekulation med i Spillet, — at ikke alle Købere i de seneste Aar har erhvervet Landejendomme for at beholde dem, men lige omvendt: for at sælge dem paany med en passende Avance.

Denne Tanke støttes ved de spredte Erfaringer fra den allerseneste Tid. Mand og Mand imellem tales der om de højt opskruede Priser, der er betalte for denne eller hin Gaard, og der fortælles de vidunderligste Historier om de Summer, som smarte Landmænd har forstaaet at bringe ud af Situationen. Det er ogsaa en almindelig Antagelse, at den Gennemsnitspris for Gaardhartkorn, som Aaret 1911 opviste, ikke betegner Stigningens Maksimum, men at Ejendomspriserne

er gaaet yderligere i Vejret i indeværende Aar. Til en nøjagtig Undersøgelse af, hvorvidt dette sidste er Tilfældet, savnes endnu det nødvendige statistiske Materiale, men en lille Prøve, som jeg har foretaget, synes unægtelig at tyde paa, at Prisbevægelsen endnu er opadgaaende.

Af de Meddelelser om Ejendomssalg, der i den forløbne Del af 1912 (indtil Midten af Oktober) er offentliggjorte i »Ugeskrift for Landmænd«, har jeg uddraget alle de Tilfælde, hvor den solgte Ejendoms Hartkorn var opgivet, og hvor der tillige forelaa udtrykkelig Angivelse af, at Besætning og Inventar medfulgte. Paa Grundlag heraf har jeg fundet en Gennemsnitspris af ca. 8400 Kr. pr. Td. Hartkorn. Alle de paagældende Salg angik større Landejendomme; det gennemsnitlige Tilliggende var noget over 20 Tdr. Hartkorn. Gennemsnits-Salgsprisen for saadanne større Ejendomme kan for 1911 ansættes til henimod 8100 Kr. Efter den saaledes foretagne Prøve skulde Hartkornsprisen, i hvert Fald for større Ejendomme, i 1912 være mindst 300 Kr. højere end i 1911.

Gennem Meddelelser i Dagspressen og de landøkonomiske Blade og Tidsskrifter har man faaet Indtryk af, at Jordspekulationen i Øjeblikket i særlig udpræget Grad flourer i Landets sydligste Egne (Lolland-Falster og de sukkerroedyrkende Strøg af de øvrige Ø-Amter). For disse Egne har de sidste Par Aar jo bragt et godt Udbytte af Sukkerroeavlens ved Siden af den almindelige Højkonjunktur for Fedevare. Ifølge Opgivelser fra Nakskov Sukkerfabrik udgjorde det gennemsnitlige Høstudbytte af Sukkerroer i 1886—90: 297 Ctnr. pr. Td. Ld., i 1891—95: 336 Ctnr., i 1896—1900: 321 Ctnr.,

i 1901—05: 340 Ctnr., i 1906—10: 361 Ctnr. og i 1911: 374 Ctnr.*) Ved Siden af Stigningen i Roedudbyttet har de seneste Aar imidlertid bragt Roedyrkerne ekstraordinært gode Priser. De Beløb, der er udbetalt Dyrkerne i Grundpris og Tantième tilsammen, udgjorde pr. Centner Roer i de ovenfor nævnte Perioder henholdsvis: 68—74—68—80—99—126 Øre*). Det paastaas, at navnlig det gode økonomiske Udbytte af Sukkerroeavlén i det sidst forløbne Aar (for de større kornsælgende Ejendommers Vedkommende i Forbindelse med de høje Sædpriser) har bragt en særlig stærk Stigning i Hartkornsprisen ved de Ejendomshandeler, der er afsluttede i 1912.

Ogsaa med Hensyn til dette Punkt har jeg foretaget en Prøve paa Grundlag af Meddelelserne i »Ugeskrift for Landmænd«, men for at faa et tilstrækkeligt stort Materiale har jeg maattet lægge Salgsprisen pr. Td. Land (i Stedet for Hartkornsprisen) til Grund for Undersøgelsen, og dette har atter medført Nødvendigheden af at medtage Ejendomshandlerne i Maribo Amt for Aarene 1908—11 til Sammenligning med dem for den forløbne Del af 1912. I omstaaende Opførelse er udeladt de Salg, hvor intet Areal var opgivet; endvidere dem, hvor det var bemærket, at Besætning og Inventar ikke medfulgte i Handelen; endelig er (for 1911) udeladt en stor Fæstegaard, som solgtes til Fæsteren og (for 1908) Salget af en meget stor Ejendom, hvor Prisen var abnormt lav, fordi en væsentlig Del af Arealet var Eng.

*) Betænkning afgivet af Folketingets Udvalg angaaende Statens Overtagelse af Sukkerfabrikationen m. m. (Rigsdagstidende 1911—12, Tillæg B, Sp. 2573 ff.).

Maribo Amt	Antal Ejendomme	Samlet Areal Tdr. Ld.	Samlet Salgssum Kr.	Gennemsnitlig pr. Td. Ld. Kr.
Aar			Kr.	Kr.
1908.....	15	2599	2,174500	837
1909.....	12	1818	1,658100	912
1910.....	15	2372	2,260000	953
1911.....	20	2303	2,353800	1022
1912.....	19	3216	3,697500	1150
(Jan.—Oktbr.)				

Efter disse Erfaringer steg Salgsprisen for større Landejendomme paa Lolland og Falster med godt 60 Kr. pr. Td. Ld. fra 1908 til 1909, med godt 41 Kr. fra 1909 til 1910, med henved 70 Kr. fra 1910 til 1911 og med nærværd 130 Kr. fra 1911 til 1912. I 4 Aar er Prisen steget med 313 Kr. pr. Td. Land; $4\frac{1}{2}\%$'s Rente heraf er 14 Kr. Regner man, at Halvdelen af Aralet bærer Høstafrøder (Korn og Rodfrugter af alle Arter), kræves der til Dækning af Prisstigningen i de 4 Aar en Forøgelse af Gaardenes Driftsudbytte, svarende til 28 Kr. netto pr. Td. Ld. Høstareal! Særlig foruroligende synes det at være, at Prisstigningen i indeværende Aar har været langt stærkere end i de foregaaende.

Det maa yderligere erindres, at naar Prisen pr. Td. Land for større Gaarde paa Lolland og Falster foran er angivet til ca. 1150 Kr., betegner dette Tal et Gennemsnit. Megen Jord er i Virkeligheden solgt til langt højere Priser, saaledes som det fremgaar af omstaaende Fordeling:

(Se øverst næste Side).

Det vil ses, at kun 1 af de 19 Ejendomme er solgt for under 1000 Kr. pr. Td. Land, medens 7 kostede over 1200 Kr. og 1 endog over 1400 Kr. pr. Td. Land.

Salg af større Ejendomme i Maribo Amt
Januar—Oktober 1912

Salgspris pr. Td. Ld.	Antal Ejendomme	Tdr. Land	Salgssum Kr.	Kr. pr. Td. Land
Under 1000 Kr.....	1	80	72000	900
1000 til under 1100 Kr.	5	932	954000	1024
1100 — 1200 —	6	1249	1,437500	1151
1200 — 1300 —	4	563	689000	1223
1300 — 1400 —	2	254	350000	1378
Over 1400 Kr.....	1	138	195000	1413
Tilsammen... 19		3216	3,697500	1150

Spørgsmaalet om, hvad den i de seneste Aar stedfundne Stigning i Jordprisen paa vore sydlige Øer betyder for Rentabiliteten, skal jeg prøve paa at belyse ved Hjælp af nogle Beregninger, foretagne af Forstander Tuxen, Næsgaard. *)

Hr. Tuxen beregner Rentabiliteten af en Ejendom med 50 Tdr. Land middelgod Jord i Maribo Amt. Forfatteren sætter Grundkapitalens Forrentning og Ejendomsskatte til 40 Kr. pr. Td. Ld. Hvis Skatter og Afgifter er 6 Kr. pr. Td. Ld., bliver der 34 Kr. til Forrentning, hvilket ved en Rentefod af $4\frac{1}{2}\%$ svarer til en Pris af 755 Kr. pr. Td. Land. Værdien af Husdyrbesætning og Inventar anslaaer Forfatteren til 180 Kr. pr. Td. Ld. Lægges dette Beløb til de 755 Kr. for Jord og Bygninger, faas en samlet Sum af 935 Kr. pr. Td. Ld.

Forstander Tuxen beregner nu, at en Ejendom med 50 Tdr. Land middelgod Jord vil kunne give et

*) J. B. Krarup og S. C. A. Tuxen: Beskrivelse af Landbrugets Udvikling i Danmark fra 1835 indtil Nutiden. VI. Bd., Lolland-Falster og Bornholm (Kbh 1912), Side 354 ff. — Beregningerne er tillige benyttede i et Foredrag af Forstander Tuxen, givet i »Tidsskrift for Landøkonomi« 1911, Nr. 45, 46 og 47.

Bruttoudbytte af 7365 Kr. eller 147 Kr. pr. Td. Land. Omkostningerne til Renter, Skatter og Hestearbejde beregnes til 4050 Kr. eller 81 Kr. pr. Td. Land. Til Rest bliver 3300 Kr. eller 66 Kr. pr. Td. Land til Lønning af det menneskelige Arbejde og til Fortjeneste. Løn til fremmed Hjælp anslaaes til 1300 Kr., og der bliver da, foruden Rente af den Del af Kapitalen, som Brugeren selv ejer, 2000 Kr. som Nettofortjeneste for ham og Familie (desuden Husly, der er betalt af Renterne).

Denne Beregning gælder, som før sagt, for mindre Ejendomme paa omkring 50 Tdr. Ld. For Gaarde af den Størrelse, som omfattes af de foran omtalte Salgsmeddelelser, maa man regne med en noget større Værdi for Jord og Bygninger (herskabelig Hovedbygning, Park, »Herlighed«), men til Gengæld med en noget lavere Værdi for Besætning og Inventar. Efter den officielle Salgsstatistik er Gennemsnitsprisen (indbefattet Besætning og Inventar) for Ejendomme med 2—12 Tdr. Hartkorn 7 à 8 % højere end for Ejendomme med over 12 Tdr. Hartkorn. Tages dette i Betragtning, vil det ses, at den Ejendomsværdi pr. Td. Land, som er lagt til Grund for Forstander Tuxens Rentabilitetsberegning, nærmest svarer til den Gennemsnitspris for større Ejendomme, som vi foran fandt for Tiden 1908—09, d. v. s. en Pris, der ligger 250 à 300 Kroner under den fundne Gennemsnits-Salgspris for 1912. Det er da ikke uberettiget at spørge: hvorledes vil Rentabiliteten stille sig, hvis man i Hr. Tuxens Eksempel forøger Ejendomsprisen (fast Ejendom og Løsøre) med 250 Kr. pr. Td. Land?

Regner man med $4\frac{1}{2}\%$ Rente — hvad der i

denne Sammenhæng vist nok er lavt — betyder en Forøgelse af Ejendomsprisen med 250 Kr. pr. Td. Ld. et Tillæg til Renteudgiften af 562 Kr. for en Gaard paa 50 Tdr. Ld., d. v. s. at den beregnede Nettofortjeneste af 2000 Kr. formindskes med imellem en Fjerdedel og en Tredjedel.

Saa følelig en saadan Indtægtsformindskelse vil være for Gaardmanden med de 50 Tdr. Land, giver de sidst anførte Tal dog kun et ufuldstændigt Billede af den Kalamitet, det dyre Jordkøb kan medføre. Det maa erindres, at en forholdsvis stor Del af den beregnede Nettofortjeneste er Betaling for Brugerens og hans Families personlige Arbejde. Paa en større Ejendom bliver Nettofortjenesten forholdsvis langt mindre; Forstander Tuxen anslaaer den for en Proprietærgaard med 200 Tdr. Land til 4000 Kr. (foruden Bolig og Rente af egen Kapital). Formindsker man ogsaa her Fortjenesten med $4\frac{1}{2}\%$ Rente af 250 Kr. pr. Td. Land, bliver der af de 4000 Kr. kun 1750 Kr. tilbage, og efter en tilsvarende Beregning vil Ejeren af en Herregaard med 500 Tdr. Land faa sin Nettoindtægt reduceret fra 8000 til knap 2400 Kr.

I disse Regne-Eksempler er det naturligvis forudsat, at Bruttoudbyttet er forblevet uforandret, samtidig med at Købeprisen for Ejendomme er steget. Nu er Bruttoudbyttet at Landejendomme i Øjeblikket — saaledes som foran paapeget — utvivlsomt større end for et Par Aar siden, men vi har ogsaa set, at de nuværende Konjunkturer er af den Art, at de med temmelig stor Sikkerhed kan betegnes som ekstraordinært gunstige. Vor Beregning skulde altsaa illustrere, hvordan det synes at maatte gaa den, der køber til de

nuværende højt opskruede Priser, hvis Produktpriserne m. m. vender tilbage blot til det Niveau, der ligger til Grund for Forstander Tuxens Rentabilitetsberegning.

Man skal ikke male med mørkere Farver end nødvendigt. Og man skal vogte sig for at drage Slutninger fra det enkelte til det almindelige. Har de foranstaaende Tal og de dertil knyttede Beregninger og økonomiske Betragtninger bibragt os det Indtryk, at Jordpriserne i Øjeblikket er betænkelig høje, og at Ejendomshandelen i en enkelt Landsdel drives paa en Maade, der stærkt minder om Jobberi, saa maa vi dog ikke deraf lade os forlede til at overvurdere Faren herved. Det er jo kun en Brøkdel af Danmarks Landejendomme, der gennem Salg eller Arvefald skifter Ejer i Løbet af et Aar, og selv om den nuværende livlige Omsætning paa Ejendomsmarkedet skulde holde sig i den kommende Tid, vilde det dog vare længe, inden Størstedelen af Landets Jord kom paa nye Hænder.

Paa den anden Side nytter det jo ikke at lukke Øjnene til og lade som om der slet ingen Fare var til Stede. Der er utvivlsomt en Fare. Jeg tænker ikke specielt paa de mulige uheldige Konsekvenser for Landbrugets Kreditorer; hele Spørgsmaalet om Gælden og dens Forøgelse, sammenholdt med Ejendomspriserne og deres Stigning, er jeg overhovedet ikke kommen ind paa, fordi man paa dette Specialomraade ikke naar synderlig langt alene paa Grundlag af de Gennemsnitstal, der for Øjeblikket staar til Raadighed. *) Faren

*) En Prioritetsstatistik for Landbrugsejendomme er for Tiden under Udarbejdelse i Statens Statistiske Bureau.

truer i første Linje Landbrugerne selv. Hvis der ikke indtræder en Standsning i Ejendommenes Prisstigning, vil utvivlsomt mange Landmænd, som køber Jord i disse Tider, komme til at sidde haardt i det. Vor udmærkede Landbrugshistoriker Falbe-Hansen, som blandt andre gode Forfatter-Egenskaber besidder Evnen til at sige en simpel Ting paa en simpel Maade, bruger et Sted følgende Vendinger, som det synes mig betimeligt at fremdrage netop i Øjeblikket: »For Landmændene er Ejendommenes Værdistigen et tvivlsomt Gode; thi den har bevirket, at Fremgangen i Landbruget ... kun for en ringe Del eller slet ikke kommer den arbejdende Nutids-Landmand tilgode. Alle Forbedringerne, alle Fremskridtene, ere kort efter deres Gennemførelse blevne kapitaliserede, og al den Indtægtsforøgelse, de i Fremtiden kunde antages at ville give, blev straks omsat til en Kapital, og ofte en uforholdsmæssig Kapital, som fordredes forrentet af fremtidige Ejere. Nutids-Landmændene har derfor i deres Egenkab af Driftsherrer i Landbruget ingen Fordel af Fortidens Fremskridt og Reforme. Trods al den Dygtighed og Flid, de udfolder, bliver den Kapital, de har anbragt i deres Bedrift, ringere forrentet end Landbrugskapitalen blev før Stavnsbaandsløsningens Tid.«*)

Disse Sætninger blev skrevne for snart 25 Aar siden med Henblik paa den forudgaaende Tids højt opskruede Ejendomspriser. Siden da har Danmarks Landbrug gennemlevet først en Række trange Aar, hvor megen Overkapitalisering afdækkedes, og derefter

*) V. Falbe Hansen: »Stavnsbaands-Løsningen og Landbo-reformerne set fra Nationaløkonomiens Standpunkt«, 2den Del (Kbh. 1889) Side 77.

en Genrejsningsperiode fuld af Fremskridt og Udvikling. Nu staar Landbruget atter i en Højkonjunktur, men der er nationalt set noget forstemmende i Udsigten til den Mulighed, at Fremskridtets Frugter helt eller delvis skal forspildes for de Mænd, der nu tager fat, — fordi de glemmer det gamle kloge Raad: »Forsigtigt ind og forsigtigt ud«.

Revisionen af den franske Alderdoms- forsikringslov.

Af

Cand. polit. **Chr. Thorsen.**

Der er næppe noget andet socialt Lovværk, der har haft saa mange Vanskeligheder at kæmpe med, som den franske Alderdomsforsikringslov af 5. April 1910. Allerede det at faa Loven ført igennem Kamrene var forbunden med stort Besvær og lykkedes som bekendt først efter langvarige Diskussioner, der strakte sig over et Tidsrum af ca. 10 Aar, og under hvilke mindst et Dusin Forslag havde været behandlet. Endda var Loven næppe bleven vedtaget i April 1910, hvis man ikke den Gang i Frankrig havde staaet umiddelbart foran nye almindelige Valg og bag sig havde en Parlamentssamling, i hvilken der var vedtaget bl. a. en Lov om Forhøjelse af Parlamentsmedlemmernes Diæter — en Lov, som ikke just var bleven modtaget med Begejstring af Befolkningen; de Deputerede turde derfor simpelthen ikke komme ud til deres Vælgere, uden at de til dem medbragte en lille cadeau til Gengæld for den, de havde givet sig selv, og en saadan Forsoningsgave skulde da Alderdomsforsikringsloven være;

man mente med den at have erhvervet sig et ubestrideligt Krav paa Vælgernes Taknemlighed; det skulde imidlertid snart vise sig, at Vælgerne var af en helt anden Mening. —

Naar det var saa vanskeligt at faa Loven vedtaget, var Grunden først og fremmest den, at man ikke kunde blive enige om, hvilke Grundprinciper man skulde gaa ud fra.*) Arbejdersyndikaterne og det socialistiske Parti krævede en Alderdomsforsørgelse som den engelske, hvor hverken Arbejder eller Arbejdsgiver bidrager til Pensionen, der ene udredes af Staten; deres væsentligste Argument for en saadan Ordning var det kendte socialistiske, at den Pension, der vilde blive at udrede, kun vilde repræsentere en Tilbagebetaling til Arbejderen af en ringe Del af det, der i hans hele Arbejdsliv var »stjaalet« fra ham; man vilde ikke have Arbejdsgiverne til at bidrage, da man frygtede, at der derved skulde bevirkes en Lønforringelse, om ikke direkte saa dog derved, at en Lønstigning, som ellers normalt kunde ventes, vilde udeblive; man vilde have de Udgifter, som den krævede Alderdomsunderstøttelse paalagde Staten, betragtet som en Del af Omkostningerne ved den nationale Produktion. Naar Regeringen ikke vilde gaa med til at ordne Alderdomsforsørgelsen ved en ren Understøttelseslov, saa var det ikke alene, fordi den mente, at Finanserne ikke kunde bære en saadan Ordning, men det var ogsaa ud fra den velkendte Betragtningssmaade, at den rene Understøttelse vilde svække den individuelle Trang

*) Jfr. Prof. Ch. Gide: Das französische Gesetz über die Altersversicherung der Arbeiter. Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik und Verwaltung. 21. Bd. II. Hefte. Wien 1912.

til at sikre sig en økonomisk uafhængig Alderdom. Forøvrigt havde Frankrig ogsaa allerede i 1905 faaet en Lov i Smag med den engelske, en Lov nemlig, der giver alle ubemidlede Oldinge paa 70 Aar Krav paa en lille Pension, der kan variere mellem 60 og 360 Frs. aarlig. — De franske, frivillige, gensidige Hjælpeforeninger (*sociétés de secours mutuels*), der har et Medlemsantal af mellem 4 og 5 Millioner, og som saaledes repræsenterer en Opinion, der maa tages Hensyn til ved Valgene, vilde have gennemført en Ordning, der tog det belgiske System for Alderdomsforsørgelse til Mønster. I Belgien er som bekendt Alderdomsforsørgelsen knyttet til de bestaaende frivillige Hjælpekasser, og det paa den Maade, at Staten giver bestemte Tilskud til dem, der i Forvejen som Medlemmer af en Hjælpekasse i denne har gjort Indskud med Alderdomsforsørgelsen som Formaal. Systemet, der i sin Tid vedtoges af det belgiske Parlament »paa Prøve«, som det udtrykkelig betonedes under Forhandlingerne, skal, — bl. a. efter en Afhandling af Prof. E. Mahaim*) — have vist sig ude af Stand til at løse sin Opgave paa tilfredsstillende Maade, og i hvert Fald er der jo til Systemet knyttet den Fejl, at det kun hjælper dem, der i Forvejen hjælper sig selv, men lader de allerfattigste, der er ude af Stand til at gøre Indskud i en gensidig Kasse, uden Støtte. Den franske Regering vilde derfor heller ikke gaa med til at akceptere dette System, der virkede den for individualistisk. Regeringen

*) Jfr. Professor Ernest Mahaim: *Die Altersversicherung der Arbeiter in Belgien und das System der unterstützten Freiheit*, Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik und Verwaltung, 21° Bd. II. Hæfte. Wien 1912.

gjorde sig derimod til Talsmand for det tyske System, der da ogsaa blev gennemført, saaledes at man i den tyske og i den franske Lov finder ganske de samme Grundtræk. Hvad Indholdet af den oprindelige franske Alderdomsforsikringslov forøvrigt angaar, da skal der her ikke gaas nærmere ind paa det; herfor er der, hvad de væsentligste Bestemmelser angaar, gjort Rede i en Artikel, signeret E. C. i Nationaløkonomisk Tidsskrifts 5. Hæfte, Aarg. 1910, hvortil derfor henvises; kun skal her bemærkes, at den franske Lov paa enkelte Punkter er gunstigere for Arbejderne end den tyske; saaledes er f. Eks. Alderen for Pensionens Opnaaelse i Frankrig 65, medens den i Tyskland er 70. Arbejdernes Bidrag, der i Frankrig er ensartede, medens de i Tyskland er proportionale med Lønnen, er vel ogsaa gennemsnitlig mindre for den franske Arbejder end for den tyske. Paa den anden Side er den franske Arbejder med Hensyn til Invaliditetsforsørgelse daarligere stillet end den tyske, idet den franske Lov kun giver Ret til Rente, naar Invaliditeten er fuldstændig og vedvarende, og Renten bliver desuden meget beskeden, hvis Invaliditeten indtræder i en yngre Alder, da Rentens Størrelse retter sig efter de indbetalte Bidrag. Forøvrigt er det den nuværende franske Regerings Mening at søge raadet Bod paa den her nævnte Svaghed ved Loven ved at faa gennemført en særlig Invaliditetsforsikring. —

Som her i Korthed antydet, er den franske Alderdomsforsikringslovs Forhistorie, som det har været nødvendigt at opfriske for bedre at kunne forstaa den energiske Modstand, Loven har mødt i de i den interesserede franske Befolkningslag. Loven skulde træde i

Kraft den 1. Juli 1911, og omkring dette Tidspunkt var det umuligt at faa en fransk Avis i Haanden uden i den at finde mere eller mindre bitre Udfald mod denne »de dødes Forsikringslov«, som den spotvis kaldtes, fordi det fra Syndikaternes Side hævdedes, at kun faa af de Forsikrede vilde naa den til Pension berettigende Alder, 65 Aar, og Udfaldene kom ikke alene fra Arbejdernes Side, ogsaa mange Arbejdsgivere betragtede Loven med alt andet end gunstige Blikke. Som et langt fra enestaaende Eksempel — hentet fra Pariserbladet *Matin* for 7. Juli 1911 — paa Arbejdsgivernes Misfornøjelse med Loven kan anføres, at en større Industridrivende i Roanne sendte den stedlige Souspræfekt et Brev, hvori det bl. a. hedder, at han indtil videre har lukket sin Fabrik — et Væveri, der beskæftigede 250 Arbejdere af begge Køn -- for paa denne Maade at protestere mod den overfor Arbejdsgiverne højst uretfærdige og overfor Arbejderne endog bedrageriske Lov, »qui n'est, en réalité, qu'un impôt déguisé qui vient doubler les impôts de toutes sortes qui nous écrasent« — »cette loi qui attente à la liberté naturelle et imprescriptible des seuls citoyens qu'elle concerne autorise toutes les révoltes«. At paagældende Arbejdsgiver i sin Kreds ikke stod alene med sin Mening om Loven, viser den Omstændighed, at elleve andre Industridrivende i Roannes sluttede sig til hans overfor Souspræfekten nedlagte Protest, uden at de dog gik saa vidt, at de lukkede deres Fabriker. Da Mr. Giraud — saaledes hed den protesterende Væveriejer — af *Matin* blev opfordret til nærmere at præcisere Grundene til hans kraftige Protest, sendte han Bladet en Depeche, hvori det bl. a. hedder: »Jeg har lukket min Fabrik,

fordi hverken mine Arbejdere eller jeg vil være tvungne til at betale Bidrag til Alderdomsforsikringen; vi er ganske enige! tiltrods for vore forskellige Synspunkter ønsker vi enten en fakultativ Lov eller ogsaa, at Pensionerne udredes af Budgettet, hvis dette kan bære dem. Arbejdsoverenskomsten forbinder Arbejdsgiver og Arbejder; salaire remis, rien à redonner, salaire reçu, rien à demander. Vi kæmper for at bevare vor Frihed til hver for sig uindskrænket at raade over Frugterne af vort Arbejde. Selv om Tyskerne og Japaneserne finder sig i, at deres respektive Regeringer lægger Beslag paa en Del af Vederlaget for deres private Arbejde — nous français, jamais!« Som Sidestykke til denne noget højstemte, men for fransk Tænkemaade vistnok ret betegnende Protest fra Arbejdsgiverside, kan blandt tallose andre anføres, at »l'union des syndicats de la Seine« den 14. Juli — Nationaldagen — lod opslaa Plakater overalt i Paris, og i disse Plakater opfordredes der i meget kraftige Udtryk til Demonstrationer; med særligt Henblik paa Alderdomsforsikringsloven hed det: »Tous dans la rue! Vive la liberté de penser! Vive l'action syndicale ouvrière! A bas les retraites pour les morts!«

Det kan, naar man erindrer sig Lovens Forhistorie, og naar man ser hen til de foran anførte ganske i Flæng blandt utallige andre grebne Eksempler paa Misfornøjelse med Loven, ikke undre, at der af de 10 à 12 Millioner forsikringspligtige, som man paa Forhaand havde beregnet, at Loven vilde komme til Gode, kun havde meldt sig omtrent en Fjerdedel — 2,562000 — den 1. Januar 1912, og man tør vel endda her gaa ud fra, at Størsteparten af disse »frivillige« var Folk

der snart er i den til Pension berettigende Alder og følgelig kun skal udrede faa Bidrag, og endvidere skal det være en Kendsgerning*), at Bidragene for mange af de anmeldte er udredede af Arbejdsgiverne — ogsaa den Del altsaa, der skulde betales af Arbejderne selv. Man anslog Antallet af dem, der fakultativt skulde falde ind under Loven, til 5 à 6 Millioner; heraf havde i Januar i Aar kun 360000 anmeldt sig; man kan da ikke sige andet, end at Loven med et mildt Udtryk ikke har haft nogen Sukces. — Foruden de foran omtalte principielle Grunde, der allerede kom til Orde, medens man endnu diskuterede om Lovens Vedtagelse, og som siden stadig er bleven fremhævede paa ny, er Aarsagerne til Lovens Insukces navnlig, at den i sig selv er slet affattet, og at den er bleven daarlig administreret. Administrationen selv har vist altfor ringe Iver for at faa Loven til at fungere tilfredsstillende og for at udbrede Kendskabet til den i Befolkningen. Der skal gives store Distrikter i Frankrig, hvor Loven, der dog skulde have været i Anvendelse lige siden 1. Juli 1911, endnu er saa temmelig ukendt, og hvor selv de, der gerne vilde rette sig efter Lovens Bestemmelser, ikke véd, hvor de skal faa fat paa Bidragsmærkerne eller de til disse Mærkers Opklæbning nødvendige Kort**). Det værste er dog nok Lovens uklare og teknisk set ufuldstændige Affattelse. Stadig har de skiftende Arbejdsministre, Viviani, Paul-Boncour og Renoult maattet udfærdige autentiske Fortolkninger for at Arbejdsgivere, Arbejdere og Embedsmænd dog i nogen Maade kunde vide, hvad de havde at rette

*) Jfr. Ch. Gide l. c.

**) Jfr. Ch. Gide l. c.

sig efter. Et af de allervigtigste Spørgsmaal var det, om Arbejdsgiverne var forpligtede til for alle de Arbejdere, der ikke godvillig vilde gaa ind derpaa, at gøre Afdrag i deres Løn for den Del af Bidragene, Arbejderne selv skulde betale, og derpaa — i Mangel af Opklæbningskort — at indsende Arbejderbidragene sammen med deres egne til Fredsdommerkontoret. Minister Renoult havde anordnet denne Fremgangsmaade overfor modvillige Arbejdere, medens hans Forgænger Paul-Boncourt stod tvivlende overfor Spørgsmaalet og vilde have dette afgjort ved Domstolene. Mange — saa vel Arbejdsgivere som Arbejdere — protesterede mod Minister Renoults Anordning, og der blev i den følgende Tid indanket adskillige af det nævnte Tvivsspørgsmaal opstaaede Sager til Domstolenes Afgørelse. Som Eksempel paa en saadan Sag kan anføres følgende*): Ved Dom afsagt af »le tribunal de simple police de Paris« blev Arbejdsgiveren L. dømt for Overtrædelse af Alderdomsforsikringslovens Artikler 3 og 23, der indeholder Bestemmelserne om Bidragsmærkernes Opklæbning og Arbejdsgivernes Forpligtelse til at fradrage Arbejdernes Bidrag ved Lønudbetalingen. Det var bleven godtgjort, ¹⁾ at L. havde indbetalt paa Fredsdommerkontoret i 1ste Arrondissement i Paris et Beløb af 23 Frs. 46 cts., der udgjorde hans personlige Tilskud for 66 af ham beskæftigede Arbejdere, der ikke var forsynede med Kort til Opklæbning af Mærker, og ²⁾ at han havde forsømt at indbetale en tilsvarende Sum, repræsenterende det Fradrag, som han mentes pligtig til at gøre i Arbejdernes Løn. L.

*) Jfr. Le musée social, Januar og August Hæfterne 1912.

dømtes derfor til at betale den i Loven foreskrevne Bøde af samme Størrelse som de indbetalte Bidrag og til at betale endnu et Beløb af samme Størrelse, nemlig Arbejdernes Bidrag, der ikke var bleven betalt. L. appellerede Dommen, der af »le tribunal correctionnel de la Seine« underkendtes; Republikens Prokurør appellerede derefter videre til »la chambre criminelle de la cassation«, der dog frikendte L. med den Motivering, at Undladelsen af Mærkernes Oplægning skyldtes en Fejl, der maatte tilskrives Arbejderne, der havde forsømt at forsyne sig med Kort, og at Arbejdsgiveren var uansvarlig herfor, samt at den Tilladelse, der i Loven er givet Arbejdsgiveren til at indbetale Bidrag paa Fredsdommerens Kontor, kun angaar hans personlige Bidrag. I Henhold til Højesteretsdommen eksisterer der altsaa ikke for Arbejdsgiveren nogen Ret eller Pligt til mod Arbejdernes Vilje at tilbageholde deres Bidrag i deres Løn.

Domme af lignende Indhold som den her anførte — og af dem faldt der flere — gjorde selvfølgelig et stærkt Indtryk paa Regeringen og paa Befolkningen i det hele taget; thi det er klart, at Loven ganske maatte miste sin Karakter af Tvangslov — i hvert Fald praktisk set — naar Højesteret slog fast, at Tvangen med Hensyn til Arbejderbidragenes Betaling kun var rettet mod Arbejderne selv, medens Arbejdsgiverne ikke kunde gøres ansvarlige; det var jo nemlig paa Forhaand givet, at man ikke atter og atter kunde gaa retslig frem overfor flere Millioner Arbejdere. Noget maatte der altsaa gøres, men hvad? Regeringen kunde med Hensyn til Lovens Gennemførelse lade Sagerne gaa deres egen skæve Gang; Loven vilde i

saa Tilfælde miste sin Tvangskarakter og blive rent fakultativ, og som vi foran har set, vilde dette formentlig stemme bedst med Befolkningens Ønsker; heller ikke savner man i Frankrig Eksempler paa, at en oprindelig Tvangslov paa Grund af Befolkningens Modstand er bleven fakultativ; det vilde altsaa slet ikke være noget nyt, om Regeringen i Erkendelse af sin faktiske Magtesløshed lod det gaa som det bedst kunde med Lovens Gennemførelse. Af politiske Grunde mente Regeringen sig imidlertid nødsaget til at gøre noget, og den bestemte sig da til gennem en Ændring af Loven at søge denne gjort mere tiltrækkende for Befolkningen. For at faa Ændringerne vedtagne saa hurtigt som muligt, optog man dem paa Finansloven, og sammen med denne blev de da vedtagne den 27. Februar i Aar. Ifølge de forandrede Bestemmelser er den Alder, ved hvilken Retten til Pension indtræder, nedsat fra 65 til 60 Aar, og desuden er Statstilskudet for dem, der obligatorisk falder ind under Loven, forhøjet fra 60 til 100 Frcs. i livsvarig aarlig Rente. Som et Led i Bestræbelserne for at standse den synkende Fødselshyppighed, kan man opfatte den nye Bestemmelse om, at Forsikrede, der har opdraget 3 Børn eller flere indtil 16 Aars Alderen, faar deres Pension forhøjet med 10 Frcs. om Aaret. En Bestemmelse, der kan virke i lignende Retning, er den, der nu gælder for forsikrede Kvinder, og hvorefter enhver ved Anmeldelse til Civilstandsregistrene konstateret Fødsel giver paagældende Moder et Aars Anciennitet med Hensyn til Rentenydelsens Indtræden. For Mændenes Vedkommende regnes de to pligtige Militærtjenestear med som Bidragsaar. Det er ganske interessant at

bemærke, at Byrderne ved Svangerskabet her er stillet lige med Byrderne ved Militærtjenesten, øjensynlig ud fra Betragtningen af de Fædrelandet af de to Køn hver paa sin Maade ydede Tjenester. — Hvis en Forsikret har ydet aarlige Indbetalinger i mere end 15, men i mindre end 30 Aar, der ellers normalt er det Antal Aar, der skal være ydet Bidrag, for at Retten til Pension kan indtræde, saa faar han et Tilskud, der udgør saa mange Gange 3,33 Frcs. (tidligere 1,50), som Indbetalingsaarene udgør i Antal. Desuden erholder enhver Forsikret, der ved den oprindelige Lovs Ikrafttræden (i Juli 1911) var mindst 30 Aar (tidligere 35), og som i mindst 3 Aar har tilhørt en under Alderdomsforsikringsloven hørende Erhvervskategori, ved Opnaaelsen af den nødvendige Alder Statstilskudet, selv om han endnu ikke kan opvise det foreskrevne Antal Bidragsaar. Skønt Normalalderen for Opnaaelsen af fuld Pension, som allerede nævnt, er 60 Aar, har enhver Forsikret dog Ret til, hvis han finder dette fordelagtigst for sig, at udskyde Tidspunktet for Pensionsnydelsens Indtræden til det 65. Aar. De her nævnte nye Bestemmelser gælder med Undtagelse af dem, der angaar Børneantallet, Militærtjenesteaarene og Svangerskabsaarene, kun for de obligatorisk Forsikrede. For dem, der, hvis de vil, kan nyde godt af Loven, er Statstilskudet, der før udgjorde en Tredjedel af de gjorte Indbetalinger, nu forhøjet til Halvdelen af disse. De Smaabønder, Haandværkere og Smaaindustridrivende, som den 3. Juli 1911 var over 35 Aar (tidligere 40), og som har betalt Bidrag fra den nævnte Dato, og som desuden i 3 Aar har tilhørt en af de tre angivne Erhvervsgrupper, faar til den ved Statens Tilskud, Ar-

bejdsgiverens og hans egne Bidrag erhvervede Pension en Forhøjelse, der er lig med den Rente, der vilde kunnet være erhvervet for en aarlig Indbetaling af 12 frcs. (tidligere 9) i de Aar, der er gaaet fra det 35. Aar (tidligere 40) og til den Alder, hvori den Forsikrede stod den 3. Juli 1911; dog kan denne Forhøjelse ikke nydes i et længere Tidsrum end højst 25 Aar. Med Hensyn til Bestemmelserne om Overgang fra den ene Forsikringsgruppe til den anden er der truffet gennemgribende Ændringer, som der dog ikke her skal gaas nærmere ind paa. Finansteknisk af største Betydning er Bestemmelsen om, at den hidtidige Fremgangsmaade med Kapitalisation af det livsvarige Statstilskud forlades, og at der i dens Sted træder en Forpligtelse for Staten til at yde det til enhver løbende Rente hørende Tilskud paa Rentens aarlige Forfaldsdag. Denne Maade at udrede Statstilskudet paa bevirker, at det aarlige Budget, tiltrods for den stærkt forøgede Fordring paa Statskassen til Gennemførelse af Alderdomsforsikringsloven, dog ikke vil synes overbebyrdet; selvfølgelig er denne Fordel imidlertid kun opnaaet paa Fremtidens Bekostning. Havde man beholdt Kapitaliseringsmetoden, vilde denne have krævet en Anvendelse af 500 Millioner Frcs. straks paa Grund af de efter de allerlaveste Anslag 357000 — efter andre endog 587000 — nye Forsikrede mellem 60 og 65 Aar*), der straks træder til som Rentenydere, efter den nye Lovændring. Efter Budgetkommissionens Beregning kræves der for 357000 nye tilkommende Rentenydere 47 Millioner Frcs. i det første Aar, og naar

*) Jfr. bl. a. Soziale Praxis. XXI Jahrg. Nr. 24.

Loven har været i Virksomhed i 20 Aar, vil dette Beløb være steget til 137 Mill. Frcs., og efter 45 Aars Forløb vil Statens Budget under normale Forhold belastes med 146 Mill. Frcs. aarlig alene som Følge af Pensioner til dem, der er over 60 Aar. Gennem Præmierne for Rentenydere med mere end 3 Børn, gennem Tilskudene til de frivillig Forsikrede og til dem, der bliver invalide, før Rentealderen naas, vil Statens samlede Byrde i det første Aar stige til 132 Millioner Frcs., der om 45 Aar vil have naaet Maksimum med 232 Millioner Frcs. aarlig. Adskillige Nationaløkonomer, bl. a. Poul Leroy-Beaulieu, har forøvrigt ment, at Budgetkommissionens Beregninger slet ikke vilde holde Stik, men at man maatte regne med indtil de dobbelte Beløb. Selv om man imidlertid holder sig til Kommissionens Tal, vil den finansielle Byrde, som Alderdomsforsikringen paalægger Frankrig, blive meget større end f. Eks. den Byrde, den tyske Lov paalægger de tyske Finanser. I Tyskland kræver Alderdomsforsikringen aarlig kun omkring 50 Mill. Mk. I Frankrig vil den formentlig koste omkring 5 Gange saa meget, og det tiltrods for den mindre Befolkning. Endda maa man huske paa, at man i Frankrig, som foran nævnt, har en Lov, i Henhold til hvilken nødlidende Oldinge erholde Statspension, og denne Lov koster aarlig Landet omkring 100 Mill. Frcs.; endvidere paatænkes der til Supplering af Alderdomsforsikringsloven en Invaliditetsforsikring, saa det maa siges, at Alderdomsforsikringsloven er bleven et kostbart Eksperiment for den franske Stat.

Hvis man saa endda kunde gaa ud fra, at Lovens Trængselstider nu var forbi, og at den franske Arbej-

derbefolkning vilde vise sin Taknemlighed for de af Staten bragte store Ofre ved frivillig og glad at melde sig hos Mairen, for hos ham at lade sig indtegne paa Alderdomsforsikringens Lister; men der er næppe megen Udsigt til, at det vil gaa saaledes. Selv om mange, der før var Modstandere af Loven, nu efter dens Forbedring er bleven den mere venligt sindede, og selv om mange af Arbejderførerne gør deres bedste for at forsone Arbejderne med Loven — i saa Henseende gør f. Eks. Jean Jaurès meget bl. a. gennem sit Blad *l'Humanité* — saa er der dog stadig i vide Kredse en levende Uvilje mod Tvangsforsikringen og en stærk Mistro til Staten; man frygter for, at Regeringen skal benytte de i Forsikringskasserne opsamlede Milliarder til militære Formaal, og at der, naar Rentenydelsen skal indtræde, ikke skulde være de nødvendige Midler til Stede. Om saadanne Anskuelser fremsættes i fuldt Alvor, eller om det blot er i Agitationens Tjeneste, de kommer frem, kan naturligvis ikke afgøres, men man har i hvert Fald vanskeligt ved at tro paa Alvoren, naar man erindrer, at den sparsommelige franske Befolkning ikke tager i Betænkning at anbringe Milliarder i Sparekasserne, der dog for største Delen anlægger disse Milliarder i Statsobligationer; Mistilliden til Staten synes jo altsaa ellers ikke at være saa stor. En Omstændighed, der sikkert vilde bidrage meget til Lovens Gennemførelse i dens fulde Omfang, vilde det være, om Arbejdsgiverne i Almindelighed vilde gøre, hvad allerede nogle af dem har gjort, nemlig tage begge Parter — Arbejdernes og Arbejdsgivernes — Bidrag paa sig; det menes*), at dette for Arbejdsgiverne vilde

*) Jfr. Ch. Gide l. c.

betyde omtrent det samme som en 2 %'s Forhøjelse af Arbejdernes Løn, og en saadan Forhøjelse menes Industrien let at kunne bære; en saadan Ordning vil formentlig kun hos Lovens allerbitreste Modstandere møde Indsigelse, men nogle er der vel altid, som vil hævde, at selv om Arbejdsgiverne udreder dobbelt Bidrag, saa vil det til syvende og sidst komme til at gaa ud over Arbejderne, der ikke vil faa den Lønstigning, de ellers normalt kunde vente. Selv om der altsaa, hvordan det end gaar, vil vedblive at være Modstand mod Alderdomsforsikringslovens normale Gennemførelse, i hvert Fald i de første Aar, saa vil det jo nok til Slut gaa med denne Lov som det er gaaet med andre sociale Love i Frankrig — bl. a. med Ulykkesforsikringsloven — at Kredsen af dem, der godvillig underkaster sig den, bliver større og større, efterhaanden som Kendskaben til den og de Goder, den byder paa, breder sig i Befolkningen. Den væsentligste Fejl ved Loven er sikkert den, at den ikke har taget tilstrækkeligt Hensyn til Forskellen mellem den tyske og den franske Folkekarakter; der skulde i Loven næppe have været Tale om Tvang.

Samfundsvidenskabernes Metode.

Nogle Bemærkninger.

Af

Poul Gædeken.

Den ydre Foranledning til, at jeg ønsker at fremsætte de efterfølgende Bemærkninger, er en Anmeldelse i dette Tidsskrifts Hefte for Marts—April 1912 af mit Skrift »Om de atmosfæriske Forholds og særligt Lysets psykofysiologiske Betydning«, men forøvrigt har jeg i en saa lang Aarrække beskæftiget mig med Spørgsmaalet om Samfundsvidenskabernes Metode, at jeg ogsaa uden direkte Provokation kunde ønske at fremsætte nogle sammenhængende Bemærkninger derom, da jeg i mine tidligere Skrifter kun har fundet Anledning til at strejfe det paagældende Emne. Jeg bemærker dog udtrykkeligt, at mine »Bemærkninger« ikke gør Fordring paa at være andet og mere, end der ligger i Titlen, altsaa ikke nogen udtømmende eller systematisk Behandling af Emnet, som neppe heller vilde være paa sin Plads i nærværende Tidsskrift.

Den nævnte Anmeldelse indeholder den ret kraftige Udtalelse om mit Skrift, at det ved at føre Undertitlen: »En komparativ socialstatistisk Undersøgelse« »sejler

under falsk Flag«. Anmelderen begrundet dog ikke nærmere denne Paastand, men identificerer i samme Sætning Socialstatistik med »den økonomisk-social Statistikk« og synes saaledes at ville begrænse dens Opgave til at udrede de rent økonomiske Samfundsforhold. Mod denne Opfattelse finder jeg mig foranlediget til at nedlægge den kraftigste Protest, ikke af Hensyn til mit eget Arbejdes Skæbne, som jo kun er af underordnet Betydning, men fordi den, hvis den blev almindeligt antagen, paa det føleligste vilde kompromittere Samfundsvidenskabernes fremtidige Udvikling her i Landet. Denne vil først og fremmest være afhængig af, at den rette Arbejdsdeling finder Sted mellem de disponible Kræfter, og da vi ikke besidder nogen Klasse, der som de engelske »private gentlemen« dyrker Videnskaben for dens egen Skyld, vil det være nødvendigt, at den almindeligt anerkendte Ramme for socialvidenskabelige Undersøgelser er saa rummelig, at de forskellige Individualiteter kan faa Plads deri. Det maa ogsaa siges, at den tidligere Udvikling herhjemme i saa Hensende ikke har været ugunstig. Siden det statsvidenskabelige Fakultet som et Appendix blev knyttet til det retsvidenskabelige, har Statistiken ved vort Universitet været repræsenteret af tre saa forskellige Personligheder som Kayser, Scharling og Westergaard, og disses første Uddannelse som henholdsvis Læge, Jurist og Matematiker viser, at de Veje, der fører til de sociale Problemer, er mangfoldige, hvilket i og for sig ikke kan undre den, der selv har beskæftiget sig nogenlunde indgaaende med de nævnte Problemer. Hvad vi kalder Samfundsforhold er kun et Komplex af menneskelige Handlinger, hvis Forstaaelse

kræver Kendskab saavel til de handlende Personer som til de retlige Institutioner, medens Blikket for den talmæssige Behandling af Massefænomenerne, der er Statistikens Opgave, skærpes ved Studiet af Tallenes Videnskab. Af de nævnte Forfattere har Kayser og Westergaard som Statistikere givet betydelige Bidrag til det internationale Studium af Befolkningens fysiske og moralske Egenskaber i nær Tilknytning til deres oprindelige Udgangspunkt, medens Scharlings Tilbøjelighed mere gik i Retning af den encyklopædiske Fremstilling af Samfundslivets forskellige Sider, savel de moralske og retlige som de økonomiske*).

Den danske statsvidenskabelige Statistiks hidtidige Repræsentanter har saaledes ingenlunde begrænset sig til at behandle økonomiske Spørgsmaal, og skulde man ønske noget for den fremtidige Udvikling, burde det være, at Undersøgelsernes Ramme udvidedes i Stedet for at indskrænkes. Det vil i Længden hævine sig, hvis man lukker sine Øjne for den Kendsgerning, at Strømningen i de store Kulturlande gaar i Retning af at udforske Menneskets Afhængighed af det Milieu, hvori det lever, saavel det fysiske som det sociale, hvad der da ogsaa er en nødvendig forudgaaende Betingelse for, at man nogensinde kan naa til en teoretisk Samfundsvidenskab, der er mere end en Række om-disputerede Paastande. At man i Øjeblikket ikke er naaet stort videre, er der jo desværre mange beklagelige Vidnesbyrd om. Den specielle Samfundsvidenskab, for hvilken Navnet Socialøkonomi vel nu maa siges at være det gængse, skønt den har flere andre mere eller

*) Jfr. de af Scharling udarbejdede Afsnit i »Danmarks Statistik«.

mindre vellykkede Betegnelser, anses ganske vist af adskillige for at være langt mere fremskreden end de andre, særligt da Sociologien eller den almindelige Samfundslære; men om dette virkelig holder Stik turde dog være mere end tvivlsomt. At der kan skrives tykke Bøger om den, siger i saa Henseende ikke meget, det kan der ogsaa om den almindelige Samfundsfilosofi; ser man derimod paa de positive Resultater, som i videnskabelig Henseende alene tæller med, saa viser de sig at være overordentlig beskedne. Naar en teoretisk Videnskab som Kemien kan møde med Resultater i Skokkevis, saa beror det paa, at dens Grundlag er fastslaaet, Sætninger som Avogadros Molekular-teori, Franklands Valenslære o. s. v. er alle Kemi-kere enige om. Den teoretiske Socialøkonomis lave Standpunkt viser sig ved, at man endnu disputerer au sérieux om en saa overfladisk Samfundsteori som den Marxistiske, saakalüte materialistiske, Historieteori, der vil udlede al moralsk og retlig Udvikling af den teknisk-økonomiske, medens den burde kunne affærdiges med et medlidende Smil, saaledes som den afdøde Antropolog Mantegazza gjorde det. Man kan imidlertid ikke undre sig herover, saalænge det endnu er almindelig Kutyme at studere et omfattende Komplex af menneskelige Handlinger uden at tage noget nærværdigt Hensyn til deres Udspring, Mennesket selv med sine fysiske og aandelige Ejendommeligheder eller, om man hellere vil, med sit psykofysiologiske Apparat. Om dette Apparat ved man endnu alt for lidt, men dog saa meget, at man ikke behøvede at spille Tiden med at drøfte en Teori som den ovennævnte. Det samme kan siges om en Række andre Teorier, der

hører til de socialøkonomiske Lærebøgers faste Repertoire, jeg skal dog her kun nævne én, nemlig den Malthusianske Befolkningslære. For at afgøre det indbyrdes Forhold mellem Forplantning og Ernæring skulde man tro det nødvendigt først at undersøge, hvad Forplantning og Ernæring er, men hvor selvindlysende dette end lyder, saa er det ikke desto mindre en Kendsgerning, at det betragtes som aldeles overflødigt, hvad man vel tør udlede af den Omstændighed, at det aldrig sker. Saaledes som Forholdene er, er det forstaaeligt, at Forslaget om at docere en rent teoretisk Socialøkonomi uden politisk Vedhæng har vakt Forfærdelse hos mange; for at det hele skal tage sig ud af noget, trænger den magre Teori i høj Grad til at suppleres med et fedt Stykke Politik, der da afsættes under den fine Etikette: »anvendt Videnskab«. Hvis man overhovedet vil gøre Brug af den odiøse Betegnelse: »at sejle under falsk Flag«, er der maaske her et Omraade, hvor den passende kunde finde Anvendelse.

Den vaagnende Forstaaelse af det nære Forhold mellem de biologiske og sociale Discipliner har dog flere Steder givet sig glædelige Udslag, saaledes er der i St. Petersborg oprettet et Institut, der i Virkeligheden er et selvstændigt Universitet, hvor et flaarigt Studium kan afsluttes med Eksamen, og hvor Fag som Antropologi, Fysiologi, Psykologi, Psykiatri, Kriminalogi, Socialøkonomi o. s. v. doceres jævnsides som Bestanddele af et fuldstændigt Kursus. Den bekendte Psykiatriker, Professor Bechterew, er Institutets Direktør. At noget lignende skulde ske her, er foreløbigt utænkeligt, men derfor behøvede man dog

ikke at stille sig absolut afvisende overfor isolerede Bestræbelser paa i Litteraturen at slaa til Lyd for en mere moderne Opfattelse af de sociale Studiers Veje og Maal. Det vilde dog kun baade lidet, selv om der blev oprettet mange Institutter efter samme Mønster som det ovennævnte, hvis der ikke netop af de enkelte blev nedlagt et energisk Arbejde paa at udforske de sociale Foreteelsers Aarsagsforhold gennem Specialundersøgelser, og et saadant Arbejde er i Nutiden saa meget mere paakrævet, som der fra visse Hold i Tilslutning til den franske Filosof Bergsons Aandrigheder rettes Stormløb mod de naturvidenskabelige Metoders Anvendelighed paa Udforskningen af Samfundslivet*). Bergsons Paastand om, at den menneskelige Intelligens ikke er indrettet til at udforske de psykologiske og sociale Fænomeners Aarsagsforhold, er dog ret beset kun en daarlig Vittighed, da den neppe heller kan siges at være indrettet med det udtrykkelige Formaal for Øje at finde f. Eks. Kulhydraternes Sammensætning, og naar det sidste ikke desto mindre kan lade sig gøre gennem en logisk Kombination af systematiske Iagttagelser, er der ikke paa Forhaand nogen Grund til at antage, at det første skulde ligge udenfor Intelligensens Rækkevidde. Videnskabernes Historie viser imidlertid tilstrækkeligt klart, at hazarderede Paastande ikke fældes gennem abstrakte Ræsonnementer, men kun ved uomstødelige Kendsgerninger, som selv den mest subtile Dialektik ikke kan komme uden om, og det, der i Øjeblikket først og fremmest tiltrænges, er

*) Saaledes i Gustaf F. Steffen, Sociologi, 1. Del, Stockholm 1910. I. Socialvetenskap och Naturvetenskap.

derfor at vise, at konkrete sociale Fænomeners Aarsagsforhold lader sig efterspore ved Metoder, der ikke er væsensforskellige fra dem, der kommer til Anvendelse ved Studiet af den øvrige Del af Universet.

I mit tidligere nævnte Skrift har det fornemmelig været min Opgave at vise, at man ved Statistikens Hjælp kan naa ikke saa lidt i den nævnte Retning, naar den vel at mærke benyttes i stadig Kontakt med de øvrige Erfaringskilder, som staar til vor Raadighed, altsaa, hvor det gælder samfundspsykologiske Spørgsmaal, særligt de kliniske Iagttagelser og fysiologiske Forsøg. Naturligvis kan man ikke helt undvære Selvbetragtningen som psykologisk Erfaringskilde, men hvor der er Tale om Samfundsfænomener som Selvmord og Forbrydelser, kan den dog ikke lære os meget, medens den let kan føre os paa Vildspor, hvad de ældre Teorier over disse Foreteelser noksom bærer Vidnesbyrd om. Og at disse Forhold skulde kunne udforskes gennem psykologiske Laboratorieeksperimenter, vil vel ikke engang de mest begejstrede Tilhængere af denne forøvrigt meget omtvistelige Metode for Alvor paastaa, hvorimod det er noget ganske andet, at psykologiske Forsøg kan være et betydningsfuldt Led i Selvmordskandidatens og Forbryderens kliniske Undersøgelse. Et dybere Indblik i Aarsagsforholdene naas imidlertid kun ved stadig Hensyntagen til den fysiologiske Mechanisme, saaledes som den foreligger oplyst ved direkte Iagttagelser og særligt ved Forsøg paa Mennesket nærstaaende varmblodige Dyr, hvilke Forsøg da ad analogisk Vej — dog ikke altid — kan tjene til Oplysning om, hvorledes Mennesket selv er indrettet. Navnlig ved det for al Samfundsvidenskab fundamentale

Spørgsmaal, i hvilken Udstrækning de menneskelige Handlinger er bestemte ved Naturforhold, som underdrager sig menneskelig Kontrol, er det umuligt at komme nogen Vegne uden Hensyntagen til de fysiologiske Specialundersøgelser, men naar de sociale Fænomener er førte tilbage til deres umiddelbare Udspring, kan den sociale Forsknings Opgave ogsaa betragtes som afsluttet. Paa hvilke Omsætninger indenfor Organismen vore Viljesakter i sidste Instans beror, maa det blive Fysiologens og Kemikerens Opgave at komme overens om; den sidste vil først betragte Spørgsmaalet som løst, naar han har fundet den Ligning, hvorefter Omsætningerne finder Sted.

Ved det af mig specielt undersøgte Spørgsmaal, om Aarstidernes Indflydelse paa en Række sociale Fænomener kan føres tilbage til det fysiske Milieu Indflydelse eller alene lader sig forklare ved det sociale, hvilket Spørgsmaals grundige Undersøgelse er bleven paatrængende nødvendig, efterat den franske Sociolog Durkheim og hans Tilhængere glat væk har frakendt det fysiske Milieu al Indflydelse, er man netop i det heldige Tilfælde at besidde gode fysiologiske Holdpunkter, takket være Finsens og hans Elevers og Efterfølgeres ihærdige Undersøgelser. Anmelderen af mit Skrift har gjort sig skyldig i den beklagelige Misforstaaelse, at det skulde være min Hensigt ved Hjælp af Statistik at løse det rent fysiologiske Spørgsmaal, om de kemisk virksomme Lysstraaler har en paaviseelig Indflydelse paa Karnervesystemet, men noget saadant har naturligvis ligget mig fjernt, for det første, fordi Spørgsmaalet ikke vilde kunne løses paa denne Maade, og for det andet, fordi det allerede er løst ved

Hjælp af fysiologiske Forsøg, der er anstillede med dette Formaal for Øje. Et særlig vigtigt Forsøg, der viser Lysets direkte Virkning paa de perifere Kar, og som er anstillet af Dreyer og Jansen, har jeg allerede omtalt i min ældre Afhandling om Emnet, der blev trykt i »Archives d'Anthropologie criminelle« for Februar og Marts 1909; det findes i 9. Bind af »Meddelelser fra Finsens medicinske Lysinstitut«, og jeg nøjedes i mit senere Skrift med at henvise til min tidligere Omtale, da jeg saavidt muligt maatte undgaa Gentagelser for at faa Plads til det nye, jeg havde at fremføre, i det tyske Tidsskrift, for hvilket Afhandlingen oprindelig var bestemt. I min senere Afhandling fremdrog jeg særligt de Forsøg, der af Lysinstitutets Fysiologer var anstillede over Lysets Indvirkning paa Respirationsmekanismen, og disse er senere blevne fortsatte med det Resultat, at de kemisk virksomme Lysstraalers dominerende Indflydelse kan betragtes som sikkert fastslaaet. Da netop disse Forsøg er af afgørende Betydning for Spørgsmaalet om, hvilke af det fysiske Milieus Faktorer, der har en saadan universel Indflydelse, at de kan forklare Fænomener, som i mere eller mindre modificeret Skikkelse forekommer under alle Jordens Himmelstrøg, skal jeg tillade mig af Docent Lindhards Beretning*) at citere følgende Passus i Oversættelse: »Denne Forandring i Organismens vitale Livsytringer kan ikke skyldes et blot Tilfælde, men maa hidrøre fra Faktorer, hvis Periodicitet netop falder sammen med eller betinger Aarstidernes. Lufttryk, Fug-

*) J. Lindhard, The seasonal Periodicity in Respiration, Skand. Archiv f. Physiologie, 1912.

tighedsgrad og Luftelektricitet kan sandsynligvis udelukkes; de to Faktorer, som særligt kommer i Betragtning, er Temperaturen og Lyset. Af forskellige Grunde kan det imidlertid betragtes som sikkert, at de i Tabellen viste Forandringer ikke kan skyldes Forandringer i Temperaturen«. At jeg til en vis Grad har foregrebet Begivenhedernes Gang, da jeg for snart 7 Aar siden dannede min Hypotese om Lysets Indflydelse paa Samfundslivet, hvilken forøvrigt i samme Aar (1905) med fejlagtig Begrundelse var fremsat af en anden (Amerikaneren Woodruff*) uden mit Vidende, kan neppe lægges mig til Last, da det som bekendt altid er lettest at være bagklog, men jeg maa dog tilføje, at jeg ikke ansaa mig for berettiget til at fremsætte den paa Tryk, førend jeg havde samlet en nogenlunde fuldstændig Kæde af Bevisligheder. Da jeg nærrede den sikre Forvisning, at min Opfattelse i Fremtiden vilde vise sig at være den rigtige, fandt jeg det imidlertid heldigt saa snart som muligt at meddele, hvad jeg havde, for at det kunde stimulere andre til at udfylde de Huller, der ikke var undgaaet min Opmærksomhed. Det har i saa Henseende været mig en Glæde, at Lysinstitutets Fysiologer fra først af har sluttet sig til min Opfattelse og senere fundet den bestyrket ved de Iagttagelser, som de har haft Anledning til at anstille over Bjærgklimaets psykiske Indflydelse; og i Frankrig, hvor Retsmedicineren og Kriminalantropologen Lacassagne straks tiltraadte den, har der paa dennes Foranledning i den nyeste Tid

*) The Effects of Tropical Light on White Men, New York and London, 1905.

rejst sig en Diskussion om Tropeklimaets psykiske Virkninger, som forhaabentlig vil føre til Resultater, naar man fra abstrakte Drøftelser gaar over til positive Undersøgelser. Men selv om der endnu staar meget tilbage at gøre, kan jeg ikke følge Anmelderen, naar han mener, at min egen Undersøgelse i Virkeligheden ikke har ført til noget som helst positivt Resultat. For at godtgøre denne Paastands Uholdbarhed ser jeg mig nødsaget til at fremdrage mine Resultater, selv om det maaske kan synes ubeskedent, men det er mig, som tidligere nævnt, om at gøre at paavise, at de sociale Fænomeners Aarsagsforhold ikke er utilgængelige for en metodisk Analyse.

Vil man retfærdigt vurdere, hvad der er naaet ved en konkret videnskabelig Undersøgelse, maa man først og fremmest tage Hensyn til, hvor langt man tidligere var kommen med Hensyn til det paagældende Problems Tilrettelæggelse; naar Problemet først er rigtigt lagt til Rette, vil dets Løsning frembyde betydelig færre Vanskeligheder end i det modsatte Tilfælde. Naar der paa et Omraade før herskede Kaos og Forvirring, vil allerede den Omstændighed, at Vejen er banet for fremtidige Undersøgelser, give et Arbejde varig Værdi, selv om dets positive Indhold hurtigt skulde vise sig forældet. Hvor fyldigt dette Indhold kan blive ved en statistisk Undersøgelse, der ikke begrænser sig til en snæver Lokaltet, afhænger jo desværre kun for en ringe Del af Forfatteren, der væsentligt er henvist til at plukke sine Blomster, hvor han kan finde dem; naar der da viser sig Mangler ved Bukettens Sammensætning, som han ikke selv kan afhjælpe, maa han nøjes med at henlede rette Vedkommendes Opmærksomhed

herpaa, for at de paagældende Mangler i Fremtiden kan blive afhjulpne ved Tilvejebringelsen af Oplysninger, hvis Nytte ikke tidligere har været tilstrækkeligt indlysende. Naar man hyppigt ser den Opfattelse fremsat, at Videnskabens Udvikling bestaar deri, at der først samles Oplysninger af saa mange som muligt, hvorefter det bliver et eller andet filosofisk anlagt Hoveds Opgave at bearbejde dem, er dette jo ganske misvisende; saalænge man samler i Blinde, kommer der ikke meget ud deraf, medens man med en frugtbar Arbejdshypothese som Udgangspunkt forholdsvis hurtigt vil være i Stand til at tilvejebringe det fornødne, for saa vidt dette da overhovedet ligger indenfor Rammerne af menneskelig Erkendelse. Efter at Spørgsmaalet om Aarstidens Indflydelse paa de sociale Fænomener tilsyneladende uhjælpeligt var kørt fast, idet man endnu ikke havde fundet noget brugbart Udgangspunkt for Undersøgelsen, var den officielle Statistiks Opmærksomhed i mindre Grad end tidligere rettet herpaa; saaledes ophørte man i Frankrig allerede i 1869 med at bringe de aarlige Oplysninger om Forbrydelsernes maanedlige Fordeling, som man fra 1827 stadigt havde meddelt, og som endnu betegner det fyldigste af, hvad der i denne Retning forefindes. Hvis en stærkere Specialisering af Materialet havde været foretaget ved en Deling af Forbryderne i Begyndere og Recidivister i Henhold til moderne kriminalistiske Synsmaader, saaledes som jeg selv ved min Bearbejdelse af det forholdsvis lille Urmateriale for de danske Sædelighedsforbrydere har gennemført den, vilde et saa stort Materiale som det franske dog have kunnet give langt værdifuldere Resultater. Og hvis man andre Steder

havde haft en saadan maanedlig Fordeling af Selvmordene efter Civilstand i de forskellige Dele af Landet, som findes i den danske Dødelighedsstatistik indtil 1889, og som jeg har taget op til Bearbejdelse, særligt for at belyse det seksuelle Moments Indflydelse, vilde man alene paa Grundlag af det statistiske Materiale have kunnet faa et langt dybere Indblik i Aarstidernes Indflydelse paa Selvmordshyppigheden, end det nu er muligt. Naar man ved at gøre Statistiken komparativ tilstræber at borteliminere de rent lokale Faktoreres Indflydelse, saaledes som det allerede med Udbytte er sket f. Eks. i Hydrobiologien, er man paa Socialstatistikens Omraade paa det føleligste hæmmet i sine Bestræbelser ved Materialets Mangelfuldhed, som ingen Enkeltmand, ja end ikke Alverdens Privatstatistikere tilsammentagne kan raade Bod paa. Af denne Grund at lægge Hænderne i Skødet vilde dog være lidet prisværdigt, da det ikke kommer an paa, om der i første Omgang kan gives en udtømmende Løsning af et Spørgsmaal; hvis det blev almindelig Kutyme at erklære et Arbejde for forfejlet, fordi dette ikke var sket, vilde det vist ikke bidrage til at fremme Videnskabens fremtidige Udvikling.

Hvis det imidlertid viser sig, at en komparativ Socialstatistik — jeg tillader mig at bruge denne Benævnelse — allerede nu trods Materialets Mangler paa flere Punkter kan give sikre Resultater og paa en Række andre Punkter kan vejlede med Hensyn til, hvad der bør gøres i Fremtiden, saa har Metoden ogsaa godtgjort sin Berettigelse. Hvor det drejer sig om et Omraade, der i Aarenes Løb er bleven belempret med en Mængde ubrugelige Hypoteser, som tildels har

forvansket de faktiske Forhold, men stadig har deres trofaste Tilhængere, maa man heller ikke overse, at der, førend en rigtig Hypotese kan gøre sig gældende, maa foretages et stort og besværligt Rydningsarbejde, som sluger en stor Del af den Tid og Kraft, der ellers kunde anvendes paa mere frugtbringende Maade. Den minutjose Kritik af Forgængeres Arbejder er saa vist ingen fristende Opgave, da den undertiden kræver en næsten englelig Taalmodighed, men den skal gennemføres, førend man kan naa videre, ogsaa for at Forfatteren selv kan være sikker paa sin Anskuelses Rigtighed, idet han ikke har nogen Ret til paa Forhaand at gaa ud fra, at alt, hvad hans Forgængere har frembragt, er ubrugeligt. En stor Del af den Marsch paa Stedet, der karakteriserer de sociale Videnskaber i Modsætning til Naturvidenskaberne, skyldes ene og alene den Omstændighed, at Forfatterne ikke vil gøre sig den Ulejlighed at prøve, hvad der tidligere er fremkommet, men finder det nemmere og mere fordelagtigt at lancere en personlig Opfattelse, som hos andre, der heller ikke kender den paagældende Litteratur, kan indbringe dem et ikke altid velfortjent Ry for Originalitet.

At man allerede nu ved en komparativ statistisk Undersøgelse kan bortrydde en Række af Fortidens Misforstaaelser med Hensyn til Aarstidernes og de klimatiske Forholds Indflydelse paa Samfundslivet, er det ikke længere vanskeligt at paavise. Der er saaledes Teorien om Selvmordshyppighedens Athængighed af Dagens Længde, som heller ikke tidligere var videre godt underbygget, da man anvendte altfor summariske Tal, som rummede stærkt heterogene Bestanddele

(f. Eks. Storbyer og Landdistrikter), men dog indtil den nyeste Tid blev fastholdt af en Mængde Forfattere. Min Sammenligning af den relative maanedlige Selvmordshyppighed i København og Buenos-Ayres har formentlig givet denne Teori Dødsstødet. Der er endvidere Teorien om Selvmordshyppighedens Afhængighed af Temperaturen, som ogsaa har haft talrige Tilhængere indtil Nutiden, endskønt Durkheim*) mente at have gendrevet den, hvad han dog aldeles ikke havde, da han kun havde paavist, hvad man vidste i Forvejen, nemlig at Selvmordshyppighedens Maksimum ikke falder sammen med den højeste Middeltemperatur. Da det særligt er Fornemmelsen af Varme og Kulde, der har Indflydelse paa de fysiologiske Processer, og ikke saa meget den absolute Temperatur, var det altsaa ikke utænkeligt, at Temperaturstigningen i Foraarsmaanederne havde Indflydelse paa Selvmordshyppigheden; men efter at jeg har vist, at Selvmordshyppighedens Stigning om Foraaret netop er særlig udpræget paa Steder, hvor der kun er ringe Forandring i Maksimaltemperaturen, kan en saadan Antagelse ikke længer siges at have nogen Støtte i Statistiken. Hertil kommer saa yderligere, at de indgribende fysiologiske Forandringer, som Foraaret overalt bringer med sig, ifølge de danske Lysbiologers Undersøgelser slet ikke skyldes Temperaturen, men derimod den kemiske Lysvirkning, i hvilken Henseende jeg skal henvise til den tidligere citerede Passus fra Lysinstitutets nyeste Meddelelser. Med Hensyn til Konceptionernes maanedlige Forløb er der den indtil den sidste Tid gentagne Paastand,

*) Le suicide, Paris 1897.

at nævnte Forløb skulde være betinget af den mere eller mindre rigelige Ernæring, hvilken Anskuelses Uholdbarhed jeg har godtgjort ved en Undersøgelse af Forholdene i de Lande, hvor de katolske Fastetider strengt overholdes. Endelig er der for Sædelighedsforbrydelsernes Vedkommende den ligeledes udbredte Opfattelse, at den mere eller mindre gunstige Lejlighed til at begaa dem alene skulde kunne forklare de maanedlige Svingninger i deres Hyppighed, hvilken Opfattelse neppe vil kunne fastholdes efter den Sammenligning, som jeg har anstillet mellem Forholdene i Frankrig og Danmark, og som er den første Sammenligning af denne Slags, der bygger paa et tilstrækkelig ensartet Materiale. Jeg kunde anføre flere Eksempler end de nævnte, men jeg skal ikke trætte Læseren hermed; det anførte turde være tilstrækkeligt til at vise, at den komparative Metode netop paa disse Omraader er i Stand til at yde virkelige Tjenester.

Den Omstændighed, at man ved en Metode kan paavise en Række Forklaringers Uholdbarhed, maa utvivlsomt betegnes som et Resultat, da Spillerummet for de mulige Forklaringer derved efterhaanden kan indskrænkes saa stærkt, at Valget ikke kan være tvivlsomt; men unægteligt vilde det i høj Grad forøge Metodens Værdi, dersom man ogsaa ad denne Vej var i Stand til direkte at paavise en Sammenhæng mellem forskellige Fænomener. At noget saadant er muligt ved Hjælp af komparativ Statistik, mener jeg at have godtgjort ved min indgaaende Analyse af de forskellige Landes Statistik over Fødslernes maanedlige Fordeling. Ved at bearbejde den nyeste Statistik fra Budapest har jeg været i Stand til at tage Aborterne

med, og denne Statistik i Forbindelse med den serbiske Statistik over Dødfødsler viser utvivlsomt, at Konceptioner i de katolske Landes Hovedfaste i væsentlig Grad nedsætter Fosterets Levedygtighed, hvilket maa siges at være et Resultat af nok saa meget social som medicinsk Interesse. Af betydelig social Interesse er det ogsaa at godtgøre, hvilken Indflydelse Sædvanen har paa de illegitime Konceptioners Hyppighed. A. l. x. v. Oettingen har i sin Tid i sin store Moralstatistik villet frakende de religiøse Sædvaner enhver saadan Indflydelse, idet han kun vilde indrømme dem Betydning indenfor det ægteskabeligt ordnede Samliv; men en komparativ statistisk Undersøgelse af det langt rigere Materiale, som nu staar til Raadighed, godtgør uimodsigeligt, at den Strenghed, hvormed de religiøse Skikke overholdes, paa det tydeligste afspejles i Tallene over de illegitime Konceptioners maanedlige Forløb. Den katolske Kirkes stærke Indgriben i Samfundslivet viser sig desuden ikke blot paa det seksuelle Omraade, men i endnu højere Grad ved Voldsforbrydelsernes Hyppighed paa de forskellige Aarstider, ogsaa her afspejles Kirkens Magt over Sindene i dens Evne til at tøjle Befolkningens Lidenskaber. Hvad der i denne Sammenhæng har ikke ringe social Betydning, er den Omstændighed, at Naturen viser sig langt lettere at gaa over Optugtelsen ved de seksuelle Forholds Regulering; det er jo i det hele taget paa dette Omraade, at det falder vanskeligst for Menneskene at tilpasse deres Natur til Samfundsmoralens Fordringer.

Ligesom en Statistiker maa kende Grundtrækkene af Aandslivet og Institutionerne hos et Folk, hvis han skal have det rette Udbytte af sine Tabeller, ja blot

for at undgaa de fatale Misforstaaelser, som uundgaaeligt vil opstaa, saafremt han giver sin Fantasi frit Spillerum*), saaledes maa han ogsaa have et nogenlunde fyldigt Begreb om de fysiske og psykiske Egen-skaber, der er fælles for hele Menneskeheden, naar hans Opgave gaar ud paa at paavise en Sammenhæng mellem menneskelige Handlinger og bestemte Naturkræfter. Fysiologien træder her i Kulturhistoriens Sted som nødvendigt Hjælpemiddel, da man nødvendigvis maa kende de Faktorer, der kan være Tale om, førend man tilnærmelsesvist kan afgøre, hvilken Faktor der i det givne Tilfælde har størst Sandsynlighed for sig. Hvis det nu ved at sammenholde Statistikens og Fysiologiens Vidnesbyrd viser sig, at af alle kendte Faktorer kun en enkelt er i Stand til at forklare aarlige periodiske Forandringer i Samfundslivet, som gaar igen hos alle Folk, men at denne Faktor paa den anden Side ogsaa giver en fyldestgørende Forklaring, saa kan man ikke herefter sige, at Resultatet dog lige saa godt kunde være galt som rigtigt, uden samtidigt at gøre det af med Størstedelen af, hvad man hidtil paa andre Omraader har smigret sig med at besidde af indvundne Resultater. For at en videnskabelig Hypotese skal være acceptabel, plejer man nemlig at fordre to Ting, for det første, at den skal

*) Oplysende i saa Henseende er en Afhandling af Heape i Philos. Transactions of the Roy. Soc., Series B., Vol. 200, London 1909. Heape, der har bearbejdet Cubas Fødselsstatistik for at undersøge Forholdet mellem Dreng- og Pige-fødsler, sætter den ringe Vielseshyppighed i Aarets første Maaneder i Forhold til Temperaturen, uden at tænke paa, at Fastetiden i de katolske Lande har en afgørende Indflydelse paa Vielseshyppigheden.

forklare det omspurgte Forhold, og dernæst, at den skal være nødvendig til at forklare det, medens man derimod med Rette anser en absolut Vished for at høre til de Ting, som det ikke falder i Menneskenes Lod at opnaa. Det kan jo nemlig tænkes, at der eksisterer Naturkræfter, som for stedse vil unddrage sig vor Erkendelse, men hvis de virkelig udøver en betydelig Indflydelse paa et konkret Fænomen, maa dette dog antages at vise sig ved, at Fænomenet ikke paa tilfredsstillende Maade lader sig forklare ved de allerede kendte Kræfter. Saaledes blev Planeten Neptun i sin Tid funden ved sin forstyrrende Indflydelse paa Naboplaneten Uranus' Bane, der ikke paa anden Maade lod sig forklare ifølge de kendte Love for Planeternes Bevægelser. Hvad der gælder i Astronomien, gælder med de fornødne Modifikationer ogsaa i Samfundsvidenskaben, blot er Kræfternes Sammenspil her af en langt mere indviklet Beskaffenhed, saa at det ofte kan se ud, som om dets Udredning frembød uovervindelige Vanskeligheder. Men selv om der rimeligvis altid vil blive uløste Problemer tilbage, er det saa meget vigtigere at fastholde, hvad der virkelig er opnaaet, da det ikke mangler paa Røster, som proklamerer Videnskabens Bankerot og søger Tilflugt i alle Slags mystiske Spekulationer.

Hvis der var bragt lige saa stor Sandsynlighed til Veje for andre Samfundshypoteser, som der er for den Antagelse, at de kemisk virksomme Lysstraalers Indvirkning paa Nervesystemet bringer Menneskene ud af Ligevægt, hvilket ved stærk Modtagelighed eller ringe Selvkontrol giver sig Udslag i Handlinger, som forstyrrer Samfundsordenen, saa kunde man kun være

tilfreds; men noget saadant kan langt fra siges at være Tilfældet. Jeg skal blot minde om den Strid, som endnu raser indenfor Socialøkonomien, om hvorvidt Guldproduktionen overhovedet har nogen Indflydelse paa Prisniveauets Svingninger og i bekræftende Fald da hvilken; her er der endnu blandt kendte Faktorer saa nogenlunde frit Valg efter enhvers Smag og Tilbøjelighed.

Mod den i det foregaaende hævdede Opfattelse af Samfundsvidenskabernes Metode vil man maaske indvende, at hvis den skal gennemføres i Praksis, bliver Samfundsstudiet overmaade vidtløftigt. Dette kan ogsaa være rigtigt nok, men man kan virkelig ikke forlange, at Studiet af de mest komplicerede Forhold skal være lettere end Studiet af de mindre komplicerede, hvortil de eksakte Naturvidenskaber i denne Forbindelse maa regnes. Hvis man vil naa til en sikker Erkendelse af de sociale Fænomeners Aarsagsforhold, maa man ogsaa betale Prisen, som det koster, og Tilvejebringelsen af en saadan Erkendelse maa i Nutiden siges at være i allerhøjeste Grad paakrævet, da man paa den ene Side endnu skændes om, hvorvidt der overhovedet kan tales om Aarsagsforhold paa disse Omraader (Indeterminisme kontra Determinisme), medens man paa den anden Side snart sidder begravet til Halsen i mere eller mindre planløse sociale Eksperimenter. En betydelig Del af den Bagage, som det nu anses for nødvendigt at medføre ved socialvidenskabelige Undersøgelser, hvis de skal kunne opnaa den rette Anseelse, kunde til Gengæld godt undværes. Dette gælder saaledes ikke blot det indgaaende Kendskab til Forhold, som ikke længere har nogen praktisk

Betydning, men ogsaa den ofte ganske overflødige Anvendelse af Matematiken, der for Tiden synes at være bleven en Modesag. Jeg sigter herved særligt til den saakaldte Korrelationsberegning, hvis Grundtræk tidligere er fremstillede af Dr. polit. Mackeprang i dette Tidsskrifts 41. Bind. Metoden blev i sin Tid indført i Statistiken af Galton, der selv ikke kunde ret meget Matematik, men efter en Vens Anvisning fik en Matematiker til at hjælpe sig. Naturligvis var der straks flere Matematikere, der som Pearson blev begejstrede over den Tanke, at man med nogle matematiske Formler kunde løse alle Spørgsmaal mellem Himmel og Jord*), og endnu flere Ikke-Matematikere, der lod sig dupere heraf; men hvis man ser nogenlunde nøgternt paa Sagen, lader det sig ikke nægte, at det positive Udbytte, der er kommet ud af de umaadelig vidtløftige Beregninger, i Forhold til det anvendte Arbejde har været forsvindende. Dette er en naturlig Følge af, at man er begyndt fra den forkerte Ende, idet man har villet give et matematisk korrekt Udtryk for Aarsagssammenhængen, uden at have noget andet Udgangspunkt end vilkaarlige Antagelser, medens man først maa have klarlagt hele Aarsagskomplekset saavel kvalitativt som kvantitativt, førend man med Udbytte kan give sig til at anvende Matematiken. Paa alle de Omraader, hvor psykologiske Momenter griber ind, hvilket vil sige det samme som hele Menneskelivet, er der endnu nok at gøre med at

*) I W. Johannsen: Elemente der exakten Erblichkeitslehre, Jena 1909, vil man finde en god Fremstilling af de Misforstaaelser, som denne Slags Forskning kan give Anledning til.

konstatere, hvilke Faktorer der kommer i Betragtning; Resten maa blive Fremtidens Sag.

For at man ikke skal tro, at jeg undervurderer Vanskelighederne ved den komparative Metode, skal jeg efter at have dvælet ved dens Fortrin til Slut ogsaa gøre nogle Bemærkninger om dens Mangler, hvad jeg særligt føler mig foranlediget til ved de Bemærkninger herom, som Dr. phil. Fraenckel har fremsat i en Anmeldelse*) af mit tidligere nævnte Skrift, der først blev mig bekendt ved dens Omtale i Nationaløk. Tidsskrift. Ved en statistisk Sammenligning af forskellige Steders og Tiders Forhold er man naturligvis udsat for at begaa slemme Fejltagelser, hvis man ikke til Stadighed udviser den yderste Forsigtighed; i saa Henseende kan man sige, at Sporene skræmmer, da den ældre Moralstatistik og særligt Selvmordsstatistiken er overordentlig rig paa Fejltagelser af denne Art, idet man f. Eks. har villet sammenligne den absolute Selvmordshyppighed paa forskellige Steder og til forskellige Tider uden at tage tilstrækkeligt Hensyn til Fejlkilderne, der gør en saadan Opgave saa godt som uløselig. I saa Henseende er man langt gunstigere stillet, naar man begrænser sin Undersøgelse til den relative Hyppighed, altsaa f. Eks. sammenligner denne for en bestemt Aarstid, saaledes som jeg har gjort i mit Arbejde; men da man som tidligere nævnt ikke kan gennemføre socialstatistiske Undersøgelser uden at have Kendskab til mange andre Ting end Tallene, er Antallet af de Tilfælde, hvor man kan gaa i Vandet, dog stadig særdeles betydeligt. Selv om man søger Oplysning hos

*) I Dagbladet »København« for 30. Oktober 1911.

Ekspert i de paagældende Landes klimatiske og demografiske Forhold, viser det sig ofte særdeles vanskeligt at faa udtømmende Besked. Saaledes søgte jeg hos den tyske Geograf, Prof. Sievers i Giessen Oplysning om venezuelanske Forhold for at fortsætte den Undersøgelse af disse, som jeg havde paabegyndt i min ældre Afhandling, men jeg opgav Ævret, da det viste sig umuligt at tilvejebringe saadanne Data, der tillod sikre Slutninger ud fra det foreliggende Talmateriale. Da jeg ogsaa har benyttet argentinsk Statistik, og Dr. Fraenckel er nøje bekendt med dette Lands Forhold, har det naturligvis interesseret mig meget at læse hans kritiske Bemærkninger, men jeg tror dog ogsaa efter Læsningen at kunne sige, at jeg ved min Undersøgelse har været saa forsigtig, at hans Kritik ikke rammer det centrale i mit Arbejde. Selv om maanedlige Gennemsnit til en vis Grad tilslører, hvad der foregaar indenfor Maaneden, saa er man dog, for at de befolkningsstatistiske Tal ikke skal blive alt for smaa, f. Eks. ved Selvmord, som Regel nødt til at vælge ikke alt for korte Perioder. Naar det da saavel i Buenos-Ayres som andetsteds viser sig, at den største Selvmordshyppighed falder i Maaneder med tør og klar Luft og ifølge Dexters*) Undersøgelse for Denver (Colorado) ogsaa paa Dage med dette Vejrlig, saa er man berettiget til at gaa ud fra, at det neppe i denne Henseende kan have væsentlig Betydning, at de tørre Sommermaaneder i Buenos-Ayres af og til afbrydes af hæftige Regnskyl. Men hvis man kun havde

*) Weather Influences, New York 1904, Chapt. XI. Diagrammerne i dette Værk maa dog benyttes med stor Forsigtighed, da de som Følge af Konstruktionsmaaden kan være ret misvisende.

Tallene fra Buenos-Ayres at støtte sig til, vilde man naturligvis intet som helst kunne slutte af dem, og Tilfældet er derfor vel skikket til at belyse den komparative Metodes Nødvendighed. For Voldsforbrydernes Vedkommende er jeg tilbøjelig til at tro, at det af Dr. Fraenckel fremdragne Moment kan have Betydning, men vel nærmest indirekte, saaledes som han selv skildrer det, idet det daarlige Vejr driver Folkene ind paa Værtshusene, hvor de geraader i Slagsmaal, medens de i Solskinnet føler mindre Trang til Alkoholens Stimulans. I det hele taget maa jeg fralægge mig, at jeg skulde have gjort Vejrliget direkte ansvarligt for Voldsforbrydernes Hyppighed, idet jeg tvertimod har fremført forskellige Data, som viser Lombrosos og andre italienske Kriminalisters Overdrivelser i denne Henseende; men som et Moment, der paavirker Irritabiliteten, tillægger jeg det ganske vist en ikke uvæsentlig Betydning.

Under alle Omstændigheder maa den komparative Metode anvendes med Kyndighed og Forsigtighed, hvis den ikke skal gøre Skade i Stedet for Gavn, men dette gælder jo ogsaa om alle andre videnskabelige Metoder, og hvis det ikke var saaledes, vilde det være betydelig lettere at gennemføre videnskabelige Undersøgelser, end det nu kan siges at være Tilfældet.

Michael Flürscheim.

1. Biografiske Hovedtræk.

Michael Flürscheim blev født af jødisk Slægt i Frankfurt a. M. d. 27. Januar 1844. Skønt Jøderne den Gang havde opnaaet fuld borgerlig Ligestilling, følte Drengen under sin Opvækst paa hundrede Maader, at han ikke blev anset for jævnbyrdig med andre Børn. Han begyndte derfor meget tidlig at føle med de undertrykte, hvorfor hans Blod let kom i Kog, naar han mødte uretfærdig Optræden. Alt som stor Dreng følte han Lyst til at gaa i Kamp mod alle Tyranner.

I Skolen lagde han sig særlig efter de Fag, der dygtiggør for det praktiske Liv: Historie, Naturfag og moderne Sprog. 16 Aar gl. blev han ansat i en Bankforretning hos en Onkel, hvor han blev 4 Aar. Men denne Virksomhed tiltalte ham ikke. Han ønskede at gaa til Universiteterne og dyrke Videnskaben. Men det var Faderen bestemt imod, idet han vilde have ham opdraget til praktisk Forretningsmand. Men den unge Mand kunde ikke udholde Livet i Bankerne. 23 Aar gl. gik han derfor i 1867 med Faderens Tilladelse til Amerika, hvor han først satte en Del Penge over Styr ved Bankvirksomhed i New York og derefter drog

til Virginien og antog Negre til at fælde Tømmer, som han sendte til de vestlige Stater. I 1872 arvede han lidt Penge efter sin afdøde Onkel og overtog med disse og Fortjenesten fra Amerika Maskinværkstedet Gaggenau i Baden-Baden. Det var kun en mindre Bedrift med en Arbejdsstyrke paa ca. 40 Mand. Ved en dygtig Ledelse og flere tekniske Opfindelser fik han Virksomheden saaledes frem, at den i 1880 kunde sysselsætte 260 Arbejdere. Paa dette Tidspunkt antog han en Kompagnon, der yderligere kunde indskyde Kapital i Bedriften. Udvidelserne gik nu saa hurtig, at Fabrikken i Løbet af faa Aar blev i Stand til at sysselsætte ca. 1000 Arbejdere. 1889 blev den for et Beløb af 2 Mill. Mark overdraget til et Aktieselskab.

Under sin Virksomhed som Fabrikant fik Flürscheim for første Gang Indblik i Fabrikarbejdernes og Smaaabøndernes Nød. For at mildne denne gik han den samme Vej, som adskillige andre humane Arbejdsgivere er gaaet. Han byggede Arbejderboliger, stiftede Sygekasser og Brugstforeninger for Arbejderne, dannede Fond for Enker og gamle. Men han fandt, at alt, hvad den enkelte Fabrikant i denne Retning var i Stand til at yde, kun var som en Draabe i Havet. For en Tid tænkte han paa at indføre Tantièmesystemet, der gav Arbejderne Andel i Udbyttet. Men før han endnu var kommen til at udføre Planen, brød en Erkendelse frem i ham, der gav baade hans Tanker og hele Liv en væsentlig anden Retning.

I 1882 mødtes han med den første Hoved-Pioner for Landreformen i Tyskland: Lægen, Dr. Theodor Stamm (født 29. Juni 1822, død 7. Juni 1892). I 1871 havde denne udgivet: Die Erlösung der darbenden

Menschheit. Der Rettungsweg der sozialen Frage unserer Zeit, der udkom i 3 Oplag. Stamm forfægtede her saa nær de samme Tanker som Henry George, at han endog — dog med Urette — paastod, at det var hans Betragtning, George uden at nævne ham havde tilegnet sig. Til Agitation for Land-Reformidéerne stiftede Stamm i 1871 Verein für Humanismus, der fra 1888 under Navn af Allwohlsbund samlede de første begejstrede Land-Reformmænd i Tyskland. Gennem Stamm blev Flürscheim gjort bekendt dels med dennes ovennævnte Skrift, dels med Henry Georges »Fremskridt og Fattigdom«, der i 1881 udkom paa tysk.

Ved disse Skrifter blev Flürscheim stærkt grebet af Tanken om den foreliggende social-reformatoriske Opgave; med en beundringsværdig Energi kaster han sig over Studiet af Nationaløkonomi og socialpolitiske Reformplaner. Efter et Par Aars Forløb begynder han at udsende sine nye social-politiske Skrifter, hvoraf flere snart kom i nye og meget forøgede Udgaver: 1884: Auf friedlichem Wege, 1886: Der einzige Rettungsweg, 1887: Deutschland in 100 Jahren. Gennem disse Skrifter blotter han uden Skaansel de herskende sociale Tilstande i Tyskland og paaviser Nødvendigheden af Land-Reformen. Men han er dog ingen blot Fremstiller af Henry George. Han er stærkt og let kendelig befrugtet af denne, men tilegner sig Opfattelsen paa egen selvstændig Maade. Han er for det første uenig med Henry George om Kapitalrenten, ser i denne et Onde, der skal bekæmpes og overvindes. Han mener tillige, at det i lige Grad er umuligt og uretfærdigt at reformere ved at konfiskere Grundrenten. Den eneste fremkommelige og tilfredsstillende Fremgangsmaade

er den at udkøbe Grundejerne og derefter at overlade dem Jorden som Fæste, Leje eller Forpagtning. De Beløb, der skal anvendes som Betaling til Grundejerne, kan Staten let tilvejebringe, endog uden nye Byrder paa Befolkningen. Ved Statens Overtagelse af Jorden vinder den jo en stadig voksende Indtægt ved den under alt Fremskridt bestandig stigende Jordrente. Paa samme Tid vil og maa Kapitalrenten nødvendig synke i samme Grad, som den hindredes i at kunne søge Anbringelse i Jorden. Med Forskellen imellem den stigende Grundrente og den faldende Kapitalrente vil det være let, endog i forholdsvis kort Tid, at amortisere den hele Gæld til Grundejerne. Under de derefter fremstaaede Forhold vil det ogsaa være muligt at komme til langt større Retfærdighed i Samfundet, end det er muligt paa Grundlag af den enkelte Jordværdiskat. Retfærdigheden fyldestgøres ikke ved, at alle Samfundets Udgifter fordeles paa Antallet af Individer i Forhold til den Jordværdi, de sidder inde med. Man skal deltage i Samfundets Udgifter i Forhold til den Nytte, man drager af Samfundet. Men nu er det klart, at den rige, den stærke, den mest oplyste og dygtigste drager langt mere Nytte af Samfundet end den fattige, svage, den mindre dygtige og mindre oplyste. Afgiften af Jorden maa derfor svares i Forhold til den Nytte, man er i Stand til at gøre af den, hvad der formentlig kan opnaas ved med visse Mellemlum at bortauktionere den i visse nærmere bestemte Lodder til dem, der byder mest for den.

Ved Overgangen til Staten foreslog Flürscheim at følge den Fremgangsmaade, at Grundejerne selv vurderede Jorden paa den Betingelse: satte de den for

højt, fik de Lov at svare Afgiften efter den opgivne Værdi, satte de den for lavt, havde Staten Ret til at overtage Jorden til den angivne Værdi; det praktiske i denne Anvisning er bleven bekræftet derved, at den i ret vid Udstrækning er bleven anvendt i Avstralien.

Til Fremme af sine Ideer og Reformplaner grundede Flürsheim i 1886 en Land-Liga, der imidlertid fandt saa ringe Tilslutning, at den i Løbet af kort Tid sov blidelig ind. Men 2 Aar senere var han mere heldig. Den 16. September 1888 stiftede han med 118 repræsentative Mænd i Frankfurt a. M. Bund für Bodenbesitz-Reform. Den nye Forening skulde kæmpe for en Reform af Jordbesiddelsen, der efter Deltagernes Forventning skulde virke paa den Maade, at al Kapitalrente forsvandt i samme Grad, som Jordrenten gik ind i de offentlige Kasser. Som Organ for Bevægelsen udsendtes et af Flürsheim redigeret Tidsskrift: Deutsch-Land, der senere blev omdøbt til Frei Land.

I 1889 var Flürsheim en af Hovedindbyderne til den første og hidtil eneste internationale Land-Reform-Kongres, som med Henry George i Spidsen blev afholdt i Paris under 100 Aars Jubilæet for den store franske Revolution. Han var ogsaa den, der gjorde det største Arbejde ved Kongressen og mest bidrog til dens heldige Forløb. Med stor Styrke henviste han her til, hvor meget Blod der kunde været sparet, hvis man i Nordamerika i Stedet for simpelt hen at frigive Negrene havde løskøbt dem og givet Ejerne Erstatning. Man vilde derved i Virkeligheden have sparet baade Blod og Penge. Paa tilsvarende Maade vilde det ogsaa nu overfor Jordejerne være baade mest retfærdigt og mest praktisk at give dem Erstatning.

2. Social-reformatorisk Andelsbevægelse.

Gennem Skribentvirksomheden og Kongressen i Paris blev Flürscheim ret bekendt baade i og udenfor Tyskland. Theodor Hertzka, der paa denne Tid samlede Medarbejdere til Grundlæggelsen af sin saakaldte Frilandsstat, tilbød ham Stillingen som Direktør for en Centralbank i denne, naar han vilde laane sine Kræfter til Planens Gennemførelse. Men for at modtage denne Stilling stillede Flürscheim den Betingelse, at Forsøget med Planen skulde foretages i Sydamerika, hvor en Mand ved Navn Kimsey Owen netop var i Færd med at grunde en ny Koloni. Dette vilde Hertzka imidlertid ikke. Flürscheim afslog derfor hans Tilbud og støttede den amerikanske Koloni, der skulde anlægges ved Topolobampo i Sinaloa i det vestlige Mexiko. Da der udbrød en stærk Strid mellem Deltagerne i Kolonien, rejste Flürscheim i 1893 derover. For at forhandle med Myndighederne maatte han lære at tale og skrive spansk, som han tilegnede sig i meget kort Tid. Forud talte han baade fransk og engelsk næsten som sit Modersmaal.

I Følge Flürscheims Forslag, der af Kolonisterne vedtoges saa godt som enstemmig, skulde det nye Samfund bygges op paa Grundlag af Fælleseje af Jord og Færdselsmidler. Selve Produktionen skulde være fri, dog saaledes, at Samfundet til enhver Tid kunde sætte Produktionsforetagender i Gang, hvis Producenterne gjorde Forsøg paa at tilegne sig overdrevne Monopolpriser. Som Midtpunkt for Handelen var der forudset et Central-Bureau, der ogsaa skulde muliggøre, at man forlod Metalmøntfoden og gik over til Anvis-

ninger, der repræsenterede visse Vareværdier. Den egentlige Koncessionshaver, Owen, vilde imidlertid ikke gaa ind paa denne Plan, og vilde kun trække sig tilbage mod en saa stor Afstaaelse, at det var helt umuligt at tilvejebringe den. Trods personlige Forhandlinger med Regeringen var det umuligt at faa en saadan Ordning i Stand, at der kunde skrides til Gennemførelsen af Planen. Organisationen blev da opløst, de mere velstillede Deltagere rejste bort, — de mere ubemidlede vegeterede i flere Aar og var ofte ved at omkomme af Hunger paa noget af »Verdens mest frugtbare Jord«.

Fra Sydamerika drog Flürscheim til Lugano, hvor han paa Skrænten af Monte Brê i Landsbyen Kastagnola i henrivende Omgivelser byggede sig en prægtig Villa. I den øverste Etage med en storslaet Udsigt over Luganersøen og de omliggende Bjerger — bl. a. Monte Salvatore — havde han sit videnskabelige Værksted, hvor han i de nærmest følgende 2—3 Aar fordybede sig i nationaløkonomiske og social-reformatoriske Studier. Under Opholdet her tilegnede han sig yderligere det italienske Sprog.

Det, der her i første Række lagde Beslag paa hans Opmærksomhed, var Forholdet mellem Møntfoden og Omsætningen. Han kendte baade Robert Owens og Proudhon's Planer om Varebankerne. Han vidste, at der af Proudhon's Agitation i det mindste var kommen det ene praktiske Resultat, at Bonnards Byttebank var bleven stiftet i Marseille 1849 og i 1853 var overflyttet til Paris. Midt i Halvtredserne havde den en Omsætning paa 40—50 Mill. Francs aarlig. Endnu i 1897, da han besøgte den sidste Gang, stod den i fuld

Blomstring. I Følge C. B. Bernardis Bog: Die Waren als Cirkulationsmittel, havde den fundet heldige Efterlignere i Amerika. Under Arbejdet med disse Planer blev det ham klart, at Mønt-Reformen var et nødvendigt Led i den samlede Social-Reform. Han henviser til Begrundelse heraf dels til en Række Skrifter af Professorerne Marschall og Alfred Russel Wallace i England, Silvio Gesell i Argentina og Arthur Fonda i Nordamerika, dels til den Kendsgerning, at Forretningsslivet alt nu i langt overvejende Grad benytter Papirmønten. Han mener saaledes, at Bankerne i Amerika kun har $\frac{1}{2}$ Milliard Guld til Indløsning af de 13 Milliarder Papirmønt, der er i Omløb. Men dels er dette Beløb alt for lille og bevirker stigende Priser, hvad Knaphed i Cirkulationsmidler efter hans Opfattelse al Tid gør, dels er det en Fare, der, naar der i større Omfang gøres Forsøg paa at faa Papirmønten indløst med Guld, fremkalder hærgende økonomiske Kriser. Ved Varemøntfoden vil man baade opnaa at overvinde Knapheden af Cirkulationsmidlerne, øge den almindelige Befolknings Købekraft og derigennem give Produktionen et mægtigt Opsving.

Medens han var optaget af denne Sag, kom han i Schweiz i Forbindelse med en Række Mænd, der i Egenskab af Georgeister og Socialister var i Færd med baade i Teori og Praxis at gøre Andelsbevægelsen, i første Række Brugsforeningerne, til Løftestang for socialreformatorisk Omdannelse af Samfundet: Professor Fr. Schär, Dr. Hans Müller, Fabrikant Stephan Geschwindt. Disse Mænd var fælles om at fordømme Gevinstjagten i Andelsbevægelsen og hævdede i Overensstemmelse med de bedste Idealier fra

England, at den social-reformatoriske Omdannelse i Arbejdets Interesse var Andelsvæsenets Hovedopgave. Schär — nu Professor i Handelsvidenskab i Berlin — og Müller — oprindelig ortodoks Marxist, nu Generalsekretær i det internationale Andelsforbund — udformede Teorierne. Geschwindt praktiserede dem. Han var en Bondesøn fra Kanton Baselland, studerede Ingeniørvidenskab i Tyskland, sluttede sig under Studierne til Social-Demokratiet, bosatte sig og oprettede et Træskæreri i sin Fødeby Oberwill ved Basel og fik i Løbet af faa Aar gjort en omfattende Begyndelse til at omdanne den hele Kommune til et rent Andelsselskab. Hans alt for tidlige Død i 1904 standsede desværre den løfterige Begyndelse saaledes i Væksten, at den nu i ethvert Tilfælde kun meget langsomt udvikler sig i det oprindelige Spor. Alt i Midten af Halvfemserne blev Foretagendet i forskellige Tidsskrifter omtalt som et Andels-Mesterstykke.

Fremgangsmaaden, der skulde følges, var den, at man i bestandig mindre Omfang skulde udbetale Dividende, men derimod opsamle en fælles Kapital, der skulde bruges til Udvidelser, navnlig til Overtagelsen af Produktionsforetagender, hvori man selv frembringer, hvad der afsættes i Brugsforeningerne.

Denne Plan: saavel dens teoretiske Begrundelse som dens praktiske Resultat, greb Flürscheim stærkt. Reformplanen delte sig nu i 3 forskellige Grene, hver for sig lige nødvendige:

- 1) Landreform: Jordens og Grubernes Overgang til Kommuner og Stat saaledes, at Brugerne svarer Jordrenten til de offentlige Kasser;

- 2) Brugsforeninger, der organiserer Forbruget og tager Produktionen i sin Tjeneste;
- 3) En Møntfod, bygget paa Varernes Værdi.

Da han mente at have faaet Klarhed over denne tredelte Reform, havde han ikke Ro paa sig til at sidde stille og studere i Lugano. Det var som Jorden brændte ham under Fødderne. Hertil kom, at han havde den tunge Sorg efter ca. 20 Aars lykkeligt Ægteskab at miste sin Hustru kort efter, at han var kommen tilbage fra Amerika (Okt. 1895). Til en sygelig Svigermoder, der boede i hans Hjem, stod han i et mindre godt Forhold. Han beslutter sig derfor til i Begyndelsen af 1897 at drage til England, for i første Række at vinde Lederne af de kooperative Foretagender for sin nye Plan. Han fandt, at disse Kæmpeandelsforetagender var som skabte til at være Bærere af den nye Varemøntfod. I flere Skrifter behandler han denne Plan, vistnok bedst i »The real History of Money Iland«. Dette Skrift lod han udbrede i et stort Antal Eksemplarer, og selv rejste han omkring i England og talte med Varme og Begejstring for Møntplanen. Mange læste, hvad han skrev, og hørte, hvad han sagde, men, hvad end Tiden mulig i denne Retning kan bringe, de praktiske Englændere fandt i ethvert Tilfælde, at Tiden for denne Plans Gennemførelse ikke var kommen. Der var saaledes ingen Mulighed for Planens Gennemførelse i England paa det Tidspunkt. De fleste andre vilde vel sagtens efter dette Resultat have lagt Sagen paa Hylden, men det var ikke Flürscheims Maade at tage en Sag paa.

3. Varebanken paa New Zealand.

Flürsheim var bleven vis paa, at det var gennem Møntfoden af Sølv eller Guld, at det arbejdende Folk paa mest afgørende Maade blev udbyttet. Det var ham derfor i højeste Grad magtpaaliggende at faa gjort et praktisk Forsøg med en Varebank. Da han ikke kunde faa Forsøget gjort i den gamle Verden, drager han i Slutningen af 1897, ledsaget af en ca. 20-aarig Datter, 54 Aar gl. til New-Zealand, hvor han ankommer i Begyndelsen af det følgende Aar. Endnu inden dette Aar er omme, har han i Wellington stiftet den omtalte Bank under følgende Firmamærke: New-Zealand commercial Exchange Co, hvis offentlige Organ blev et af ham selv udgivet og redigeret Tidsskrift, Pioner for social Reform. Til en Begyndelse kunde Banken ikke arbejde med Varemønt alene. Flürsheim maatte derfor sætte en ikke ubetydelig Driftskapital i den. Saalænge han i denne Retning kunde levere det fornødne, funktionerede Banken, siger han selv, meget godt. Det viste sig imidlertid, at Banken i længere Tid, end han havde beregnet, vilde kræve Tilskud, der var større, end han saa sig i Stand til at yde. Da han fandt det nødvendigt at standse Tilskudet, gik Banken fallit med betydelig Tab for ham personlig. Imidlertid var dette ikke synderlig andet, end hvad der kunde ventes. Et isoleret Foretagende, der ligger midt i et Samfund, som beherskes af Guld- eller Sølv møntfoden, og hvori Varenoterne ikke kan opnaa Anerkendelse, kan ikke realisere denne saa dybt indgribende Plan. Varebanken her kunde i bedste Tilfælde kun blive et Forsøg.

Den første Betingelse for, at den kunde blive andet og mere, var og er, at Forsøget gøres af en stærk og omfattende økonomisk Organisation — lig de engelske Andelselskaber — der har Magt til at tvinge Omverdenen til Anerkendelse af deres Anvisninger. Flürscheim blev derfor ogsaa gennem Forsøget i Wellington kun styrket i Troen paa Muligheden af Planens Gennemførelse. Denne Tro gav han Vidnesbyrd i et stort i 1902 udgivet Skrift: *Clue to the economic Labyrinth*, som han lod udbrede i et Par Tusende Eksemplarer paa New Zealand. Med Udsendelser af dette Skrift betragtede han sin Mission i Avstralien som endt.

Under sit Ophold her var han i 1899 bleven gift for anden Gang, idet han ægtede en tysk Dame, han allerede havde lært at kende i Lugano. Med hende drog han i 1902 til Coronado ved St. Diego i Californien, hvor han i stille Studier levede til 1909.

4. Karteller, Truster og Reformbevægelsen i Amerika.

Den sidste social-politiske Fremtoning, som Flürscheim søgte at vinde Klarhed over, var Truster og Karteller. Hertil havde han nu Lejlighed. Han søgte derfor nu at faa Indblik i den Rolle, de spillede i det social-økonomiske Liv. Hans Opfattelse dels derom, dels om Reformbevægelsen i Amerika, var i sammentrængt Form som følger:

Det frivillige Andelsvæsen staar i Amerika saa langt tilbage, at det næppe der vil kunne føre væsentligt frem i social-reformatorisk Retning. Det almene

Folk er i Amerika som i Avstralien mere vant til at virke med Stemmeretten end med de økonomiske Sammenslutninger. Deraf følger, at den nærmeste social-reformatoriske Opgave dér maa blive Statens Overtagelse af Jorden. Han beklager derfor stærkt, at Henry George ikke har set denne Opgave under Øjne, men indskrænket sig til at give Anvisning paa Jordrentens Konfiskering gennem The Single Tax. I Amerika, hvor Farmerne endnu danner, hvad Flürsheim kalder »Rygraden i Samfundet«, er denne Vej fuldstændig ufremkommelig, idet hverken Farmerne eller Prioritetshaverne nogen Sinde gaar ind paa at lade sig ekspropriere uden Erstatning. Havde Henry George skrevet Erstatning til Grundejerne paa sin Fane, vilde den af ham rejste Bevægelse være bleven ganske anderledes følgerig, medens den nu snarere gaar tilbage end frem.

Flürsheim betragter det ogsaa som en Misforstaaelse, at Gennemførelsen af Jordværdiskatten i og for sig vilde være tilstrækkelig til en grundig Reform af Samfundet. Den Magt, der ligger i Sammenslutningen, vil bevirke, at Karteller og Truster ogsaa efter Ophævelsen af alle Toldgrænser vil være i Stand til fremdeles at udbytte det almene Folk. Fri Sammenslutninger af Forbrugerne om fælles Vareindkøb og Produktion kan i væsentlig Grad hindre Udbytningen; men hvor de enten ikke er tilstrækkelig udviklede eller overhovedet ikke magter Opgaven, maa Handelen blive et Statsregale paa lignende Maade, som Produktion af og Handel med Tobak og Spiritus nu er det i enkelte Lande.

Produktionen skal derimod være fri. I et Samfund, hvor Jordbesiddelsen — vel at mærke Besiddelsen, ikke

Jordbrugsdriften, Dyrkningen — Færdselsmidlerne og Handelen helt eller delvist er overgaaet til Kommune og Stat, er der ingen Nødvendighed for offentlig Produktionsvirksomhed. Skulde det mod Forventning vise sig, at der selv under disse Forhold kunde fremstaa udbytende Monopoler, vil de i hvert Tilfælde kunne modvirkes derved, at saadanne enkelte Monopoler blev overtaget af Offentligheden.

Med denne Opfattelse kom Flürscheim til Afslutning af sine sociale Reformplaner. I 26 Aar havde han arbejdet med dem, og af denne Tid tilbragt de 19 Aar i Udlandet: 3 Aar i Schweiz, $2\frac{1}{2}$ Aar i England, 5 i New-Zealand og Avstralien, 1 i Frankrig, 1 i Italien, $\frac{1}{2}$ i Polynesien, Hawaii og Ceylon, 6 i de Forenede Stater og Mexiko. Ved det rastløse Liv under de mange forskellige Forhold var han stadig optaget af det ene store Spørgsmaal: at finde Vejen til Fremtidens Samfund. I Løbet af dette Tidsrum havde han udgivet et stort Antal Skrifter, skrevet i Tidsskrifter og Dagblade, holdt Foredrag og sat praktiske Foretagender i Gang. Men først nu kunde han for første Gang, som han selv siger, byde Verden »die volle Lösung meines Wissens«. Denne hans samlede afsluttende Opfattelse af hans Reformplan nedlagde han i et Værk paa over 300 store Oktavsider, der bærer den for Flürscheims hele Betragtning ejendommelige Titel: Not aus Ueberfluss. Det kan maaske betragtes som den egentlige Kærne i hans Anskuelse, at han fandt Grundondet i de moderne Samfund deri, at Underklassen mangler Købeevne, medens Overklassen ikke kan fortære saa meget, som dens Indtægter sætter den i Stand til at købe. Derfor produceres der

meget mere, end der bruges, derfor lider vi under Nød midt i Overflødigheden.

5. Sidste Dage, Død og Eftermæle.

Den ovennævnte Bog blev udarbejdet, først paa engelsk, senere paa tysk, i den sidste Tid, Flürsheim opholdt sig i Kalifornien. I Forordet til Bogen faar vi paa ejendommelig og gribende Maade Vidnesbyrd om, hvorledes han til det sidste har arbejdet i den sociale Reforms Tjeneste. Han skriver her: »Otte Dage efter, at jeg havde gjort det sidste Pennestrøg i begge Værker, gjorde et Hjerneslag Ende paa min Virksomhed. I det mindste efter Lægens Befaling. Hvad jeg endnu skal levere af Smaating, eksempelvis dette Forord til den, omtrent samtidig med den amerikanske forberedte tyske Udgave, maa smugles forbi den strenge Doktor og vil sandsynligvis forkorte den mig tilstaaede Galgenfrist. Men hvortil nytter ogsaa Livet, naar vi ikke længere er i Stand til at yde mere for vore Medmennesker?«

I disse Linjer har vi den hele Flürsheim! Han arbejdede i Medmenneskenes Tjeneste. Det var hans Ærgærrighed at bane Vej for Menneskehedens Fremskridt. For det Maal ofrede han baade Kræfter og Penge. Han var, som det vil fremgaa af det foregaaende, Kosmopolit i Ordets egentligste Forstand. Men desuagtet glemte han aldrig det tyske Fædreland. Med Beklagelse saa han paa, at de tyske Landreformmænd under Damaschkes Ledelse havde opgivet det oprindelige Landreform-Program og indskrænket sig til at arbejde for de mindre Reformere: Beskatningen af

Tilvæksten i Grundværdien, forbedrede Boliger osv. Dette var meget gode Ting, men de var i Forhold til det tidligere Reformkrav kun Bisager, der traadte i Skygge for det store grundlæggende Krav: Jorden for Folket, paa hvis Grundlag alene de videre Opgaver kan løses, »som den ædleste Del af Menneskeheden i alle Verdens Lande har stillet sig«. Hvis Landreformforbundet vedblivende glemmer denne Opgave, og der ikke optræder et nyt Forbund, som tager denne Opgave op, saa »bliver maaske Social-Demokratiet Nationens eneste Haab«.

Social-Demokraterne vil jo sluttelig ikke æde Maden saa varm, som de nu koger den! De praktiske amerikanske Socialister har vist en saadan Imødekommenhed i deres nyeste Program, at »det med god Samvittighed kan underskrives af en Landreformmand«.

I 1909 vendte Flürsheim i lidende Tilstand tilbage til Lugano. I Efteraaret 1910 tog han Bolig i Berlin. I Sommeren 1911 søgte han Hvile og Styrke ved et Ophold i Swinemünde. Men alle Helbredelsesbestræbelser var nu forgæves. Foruden Apopleksi led han af Astma og Aareforkalkning. De sidste 3 Maaneder tilbragte han paa et Sanatorium, hvor han endnu til 5 Dage før sin Død, siddende paa en Balkon, arbejdede ved Læsning. Kun de sidste 5 Dage var han ganske hjælpeløs. Den 24. April d. A. afgik han ved Døden, lidt over 68 Aar gl.

Ved hans Død kom mange Tanker og Penne i Bevægelse. De, der i sin Tid havde været med at starte og bære den oprindelige Landreform-Bevægelse, anerkendte ham med Taknemlighed som den Fører, der bragte en ny Bevægelse til Gennembrud. Den

bekendte Fabrikant Heinrich Freese skriver bl. a.: »De gamle Landreformmænd kendte ham. Han havde næsten vundet hver enkelt for Bevægelsen. De saa i ham i en Række Aar deres Fører, der forsøgte at føre vort Folk ud af de sociale Modsætnings og Kampes Lavland op paa Højden af en ny Verdensanskuelse udenfor og over det nuværende Partivæsen. — — Vi skylder ham Tak for det meget, han har udrettet for de Bestræbelser, der nu snart er Fælleseje for de bedste i vort Folk«.

Justitsraad Richard Berg erklærer: »Han var en Sandhedssøger og besad den praktiske Angribers aldrig svigtende Energi, der til Fremme af store Ideer i det mindste er lige saa vigtig som de forsigtige Føreres politiske Strategi«.

Justitsraad, fhv. Rigsdagsmand Ernst Harmening fremhæver: »Den i Døden forudgaaede Social-Reformator Abbe har i sine Skrifter ydet Flürsheim sin fulde Anerkendelse og dermed oprettet ham et Minde, der ikke kan gaa under, før Mindet om Abbe, Grundlæggeren af Karl Zeiss-Stiftelsen selv«.

Personlig er jeg i høj Grad bleven befrugtet og paavirket af Flürsheim. Første Gang, jeg mødtes med ham, var ved Land-Konferencen i Paris 1889. Fra det Tidspunkt havde jeg stadig Forbindelse med ham og fulgte hans Virksomhed fra Aar til Aar. I 1896 havde jeg den Glæde daglig at leve sammen med ham i en Maaned i hans skønne Bolig ved Lugaersøen.

Skønt han forkastede al Dogmetro, var han en dyb religiøs Personlighed. Som voksen lod han sig tillige med Børnene døbe i et unitarisk Samfund i England, som han vedblivende tilhørte. Under Børnenes

Opvækst er der i Følge hans eget Vidnesbyrd kun gaaet faa Aftener, hvor han ikke bad Fadervor med dem, før de gik til Ro. Gennem Spiritismen kom han til den Erkendelse, som han selv gav det Udtryk, at »jeg behøver ikke at lade mig nøje med at tro paa Gud og det evige Liv. Jeg *véd*, at Gud og Udødeligheden er en Virkelighed«.

Det laa i hans hele Karakter, at han i Livet maatte blive en ensom Mand, der havde mange Skuffelser at gennemgaa. Men han hørte til de lykkelige, der gennem alt Mørke og tunge Nederlag bestandig over sig ser Haabets lysende Stjerne. Under den vil i kommende Tider mange træde i hans Spor og forhaabentlig faa Lykke til at føre den socialreformatoriske Bevægelse bestandig videre i Retning af Maalet: Lykke for det arbejdende Folk og det hele Samfund.

Fernando Linderberg.

Afdragsvis Betaling af Skat.

Et af de Argumenter, der oftere anføres imod de direkte Skatter og til Forsvar for de indirekte er, at medens de sidste saa at sige umærkeligt for Skatteyderen glider ind i Stats- eller Kommunekassen, vil der, saasnart de første naar en vis Højde, vise sig Vanskeligheder ved Inddrivningen, der vokse i ligefremt Forhold til Skatteprocentens Vækst. Og det er vel nok for Størstedelen dette Forhold, der har virket til at kølne den gamle rodfæstede liberale Modvilje mod de indirekte Skatter. Med de Fornødenheder, de offentlige Kasser i Nutiden har, har man ment det ugørligt, at lægge mere end højest nødvendigt over paa de direkte Skatter og har trods gode gamle Principper maattet tage sin Tilflugt i stor Udstrækning til de indirekte Skatter, der let og automatisk flød ind i Statskassen. En nærmere Paavisning af dette Forhold vil formentlig være overflødig, dertil har de senere Aars Skattelovgivning været altfor gennemdrøftet saavel i Blade og Tidsskrifter som Mand og Mand imellem.

Men selv med den Højde, den direkte Beskatning nu har, vil den være trykkende for den langt overvejende Del af Skatteyderne, dem med de smaa Indtægter og Middelindtægterne. Skatterne vil kun indgaa trægt og Betalingen vil blive udsat saa længe som muligt. En Erkendelse heraf ligger i de Bestemmelser, flere større Kommuner efter Skattelovene af 1903 have faaet indført

om Strafrenter for Skatter, der indbetales efter den lovlige Betalingstermins Ophør.

Af Midler til at imødegaa disse Vanskeligheder er det simpleste en hyppigere Opkrævning af Skatterne, saaledes at de Beløb, der skal betales i hver Termin, formindskes. Københavns Kommune og en Del Provinskommuner opkræver saaledes Stats- og Kommuneskatterne i kvartaarlige Terminer, en Fremgangsmaade, der i større Kommuner kræver et betydeligt Personel og Arbejde.

Da Frederiksberg Kommune for kort Tid siden, paa Grundlag af den Erfaring, at kun en ringe Procentdel af Skatteregningerne betaltes ved Skatteopkrævernes halv-aarlige Præsentation, vedtog at gaa over til et System, hvorefter Skatteyderne, efter at have modtaget skriftlig Meddelelse om Skattebeløbets Størrelse, selv skulde indbetale Beløbet, efter frit Valg enten i en Række lokale Banker eller paa forskellige over hele Kommunen fordelte kommunale Kontorer, indsaa man, at man maatte imødekomme de mindre Skatteydere, ved at give disse Adgang til at afvikle Skatten i mindre Portioner.

Da en kvartaarlig og eventuelt hyppigere Beregning af Skatten og Udsendelse af Skatteregning er en meget bekostelig Udvej, mente man at lette de mindre Skatteydere ved at give disse Lejlighed til at afdrage Skatten gennem Køb af Skattemærker. Fra hvem Ideen til Skattemærket egentlig stammer, er Forfatteren af disse Linjer ubekendt. For en Del Aar siden var Tanken omtalt i Dagspressen. Det hed sig vistnok, at Tanken var udgaaet fra en københavnsk kommunal Funktionær, og man mente dengang, at Københavns Kommune i en nær Fremtid vilde indføre det. Imidlertid synes Tanken end ikke at være naaet frem til Drøftelse i Borgerrepræsentationens offentlige Forhandlinger, og der har siden været stille om den. Forøvrigt ligger Ideen jo saa lige for og er vistnok tænkt af saa mange, at den, der dengang fremtraadte som dens legitime Fader, næppe nu kan

føle sig forurettet over ikke at faa sit Navn knyttet til den.

Om Idéens Fader vilde staa sig ved at vedkende sig Paterniteten, er forøvrigt endnu tvivlsomt, idet dens Levedygtighed og Brugbarhed endnu er uprøvet. Frederiksberg Kommune har indført Systemet forsøgsvis, og man har været fuldtud klar over de Vanskeligheder, der er forbundet med Ideens Realisation.

Skattemærkets raison d'être er, at det skal kunne faas næsten overalt. Naar Ugeregningen hos Urtekræmmeren afgøres, skal den betyngede Skatteyder, der har Erfaring for, at de rede Penge, der henlægges til Skattens Betaling, ofte bruges til andre Formaal, kunne købe sit Skattemærke, opklæbe det paa et dertil indrettet Samlekort og saaledes umærkeligt i Tører, Femogtyveører og Halvtredsører have Skatten samlet til Forfaldstiden, hvor de opklæbede Mærker af Kommunens Indbetalingskontorer modtages som kontant Betaling. Skiltet, der meddeler Skattemærkets Forhandling, skal som et memento dukke op overalt paa Skatteyderens Vej og vise sig overalt, hvor han aabner Pungen.

Og netop paa dette Punkt ligger ogsaa Vanskeligheden.

Hvis Kommunen kunde opmuntre Forhandlerne ved at give dem en Rabat, var Sagen lige til.

Men dette vilde blot medføre, at samtlige Kommunens Handlende vilde slippe med en vis Procent lavere Skat end Kommunens andre Borgere, idet de altid vilde kunne benytte Mærkerne til at betale deres egen Skat. Og selv denne Begrænsning vilde man kun kunne holde ved en besværlig Kontrol over om de, hvem Rabatten blev tilstaaet, ogsaa var forhandlingsberettigede. I Praxis vilde man være nødt til at give Rabatten paa samme Maade som ved Fri-mærker paa hele Ark til en vis Værdi. Men Følgen heraf vilde blive, at enhver, der havde Raad til at købe og var ansat saa højt i Skat, at han havde Brug for Mærker til denne samlede Værdi, fik denne Lettelse, medens de smaa

Skatteydere, der kun skulde bruge et mindre Antal Mærker, maatte betale det fulde Skattebeløb. Der staar altsaa kun tilbage at haabe, at et vist Pres fra Kundernes Side vil faa de Handlende til at føre Mærkerne, en Fordring, der næppe kan siges at være altfor stræng, idet de paa-gældende Handlende altid vil kunne bruge dem til at betale egne Skatter, herunder Brændevinsafgifter og Elektricitetsafgifter med.

Denne Villighed fra de Handlendes Side er ogsaa en nødvendig Forudsætning for at Sagen kan faa nogen Betydning, idet de 8 Salgssteder, Kommunen selv har etableret fra sine Kontorer i forskellige Dele af Kommunen, jo ikke paa den Maade ligger paa Skatteydernes Alfarvej, at disse til Stadighed har Ærinde der og saaledes stadig erindres om Skattemærkernes Eksistens. Nogen Betydning vil det vel have, hvis de politiske Foreninger, der jo af Hensyn til Valgretten er interesserede i, at deres Medlemmer har betalt Skat, vil tage Sagen op. Med Forhandlerspørgsmaalet er vel ogsaa nok Hovedvanskeligheden løst. Mærkernes Fremstilling er ret enkel og uden større Bekostning og Fristelsen til Efterligning af Mærkerne og Defraudationer paa denne Maade er ikke saa stor, idet Gevinsten ikke staar i noget nævneværdigt Forhold til Risiko.

Naturligvis er det et Spørgsmaal, om den Skatteyder, der ikke har fornøden Karakterstyrke til at lade rede Penge, der er lagt til Side til Betaling af Skat, urørte, vil anvende Penge til at købe Mærker, om hvilke man ved, at Bordet fanger, at Pengene bindes til det bestemte Formaal, at betale Skatten, men nogen Tilskyndelse ligger der jo i, at det for hver enkelt Gang er forholdsvis smaa Beløb, det drejer sig om.

Der kunde vel forøvrigt være Grund for Staten til at overveje, om den ikke kunde se sin Regning ved at overtage Udstedelsen af Skattemærker, der gælder som Betaling for Stats- og Kommuneskatter i alle Landets Kommuner. Igennem Postkontorerne har den iforvejen Organer for Salg af Mærkerne, og hvis Systemet slog

igennem, vilde Statens Gevinst blive baade et ikke ubetydeligt Rentebeløb ved Salget af Mærkerne og færre Skatterestancer.

Paa den anden Side skal der ikke lægges Skjul paa, at den Indtægt, Staten fik, kom fra dens mindre bemidlede Borgere, idet de større Skatteydere selvfølgelig vilde foretrække en Opsparing gennem Anbringelse paa Bankfolie, hvorved Renten kom dem selv til Gode.

Marc. Kalckar.

Notitser.

I.

Et Træk af den ægteskabelige Frugtbarheds Aftagen.

Tyskland er et af de Lande, der sidst er kommen med i den almindelige nedadgaaende Bevægelse i Fødselshyppigheden. Efter at Bevægelsen imidlertid ogsaa der, navnlig siden Begyndelsen af indeværende Aarhundrede, har taget stærk Fart og givet sig Udtryk i en foreløbig Standsning i Væksten af det i det tyske Rige aarlig stedfindende Antal Fødsler med deraf følgende stærk Nedgang i den relative Fødselshyppighed og ligeledes kendelig Nedgang i den relative Befolkningstilvækst, har Fænomenet tildraget sig en overordentlig Opmærksomhed og har fremkaldt en hel Litteratur. Et Bidrag hertil danner en i det sachsiske statistiske Tidsskrift given, af Dr. Georg Lommatzsch udarbejdet Afhandling om de ægte Fødsler i Aarene 1898 og 1908, hvori for 9 sachsiske Forvaltningsdistrikter undersøges Fødselstallets Afhængighed af Faderens Erhverv under Hensyntagen til hver betragtet Fødsels Nummer i Ægteskabet og dets Varighed ved Fødselens Indtræden. Det samlede Antal af ægte Fødsler i de betragtede Distrikter var i de to Aar henholdsvis 53000 og 43000, hvilke Tal for begge Aar udgør noget mindre end en Trediedel af det samlede Antal ægte Fødsler i Kongeriget Sachsen. Blandt Under-

søgelsens Resultater skal her fremdrages et ejendommeligt Udtryk for den almindelig iagttagne Begrænsning af den ægteskabelige Frugtbarhed. Foruden saavel relativ som absolut Nedgang i Fødselshyppigheden er det lykkedes at paavise en tydelig Forhaling af Børneavlen, saaledes at de i 1908 stedfundne Fødsler af samme Nummer er indtrufne i et senere Afsnit af Ægteskabet end Fødslerne af 1898. Dette vil fremgaa af nedenstaaende Oversigt, som for samtlige Erhvervsgrupper under ét angiver, hvor mange af 100 ægte Fødsler af det i Forspalten angivne Nummer der i de 2 Aar fandt Sted inden for den vedføjede Ægteskabsvarighed:

Fødselens Nummer	Ægteskabets Varighed	1898 %	1908 %
1.	0—2 Aar	91,58	87,87
2.	0—3 —	74,82	65,88
3.	0—4 —	56,02	45,83
4.	0—5 —	38,86	31,86
5.	0—10 —	81,60	71,40

Medens saaledes eksempelvis 74 % af de i 1898 indtrufne Fødsler med Numret 2 fandt Sted inden Forløbet af 3 Aar efter Ægteskabets Stiftelse, var dette i 1908 kun Tilfældet med 65 % af den samme Gruppe Fødsler. Forskellen mellem de to Talrækker synes at vokse, jo højere Fødselsnumret er.

Ved en Deling af Fødslerne efter Faderens Erhverv vil man genfinde den samme Forskydning. En saadan Deling ligger til Grund for den følgende Oversigt, hvor selvstændige erhvervsdrivende og højere Embedsmænd er betegnede som »1ste Erhvervsgruppe«, Funktionærer og Arbejdere henholdsvis som »2den« og »3die Erhvervsgruppe«; fra de tre Grupper stammede i 1908 henholdsvis 17, 10 og 73 % af det hele Antal Fødsler. Tallene i Oversigten skal iøvrigt forstaas som de i foranstaaende Oversigt anførte.

Fødselens Nummer	Ægteskabets Varighed	1ste Er- hvervsgruppe		2den Er- hvervsgruppe		3die Er- hvervsgruppe	
		1898	1908	1898	1908	1898	1908
		%	%	%	%	%	%
1.	0-2 Aar	84,90	82,82	89,81	83,14	93,55	90,39
2.	0-3 —	62,71	51,42	62,00	53,27	78,66	70,75
3.	0-4 —	42,98	31,58	44,20	30,70	60,88	50,65
4.	0-5 —	29,04	21,57	28,27	21,80	42,59	35,46
5.	0-10 —	74,71	61,05	71,15	57,93	84,26	75,17
6 og dero.	0-15 —	69,55	63,09	71,50	66,62	76,06	72,55

Uden Undtagelse bekræfter det sig her for samtlige Fødselsnumre og for alle 3 Erhvervsgrupper, at den paa Ægteskabets første Afsnit faldende Andel af Fødslerne er aftagende, og at Fødselstallet saaledes, foruden at være absolut og relativt aftagende, samtidig er blevet fordelt paa et længere Tidsrum.

C. O.

II.

Skibsfarten paa Nordøstersøkanalen.

I Aaret 1. April 1911—31. Marts 1912 er Nordøstersøkanalen (»Kejser Wilhelms Kanal«) bleven befaret af ialt 52817 Skibe med en Nettotonnage af 8,478261 Reg. Tons. I den følgende Oversigt findes (efter det tyske Riges officielle Statistik) disse Tal sammenstillede med de tilsvarende for de 4 nærmest foregaaende Aar, ligesom der er foretaget en Sondring mellem Dampskibe, Sejlskibe samt Lægtre og Pramme.

	Dampskibe		Sejlskibe		Lægtere og Pramme		Tilsammen	
	Antal	1000 Reg. Tons	Antal	1000 Reg. Tons	Antal	1000 Reg. Tons	Antal	1000 Reg. Tons
1907—08	15941	5061	16197	639	2860	723	34998	6423
1908—09	14479	4587	15500	592	2597	674	32576	5853
1909—10	16822	5111	18334	693	3391	724	38547	6528
1910—11	21033	5745	17450	685	7086	1149	45569	7579
1911—12	23778	6319	18164	746	10875	1413	52817	8478

Af den samlede Tonnage faldt saaledes i 1911—12 tre Fjerdedele paa Dampskibene, og af den sidste Fjerdedel beslaglagde Lægterne og Prammen en næsten dobbelt saa stor Andel som Sejlskibene. Samtlige Talrækker udviser, bortset fra den let forklarlige Nedgang i Kriσε-aaret 1908—09, en næsten uafbrudt Stigning; kun for Sejlskibene er Tallene lidt uregelmæssige. Som Følge af den ulige Grad, i hvilken denne Stigning har fundet Sted, er saavel Dampskibenes som Sejlskibenes Andel af Tonnagen mindre i 1911—12 end i 1907—08, hvorimod Lægternes og Prammenes Andel af denne er vokset fra en Niendedel til en Sjettedel. Den langt stærkere Stigning i Antallet af saavel Dampskibe som Lægtere og Pramme end i disses Tonnage er Udtryk for en betydelig Formindskelse af deres gennemsnitlige Størrelse, idet denne nu for de to Grupper af Skibe er henholdsvis 266 og 130 Reg. Tons, medens den for 5 Aar siden var 318 og 253 Reg. Tons. Ogsaa i denne Henseende viser Sejlskibene en lidt uregelmæssig Bevægelse; deres gennemsnitlige Størrelse i 1911—12 var 41 Reg. Tons, hvilket Tal er lidt højere end de tilsvarende for de foregaaende 4 Aar.

De for Sejlads paa Kanalen erlagte Afgifter beløb sig i 1911—12 til 3,882000 Mark, nemlig 2,897000 Mark

for Dampskibe, 493000 Mark for Sejlskibe og 492000 Mark for Lægttere og Pramme. Det samlede Afgiftsbeløb var i 1907—08: 3,109000 Mark, i 1908—09 derimod kun 2,847000 Mark; siden da er det forøget med 3—400,000 Mark aarlig.

Angaaende danske Skibes og danske Havnes Andel i Kanalskibsfarten skal yderligere meddeles nogle Data. I 1911—12 besejledes Kanalen af ialt 1977 danske Skibe med 806000 Reg. Tons; af de tilsvarende Tal for den samlede Skibsfart udgør disse Tal henholdsvis 4 og 10 %. Skønt disse Procenttal er svagt nedadgaaende fra Aar til Aar, er de danske Skibes Andel af Tonnagen dog endnu i 1911—12 højere end noget andet Lands uden for Tyskland (hvis Andel i Skibsfarten er omkring fem Sjettedele, forsaavidt angaar Skibenes Antal, og tre Femtedele, forsaavidt angaar Tonnagen). — Naar man opgør den Rolle, de enkelte Landes Havne spiller i Kanalskibsfarten som Afgangs- eller Bestemmelsessteder, paa den Maade, at hvert Skib medregnes to Gange, baade ved den Havnegruppe, til hvilken Afgangshavnen hører, og ved den, til hvilken Bestemmelseshavnen hører, viser det sig, at ialt 4965 Skibe med en Tonnage af 780000 Reg. Tons i 1911—12 har besejlet Kanalen med danske Havne som Afgangs- eller Bestemmelsessted. I Forhold til den samlede Skibsfart udgør begge disse Tal 4 à 5 %, men ogsaa her finder en fra Aar til Aar fortsat, om end langsom Nedgang Sted.

C. O.

III.

Guldproduktionen i 1911.

Ifølge det franske Finansministeriums »Bulletin« kan Verdens Guldproduktion i 1911 anslaaes til 97,448000 £. Dersom denne Opgørelse, der hviler paa de foreliggende officielle og halv-officielle Meddelelser fra Guldlandene, holder Stik, staar Aaret 1911 som Rekord-Aaret paa Guldproduktionens Omraade. Endnu i 1894 havde Guldproduktionen i Alverdens Lande kun en Værdi af 37 Mill. £, men Tallet steg Aar for Aar, indtil det i 1899 naaede et foreløbigt Kulminationspunkt (63 Millioner). I Aarene 1900 og 1901 var Produktionen nede paa 52—54 Millioner; derefter kom der en ny Stigning, der har fortsat sig uafbrudt indtil nu. I 1904 overskred Tallet de 70 Mill., i 1906 var det over 80 Mill., i 1908 over 90 Mill. og i 1911 — som før nævnt — 97,4 Mill.

Af det i 1911 producerede Guld kom 38,7 Mill. £ fra Afrika, 19,8 Mill. fra U. S., 12,6 Mill. fra Australien, 8,4 Mill. fra Rusland. De resterende 17,9 Mill. fordelte sig paa en Række andre Lande (Mexiko, Canada, Sverige osv.).

IV.

Cykel-Skatten i Frankrig.

Siden 1893 har man i Frankrig haft Skat paa Cykler. Oprindelig udgjorde Skatten 10 Frs. aarlig for hver Cykel uden Hensyn til Art og Størrelse. I 1899 indtraadte den Forandring, at Skatten for almindelige Cykler med 1 Sæde nedsattes til 6 Frs.; for Cykler med to eller flere Sæder beregnedes Skatten med 6 Frs. pr. Sæde. For Motorcykler opkrævedes den dobbelte Skat. Endelig ændredes Bestemmelserne i 1907 saaledes, at Satsen for Cykler

uden Motor nedsattes til 3 Frs. pr. Sæde, medens Afgiften for Motorcykler forblev uforandret, 12 Frs. pr. Sæde.

Cykel-Skattens Beløb udgjorde i 1893 knap 1 Mill. Frs., i 1898 var det steget til henimod 5 Mill. og i 1906 til over 10 Mill. Forandringen i 1907 bragte Skattebeløbet ned til $6\frac{1}{2}$ Mill. Frs., hvorefter det steg Aar for Aar til over 9 Mill. Frs. i 1911.

V.

Storbritanniens og De Forenede Staters Nationalformue.

I en Afhandling af Alfred Neymarck i »Bulletin de l'Institut international de Statistique« anføres et Par Oversigter til Belysning af Nationalformuens Vækst i Storbritannien og United States. En Opgørelse af Nationalformuen kan foretages efter forskellige Metoder og ud fra forskellige Synspunkter, og de Opgørelser, der i Tidens Løb er foretagne, er næppe saa ensartede, at Resultaterne tør sammenlignes i Enkeltheder; men til Belysning af Formuertilvækstens Styrke i saa lange Perioder, som her er Tale om, er Tallene dog af betydelig Interesse.

For Storbritanniens Vedkommende er den første kendte Opgørelse af Nationalformuen over 200 Aar gammel; den skyldes Gregory King, som i 1688 paa Grundlag af William Petty's og Charles d'Avenants Arbejder anslog den britiske Formue til 600 Mill. £. Henimod Slutningen af det 18. Aarhundrede opgjordes Nationalformuen af Sir Joseph Lowe til noget over 1400 Mill. £. Ved Aar 1800 var Tallet vokset til henimod 1800 Mill., men en Opgørelse fra 1804 giver kun 12—1500 Mill.; urimeligt er det ikke, at Napoleons-Krigene kan have medført en saadan Tilbagegang. I Løbet af det 19. Aarhundrede er

der iøvrigt foretaget ikke mindre end 19 Beregninger af den britiske Nationalformue; de mest bekendte skyldes Sir Robert Giffen (1865, 1876 og 1883), og flere af de øvrige Opgørelser bygger mere eller mindre paa Giffens Arbejder. — For en Del af de 24 Opgørelser, der foreligger, anfører vi Hovedresultaterne i nedenstaaende Oversigt, hvor Nationalformuen ved de forskellige Tidspunkter er stillet i Forhold til Folketallet:

Storbritannien og Irland	Folketal Mill.	Nationalformue Mill. £	£ pr. Individ
1688.....	7,7	600	77
1800.....	16,0	1440	90
1833.....	24,3	3440	141
1850.....	27,3	4520	165
1876.....	32,7	8560	261
1891.....	38,1	11400	299
1901.....	41,9	14000	334
1909.....	45,0	17760	395

Herefter skulde den britiske Nationalformue pr. Individ af Befolkningen nu være over 5 Gange saa stor som for 200 Aar siden, 4 à 5 Gange saa stor som for 100 Aar siden og 2 à 3 Gange saa stor som i Midten af det 19. Aarhundrede.

Den første Beregning af Nationalformuen i United States foretoges i 1791 af Adam Seybert, som anslog Landets daværende Formue til 750 Mill. Dollars. Foruden denne første Beregning foreligger der 16 senere Opgørelser, af hvilke de fleste er knyttede til Folketællingerne. Hovedresultaterne for en Del Opgørelser, som med Hensyn til Tidspunktet omtrent svarer til de forannævnte for Storbritannien, findes i nedenstaaende Oversigt:

United States	Folketal Mill.	Nationalformue Mill. Doll.	Doll. pr. Individ
1800.....	5,3	072	202
1830.....	12,9	2653	206
1850.....	23,2	6174	266
1870.....	38,6	35000	907
1890.....	62,6	66356	1060
1900.....	76,3	94000	1232
1910.....	88,6	125000	1411

Omregnet i danske Penge skulde herefter Nationalformuen pr. Individ i United States være steget fra ca. 750 Kr. i Aaret 1800 til ca. 5260 Kr. i 1910, medens Storbritanniens Formue pr. Individ i samme Tidsrum er steget fra ca. 1620 Kr. til ca. 7110 Kr.

VI.

Værdien af Havfiskeriet i forskellige Lande.

I »Bulletin de l'Institut international de Statistique« har den engelske Statistiker R. H. Rew samlet en Del Oplysninger om Havfiskeriet i forskellige Lande. Havfiskeriets Værdi i Aaret 1909 opgøres til følgende Beløb:

	Mill. Frcs.
Tyskland.....	40,8
England.....	194,0
Østrig.....	9,5
Belgien.....	6,4
Danmark.....	16,0
Skotland.....	74,0
Frankrig (med Alger) (1908)....	152,5
Irland.....	9,1
Italien.....	22,5
Norge.....	57,7
Holland (1908).....	32,4
Portugal (1908).....	30,8
Sverige (1908).....	17,7

VII.

Verdensproduktionen af Papir.

Efter et Foredrag af G. R. Snellman i Finlands »Ekonomiska Samfundet« meddeles nedenstaaende Oplys-

ninger om Papirindustriens Omfang i forskellige Lande. Oplysningerne refererer sig for største Delen til Aaret 1908.

Af Papirfabrikker findes der i Europa 2208, udenfor Europa 771, af Papfabrikker i Europa 786, udenfor Europa 248, af Cellulosefabrikker er Antallet henholdsvis 261 og 143, af Træsliberier 1357 og 239.

For Alverdens Lande er Papirproduktionen for et Aar opgjort til 7,856000 Tons, Papfabrikationen til 1,576000 Tons; af Cellulose fabrikeredes 3,328000 Tons og af Træmasse 3,571000 Tons. — Produktionsværdien udgjorde for Papir 3413 Mill. Fr., for Pap 392 Mill. og for Træmasse og Cellulose 1195 Mill. Fr., tilsammen en Sum af 5 Milliarder Fr.

De vigtigste papirproducerende Lande og Mængden af deres Aarsproduktion er følgende:

	Papir Tusind Tons	Pap Tusind Tons
United States	2904	1058
Tyskland	1351	187
England	866	18
Frankrig	605	43
Østrig-Ungarn	362	36
Kanada	257	51
Sverige	235	5
Italien	232	4
Rusland	223	26
Belgien	133	6
Norge	124	1
Finland	98	3
Japan	98	5
Holland	81	113
Spanien	74	4
Schweiz	46	15

Danmarks Papirfabrikation opgjordes ved Industri-tællingen i 1906 til 25000 Tons, Papfabrikationen til ca. 500 Tons.

VIII.

Dag- og Natbefolkningen i Londons City.

Det er en bekendt Sag, at Folketællingerne viser en stadig Aftagen af Befolkningen i de store Byers centrale Kvarterer. Londons City havde endnu i 1881 en bosiddende Befolkning af 51000 Mennesker, men Tallet sank til 38000 i 1891, til 27000 i 1901 og til 20000 ved den sidste Tælling i April 1911.

Folketællingerne medregner imidlertid kun de Personer, der har tilbragt Natten forud for Tællingsdagen paa Stedet. Hver Dag strømmer der en uhyre Menneskemasse ind til City, — hvor mange er det vanskeligt at opgøre, og dette har ogsaa for saa vidt mindre Interesse, som en stor Del af denne Menneskestrøm hverken er knyttet til Kvarteret ved Bopæl eller Livsvirksomhed, men kun drager der ind for i en Time eller to at afgøre Dagens Forretninger. Derimod har det Interesse at sammenholde Tallet for den bosiddende Befolkning med Tallet paa dem, der opholder sig i City Dagen igennem, fordi de dér har deres Erhverv. Dette sidste Tal, City's Dagbefolkning er 364000 eller over 18 Gange Natbefolkningen. I 1901 var Tallet 301000 og i 1891 knap 260000; medens den bosiddende Befolkning stadig er aftaget, er Dagbefolkningen altsaa vokset meget stærkt.

IX.

Afholdsbevægelsens Udbredelse i Sverige.

Ifølge en Opgørelse, foretaget af de svenske Afholdsforeninger i 1911, tæller disse betydeligt over $\frac{1}{2}$ Million Medlemmer.

Den nuværende svenske Afholdsbevægelse kan regnes at være begyndt i 1879, da den første Loge af den inter-

nationale Goodtemplar-Orden stiftedes. Den internationale Goodtemplar-Orden er endnu den mest talstærke af Sveriges Afholdsorganisationer; den tæller 223000 Medlemmer. Derefter følger Sveriges »Blaa Baand« med 106000 Medlemmer og »Templar-Ordenen« med 57000; men ved Siden af disse meget store Organisationer findes der en Mængde med mere beskedne Medlemstal.

Til Sammenligning skal vi nævne, at ifølge en af det danske statistiske Bureau foretagen Undersøgelse kunde Antallet af Medlemmer i Danmarks Afkoldsorganisationer ved Begyndelsen af 1910 anslaaes til ca. 170000.

X.

Verdenshøsten i 1912.

Det internationale Landbrugsinstitut i Rom meddeler i Oktober-Hæftet af »Nachrichten zur landwirtschaftlichen Statistik« en Række Tal til foreløbig Bedømmelse af Høstens Størrelse i de forskellige Lande paa den nordlige Halvkugle. Opgørelsen, som naturligvis i stort Omfang bygger paa Skøn, er for Evropas Vedkommende ret fuldstændig, idet der kun mangler Oplysninger fra Skotland, Østrig, Portugal, Serbien og Tyrkiet; for Tysklands Vedkommende er dog kun Preussen medtaget i Opgørelsen. Ialt foreligger der Oplysninger om Høstudbyttet for 91 Mill. ha Hvedeareal, 40 Mill. ha Rugareal, 25 ha Bygareal, 50 Mill. ha Havreareal og 54 Mill. ha Majsareal.

Hvedehøsten antages efter de foreliggende Meddelelser at skulle give 7 % større Udbytte i 1912 end i 1911, Rug 18 % større Udbytte, Byg 5 % større, Havre 21 % større og Majs 16 % større Udbytte end foregaaende Aar.

Gennemsnitsudbyttet pr. Hektar i 1911 og det formodede Udbytte i 1912 fremgaar af nedenstaaende Tal, der angiver Deciton (100 kg):

	1911	1912
Hvede	8,8	9,8
Rug	8,6	10,2
Byg	10,7	11,3
Havre	9,8	12,0
Majs	15,0	17,2

For alle Sædarter synes Høsten 1912 saaledes at love et Udbytte, der langt overstiger det foregaaende Aars.

XI.

Centralisering af de franske kooperative Foreninger.

Ligesom i flere andre Lande har ogsaa i Frankrig Forbrugsforeningerne hidtil været splittede efter politiske Linier. Nu er der imidlertid Udsigt til en Sammenslutning af de socialistiske og de neutrale Foreninger, der hver for sig hidtil har virket under særskilte Centralledelser, »Confédération des coopératives socialistes et ouvriers« og »Union Coopérative«. Hvis Sammenslutningen holder, vil man gennemføre visse fælles Principper, bl. a. Forbud mod Begrænsning af Medlemstallet, Forbud mod Anvendelse af Flerstemmesystemet, Forbud mod at Overskud fordeles proportionalt med den af Medlemmerne i Foretagendet anbragte Kapital (denne skal altsaa forrentes efter fast Rentesats). Den nye Organisation skal træde i Virksomhed i Begyndelsen af 1913.

(»Sociala Meddelanden«).

Nationaløkonomisk Forening.

Den 24. Oktober afholdt Nationaløkonomisk Forening sin aarlige Generalforsamling.

Formanden, Generaldirektør Rubin, fremlagde Regnskabet for 1911, hvorefter Kassebeholdningen ved Aarets Begyndelse havde udgjort 4855 Kr. 40 Øre; Indtægten i Aarets Løb var 2104 Kr. 12 Øre og Udgiften 1360 Kr. 46 Øre; Indtægten oversteg altsaa Udgiften med 743 Kr. 66 Øre, saaledes at Regnskabet sluttede med en Kassebeholdning af 5599 Kr. 06 Øre. Med Hensyn til Foreningens fremtidige Økonomi oplyste Formanden, at det Statstilskud paa 400 Kr. til Nationaløkonomisk Tidsskrift, som var bleven ydet i en lang Aarrække, nu bortfaldt. Endvidere havde Bestyrelsen besluttet, i Anledning af, at Tidsskriftet med den nu løbende Aargang vil være udkommet i 50 Bind, at lade udarbejde et samlet, udførligt Register til disse 50 Bind. Udarbejdelsen og Trykningen af dette Register maatte imidlertid nødvendigvis foranledige et ekstraordinært Indgreb i Foreningens Kassebeholdning.

Ved det derefter stedfindende Bestyrelsesvalg for Foreningsaaret 19¹²/₁₃ genvalgte samtlige Bestyrelsens Medlemmer, nemlig: Direktør for Statens Statistiske Bureau Michael Koefoed, Nationalbankdirektør Emil Meyer, Handelsminister O. B. Muus, Finansminister N. T. Neergaard og Generaldirektør Marcus Rubin.

Den syndikalistiske Bevægelse.

Et Foredrag i Socialøkonomisk Samfund.

Af

Axel Nielsen.

Hvad man herhjemme og i adskillige andre Lande kalder Syndikalisme, er forskelligt fra, hvad man i Syndikalismens Hjemland, Frankrig, forstaar ved dette Ord. I Frankrig betyder Syndikalisme slet og ret Fagforeningsbevægelse, medens den Bevægelse, som andetsteds kaldes Syndikalisme, i Frankrig betegnes som syndicalisme révolutionnaire.

Det vilde føre for langt her at komme ind paa, under hvilke Forhold denne revolutionære Syndikalisme er opstaaet i Frankrig. Det maa være nok at nævne, hvorledes den fandt sit Hjemsted paa Arbejderbørserne og i Confédération générale du travail og kom frem som Protest mod Guesdisternes parlamentariske Politik. Hvilke Synspunkter denne revolutionære Syndikalisme udviklede, kommer vi i det følgende ind paa, naar vi taler om Syndikalisme i Almindelighed, idet der findes overordentlig faa Forskelligheder mellem de Former, den syndikalistiske Bevægelse har antaget i de forskellige Lande.

Det har sine Vanskeligheder at tale om Syndikalisme, saa vist som denne Bevægelse intet fastslaaet Program har at gaa efter; den skyder alt, hvad der hedder Teori, til Side som underordnet Handlingen, og selv om der findes forskellige Forfattere, der som overbeviste Syndikalister søger at forklare Syndikalismens Teori, bliver Spørgsmaalet her mere end nogen Sinde, om Teorien kan anses som et fulgyldigt Udtryk for den praktiske Bevægelse. Hvad Syndikalismen vil, er at gøre Arbejderne til Herrer i Produktionen; men kan man følge en Teori eller en forud fastsat Plan, naar det gælder Erobringen af et Land? Nej, ligesom ens egne Felttogsplaner maa undergaa Ændringer efter, hvilke Modtræk Fjenden foretager, saaledes maa ogsaa for Syndikalistens Handling udvikle sig af de øjeblikkelige Forhold. Syndikalismen stiller sig afvisende overfor al Teori som »logiske Bygninger«, den er en Bevægelse, ikke et System, og selv om Socialisterne intet vil vide af Syndikalisterne, saa er Modsætningen dem imellem snarest at finde i Metoden, som skal følges, ikke just i det øjeblikkelige Formaål, som besjæler dem begge: Bekæmpelsen af det nuværende kapitalistiske Samfund. Produktionen er jo i vore Dage koncentreret i Storbefdrifter efter en Maalestok, som man ikke for blot faa Aartier siden havde drømt om. Disse mægtige Organisationer, hvis Betydning for hele Samfundet netop i de senere Aar er bleven mere aabenbar, er i Hænderne paa Kapitalister, de, der har Ejendomsretten over Produktionsmidlerne; medens det efter Socialisterne er Staten, der skal eje Produktionsmidlerne og dermed være raadende over Produktionen, saa er det

efter Syndikalisterne Arbejderne, der skal kontrollere Produktionen. Jeg kan ikke lægge nok Vægt paa dette Punkt her i Begyndelsen af mit Foredrag, idet De vil se, at medens Socialismen og Kapitalismen har det til Fælles, at det er Kapitalen og den, der er raadende herover, som sættes i Spidsen for Produktionen, er det for Syndikalisterne Arbejdet, der i denne Henseende skal være ledende, og Kapitalen slaa Følge, idet Syndikatet ejer Produktionsmidlerne.

Et af Hovedpunkterne i den Kritik, den syndikalistiske Bevægelse har øvet overfor det nuværende Samfund, er dens Angreb paa Parlamentarismen. Naar vi ser Syndikalismen saa at sige springe over fra det ene Land til det andet, saa skyldes dette sikkert for en stor Del, at Jordbunden har været beredt for den, ved at Parlamentarismen har spillet Fallit over for de Opgaver, der i nyere Tid er stillet til den. Parlamentarismen opstod som en Bekæmpelse af gamle Privilegier og Standsforskelligheder og som en Hævdelse af Princippet, at enhver skulde have Ret til i lige Grad at være medbestemmende over den Retning, hvori Løsningen af Samfundets Opgaver skulde gaa. Parlamentarismen havde ikke en økonomisk Omformning af Samfundet paa sit oprindelige Program; men efterhaanden som politisk og retlig Ulighed er bleven fjærnet, desto stærkere føles den økonomiske Ulighed; der er vel dem, der endnu tror paa Statens Almagt ogsaa over det økonomiske Liv, men, siger Syndikalisterne, hvor kan dette være muligt? Ikke blot er Staterne selv i vore Dage afhængige af Kapitalen, men de færreste sidder i Parlamentet som Repræsentanter for en Samfundsklasses økonomiske Inter-

esse, de sidder der som Udtryk for Partiprogrammer, der omfatter Folk af meget forskellig Livsstilling. Og hvad formaar Parlamentarismen at gøre for Lønforbedring for Arbejderne; Arbejdslønnen er jo ikke steget i Lande som England, hvor Parlamentarismen hersker, i Forhold til Tyskland, hvor Parlamentarismen ikke er trængt igennem. Der kommer gennem Syndikalismen en Skuffelse — berettiget eller uberettiget — med Parlamentarismen til Orde, en Skuffelse, som genfindes i borgerlige Kredse. Det er vel nok forskellige Aarsager, som ligger bag, men det er ikke desto mindre et interessant Tidens Tegn, at man i begge Samfundets Ender er led ved Parlamentarismen og søger efter nyt at sætte i Stedet; baade for oven og for neden i Samfundet ser man paa Parlamentarismen som Led i den omsiggribende Funktionarisme og har faaet Øje for, at Forandringerne i Samfundet i Virkeligheden foregaar uden for Parlamenterne; det er bleven en mere og mere udbredt Anskuelse, at hvad enten man har den ene eller anden Regering, bliver det dog det samme. Der var en Tid, Arbejderne haabede alt af Parlamentarismen; de optraadte som Klasse med fælles økonomiske Interesser og valgte deres egne Repræsentanter ud af deres egne Rækker. Men hvor formaaede dog ikke Parlamenterne at omskabe disse Arbejderrepræsentanter? De, der havde delt Arbejdernes Kaar og var blevet valgt ved at prædike Klassehad, ja, de taalte ikke Parlamenternes Luft; det var maaske ikke alle, der anlagde Diplomatrakken, men de tabte dog Forbindelsen med de Arbejdere, som havde valgt dem; en Arbejders Liv førte de ikke mere. Deres Optræden i Parlamenterne bestemtes af de engang

anerkendte parlamentariske Former; thi Parlamentarismen tvinger til fredelig Forhandling og visse Formers Overholdelse, om man overhovedet skal kunne gøre sig Haab om at opnaa noget. Der kom derved en Skævhed ind i Føernes Liv, mellem i Parlamenterne paa fredelig Vis at forhandle med Repræsentanterne for det kapitalistiske Samfund og saa udenfor Parlamenterne at prædike Klassehad; forstaa det hvo der kunde. Og hvad er saa de positive Resultater blevne af Parlamenternes Virken; nogle sociale Love ganske vist, men ingen, der reelt set betyder en Forhøjelse af Arbejdslønnen. Denne sidste Opgave, som naturligt maa være Kærnepunktet for Arbejderne, viser Parlamenterne jo fra sig. Lad mig nævne et karakteristisk Eksempel. Da Labour Party nylig trængt af syndikalistiske Elementer indenfor Fagforeningerne under Forhandlingerne om Minimumsloven søgte at faa Regeringen til at optage Minimalsatserne 5 og 2 sh. pr. Dag i Loven, protesterede Førsteministeren kraftigt herimod, idet han paapegede Umuligheden af, at Parlamentet, der var uden speciel Sagkundskab til Forholdene i Kulindustrien, skulde kunne fastsætte en Lønsats. Og som det gik her, vil det gaa i alle Tilfælde, hvor Parlamenterne vil søge at gaa udenfor de Grænser, der dikteres af deres Sammensætning.

Men Parlamentarismens Former har ogsaa bredt sig udenfor Parlamenterne, i Forhandlingerne mellem Arbejdere og Arbejdsgivere, som naturligt er, naar Arbejderne har Tro til fredelig Forhandling. Hvor ser man her Krigen, Arbejderklassen fører? Arbejderførerne slaar ikke i Bordet overfor Arbejdsgiverne; nej, efter Syndikalisternes Mening snobber de overfor

Arbejdsgiverne, og deres Lyst til at give de fintdannede Mænd gør, at hele deres Optræden gaar ud paa at tage sig ud i Arbejdsgivernes Øjne; Arbejdernes Interesser kommer i anden Række. Ganske vist, de naaede undertiden ad denne Vej, som oftest ved at give Afkald paa Arbejdernes Handlefrihed, smaa Lønforbedringer, som dog reelt set betød saa lidt. Arbejderne lærte snart at ræsonnere sig til, at under den nuværende Samfundsordning betyder højere Arbejdsløn højere Priser, og var der ikke andre, der gjorde opmærksom herpaa, saa gjorde Arbejdsgiverne det, som, saasnart Lejlighed gaves dertil, motiverede Prisforhøjelse med Arbejdslønnens Stigning; særlig har denne Overbevisning vel vundet Terræn i den sidste halve Snes Aar, hvor Priserne gennemgaaende er steget langt stærkere i de fleste Lande end Tilfældet har været med Arbejdslønnen. Er det saa mærkeligt, at Parlamentarisme og Tillid til Statens Virken er kommet i Miskredit blandt Arbejderne, naar hele Udbyttet har været, at de skabte Overklasse-mennesker ud af deres Førere og fik dem anerkendte af »Selskabet«, medens de selv ingen Fordele fik?

Men dette Parlamentarismens Vanhæld er kun naturligt for en syndikalistisk Betragtning. Thi Staten har som sin vigtigste Opgave Haandhævelse af Orden, d. v. s., da det nuværende Samfund er kapitalistisk, at beskytte Kapitalisternes Interesser. Det viser sig med tilstrækkelig Tydelighed i, hvorledes Staten anvender Hæren mod Arbejderne, eller hvorledes Staten, naar den optræder som Arbejdsgiver, lægger kapitalistiske Principper til Grund. Millerand har sikkert ikke været uden Betydning i saa Henseende. Derfor maa Arbej-

derne helst holde sig fjærnt fra al Politik; selv om nogle Syndikalister mener, at parlamentarisk Aktion i hvert Fald ikke kan skade, mener de fleste, at den forsaavidt skader, som den stikker Arbejderne Blaar i Øjnene ved at udgive sig for noget, som den ikke er.

Man har nu overfor disse Angreb paa Staten gjort gældende, at Staten jo kun er Magtudtrykket for Nationen, og har blandet de 3 Begreber, Nation, Stat og Fædreland sammen, som Udtryk for ét og samme. Det forundrer ikke, at Syndikalisterne ikke blot er anti-statslige, men ogsaa anti-patriotiske. De griber fat ved Marx's Ord: Proletarerne har intet Fædreland. Man kan forstaa, at Kapitalisterne har Fædrelandsfølelse, forsaavidt som denne Følelse er nær knyttet til Ejendomsretten, men Proletaren, der intet ejer, hvorledes skal han kunne nære en saadan Fædrelandskærlighed? Ej heller kan han dele de intellektuelles Kærlighed til deres Fædreland; den bestaar i Kærlighed til den nationale Kultur, men Arbejderen, der skal arbejde, faar ingen Del i den. Ja, man kan gaa videre i sine Betragtninger og sige, at Fædrelandskærlighed og Nationalfølelse er Ord, Overklassen anvender til at tvinge Underklassen, eftersom den ønsker det. Man ser jo, hvad de intellektuelle angaar, at Viden-skab og Kunst bryder nationale Skranker og skaber en international Kultur, og hvad Kapitalisterne angaar, saa tager de jo ikke selv nationale Hensyn, naar de vil gøre deres Kapitaler frugtbringende. Det er den samme Bevægelse, som gør sig gældende for disse Klassers Vedkommende, som gør sig gældende for Arbejdernes og som har faaet sit klassiske Udtryk i Ordet: Proletarer i alle Lande forener eder. Alt viser,

at Staternes Tid er forbi og Klassernes begyndt. Derfor er en Syndikalist ikke heller Statsborger og derefter Erhvervsdrivende, nej han er helt og ganske Arbejder i et eller andet Fag. Hvor skulde der ogsaa kunne være noget fælles mellem Udbytter og den Udbyttede, og en saadan Tanke hviler »Fædrelandet« paa; man kunde lige saa godt lukke et Rovdyr og dets Offer inde i ét Bur og forlange, at de skulde leve fredeligt Side om Side. Det er af stor Vigtighed for Kapitalisterne at opretholde Fiktionen om Fædrelandskærligheden, idet den bevirker Spænding mellem Landene og dermed Hæres Opretholdelse; men disse Hære, som væsentlig bestaar af Arbejderne selv, har i vort Samfund som vigtigste Opgave at bekæmpe Arbejderne og beskytte Kapitalisternes Udbytning. Derfor kommer antimilitaristisk Agitation til at blive et af Hovedpunkterne paa Syndikalismens Program; det er jo kendt ogsaa herhjemme fra.

Det er ret haabløst at ville diskutere det Spørgsmaal, om Klasse modsætningerne virkelig er saa skarpe, som Syndikalerne mener. Saa meget er i hvert Fald sikkert, at en Sondring mellem Udbyttede og Udbyttede i og for sig ikke har større Berettigelse end mange andre Sondringer, som f. Eks. mellem Producent og Konsument, eller lignende Skillelinier, der kan lægges gennem Samfundet; ingen af disse modbeviser dog Samfundsbegrebet. Men man kan ikke lade være med at rette Bebrejdelser mod tidligere Tiders Økonomi, naar man ser, at den Opfattelse, som her er nævnt, er kommet frem i Arbejderkredse. Det var den liberale Nationaløkonomi, der talte om Arbejdskraften som en Vare, og som derigennem opfattede Arbejderen som

to Hænder; og nu Marx's materialistiske Opfattelse af Historien? Ogsaa den maatte bibringe én den Opfattelse, at Arbejderen var først og fremmest Arbejder, i anden Række Statsborger. Er det da saa mærkeligt, at den syndikalistiske Stat dannes af frie Producenter, ikke af Borgere, frie Producenter, der er forenede i Syndikater, og i Forening ejende Produktionsmidlerne?

Hvorledes disse frie Foreninger af Producenter, Syndikaterne, skal se ud, hersker der nogen Dissens om i de forskellige Lande. I et engelsk Skrift fremstilles det saaledes, at hver Industri skal danne en Enhed. Sammenhængen mellem disse Syndikater skal ske ved et Central Production Board, som ved Hjælp af en statistisk Afdeling skal konstatere, hvad Befolkningen behøver af Goder, og derpaa udstede sit Forlangende om, hvad der skal produceres, til de forskellige Syndikater, men overladende til de Mænd, der danner Syndikatet, selv at bestemme, hvorledes de vil udrette Arbejdet og paa hvilke Betingelser. Først da vil der kunne være Tale om et sandt Demokrati. Hos franske Forfattere synes Tanken om Centralisationen ikke i den Grad fremherskende; her skal Kredsene være adskillig mindre, ikke omfatte hele Landet, og indenfor disse Smaakredse, Departementer ell. lign., skal saa de enkelte Industrier repræsenteres i et Raad, hvis væsentligste Opgave skal bestaa i at konstatere den paagældende Egns Behov og ordne den indbyrdes Produktion. Alt dette er dog noget, som kun i ringe Grad interesserer Syndikalisterne; Hovedpunktet for dem er Syndikatets, den produktive Gruppes Dannelse. Grunden hertil vil være lagt, om Organisationen i Fag-

foreninger gaa over til at blive en Organisation efter Industrier. Dette Punkt er blevet særlig stærkt fremhævet i England i de senere Aar, medens det i et Land som Danmark med den her herskende stærke Centralisation af Fagforeninger, naturligt kommer mindre frem. Det fremhæves i England, hvor fejlagtigt det er, at f. Eks. de Arbejdere, der er ansatte ved Skibsbygningsindustrien, er sammensluttede i mange forskellige Fagforeninger. Først ved Sammenslutning efter Industri klarlægges det, hvorledes Arbejderne der indenfor har fælles Interesser, at blive raadig over den paagældende Produktion. Har man saaledes gennem Sammenslutninger efter Industri allerede i det nuværende Samfund den Basis, hvorpaa Syndikatet skal bygges, saa kan man paa den anden Side ogsaa derved faa Arbejderne indenfor den paagældende Industri opdraget i Samfølelse. Der kan efter nogles Mening nu komme et Punkt i Udviklingen, hvor Arbejderne efterhaanden gennem Strejker, Sabotage etc. i den Grad har faaet Driftsherrer og Kapitalister gjort angst eller kede af det, at disse foretrækker at udleje Kapitalen, altsaa Produktionsmidlerne, for en fast Rente til Arbejderne i den paagældende Industri, og Syndikatet er dannet. Der vil da maaske hengaa nogen Tid, hvor Syndikatet betaler en Rente til Kapitalisterne, men efterhaanden som den syndikalistiske Omformningsproces af Produktionen skrider frem, vil det Tidspunkt naas, da de forskellige Syndikater bliver saa talrige og stærke, at de nægter at betale Rente af Kapitalen. Revolutionen vil da være fuldbgyrdet. Kapitalisternes Klasse eksisterer ikke mere, alle vil have at arbejde for at opretholde Livet; Syndikaterne vil med Glæde

optage de tidligere Kapitalister og Driftsherrer og gøre Brug af disses uomtvistelige Evner til at administrere; de vil ogsaa varmt interessere sig for tekniske Opfindelser og overhovedet være interesserede i at gøre godt og solidt Arbejde, og ikke som nu, hvor Driftsherren kun ønsker daarligt, men rentabelt Arbejde. Væsentlig mere end det her sagte, tror jeg ikke, der er kommet frem om Syndikalisternes Fremtid.

Tanken, som ligger bag, at Arbejderne skal være Herre over deres Erhverv, og at Erhvervet paa den anden Side ogsaa skal kunne give dem Brødet, er jo ikke ny. Det er denne Tanke, som kom frem i Middelalderens Lav, idet disse for de flestes Vedkommende, i hvert Fald oprindelig, var frie Foreninger, dannede af Mestre indenfor samme Fag. Da nu tilmed i Middelalderen Byen med tilhørende Opland dannede et udadtil afsluttet økonomisk Samfund, ligger det nær at drage en Sammenligning med det Billede, man faar af det Samfund, som omfattes af Syndikaterne, det være sig de nuværende Stater eller kun Dele deraf. Der er da næppe Tvivl om, at i en middelalderlig By følte den enkelte sig i høj Grad som Medlem af et bestemt Lav, altsaa omtrent paa samme Vis, som en ret Syndikalist først og fremmest tilhører et bestemt Fag. Lavet, Syndikatet, Foreningen af Producenterne, ejede faktisk dette; bestemte, hvad der skulde produceres, hvorledes det skulde ske og endelig ogsaa Prisene. Men dette sidste kunde selvfølgelig kun ske til en Tid, snart blandede Centralmyndigheden sig deri og fastslog Takster. Det var ganske vist i disse Byer Lavene, de middelalderlige Syndikater, der selv herskede over Byen, det var Medlemmer af Lavene,

der selv sad i Byraadet, og dog viste det sig nødvendigt at fastsætte Takster. At Arbejderne i Syndikaterne i den Grad skulde kunne herske over Produktionen, som Syndikalisterne synes at mene, er umuligt; sikkert maatte en Centralmyndighed da kunne fastsætte Prisene. Gennem sin ensidige Læggen-Vægt paa Producenten som den oprindelige Celle i det økonomiske Liv, overser Syndikalismen faktisk, at Producenten til lige er Konsument af andre Varer end dem, han selv frembringer. En Centralmyndighed undgaar man ikke i et Samfund, hvor Produktionen foregaar i Syndikater, og det en Myndighed, der maa være udrustet med Magt og fremgaa ved Valg fra Syndikaterne. Men naar vi saa ikke ogsaa faktisk den kendte statssocialistiske Ordning af Produktionen?

Var der nu en Syndikalist til Stede her — da en Syndikalist nødvendigvis maa være Arbejder, er det jo umuligt —, men var der én til Stede, vilde han sikkert gøre Indsigelse mod at jeg saaledes optrevler Tanken om en paa frie Syndikater bygget Produktion, den kommende Ordning. Han vilde hævde, at det ikke er det centrale i Syndikalismen, hvorledes Produktionen engang i Tiden vil blive ordnet. Først og fremmest maa Arbejderne sætte sig i Besiddelse af Produktionsmidlerne, og Vaabnet, som Arbejderne maa bruge dertil, er Generalstrejken. De vil erindre, hvorledes Marx fremstiller Udviklingens Gang, at Bedrifterne efterhaanden vil koncentreres paa ganske faa Hænder og derpaa exproprieres. Denne Revolution, som efter Marx ligger i Udviklingens Gang, og som, saaledes som Marx fremstiller det, ikke i Øjeblikket kan virke inciterende, den fremtræder hos Syndikalisterne i en

ganske anden Belysning. Denne Revolution, som er identisk med Generalstrejken, er for Syndikalisterne den sociale Myte, den Tro, som det gælder at indpode Masserne og som, naar det er lykkedes, vil faa disse til at handle, ganske tilsvarende den Rolle, Religionen i sin Tid spillede for Korstogene. Generalstrejken er det potenserede Klassehad, den er Massernes Religion i vore Tider; Overbevisningen om, at Arbejderklassen har Vaabnet i Hænde, som engang skal føre den til Sejr i Kampen mod det nuværende Samfund, skal indtage en ganske lignende Plads i Arbejderklassens Bevidsthed, som Tusind-Aars Rigets Komme i sin Tid gjorde. Den marxistiske Fatalisme er ganske forsvundet, det afhænger af Arbejderklassens frie Vilje at bruge sit Vaaben.

Men for at man skal kunne vente med Haab at kunne bruge dette Vaaben, maa Arbejderklassen staa enig. Derfor er alt, hvad der fremmer Samfølelsen mellem Arbejderne, kun af det gode, og det er gennem Kampen, Arbejderne lærer at staa sammen. Direkte Aktion bliver derfor i Øjeblikket det Middel, den sociale Myte om Generalstrejken afføder.

Fagforeningerne maa derfor efter Syndikalisternes Mening ganske omformes til at være Kampforeninger fra som nu fortrinsvis at være Understøttelsesforeninger. Betegnende er det da ogsaa, at Syndikalismen har vundet størst Fremgang i de Fagforeninger, der har mindst Kapital; med Rette hævder Syndikalisterne, at hvor store Midler, Fagforeningerne ogsaa samler sig for at kunne gennemføre en Strejke med Held, saa vil de dog aldrig kunne tage det op med de Pengemidler, hvorover Arbejdsgiverne raader. Kon-

sekvensen bliver da ogsaa, at Fagforeningerne skal anvende en ganske anden Fremgangsmaade under deres Kampe, end den hidtil brugte. De skal ikke lade sig binde paa Hænderne for flere Aar; Aftaler skal kun vedrøre ganske kort Tid, og Arbejderne skal bryde dem, naar det er i deres Interesse; thi de anerkender ingen Autoritet. Strejken skal begynde den Dag, hvor den vil virke mest generende for Arbejdsgiveren og komme overraskende for denne. Lykkes Strejken, forbedrer den Arbejdernes øjeblikkelige Stilling og giver dem fornyet Mod og Tillid til sig selv; og mislykkes den, saa virker den dog opdragende paa Arbejderklassen, idet de kæmpende kan sige til de andre, at Aarsagen til Vanheldet var, at disse ikke gjorde fælles Sag med deres Klasse. Og Strejken præciserer ogsaa Arbejderklassen som saadan paa anden Vis; den forskrækker Konsumenter, Kapitalister og Administration, ikke mindst ved de Voldshandlinger, Syndikalisterne mener sig berettigede til at udøve under en Strejke.

Direkte Handling kan ogsaa antage andre Former end Strejken. Den kan bestaa i Manifestationer gennem Gaderne, hvorved den offentlige Ro forstyrres, eller i Sabotage. Alt efter Erhvervet kan Sabotagen antage forskellige Former, men i sit Væsen gaar den som bekendt ud paa, at man arbejder langsommere end ellers eller mindre omhyggeligt, Ødelæggelse af Maskiner o. s. v. Det var Sabotage, da Skrædderne i Filadelfia, før de torlod Værkstedet, forandrede Metermaalene, saa at Strejkebrydernes Arbejde ikke kom til at passe; eller da Bagerne »ved en Fejltagelse« kom Petroleum i Dejgen, eller Snedkerne glemte Søm

i det Træ, som skulde gaa gennem Rundsaven, saa at denne ødelagdes.

Et andet Middel er Boykotning, idet Arbejderne ikke vil købe Varer, der er producerede af saadanne Arbejdsgivere, som ikke vil gaa ind paa Fagforeningens Betingelse.

Endnu et Middel til Arbejdernes Klasseopdragelse er Dannelsen af Produktionsassociationer, saaledes som jeg nævnte, at nogle mente, at Overgangsstadiet skulde være. De Varer, som da produceres i disse Associationer, kan da forsynes med et bestemt Mærke, eller sælges paa bestemte Steder, og Arbejderne skal da udelukkende købe disse Varer.

Det skal villigt indrømmes, at ikke alle teoretiske Syndikalister billiger Anvendelsen af alle disse Midler, særlig gælder det Anvendelse af Vold overfor Arbejdsvillige og Ødelæggelse af Material, som flere tager Afstand fra. Jeg maa dog sige, at jeg synes, at disse Midler kun er Konsekvenserne af Syndikalismen, naar man opfatter denne som en Trossag.

Efter saaledes at have fremdraget de vigtigste Punkter af Syndikalismen, skal vi se, hvad den betyder i Tiden. Det er bemærkelsesværdigt, at Syndikalisterne hævder, at deres Lære i Virkeligheden er Marxisme i dens rene Form, ikke forvansket, som parlamentariske Socialister nu ynder at fremstille den, med Engels' Paaklstringer. Efter Socialisternes Mening derimod staar Syndikalismen Anarkismen meget nær, det rigtige er sikkert, at Syndikalismen har optaget adskillige marxistiske Ideer i deres Renhed (Klassemodsatning o. lign.), men ogsaa anarkistiske. Overfor alt det utiltalende, som er ved Syndikalismen med

dens samfundsnedbrydende Tendenser, maa man ikke glemme det ideelle Moment, som den bringer ind i Arbejderbevægelsen. Medens den borgerlige Nationaløkonomi taler om Arbejderen som 2 Hænder, og en Mand som Kautsky optager denne Terminologi, idet han taler om, at Arbejderen sælger sin Arbejdskraft, og at det for ham gælder at sælge den saa dyrt som muligt, eller, som i den socialistiske Stat, at faa det fulde Udbytte af sit Arbejde, saa er der i Syndikalismens Lære om, at man er, hvad ens Erhverv gør en til, en Kærlighed til og en Gaaen op i Arbejdet, som ikke kan værdsættes højt nok; man ikke blot lever af sit Arbejde, men i sit Arbejde, og hos flere Syndikaler antager dette Moment en Karakter, som ganske minder om de middelalderlige Lav. Syndikalismen vælter gamle Autoriteter over Ende og skaber en ny Moral, Arbejdets Moral. Enhver skal dygtiggøre sig indenfor sit Arbejde til Gavn for andre. Man kan sige, at det er en smaatskaaren Idealisme, at ville lægge sin Personlighed i Arbejdet, og ikke som det sker i vore Dage, hvor Arbejdet mere og mere bliver mekanisk, udenfor dette; men der er ikke Tvivl om, at Arbejdslysten stiger, jo mere der i Arbejdet bliver Plads for Personligheden, og dette mener Syndikalerne at kunne opnaa ved at gøre Arbejderne til Herrer i Syndikaterne. Syndikalismen betegner et Brud med Individualismen, og det i langt højere Grad end Socialismen; thi medens denne i Virkeligheden kun bekæmper den individualistiske Produktion, bekæmper Syndikalismen Individualismen overhovedet.

Jeg har fremhævet, hvorledes Syndikalismens Produktionsordning sikkert er umulig, og langt heldigere

end i sine positive Forslag forekommer Syndikalismen mig at være i sin Kritik af det bestaaende Samfund; her er saa overordentlig meget berettiget, og selv om Syndikalismen ikke skulde have nogen Fremtid for sig, saa er allerede denne Kritik værdifuld. Men det maa ogsaa fremhæves, at Syndikalismen kalder paa Samfølelse og Offervillighed, og giver Masserne Idealer at tro paa, som vil virke forædlende paa dem ved at kalde paa deres bedste Sider.

Dette værdifulde Indhold maa man ikke glemme, naar man ser Syndikalismens Virken paa det bestaaende Samfund, med dens Vold og dens Ødelæggelseslyst, og den Fanatisme, den vil indpode Masserne. Den direkte Handling og Myten om Generalstrejken er Børn af vor Tid. Det vilde være overordentlig interessant at undersøge dette Problem nærmere fra et massepsykologisk Standpunkt; jeg skal her indskrænke mig til enkelte Antydninger. De véd, hvorledes Masseforbrydelser i vor Tid er blevet et højt interessant Problem indenfor Strafferetten; hvorledes det konstateres, at mange begaar Forbrydelse mod Ordenen o. lign. som Led i en Masse, Forbrydelser, som de enkeltvis aldrig kunde falde paa at begaa. Dette Moment har Syndikalismen fattet i ganske anderledes Grad end Socialismen. Den kaldte vel ogsaa paa Masserne, men behandlede dem som bestaaende af Enkeltindivider, som det gjaldt at overbevise ad Forstandens Vej; Syndikalismen kalder ogsaa paa Masserne, men giver dem en fælles Tro, en Tro paa Massens Kraft, en Tro paa Myten om Generalstrejken, som skal gøre Massen til Herre i Samfundet. Man ser ofte Syndikalismen afvist som umulig for german-

ske Lande; i disse tænker Folk, før de handler, de er ikke saa impulsive som Romanerne. Dette er rigtig nok, naar man sammenligner en Germaner med en Romaner, men anderledes derimod, naar man taler om Massen. Massen tænker ikke, Massen er impulsiv og rask til at skride til Handling, og det ogsaa i germaniske Lande, hvad Eksempler fra England noksom viser. Det er dette Moment, som gør, at de syndikalistiske Teorier er et underordnet Spørgsmaal i Syndikalismen, der med psykologisk Skarpsind har set, at det er Handling, som knytter Massen sammen, ja danner Masser, der i og for sig bestaar af meget heterogene Elementer. Naar derfor Sorel o. a. fordømmer Retsbrud, og dog stoler paa Syndikalismens Fremtid, saa skal det villigt indrømmes, at den vel er mulig, ogsaa da, idet den fælles Handling godt kan vise sig i Strejke o. lign. lovlige Aktioner, men et væsentligt Middel gaar dog derved tabt til at danne Massen; Modstand og Forfølgelse vilde være virksomme Momenter i denne Henseende.

Det er muligt, at Syndikalismen vil føre til Produktivassocationer, og paa denne Maade søge det sociale Spørgsmaal løst; mulig vil Resultatet ogsaa blive et andet, ingen kan overse Konsekvenserne i Øjeblikket, men som en Bevægelse, der søger at skabe nye Værdier og nye Ideer for Masserne, præget af en for vor Tid sjælden Idealisme, som den er, som saadan faar man ogsaa haabe, at den — til Trods for sine revolutionære Tendenser — vil kunne virke befrugtende paa det moderne Samfund.

Bl. a. benyttet: Lewis, Syndicalisme and the general strike. 1911. H. Scavenius, Af den nyere engelske Arbejderbevægelses Historie. 1912. George Sorel's Arbejder. J. Ramsay Macdonald, Syndicalism. 1912.

Statsmonopoliseringen af Livsforsikringsvirksomheden i Italien.

Af

Cand. polit. **Chr. Thorsen.**

De senere Aars interessanteste Begivenhed indenfor den europæiske Livsforsikringsverden er ubetinget Indførelsen af Statsmonopol for Livsforsikring i Italien — vedtaget ved Lov af 22. April 1912. Forslag til Livsforsikringens Monopolisering har vel tidligere været fremsat i andre Lande, saaledes f. Eks. i Frankrig i 1900, men indtil den italienske Lovs Vedtagelse har saadanne Forslag ikke ført til noget positivt Resultat. Var Tanken om at monopolisere Livsforsikringsvirksomheden for Staten ikke ny andet Steds, saa var den det heller ikke i Italien. Flere italienske Statsmænd, bl. a. Guiseppe Zanardelli, har haft den, men først for Ministeriet Giolitti skulde det lykkes at iklæde Tanken en saadan Form, at den kunde vinde fornøden Anklang i Parlamentet. — Allerede da Premierminister Giolitti i April 1911 holdt sin politiske Programtale, erklærede han, at det var Regeringens Hensigt at søge gennemført bl. a. en ny Alderdomsforsørgelseslov for Arbejderne, og han hævdede, at en saadan Lovs Gennem-

førelse vilde lettes betydeligt, saa vel finansielt som teknisk, saafremt den italienske Stat for sig monopoliserede al Livsforsikringsvirksomhed i Landet, og et herpaa sigtende Forslag vilde derfor senere fremkomme. Sagen var jo nemlig den, at en Alderdomsforsørgelse for Arbejderne ikke kunde gennemføres, uden at der skaffedes Staten nye Indtægter, og et Forsøg paa at erholde saadanne gennem en Omlægning af Skattesystemet var mislykkedes. Regeringens Hensigt var da gennem en monopoliseret Livsforsikringsanstalts paaregnede Overskud at tilvejebringe en Del af de Midler, man manglede. — I det her nævnte Forhold maa Regeringens Hovedmotiv til Monopollovens Gennemførelse sikkert søges; senere har man fra Lovens Modstanderes Side hævdet, at Regeringen ønskede Monopolet indført for gennem det at skaffe Penge til Fortsættelse af Krigen i Tripolis.

Hvilke nu end Regeringens oprindelige Motiver har været, saa blev i hvert Fald Resultatet det, at den italienske Handels- og Landbrugsminister, Nitti, der i denne Sag var Regeringens Ordfører, forelagde det bebudede Lovforslag for Parlamentet den 3. Juni 1911. I Korthed gik dette oprindelige Forslag ud paa, at der i Rom skulde oprettes en Statsforsikringsanstalt, for hvilken al Livsforsikring under enhver Form reserveredes, dog skulde der gælde enkelte Undtagelser for Forsikringer af særlig social Betydning. Saaledes skulde Loven ikke gælde for gensidige Hjelpekasser, der livsforsikrer deres Medlemmer for højst 1000 Lire Kapital eller 400 Lire aarlig Rente, eller for de ved kgl. Dekret anerkendte Forsørgelseskasser eller for de private Bedrifter eller offentlige Institutioner, for saa

vidt som de forsikrede deres Personaler (Pensioner, Begravelseshjælp o. l.) o. s. v. Alle hidtil i Italien arbejdende Livsforsikringsselskaber, saa vel indenlandske som udenlandske, skulde fra Lovens Ikrafttrædelsesdag op-høre med at tegne nye Forsikringer i Italien, derimod skulde de naturligvis have Lov til at afvikle de løbende Forsikringer, men de kunde dog ogsaa paa Betingelser, der nærmere vilde blive fastsatte, overdrage deres Portefeuller til Monopolanstalten. Intet Selskab saa lidt som nogen Person, der i Italien havde været beskæftiget ved Livsforsikringsvirksomhed, skulde paa Grund af de netop nævnte Bestemmelser have Krav paa nogen som helst Erstatning, og enhver Retssag, der mulig vilde blive krævet anlagt til Opnaaelse af Erstatning, vilde uden videre være at afvise af Domstolene. Overtrædelse af Forbudet mod at private Selskaber tegnede nye Forsikringer, vilde medføre Bøder af fra 10 til 20 % af de tegnede Forsikringssummer, og desuden vilde de mod Forbudet tegnede Forsikringer være ugyldige. Ingen italiensk Borger maatte forsikre sig i Udlandet, med mindre han kunde føre Bevis for, at han havde haft Bopæl der i mindst et Aar. — Hvad selve Monopolanstalten angaar, saa skulde den efter Forslaget under Ministeriet for Agerbrug, Industri og Handel have en selvstændig Forvaltning gennem et Administrationsraad paa 9 Medlemmer, bestaaende af 4 højere Statseembedsmænd, 4 forsikringskyndige, italienske Borgere og Direktøren for den nationale Institution, gennem hvilken de af Arbejderulykkesforsikringsloven flydende Pensioner ordnes. Anstaltens Embedsmænd skulde ikke ligestilles med Statseembedsmænd; de skulde ansættes og afskediges

af Administrationsraadet, og der skulde ikke tilkomme dem nogen Ret til Pension, men ved deres Ansættelse skulde de tegne en Livsforsikring i Anstalten. Ved Ansættelsen af Anstaltens Funktionærer skulde foretrækkes saadanne, der i mindst 3 Aar havde haft Ansættelse i de private Selskaber. Præmieinkassoen og Udbetalinger af Forsikringssummer skulde kunne ske foruden gennem Anstaltens Agenturer tillige gennem Postvæsenet, og naar de Forsikrede selv indbetalte deres Præmier paa Postkontorerne, skulde de have en lille Godtgørelse i Præmien; det samme skulde forøvrigt gælde for saadanne statslønnede eller statspensionerede Forsikrede, som vilde lade Præmierne fradrage i de dem tilkommende Udbetalinger fra Staten. — Med Hensyn til Anstaltens paaregnede aarlige Overskud bestemte Forslaget, at Nettooverskudet skulde komme Arbejderforsikringen til gode, efter at først nogle nærmere bestemte Procentdele af det er henlagt til forskellige Reserver og benyttet som Tantième (ikke over 5 %) til Funktionærerne. — For Anbringelsen af Monopolanstaltens Præmiereserve gaves der naturligvis detaljerede Bestemmelser, hvorved særlig kan mærkes, at den bl. a. maatte anlægges i: ¹⁾ Italienske Statsobligationer, ²⁾ Andre af den italienske Stat emitterede eller garanterede Papirer, ³⁾ De autoriserede Realkreditinstitutters Obligationer, ⁴⁾ Lombardlaan paa de under 1—3 nævnte Effekter, ⁵⁾ Policelaan indenfor Policernes Tilbagekøbsværdi som Maksimum og ⁶⁾ Første Prioriteter i faste ubehæftede Ejendomme — dog maatte paa denne sidste Maade anbringes højst 10 % af Præmiereserven.

Forslagets Forelæggelse gav i Deputeretkamret Anledning til ret stormende Optrin, hvor det efter

sydlandsk parlamentarisk Sædvane end ikke skal have manglet paa personlige Sammenstød med deraf følgende Dueludfordringer, men tiltrods herfor blev man under de følgende Forhandlinger dog ret hurtigt i Principet enige om Statsmonopolets Indførelse, og hertil bidrog maaske ikke mindst hele den politiske Situation samt den Omstændighed, at Hovedparten af de i Italien tegnede Forsikringer er erhvervede af udenlandske Selskaber. Paa enkelte Punkter ønskede Parlamentet dog Forslaget ændret; i saa Henseende fik et af den Deputerede, Bertolini, indbragt Forslag om kun at lade Statsmonopolet gælde for de saakaldte »demokratiske« Forsikringer, d. v. s. Livsforsikringer under 15000 Lire Kapital eller under 1500 Lire aarlig Rente, ingen Betydning, men efter at Parlamentet, der i Juli 1911 havde taget Ferie, atter var aabnet i Februar 1912, blev der fremsat et andet Ændringsforslag, i Henhold til hvilket de Selskaber, der den $31/12$ 1911 paa lovlig Vis havde drevet Livsforsikring i Italien, skulde kunne erholde Fuldmagt til at fortsætte Forretningerne indenfor et Tidsrum af højst 10 Aar, regnet fra den gode Dag efter Lovens Ikrafttræden; men Tilladelsen, der skulde meddeles ved kgl. Dekret, skulde være afhængig af følgende 3 Betingelser: ¹⁾ 40 % af de nytegnede Forsikringer skulde genforsikres hos Monopolanstalten, ²⁾ 50 % af Præmiereserven skulde anlægges i italienske Statspapirer og ³⁾ Forsikringsselskaberne skal have Handelsministeriets Godkendelse af alle benyttede Tariffer. — Med disse Ændringer vedtoges da det foran skitserede Forslag den 4. April i Aar tiltrods for den stærke Modstand, som de private Selskaber, saa vel de inden- som de udenlandske, havde organiseret, og

hvorved der endog var forsøgt diplomatisk Intervention.

Under Forhandlingerne i Parlamentet, hvor Handelsminister Nitti og hans Meningsfæller nærmere maatte gøre Rede for deres teoretiske og praktiske Grunde til at søge Livsforsikringsvirksomheden monopoliseret for Staten, og i de talrige Modskrifter fra de i den private Livsforsikring interesseredes Side fremkom der selvfølgelig en Mængde Argumenter pro et contra Monopolet, og for disse Argumenter skal der i det følgende kort gøres Rede*). Ministeren hævdede, at Monopolet var ønskeligt ud fra et rent fiskalt Synspunkt: Staten trængte til nye Indtægter, og efter hans Kalkulation vilde der kunne paaregnes en saa stor aarlig Nytilgang til Monopolanstalten, at denne efter 25 Aars Forløb vilde have en Præmieindtægt af 180 Mill. Lire, og Staten vilde da kunne paaregne en aarlig Gevinst af 20 Mill. Lire. Monopolets Modstandere hævdede heroverfor, at det var meget usandsynligt, at Statsanstalten vilde give det kalkulerede Overskud; man har ganske vist i Italien Statsmonopoler, som Tobaks- og Saltmonopolet, der giver godt Udbytte, men det gør de, fordi det her drejer sig om almindelige Forbrugsartikler, til hvilke Kunderne melder sig af sig selv; men det kan man ikke vente ved Livsforsikringsmonopolet; det vil altid kun være faa, der af egen Drift forsikrer sig; desuden har man i Italien ogsaa Eksempler paa, at Staten driver Virksomheder, f. Eks. Jernbanerne og Telefonerne, som

*) Jfr. Dr. jur. G. Rocca: Das italienische Lebensversicherungs-Monopolgesetz. Zeitschrift für die gesamte Versicherungs-Wissenschaft. Bd. XII, 3. H. Berlin 1912.

ikke betaler sig; men hvordan det finansielle Udbytte end bliver, saa vil Monopolets Indførelse set fra et fiskalt Synspunkt være uretfærdigt, idet det vil betyde en Beskatning af Forsorgen hos Middelstanden til Gavn for Arbejderne, der i det væsentlige er stillet omtrent paa samme Maade som Middelstanden.

I al Almindelighed hævdede Monopolforslagets Venner, at Livsforsikringsvirksomheden var særlig egnet for Statsdrift; der kræves nemlig til saadan Virksomhed ikke nogen kompliceret Mekanisme, ingen Maskiner og intet kostbart Anlæg, der atter og atter maa forandres. Virksomheden træffes desuden ikke saaledes som rent industrielle Virksomheder direkte af Produktionskriser og Prisforandringer. Livsforsikring er i fuldeste Maal grundet paa Tillid, men intet Selskab, end ikke det største, nyder samme Tillid som Staten, der bestaar til enhver Tid. Jo større Antallet i en Forsikringssammenslutning er, des større er Sikkerheden, og des mindre kan Præmierne være, og samles alle Forsikringer hos Staten, kan denne yde Maksimum af Sikkerhed og Minimum af Udgifter; og hvad den saa højt priste frie Konkurrence med dens for det forsikrede Publikum saa gavnlige Følger angaar, saa frembringer den jo ikke nye og bedre tekniske Systemer eller fuldkomnere Driftsformer; den har derimod væsentligst udviklet sig til at blive et Kapløb om de bedste Agenter og fører derved til en Forhøjelse af Administrations- og Erhvervsudgifterne og eventuelt af Præmierne. Forøvrigt maatte det fremhæves, at Konkurrencen i Italien slet ikke var effektiv, idet de fleste Forsikringer tages af de store Selskaber og af disse igen væsentligst af de udenlandske; ogsaa for

at hindre, at for stor finansiel Magt samledes i faa Kapitalisters Hænder, maatte man derfor ønske Monopolet gennemført; og man maatte ikke henvise til, at den bestaaende Tilstand kunde bevares, og Konkurrencen blot reguleres gennem Lovgivningen, for efter Monopolvennernes Mening havde det i alle de Lande, hvor der hidtil var lovgivet paa dette Omraade, vist sig, at de trufne Forholdsregler var utilstrækkelige, og de havde kun virket som Baand paa det private Initiativ, men saa var det jo dog bedre, at Staten helt tog Sagen i sin Haand.

Forslagets Modstandere argumenterede mod disse almindelige Betragtninger ud fra den Forudsætning, at Staten har den største Interesse i, at Livsforsikringen naar ud i saa vide Kredse af Befolkningen som muligt. Livsforsikringens Udvikling afhænger imidlertid af de tre Faktorer: Forsørgelsesviljen, Akquisitionsvirksomheden og Formue tilstanden hos Forsikringsemnerne, og da den anden af disse Faktorer hos en Statsanstalt vil være meget svagere end hos de private Selskaber, saa vil Monopolsystemet i sidste Instans skade Staten. Naar det fremhævedes, at Staten nyder en særlig Tillid, saa er dette ganske vist rigtig nok, men denne Tillid beror ikke paa de Forretninger, den eventuelt afslutter med de enkelte Statsborgere; tvertimod kan det meget vel gaa saaledes, at Tilliden gennem saadanne Forretninger svækkes, nemlig i de mange Tilfælde, hvor det sikkert vil vise sig, at Staten betjener Publikum mindre hurtigt og mindre godt end de private Selskaber. Endvidere udfolder de private Selskaber en stor Kreditvirksomhed ved Siden af Bankerne; Staten derimod synes ikke at kende nogen anden Pengeanbringelse end den i Stats-

papirer; fra et økonomisk Synspunkt er Monopolet altsaa ogsaa forkasteligt. Endelig er det ganske forkert at hævde, at Konkurrencen ikke har gavnet det forsikrede Publikum; den har uomtvisteligt ført til bedre Policebetingelser; og hvad den Omstændighed angaar, at enkelte Selskaber har vist sig ude af Stand til at opfylde deres Forpligtelser, saa vilde en Tilsynslov kunne forhindre Gentagelsestilfælde, og en saadan Lov vilde tillige kunne virke regulerende med Hensyn til de stigende Udgifter, og den vilde i enhver Henseende være at foretrække for en Monopollov, fordi den uden at ophæve Konkurrencen vilde mildne denne.

Foruden disse almindelige Betæneligheder ved Monopolets Indførelse næredes der ogsaa Betæneligheder af teknisk og juridisk Natur. Man foreholdt Ministeren, at hans Beregninger fejlagtigt var foretagne paa Grundlag af en Dødelighedstavle, der var beregnet efter den almindelige Befolknings Dødelighed, medens de Forsikredes Dødelighed vilde vise sig at være uoverensstemmende hermed. Ministeren fremhævede heroverfor — som det synes med Rette —, at han saa i hvert Fald havde holdt sig paa den rigtige Side, idet Dødeligheden blandt Forsikrede erfaringsmæssig er mindre end blandt den almindelige Befolkning. Mere Betydning synes de Indvendinger af juridisk Natur, som man har gjort, at kunne faa. Man siger, at italiensk Ret kun tillader Ekspropriation mod Erstatning, og da Monopolets Etablering betyder en Ekspropriation af private Selskabers Formuesværdier, saa maa der tilkomme Selskaberne Erstatning. Organisation og Oparbejdelse af en Forretning beskattes i Italien som en Formueværdi, og saadanne Formueværdier er det,

at Staten konfiskerer ved Monopolloven, der afviser ethvert Krav paa Erstatning. Heroverfor hævder Regeringen, at Friheden til at drive Forretning kan Selskaberne vel nære Forventning om, men derved skabes der ikke nogen subjektiv Ret for dem. Det er en Følge af Statssouveræniteten, at der til enhver Tid kan gøres Indskrænkninger i den bestaaende Erhvervsfrihed, der endog kan helt ophæves, uden at de paa-gældende interesserede derfor har noget Krav paa Erstatning. Man har da ogsaa fra andre Lande flere Eksempler paa, at Statsmonopoler — ogsaa paa Forsikringsomraadet — er indført uden Ydelse af Erstatning. Da Kanton Graubünden i 1907 indførte offentlig obligatorisk Brandforsikring, ydede den ingen Erstatning til de private Selskaber, og det tiltrods for at den endog erklærede de da bestaaende Policer for ugyldige. Man maa desuden huske paa, at Monopolanstalten ikke tager de private Selskabers Klientel — med mindre dette frivillig overdrages til den — Statsanstalten maa selv skabe sig et Klientel; det er jo sjældent, at den samme Person forsikrer sig to Gange.

De private italienske Selskaber maa selvfølgelig, hvad Erstatningsspørgsmaalet angaar, lade sig nøje med, hvad Landets Lovgivning i saa Henseende bestemmer; et andet Spørgsmaal er det derimod, om de mange i Italien virkende udenlandske Selskaber uden videre behøver at bøje sig for Lovens Bestemmelser om Erstatningsspørgsmaalet. Med Hensyn til de af udenlandske Selskaber i Italien tegnede og pr. ³¹/₁₂ 1910 i Kraft værende Forsikringer stiller Forholdet sig saaledes:

		Forsikret Kapital	Aarlig Rente
I 7 østerrigske	Selskaber	627,818,163 Lire	1,711,547 Lire
- 5 franske	do.	97,178,519 —	39,041 —
- 4 tyske	do.	27,808,919 —	3,228 —
- 4 engelske	do.	70,347,788 —	150,136 —
- 3 nordamerikanske	do.	131,669,556 —	81,093 —
- 1 hollandsk	do.	23,032,401 —	10,887 —
- 1 spansk	do.	942,500 —	— —
- 1 schweizisk	do.	13,146,452 —	2,571 —
Ialt...		991,944,298 —	1,998,503 —

Som man ser har talrige Landes Forsikringsselskaber Interesse i en mulig Erstatning (ca. Halvdelen af alle i Italien tegnede Forsikringer er erhvervede af udenlandske Selskaber); men om nogen fælles Optræden fra Selskabernes Side forlyder der hidtil intet. Derimod har adskillige Folkeretslærere paa nogle Livsforsikringsselskabers Foranledning udtalt sig om Erstatningsspørgsmaalet*), og den fremherskende Mening blandt disse synes at være den, at Erstatning vilde blive tilkendt Selskaberne ved en eventuel international Voldgiftsdomstol. Erstatningsspørgsmaalet har jo sin store principielle Betydning, da muligvis andre Stater kunde faa i Sinde at følge Italiens Eksempel og indføre Statsmonopol for Livsforsikring. Det vil da blive interessant at se, hvilket det endelige Resultat maatte blive med Hensyn til Erstatningsspørgsmaalet.

Foreløbig er imidlertid den italienske Regering travlt beskæftiget med Organisationen af den nye Monopolanstalt, og af det i »Gazetta Ufficiale« den 7. September i Aar offentliggjorte Reglement ses det, at

*) Jfr. Dr. Hans Wehberg: Das italienische Staatsversicherungsmonopol und der Haager Schiedshof. Oesterreichische Versicherungs-Zeitung for 14. Sept. 1912 o. fl. Nr.

man er fast bestemt paa at gennemføre Loven i dens fulde Udstrækning til Trods for al Modstand og alle ilde Spaadomme. I Reglementet bestemmes det, at Loven skal træde i Kraft den 1. Januar 1913, og denne Dag begynder saa Monopolanstalten sin Virksomhed. Ved Ansættelsen af Anstaltens Funktionærer skal der tages særligt Hensyn til dem, der har gjort Tjeneste ved saadanne private Selskaber, som har andraget om deres Portefeuillers Overdragelse til Statsanstalten. Denne skal anlægge mindst Halvdelen af sin Præmiereserve i Statsobligationer eller andre statsgaranterede Papirer. Ansøgninger om Tilladelse til Viderearbejde maa af de Selskaber, der ønsker en saadan, indgives til Handelsministeriet inden 5. Novbr. 1912 og maa ledsages af Tarifer og Policeeksemplarer. Naar Tilladelsen er givet, maa inden 30 Dage derefter Tarifer og Policeeksemplarer ogsaa indsendes til Monopolanstalten, til hvilken fra 1. Jan. 1913 enhver nytegnat Forsikring maa anmeldes inden 30 Dage, og Anmeldelsen maa (for de 40 % Genforsikrings Skyld) ledsages af Originalpolicen, Kopier af Præmiekvittering, Agentens Provisionskvittering, Helbredsattest, Begæring etc. Derefter kan Monopolanstalten antage eller afslaa Forsikringen, men Besked skal gives inden 5 Dage efter Papirernes Modtagelse. Monopolanstalten giver Policen Paategning om Antagelse eller Afslag. Det private Selskab har alene Risikoen i den Tid, der forløber mellem Forsikringens Antagelse af Selskabet og den Dag, da den antages af Monopolanstalten. Hver enkelt Genforsikringspræmie maa indbetales til Anstalten inden 10 Dage efter, at den er modtaget fra den Forsikrede, eventuelt inden 5 Dage, nemlig naar den sædvanlige Frist or Præmie-

betalingen er udløben. Overholdes denne Bestemmelse ikke, bærer det forsikrende Selskab hele Risikoen. Paa Selskabets Hovedkontor skal der til Eftersyn for Monopolanstaltens Funktionærer ligge en Bog, i hvilken enhver Præmieindbetaling under Angivelse af Police-Nr., For- og Efternavn for den Forsikrede og Indbetalingsdag er indført. Forsømmelse heraf kan medføre Fortabelse af den til Fortsættelse af Arbejdet givne Tilladelse. Monopolanstalten tager sin kvotemæssige Andel af Reduktioner, Kapitaliseringer og Tilbagekøb, i sidste Tilfælde mod Forevisning af Originalkvittering. Om enhver Ophævelse af Forsikringer og om enhver Ikraftsættelse maa Anstalten underrettes inden 5 Dages Forløb. Ved Ikraftsættelser maa de nødvendige Papirer — f. Eks. eventuelt Helbredsattest — ledsage Meddelelsen. I Skadestilfælde bliver den genforsikrede Kvote udbetalt til det forsikrende Selskab mod Forevisning af Identitetspapirer og Originalkvittering. Monopolanstalten godtgør det overdragende Selskab en til den genforsikrede Kvote svarende Del af Erhvervsprovisionen, der dog højst maa udgøre 70 % af første Aars Præmie, og betaler en Inkassoprovision af højst 5 % fra det andet Forsikringsaar af. Ethvert Afslag paa Præmien, ligegyldig under hvilken Form, straffes eventuelt med Arbejdstilladelsens Fortabelse. — For de Selskaber, der selv vil afvikle deres Forretninger i Italien, men som ikke ønsker at arbejde videre, gælder det, at de maa indsende sidste Aars Balance og Fortegnelse over de Aktiver, hvori Præmiereserven er anlagt. Handelsministeriet kan revidere hos Selskabet for at prøve, om Præmiereserven er rigtig beregnet og forsvarlig dækket; finder Ministeriet, at der er Utilbør-

ligheder paa dette Omraade, saa giver det Selskabet en Frist til at ændre Fejlene, og hvis Fristen da udløber, uden at dette er sket, kan der gaas retslig frem overfor Selskabet. Hvert Kvartal skal der til Ministeriet indsendes en Fortegnelse over de i Kvartalet udgaaede Forsikringer med Angivelse af Grundene til Afgangen. Ingen Forsikring kan forhøjes paa anden Maade end gennem en Kapitalisation af Bonus.

Selvfølgelig har der i Forsikringspressen, der jo væsentligst er til for at varetage de private Selskabers Interesser, rejst sig et Ramaskrig mod de foran citerede Bestemmelser; man havde til det sidste haabet, at den italienske Regering ved et lempeligt Reglement vilde svække Lovens Bestemmelser; da det modsatte viste sig at blive Tilfældet, blev Skuffelsen derfor stor. Det hævdes*): »At enhver Fagmand let ser af de bureaukratiske, smaalige og chikanøse Bestemmelser, som vil drage en stadig ulidelig Besværliggørelse af Forretningerne efter sig, at det har været Mening at umuliggøre Selskaberne at arbejde videre i de 10 Aar, som Loven kan tillade. Man vil »afpresse« Forsikringsselskaberne deres Forsikringsbestand, fordi man har den i høj Grad behov for at undgaa en Fiasko straks fra Begyndelsen af. Selskaberne kan imidlertid ganske rolig se Tiden an, thi ogsaa efter Udløbet af den dem givne korte Bestemmelsesfrist vil Monopolanstalten føle stærk Trang til en Forhøjelse af sin Forsikringsbestand«.

I et andet Forsikringsblad**) hedder det: »Enhver

*) Jfr. Oesterreichische Verzicherungs-Zeitung Nr. 39 for 28. Sept. 1912.

**) Jfr. Oesterreichische Revue, Organ für Assekuranz und Volkswirtschaft, for 23. Sept. 1912.

af disse Bestemmelser er et Slag i Ansigtet paa al Ret og Billighed. Monopolanstalten vil være Genforsikrer, men krænker brutalt alle en Genforsikrers Pligter, der først og fremmest gaar ud paa at dele det direkte tegnende Selskabs Skæbne i ét og alt. Anstalten forlanger en Kvote paa 40 % mod Godtgørelse af en forud fastsat, begrænset Provision og forbeholder sig dog Ret til at refusere Risikoen. Den kræver 5 Dage til at tage Bestemmelse, og i den Tid er Selskabet uden Dækning — en Bestemmelse, der er uhørt, og som kan blive skæbnesvanger for de mindre Selskaber. At enhver Kvotepremie skal betales 10 eventuelt 5 Dage efter Indbetalingen fra den Forsikrede er en ren Umulighed, da Selskaberne ikke kan have Underretning fra deres Agenturer indenfor denne Frist. Hele Reglementet gør Indtryk af, at enten har Forfatteren ikke den svageste Anelse om Forsikringspraksis, eller ogsaa er det Meningen at vanskeliggøre de private Selskaber at drage Fordel af den ved Loven givne Mulighed for Forretningernes Fortsættelse i 10 Aar.◄

Imidlertid har Handelsminister Nitti den 12. September aabnet det første Møde i den italienske Monopolanstalts Forvaltningsraad, og ved den Lejlighed har han holdt en Tale, hvori han først henviste til den Modstand, Loven havde mødt fra forskellig Side — en Modstand, der imidlertid kun havde været begrundet i Ukendskab til Loven og dens Rækkevidde, og som derfor ogsaa havde været let at overvinde. Ministeren meddelte derefter, at Monopolanstalten vilde være i Stand til at aabne sin Virksomhed med en Bestand af ca. 500 Mill. Lire Forsikringssum, da der allerede var

sluttet Overenskomster med betydende uden- og indenlandske Selskaber om Overtagelsen af deres Forsikringsbestand, ligesom der i Øjeblikket forhandlede med andre; det var derfor at haabe, at man i Løbet af kort Tid vilde naa den første Milliard i Forsikringssum, saa Anstalten snart vilde staa med en større Forsikringsbestand end selv de største og bedste private Selskaber.

Efter Ministerens Udtalelser at dømme synes altsaa den italienske Monopolanstalt at skulle faa en ret vellykket Start. Forsikringsfagpressen hævder imidlertid, at Ministeren er altfor sangvinsk i sin Bedømmelse af Udsigterne; den siger, at de største i Italien arbejdende Selskaber ikke har underhandlet og ikke heller fremtidig vil underhandle med Regeringen om Monopolanstaltens Overtagelse af deres Forsikringsbestand, som de selv vedblivende vil administrere. Navnlig de franske Selskaber, der driver Forretning i Italien*), skal have afvist de dem flere Gange tilbudte fortrolige Forhandlinger, og Afvisningen er aabenbart sket i Forstaaelse med det franske Udenrigsministerium og de betydende Finanskredse. Disse Selskaber har stillet sig paa det Standpunkt, at de har Betænkeligheder af retslig Natur ved uden de Forsikredes Samtykke at overdrage Forsikringsbestanden til Monopolanstalten. Denne Opfattelse har maaske nok noget paa sig, i det mindste for saa vidt som det drejer sig om Overdragelse af Forsikringer, der er berettigede til Bonus; disse Forsikringer har nemlig en betydelig materiel Interesse

*) Jfr. Der Versicherungsfreund und volkswirtschaftliche Post. Nr. 26/30. Wien-Berlin 1/30 Sept. 1912.

i at blive i de Selskaber, som de tilhører, og som eventuelt i en Aarrække har betalt dem høj Bonus, fremfor at gaa ind i Monopolanstalten.

Det vil herefter blive af meget stor Interesse at se, hvordan Forholdene vil udvikle sig for Livsforsikringen i Italien. Foreløbig skal først Udsigten til og nu Visheden om Monopolets lovmæssige Vedtagelse have haft en Virkning, der er noget forskellig for de smaa og for de store Forsikringsselskaber. De smaa Selskaber skal ikke have gjort gode Forretninger i det sidste Aars Tid, men skal have forberedt sig paa lidt efter lidt at opgive Virksomheden. De store Selskaber skal derimod have gjort endog særdeles gode Forretninger, idet der jo altid er en Del Forsikringsemner, der føler sig overbeviste om, at den kommende Monopolanstalt ikke vil kunne byde dem saa store Fordele som de store private Selskaber, og de har da skyndt sig at tegne Forsikringer, saa længe det endnu var muligt at komme til at nyde godt af disse formodede Fordele. Med Hensyn til de mange hidtil for de private Selskaber arbejdende Funktionærer vil Monopolloven maaske nok faa ubehagelige Følger; det er vel nemlig langt fra givet, at Monopolanstalten vil kunne beskæftige alle dem, der som Følge af Loven bliver ledige; men Loven har jo i hvert Fald ved Bestemmelserne om Ansættelsen af Anstaltens Funktionærer søgt at favorisere dem, der i Øjeblikket er beskæftigede ved den private Livsforsikringsvirksomhed.

De dansk-vestindiske Øer.

(Foredrag i Nationaløkonomisk Forening af Etatsraad
H. Hammerich).

Den 24. Oktober 1912 holdt Folketingsmand, Etatsraad H. Hammerich i Nationaløkonomisk Forening et Foredrag om Dansk Vestindien. Taleren havde formet sit Foredrag som en Beskrivelse af en Rejse, han havde foretaget til de dansk-vestindiske Øer. Vi gengiver nedenfor en Del af de af Foredragsholderen meddelte Oplysninger og Betragtninger vedrørende de økonomiske og sociale Tilstande paa Øerne.

Plantageselskabets Ejendomme paa St. Croix samler sig i 3 Grupper: Plantagerne paa Øens Nordside, paa Øens østlige Del og i Midtlandet. Paa nogle enkelte nær var de, da Selskabet købte dem, alle ude af Kultur. Imellem værdiløse Buske søgte en Del vilde Køer en tarvelig Næring. Det første Arbejde var da at rydde Buskene, indfange Kreaturerne, istandsætte Boliger og Negerbyer og finde ud af, hvilke Kulturer man de forskellige Steder med Fordel kunde tage op. Adskilligt er prøvet og atter forladt. Man har lært, at Frugtdyrkning maa begrænses til det stedlige Forbrug; der kan paa de dansk-vestindiske Øer ikke produceres nok til af fylde de for Frugttransport til Europa byggede Skibe. Kun Kakao og smaa Citroner (limes), af hvilke Saften presses, kan bygge paa Eksport. Det er ogsaa ved Forsøg godtgjort, at Jorden og Klimaet paa Øerne ikke er egnet for Tobaksdyrkning. Hvad man tremfor alt andet er bleven staaende ved, er Dyrkning af Bomuld og Opdræt af Kvæg og andre

Trækdyr. Ved at indføre Tyre, Køer, Hingste og Hopper, derimellem baade jydsk og fynsk Kvæg, er Racerne blevne forbedrede og Kvægavlen paa Vej til at blive et lønnende Erhverv paa de Bakkestrøg, der ikke egner sig til Bomuldsdyrkning. Hovedproduktet er dog Bomulden; i Midtlandet kan den veksle med Sukkerrør, medens man paa Øst- og Nordlandet maa ind paa anden Vekseldrift. Bomuldsplanten er i Stand til at taale langvarig Tørke og bære Frugt selv paa tarvelig Jord; derfor er Bomuldsavl en Kultur, som i største Maal kan supplere Sukkerkulturen. I de senere Aar er man ogsaa kommen ind paa Dyrkning af Agaver, som, hvor der findes nogen Kalk, kan trives paa Jord, der ellers intet Udbytte kan give. Der er bygget en Bomuldsfabrik, og til denne er der knyttet en mindre Fabrik, hvor der af Agavens Trevler fremstilles en Sisalhamp, der synes at være af særdeles god Kvalitet.

Saa godt som alle de bedst drevne Ejendomme paa St. Croix er paa danske Hænder. Den Paastand, man i sin Tid ofte hørte, at det ikke laa for danske Landmænd at bringe Tropelandbrug frem, er saaledes slaaet grundigt til Jorden. Efter Plantageselskabets Impuls er mange andre slaaet ind paa Bomuldsdyrkning, og der findes nu, særlig paa Østlandet, vidtstrakte frodige Bomuldsmarker, hvor der for en Del Aar siden kun var goldt Buskland. Uheldigt er det iøvrigt, at den i Dansk Vestindien anvendte Skat paa Landejendomme er ordnet saaledes, at den paalignes, ikke efter Jordens Godhed, men efter dens Anvendelse. Medens den Jord, Ejeren lader ligge ubenyttet hen eller gaa i Busk, er helt skattefri, er der en mindre Skat paa Græsland, og saaledes veksler Skatten med Anvendelsen af Jorden og bliver højest for Sukker- og Bomuldsland. Bomuld kan, selv paa mager Jord, give i hvert Fald saa stort et Udbytte, at det kan betale sig at dyrke denne Plante fremfor at lade Jorden ligge udyrket, men nogen særlig Opmuntring er det jo ikke, at Jorden, saa snart den anvendes til Bomuldsdyrkning, sættes op i højeste Skat. Et Gode har Bomuldsbeskatningen dog bragt, idet den har bidraget til, at Kolonialraadet har samlet sig om Oprettelse af en Forsøgsstation, der har faaet til Leder en anset engelsk Sagkyndig, Dr. Longfield Smith. Denne Forsøgsstation skal vejlede Planterne paa Jordbrugets forskel-

lige Omraader, bl. a. med Hensyn til hvorledes Bomuldsavlen kan komme ud over de Farer, der altid truer den. Da Bomuldsplantens Fjender (Orme og andre Skadedyr) bedst bekæmpes ved Forbud mod at bevare Planterne igennem flere Aar, har Kolonialraadet vedtaget en Forordning, der paabyder, at Bomuldsplanterne straks efter Høstens Tilendebringelse skal rykkes op og brændes.

I Forbindelse med Landbruget paa St. Croix omtalte Foredragsholderen Købet af Bertram Brothers Plantager, hvorved Ejendomme, der omfatter henimod en Fjerdedel af Øens Areal, er gaaet over fra amerikanske til danske Hænder. Dette Ejerskifte kan ogsaa blive af stor Betydning for de paagældende Ejendommers Drift. Tidligere har de ganske overvejende været benyttede til Sukkerdyrkning, og ved at anvende Af-faldet som Brændsel har den tidligere Ejer forsømt at lade Jorden faa den fornødne Gødning. Der er ikke Tvivl om, at de nu købte Ejendomme, ved at komme under samme gode Drift som de andre af Danske ledede Plantager (med Bomuldsdyrkning og voksende Kvægavl ved Siden af Sukkerdyrkingen) vil komme i langt bedre Stand. Det er Ejerne af den Lachmanske Sukkerfabrik, der har købt Plantagerne, og den store, fortrinligt indrettede Fabrik, der er i Stand til at behandle et Kvantum Rør, der er 2—3 Gange saa stort som det, Fabrikken hidtil har haft Adgang til, vil nu kunne faa Raastof nok til fuldstændig Udnyttelse af Anlægget. — Efter den her omtalte store Ejendoms-handel ejes nu af St. Croix's hele Areal godt 22000 acres af danske Vestindianere og godt 23000 af Danske, medens kun 6800 er paa Fremmedfødtes Hænder (ca. 5000 acres ejes af Irer og ca. 1800 af Amerikanere). Af de 23000 acres, som er paa danske Hænder, er ca. 17000 købte siden 1903.

Det Arbejde, der af Danske er gjort for at op-hjælpe St. Croix, har stødt paa 3 Vanskeligheder. Den ene, Bomuldens Fjender i Skikkelse af Skadedyr, er allerede omtalt. Den anden Vanskelighed er de tørre, regnløse Perioder. Det paastaas, at de tørre Aar kommer igen med en vis Regelmæssighed; Aarene siden 1903 har været regnfattige, og det tør maaske derfor haabes, at der nu vil følge en Aarrække med rigeligere Væde. Til Bekæmpelse af Tørkens uheldige

Virkninger kan der intet gøres ud over det, der er gjort, at skaffe gode Brønde, saa at Kreaturerne ikke mangler Vand i den regnløse Tid, og at supplere Sukkeravlen med anden Avl, der som Bomuld og endnu mere Sisal er noget mindre fordringsfulde med Hensyn til Regn end Sukkerrøret er det; endelig at supplere Græsavlen med Dyrkning af de tornløse Kaktus, som kan modstaa selv den haardeste Tørke og under den give Næring til Kreaturerne.

Det tredje, man har at kæmpe med, er Vanskeligheden ved at faa Arbejdskraft. Afgangen i Befolkningen overstiger Tilgangen. Dette har to Grunde: den store Børnedødelighed og en Udvandring, der er større end Indvandringen. I Slavetiden repræsenterede Negerbørnene en Fremtidsværdi for Plantageejerne, som derfor var interesserede i Børnenes gode Pleje. Nu betragter Forældrene ofte Børnene som en Byrde og lader dem sygne hen. At hjælpe herpaa og bringe Forældrene et andet Syn tager Tid. Et stort Fremskridt er der dog sket ved de under Enkedronningens Protektion oprettede Børnehjem. For at formidske Udvandringen har Plantageselskabet forsøgt at bygge hyggelige Boliger med lidt Jord til, ja med Oprettelse af smaa Husmandsbrug. Man maa haabe, at det maa lykkes bedre end Statens tidligere Forsøg med squatters, som fik Hus med saa megen Jord, at de kunde leve deraf, men som i mange Tilfælde kom i Gæld til Bymænd, der nu sidder med Ejendommene. I de sidste Aar har Panamakanalens Bygning forøget Udvandringen en Del, men dette store Arbejde er jo nu snart fuldført, og det synes som om der allerede er begyndt en Tilbagevandring af Arbejdere derfra. Skulde Arbejdermangelen vedblive eller tiltage, kan der maaske blive Tale om — ligesom i de hollandske Kolonier — at indføre malayiske Arbejdere. Dette vil hverken være nogen nem eller billig Udvej, men det vil maaske dog kunne betale sig, da Malayerne er lige saa nøjsomme og utvivlsomt langt flittigere og mere stræbsomme end Negrene.

— For St. Jan's Vedkommende er der ikke meget at sige om Erhvervsforholdene. Øen producerer nærmest kun hvad den lille Flok Farvede, der er dens Beboere, lever af. Som særlig egnet for Øen kan nævnes Dyrkning af Bay-Træer og i Forbindelse der-

med Fremstilling af Bay-Rhum. I saa Henseende har en dansk Mand, Kammerherre Castenskiold, allerede gjort gunstige Erfaringer. Iøvrigt kan Landbruget paa St. Jan trænge til at strammes op, saa at det kan overtage en Del af den Indførsel til St. Thomas af Frugt og Køkkenurter, som nu foregaar fra den engelske Ø Tortola.

Paa St. Thomas spiller Landbruget kun en lille Rolle. Det er nærmest kun Kvægavl, der her kan faa Betydning. Det er for at fremme denne, at Plantageselskabet har bygget et Mejeri, der producerer Smør saa velsmagende som noget dansk Smør. Der kunde sælges langt mere, end der nu produceres, og da Mælken betales godt, er der Udsigt til Fremgang i Koholdet og dermed i det hele for Jordbruget paa St. Thomas.

For denne Øs Udvikling bliver den fortrinlige Havn dog Hovedhjørnestenen. Den var i gamle Dage det Sted, hvor den internationale Skibsfart samlede sig og hvor dermed Skibsfarten paa Europa søgte hen snart for at faa Oplysning om, hvor Varerne skulde hentes eller føres hen, snart for at omlade og udveksle Varer til de forskellige interkoloniale Ruter. Telegrafens og Overgangen til Dampskibe har forandret disse Forhold, og St. Thomas fik dermed sin Nedgangsperiode. En Fremgang — selv om den ikke er stor — har man dog atter i de senere Aar kunnet spore. Havnen er vedblivende en Hoved-Anløbsplads for betydelige Dampskibslinjer, der fra Europa gaar direkte til St. Thomas for derfra at fortsætte Farten til Havne i Vestindien og Mexiko, i det hele til saa godt som alle betydende Havne i de caraibiske og mexikanske Haves Omraade. St. Thomas er saaledes en Hovedplads for den store Hamborg-Amerika Linje, det engelske Quebec S. S. Co., Leyland Linjen, det franske Compagnie Général Transatlantique og den af det østasiatiske Kompagni overtagne Dansk-Vestindiske Dampskibslinje, ligesom den er et fast Berøringspunkt for den engelske interkoloniale Dampskibslinje, der her har sit Reparationsværksted med en mindre Flydedok og ligesom de andre Linjer sit eget Værft. Skibene forsyner sig i St. Thomas med Kul og andre Skibsfornødenheder, ligesom der ogsaa er en begyndende Udveksling af Gods. Saaledes har Hamborg-Amerika Linjen og den

østasiatiske Linje en Overenskomst, hvorefter den sidstnævnte fra København berører nogle europæiske Havne, medens den førstnævnte berører andre Europa-Havne, for atter fra St. Thomas at fortsætte Farten, den ene mod Syd over det vestindiske Arkipelag til Sydamerika, den anden mod Vest til mexikanske og mod Nord til andre Vestindiehavne. I St. Thomas kan Varer da fordeles mellem de to Linjer. Der har da ogsaa i de forløbne Aar vist sig en jævn Vækst i Trafikken paa St. Thomas Havn.

Evne til at knytte Dampskibstrafik til sig har St. Thomas saaledes endnu, men Betydningen heraf vil vokse i stort Maal, naar en Verdenstrafik fra Europa fører forbi St. Thomas til Panama-Kanalen. Det gælder derfor om at sætte Havnen i Stand til at udnytte de Chancer, som dermed møder frem. Hvad er der nu gjort for at St. Thomas kan være rede til at udnytte disse Chancer?

Siden det blev fastslaaet, at Øerne skulde forblive ved Danmark, har man kunnet vide, at Panama-Kanalen vilde blive gennemført fra det Øjeblik, De Forenede Stater gjorde Gennemførelsen til en Nationalsag, og dog er der fra dansk Side gjort saa grumme lidt for at sætte St. Thomas i Stand til at udnytte sine Muligheder. Den danske Stat har udført, hvad der kun tilkommer den, ved en Opmaaling af Farvandene omkring Øerne og Bygning af et Fyr ved Hams Bluff paa St. Croix, der har Betydning for Farten fra St. Thomas til Panama. Østasiatisk Kompagni har bygget et mindre Værft, der er anlagt et Isværk, og Havnen har — med Støtte af et af Staten garanteret Laan paa $\frac{1}{2}$ Mill. fr. — paabegyndt en mindre Opmudring. Det er omtrent alt. Det vakte derfor megen Glæde baade i Danmark og i Vestindien, da en Kreds af betydende Mænd tilbød at tage den uløste Opgave op. Foredragsholderen kom ikke nærmere ind paa, hvorledes Tilbudet var bleven modtaget i Rigsdagen og senere ved Aktieudbudet her i Danmark; derimod skitserede han den Plan, der nu er lagt for Arbejdet. Man har givet Afkald paa Koncessionen og de til den knyttede Arbejder og indskrænker sig til at gennemføre første Del af selve Havneanlægget ved at bygge en Kai med 30 Fod Vanddybde, af Længde omtrent som Kaien ved Københavns Toldbod og Larsens Plads og forsynet

med Pakskure og alle Nutidens Lossegrejer. I Forbindelse med det engelske Royal Mail Selskab vil man derhos, støttende sig til Flydedokke, tilvejebringe tilfredsstillende Reparationsværksteder, kort sagt skaffe det til Stede, som behøves, naar Skibene skal føle sig opfordrede til at søge St. Thomas' Havn for Kulforsyning, Reparation og Fordeling af Varer til Mellemamerika og det vestindiske Arkipelag. De Mænd, der — i Erkendelse af de Pligter, som Øernes Forbliven ved Danmark skabte — har taget Sagen i deres Haand, er Mænd, der er vante til at naa det Maal, de sætter sig. Der er Grund til baade at takke og støtte dem. Danmark har i St. Thomas en Mulighed for under dansk Flag at skabe et Centrum for en Verdenstrafik, der udenfor Danmark kan give dansk Foretagsomhed et fortrinligt Fodfæste. Man har peget paa Singapore som en Plads, hvormed man, naar Panama Kanalen er færdig, kan sammenligne St. Thomas, idet de begge har den Fordel, at en Verdenstrafik fører forbi dem. Fra anden Side er da indvendt, at Singapore har et Opland, som St. Thomas mangler; men dette er jo ikke rigtigt. St. Thomas har lige saa vel som Singapore sit Opland, kun er Singapores Opland, det ostindiske Arkipelag, Sundaøerne, ikke lidt større end St. Thomas' Opland, det vestindiske Arkipelag. Paa den anden Side har saa St. Thomas ved at berøres af de interkoloniale Dampskibslinjer en langt mere sluttet Forbindelse med sit Opland og endda Mulighed for at udvikle dette til det store Opland, sydamerikanske Havne i Syd, mexikanske og nordamerikanske Havne i Nord. Forventningen om en kraftig Udvikling af St. Thomas kan man fremfor alt bygge paa det Faktum, at Dampskibsruten fra Europa til Panama fører lige forbi St. Thomas, og at Øen ligger hvor denne Linje skæres af de interkoloniale Dampskibslinjer, som fra Sydamerika passerer Vestindieøerne til Mexiko og Nordamerika; dermed har St. Thomas Chancer for en Godsfordeling til vestindiske og mellemamerikanske Havne. Det er dernæst den Havn, som Skibene først møder, naar de kommer fra Oceanet, og den de sidst forlader, naar de gaar ud i Oceanet; dermed har den Chance for at blive en Plads, der søges af Skibene for mulige Reparationer og for Forsyning med Kul og andre Skibstornødenheder. Ingen Vestindiehavn har

en bedre, og næppe nogen har saa god en Beliggenhed som St. Thomas; fra Naturens Side er den derhos Vestindiens bedste Havn og derfor den, som med mindst Udgift kan gøres til en første Klasses Havn.

— Efter en Skildring af de klimatiske Forhold samt Plante- og Dyreverdenen paa de dansk-vestindiske Øer gik Foredragsholderen over til at omtale Befolkningen, navnlig dens farvede Elementer.

At Negrene er af en mindre udviklet Race end den kaukasiske, kan ingen nægte, og en Udvikling fremad har man ikke kunnet vente i Slavetidens Aarhundreder. Man kan ikke undres over, at Negrene endnu maa forekomme os meget barnlige. Deres største Glæde er at bære pæne og spraglede Klæder. De har et stærkt skiftende Sind, paa én Gang godmodige og ubændig hidsige. Stærkt sanselige er de; tre Fjerdedele af Børnene fødes udenfor Ægteskab. Der er et stort Arbejde at gøre i Retning af Negrenes Opdragelse og Udvikling; fremfor alt gælder det om at faa op i dem en Følelse af Ansvar ud over Øjeblikket. Gennemgaaende tænker de kun paa Dagen i Dag og stiller intet Krav til Dagen i Morgen. Har de blot Tag over Hovedet — selv om det regner gennem Taget — og har de lidt Frugt og Sukkerrør, endsige lidt Majsgrød at spise, saa er deres Krav til Livet opfyldte. Dette er Regelen, men der findes naturligvis Undtagelser, og rundt omkring træffer man Negre, som stræber alvorligt fremad og som føler sig knyttede til deres Hjem og deres Børn. Det er dette, der maa bygges paa overfor denne lidet udviklede, men godlidende Race, som det er dobbelt nødvendigt at hjælpe frem, nu da Øerne har faaet et vidtrækkende Selvstyre med dertil knyttet Valgretsudvidelse. Særlig paa St. Thomas vil Negerbefolkningen kunne faa en overvejende Indflydelse paa Valgene.

Boganmeldelser.

Dansk Industriberetning 1911 (VI. Aargang). Udgivet af Industriforeningen i København, under Redaktion af JAC. KR. LINDBERG og OTTO HIMMELSTRUP. Kbh. 1912.

Hvor fortræffeligt et Værk den aarlige Industriberetning er, lærer man i Grunden først at kende ved at anvende dens Materiale til praktisk Arbejde. Man gør herved den Opdagelse, at der er solid Bund under dens Oplysninger, at Materialet er godt sorteret, og de rette Begrænsninger er tagne. Mærker man disse fortrinlige Egenskaber paa de enkelte Omraader, man prøver, faar man Tillid til Værket i sin Helhed — og Tilliden er utvivlsomt fortjent. Det er selvfølgelig paa den paa-lideligt udførte Materialeindsamling og den kritiske Sortering af de indvundne Oplysninger, Hovedvægten maa lægges i et Værk som Industriberetningen. Med andre Ord, dens specielle Del er dens fornemmeste. Gennem de aarlige Opgørelser, som her foretages, knyttes i nogen Maade Traaden mellem Industritællingerne, og først og fremmes individualiseres, specialiseres det gennem de periodiske Opgørelser givne Billede af Industrien i videste Forstand.

For Administration og Lovgivningsmagt har Industriberetningens Oplysninger den allerstørste Interesse, og Industrien selv skulde synes at være den mest interesserede i disse aarlige Redegørelser for dens Liv og Virken. Det lader dog ikke til, at Erkendelsen af Industriberet-

ningens Berettigelse er trængt helt igennem i industrielle Kredse. Industriforeningen oplyser, at af 3043 udsendte Spørgeskemaer er kun ca. 59 % tilbagesendt Redaktionen i udfyldt Stand. De næringsdrivende er altid meget tilbøjelige til at beklage sig over, at f. Eks. Statsstyrelsen er uvillig til at søge Oplysninger om deres Forhold; men naar de selv skal være med til at skaffe Klarhed til Veje, synes de — selv om Spørgsmaalene stilles fra deres egne — lidet tilbøjelige til at tage Opgaven op, hvad meget er at beklage.

Imidlertid supplerer Industriberetningens Redaktion paa en fortræffelig Maade sit eget Materiale med officielle Tal og Beretninger og faar saaledes paa mange Punkter udfyldt og afrundet Billedet. Ogsaa dette, at man i Beretningen faar en Samling af det væsentligste, som i Aarets Leb siges og skrives om Industrien andetsteds, er en god Ting og bidrager navnlig til at give Beretningen en mere almindelig Interesse.

Denne mere almindelige — nationaløkonomiske — Interesse knytter sig dog selvfølgelig navnlig til Beretningens almindelige Del, der ved Siden af den »almindelige Oversigt« bringer Besked om Love og Lovforslag af Betydning for Industrien, om dennes og Haandværkets forskellige Institutioner, om Arbejdsforholdene og Organisationerne, om Undervisning og Museer. Disse Oversigter har allerede vundet almindelig Anerkendelse for deres sunde Omdømme og upartiske Karakter. Den »almindelige Oversigt« indledes i Aar med den Bemærkning, at Aaret 1911 for dansk Industri og Haandværk sikkert maa betegnes som et godt Aar. Ganske vist var Byggefagene i København endnu kun daarligt beskæftigede, men paa næsten alle andre Omraader spores en mere eller mindre betydelig Fremgang i Forhold til det foregaaende Aar. »Navnlig maa det fremhæves, at der fra adskillige Industrigrene meldes om næsten fuld Beskæftigelse, og dette betyder jo som Regel tillige, at Nettoudbyttet for de paa-gældende industrielle Virksomheder har været tilfredsstillende. »Fuld Beskæftigelse« medfører jo ikke alene, at

Produktionsomkostningerne bliver forholdsvis mindre, men det betyder navnlig ogsaa formindsket indbyrdes Konkurrence og dermed Mulighed for at opnaa passende Priser for de færdige Varer«. Det fremhæves, at denne glædelige Tilstand synes at hvile paa et sundt og naturligt Grundlag — til Dels som Modsætning til Forholdene før Krisen — og saa meget desto glædeligere er den.

Som nationaløkonomisk Læsning er saa vel den her citerede Betragtning som dens Fortsættelse i Redegørelsen for Arbejdsbeskæftigelsen saa sund og god, at den maa anbefales alle — ikke mindst teoretiske Nationaløkonomer; disse vil overhovedet komme til at staa i en stor Gæld til Industrieretningens Redaktion og Udgiver for det videnskabelige Materiale, som igennem Beretningen tilrettelægges for dem.

H. S.

Notitser.

I.

Danske Aktieselskaber 1905—1912.

Den store Mængde Gplysninger om danske Aktieselskaber, der findes i den udmærkede Børshaandbog, Greens »Danske Fonds og Aktier«, er for de 5 sidste Udgavers Vedkommende, efterhaanden som disse udkom, bleven bearbejdet af Statens Statistiske Bureau, hvorefter Resultaterne i tabellarisk Form er blevne optagne i »Statistisk Aarbog«. For Aarene 1905, 1908, 1910 og 1912 (de fire sidste Udgaver af Børshaandbogen) foreligger Bearbejdelsen i ensartet Form, saaledes at en Sammenstilling af Resultaterne kan foretages. Dog maa det ved en saadan Sammenligning have i Erindring, at Børshaandbogens seneste Udgaver har »skrabet Bunden« i stærkere Grad end de tidligere. Naar Antallet af ganske smaa Aktieselskaber fremtræder stærkt stigende, er det derfor vanskeligt paa Forhaand at dømme om, hvor stor en Del af Stigningen der alene skyldes Haandbogens forøgede Fuldstændighed. For de større Selskabers Vedkommende spiller dette Moment naturligvis ingen Rolle, ligesom dets Indvirkning paa den samlede Aktiekapital er af underordnet Betydning.

Samtlige Selskaber er efter Arten af den Virksomhed, de driver, inddelte i følgende 10 Hovedgrupper:

	Antal Selskaber				Indbetalt Aktiekapital (Mill. Kr.)			
	1905	1908	1910	1912	1905	1908	1910	1912
Banker	138	171	168	172	165	252	227	240
Dampskibsselskaber.....	85	99	105	102	61	85	85	86
Sejlskibsselskaber.....	153	137	140	121	9	7	7	5
Jernbaneselskaber.....	32	35	41	45	47	52	59	67
Telegraf- og Telefonselsk.	14	15	16	14	40	40	47	52
Forsikringsselskaber.....	37	46	53	53	13	12	13	13
Industrielle Selskaber ...	711	891	1006	1156	166	194	211	236
Ejendoms-selskaber ...	85	116	126	144	17	25	26	26
Handelsselskaber.....	430	712	983	1213	50	66	81	99
Andre Selskaber ...	138	215	238	305	32	39	47	30
Tilsammen	1823	2437	2876	3325	600	772	803	854

Den samlede Aktiekapital, som i 1905 opgjordes til omkring 600 Mill. Kr., steg meget stærkt fra 1905 til 1908, navnlig paa Grund af den store Udvidelse af Bankernes Kapital. Fra 1908 til 1910 var der derimod som Helhed kun en ringe Stigning, for Bankernes Vedkommende endog en betydelig Tilbagegang som Følge af de efter Kraket foretagne Nedskrivninger. Fra 1910 til 1912 var der atter en Stigning paa et halvt Hundrede Millioner. (Under Gruppen Banker er medtaget en Del Spare- og Laanekasser med indbetalt Aktiekapital).

Hvis man grupperer Selskaberne efter Størrelsen af deres indbetalte Aktiekapital, faar man følgende Fordeling: (se øverst næste Side).

Af Selskaber med indtil 100000 Kroners Aktiekapital omfatter Opgørelsen for 1905 henved 1200, Opgørelsen for 1912 henved 2500, altsaa ca. 1300 flere. Af Selskaber med over 100000 Kroners Aktiekapital er der tilkommet henved 200 i de 7 Aar, nemlig 130 Selskaber

Aktiekapitalens Størrelse:	Antal Selskaber			
	1905	1908	1910	1912
Indtil 10000 Kr.....	481	762	1030	1295
10000 indtil 25000 Kr....	275	373	458	516
25000 — 50000 — ...	187	264	284	324
50000 — 100000 — ...	228	270	302	346
100000 — $\frac{1}{2}$ Mill. — ...	444	518	537	574
$\frac{1}{2}$ Mill. — 1 — — ...	95	109	116	117
1 — — 5 — — ...	95	120	127	131
5 — — 10 — — ...	9	7	9	10
10 — og derover	9	14	13	12
	1823	2437	2876	3325

med 100000—500000 Kr., 22 med $\frac{1}{2}$ —1 Mill., 36 med 1—5 Mill. og 4 Selskaber med over 5 Mill. Kroners Aktiekapital.

For Forøgelsen af den samlede Aktiekapital er det naturligvis de større Selskaber med over 1 Mill. Kr. der betyder noget, hvad man ser af nedenstaaende Sammenstilling for 1905 og 1912:

	Indbetalt Aktiekapital	
	1905 Kr.	1912 Kr.
Selskaber med en Aktiekapital af:		
Indtil 10000 Kr.....	1,568305	3,704706
10000 indtil 25000 Kr....	4,073880	7,658605
25000 — 50000 —	6,351797	10,875310
50000 — 100000 —	14,586555	22,335868
100000 — $\frac{1}{2}$ Mill. —	91,221910	115,888814
$\frac{1}{2}$ Mill. — 1 — —	63,245920	75,809456
1 — — 5 — —	171,167720	228,483452
5 — — 10 — — ...	189,000000	65,947000
10 — og derover.....	59,258000	323,500000
	600,474087	854,203211

Million-Selskabernes Antal forøgedes i de 7 Aar fra 113 til 153, og deres Aktiekapital fra 419 til 618 Mill. Kr. Det er paa det nærmeste de syv Tiendedele af den samlede Aktiekapital der falder paa Selskaberne med mindst 1 Mill. Kr. indbetalt Kapital.

Af de 3325 Aktieselskaber, der indgaar i Opgørelsen for 1912, er 48 stiftede før 1870. Disse 48 gamle Selskaber er for største Delen meget store; tilsammen har de 156 Mill. Kroners Aktiekapital. I Halvfjerdserne er af de nu bestaaende Aktieselskaber stiftet 78 med en samlet Kapital af 181 Mill. Kr., i Firserne 82 med 79 Mill. Kr. Kapital, i Halvfemserne 393 Selskaber med 215 Mill. Kr., i Tiaaret 1900—1909 stiftedes 1565 nu bestaaende Selskaber med 157 Mill. Kroners Kapital; endelig er 1005 Selskaber med 44 Mill. Kr. Aktiekapital stiftet i 1910—11 og første Halvaar af 1912. (For 154 Selskaber med 23 Mill. Kr. Kapital er Stiftelsesaaret ubekendt).

Det interessante Spørgsmaal om Aktiekapitalens Udbytte er uoplyst for langt den største Del af Selskaberne, men det er naturligvis overvejende de mindre Selskaber, hvis Udbytte man ikke kender. I Opgørelsen for 1905 foreligger der kun Oplysning om Udbyttet for 562 Selskaber, men disse havde en samlet Aktiekapital af 490 Mill. Kr. I Opgørelsen for 1912 gives der Oplysning om Udbyttet for 650 Selskaber med 669 Mill. Kroners Kapital. Det er saaledes langt den overvejende Del af Aktiekapitalen, hvis Udbytte man kender. For hver af de oran nævnte Grupper af Aktieselskaber er den gennemsnitlige Udbytteprocent anført i omstaaende Oversigt (dog er Sejlskibsselskaberne udeladt, da Udbyttet kun er oplyst for nogle faa af disse Selskaber).

(Se øverst næste Side).

Naturligvis dækker disse Gennemsnitsdividender over meget store Forskelligheder, og for nogle Grupperes Vedkommende er Gennemsnittet stærkt paavirket af Dividenden for et enkelt eller nogle faa store Selskaber; dette gælder særlig Gruppen »Telegraf- og Telefonselskaber«, hvor »Store Nordiske«, hvis Aktiekapital er over Halvdelen af hele Gruppens, ganske dominerer ved sin høje Dividende.

De 650 Aktieselskaber (med 669 Millioners Kapital), for hvilke Udbyttet er bekendt ved Opgørelsen for 1912,

	Gennemsnitlig Dividende i sidste Regnskabsaar			
	1905	1908	1910	1912
	0/0	0/0	0/0	0/0
Banker.....	6,74	6,40	6,87	6,55
Dampskibsselskaber....	1,43	3,45	2,71	4,62
Jernbaneselskaber.....	1,83	2,45	2,11	2,30
Telegraf- og Telefonselskaber.....	18,05	14,82	12,70	13,31
Forsikringsselskaber....	6,51	8,81	8,41	10,33
Industrielle Selskaber ..	6,60	6,67	7,21	8,48
Ejendomsselskaber.....	2,72	2,60	2,32	3,23
Handelsselskaber.....	6,86	7,78	15,82	7,68
Andre Selskaber.....	4,08	5,65	6,84	5,31
Alle Arter af Selskaber...	6,32	6,31	6,46	6,84

uddelte tilsammen ca. 44 Mill. Kr. i Dividende for det sidste Regnskabsaar. Af disse 650 Selskaber var der imidlertid 146 som intet Udbytte gav. 30 Selskaber gav indtil 4 0/0, 147 gav 4—6 0/0, 161 gav 6—8 0/0, 65 gav 8—10 0/0, 76 gav 10—15 0/0 og 25 Selskaber gav 15 0/0 eller derover.

II.

Den aftagende Tuberkulose-Dødelighed.

I den for nylig udkomne Medicinalberetning for 1909 har Lederen af Sundhedsstyrelsens medicinalstatistiske Kontor, Dr. med. J. Carlsen, bl. a. givet en udførlig Redegørelse for de Erfaringer, man i de 20 Aar fra 1890 til 1909 har høstet med Hensyn til Tuberkulosens Udbredelse i Danmark.

De tuberkuløse Sygdomme har — som rimeligt er — i de sidste Aartier været Genstand for særlig Opmærksomhed. Paa Grundlag af de forskellige Undersøgelser, der er foretagne, er man bleven i Stand til at fastslaa,

at naar Landet tages som Helhed, vil der til enhver Tid være 2—4 Promille af Befolkningen lidende af Lungetuberkulose i en saadan Grad, at Lægehjælp føles nødvendig. Det er endvidere konstateret, at Sygdommens Udbredelse er meget uens i de forskellige Egne af Landet; største Delen af Jylland maa betegnes som særlig hjem søgt, medens Egne som Sydfyn og de sydlige Øer, Lolland-Falster, Møen og andre Dele af Præstø Amt (særlig Stevns) viser lidet fremtrædende Tuberkulose-Sygelighed; det er imidlertid vanskeligt at afgøre, om dette ligger i, at Sygdommen i de nævnte Egne optræder sjældnere end andetsteds, eller deri at dens Karakter er anderledes end i de øvrige Dele af Landet (mildere, mere langtrukket Forløb).

I Statistikken over Dødsaaersagerne for Bybefolkningen figurerer Tuberkulosen med næsten Aar for Aar aftagende Tal. For hver 100000 Individer var Antallet af Dødsfald af Tuberkulose i alle Former i 1890 302, men i 1909 kun 155. I samme Tidsrum aftog det relative Antal af Dødsfald af Lungetuberkulose (pr. 100000 Individer) i hele Bybefolkningen fra 227 til 114, — for København alene fra 233 til 132.

Tuberkulose-Dødelighedens Aftagen gør sig gældende i alle Aldersklasser. I Tiaaret 1900—09 forefaldt der blandt Børn under 5 Aar i hele Bybefolkningen ca. 2800 Tuberkulose-Dødsfald, men efter Erfaringerne for det foregaaende Tiaar skulde man have ventet ca. 4200. I 5—15 Aars Alderen var det faktiske Antal 1900, medens man skulde have ventet ca. 3000, og saa fremdeles: i Alderen over 65 Aar var Tallene henholdsvis ca. 1100 og ca. 1500. Alt i alt er der ved Nedgangen i Tuberkulose-Dødeligheden fra 18⁹⁰/₉₉ til 19⁰⁰/₀₉ i sidstnævnte Tiaar sparet ca. 6000 Menneskeliv.

Forf. minder om, at der paa Tuberkulose-Bekæmpelsens Omraade i de sidste Tiaar er udrettet saa meget (dels ved det energiske Arbejde, der er udfoldet af »Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse«, dels

gennem Tuberkuloselovene af 1905), at Danmark i Løbet af dette korte Tidsrum har svunget sig op til et Foregangsland paa dette Omraade. Medens der ved Aar 1900 kun stod 1 Sanatorium, 1 Tuberkulosehospital, 1 Kysthospital og 2 Kystsanatorier til Raadighed, fandtes 11 Aar senere: 13 Sanatorier, 24 af Staten anerkendte Tuberkulosehospitalet (eller Tuberkuloseafdelinger af almindelige Sygehuse), 3 store Kysthospitalet, 6 Kystsanatorier samt Finsens Lysinstitut for Lupusbehandling. Der fandtes her ca. 2400 Pladser, men medtages Pladserne paa Privatanstalter for skrofuløse Børn (Landkolonier), Plejehjem for voksne Tuberkuløse, ikke statsanerkendte Tuberkuloseafdelinger af almindelige Sygehuse og lignende Anstalter, kommer man op mod ca. 3000 Pladser, svarende til over 10 Pladser for hver 10000 Indbyggere.

III.

Om Rentabiliteten af Beboelsesejendomme i Dresden.

I »Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik« findes en Undersøgelse over, hvorledes et udvalgt Antal til Udleje benyttede Beboelsesejendomme i Dresden forrenter den Kapital, som Ejerne selv har indestaaende i dem. Undersøgelsen, der omfatter 372 i forskellige Bydele beliggende Ejendomme eller godt en Fyrretyvendedel af samtlige Beboelsesejendomme i Byen, tager kun Sigte paa at besvare det rent privatøkonomiske Spørgsmaal, hvorvidt vedkommende Ejer har faaet en passende Rente af sin egen Kapital, derimod ikke paa det samfundsmæssigt set mere interessante Spørgsmaal om Forholdet mellem Ejendommenes hele Nettoafkastning (incl. Renter af Prioritetsgæld) og den hele Anlægskapital (uden Fradrag af Prioritetsgælden). En i sidstnævnte Henseende

rentabel Ejendom kan ved Stiftelse af et for dyrt Pante-
laan blive et lidet værdifuldt Aktiv for Ejeren, hvad der
selvfølgelig begrænser Betydningen af en Undersøgelse
som den nævnte. Blandt de under denne inddragne 372
Ejendomme fandtes 36, hvis Prioritetsbyrde var lig med
eller oversteg Værdien, og hvis Ejere altsaa faktisk ikke
forvaltede egen, men fremmed Kapital. Da der saaledes
ikke ved disse kan tales om en Forrentning af Ejeren
Kapital, maa de udelades af Betragtningerne over Ren-
tabilitet i den her brugte Betydning. De øvrige 336
Ejendomme fordelte sig i 3 Grupper: 225 Ejendomme
(eller to Tredjedele af det hele Antal) gav Ejerne en
positiv Rente af deres indestaaende Kapital, og det en
Rente, som i Gennemsnit beløb sig til 6,24 $\frac{0}{0}$. 33 Ejen-
domme (en Tiendedel af det betragtede Antal) gav ingen
Rente, og endelig gjaldt det om de øvrige 78 Ejendomme
(knap en Fjerdedel), at de gav negativ Rente, i Gennem-
snit $\div 11,28 \frac{0}{0}$, og at Ejerne saaledes foruden at give
Afkald paa Forrentning af deres Kapital yderligere har
maattet tilskyde et større eller mindre Beløb af deres
øvrige Midler for at kunne udrede Prioritetsrenterne. Den
forholdsmæssige Fordeling af de 336 Ejendomme efter
Rentabiliteten fremgaar nærmere af efterfølgende Oversigt:

Overskud i $\frac{0}{0}$ af Ejeren's Kapital	Ejendommenes Fordeling $\frac{0}{0}$
Over 5 $\frac{0}{0}$	19,7
4—5 —	7,2
3—4 —	12,0
2—3 —	14,0
1—2 —	9,0
0—1 —	4,6
0 —	10,0
$\div 1-0$ —	2,4
$\div 2-\div 1$ —	4,6
$\div 3-\div 2$ —	4,6
$\div 4-\div 3$ —	1,3
$\div 5-\div 4$ —	1,6
Under $\div 5$ —	9,0

Ved at sammenholde denne Fordeling med de ovennævnte gennemsnitlige Udtryk for Rentabiliteten af Ejendomme med henholdsvis positiv og negativ Rente ($6,24$ og $\div 11,23 \%$) faar man et Indtryk af, at Ydergrænserne for en Ejendomsbesidders Gevinst og Tab er fjernede meget langt fra hinanden. Det bør her yderligere tages i Betragtning, at selv om de Ejendomme, der giver Ejerne positiv Rente, gennemsnitlig udviser den endog meget rigelige Forrentning af $6,24 \%$, er Renteudbyttet dog for 3 Femtedele af disse Ejendomme mindre end 4% . Kun 27% af samtlige betragtede Ejendomme har saaledes givet en rimelig Rente af Ejernes Kapital, men til Gengæld en Rente, hvis Højde sikkert vilde overraske, om den var bekendt.

C. O.

IV.

Guldproduktionen og Guldets Anvendelse.

Direktøren for Mønten i Washington, Geo. E. Roberts, har i sin sidste Aarsberetning meddelt en Opførelse over, hvorledes de sidste 20 Aars Guldproduktion er blevet anvendt. Formaålet med dette Arbejde er at give et Bidrag til Belysning af Sammenhængen mellem Guldsmængdens Forøgelse og Prisniveauets Stigning. Efter »Bulletin de la Statistique générale de la France« anfører vi nedenstaaende Enkeltheder af den interessante Afhandling.

Undersøgelsen tager Aaret 1890 til Udgangspunkt, fordi det er fra dette Tidspunkt at der — dels gennem Driften af Transvaal-Minerne, dels ved gennemgribende Forbedringer i Guldudvindingens Teknik — skabtes en ny Æra for det gule Metal. I de 10 Aar 1890—1899 udgjorde Verdensproduktionen af Guld 10150 Mill. frcs., i de 11 Aar 1900—1910 udgjorde den 20920 Millioner.

For Anvendelsen af hele denne Guldmenge redegør Forf., idet han først undersøger det industrielle Guldforbrug i Europa, Amerika og Australien, derefter Størrelsen af de Mængder, der er gaaet til Asien, Ægypten og Sydamerika, og endelig Hovedbankernes Beholdninger.

Den Guldmenge, der er bleven anvendt industrielt, har man for tidligere Tids Vedkommende kun usikre Oplysninger om. Soetbeer bar for Aaret 1881 anslaaet den til 84000 kg (289 Mill. fr.), for 1885 til 110000 kg (379 Mill. fr.), for 1891 til 120000 kg (413 Mill. fr.). De Forenede Staters Møntadministration har siden 1890 bestræbt sig for at tilvejebringe saa nøjagtige Oplysninger som muligt om det industrielle Guldforbrug, og man er da kommen til det Resultat, at det industrielle Forbrug af nyt Guld i Alverdens Lande undtagen Asien og Afrika udgjorde 2956 Mill. fr. i Aarene 1890—99 og 4964 Mill. i Aarene 1900—1910. For det sidste Aar i Perioden, 1910, er Forbruget i de forskellige Lande opgjort saaledes:

	Mill. fr.		Mill. fr.
United States.....	174,0	Norge	1,0
Tyskland	80,5	Sverige	2,6
Frankrig.....	87,2	Finland	0,8
Storbritannien	93,8	Spanien og Portugal ...	9,8
Schweiz.....	29,4	Sydøst-Europa	6,2
Italien.....	15,5	Australien.....	5,2
Østrig-Ungarn.....	29,8	Canada	9,6
Rusland.....	20,7	Mexiko, Centralamerika	
Belgien	3,6	og Sydamerika	5,2
Holland	3,8		
Danmark	1,3	Tilsammen...	579,4

De foran nævnte Tal indbefatter ikke de asiatiske Lande og Ægypten, thi det er for disse Landes Vedkommende umuligt at skælné mellem det Guld, der kommer i Cirkulation, og det der anvendes til Smykker o. l. eller hængemmes som »Skatte«.

En særlig Rolle spiller Indien, som opsluger store Masser af Guld og Sølv. I en Beretning til East India Association of London oplyser Sir James Wilson i 1911,

at Nettoindførselen af Guld til Indien siden 1840 kan anslaaes til ikke mindre end 6200 Mill. fr. eller en Tiendedel af hele Verdensproduktionen af Guld i det paagældende Tidsrum. Først efter Aar 1900 spiller Guldets en Rolle som Møntmetal i Indien. Det samlede indiske Forbrug af Guld opgøres for Tiaaret 1890—99 til 704 Mill. fr. og for Perioden 1900—1910 til 2248 Mill. fr.

I Japan, som indførte Guldmøntfod i 1897, forøgedes Guldbeholdningen med 134 Mill. fr. i 1890—99 og med 308 Mill. i 1900—1910. For sidstnævnte Tidsrum maa man yderligere regne med et Beløb af 50 Mill. fr., som er gaaet over i Cirkulationen.

For Ægyptens Vedkommende er Forholdet et lignende som i Indien. Landet har et stort konstant Udførselsoverskud af Varer, og der gaar derfor stadig til Ægypten en Guldstrøm, hvorefter en stor Del hengemmes som Skatte. Guldindførselen udgjorde i Aarene 1890—99 gennemsnitlig 304 Mill. fr. aarlig, og i Perioden 1900—1910 gennemsnitlig 760 Mill. fr.

Medens der i Tiden før 1900 ikke foregik store Forandringer i de sydamerikanske Landes Guldbeholdninger, er der derimod i det sidst forløbne Tiaar indført store Mængder af Guld, særlig til Argentina og Brasilien. Begge disse Lande har opsamlet betydelige Reserver for deres Papircirkulation. Man anslaaer saaledes Argentinas Guldbeholdning til 130 Mill. fr. i 1899 og til 1264 Mill. i 1910, og for Brasilien regner man med 50 Mill. i 1899 og 510 Mill. i 1910.

Mexiko indførte Guldfod i 1905. Bankernes Beholdning er for 1910 opgjort til 148 Mill. fr.; Guldcirkulationen er uden Betydning.

Guldbeholdningen hos de evropæiske Banker (og Statsfonds) er for Udgangen af Aarene 1889, 1899 og 1910 opgjort til henholdsvis 4741, 8296 og 12770 Mill. fr., for de Forenede Stater til henholdsvis 2197, 3544 og 7311 Mill. fr., og for Bankerne i Australien, Canada og Sydafrika til henholdsvis 530, 838 og 1778 Mill. fr.

Naar man samler alle disse Enkeltoplysninger, kan man opstille følgende Fordeling af Guldforøgelsen i de to Perioder:

	Millioner Francs	
	1890—99	1900—10
Industrielt Forbrug	2956	4964
Indien	704	2248
Ægypten	304	760
Japan	134	358
Sydamerika	—	1774
Mexiko	—	148
Banker og Statsfond i Europa	3555	4474
— - — i United States	1347	3767
— - — i Australien, Canada og Sydafrika....	308	940
	9308	19433
Beløb, hvorfor der ikke er redegjort ovenfor	842	1487
Den samlede Produktion...	10150	20920

Mr. Roberts udtaler som sin Opfattelse, at Guldproduktionen er i Færd med at nærme sig et Maksimum.

V.

Social Dødelighedsstatistik.

For Aarene 1907 og 1908 har man i Frankrig bearbejdet Dødelighedsstatistiken efter sociale Synspunkter, dog foreløbig kun for Befolkningen over 25 Aar. Materialet, der har staaet til Raadighed, er ret stort, — for de to Aar over 1 Million Dødsfald af Personer over den nævnte Aldersgrænse.

Den vigtigste Sondring, der er foretaget ved denne Bearbejdelse, er Sondringen mellem selvstændige Erhvervs-

drivende og Arbejdere, og ind imellem disse to store Hovedgrupper har man da — som sædvanlig i moderne Socialstatistik — opstillet den sociale Mellemkategori »Funktionærer«. Hovedresultatet er givet i nedenstaaende Tabel:

Aarligt Antal Dødsfald for hver 10000 Levende
i hver Aldersklasse:

	Mænd			Kvinder		
	Selvstændige Erhvervsdriv.	Funktionærer	Arbejdere	Selvstændige Erhvervsdriv.	Funktionærer	Arbejdere
25—29 Aar...	62	80	72	59	62	76
30—34 — ...	67	95	95	67	69	92
35—39 — ...	75	110	117	64	67	98
40—44 — ...	89	131	159	75	85	116
45—49 — ...	115	180	208	92	111	135
50—54 — ...	140	227	261	118	144	164
55—59 — ...	206	330	372	169	209	203
60—64 — ...	287	470	487	266	333	288
65—69 — ...	487	702	757	439	577	431
70—79 — ...	1075	1224	1543	1026	1323	980
80 Aar og over	3839	3201	5355	3827	3641	3690

Den store Forskel mellem Dødelighedskvotienterne for selvstændige Erhvervsdrivende og Arbejdere, som Tabellen udviser, er allerede kendt fra andre lignende Undersøgelser. Det vil iøvrigt ses, at Forskellen navnlig er iøjnefaldende for Mændenes Vedkommende. Hvad der imidlertid har mere Interesse, er at Funktionærklassens Dødelighed ligger ret nær op ad Arbejdernes, ja at de kvindelige Funktionærer endog i de ældre Aldersgrupper (fra 55 Aar og opefter) har større Dødelighed end de kvindelige Arbejdere.

VI.

De stigende Varepriser.

I »Annalen des Deutschen Reichs« meddeles en Række Data til Belysning af Detailprisernes Højde i 1911 i Sammenligning med 1905.

For 58 tyske Byer har man beregnet Kostudgiften for en Arbejderfamilie paa 4 Personer paa Grundlag af Levnedsmiddelpriserne i 1905 og i 1911. Man har derefter delt Byerne i 5 Grupper efter Størrelsen af den absolute Differens mellem Kostudgiften for en Uge. I 7 Byer var Forskellen over 5 Mark, i 11 Byer 4—5 Mark, i 15 Byer 3—4 Mark, i 15 Byer 2—3 Mark og i 10 Byer under 2 Mark.

Den største Forskel fandt man i Essen, hvor Kostudgiften i 1905 er beregnet til 19,⁹⁹ Mark pr. Uge, men i 1911 til 25,²⁰ Mark, altsaa en Forskel af 5,⁹¹ Mark.

Prisstigningen fra Januar til December 1911 er for alle Byerne under ét beregnet til 1,⁵⁰ Mark pr. Uge. For et almindeligt Arbejderbudget betyder denne Prisstigning i Løbet af et Aar en Merudgift paa Kost-Kontoen af $4\frac{1}{3}\%$.

VII.

Selv mordshyppigheden blandt de mandlige forsikrede i Statsanstalten for Livsforsikring.

I Henhold til Lov af 29. Marts 1904 beholder Statsanstaltens Forsikringer i Almindelighed deres Gyldighed ogsaa i Tilfælde af Selvmord. Da det saaledes kan have Interesse at vide, i hvilket Omfang Dødsfald blandt Anstaltens forsikrede skyldes Selvmord, er der i den for kort Tid siden udsendte Risiko-Opgørelse for Femaaret 1905—10 meddelt Resultaterne af en Undersøgelse for Mænd, der paa Grundlag af en fuldstændig Helbreds-

attest er bleven optaget i Anstalten til ordinær eller forhøjet Præmie. For disse forsikrede kræves der, før Udbetaling af Summen ved Død kan finde Sted, indsendt en af den behandelende Læge udstedt Dødsattest med nøjagtig Angivelse af Dødsårsagen, og det vil saaledes i Almindelighed kunne konstateres, om Døden skyldes Selvmord.

Hvis man bortser fra Mænd, der er antaget mod forhøjet Præmie, og fra Forsørgere ved frivillige Overlevelsesrenter (se nedenfor), bliver Hovedresultatet af Undersøgelsen saaledes som følgende Tabel viser:

Alder	Under Observation	Døde	Heraf Selvmord
Indtil 29 Aar.....	69605	213	7
30—39 —	150541	554	28
40—49 —	120244	744	41
50—59 —	70948	1050	29
60—69 —	38871	1429	18
70 Aar og over....	18613	1839	5
I alt...	468822	5829	128

For livsvarige Livsforsikringer var Antallet af Selvmord 86; hvis Selvmordshyppigheden blandt de forsikrede havde været af samme Størrelse som i den samlede mandlige Befolkning i Danmark i Tiaaret 1896—1905, vilde Tallet have været 203, altsaa mere end der dobbelte. For Livsforsikringer med Udbetaling var Antallet af Selvmord 42, medens der efter de almindelige Erfaringer skulde være forefaldet 94. For de enkelte Aldersklasser er der beregnet følgende Række Tal, der angiver det aarlige Antal Selvmord blandt 100000 under Observation; til Sammenligning er anført de tilsvarende Forholdstal for Selvmordshyppigheden i den mandlige Befolkning som Helhed: (se øverst næste Side).

Som det vil ses, har Selvmordshyppigheden for forsikrede, ligesom for den almindelige Befolkning, været stigende med Alderen, og den har gennemgaaende for

	Forsikrede i Statsanstalten	Den almindelige Befolkning
Indtil 29 Aar	10	29
30—39 —	19	38
40—49 —	34	71
50—59 —	41	102
60—69 —	46	107
70 Aar og over.....	27	110

de forsikrede Mænd været lidt mindre end Halvdelen af, hvad den har været for den almindelige mandlige Befolkning.

Stiller man Antallet af Selvmord i Forhold til det samlede Antal Dødsfald, vil man for de forsikrede Mænd (se Tabellen Side 605) finde, at Selvmordene for de tre Aldersgrupper: under 40 Aar, 40—59 Aar og 60 Aar og derover har udgjort henholdsvis 4,6 0/0, 3,9 0/0 og 0,7 0/0 af samtlige Dødsfald i den paagældende Aldersgruppe. For den almindelige mandlige Befolkning i Danmark 1896—1905 var de tilsvarende Tal 5,9 0/0, 6,4 0/0 og 2,0 0/0. Selvmordene udgør altsaa for de forsikrede for hver af de tre Aldersgrupper en mindre Brøkdel af samtlige Dødsfald i Gruppen, end Tilfældet er for den almindelige Befolkning, og Erfaringerne tyder altsaa paa, at den Udvælgelse, der sker ved Antagelse til Forsikring mod normal Præmie, virker endnu stærkere til Reduktion af Selvmordshyppigheden, end den virker til Reduktion af den almindelige Dødelighed.

De Erfaringer, disse Resultater støttes paa, stammer ganske vist hovedsagelig fra en Tid, da Statsanstaltens Forsikringer i Almindelighed ikke var gyldige i Tilfælde af Selvmord, og man kan ikke paa Forhaand udelukke den Mulighed, at de nye Bestemmelser, der er indførte ved Loven af 1904, kan øve nogen Indflydelse paa Selvmordshyppigheden blandt de forsikrede i Anstalten. Dog synes de efter 1904 indvundne Erfaringer ikke at tyde paa en saadan Indflydelse; Selvmordshyppigheden i Tiden efter 1904 har i hvert Fald gennemgaaende været lavere end i den forud liggende Tid.

For Mænd, der er antaget mod forhøjet Præmie, er Selvmordshyppigheden beregnet til 62 $\frac{0}{100}$ af Selvmordshyppigheden i den almindelige mandlige Befolkning, altsaa noget større end for de til normal Præmie livsforsikrede Mænd (jfr. ovenfor). Derimod er Selvmordshyppigheden for Forsørgere ved frivillige Overlevelsesserter meget lav, nemlig kun 23 $\frac{0}{100}$ af Selvmordshyppigheden i den mandlige Befolkning som Helhed.

VIII.

Norges Træmasse- og Papirindustri.

I Forbindelse med den almindelige Fabrikttælling, der afholdtes i Norge 1909, er der udarbejdet en industriel Produktionsstatistik, hvoraf et særskilt Hæfte, der er udkommet for kort Tid siden, omhandler den store og for Landet saa betydningsfulde Industrigruppe: Træmasse-, Cellulose-, Pap- og Papirfabrikker.

Den samlede Arbejderstyrke i denne Gruppe af Fabrikker udgjorde i 1865 kun 202 eller 0,8 $\frac{0}{100}$ af samtlige Landets Industriarbejdere, i 1870 var Tallet 316, i 1879 var det steget til 1363 eller 4,2 $\frac{0}{100}$ af alle Industriarbejdere, i 1890 var det 4930 (8,1 $\frac{0}{100}$), i 1900 var Tallet 7606 og i 1909 var det naaet op til 12205 (11,6 $\frac{0}{100}$ af hele Industriens Arbejderstyrke).

Den samlede Maskinstyrke, der anvendes i Norges Træmasse- og Papirindustri, androg i 1909 ca. 166000 effektive H. K. Den langt overvejende Rolle spiller naturligvis Vandkraften. Der anvendtes 535 Turbiner med ialt 133000 H. K.

Antallet af Fabrikker var 101, hvoraf 52 Træsliberier, 13 Cellulosefabrikker og 15 Pap- og Papirfabrikker, Resten blandede Virksomheder. Af de 101 Fabrikker tilhørte ikke mindre end 77 Aktieselskaber med en samlet Aktiekapital paa ca. 68 Mill. Kr.

IX.

Minimallønnen i den engelske Kulgrubedrift.

I Henhold til den engelske Minimalløns-Lov for Kulgruberne af 29. Marts 1912 (Coal Mines [Minimum Wage] Act) er der nu i alle Distrikter fastsat Minimumslønninger af de oprettede Distriktskommissioner.

De Satser for den daglige Minimums-Fortjeneste, der er fastsat for Huggerne (coal getters, hewers), varierer mellem 3 sh. 3 d. (Somerset) og 7 sh. (Syd Wales). I 2 af de 22 Distrikter er Satsen under 5 sh., i 6 Distrikter er den mellem 5 sh. og 5 sh. 11 d., i 5 Distrikter er den netop 6 sh. og i 9 Distrikter over 6 sh.

I 2 Distrikter har Kommissionen stadfæstet den Minimumssats, der var foreslaaet af »The Miners Federation«. Disse Distrikter er Shropshire og Nord Wales, og begge Steder er Minimumssatsen fastsat til 6 sh. I alle de øvrige Distrikter er Kommissionernes Sats lavere end den, der er foreslaaet af »Miners Federation«; Forskellen varierer mellem 2 og 20 d., hyppigst er Forskellen 6 d.

For de daglønnede Arbejdere havde »Miners Federation« foreslaaet en ensartet Minimumssats af 5 sh. I tre Distrikter er dette Forslag blevet stadfæstet af Kommissionerne; i de øvrige 19 Distrikter er der fastsat lavere Satser: i 2 Distrikter under 3 sh., i 3 Distrikter 4 sh., i 1 Distrikt 4 sh. 3 d., i 5 Distrikter 4 sh. 6 d., i 1 Distrikt 4 sh. 8 d., i 5 Distrikter 4 sh. 9 d. og i 2 Distrikter 4 sh. 10 d.

X.

Københavns Kommunes Udgifter til Forsor
for Ubemidlede.

Da den ældre Fattiglovgivning af 1872 afløstes af de to store Forsørgelseslove, Fattigloven og Alderdomsunder-

støttelsesloven, der blev banebrydende for hele den senere humane sociale Lovgivning, ændredes og udvidedes væsentlig Karakteren af den Virksomhed, der udøves af Københavns Magistrats 3die Afdeling, idet denne Virksomhed kom til at omfatte flere forskellige Grene af offentlig Filantropi. Det fremhæves i den Beretning, der ledsager København Kommunes sidst aflagte Regnskab for 1911—12, at Forsørgelsesvæsenets Regnskabsbilag ikke længer giver Udtryk for, hvad Kommunen yder som Tilskud til Forsørgelsesvæsenet og dermed beslægtede Formaal. Saaledes bærer Hospitals- og Sindssygevæsenet Udgifterne ved Fattiges Kur i Hospitaler, og Skolevæsenets Budget bærer Udgifterne til aandssvage, blinde og døvstumme Børns Underhold i den skolepligtige Alder. Heller ikke Udgiften til den nye Gren af det offentlige Forsørgelsesvæsen, der er oprettet i Henhold til Lov af 4. Maj 1907, svarende til Hjælpekasseinstitutionen i de øvrige Kommuner, bæres af Forsørgelsesvæsenets Budget, ligesom Hjælpens Udbetaling f. T. er henlagt til en særlig Afdeling af Københavns Understøttelsesforening. I denne Forbindelse kan endvidere nævnes Tilskud til anerkendte Arbejdsløshedskasser og til forskellige filantropiske Institutioner.

Føjes alle de her nævnte Poster samt Udgifterne til Forsørgelsesvæsenets Personale (Lønning og Pensioner) til de paa Forsørgelsesvæsenets Regnskab opførte Udgifter, og fradrages Statens Tilskud til Alderdomsunderstøttelse og til Udgifterne i Henhold til Hjælpekasseloven, fremkommer følgende Summer som Københavns Kommunes Tilskud til Forsørgelsesvæsenet og dermed beslægtede Formaal:

Aar	Kommunens Tilskud	pr. Indbygger
	Kr.	Kr.
1906—07....	3,978971	9,18
1907—08....	4,145385	9,89
1908—09... .	5,151783	11,86
1909—10....	5,934613	13,16
1910—11....	6,195952	13,48
1911—12....	6,111179	13,08

Disse Tal udtrykker dog ikke paa udtømmende Maade Kommunens faktiske Udgifter til Ubemidlede Forsørgelse. Der er saaledes ikke medregnet den betydelige Understøttelse, som Hospitalsvæsenet i Henhold til Sygekasse-loven yder Sygekassemedlemmer, dels gennem halv Betaling af den meget lave Takst for Fællestuer, dels derved at Behandlingen ved meget langvarige Sygdomme kan blive vederlagsfri. Beregnet i Forhold til Hospitalernes faktiske Udgifter pr. Sygedag, har Sygekasserne ad denne Vej til deres Medlemmer modtaget en Støtte fra Kommunen, der i 1911—12 beløb sig til over 1,350000 Kr.

Endvidere maa der tages Hensyn til, at Hospitals-taksterne ikke dækker den faktiske Udgift, og at Hospitalsvæsenet som Følge heraf belastes med en betydelig Udgift til Forsørgelsesvæsenets Patienter. Den af Taksten udækkede Del af Udgiften til Fattigpatienters Kur er for 1911—12 beregnet til ca. 350000 Kr., og den tilsvarende Udgift til alderdomsunderstøttede Patienter ca. 47000 Kr.

Heller ikke rummer de ovennævnte Tal Forrentning og Amortisation af Fattigvæsenets Anstalters Anlægssum. Hvis man her regner med 4 % af Assurancesummen, faas ca. 237000 Kr.

Medregner man disse Beløb, saaledes at Hospitalskur opføres med den faktiske Udgift, herunder 4 % af Bygningernes Assurancesum, — henholdsvis under Alderdomsunderstøttelse og Fattigvæsen, og medtager man under det sidste tillige Forrentning af Fattiganstalternes Anlægssum, vil Kommunens faktiske Udgifter til Ubemidlede Forsørgelse i 1911—12 fordele sig saaledes:

(Se øverst næste Side).

Dette Beløb af noget over 8 Mill. Kr. angiver altsaa Kommunens Nettoudgift i 1911—12 til Forsørgelsesvæsenet og dermed beslægtede Formaal. Beløbet udgør 17,45 Kr. pr. Indbygger.

Hvis man derimod spørger, hvor meget der af det Offentlige ved Kommunens Medvirkning aarlig ydes direkte til Ubemidlede Forsørgelse i København, maa

	Kr.
Aldersdomsunderstøttelse	1,545744
Fattighjælp	2,751841
Anden Hjælp uden Fattighjælps Virkning	1,012901
Underholdsbidrag ifl. Lovene af 1908	549981
Udgifter efter Børneloven af 1905	90891
Tilskud til filantropiske Formaal m. m.	272977
Skolevæsenet for aandsvage m. fl. Børn	87137
Hospitalsvæsenet for Sygekassepatienters Kur ..	1,350767
Administration	437393
Pensioner og Understøttelser	61209
Tilsammen...	8,160841

man medtage dels de Beløb, der i Henhold til de forskellige Love ydes som Tilskud fra Staten til Forsørgelsesformaal, dels den Refusion, som Kommuner udenfor København yder for der hjemmehørende Personer, der i København er faldet det Offentlige til Byrde, og dels den Refusion, der indgaar fra Private. Paa den anden Side maa fradrages Refusioner for Understøttelse, ydet i fremmede Kommuner til Personer hjemmehørende i København, ligesom der her maa ses bort fra de Tilskud, som Staten ifølge Lovgivningen yder direkte til Tuberkulose- og Sindssygevæsenet samt til Institutioner som Syge- og Arbejdsløshedskasserne.

Bruttoudgiften til Ubemidlede Forsørgelse i København har herefter i 1911—12 stillet sig saaledes:

	Kr.
Aldersdomsunderstøttelse	3,165634
Fattigvæsen	5,097708
Tilskud til filantropiske Formaal m. m.	336184
Skolevæsenet for aandsvage m. fl. Børn ..	87137
Hospitalsvæsenet for Sygekassepatienters Kur	1,350767
Administration og Pensioner	498602
Tilsammen...	10,536032

Denne Sum af godt $10\frac{1}{2}$ Mill. Kr. udgør 22,56 Kr. pr. Indbygger.

Der har i det foregaaende alene været Tale om Udgifter, som paa forskellig Vis tjener Forsørgelsesøjemed, men den sociale Lovgivning medfører ogsaa andre Udgifter for Kommunen. Det kan saaledes anføres, at Hospitalsvæsenet bærer en ret betydelig Udgift som Følge af, at Tuberkuloseloven som Betingelse for Statens Tilskud fastsætter en Takst, der ikke i Forbindelse med Statstilskudet er i Stand til blot tilnærmelsesvis at dække de virkelige Udgifter for betalende Patienters Kur. Det Beløb, der efter Fradrag af Statstilskudet og den takstmæssige Refusion for selvbetalende Tuberkulosepatienters Kur henstaar som udækket, androg i 1911—12 ca. 194000 Kr. Medregnes Statstilskudet, bliver det samlede Tilskud fra det Offentlige i Henhold til Tuberkuloseloven til de i Kommunens statsanerkendte Anstalter anbragte Tuberkulosepatienter i 1911—12 ca. 444000 Kr.

XI.

Den fremmedfødte Befolkning i Amerikas Forenede Stater.

Paa Grundlag af Folketællingen den 15. April 1910 er der af det amerikanske Census-Bureau udarbejdet en Oversigt over, hvorledes den fremmede Befolkning i de Forenede Stater fordeler sig efter Nationalitet m. m.

De fremmede Befolkningselementer forekommer stærkest repræsenterede i Nyengland-Staterne og i den midterste atlantiske Division, hvor hvide Personer fødte i Udlandet, eller fødte i United States, men af udenlandske Forældre udgør over Halvdelen af Befolkningen. De her nævnte fremmede Elementer danner i begge de nordlige Centraldivisioner samt i Bjerg- og Pacifikdivisionerne 40—50 % af Totalbefolkningen. De tre sydlige Divisioner opviser derimod et forholdsvis ringe Antal fremmede, da

disse Egne kun i mindre Omfang har været Maal for Indvandrere fra Europa.

Med Hensyn til den fremmede Befolknings Fordeling efter Nationalitet er der i de seneste Aartier foregaaet store Forskydninger. Fra 1820 til 1870 stod Tyskland, Storbritannien, Irland, de skandinaviske Lande og Kanada med ni Tiendedele af Indvandrerne til de Forenede Stater, men efter 1870 begyndte andre Befolkningsselementer at gøre sig stærkere gældende i Indvandringen. De nævnte Nationaliteter udgjorde i Halvfjerdsernerne fire Femtedele af Indvandrerne, i Firserne tre Fjerdedele, i Halvfemserne to Femtedele og i Tiaaret 1901—10 kun én Femtedel. Derimod steg Antallet af Indvandrere fra Østrig-Ungarn, Italien og Rusland betydeligt. Indtil 1870 udgjorde disse Nationer kun $1\frac{0}{100}$ af Indvandrerne, men i det følgende Tiaar $1\frac{1}{16}$, i Firserne $1\frac{1}{6}$, i Halvfemserne Halvdelen, og i Perioden 1901—10 to Tredjedele af hele Indvandringsstrømmen.

Det er klart, at dette maa have medført en kendelig Forskydning i Nationalitetsforholdet indenfor Landets fremmede Befolkning, og denne Forskydning er i Disfavør af de Nationaliteter, som har været mest velsete i United States. Af 13,342000 fremmedfødte, som taltes i 1910, var 2,499000 fødte i det tyske Rige, altsaa $18,7\frac{0}{100}$, i Aaret 1900 var det tilsvarende Forholdstal $27,5\frac{0}{100}$. Paa lignende Maade forholder det sig med Irlænderne, hvis Antal efter Folketællingen i 1910 opgjordes til 1,352000 eller $10,1\frac{0}{100}$ af den fremmedfødte Befolkning, imod $15,8\frac{0}{100}$ i 1900. En forholdsvis ringe Stigning i Antallet finder man for Englænderne (1,221000), Kanadiere og Newfoundlændere (1,198000). Endelig er Skandinavernes Antal steget fra 1,062000 i 1900 til 1,251000 i 1910.

Den stærkeste Tilvækst finder man dog for de Indvandrere, som har hjemme i Østrig-Ungarn, Italien, Rusland og Finland. Alle disse Nationaliteter er i 10 Aar blevne fordoblede i United States. Østrigerne og Ungarnerne udgjorde i Aaret 1900 ca. 637000 ($6,2\frac{0}{100}$ af den

fremmede Befolkning), men i 1910 var Tallet 1,659000 (12,4 %). Italienernes Tal beløb sig til 484000 i Aaret 1900 (4,7 %), men til 1,342000 i 1910 (10,1 %); af Russere og Finner taltes 641000 i Aaret 1900 (6,3 %), men 1,707000 i 1910 (12,8 %). De her nævnte Nationaliteter udgør nu tilsammen 35 % af den fremmede Befolkning i de Forenede Stater.

Endelig kan det nævnes, at Mexicanernes Antal er steget fra 102000 til 219000 i de 10 Aar. Denne stærke Forøgelse falder for største Delen paa Grænsestaterne Texas, Kalifornien og Ny Mexiko.

XII.

Analphabet-Statistik.

Østerrigeren Dr. Plaszc har paataget sig det brydsomme Arbejde at samle og — saa vidt det har kunnet lade sig gøre — sammenarbejde de meget forskelligartede Oplysninger, der forellgger om Analphabeter rundt om i en Række Lande i og udenfor Europa.

En Sammenstilling af Analphabet-Tællingernes Resultater er nu i Almindelighed lidet tilfredsstillende, fordi man i de forskellige Lande anvender uensartede Metoder, ja end ikke overalt giver Analphabet-Begrebet den samme Afgrænsning. I Almindelighed forstaaer man jo ved Analphabeter saadanne Personer, som hverken kan læse eller skrive, men i nogle Lande tager man alene Hensyn til Læsefærdigheden. Ogsaa Aldersgrænsen for de Personer, der inddrages under Undersøgelse, er forskellig; i Almindelighed gaar man ned til 6 Aars Alderen, men i flere Lande kun til 8 eller 10 Aar. Endelig er det langt fra alle Lande, der har en gennemført Analphabet-Statistik, og navnlig mangler alle de Lande, hvor Folkeoplysningen

er saa vidt fremskreden, at det hører til de sjældne Undtagelser at træffe Folk, som ikke kan læse og skrive.

Efter de seneste Opgørelser paa Grundlag af Folketællingerne meddeler Forf. følgende Procenttal (Analphabeter for hver 100 Indbyggere over de vedføjede Aldersgrænser):

	Alders- grænse	%
Brasilien.....	0	85
Mexiko.....	0	80
Serbien	6	79
Rumænien	7	78
Portugal.....	5	76
Rusland (uden Polen).....	9	70
Bulgarien.....	6	65
Spanien	0	64
Russisk Polen.....	9	60
Kroatien	6	56
Italien	6	49
Nordamerika (sort Befolkn.)	10	45
Ungarn.....	6	39
Østrig	6	24
Belgien.....	8	19
Irland.....	10	17
Frankrig	10	14
Nordamerika (hvid Befolkn.)	10	6

Ved saa godt som alle Undersøgelser vedrørende Befolkningernes Læse- og Skrivefærdighed viser det sig, at der findes forholdsvis flere Analphabeter blandt Kvinderne end blandt Mændene. I Serbien er 93 % af Kvinderne, men kun 66 % af Mændene Analphabeter, i Bulgarien er de tilsvarende Forholdstal 85 og 59 %, i Spanien 71 og 56 % osv. Kun for Irland finder man flere Analphabeter blandt Mændene end blandt Kvinderne (Mænd 18, Kvinder 16 %).

Ved Siden af Folketællingernes Analphabet-Statistik giver de i forskellige Lande foretagne Rekrutprøver Bidrag til Belysning af Spørgsmaalet om Befolkningens Læse- og Skrivefærdighed. Saadanne Rekrutprøver har som bekendt

været foretagne i Danmark; her som i de fleste vest- og nordevropæiske Lande har det vist sig, at det kun er et ganske forsvindende Antal unge Mænd i Udskrivningsalderen der ikke kan baade læse og skrive (i hele det tyske Rige fandt man i Rekrut-Aargangen 1909 kun 46 Analphabeter). Denne Art af Undersøgelser er navnlig i Schweiz gennemførte efter et meget detailleret System; Rekrutterne prøves ikke alene i Læsning og Skrivning, men ogsaa i Regning og Fædrelandskundskab. Ogsaa i Belgien foretages der en omhyggelig Prøve af det indkaldte unge Mandskab i Læsning, Skrivning og Regning; desuden søger man her under selve Militæruddannelsen at raade Bod paa Manglerne, — og som det synes med godt Resultat: medens ved Indkaldelsen 11 % af Rekrutterne maa karakteriseres som Analphabeter, er Tallet ved Soldaternes Hjemsendelse bragt ned til 3 %. I Italien viser Rekrutprøverne et betydelig gunstigere Resultat for Hærens Vedkommende end for Flaadens (31 % imod 53 %).

Den tredje Vej, ad hvilken man har søgt at tilvejebringe en Analphabet-Statistik, er ved Optælling af, hvor mange Brudgomme og Brude der viser sig uskrivekyndige ved Vielsen. Resultaterne af disse Undersøgelser er imidlertid lidet værdifulde, da Prøven er begrænset til noget saa elementært som at skrive sit eget Navn. Disse Undersøgelser giver da ogsaa i Almindelighed meget lave Analphabetprocenter; i Frankrig f. Eks. 3,5 %, medens Folketællingen viser 14 % og Rekrutprøverne 5,2 %.

— Størst Udbytte giver naturligvis Analphabet-Statistikken, hvor den udarbejdes rationelt med Deling efter Alder o. l. Analphabet-Procenterne beskriver i Almindelighed en Bue, saaledes at Minimet findes i Aldersgrupperne mellem 10 og 20 Aar (ved Slutningen af Skolealderen eller lidt senere). Derefter stiger Procenterne jævnt med Alderen, dels fordi Skoleundervisningen i ældre Tid var mindre god end nu, dels fordi mange ældre Personer har glemt det lærte. Hvor Analphabet-Procent-

erne bevæger sig i modsat Retning, maa man formentlig være berettiget til at antage, at den almindelige Skoleundervisning er gaaet tilbage; eksempelvis kan nævnes følgende Tal fra den italienske Folketælling af 1881: af 100 Personer i hver af følgende Aldersgrupper var Analfabeter: 12—15 Aar: 61 $\frac{0}{100}$, 15—20 Aar: 51 $\frac{0}{100}$, 20—25 Aar: 47 $\frac{0}{100}$, 25—30 Aar: 46 $\frac{0}{100}$.

Som rimeligt er, finder man i Lande, hvor Befolkningen er stærkt blandet i national Henseende, store Uligheder med Hensyn til Læse- og Skrivefærdigheden indenfor de forskellige Nationaliteter. I Østrig finder man f. Eks. følgende Analfabet-Procenter: Tschecher 4 $\frac{0}{100}$, Tyskere 7 $\frac{0}{100}$, Italienere 10 $\frac{0}{100}$, Slowener 24 $\frac{0}{100}$, Polakker 41 $\frac{0}{100}$, Rumæner 72 $\frac{0}{100}$, Serbo-Kroater 74 $\frac{0}{100}$ og Ruthener 76 $\frac{0}{100}$. Hvad særlig Balkanfolkernes Kulturstandpunkt angaar, kan maaske følgende Analfabet-Procenter fra Bulgarien give et Fingerpeg: Tyrker 96 $\frac{0}{100}$, Rumæner 85 $\frac{0}{100}$, Bulgarer 68 $\frac{0}{100}$, Grækere 67 $\frac{0}{100}$, Jøder 47 $\frac{0}{100}$ og Armener 45 $\frac{0}{100}$.

Ogsaa en Deling efter Trossamfund giver undertiden karakteristiske Resultater. Saaledes fandt man i Irland i 1891 følgende Analfabet-Procenter: Katholikker 22 $\frac{0}{100}$, Anglikanere 9 $\frac{0}{100}$, Presbyterianere 6 $\frac{0}{100}$, Methodister 4 $\frac{0}{100}$.

Som Maalestok for Folkeoplysningens Fremgang i Løbet af længere Perioder kan Analfabet-Statistikken undertiden give ganske overraskende Resultater. Eksempelvis kan det nævnes, at i England sank Procenttallet for Analfabeter blandt Brudefolk fra 41 $\frac{0}{100}$ i 1840 til 1 $\frac{0}{100}$ i 1909, i Frankrig fra 40 $\frac{0}{100}$ i 1846 til 5,5 $\frac{0}{100}$ i 1908 og i Skotland fra 10,8 $\frac{0}{100}$ i 1856/80 til 1,5 $\frac{0}{100}$ i 1906. Analfabeterne blandt Rekrutterne udgjorde i Frankrig 31 $\frac{0}{100}$ i 1860, men kun 5 $\frac{0}{100}$ i 1906; i Belgien 32 $\frac{0}{100}$ i 1860, men kun 11 $\frac{0}{100}$ i 1909; i Preussen 6,1 $\frac{0}{100}$ i 1863, men kun 0,03 $\frac{0}{100}$ i 1909 osv. I de østevropæiske Lande kan man vel ogsaa ad denne Vej konstatere Fremskridt i Folkeoplysningen, om end Analfabet-Procenterne endnu er meget høje. Saaledes var Procenten af Analfabeter

blandt Rekrutterne i Rusland 80 % i 1875 og 62 % i 1894; i Serbien 82 % i 1875, 52 % i 1906; i Rumænien 88 % i 1870, 69 % i 1904.

XIII.

Landbruget i Amerikas Forenede Stater.

I November-Heftet af »The Quarterly Journal of Economics«, der udgives af Harvard Universitetet, har Mr. J. L. Coulter, Chef for Landbrugsafdelingen i det amerikanske Census-Bureau, offentliggjort en interessant Afhandling om Landbrugets Tilstand i United States.

Forfatteren dvæler navnlig ved den Udvikling, der er foregaaet i Tiaaret mellem de to sidste Census-Opgørelser, altsaa Tiden mellem 1900 og 1910, og han paaviser, med Støtte i Census-Opgørelsernes Tal, hvorledes denne sidste Tiaarsperiode paa afgørende Punkter træder i den skarpeste Modsætning til Fortiden. Det springende Punkt er, at medens det i hele det 19de Aarhundrede har været forholdsvis let at udvide Landbrugsarealet i United States, idet der stadig har ligget Jord rede til umiddelbar Dyrkning, er der i saa Henseende nu indtraadt en Forandring. Ganske vist var i Aaret 1900 kun 44 % af Totalarealet taget i Landbrugets Tjeneste, og der er endnu umaadelige Landstrækninger, som har Mulighed for at blive inddragne under Dyrkning. Men om største Delen af den endnu jomfruelige Jord gælder det, at den i større eller mindre Grad kræver Kapitalanvendelse for at gøres egnet til Dyrkning (Rydning af Skov, Afvanding, Overrisling osv.). Derfor er Landbrugsarealets Udvidelse i Tiaaret 1900—1910 kun ringe i Forhold til den foregaaende Tids. I de sidste 30 Aar af det 19de Aarhundrede forøgedes Landbrugsarealet med 15 Millioner acres i aarligt Gennemsnit, men

i det sidst forløbne Tiaar kun med 4 Mill. acres aarlig. Forfatteren mener, at i Fremtiden vil Udviklingen nok saa meget gaa i Retning af at udnytte den allerede opdyrkede Jord mere intensivt som i Retning af Inddragning af ny Jord. Der er da ogsaa nok at tage fat paa indenfor det nuværende Landbrugsareal; det er kun lidt over Halvdelen af dette, der er dyrket, Resten ligger foreløbig hen til Græsning o. l.; karakteristisk er det ogsaa, at medens der i Tiaaret 1900—1910 kun er indtaget ca. 40 Mill. acres ny Jord, er 58 Mill. acres, som allerede i Aaret 1900 var inddraget under landbrugsmæssig Benyttelse, bragt under Plov.

Den Omstændighed, at Mængden af ny Jord, som er egnet til umiddelbar Benyttelse, er i Færd med at slippe op, har imidlertid paa mange Maader særpræget det amerikanske Landbrug i det sidste Decennium. I Sammenligning med Fortidens rivende Udvikling er der indtraadt en Tilstand, der nærmer sig til Stagnation. Medens Bybefolkningen i det sidste Tiaar er vokset med 35 $\frac{0}{100}$, er Forøgelsen i Landbefolkningen kun 11 $\frac{0}{100}$, og saa har man endda under Landbefolkning medregnet Byer med op til 2500 Indbyggere. Antallet af Landbrugsbedrifter er steget med ca. 11 $\frac{0}{100}$, medens Landbrugsarealet kun er forøget med knap 5 $\frac{0}{100}$; man har begyndt at udstykke Jorden.

En mere intensiv Udnyttelse af Landbrugsarealet har allerede — om end svagt — givet sig til Kende i Høstudbyttet. I 1907 høstedes der af Majs 4 $\frac{0}{100}$ mindre end i 1899, men af Havre 7 $\frac{0}{100}$ mere, af Hvede 4 $\frac{0}{100}$ mere, af Bomuld 12 $\frac{0}{100}$ mere, af Tobak 22 $\frac{0}{100}$ mere. Forfatteren har foretaget en Beregning, hvori han har ladet de forskellige Arter af Høstprodukter indgaa i Forhold til deres indbyrdes Værdi, og Hovedresultatet af denne Beregning er, at det samlede Høstudbyttets Mængde i 1909 var ca. 10 $\frac{0}{100}$ større end i 1899 (begge de to Aar var som Høstaar betragtet Normalaar). Stigningen i Høstudbyttets Mængde er altsaa en Del større end Stigningen i Land-

brugsarealet; Høstudbyttets Mængdeforøgelse svarer meget nøje til Forøgelsen af det dyrkede Areal, som opgives til 9,9 %.

Landbrugsproduktionens Forøgelse (10 %) har imidlertid ikke holdt Skridt med Folkemængdens Forøgelse (21 %), og medens United States hidtil har produceret langt mere Korn, end Landet selv har kunnet forbruge, nærmer sig nu det Tidspunkt, da der vil være Ligevægt mellem Produktion og Forbrug, ja Mr. Coulter paastaar endog, at det allerede nu er kommet dertil, at et enkelt Aar med lille Høst i United States vil nødvendiggøre Indførsel af Kornvarer andetsteds fra.

For de amerikanske Landmænd har det sidst forløbne Decennium været en gylden Tid. Vi nævnte før, at Høstudbyttets kvantitative Forøgelse i de 10 Aar kan sættes til 10 %. Men maaler man Forøgelsen i Dollars, kommer man op paa ganske anderledes høje Tal. Majshøsten var — som foran nævnt — 4 % mindre i 1909 end i 1899, men dens Værdi var 74 % højere; Havrehøstens Mængde var 7 % større, men Værdien 91 % større; Hvedehøsten steg i Mængde med 4 %, men i Værdi med 78 %; af Bomuld avledes der i 1909 ca. 12 % mere end i 1899, men måalt i Penge blev det 117 % mere. Og saa fremdeles. Tages alle Arter af Høstafrøder under ét, kan Værdien af Høsten pr. acre i 1909 sættes til 67 % mere end i 1899.

Og saa er det da i Amerika gaaet som andetsteds. De stigende Konjunkturer har medført en endnu stærkere Stigning i Landejendommenes Pris. Efter Census-Opgørelsen skulde den samlede Værdi pr. acre være steget fra 24,87 Doll. i Aaret 1900 til 46,64 Doll. i 1910, d. v. s. en Værdistigning paa 91 %. Mr. Coulter nævner yderligere, hvorledes de her anførte Værdital fremkommer som Sum af Jordværdi, Bygningsværdi, Værdi af Redskaber og Maskiner og Værdi af Kreaturbesætning:

	Gennemsnitlig Værdi pr. acre	
	Aar 1900	Aar 1910
	Doll.	Doll.
Jord.....	15,57	32,40
Bygninger	4,24	7,20
Maskiner og Redskaber	0,89	1,44
Besætning.....	3,67	5,60
Tilsammen...	24,37	46,64

Disse Tal kan naturligvis ikke gøre Krav paa at blive betragtede som meget nøjagtige. De er vel — som Fler-tallet af Census-Opgørelserne — fremgaaede af temmelig raa Vurderinger. Selve Jordværdien pr. acre skulde efter denne Opgørelse være 108 % højere i 1910 end i 1900. Selv om man indrømmer et betydeligt Spillerum for Unøj-agtigheden og den hele haardhændede Metode, der præ-ger den amerikanske Statistiks Talbehandling, saa er der dog næppe Grund til at tvivle om, at Jorden i de For-enede Stater er steget omtrent lige saa meget i Værdi i de sidste 10 Aar som i hele den foregaaende Tid siden Christoffer Kolumbus' Dage.

Kan denne høje Jordværdi opretholdes i Fremtiden? Mr. Coulter kommer ikke direkte ind paa denne inter-essante Side af Sagen, men han tangerer Spørgsmaalet ved stærkt at understrege, at Udviklingen af amerikansk Landbrug i Fremtiden maa følge ganske andre Linier end de hidtidige. Den ekstensive Drifts Tid er forbi, Landbruget maa europæiseres, der maa drænes, bortryddes Sten, brækkes osv., der maa lægges Vægt paa Erstatnings-drift og en mere rationel og økonomisk Organisation af Arbejdet. Det synes imidlertid som om Forfatteren nærer nogen Skepsis med Hensyn til de amerikanske Farmeres Tilbøjelighed til at følge de nye Veje. Der er allerede gjort et stort Arbejde for at oplyse Landmændene om, hvad der bør gøres og hvorledes det skal gøres; der er anvendt Hundreder af Millioner Dollars paa dette Oplys-ningsarbejde gennem Forsøgsstationer, Agerbrugsskoler, Konsulenter osv., men Forf. kan ikke se, at dette store

Arbejde og denne Kapitalanvendelse har baaret Frugt: Høstudbyttet pr. acre dyrket Land er ikke blevet forøget. En oplysende Landbrugslitteratur paa 200 Millioner Sider er bleven spredt ud blandt Amerikas Farmere; kun en lille Procentdel deraf er bleven læst, og kun en ringe Del af det læste har man udnyttet praktisk. Ikke uden en vis Bitterhed slutter Mr. Coulter sin Afhandling med at konstatere, at alt hvad der er opnaaet gennem disse energiske og kostbare Foranstaltninger er at forhindre en Nedgang i Udbyttet pr. Arealenhed.

XIV.

De preussiske Embeds- og Bestillingsmænds Religionsbekendelse.

I »Statistische Korrespondenz« findes en Redegørelse for, hvorledes Statens og Kommunernes Tjenestemænd i Preussen fordeler sig efter Trossamfund. I den hele Embeds- og Bestillingsmandsbefolkning findes 173000 tilhørende evangeliske Kirkesamfund, 60000 Katoliker, 700 tilhørende andre kristne Trossamfund og 2800 Jøder. Sammenholder man Embedsstanden med den samlede preussiske Befolkning, faar man følgende Forholdstal:

	Embeds- og Bestillingsmænd pro mille	Hele Befolkningen pro mille
Evangeliske	730,9	627,7
Katoliker	253,6	358,2
Andre kristne Trossamfund ..	3,0	3,8
Jøder.....	12,1	9,9
Andre	0,4	0,4
	1000,0	1000,0

For hver Tusinde findes der saaledes i Embeds- og Bestillingsmandsklasserne i Sammenligning med den hele

Befolkning et Overtal af 103 Evangeliske og et Undertal af 105 Katoliker. Forholdet forklares bl. a. derved, at en betydelig Del af Katolikerne i Preussen hører hjemme i Polen, og at Polakkerne har ringe Tilbøjelighed til at træde i det Offentliges Tjeneste. Som Forklaringsgrund anføres ogsaa, at Befolkningen i de katolske Industriegne finder eller mener at finde mere lønnende Beskæftigelse i Industrien end i offentlige Stillinger. — Det ses endvidere af foranstaaende Tabel, at medens knap 10 Promille af hele Preussens Befolkning er Jøder, er disse blandt Embeds- og Bestillingsmændene repræsenterede med over 12 Promille.

En Deling af Embeds- og Bestillingsmændene i tre Klasser efter Arten af de paagældende Stillinger giver nedenstaaende Fordeling:

	Højere Embeds- mænd o. l.	Subalterne Embeds- og Bestillings- mænd	Under- ordnet Perso- nale
	p. m.	p. m.	p. m.
Evangeliske	689,6	744,6	711,5
Katoliker	233,1	249,4	282,6
Andre kristne Trossamfund	3,8	2,6	3,8
Jøder	71,5	3,2	1,9
Andre	2,0	0,2	0,2
	1000,0	1000,0	1000,0

Det mest ejendommelige, der kommer frem ved denne Deling, er det jødiske Elements forskellige Repræsentation i de tre »Rangklasser« indenfor Tjenestemændenes Befolkningsgruppe. Medens kun 2 % af det underordnede Personale og godt 3 % af Mellemgruppen er Jøder, naar det tilsvarende Forholdstal i Gruppen »Højere Embedsmænd« op til 72 %. Det er heller ikke uden Interesse, at Katolikerne er forholdsvis stærkest repræsenterede i den tredje Gruppe (underordnet Personale), forholdsvis svagest i den første Gruppe (højere Embedsmænd).

Hvad specielt Jøderne angaar, anføres nedenstaaende absolute og relative Tal for de enkelte Underafdelinger af hver af de tre Grupper:

	Antal Jøder	I Promille af det hele Antal i Undergruppen
I. Højere Embedsmænd o. l.:		
Højere Rigs- og Statseembedsmænd ..	204	28,5
Dommere, Advokater.....	676	53,9
Sagførere, Notarer osv.	1333	177,8
Højere Hofembedsmænd	»	»
Højere Kommunal-Embedsmænd	38	10,8
Andre	1	3,5
	<hr/> 2252	<hr/> 71,5
II. Subalterne Embeds- og Bestillingsmænd:		
Subalt. Rigs- og Statseembedsmænd ..	408	4,1
do. Hofembedsmænd	3	2,6
do. Kommunal-Embedsmænd	98	1,7
Andre	1	0,7
	<hr/> 510	<hr/> 3,2
III. Underordnet Personale:		
Rigs- og Statsfunktionærer	38	2,1
Hof-Funktionærer	»	»
Kommunal-Funktionærer	45	1,9
Andre	1	0,8
	<hr/> 84	<hr/> 1,9
Gruppe I—III...	<hr/> 2846	<hr/> 12,1

Som det vil ses, er Jøderne især stærkt repræsenterede i de Stillinger, hvor der kræves Universitets-Uddannelse. Af 1000 Sagførere, Notarer o. l. er saaledes ikke mindre end 178 Jøder, d. v. s. over en Sjttedel. Af Dommerne er 54 af 1000 Jøder, af de højere Forvaltnings-Embedsmænd i Rigets og den preussiske Stats Tjeneste 29 af 1000. Den modsatte Yderlighed dannes af Hofpersonalet. Alt i alt findes der i Preussen 3305 Personer, der er henførte til Hof-Embedsmændenes og -Funktionærernes Grupper, og heraf er kun 3 Jøder.

Nationaløkonomisk Forening.

Medlemsliste.

December 1912.

[MF = Medlem af Folketinget. — ML = Medlem af Lands-
tinget. — MB = Medlem af Københavns Borgerrepræsentation. —
MVS = Medlem af Videnskabernes Selskab. — En Stjerne (*) foran
Navnet betyder, at Vedkommende er Medlem af Nationaløkonomisk
Forenings Bestyrelse.]

Æresmedlemmer:

Falbe-Hansen, V., Dr. jur., Konferensraad, Direktør i »Danmarks»
ML.

Hamilton, G. K., Greve, fhv. Professor ved Lunds Universitet.

Abrahamsen, Axel, Grosserer.

Abrahamsen, Nic., Grosserer.

Ahlefeldt-Laurvigen, W., Greve,
Udenrigsminister.

Andersen, Ferd., Grosserer.

Andersen, G., Bankdirektør.

Andersen, P. O. A., Departements-
chef, Statsgældsdirektør.

Arendrup, G., Fuldmægtig i Han-
delsministeriet.

Arntzen, Ludvig, Højesteretssag-
fører.

Asmussen, J., Grosserer.

Axt, P., Grosserer.

Bache, C., Amtmand. Thisted.

Ballin, Max, Direktør.

Bang, Axel, Overretssagfører.

Bang, F. D., Toldforvalter. Køge.

Bang, Gustav, Dr. phil., MF.

Bang, Imm., Fuldmægtig i Statens
Statistiske Bureau.

Bang, N., Direktør.

Bang, Nina, f. Ellinger, mag. art.

Barkhuus, Vilh., Ingeniør.

Bendix, Geo. S., Grosserer.

Bendix, Will., Grosserer.

Bentzen, Viggo, Dr. jur., Professor
ved Universitetet.

Berendt, A., Kontorchef i Land-
mandsbanken.

- Berg, C. J.*, cand. polit., Revisor.
Berg, K., Kontorchef i Industriforeningen.
Berg, V., Direktør i »Bikuben«.
Berg, Vilh. C., Direktør.
Berthelsen, S., Sagfører. Høng.
Beyer, Hermann, Forretningsfører for Kbhs. komm. Arbejdsanvisning.
Bierbum, R. P. C., Bankdirektør. Holbæk.
Bindsløv, C. V. C., Kreditforeningsdirektør.
Bing, Otto, Overretssagfører.
Birck, Laur. V., Dr. polit., Professor ved Universitetet.
Birkmose, A., cand. polit., Ass. i Arbejderforsikringsraadet.
Bisgaard, H. L., Dr. polit., Sparekasseinspektør.
Bjarne, H., Assistent i Finansministeriet.
Bjerre, Nicolai, Apoteker, Docent.
Björling, E. G., Fuldm. i Arbejderforsikringsraadet.
Black, Clara, cand. polit., Sekr. i Arbejdsløshedsinspektoratet.
Blem, M. P., Kreditforeningsdirektør.
Bluhme, H. E., Kommandør, Godejer. Nørland.
Bohn-Rasmussen, H., stud. polit.
Bondesen, V. C. F., Kontorchef i Finansministeriet.
Bonnevie, A. E., Toldkontrollør.
Bramsen, Aage, Direktør.
Bramsen, Ludv., Geheimeetatsraad, Forsikringsdirektør. ML.
Branth, Ellen, Boghandler, Medlem af Frederiksberg Kommunalbestyrelse.
Bruhn, J. H., hv. Direktør.
Buhl, Vilh., cand. jur., Assistent i Københavns Skattedirektorat.
Busch, Gunni, Grosserer.
Busch-Nielsen, G., Departementschef i Handelsministeriet.
Byrdal, V., Overretssagfører.
Cantor, L., Toldkontrollør.
Carlsen, Ad., Direktør i Københavns Sparekasse.
Casse, P. F. E., Overretsprokurator.
Christensen, H. Krøyer, Grosserer.
Christensen, N. C., Ekspeditionssekretær i Statens Statistiske Bureau.
Clausen, C. C., Bankdirektør.
Clausen, V., Ingeniør.
Cohn, Einar, cand. polit., Ass. i Statens Statistiske Bureau.
Colding, R. E., cand. polit., Ass. under Kbhs. Magistrat.
Collstrup, A., Grosserer.
Dalhoff, J., cand. polit., Assistent i Statens Statistiske Bureau.
Damkier, Oskar, Departementschef i Kirke- og Undervisningsministeriet.
Damm, P. N., Geheimeetatsraad, Bankdirektør.
Daniel, H., Fuldmægtig i Sygekasseinspektoratet.
Daverkosen, E., Fabrikant. Brede.
David, L. M., Grosserer.
Dorph, P. J., Kaptejn.
Drucker, Robert, Grosserer.
Dyrberg, L., Malermester.
Elberling, V., Assistent i Statens Statistiske Bureau.
Ellbrecht, A. G., Kontorchef i Generalldir. f. Postvæsenet.
Elsass, Ludvig, Direktør.
Eyber, Schack, Kommitteret i Landmandsbanken.

- Faber, Vilh. L.*, cand. polit., Ekspeditionsssekretær i Arbejderforsikringsraadet.
- Falbe-Hansen, V.*, Overretssagfører.
- Falk-Jensen, Arild*, cand. jur.
- Fisker, J.*, Fabrikant.
- Foss, Alex.*, Ingeniør.
- Friis, Trolle, L. N.*, cand. jur., Ass. i Indenrigsministeriet.
- Gad, O.*, Boghandler.
- Gamborg, V. E.*, Forsikringsdirektør.
- Gammelgaard, Hj.*, cand. polit., Fuldmægtig.
- Gandil, V.*, Borgmester. Saks-købing.
- Gasmann, Will.*, stud. polit.
- Gertz, A. J.*, Fuldm. i Generaldirektoratet for Postvæsenet.
- Godske-Nielsen*, Fuldm. i Marineministeriet.
- Goldschmidt, A.*, Grosserer.
- Goldschmidt, Valdemar*, Bankier.
- Gredsted, M.*, cand. polit., Assist. i Telegrafdirektoratet.
- Greisen, A. C. P.*, Kontorchef i Generaltolddirektoratet.
- Grønvold, P. R.*, stud. polit.
- Gyring, J. N.*, Sparekassedirektør.
- Haarløv, R.*, cand. polit., Fuldmægtig ved Statsbanerne.
- Haarløv, V. R.*, Fuldmægtig i Indenrigsministeriet.
- Hage, C.*, Grosserer.
- Hage, H.*, Raadmand.
- Hage, Joh.*, Godsejer. Nivaa-gaard.
- Hagemann, G. A.*, Geheimekonferensraad, Fabrikejer.
- Hammerich, H.*, Etatsraad, Ingeniør, MF.
- Hammerich, H.*, cand. polit., Ass. i Arbejderforsikringsraadet.
- Hansen, Hannibal*, Overretssagf.
- Hansen, H. J.*, stud. polit.
- Hansen, H. P.*, Direktør.
- Hansen, Harriet*, cand. polit., Assistent i Arbejderforsikringsraadet.
- Hansen, Johan*, Generalkonsul, Grosserer.
- Hansen, Louis*, Grosserer.
- Hansen, Meta*, cand. polit., Ass. i Statens Statistiske Bureau.
- Hansen, Rudolph*, cand. polit., Fuldmægtig ved Statsbanerne.
- Hansen, S. V.*, Fuldmægtig i Marineministeriet.
- Hansen, Vilh.*, Etatsraad, Forsikringsdirektør.
- Harhoff, P. C. C.*, Bankdirektør.
- Harhoff, Poul*, Sekretær, Overretssagfører.
- Hassing, V.*, Direktør.
- Hassing-Jørgensen*, Bankdirektør.
- Hauberg, S.*, Direktør.
- Heckscher, Kay*, stud. polit.
- Heide, A.*, Konferensraad, Bankdirektør.
- Heise, Peter*, Overretssagfører.
- Helsted, V.*, cand. jur., Assist. i Landbrugsministeriet.
- Henningsen, P.*, Fuldmægtig i Generaldirektoratet for Postvæsenet.
- Henningsen, Th.*, Handelsagent.
- Henrichsen, O. H.*, Overtelografbestyrer.
- Henriques, C. O.*, Prokurist.
- Henriques, Otto*, Veksellerer.
- Hentzen, C.*, Driftsbestyrer.
- Herschend, P.*, kst. Fuldmægtig i Handelsministeriet.
- Hertel, H.*, Sekretær i det kgl. Landhusholdningsselskab.

- Hessel, Karen*, Fru, MB.
Hey, F. L., Konsul, ML. Odense.
Heyman, N., Redaktør.
Hildesheim, John, Grosserer.
Himmelstrup, Otto, cand. polit.,
 Sekretær i Industriforeningen.
Hirschsprung, Holger, Direktør.
Hjort, Emil, Grosserer.
Hjorth-Hansen, Georg, cand. polit.,
 Sekr. ved Jernindustriens Sam-
 menslutning.
Hoffmann, U. O., Assist. i Tele-
 grafdirektoratet.
Holler, G., stud. polit.
Holm, Chr., Etatsraad, Grosserer.
Holm, Johannes, Grosserer.
Holmblad, V., Fuldmægtig i Ge-
 neraldir. for Postvæsenet.
Holmdal, C., cand. jur., Assist. i
 Finansministeriet.
Holmer, A., Direktør.
Holstein-Holsteinborg, Lensgreve.
 Holsteinborg.
Horwitz, Alfred, Veksellerer.
Hoffding, Aage, Grosserer.
Hørring, J., Registrator i Skibs-
 registreringsbureauet.
Høyer, A. E., cand. polit., Sekretær
 i Arbejdsgiverforeningen.
Hyerup, C. A., cand. polit., Sekretær.
Iversen, L., Direktør i Statsanst.
 f. Livsforsikr.
Jacobsen, A., Kontorchef i Land-
 mandsbanken.
Jacobsen, J. C., stud. polit.
Jacobsen, Johan, Grosserer.
Jansen, O. F., Kontorchef i Fi-
 nansministeriet.
Jarl, C. F., Ingeniør.
Jensen, Adolph, Kontorchef i
 Statens Statistiske Bureau.
Jensen, Andreas, Snedkermester.
Jensen, J., Borgmester.
Jensen, J. C., Rejseinspektør i
 Statsanstalten for Livsforsik-
 ring.
Jensen, Søren, Fabrikant.
Jeppesen, Martin, Købmand, Hol-
 bæk.
Jerichow, P. A., Departementschef
 i Finansministeriet, MF.
Jespersen, V., Ekspeditionssekre-
 tær i Københavns Magistrat.
Jessen, T. C. W., Kaptajn, Di-
 rektør f. Staden Københavns
 Hovedbogholderi.
Johannsen, Fr., Telefondirektør.
Johansen, A., cand. polit.
Johansen, T. V., Fuldmægtig hos
 Overpostmesteren.
Jørgensen, Dethlef, Grosserer.
Jørgensen, Alb., Revisor.
Jørgensen, J., Tømmermester.
Jørgensen, Jul., Prokurist.
Kalckar, M., cand. polit., Sekr.
 under Frbg. komm. Forvaltning.
Karstens, A., Assist. i »Hafnia«.
Ketelsen, N. C., Ass. i Finansminist.
Kierrungaard, H. A., Kasserer i
 Overformynderiet.
Kiersing, V., Sekretær.
Kjørboe, H., cand. polit., Ass. i
 Statens Statistiske Bureau.
Kjørboe, V. O., Generaldirektør
 for Postvæsenet.
Klitgaard, J., Kontorchef i Finans-
 ministeriet.
Knudsen, Anton, Direktør.
Koch, C. H., Handelsgartner.
Koch, P. O. J., cand. polyt., Pro-
 kurist.
**Koefoed, Michael*, Direktør for
 Statens Statistiske Bureau.
Koefoed, Ove, Fuldm. i Skatte-
 departementet.

- Kofod, A.*, Beregner i Statsanst. f. Livsforsikring.
- Kofoed, O. B.*, cand. jur. & polit., Ass. i Statens Statistiske Bureau.
- Krabbe, Jon*, Overretssagfører.
- Krabbe, Oluf H.*, Kriminalrets-assessor.
- Krebs, Carl*, Fuldmægtig.
- Krebs, C. E. B.*, Dr. phil., Beregner.
- Krieger, A.*, Kammerherre, Kabinetssekretær.
- Krøger, V. A.*, Bankdirektør.
- Køedt, A. Peschke*, Grosserer.
- Laage-Petersen, Edith*, cand. polit.
- Lachmann, Nicolai*, Grosserer.
- la Cour Andersen*, cand. polit., Ass. u. Kbh. Magistrat.
- Langgaard, J. P. F.*, Etatsraad.
- Langkjær, H.*, Bogtrykker.
- Larsen, A. P.*, Auditor.
- Larsen, Anders*, Købmand. Holbæk.
- Larsen, Julius*, Geheimeetatsraad.
- Larsen, L. P.*, Fuldmægtig i Landbrugsministeriet.
- Larsen, Sophus*, Overrevisor.
- Larsen, W.*, Fuldmægtig i Generaldir. f. Postvæsenet.
- Lauridsen, Joh.*, Nationalbankdirektør. ML.
- Lauritzen, O.*, Bankfuldmægtig.
- Lehmann, Carl*, Borgmester.
- Lerche, Otto*, Baron, Ingeniør.
- Levin, A. M.*, Ekspeditionssekretær u. Kbh. Magistrat.
- Levin, E.*, Direktør.
- Levin, Johan*, Veksellerer.
- Levy, Herman*, Grosserer.
- Levy, Sigfred*, Professor, Læge.
- Levysohn, Albert*, Grosserer.
- Levysohn, E. W.*, Kontorist.
- Levysohn, William*, Grosserer.
- Liebe, A.*, Frøken.
- Lindberg, J. Kr.*, Docent, Sekretær ved Fabriktilsynet, Medl. af Frederiksb. Kommunalbestyr.
- Lund, Carl*, stud. polit.
- Lund, C. F. J.*, Fuldmægtig i Finansministeriet.
- Lund, Immanuel*, Hovedkasserer i Nationalbanken.
- Lüttichau, H.*, Hofjægmester. Viskum.
- Lützen, Justitsraad*. Spjellerupgaard.
- Madsen, H. P.*, Apoteker.
- Madsen, Otto*, Grosserer.
- Malling, V.*, Kontorchef i Generaldir. f. Postvæsenet.
- Malling, Wm. Th.*, Etatsraad, Grosserer.
- Murstrand, E.*, cand. theol. & polit.
- Murstrand, Jacob*, Borgmester.
- Martensen-Larsen, Fr.*, Kontorchef i Indenrigsministeriet.
- Melchior, C.*, Grosserer.
- Melchior, Moritz*, Grosserer.
- *Meyer, E.*, Nationalbankdirektør.
- Meyer, Ernst*, Mægler.
- Meyer, Harald*, Revisor.
- Meyer, Karsten*, cand. jur.
- Meyer, Louis*, Grosserer.
- Meyer, Marcus*, Mægler.
- Meyer, O. J.*, Ingeniør.
- Meyer, Phil. Mik.*, Kontorchef i Landmandsbanken.
- Meyer, Sigfr.*, Grosserer.
- Moesgaard-Kjeldsen, C.*, Godsejer. Lidsø.
- Molde, F.*, Skattedirektør.
- Munthe-Morgenstjerne, O.*, Kammerjunker, Ekspeditionssekretær.
- *Muus, Oscar B.*, Handelsminister.
- Müller, P. E.*, Dr. phil., Kammerherre, MVS.

Møller, Erik, Vekselmægler.

Møller, Poul, Grosserer.

Møller, Vilhelm, Bankdirektør.

**Neergaard, N. T.*, Finansminister, MF.

Neumann, Sv., cand. jur., Ass. i Indenrigsministeriet.

Nielsen, A. C., Assistent i Telegrafdirektoratet.

Nielsen, Axel, Dr. polit., Professor ved Universitetet.

Nielsen, J. Chr., Fuldmægtig i Generaldir. f. Postvæsenet.

Nielsen, Johan, Kontorchef ved Foreningen »Dansk Arbejde«.

Nielsen, K. M., Hospitalsdirektør.

Nielsen, Vilh., Hypotekbankdirektør.

Nygaard, cand. jur., Ekspeditionssekretær i Tiendebanken.

Nygaard, Elna, f. Dahlberg, cand. polit.

Nyrop, C., Professor.

Nøhr, R., stud. polit.

Nørgaard, F., Etatsraad, Bankdirektør.

Nørgaard, P., Geheimeetatsraad.

Nørgaard, P., Konsul.

Olesen, C. A., Etatsraad, Direktør.

Olesen, Chr. H., Sekretær.

Olsen, Chr., cand. polit.

Olsen, C. V., Departementsdirektør i Marineministeriet.

Olsen, P. Chr., Direktør.

Oppermann, A., Professor ved Landbohøjskolen.

Oxholm, W. T., Stiftamtmand, Nykøbing p. F.

Paludan-Müller, Holger, cand. polit., Ass. i Generaldir. f. Postvæsenet.

Paulsen, F., Bankdirektør.

Pedersen, Henrik, Fuldmægtig i Statens Statistiske Bureau.

Pedersen, Jens, Beregner.

Pedersen, Tønnes, Fuldm. i Statsanstalten f. Livsforsikring.

Permin, P. H., cand. polit., Assistent i Sygekasseinspektoratet.

Petersen, Holger, Grosserer, ML.

Petersen, Jørgen, Grosserer.

Petersen, Otto, Grosserer.

Philipsen, Bernhard, Grosserer.

Philipsen, Gustav, Raadmand, Formand for Arbejderforsikringsraadet.

Philipsen, Paul, Vekselmægler.

Pio, Frantz, Dr. polit., Overretssagfører, Sekretær ved Københavns Borgerrepræsentation.

Poulsen, Svend, Redaktør.

Prytz, C. V., Professor ved Landbohøjskolen.

Qvistgaard, Georg, cand. polit., Sekretær ved Grossereretsocietetets Komité.

Rasmussen, Niels, Hypotekfor-
eningsdirektør, ML.

Rasmussen, R., cand. polit.

Ravn, Aage, Fuldmægtig i Finansministeriet.

Ree, J. M., Veksellerer.

Reedtz-Thott, T., Geheimekonferensraad, Lensbaron, ML.

Reimann, V., Veksellerer.

Reimuth, J. M. B., Kontorchef i Finansministeriet.

Repsdorph, H., Overretssagfører.

Reventlow, Chr., Redaktør, Nykøbing p. F.

- Riis-Hansen, K.*, Fuldm. i Statens Statistiske Bureau, Docent ved Landbohøjskolen.
- Ringberg, O.*, Bankdirektør.
- Rode, Ove*, Redaktør, MF., MB.
- Rode, Sv.*, Fuldmægtig i Statens Statistiske Bureau.
- Rosenkrantz, H. C. O.*, Lensbaron, Rosenholm.
- Rothe, F.*, cand. polit.
- Rothe, Tyge*, Grosserer.
- Rottbøll, Chr.*, Godsejer, ML. Christiansdal.
- Rubin, D.*, Fabrikant.
- Rubin, Edgar*, mag. art.
- * *Rubin, Marcus*, Generaldirektør for Skattevæsenet, MVS.
- Rubow, Axel*, cand. polit.
- Rubow, Carl*, Direktør.
- Salomon, Jacob*, cand. polit., Ass. i Københavns Magistrat.
- Salomon, Julius*, Fuldm. i Staden Københavns statistiske Kontor.
- Salomon, J. B. A.*, Grosserer.
- Salomonsen, Carl*, Grosserer.
- Salomonsen, Harry O.*, Grosserer.
- Salomonsen, J. S.*, Etatsraad, Veks.
- Scavenius, O.*, Kammerherre, Hofjægermester.
- Schaarup, Johannes*, Kontorchef i Københavns Magistrat.
- Schlichtkrull, Aage*, Fuldmægtig i Indenrigsministeriet.
- Schlichtkrull, C. E.*, Skovkasserer. Esrom.
- Schmidt, Christian*, Kriminalretsassessor.
- Schottländer, Louis*, Pelshandler.
- Schou, Axel*, Kontorchef.
- Schou, L. C.*, cand. polit., Postekspedient.
- Schou, Ragna, f. Wieth-Knudsen*, cand. polit.
- Schou, Ph.*, Konferensraad.
- Seidelin, A. P.*, Direktør for Rigshospitalet.
- Sihm, E.*, Toldkontrollør, Sekretær i Generaltolddirektoratet.
- Simonsen, Georg*, Grosserer.
- Simonsen, S. H.*, Veksellerer.
- Skovgaard-Petersen, O.*, Grosserer.
- Skovgaard-Petersen, V.*, Grosserer.
- Slomann, C. V.*, Fabrikdirektør.
- Smith, Helge*, cand. polit., Assist. i Generaltolddirektoratet.
- Smith, Winkel*, Kontorchef i Tiendebanken.
- Soele, H.*, cand. polit., Assist. i Finansministeriet.
- Sonne, Chr.*, Forpagter, ML. Rosslund.
- Späth, J.*, Fuldmægtig.
- Steenberg, Fr.*, Kontorchef.
- Sthyr, P. C. A.*, Grosserer.
- Sthyr, Selgen*, Grosserer.
- Sundberg, J. C.*, Bankdirektør.
- Suhr, P. O.*, Veksellerer.
- Svarre, Kai*, stud. polit.
- Svarre, Søren*, Redaktør. Køge.
- Sveistrup, A. M., f. Nøkkentved*, cand. polit., Ass. i Finansministeriet.
- Svendsen, Erik*, Ingeniør, Ringsted.
- Svendsen, Ludv.*, stud. jur.
- Svendsen, Niels*, Sagfører, Ringsted.
- Svensson, E. N.*, Kontorchef.
- Sørensen, Aage*, Kontorchef ved Arbejderforsikringsraadet.
- Sørensen, Frode*, cand. polit.
- Sørensen, Søren*, stud. polit.
- Sørensen, Th.*, Arbejdsløshedsinspektør.
- Teisen, J.*, Direktør.
- Thalbitzer, Carl*, cand. polit., Fuldmægtig i Nationalbanken.

- Thalbitzer, V.*, cand. jur., Ass. i Finansministeriet.
Thielsen, E., Direktør for Frihavnsaktieselskabet.
Thomsen, K., Frøken.
Thorsen, K. J., cand. polit.
Tillisch, C. J., Bankassistent.
Tobiesen, Poul, cand. polit., Assist. i Københ. Magistrat.
Toftegaard, Jens, stud. polit.
Torup, Emil, stud. polit.
Trap, Cordt, Chef for Staden Københavns statistiske Kontor.
Trier, L., Fuldmægtig.
Trier, Louis, Veksellerer.
Trier, Sven, cand. polit., Fuldmægtig i Arbejderforsikringsr.
Trier, Th. S., Veksellerer.
Tvermoes, G. F., Konferensraad, Forsikringsdirektør.
Tønnesen, M. P., Proprietær. Øbakkegaard.
Uttenreitter, J. L. H., Kontorchef i Statsanstalten for Livsforsikr.
Valeur, H., cand. jur., Assistent i Indenrigsministeriet.
Valloe, Knud, Ekspeditionssekr. i Landbrugsministeriet.
Vang-Lauridsen, O., Ingeniør. Vejen.
Vedel, Henrik, Departementschef i Indenrigsministeriet.
Vedel-Petersen, K. O., stud. polit.
Waage, H., cand. jur., Assist. i Landbrugsministeriet.
Waldorff, L., Kontorchef i Hypotekbanken.
Wandel, Ejnar, Grosserer.
Wandel, O., Grosserer.
Warburg, Alexander, Grosserer.
Warburg, C., Fuldmægtig i Forsikringsselskabet »Danmark«.
Warming, Jens, Kontorchef i Statens Statistiske Bureau, Docent ved Universitetet.
Wedell-Neergaard, J., Hofjægmester, Baron. Svenstrup.
Weitemeyer, Carl, Direktør.
Werner, Jean, Direktør.
Werner, Sigvart, Grosserer.
Werner, Will., Ingeniør.
Wesche, Oskar, fhv. Direktør for den grønlandske Handel.
West, A. J., cand. mag.
West, J. E., cand. jur. & polit.
Westergaard, Alb., Bankdirektør. Skanderborg.
Westergaard, H., Dr. polit., Professor ved Universitetet.
Westergaard, N., Kommunaldirektør.
Wilkens, Cl., Dr. phil., Professor ved Universitetet.
Winther, Jens, Nationalbankdirektør.
Wittrup, F., Sygekasseinspektør.
Wulff, Jul., Redaktør, Sekretær, MF.
Wulff, Nic. Hertel, Fuldmægtig i Finansministeriet.
Zeuthen, F., cand. polit.
Østergaard, O., Sekretær.

